ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ

JEUDI 1er MARS 1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925

C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.653

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — No 12.653

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴՐՕՇԸ ՁՄԱԼԵՆՔ...

Ինչ որ մնացած է Վարդանանց ոգեկոչումներէն՝ նախ դրուագին պատմական էութիւնն է, ապա Հայութեան ազգային խառնուածքը յատկանշող ոգին: Առաջինը յիշատակելի մասն է, երկրորդը՝ վերանորոգելի:

Կը տօնակատարենք 451ի այդ ըմբոստումը, իբրեւ ժառանգութեան մը՝ որ աղբիւր է հպարտութեան եւ փառք՝ արժանաւորութեան. սակայն ոգեկոչական հանդիսութիւնները իրենց իմաստին չեն հասնիր՝ եթէ առհաւականօրէն մեզի փոխանցուած ոգին դաւանինք եւ ապրիլ չտանք ապրող եւ գալիք սերունդներու էութեան մէջ:

Առաջացած ենք մեր նախահայրերու արժանապատուութեան զգացումն ու խրոխտանքը, եւ կ՚ըսենք. «Աւարայրի ոգին»: Քննական լոյսի տակ՝ Սիւնեաց իշխանին քաջութիւնը, իրատեսութիւնն ու առարկայական զատումը արհամարհելու իրաւունք չենք զգար, սակայն Վարդանը կը շարունակէ մնալ խորհրդանիշ վասնութեան եւ սատար հաւատամքի: Մեզ իր հմայքին ու կախարդանքին տակ կը պահէ Վարդանը՝ որ կը խորհրդանշէ անկարելի ծառայումներու ոգին՝ բռնութեան դէմ:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ 1522 տարի ետք ալ աղաւղին կ՚ապրինք ենթակայական և յարաբերական եթէ ոչ նոյն՝ սակայն անհերքելիօրէն նման պայմաններու մէջ, ներքնապէս անձնատուր հին «տուն»երու հակամարտութեանց, քաղաքական եւ գաղափարական հակադիր տրամադրութեանց, կիսով «մարզպանական» դրութիւններու մէջ ու կիսով մեր ազատութեանց եւ իրաւունքներու ճամբուն վրայ անտեղիտալի: Աշխարհաքաղաքական ազդակներ, աշխարհակալական ուժերու հակամարտութիւն, սեփական միջոցներու անձկութիւն՝ հիմնական ոչ մէկ փոփոխութիւն ի յայտ կը բերեն, բաղդատաբար անցեալին:

Արդ, եթէ ժողովուրդներու հաւաքական կեանքը ենթակայ է ներքին ու արտաքին ազդակներու՝ Հայութիւնը չի կրնար ճըղմէ իր մեծամասնութեամբ ու նկատելի տարբերութիւններով դանդաղելով հինգերորդ դարու պատկերէն:

Ոգիի ազատութիւն, ինքնօրէն կեանք եւ ազատութիւն՝ անուսալի երազներ ըլլալէ չեն դադրած: Քայլ մը առաջ, քայլ մը ետ՝ կը շարունակենք ձգտիլ անհատական եւ ազգային մեր ազատութիւններու իրականացման. ու հակառակ այն իրողութեան որ ուժի եւ առարկայապաշտութեան ի նպաստ հասանք մը կը դառնայ յետնորդ սերունդներու մէջ, ընկերային մեր պայմաններն ու աշխարհաքաղաքական եւ տնտեսական կարելիութիւնները — իրենց աննպաստ դասաւորումով — մեզ կը պահեն իրենց գաղափարական եւ ոգեկան զօրութեամբ զօրանալու ճակատագրուած հաւաքականութեան մը ղերին մէջ:

Սառնօրէն, իրատեսօրէն եւ առողջ դատումով կը վիտակցինք բոլորս ալ թէ պարագաներով օրօրուած ենք յաճախ եւ ինքնախաբէութիւններ ունինք այսօ՛ր ալ: Գիտե՛նք փորձառաբար եւ ի վիճակի ենք գնահատելու թէ հիմնական փոփոխութիւնները կը կարօտին կեանքի մը ընթացքը՝ ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ: Սակայն ոչ ոք կրնայ ժխտել այն իրողութիւնը, որ կրնա՛յ կորսնցնել մեր ունեցածն ալ՝ եթէ վասակեան իրապաշտութիւնը յաղթանակէ եւ վարդանեան գաղափարապաշտութիւնը պարտուի:

Վարդանանց յիշատակութիւնը ազգային – քաղաքական իր թելադրանքով ա՛յս դէտք է ըսէ մեզի:

Թանդարանային դոյքի՛ վերածուած կ՚ըլլայինք այսօր եւ ամօթապարտ մնացորդաց՝ եթէ Մամիկոնեանց դրօշը ձգած ըլլայինք Տղմուտի մէջ: Ո՛չ հաւատք մնացած կ՚ըլլար, ո՛չ գիր ու մշակոյթ՝ եթէ 1036 նահատակները հարիւր հազարաւոր ու միլիոնաւոր հետեւորդներ ունեցած չըլլային արեան ճամբաներու վրայ:

Համբանքի ապահովութիւնը իմաստ կը ստանայ ա՛յն պարագային միայն, երբ ապրողներուն հետ կ՚երկարաձգուի Ազգը՝ իր բոլոր սերունդներով. երբ Փիզիքական գոյութեան հետ կ՚երաշխաւորուի ոգեկան եւ գաղափարական կենսունակութիւնը:

Եթէ հաւատք ունինք հայրենի իրականութեան հանդէպ ու կը հաւատանք թէ հո՛ն է Աւարայրը իր ոգիով, մեզ կը ներշնչէ եւ կը յուսադրէ այն իրողութիւնը՝ որ մարդիկները մինչեւ այսօր պատճառներ կը գտնեն պարբերական հալածանքներու ձեռնարկելու եւ յամառօրէն Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականութեան հարուածելու հարկադրանքը կը զգան պայքարելու այն գաղափարներուն դէմ՝ զորս փորձեցին փշրել կամ թաղել, բայց չյաջողեցան:

Պիտի չյաջողին ալ:

Էականը այն է, որ յիշատակելէ ետք Վարդանանց պատմական խիզախումը՝ վերանորոգենք մանաւանդ ոգի՛ն:

Թօթափենք ցնորատեսութիւնները, բայց կառչինք երազին, որ աղբիւր է գաղափարականութեան, պայքարի ու զոհողի: Իրատես ըլլանք՝ բայց չզիջինք սկզբունքէն ըլլալէ: Պատշաճինք պայմաններուն՝ բայց դասալիք ու ձեռնթափ չըլլանք համազգային նպատակներու ճամբուն վրայ:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ ՁԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՐ

ԱՆՍԼ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Վիէթնամի միջազգային խորհրդաժողովը պիտի չշարունակուի: Արդարեւ, առջի օրուան նիստին, բացումէն ի վեր երկրորդը, Հանոյ յայտարարեց, թէ յետաձգած է ամերիկացի գերիներու ազատարձակումը, որ ճշդուած էր զինադուլի համաձայնագրով: Հանոյի պատճառաբանութիւնն այն է, որ Սայկոն եւ Ուաշինկթըն չեն յարգեր այդ պայմանները: Սայկոնի մէջ Հիւս. Վիէթնամի բանբերը Թուեց պատճառները եւ պահանջեց, որ զինադուլի պայմանները գործադրուին, որ զինուորական յանձնախումբի համայնավար ներկայացուցիչները դիւանագէտի առանձնաշնորհեալ դիրք վայելեն, եւայլն: Հանոյ դժգոհ է նաեւ, որ Միացեալ Նահանգները դեռ չեն սկըսած ականները վերցնել Հայֆոնկի եւ այլ նաւահանգիստներու մէջ:

Նախագահ Նիքսընի հակազդեցութիւնը չուշացաւ: Հազիւ Հանոյ հաղորդած էր իր որոշումը, երբ Ուաշինկթընէն ծանուցանեցին, թէ եթէ Հանոյ ազատ չարձակէ ամերիկացի գերիները, Միացեալ Նահանգներու ներկայացուցիչը պիտի չմասնակցի Փարիզի Վիէթնամի միջազգային խորհրդաժողովին:

Այսպէս, Չորեքշաբթի օր խնդրոյ առարկայ կը դառնար ժողովին շարունակուիլը: Այսուհանդերձ, որոշ շրջանակներ նկատել կուտային, թէ Ամերիկացիք եւ Հիւսիսային Վիէթնամցիք կրնան վերջին պահուն իրաւախոհութեան ճամբայ մը գտնել, որպէսզի խորհրդաժողովը չձախողի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՍԻ դատարանը 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց Թուրք ծերակուտականը եւ իր շարժավարը, որոնք ձերբակալուած էին թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան համար: Երկու Թուրքերը նաեւ շատ տուգանքի դատապարտուած են:

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ յայտարարութեան պայմանաժամը երկարաձգուեցաւ մինչեւ Մարտ 7, Ֆրանսայի Ելմտական նախարարութեան կարգադրութեամբ:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ կը շարունակուի նոյն թափով: Հինգշաբթի օր Ֆիկառօ եւ Օռոռ կը հրատարակէին հանրային կարծիքի վերջին քննութիւնները: Ըստ Ֆիկառօի, Ձախը կը յառաջանայ 2 առ հարիւր, ի վնաս Բարեփոխողներուն եւ Մեծամասնութեան, որոնք կը կորսնցնեն մէկական հարիւրի համեմատութեամբ: Բոլորովին նոյնը չէ Օռոռի եզրակացութիւնը, որ Մեծամասնութեան կուտայ 37 առ հարիւր, Կեդրոնին 18 առ հարիւր եւ 45 առ հարիւր Ձախին:

ԵԳԻՊՏՈՍ կը մերժէ անձնատուութիւնը, յայտարարեց նախագահ Անուար էլ Սատաթ: Համաձայն նախագահին, Եգիպտոսի առջեւ երկու ճամբայ կայ՝ պատերազմիլ եւ կամ անձնատուր ըլլալ: «Արդ, մեր ժողովուրդը կը մերժէ անձնատուութիւնը... որով ճակատամարտը անխուսափելի կը դառնայ»:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ մամուլը կը հաղորդէ, թէ Սուրիոյ մէջ վերստին բախումներ եւ ցոյցեր տեղի ունեցած են, որովհետեւ, ինչպէս գրած էինք, նոր Սահմանադրութիւնը չի ճշդեր, թէ Սուրիոյ պետական կրօնքը մահմետականութիւնն է: Ասիկա դժգոհութիւն ստեղծած է որոշ շրջանակներու մօտ: Համայնն ետք այս անգամ Հոմսի մէջ է, որ բախումներ տեղի ունեցած են: Ոստիկանութիւնը կրակ բացած է: Համաձայն Պէյրութի «Լը Սուար» թերթին՝ բախումներու հետեւանքով 30 հոգի մեռած եւ 50 հոգի վիրաւորուած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ առջի օր տասը միլիոն հոգի գործադուլի դիմեց՝ 15 վայրկեանէն մինչեւ 24 ժամ շաշխատելով: Անոնց պահանջն է՝ աշխատավարձքի յաւելում եւ ընկերային բարենորոգումներ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը՝ Գրոմիկօ յայտարարեց թէ Խորհ. Միութիւնը անդամակցած է հեղինակի իրաւունքի միջազգային պայմանադրութեան, որ պատրաստուած է Ժընեւ 1952ին եւ արդէն իսկ ստորագրուած շատերու կողմէ: Խորհրդային նախարարը Փետր. 14ին նամակ մը ղրկած է Իւնէսքոյի ընդհ. տնօրէնին, ուր կը յայտնէ այս կէտը: Այս ձեւով, Խորհ. Միութիւն 64րդ Պետութիւնն է որ մաս կը կազմէ վերոյիշեալ պայմանագրութեան:

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ, որուն ոտքը կոտրած էր ասկէ 15 օր առաջ եւ գործողութեան ենթարկուած Ժընեւ, քիթէն ծանր արիւնահոսութիւն մը ունեցած է Քրանի իր ապարանքին մէջ եւ կրկին հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը գոհունակութեամբ յայտնեց թէ Յունուարին գիներու յաւելում չէ եղած Ֆրանսայի մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Բրեժնեւ չորս ժամ տեսակցած է Զօր. Ահմէտ Իսմայիլ Ալիի հետ, որ ընդհանուր հրամանատարն է եգիպտական ուժերու եւ Պատերազմի Նախարար է:

ՌՈՏԵԶԻԱՅԻ օդուժը Մոզամպիքի կարգ մը շրջանները ռմբակոծած է: Այդ շրջաններուն մէջ հաստատուած են սեւամորթ ազգայնական արձակաղէններ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ արգելափակուածներ կան Խորհ. Միութեան մէջ, ըստ Փրոֆ. Ռէտայուէի որ անդամ է «Խորհ. Միութեան մէջ, Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանութեան միջազգային կոմիտէին» (Հիմնուած Փարիզ, 1972ին): Փրոֆեսէօրը տեղեկագիր մը ներկայացուցած է Պրիւսէլ, ըստ որուն ներկայիս պարտադիր աշխատանքի հազար կայաններ կան Խորհ. Միութիւն եւ մէկ միլիոն արգելափակուած, որոնց մէջ տասը հազար՝ քաղաքական յանցաւոր: Այս թիւին մէջ չեն ոչ բանտերու բնակչութիւնը, ոչ յիմարանոցներու ու ալ աքսորուածները:

ՅՈՅՆ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ չէ հանդարտած եւ բախումները կը շարունակուին ոստիկանութեան հետ: Անոնք կը բողոքեն կառավարական հրովարտակի մը դէմ, ըստ որուն այն ուսանողները, որոնք դասերու չեն հետեւիր, պարտադրաբար զինուորական ծառայութեան կը կանչուին:

ՅՈՅՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

ԴԻՒՐԱԶԳԱՆՕՈՒԹԻՒՆ...

Աթէնքի երեկոյեան օրաթերթերէն «Էսթիա» Հինգշաբթի օրուան (15 Փետրուար) իր խմբագրական Նօթերու սիւնակին մէջ վերոյիշեալ խորագրին տակ կը գրէ.—

«Մեզ շատ յուզեց... Թուրքերու դիւրազգածութիւնը, որ պատճառ եղաւ ետ կանչելու Փարիզի Թուրք դեսպանը, որովհետեւ Անգարայի կառավարութիւնը վիրաւորուած է1915ին Թուրքերու կողմէ մորթուած հարիւր հազարաւոր Հայերուն համար Մարսիլիոյ մէջ յուշարձանի մը հիմնումէն:

«Այնպէս կ՚երեւի որ, մեր հարեւանները դէռ վարժուած են ամէն տեսակի Թրքական գրգռութիւններն ու վայրագութիւնները «կուլ տալու» եւ ու գացող հելլէն կառավարութիւններու «անթերի բնթացքէն» որով՝ իրաւացիօրէն, անընդունելի... կը նկատեն նոյնիսկ ուշացած ֆրանսական շահագրգռութիւնը Հէք Հայերու դէմ եղած ցեղասպանութեան համար: Այս էր պակաս, որ հիմա, տեսմար Ֆրանսացիներն ալ խառնուին Թրքական քաղաքակրթութեան բարձր իրագործումներուն...»:

ՖԵՐՆԱՆՏԷԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Երեքշաբթի իրիկուն հեռատեսիլը Ա. կայանը Ֆեռնանտէլի յիշատակին յայտագիր մը կը ներկայացնէր զոր պատրաստած էր՝ Ալին Թագուրեան: Տարաբախտ մեծ դերասանին յիշատակը ոգեկոչեցին Մարսէլ Փանեոլ, Ռեյլիս, Ք. Ժաք, Անրի Վերնէօյ, եւայլն:

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Պ. Դուրեան դեռ աշակերտ էր, երբ գրեց «Տարագիր ի Սիպերիա» այլաբանական ողբերգութիւնը ու նաեւ՝ «Վարդ եւ Շուշան կամ Հովիւք Մասեաց» հովուերգական մելոտրամը։ Անոր բուն բանաստեղծագործական կեանքը, սակայն սկըսաւ, երբ ան աւարտեց ճեմարանը։ Մինչեւ 1871 բանաստեղծը նուիրուեցաւ թատերագրութեան։ Չորս տարուան մէջ հեղինակեց թատերախաղեր, որոնք պատմական նկարագիր ունէին, բացի «Թատրոն կամ Թշուառներ»ը։

Ինչո՞վ բացատրել Դուրեանի հակումը պատմական նիւթերու։ Թերեւս ան համակերպած է օրուան ճաշակին եւ ոգիին։ Ծանօթ իրողութիւն է, որ արեւմտահայ բեմի վրայ կրնային բարձրանալ պատմական ողբերգութիւնները։ Ողբերգութիւնը դարձած էր ե՛ւ հեղինակին, ե՛ւ թատրոնին եւ թէ դերասանին յաջողութեան նախապայմանը։ «Այն ժամանակ, կը գրէ Ազնիւ Հրաչեան, ողբերգութիւնները մեծ տեղ կը բռնէին. այն դերասանը, որ կը կարողանար երեք քայլ առաջ եւ երեք քայլ ետ երթալ, ձեռքերը օդին մէջ տարածել, ոտքին մէկը բարձրացնել եւ աչքերը տախտակամածին վրայ յառելով «հեռու, հեռու, արիւնալից ուրուական» պոռալ, արդէն ապահոված էր յաղթանակը»։

Այո՛, սակայն ճիշդ է։ Բայց իրողութիւն է նաեւ, որ պատմական ողբերգութիւնները ծնունդ առած են ժամանակաշրջանի պահանջով եւ ստիպումով։ Արեւմտահայ թատերագրութիւնն ու թատրոնը, ինչպէս իրաւամբ նշած են ուսումնասիրողները, ազգային–ազատագրական շարժումի արձագանգն էին, ինչպէս նաեւ անոր զէնքը։ Ու եթէ 1868–1870ին Դուրեան գրած է պատմական թատերախաղեր, սակայն ապացոյց էր, որ ան հետաքրքրուած է իր ազգին ճակատագրով։ 1871ին, երբ բանաստեղծը հրաժարած էր պատմական ողբերգութիւններ գրելէ, խոստովանած է, թէ ինք ուզած է «թատերաբեմի մը միջոցաւ հայրենեաց հսկայ դարերու աւերակաց մոխրոտ շունչն» ըլլալ. այդ ողբերգութիւնները իր հոգւոյն «քրտինքներ»ն են։ Ուշագրաւ է հաստատել, թէ այս երեք տարիներուն իր գրած քերթուածները, սակաւ բացառութեամբ, հայրենասիրական են։

Առիթով մը Դուրեան իր պատմական թատերախաղերը համարած է «երեւակայութեան հեղեղներուն արտադրած կաթիլներ»։ Իրօք, առաջին առթիւ կրնայ թուիլ, թէ անոր ողբերգութիւններուն մէջ պատմական քիչ բան կայ. իբրեւ ընթացիկ երեւոյթ չեն յիշատակուած ոչ գործողութեան ժամանակը, ոչ ալ վայրը. հերոսներու սիրային յարաբերութիւնները կարծես կը ճնշեն պատմական իրադարձութիւնները։ Բայց սակայն խաբուսիկ տպաւորութիւն է։ Դուրեանի համար գլխաւորը գաղափարներն են, բայց պատմական նիւթը, դէպքերն ու դէմքերը նոյնպէս կարեւոր են։ Եւ բանաստեղծը իր նախորդներէն ու ժամանակակիցներէն աւելի փորձած է զանոնք պատկերացնել ճիշդ գոյներով։

Իր ողբերգութիւններուն մէջ հեղինակը կը պաշտպանէ ազնուական մտայնութիւն մը. ան համոզուած է, որ Հայութեան աղէտներուն միակ պատճառը անմիաբանութիւնը եւ մատնութիւններն են։ Բայց ան ունի նաեւ ազատախոհ ըմբռնումներ։ «Արտաշէս Աշխարհակալ»ին մէջ զինակիր Արշէզ, սովորական զինուոր մը չէ, ան կը գերադասէ ապրիլ «գեղջկական կեանք» մը։ «Ահ, երանի թէ գեղջուկ մ՚ըլլայի եւ հայր ու մայր ունենայի, արտ մը պատերազմի դաշտի տեղ, ծառի մը շուք մեծաշուք յաղթականաց տեղ, խրճիթ մը՝ պալատի տեղ, փոքր ընտանիքի մը տէր ըլլայի՝ բիւրաւոր զօրաց հրամանատարութեան տեղ»։ Ան զզուած է զինուորական կեանքէն. «Զարկ, որ թագաւորդ պարծի, մեռիր, որ թագաւորդ ապրի»։ Ասոնք պատահական խօսքեր չեն, այլ՝ Դուրեանի մտածումներն են, որոնք աւելի ամբողջական դարձան «Անկումն Արշակունի հարստութեան» ողբերգութեան մէջ։

Սակայն ինչո՞ւ Դուրեան ստեղծագործական կեանքի վերջին տարիներուն ոչ միայն նոր ողբերգութիւններ չգրեց, այլ եւ կէս ձգեց «Տիգրան Բ.», «Կործանումն Հռովմայ» եւ «Շահատակութիւնք Հայոց» թատերախաղերը, որոնց ձեռնարկած էր 1870ին։ Պատճառը հիւանդութիւնը չէր (այդ թուականին ան դեռ հիւանդ չէր)։ Դուրեան այլեւս գոհացում չէ ստացած այդ բնոյթի գործերէ։ 1870ին մտածած է նոր բնոյթի թատերախաղ մը գրել։ Այդ ստեղծագործութիւնը «Թատրոն կամ Թշուառներ»ն էր։ Սկսած է գրել Դեկտեմբեր 3ին։ Դուրեան սակայն «ժամանակակից թատերախաղ» անուանեց։

Նոր թատերագրութեան հարցը ան արծարծեց «Թատրոն կամ Թշուառներ» թատերախաղին «Յառաջաբան»ին մէջ, որ լուրջ երեւոյթին գրական ուշագրաւ վաւերաթուղթ մըն է։ Ան կը խոստովանի, որ իր «ժամանակակից թատերախաղը» «դժուար» եւ «յանդուգն» գործ մըն է, որ նպատակ ունի անով «օրինակ ըլլալ ուրիշ թատերագրաց, որ աւելի արդի ընտանեկան անցքերը պարունակող բարոյական թատերախաղեր յօրինելու աշխատին, որով աւելի օգուտ կրնան ընծայել հայ հասարակութեան, քան թէ ազգային դիւցազնութիւնքը ողբերգութեանց վերածելով»։

Ողբերգութեան մէջ առաջին դերասանը կ՚ըսէ.

«Ես այնպէս կը կարծեմ, թէ հասարակութիւնը ձանձրացած է դերասանին կոկորդը պատռող եւ թատերասէրներու գլուխը ուռեցնող ազգային դիւցազնական խաղերէն, եւ եթէ ընտանեկան անցքերու վրայ յօրինուած ժամանակակից թատերախաղեր ներկայացուին, յուսամ թէ ժողովուրդը շատ կ՚ախորժի անոնցմէ եւ իր քաջալերութիւնը չի զլանար... Վասնզի հայ հասարակութիւնը հիմա առաջուանը չէ, արթնցաւ, եւ ան զառանցական խաղերով գոհ չըլլար՝ որոնց իմաստը մեր արդի կացութեան հետ կապակցութիւն չունի գրեթէ»։

Ան չի ժխտեր պատմական կամ իր խօսքով «դիւցազնական խաղեր»ուն օգուտը. «... Ըսել չեմ ուզեր թէ այդ խաղերը բոլորովին չներկայացուին, այլ ըսել կ՚ուզեմ, թէ ժամանակակից խաղերն անոնցմէ նախամեծար համարուին, քանի որ ունկնդիր թատերասէրն ալ վերջիններէն աւելի բան մը կը գտնայ կամ կը շահի, վասնզի ինքն ալ տեսարանին վրայ եղող անձի մը համապատկերը կը գտնէ իր վրայ, եւ հեղինակին ճաշակին կամ հմտութեան շնորհիւ քիչ կամ շատ օգուտ կը քաղէ անկէ»։

Ան կը դատապարտէ թեթեւամիտ մօտեցումը թատրոնի նկատմամբ։ «Շատերը զբօսնելու համար թատրոն կուգան եւ ոչ թէ ներկայացուած խաղին ոգւոյն թափանցելու»։ «Եւրոպացիք գիտեն թատրոնին յարգը. թատրոններն անցեալ դարերուն յեղափոխութեանց վառարաններ հանդիսացան, թատրոններն իբրեւ ժողովրդական կրթարաններ կը նկատուին, կ՚ըսեն, բայց ես կ՚ըսեմ, թէ անոր մարմինը կազմող երակներուն կեդրոններն են, անոր յեղափոխութիւնն յարդարող հրաբուխներն են. անհնար է, որ մարդ Շէյքսփիրի, Շիլլէրի, Հիւկոյի եւ Տիւմայի թատերգութիւնքը կարդացած ժամանակը չսքանչանայ. կը պաշտեմ ես այդ հանճարները եւ ժողովրդոց այն չանթեռանդն ու կարմիր զաւակները»։

Ա. ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թուականներ կան, որոնք ոչ միայն չեն մաշիր, այլեւ ընդհակառակն դարերու ընթացքին կը պահեն իրենց ինքնուրոյն արժէքը, ինչպիսին է Քրիստոսի 451 թըւականը։

Այն ատեն երբ ամբողջ Եւրոպան աննախընթաց սարսափի էր մատնուած Հոներու արշաւանքով, որոնք Աստուծոյ պատուհաս Աթիլլայի առաջնորդութեամբ Արեւելքէն դէպի Արեւմուտք կը խուժէին արեան հեղեղներ, սուգ ու աւեր թողլով իրենց ետին, այդ թուականին Հայաստանի մէջ կը մղուէր հերոսական պայքար մը Սասանեան հզօր արքայ Յազկերտի դէմ։

Քրիստոնեայ Բիւզանդիոնը, որ դարերու ընթացքին իր պաշտպանութիւնը չէր զլացած Հայաստանի, այն ատենուան կայսրը իր գահու ապահովութեան համար աչք կը գոցէր Պարսիկներու նոր քաղաքականութեան դէմ։

Հայաստան որ մին-մինակ իր բախտին կը ձգուէր, Յազկերտի ծրագրի գործադրութեան բարեպատեհ առիթ մը կը ներկայանար վարելու իր հետապնդած քաղաքականութիւնը։

Հայը, դարերէ ի վեր դրացիական, քաղաքական, զինուորական այլ պատճառներով ենթարկուած էր Պարսիկին։ Քրիստոնէական եկեղեցին միայն կ՚ապահովէր անոր անկախութիւնը, իբրեւ ամրոց հայ կեանքին, հնոցը ազգային նորակազմ մշակոյթին։ Ահա՛ թէ ինչու Յազկերտ վճռած էր քանդել այդ ամրոցը, մարել այդ փարոսը։ Պայմանները նպաստաւոր էին, գետինը պատրաստ։

Քանի տարիէ ի վեր գահը թափուր, նախարարները անմիաբան, զինուորականութիւնը անկազմ, ազգը անգլուխ էր։

Այդ ճգնաժամային պահուն անձ մը պէտք էր, մէկը որ կրնար վստահութիւն ներշնչել ամէնուն, իր շուրջը համախմբել տրամադրելի բոլոր ուժերը, թումբ բարձրացնել ահաւոր վտանգին դէմ։

Վարդան Մամիկոնեան եղաւ այդ անձը։

Այն օրերուն, Հայաստանի ամէնէն ազդեցիկ անձնաւորութիւնն էր Վասակ Սիւնի իշխանը։ Բարձրաստիճան, մեծահարուստ, փորձառու եւ քաղաքագէտ նախարար՝ որ անձնական փառասիրութեան մոլուցքէն մղուած, անտեսելով հայրենիքի շահերը, դէպի չարին կը միտէր. մինչ Վարդանի հոգին հայրենասիրութեամբ բոցավառ, կը սլանար դէպի ազնուագոյն հորիզոններ։

Վարդան Մամիկոնեան, Սահակ Պարթեւ կաթողիկոսի աղջկան զաւակը, առաջին հայ դպրոցի անդրանիկ սաներէն, մարմնացումը հայրենասիրութեան եւ ազգայնական գաղափարապաշտութեան, յաջողեցաւ քարոզչական խաղաղ միջոցներով ծաւալել այդ գաղափարը ու երբ ժամանակը հասաւ, հաւատարիմ ուխտակիցներու ընտրանքով ստանձնեց ազգայնական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը։

66.000 կամաւորներու համախմբումը իր դրօշի տակ, կ՚ապացուցանէ թէ Հայը իրօք ազգ մը դարձած էր իր հայրենասիրութեամբ եւ գիտակցութեամբ, որ իր պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կամաւորապէս արիւն պիտի թափէր, բարոյական իրաւունքի, գաղափարի եւ կրօնի ազատութեան համար։

Ափսո՜ս որ զինուց բախտը աննպաստ եղաւ Վարդանի եւ իր զինակիցներուն, Պարսից հզօր բանակին միացած ըլլալով հայրենադաւ նախարարները իրենց գունդերով։

Ներքին ու արտաքին ուժերէ գրկուած Վարդանը յուսալքումի որեւէ երեւոյթ

ԱՐՄՏԱՆԻ ԱՅԳԻՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԷՇԵԱՆԻՆ

Այստեղը ձոր է։ Այս տեղերը ձորեր են։ Այս ձորերը արտ կ՚ըլլա՞ն։ Արտ կը շինուի՞ն։ Այս տեղը լեռ է։ Շրջապատը լեռներ են։ Գլուխդ վերցուր երկինքը կը տեսնես միայն։ Այս ստորոտները եզ կը բերուի՞։ Կը լծուի՞։ Այս ձորերէն գետը Ղարա Պունարը կ՚անցնի։ Այս գետափերը արօր կը բանի։ Ակօսներ կը շարուի՞ն։

Կան տեղեր։ Արտ կ՚ըլլան։ Հոսկէ վար գետին ափը, Ամըրքարի մօղեստանը կայ։ Նետէ, մաքրէ փուշերէն։ Արտ ըրէ։ Հոսկէ վեր Թեղը կայ։ Գետին ձախ ափը, խիճերու անապատ մըն է։ Ամըրքարին չորս անգամն է, մինչեւ Սուրբ Գէորգին լեռները կ՚երկարի։ Խիճերը մակերեան են, հոն ալ արտ կ՚ըլլայ։ Երրորդ մըն ալ կայ։ Թեղէն վեր է։ Ապուշտայէն անցիր, անոնց ուխտատեղին Աստուածամարն ալ անցիր։ Աւազուտները։ Գետին երկու ափերը կղմինտրի գոյն աւազներու տարածութիւն մը։ Այնքան մեծ է որ ձի վազցուր ամէն ուղղութեամբ։ Աչքերդ կը խոտէն քանի նայիս անսահման ամայութեանը։ Գետը կը կորսնցնես։ «Ո՞ւր է գետը, հոս գետ չկայ» կ՚ըսես դուն քեզի, մինչեւ որ ափերուն մօտենաս։ Քանի՞ տասնեակներով արտեր կ՚ըլլան հոն։

Ցանէ ցորենդ այս երեք տեղերէն ուր որ կ՚ուզես։ Կը բուսնին, բայց չեն բարձրանար։ Մինչեւ ծունկերդ հազիւ կը հասնին։ Ծունկ թաղ մը հազիւ կ՚ըլլան։ Թզուկ բերք մը կ՚առնես։ Հասկերուն երկու կողմը չորսական, հինգական հատիկներով։ Անոնց ալիւրն ալ վուխ է, ուժ չունի։ Մեր բարձրաւանդակի Կապոյտ Լոյսի, Քարսադրիւրի, Կապոյտ Կապաններու կամ Զրկորուսի, Վերնադրիւրի, Երիցադրիւրի արտերուն արեւագոյն հունձքերը կ՚ուզես որ մինչեւ ուսերդ կ՚ելլեն։ Հասկե՞րը, մանը, ոսկեփոշին վրան։ Հասկե՞րը տասնութնական, քսանական մարգրիտի պէս շարուած։ Ամէնքն ալ ալիւրով լեցուն, մատովդ պատեաններուն ճնշես ալիւրը դուրս ցատկէ։ Կամ անոնց հա՞ցը որ հացեփը ակիշին ծայրովը թոնիրին կողէն քաշէ, հանէ, գետինի վալանները նետէ, զոլորշին բաղնիք դարձնէ հացատունը։ Եփուած հացերուն հոտը, ամէնէն համեղը, ամէնէն ախորժալիրը հոտերուն, թաղը պաշարէ։ Առջեւդ սեր ըլլայ, մեղր ըլլայ, կաքաւի խորոված եղնիկի խորոված ըլլայ, սերն ալ, մեղրն ալ, խորովածներն ալ ձգես, չդիմանաս, ծայրէն պատառ մը բրցնես ու ուտես, չգոհանաս, մէկ մըն ալ, երրորդ մըն ալ բրցնես։

Այս ձորերը արտ ըլլալիք տեղ չկայ։ Քառ են։ Քառներուն վրայ արտ կ՚ըլլա՞յ։ Այս քառ լռածդ ալ աւազ է։ Բայց աւազը փափուկ է. քայլերդ կը թաղուին մէջը, հետքերդ կը շարուին վրան։ Իսկ քառները իրարու միացած, միակտուր եղած, քարացած են։ Ոչ կը փրթին, ոչ կը փշրուին։ Փորձելու ըլլաս բրիչդ կը բթացնեն, մինչեւ որ կոտրի։ Ասոնց վրայէն կը քալենք, կ՚արձագանգեն մեր ոտքերուն տակը։ Ալի գոյն ճերմակ են։ Ուրիշ տեղ մը գորշ գոյնով են։ Շատ տեղ ալ սեփ-սեւ են, ածուխի պէս։

Անծեղկայի դիմացը, գետին աջ ափը, լեռ է։ Ի՞նչպէս ցից է։ Ոտքերդ չեն բռներ, կը վախնաս ելլելու։ Լերան երեսը, մինչեւ ուր երկինքին կը հասնի, ժայռեր են։ Կարգ կարգ։ Ամէնքն ալ իրարու քով են, բայց ամէնքն ալ իրարմէ զատ են։ Ամէնքն ալ գետնէն վեր ելեր են։ Ամէնքն ալ մարդու հասակով։ Երկայն մարդու հասակով, ուրիշներ կարճ մարդու հասակով։ Չհամբուիր որ համբես, ինչու որ իրարու ետին կայնած են, կը շփոթեցնեն քեզ։ Յիսուն, վաթսուն, եօթանասուն կը համբես, կը սխալիս, կը շուարիս, կը ձգես համբելը։ Բանակի մը զինուորներուն կը նմանցնես որոնք քարացեր են կ՚ըսես։ Բայց ոչ, երբեմն ալ խոլմներու գերեզմանատան մը գերեզմանաքարերուն կը նմանցնես։ Անոնց պէս կանգուն են, գետինը ինկածներ ալ կան ինչպէս անոնցմէ։ Քարէ քար բռնելով մինչեւ գագաթը կ՚ելլուի, բայց ելլես ի՞նչ պիտի ընես։ Երկրորդ, երրորդ մըն ալ կայ բարձրաւանդակը հասնելու համար։

Նոյն ճամբուն կարգին Կապանները կան։ Կիրճ մըն է։ Բարձրաւանդակին այգիները իջնալու համար հոնկէ պիտի անցնիս։ Կիրճին երկու կողմն ալ վայրի ահեղ տեսարաններով են։ Երկու կողմն ալ երկաթի գոյնով մթին ապառաժներ են։ Միակտուր եւ իրարու վրայ մինչեւ Մաչաթի լերան հաւասարութիւնը։ Ջեռ սկրեր, մինչեւ որ ընտելանաս։

Ճամբայ չունի ոչ ստորոտէն, ոչ բարձունքներէն։ Մենք մեզի ու մեր անասուններուն համար ժայռերուն երեսը ճամբայ շիներ ենք։ Ծուխ վար նայելու ըլլաս ջուրի գիծ մը կը տեսնես որ գետը կ՚երթայ։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(Շար. – 1)

ԱՊՐԻԼ ՍԻՐՈՎ

(ի յիշատակ Զարեհ կաթողիկոսի մահուան տասնամեակին)

Այս տարի վախճանման տասնամեակն է երջանկայիշատակ Զարեհ հայրապետին, որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ամէնէն վշտահար կաթողիկոսներէն մէկը եղաւ ու մեծ վիշտը մեծ սրտին գնաց ի վերին կիլիկիա, արժանաւորապէս միանալու իր այնքան նշանաւոր նախորդներուն, Շնորհալիներուն ու Յովսէփեանցներուն:

Ինքն ալ, արդէն, բարութեան Շնորհալի մըն էր ու եկեղեցականի քաջութեան Գարեգին մը· բարութեամբ ու քաջութեամբ եօթը տարի կրցաւ վտանգ բռնել իր դարաւոր աթոռին իշխանութիւնը կործանելու համար արձակուած նետերուն դէմ եւ ամենայն նուիրումով պաշտպանել իր կաթողիկոսութեան վարչական անկախութիւնը, միշտ հաւատարիմ մնալով մեր հին հայրապետներէն ժառանգած հոգիին, հաւատքին ու հայրենասիրութեան:

Այսօր, իր մահուան տասներորդ տարեդարձի առիթով, երբ կը խօսի, կը գրուի իր մասին, մարդ չի կրնար ակամայ անդրադարձ չունենալ իր գահակալութեան տարիներուն կատարուած «արուեստական վէճին» եւ անոր հետեւանքներուն, որոնք այնքա՜ն տառապեցուցին այս բարի եկեղեցականի հոգին:

Իր վախճանումէն ետք, կաթողիկոսներու ողջագուրումը սակայն կրցաւ ըսպիացնել վէրքը ու երջանկացնել հայ հաւատացելութիւնը, որուն համար այնքա՜ն սուղ արժած էր յանձին իրեն բարութեան մարմնացում հայրապետ մը ունենալու հոգեւոր բաւականութիւնը:

Ափսո՜ս, սակայն, այդ բաւականութիւնը երկար չտեւեց ու բարի կաթողիկոսը ընդմիշտ բաժնուեցաւ իր հօտէն. բաժնուեցաւ իբրեւ հողեղէն, իսկ հոգեղէնը, իբրեւ սրբազան ներկայութիւն մը, նոյն մեզի հետ ու Նախամեծարին եւ Յաջորդին ողջագուրումով տեսաւ, վայելեց նուիրական յաղթանակը իր պատգամին.

— «Իմ վերջին ու մշտական խրատս է ձեզի, հոս եւ ամէն տեղ, ապրիլ սիրով, համբերութեամբ ու գործակցութեան ոգիով, որովհետեւ բոլորդ ալ հարազատ եղբայրներ էք իրարու»…:

Բարութեամբը, խոնարհութեամբը այնքան մեծ այս Հայրապետին վախճանման տասնամեակին առիթով, յանուն մեր ազգային – եկեղեցական ձգտումներուն եւ ի սէր իրեն, սիրով ապրիլ խրատող հանգուցեալ կաթողիկոսին, աւելի եւս գօտեպնդուած կարողով շարունակենք մեր ճամբան՝ իր պատգամին ոգիով:

Մեզի պէս փայլուն ապագայ կերտելու ձգտող ժողովուրդ մը որքա՜ն պէտք ունի սիրով ապրելու, համբերութեամբ ու գործակցութեան ոգիով սիրտ սրտի տալու եւ եղբայրօրէն անբեկանելի միասնականութիւն մը կերտելու մեր ազգային ներաշխարհին մէջ:

Այո՛, «հարազատ եղբայրներ ենք իրարու». Թող ընդմիշտ խորթ ըլլայ մեզի անմիաբանականութիւնը, կամ հին երգին բառերով ըսենք՝ անմիաբանութիւնը, որուն պատճառով հեռաւոր անցեալին մեր տունը քանդուեցաւ ու մօտաւոր անցեալին, տասը տարի առաջ, Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս մը գոհ գնաց…

Գիտնանք զինք խաղաղ պահել իր անմահութեան մէջ:

Զարեհ Բարիին մշտական խրատը ինքնին գրաւականն է գոհ ձգելու նուիրական գիտակցութեան.

— Ապրիլ սիրով:

Յ. ՉՈՐԵՅԻ

չուչարերեց, այլ անվախան ու հաստատ վճռեց պատերազմիլ:

Ահա՛ զինքը կը գտնենք բազմահազար բազմութեան առջեւ — այր, կին, ծեր ու պատանի — բոլորը լուութեամբ ակնդէտ ու գուսպ, ակնարկները ուղղած սպարապետին, կը սպասէին անոր խօսքին, որ պիտի վճռէր ճակատագիրը Հայոց: Ան իր խորաթափանց ակնարկը պտըտցնելով մէկ ծայրէն միւսը, նկատեց այն գերմարդկային ուժը որ կ'արտացոլար բոլորի կայծակնացայտ աչքերէն: Որոշումը վերջնական էր…:

Խօսքը տանք Վարդանին: Հրամանատարի վերջին խօսքը.—

«Զինուորնե՛ր, եղբայրնե՛ր, ժողովուրդ Հայո՛ց, վաղը ազատութեան օր է: Վաղը պիտի կռուինք: Եթէ մեր մէջ կան թերահաւատներ եւ վատեր արձակենք, թող հեռանան, իսկ քաջամարտիկները որ պիտի մնան կ'աղաչեմ եւ կը հրամայեմ եղբայրնե՛ր, քաջութեան հետ վստահութիւն մի՛ խառնէք: Մենք կը յաղթենք: Անպայման կը յաղթենք մենք, քանի որ արդարութիւնը մերն է: Կռուի՛նք ի մահ, թող ազատի հայրենիքը»:

Ամբոխը խանդավառ միաբերան աղաղակեց. «Կռուինք ի մահ, ազատենք հայրենիքը»:

×

Այդ անհաւասար կռուի ընթացքին Վարդան ինկաւ հերոսաբար իր 1035 ընկերներով, որոնց արեան շնորհիւ ուռճացաւ հայ ազգայնութեան գաղափարը, մեր ազգի պատմութեան մէջ բանալով նոր ու փառաւոր էջ մը:

Վարդանները տարեր էին բարոյական մեծ յաղթանակը: Անոնց հմայիչ յիշատակը փոխանցուեցաւ դարէ դար կամրջելով սերունդներ, անոնց հոգւոյն մէջ վառ պահելով հայրենիքի, հաւատքի ու եղբայրութեան անխախտ սէրը:

ԼՈՒԻԶ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամը

Հանրութիւնը տեղեակ է թէ քանի մը տարի առաջ անզուգական ազգային բարերար նախագահ Պր. Ա. Մանուկեան Հ. Բ. Ը. Միութեան մօտ հաստատեց պատկառելի հիմնադրամ մը՝ Հայ Մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման սատարելու գլխաւոր նպատակին համար:

Այսու պարտք կը զգանք ներկայացնելու Ա. Մանուկեան Մշակ. Հիմնադրամի կանոնադրական առաջադրութիւններն ու իրենց գլխաւոր գիծերուն մէջ՝ անոր իրագործումները կազմութենէն ի վեր:

Ա) Սատարել Սփիւռքի մէջ Հայ Լեզուի, Հայ Գրականութեան, Հայ Արուեստներու, Հայ Ոգիի եւ ազգային ժառանգութեանց պահպանումին եւ զարգացման:

Բ) Օժանդակել հայերէն լեզուով գրական, գեղարուեստական եւ պատմա–բանասիրական արժէքաւոր երկերու եւ մենագրութեանց հրատարակութեան:

Գ) Օժանդակել Հայ Մշակոյթին վերաբերող օտար լեզուներով արժէքաւոր երկերու հրատարակութեան:

Դ) Օժանդակել տնտեսական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուող կամ ֆիզիքական անկարողութեան մատնուած հայ մտաւորականներու, կրթական մշակներու, արուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդին կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած օտար կարօտ դէմքերու:

Ե) Պարգեւատրել պարբերական մրցանակներով՝ արժանաւոր հայ գրողներ, արուեստագէտներ եւ տաղանդաւոր սկըսնակներ՝ արուեստի եւ գրականութեան մարզերուն մէջ:

Զ) Օժանդակել գերազանցօրէն ազգային ուսանողութեանց պահպանումին եւ մշակոյթին զարգացման նուիրուած երիտասարդական կազմակերպութեանց եւ շարժումներու:

Է) Օժանդակել հայագիտական ուսումանց զարկ տուող հիմնարկներու եւ համալսարաններու:

Կեդր. Վարչ. Ժողովէն նշանակեալ Գործադիր Մարմին մը, որուն նստավայրն է Տիթրոյիթ, Միշիկըն, կը վարէ Հիմնադրամին գործունէութիւնը՝ անոր կանոնագրով առաջադրուած վերոյիշեալ նպատակներուն եւ Կեդր. Վարչ. Ժողովէն վաւերացուած ամավարկի սահմաններուն մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի մայր գումարը կամ դոյքի հաշիւը Հոկտ. 31, 1972–ին կը հասնէր 2.031.748 տոլարի, որուն մաս կը կազմէ դպրոցներու, մշակութային, մարզական եւ երիտասարդական կեդրոններու կառուցման համար Կեդր. Վարչ. Ժողովի որոշումով Հիմնադրամէն տրամադրուած 844.210 տոլարի գումարը:

Բաց աստի եւ դարձեալ առ Հոկտ. 31, 1972, Հիմնադրամին օժանդակութիւններն ու յատկացումները կը յանգին 545.107 տոլարի, հետեւեալ կերպով.—

1. Ազգային մշակներու եւ տարեց վաստակաւոր ուսուցիչներու 51.517 տոլար:
2. Երիտասարդական շարժումներու 248.067 տոլար:
3. Կրթական եւ մշակութային ձեռնարկներու 176.905 տոլար:
4. Գիրքերու հրատարակութեան կամ անոնց սպառման 27.077 տոլար:
5. Մրցանակ, մրցանքի կազմակերպութիւն, պարգեւատրում 19.470 տոլար:
6. Զանազանք 12.071 տոլար:

Գումար՝ 545.107 տոլար:

Շնորհիւ Ա. Մանուկեան Մշակ Հիմնադրամին, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կրցաւ նոր շարժում եւ խանդավառութիւն ստեղծել յատկապէս երիտասարդներու մօտ, սատարել կրթական եւ մշակութային բազմաթիւ ձեռնարկներու, զարկ տալ մեր արուեստներուն՝ հրատարակելով գեղարուեստական եւ հայագիտական երկեր, եւ զօրավիգ կանգնիլ մեծ թիւով կրթական եւ ազգային մշակներու, յատկապէս ցարդ մոռցուած ու համեստ երախտաւորներու:

Լիայոյս ենք որ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան Մշակ. Հիմնադրամի Գործադիր Մարմինը պիտի շարունակէ իր ազդանուէր գործունէութիւնը զայն առաւել եւս արդիւնաւոր դարձնելու ձգտումով:

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, 1973 Յունուար 31

ՓՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Քոլխքայի գերեզմանատան մը մէջ, Թուխուչեալի գերեզմանները կը մաքրէ, փտած ծաղիկները կը նետէ, կը ջրէ եւն., եւն., ու յանկարծ չիրիմէ չիրիմ երթալով, կը բացագանչէ.— «Ա՛ստ հանգչի, ա՛ստ հանգչի, ա՛ստ հանգչի, այս ի՞նչ է, ամէն մարդ կը հանգչի, միայն ես՞ պիտի աշխատիմ»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

ԺԵ.

Հացագործներու ժամադրավայր նշանատախտակը կրող գինետունը կ'արդարացնէր իր անունը: Ինչպէս գիտենք, Ժանն հոն մտած էր, քիչ մը բան ուտելու համար, բնակարանը երթալ հանգչելէ առաջ: Արդարեւ հացագործի աշկերտներու եւ մանչերու, թաղին հացագործներու հաւաքատեղին էր: Փարիզի իւրաքանչիւր թաղին մէջ կը գտնուէին այնպիսի մէկ երկու խանութ, որոնք իբր ժամադրավայր կը ծառայեն փուռերու աշխատաւորներուն: Հոն ոգեւորեալ խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան, ամէն մարդ իրար կը ճանչնայ, ամէն ոք իր խանութին գործը կը պատմէ:

Ժանն Ֆոլթիէ մեծ սրահէն ներս մըտաւ, որ կէս մը լեցուած էր: Փախստական կինը պահ մը վարանքի մատնուեցաւ, տեսնելով որ ճաշողները իրարու հետ կը խօսակցէին մէկ սեղանէն միւսը, քրքիջներ արձակելով: Սեմին մօտ կանգ առաւ ան:

Սպասուհի մը, որ իր քովէն կ'անցնէր, ըսաւ.

— Տիկին, կրնաք ներս մտնել… տեղ կայ տակաւին:

— Այո… այո… տեղ կայ, յարեց հացագործի աշկերտ մը, քսանըչորս – քսանըհինգ տարու, որ մուտքին մօտ նստած էր: Բոլոր տեղ կայ…: Մենք ամէնքս ալ փուռի մարդիկ ենք. հոգ չէ թէ դուք մեզմէ չըլլաք…: Լաւ ընդունելութիւն պիտի ընենք…:

Ժանն ժպտեցաւ ու գնաց նստաւ հացագործի աշկերտին քով, որ ետ քաշուեցաւ, աւելի լայն տեղ տալու համար: Փիէր Ֆոլթիէի այրին ապսպրեց իր ճաշը: Յանկարծ իր քով նստած աշկերտը կանչեց քանի մը սեղան հեռու նստած ուրիշ երիտասարդ մը:

— Թուրանժօ, բաէ տեսնեմ, ճար մը գիտե՞ս, գործատիրուհիս իր ջղային նոպաներէն ու գործատէրս ալ իր անհամբոյր բնաւորութենէն ազատելու համար:

— Ի՞նչ ունին այդ մարդիկը: Ի՞նչ ընելու է, պանոնք բուժելու համար, պատասխանեց միւս երիտասարդը:

— Հացագործ լաւ կին մը գտնելու է:

— Այո, ատոր պէտք ունին, յարեց Թուրանժօ, ծիծաղելով: Աղէկ ըսիր, բայց այսօր հազուագիւտ բան է հացագործ լաւ կին մը գտնելը: Տասնըհինգ օրէ ի վեր, իմ գործատիրուհիս չորս հատ փոխած է:

— Լըպըլէի խանութը նորէն աղէկ է. իմ տեղիս՝ տասներկու օրուան մէջ հինգերորդ կինն է: Յաճախորդները կը սրտնջան, կը սպառնան ուրիշ տեղէ գնում ընել. ահա ասոր համար է որ գործատէրը եւ իր կինը կը բարկանան: Ո՛վ որ այդ գործին թեկնածու է, թող վստահ ըլլայ թէ օրական երեք ֆրանք եւ երկու հաց պիտի ստանայ: Թուրանժօ, եթէ մէկը գիտես, ըրկէ՛…:

Ժանն անշուշտ ուշադրութեամբ մտիկ ըրած էր քիչ մը առաջ պատմած մեր խօսակցութիւնը: Ճաշը դանդաղօրէն աւարտելէ յետոյ՝ փոխանակ դուրս ելլելու, սպասեց: Քովը գտնուող հացագործի աշկերտը սկսած էր լրագիր կարդալ, մագկրան մը խմելով: Ժանն աշկերտին վըրայ դրաւ ձեռքը ու ըսաւ.

— Ներողութիւն, պարոն, ձեզի արգելք ըլլալուս:

— Ի՞նչ ծառայութիւն կրնամ մատուցանել ձեզի, մայրի՛կ, հարցուց աշկերտը, նորէն տեղը նստելով:

— Քիչ մը առաջ կ'ըսէիք թէ ձեր գործատէրը հացագործ կնոջ մը պէտք ունի…:

— Այո՛…. Դո՛ւք ներկայանալու միտք ունիք:

— Այո՛:

— Արհեստէ՞ն էք…:

— Չեմ գիտեր, բայց ինծի այնպէս կը թուի որ շատ դժուար գործ մը չէ, եւ որովհետեւ ապրուստս ճարելու պէտք ունիմ, շուտով պիտի սորվիմ յաճախորդներուն հաշիւները: Զիս գործածողները ապահովաբար գոհ պիտի մնան ինծմէ…:

— Այո՛, կը տեսնուի որ անխելք կին մը չէք…: Պէտք է ըսեմ որ արհեստը դիւրին, բայց յոգնեցուցիչ է…:

— Ես ուժով եմ… քաջութիւն ունիմ…:

— Փարիզը կը ճանչնա՞ք:

— Շատ չեմ ճանչնար, բայց ձեր յաճախորդները միեւնոյն թաղին մէջ գտնուելու են:

— Գործատէրը ամէն տեղ յաճախորդ ունի:

— Ո՞ւր կը բնակի ան:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պ. Օհաննէս Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս–Արման Պօյաճեան, Տիկին Գառնիկ Գէորգեան, զաւակներն ու թոռները, Օր. Երանուհի Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Օհաննեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Օհաննեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մարուքեան, զաւակներն ու թոռները եւ բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց յոյժ սիրեցեալ կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՕՀԱՆՆԷՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Զարուհի Օհանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 24ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Մարտ 1) ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Մեսրոպ Մարթայեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Նուպար Աղամալեան, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Աղամալեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Մարտ 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Պ. Եղուարդ Աղամալեան 40 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

×

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Խասեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿՈՒԶՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ԿՈՒԶՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ:

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեան իրենց մօրեղբօր յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրեն Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի, եւ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Խասեան 100 ֆր. Իսիի Հայ Մշակոյթի տան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերմէի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ժրաջան ատենապետուհի Տիկին Հայկուհի Շալճեանի՝ իր զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իր սիրեցեալ մօր կսկծալի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 3 Մարտ Շաբաթ ժամը 3ին Ահարոնեան սրահը՝ 26, Ռիւ տէ Քոնվալեսան: Կարեւոր օրակարգ: Անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Ագնէս Ինճէճեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Տիկին Մարիամ Տօնէլեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

×

Տիկին Գէորգ Զաքրեան 50 ֆր. կը նուիրէ իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Զաքրեանի տարեդարձին ի յիշատակ:

ՆՈՒԷՐ

Տոքթ. Պարոյր Մարտիկեանի յիշատակին, մահացած Պոլսոյ, Իտալիա, այրի Տիկին Տիրուհի Մուսէեան կը նուիրէ 100 ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, 50 ֆր. «Յառաջ»ի:

(Ստացանք «Յառաջ»էն:

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ

Շաբաթ, 3 Մարտ ժամը 19էն սկսեալ

Orchestre MELKON Gérard et son ensemble

ATTRACTIONS — BAR — BUFFET

26, Rue Troyon — 92310 SEVRES, Tél. 027-18-28

Մուտք 20 ֆր.

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

դաւառ մթնոլորտ

3 Մարտ Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

HOTEL MODERNE

Place de la République

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

ձախ պիւֆէ, զանազան համեղի անակնկալ ներ, Թօթիյոն, այլազանութիւն եւ խան-

ՄԻՍ ԷՍԱԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.—

842-08-57 885-08-25

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ

Լուսարձակում ձայնագիր երաժշտութեան ընկերակցութեամբ.—

Ա) Սալվուչինար էջմիածին

Բ) Օշականէն Հաղարծին

ՄԻՋՆԱՐԱՐ

Գ) Սարդարապատէն Բիւրական

Շաբաթ, Մարտ 3, ժամը 21ին

Fondations des Traditions Arméniennes

150, Rue Etienne Dolet, Alfortville

(22ème étage)

Բաւականաւոր ճաշ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

կազմակերպուած

Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ

11 Մարտ, կիրակի ժամը 13ին

Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պոլ·Արէն

ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝

Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ

Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ

Հայկ. ժողովրդական պարեր՝

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԷ

եւ դիմակաւոր պար

Orchestre pop' PLANÈTE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

48–98–23 կամ 51–79–93

ԺԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

ՄԱՐՏ 4

ՊԻՆՋԻ ՋՈՒԱՐԹ ՔԱՐՆԱՎԱԼԸ

Մեկնում Մարտ 4ին: Հաւաքոյթ ժամը 8ին, Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւ կամ 8·15ին Կառ տիւ Նոռ, Բիւրվէօր սրճարանին առջեւ, մեկնում ժամը 8·30ին, ցերեկուան ճաշը ճամբու ընթացքին եւ ժամանում՝ Պինչ (Պելժիա):

Վերադարձ ժամը 17·30ին եւ ժամանում Փարիզ ժամը 22ի առենները:

Մասնակցութիւն՝ 59 ֆր. ամէն բան մէջը:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux

Tél. 324-14-96

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

42 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 4 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint-Dominique Paris (7e) — Métro Invalides

Կազմակերպուած Փարիզի շրջանի Արենոյշներու, Թեւիկներու, Սկաուտներու եւ Գայլիկներուն կողմէ

Կը մասնակցին Փարիզի, Պանեէոյի, Սեւրանի, Իսիի եւ Շավիլի խումբերը

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ հայերէն

Առաջին անգամ ըլլալով հայ Արիներուն երգչախումբը, սկաուտական տողանցք և ներկայացումներ: Սկաուտական նուագ

միջնանարին սկաուտական ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԶՕՐԱՎԱՐԱՅՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ–Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի 4 Մարտ պիտի կատարուի Տօն Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՎԱԶԳԷՆ Ա.ի անուան տօնին առիթով կը կատարուի Հայրապետական մաղթանք, իսկ պատարագի աւարտին՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ Վարդանանց Նահատակներուն հոգիներուն համար:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Գաղութիս բոլոր անդամները կը հրաւիրուին անխտիր ներկայ ըլլալու հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9·45, Հայրապետական մաղթանք եւ քարոզ 11·15, հոգեհանգիստ 11·45:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 11 կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին

կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

L'OLYMPE CHEZ NOUS

JAN VASSILIS

Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »

L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom

L'OLYMPE

եւ նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX ROUGE

Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé

« FLASH SUR L'ARMENIE »

La projection du film de 16 heures à 17 heures

L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

359–67–03 ժամը 15էն վերջ 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ

Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

դասախօսելու համար Փալէ տը Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ

Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՈՒՐԲԱԹ
2
ՄԱՐՏ
VENDREDI
2 MARS
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.654

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.654

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 27)

ԵՌԻԿՈՍԱՅԻ ՃԱՅԻ ԽՈՒՄԲԸ

Զայրէպի ճայի խումբը, որ շրջագայութիւն մը պիտի կատարէ Խորհ. Միութեան քաղաքները, իր առաջին ելոյթը ունեցած է Երեւանի մէջ:

×

ԳԵՐՄԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Դաշնակցային Գերմանիոյ լոյս տեսնող «Ինդըրէ Ցայդ» թերթին խմբագիրներէն Գ. Գոլիկայր անցեալ տարի Հայաստան այցելած ըլլալով, իր տպաւորութիւնները գիր առած է: Զանոնք լոյս ընծայած է թերթին էջերուն մէջ: «Առաջին տեղ ուշքի կը զարնեն շինարարական մեծ աշխատանքները Երեւանի մէջ, անոր սառնաշխարհ լայն ծառուղիները, շէնքերու եւ քաղաքներու ձեւաւորումը քարաքանդակներով, այդ քաղաքին պայծառ գիման շքեղ: Տուֆը անթիւ, անհամար երանգներ կուտայ քաղաքին՝ վառ կարմիր գոյնէն մինչեւ մանիշակագոյնը, դեղին գոյնէն մինչեւ սեւ կամ վառ ալիտակը», կ'ըսէ:

×

ԿԱՅՈՒՂԻՆԵՐԸ

Սկսած է շինուիլ 46 քիլոմեթր երկարութեամբ կապուղի մը՝ Վարդենիսէն Ջերմուկ: Այս տարի պիտի աւարտին հետեւեալ կապուղիները՝ Այրում-Նոյեմբերեան, Աշտարակ-Բիւրական, Հրազդան-Հանքաւան, Լենինական-Ամասիա: Գիւղերու կապուղիները 60 քիլոմեթր պիտի աւելնան:

×

Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ ՏՈՒՆ — ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ա. Սպենդիարեան տուն-թանգարանը հարստացաւ նոր հետաքրքրական նիւթերով: Հոս ցուցադրուած են երգահանին կեանքը արտացոլող նկարներ, ինչպէս Ա. Բեքարեանի «Ալեքսանդր Սպենդիարեան», Ս. Մուրատեանի «Մեծ բարեկամութիւն», Ռ. Մանուկեանի «Սպենդիարեանի վայրերում» նկարները:

×

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Նախկին Յարութիւնեան փետրուար 23-ին ընդունած է այցելութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Ունեցած է խօսակցութիւն անոր հետ: Ընդունելութեան ներկայ գտնուած է Ս. Գասպարեան, որ նախագահն է Հայ եկեղեցւոյ գործերու Խորհուրդին:

×

ՃԱՏՐԱԿ

Փեչտայի մէջ կը շարունակուի ճատրակի միջազգային մրցումը: Ռ. Վահանեան երկրորդ դիրքի վրայ կը գտնուի, պահուած ըլլալով 7 կէտ: Առաջինը՝ Գելլեր, 8 կէտ ապահոված է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՍԿՍԱՒ

—o—

Վիէթնամի միջազգային խորհրդաժողովը պիտի շարունակէ իր աշխատանքները: Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախագահ Նիքսըն յայտարարած էր, թէ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը պիտի չմասնակցի խորհրդաժողովին, ցորչափ Հանոյ մերժէ ազատ արձակել ամերիկացի գերիները, ինչպէս կը նախատեսէր զինադուլի համաձայնագիրը: Հանոյ իր այդ որոշումը տուած էր առարկելով, թէ Սայկոն եւ Ուաշինկթըն չեն յարգեր զինադուլի պայմանները:

Արդ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը նոր բանակցներու աշխատանքներ կատարուեցան, որպէսզի լուծում մը գտնուի այդ անել կացութեան: Մ. Նահանգներու, Հիւսիս. եւ Հարաւ. Վիէթնամի, ինչպէս նաեւ Աժամեայ Կառավարութեան Արտաքին նախարարները բազմաթիւ հանդիպումներ եւ խօսակցութիւններ ունեցան իրարու հետ: Վերջապէս յայտարարուեցաւ, թէ Հանոյ համաձայն է ազատ արձակելու գերիները: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ այս անգամ 120 գերի ազատ պիտի արձակուի, մինչեւ շաբթուս վերջ:

Իրաց այս վիճակին մէջ Ռոճըրս, Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարը, պիտի մասնակցի խորհրդաժողովին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ օտար մամուլի վեց թղթակիցներ զատ զատ կանչուած են Տեղեկատուութեան նախարարին մօտ: Անոնցմէ ոմանք մատնանշած էին որ զաղտնի զինուորականներ եւ ոստիկաններ եղած են ցոյցերու ընթացքին, առանց կարենալ փաստելու եւ բաւած նաեւ որ յոյն մամուլը հրահանգ ստացած էր չանդրադառնալ ցոյցերուն:

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ կացութիւնը լարուած կը մնայ եւ անցեալ շաբթուան կրօնական խռովութիւնները այս շաբթու ալ կրկնուած են: Կ'ըսուի թէ Պաաս կուսակցութիւնը ձերբակալել տուած է այն ուլեմաները, որոնք ստորագրած են այն բողոքագիրը որ կը պահանջէ թէ Իսլամը Պետութեան կրօնքը հռչակուի նոր Սահմանադրութեան մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ նախարարը էտկար Ֆօռ յայտարարեց Նախարարաց Խորհուրդի ընթացքին թէ 1972ի Ֆրանսայի գնումի կարողութիւնը 5,2 առ հարիւր աւելցած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ Շարլ Հելու շատ լաւատես չէ Միջին Արեւելքի խաղաղութեան համար: Իր կարծիքով յստակ է որ Իսրայէլ ամէն միջոց ի գործ կը դնէ արգելք հանդիսանալու համար Միջին Արեւելքի խաղաղութեան, որովհետեւ միակ խաղաղութիւնը արդարութեան վրայ հիմնուած կ'ըլլայ եւ Իսրայէլ չուզեր խաղաղութեան գինը վճարել:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 200 Հնդիկներ, Սիուքս ցեղախումբին պատկանող, տէր դարձած են Ուունտըտ Նի փոքր քաղաքին՝ տասը պատանդներ ձեռք ձգելով: Հնդիկները որոշած են «մեռնիլ կռուելով», եթէ երբեք երկու ծերակուտականներ չգան եւ չքննեն իրենց վիճակը: Հնդիկները, ո-

ԺԱՄՆ Է ԸՆՏՐԵԼՈՒ

—o—

Օրեր շարունակ հանրային կարծիքի քննութիւնները իրարու յաջորդեցին, երբեմն զիրար հակասեցին ու յայտնի ալ չէ թէ ի՞նչ բանի ծառայեցին, եթէ անշուշտ բանի մը կը ծառայեն:

Պարզ է որ այս ընտրապայքարը նոր գիծ մը առաւ, առաւելաբար Ձախի կառավարական հասարակաց ծրագրին պատճառով: Այլ անգամներ պատահած է, որ ձախը երկրորդ շրջանին համար համաձայնութիւններու գայ, զանազան շրջաններու մէջ, բայց այս անգամ կարելի եղած էր միասնաբար ծրագիր մը պատրաստել երկիրը կառավարելու համար:

Ընկերվարական, համայնավար եւ ձախ-արմատական կրցած էին հասարակաց յայտարարներ գտնել եւ ժողովուրդին ներկայանալ միացեալ

ճակատով: Նման համաձայնութիւն մը վերջ չի տար անշուշտ այն հիմնական տարակարծութեանց, որոնք կան ու կը մնան ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ, գլխաւորաբար ազատութեանց շուրջ: Եւ Միթերան քանիցս կրկնած է թէ Ընկերվարութեան եւ ազատութեանց միջեւ, ինք ազատութիւնները կ'ընտրէ:

Այս միացեալ ճակատը, սակայն, լուրջ կերպով մտահոգած է Մեծամասնութիւնը, այն աստիճանի նոյնիսկ, որ Հանրապետութեան Նախագահը իր միջամտութեանց ընթացքին բացէ ի բաց յարձակեցաւ Ձախի Միութեան եւ ի մասնաւորի Միթերանի վրայ: Տպաւորութիւնն այն էր թէ խուճապի մթնոլորտ մը կը տիրէ Մեծամասնութեան մօտ, ինչ որ պատճառ էր նաեւ, որ բոլոր ելոյթ ունեցողները առաւելաբար ծանրանան ժողովրդական ճակատի մը վտանգին վրայ: Ձախը այլեւս մղձաւանջի մը բնոյթ կը ստանար:

Ու իրաց այս կացութեան մէջ է որ Բարեփոխողները կը փորձէին միջին ճամբայ մը գտնել եւ դառնալով երկրին երրորդ ուժը, ապահովել վաղուան Ազգ. Ժողովին հաւասարակշռութիւնը:

Այս երեք գլխաւոր հոսանքներու կողքին կան նաեւ այլ զանազան շարժումներ, ծայրայեղ ձախ, ինչպէս Բանուորական Պայքարը եւ Յառաջդիմականները կամ ծայրայեղ աջ՝ Ազգ. Ճակատը:

Այս բոլոր կուսակցութիւնները մէկ գլխաւոր առաւելութիւն ունին Մեծամասնութեան վրայ, այն է որ կրնան խիստ կերպով քննադատել իշխանութեան գլուխը գտնուող մեծամասնութիւնը եւ առատ խոստումներ տալ: Արդարեւ, մեծամասնութեան թեկնածուներու գլխաւոր տկարութիւնն այն է, որ երբ փաստաւոր հետանկարներ կը պարզեն ժողովուրդին առջեւ, իւրաքանչիւրին տրամաբանական հակազդեցութիւնը կ'ըլլայ «Մինչեւ հիմա ո՞ւր էիք»: Ճիշդ է որ երբ մեծամասնութիւն մը 15 տարի իր ձեռքը պահէ իշխանութիւնը, պէտք է որ իր հաշուեկշիռը այնքան դրական ըլլայ, որ ժողովուրդը բնականօրէն իրեն քուէարկէ: Այդ չէ անշուշտ պարագան, ինչ որ պատճառ դարձած է բուռն դժգոհութեանց: Բայց եւ այնպէս անոնց համար որ ընկերվարական հակում ունին, ընկերվարական - համայնավար զինակցութիւնը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Եւ հակառակ ընկերվարական պարագլուխներուն նոյնիսկ Մառշէներու տուած հաւաստիքներուն, դժուար է որ ազատախոհ մարդիկ կարենան իրենց մտքէն հեռացնել Փեչտայի ողբերգութիւնը, Փրակայի խորհրդային հրասայլերը կամ Պերլինի Պատը, որ աշխարհի ամէնէն ամարդի խորհրդանիշն է մարդկային արժանապատուութեան դէմ:

×

Այս պայմաններու մէջ է որ, Կիրակի օր, Ֆրանսայի քաղաքացին իր ընտրութիւնը պիտի կատարէ: Ծագումով հայ Ֆրանսայի քաղաքացիներն ալ իրենց խօսքն ունին ըսելիք, եւ դերը ունին կատարելիք մանաւանդ հայաշատ շրջաններու մէջ, ուր հաւանաբար նախընտրեն իրենց ձայնը տալ մարդու մը քան հոսանքի մը:

Եւ քիչ չեն այն դէմքերը, որոնք իրենց գործունէութեամբ ցոյց տուած են իրենց համակրութիւնը Հայերուն, զանազան առիթներով: Եւ ծագումով հայ գիտակից քաղաքացին, ըստ իր խղճին եւ ազատաբար, պիտի գիտնայ ընտրել այն մարդը, որ լաւագոյնս պիտի կրնայ ապահովել Ֆրանսայի բարգաւաճումը:

ըոնց թիւը այդ շրջանին մէջ 11.350 է, կը պահանջեն, որ իշխանութիւնները յարգեն այն համաձայնագիրները, որոնք անցեալին կնքուած են Ամերիկացիներու եւ իրենց ցեղապետներուն միջեւ: Ուունտըտ Նիի մէջ 1890ին երկու հարիւր Հնդիկներ՝ այր, կին եւ երախայ, ջարդուած էին զինուորներու ձեռքով:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ իշխանութիւնները քննութիւն մը բացած են Մեթրոփոլիթըն թանգարանին նոր ձեռք ձգած յունական ծաղկամանին համար: Այս ծաղկամանը, որ 2.500 տարուան հնութիւն ունի, ըստ Իտալացիներուն, գաղտնի դուրս հանուած է Իտալիայէն, ինչ որ արգիլուած է: Թանգարանի տնօրէնութիւնը կը կրկնէ, թէ ծաղկամանը գնած է Պէյրութաբնակ Տիգրան Սարաֆեանէ: Այս վերջինը յայտարարած է, թէ ծաղկամանը իր ընտանիքին պատկանած է 1920էն ի վեր:

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹԻ դատարանը կը հաստատէ յետ քննութեան թէ Մարթին Պորման խոկալէս մեռած է: Պերլին գտնուած կմախքը շատ հաւանաբար անորն է: Ծանօթ է որ վերջին տարիները շատ խօսուած է Հիթլէրի այս «աջ-բազուկին» մասին և կարծուած էր որ հետքը գտնուած է Հարաւ. Ամերիկա: Քննիչները դեռ ուրիշ փաստեր ալ կը փնտռեն վերջնապէս արտայայտուելէ առաջ:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ նախագահը Լուիս Էչեվերիա, աշխարհի շրջանը պիտի ընէ Ապրիլին եւ նաեւ չորս օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարէ Փարիզ (Ապրիլ 9էն 12):

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԻ մէջ խռովութիւնները չեն վերջացած եւ կը տարածուին դէպի հիւսիս:

ՊԵԼԺԻՈՅ մէջ ալ «Երկնքի ուղեցոյց»-ները գործադուլի շարժում մը կը սկսին, բայց կ'աշխատին շատ աւելի, քանի «փութկոտութեան» գործադուլ է եւ որոշած են բոլոր կանոնները տառացի կերպով գործադրել:

ՃԱՄԲՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ շատ կարեւոր համեմատութեամբ աւելցած են 1972ին Ֆրանսայի մէջ: Կը ճշդուի նոյնիսկ թէ Ֆրանսայի կառուղիները ամէնէն վտանգաւորներն են Եւրոպայի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ 30 միլիոն 203 հազար 700 հոգի արձանագրուած են ցանկերուն վրայ իբրեւ քուէարկող: Այս անգամ 3120 թեկնածուներ կը ներկայանան, 473 աթոռի համար: Ֆրանսայի ընտրական մարմնին 52,2 առ հարիւրը կին է, 47,8 առ հարիւրը՝ այր:

ԲՈՒՐԳԵՐՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

1973 Յունուար 26ին, անակնկալ ճամբորդութեամբ մը առաջին անգամ ըլլալով, կ'այցելէի Եգիպտոս:

Այն վայրկեաններուն, երբ օդանաւը չըջան կ'ընէր Գահիրէի վերեւ, լայնատարած հսկայ քաղաքը հմայիչ տեսարան մը կը պարզէր իր Նեղոս գետով, որուն ափերուն՝ հսկայական կառոյցներ դարերու խորէն եկող այս քաղաքին կուտային արդիականութեան դրոշմ մը: Ու քանի կը դիտէի վարը, յաջորդաբար կազմուող ուշագրաւ տեսարանները անհամբերութիւն մը կը առեղծէին իմ մէջ՝ շուտով երկիր իջնելու եւ փարաւոններու այս երկիրը պտըտելու մեծ հետաքրքրութեամբ, տեսնելու համար անոր խորայատակ այլազան երեսները:

Համալսարանական սեւամորթ ուսանողի մը հետ հաճելի ժամանակ մը անցընելէ ետք ճամբու ընթացքին, կ'իջնենք օդակայան: Երկիր մուտքի արձանագրութիւնները աւարտելէ ետք, Թաքսի մը առնելով կ'ուղղուիմ քաղաք: Եգիպտացի նիհար ու ժպտադէմ շարժավարը չի մոռնար անհրաժեշտ ծանօթութիւնները տալու՝ մեր անցած շրջաններուն մասին: Վերջապէս, խճողուած ուղիշ թիւով ճամբաներէ անցնելէ ետք, կը կենայ ան ու կ'ըսէ.

— Ահաւասիկ «Յուսաբեր»ի շէնքը:

Կ'իջնեմ վար ու շէնքին դիմացը կեցած, անոր ամբողջ հասակով, վերէն վար կը կարդամ.

ՅՈՒՍԱԲԵՐ

Օտար գիրերու շատ քիչ հանդիպած էի ճամբու ընթացքին, ու հոս՝ հայերէն գիրերու այսքան յաղթական ներկայութիւնը հպարտութեամբ կը լեցնէ զիս:

Ճերմակ ու երկար հագուստով եւ փաթթոցաւոր ծերուկ պահակը, ժպտուն ու յարգալիր, զիս կ'առաջնորդէ խմբագրատուն: Կը ծանօթանանք թերթի անձնակազմին հետ ու երեկոյեան, հանդիպում կ'ունենանք հիւրասէր ու խանդավառ ընկերներու հետ:

Երկրին ու մարդոց անծանօթ ըլլալու մտածումներս մոռցած էի արդէն: Այնպէս կը զգայի, թէ կը գտնուէի սրտակից մտերիմներու միջեւ եւ ընտանեկան միջավայրի քաղցր մթնոլորտի մը մէջ:

×

Յաջորդ առտու, Շաբաթ օր, կը գտնուիմ «Յուսաբեր»ի խմբագրատան մէջ:

Չորս սենեակներէ բաղկացած խմբագրատունը եւ ընդարձակ տպարանը զիս կ'առնեն մտածումներու ոլորապտոյտի մը մէջ:

Աչքիս առջեւէն կը տողանցեն հայ մամուլի հսկաները: Այս աշխարհէն մեկնած՝ բայց այս շէնքին մէջ իրենց հոգին քանդակած են մեծերը, որոնք, անցեալ տասնամեակներուն, Հայութեան բարոխող սիրտը դարձուցած էին Գահիրէն, իրենց մտքին ու հոգիին լոյսը բաշխելով՝ «Յուսաբեր»ի էջերէն:

Անդարձ մեկնած են անոնք, բայց այս գուռներէն ներս մտնողը կը զգայ, կ'ապրի այն պատգամը, որ անոնց հաւատքէն կը ճառագայթէր՝ իր հմայքին տակ առնելով հայ գանդուածները: Հայ գիրին, հայ գրականութեան, հայ մշակոյթին, Հայու նկարագրին եւ Հայու ապագային կապուած մնալու, այդ ճամբով ընթանալու եւ նոր սերունդները ա՛յդ ճամբուն բերելու համար արձակուած անոնց սրբազան պատգամը կը շարունակէ լսուիլ տակաւին այս պատերէն ներս:

Վերջին տարիներու ընթացքին, բազմաթիւ Հայեր այս ափերէն մեկնած են տարբեր հորիզոններ, գաղութին թիւը իջեցնելով իր քառորդին: Մնացող քառորդը, այսօր, շարունակելու համար երբեմնի ոգեշնչող աւանդութիւնը, կը ձգնի վառ պահել մեծերէն իրենց փոխանցուած հայկական լինելութեան ձըգտումը:

Այս այցելութեան առիթով, կը հանդիպիմ ընկերներու, որոնց անձնուիրութիւնը սահման չի ճանչնար՝ պահպանելու համար իրենց մամուլը, դպրոցները եւ եկեղեցիները:

Ամբողջ օրը անցընելէ ետք խմբագրատան մէջ, երեկոյեան պտոյտ մը կը կատարենք քաղաքի զանազան շրջաններուն մէջ, անցնելով համալսարաններու, պետական շէնքերու, Ֆարուք Թագաւորի պալատին ու փառաւոր պանդոկներու մօտէն եւ Նեղոս գետի գեղակերտ կամուրջներուն վրայէն:

Գիշերային լոյսերու տակ՝ առինքնող գեղեցկութիւն մը ունին Նեղոսի ափերը:

×

Կիրակի առտու, կ'այցելենք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Գահիրէի հայ առաքելական միակ եկեղեցին է անիկա, որ կառուցուած է աւելի քառասունըհինգ տարիներ առաջ:

Կէս դար առաջ, ազնուական հայորդիներ կառուցած են եկեղեցի մը, որ իրրեւ ընդարձակութիւն՝ կը հաւասարի Անթիլիասի Մայր Տաճարին, եւ ունի արտաքին ու ներքին գեղեցիկ փորագրութիւններ: Սրբանկարներու եւ քանդակներու սքանչելի համադրութիւն մը ներկայացնող բարձրաւանդակ այս տաճարը մտածել կու տայ այն մարդոց մասին, որոնք իրենց անխախտ հաւատքով՝ ուզած են անխախտելի կոթող մը շնորհել իրենց ազգակիցներուն, անեղծ պահելու համար Հայու աւանդական վսեմ նկարագիրը:

Ընդարձակ բակին մէջ, եկեղեցւոյ դիմացը, կառուցուած է նաեւ շքեղ առաջնորդարանը, իր գեղեցիկ դահլիճով:

Ամբողջական ու նուիրական խրազործում մը, որ յետադայ սերունդներու երախտագիտութեան հետ՝ կը վկայէ նաեւ օտարներու հիացումը:

Արարողութիւններու աւարտին, երբ մօտեցած էինք դասին՝ «Յուսաբեր»ի լուսահոգի հիմնադրին, Արմենակ Մեօթէտահօղի հիմնադրին, Արմենակ Մեօթէսնէնրդանի տարեկիցի հոգեհանգիստին առիթով մեր ցաւակցութիւնները յայտնելու իր զաւկին, հաճելի անակնկալը ունեցայ հանդիպելու Եգիպտահայոց առաջնորդական տեղապահ Գերշ. Զաւէն Եպիսկոպոս Չինչինեանի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թեմերուն առաջնորդ Գերշ. Տիրայր եպիսկոպոս Մարտիկեանի եւ Նարեկ քահանայ Ֆրունճեանի: Առաջինին հետ դասընկեր եղած էինք Երուսաղէմ, երկրորդը՝ դարձեալ Երուսաղէմի ժառանգաւորացէն, երրորդը՝ Պէյրութէն, Թադեցի եւ հայրենակից:

Եկեղեցիին աւթած հմայքն ու անոր կամարներուն տակ ծանօթ երեք եկեղեցականներու հետ անակնկալ այս հանդիպումը այդ պահը դարձուցին յուզիչ ու ոգեշնչող:

Կէսօրին՝ կ'երթանք Հելիոպոլիս, «Յուսաբեր»ի ակումբը: Մարդաշատով եւ սրահով ազգապատկան ընդարձակ կալուած մը: Ամէն Կիրակի, Գահիրէի զանազան շրջաններէն Հայեր հոն կը գիմեն՝ իրարու հանդիպելու, միասին ճաշելու եւ հաճելի մթնոլորտ մը վայելելու: Հոս կը ծանօթանամ նաեւ ուրիշ ընկերներու ու անոնց ընտանեկան պարագաներուն: Տիկին մը կը հարցնէ.

— Պէյրութի մէջ ալ այսպիսի սրահ ունի՞ք:

Կը պատասխանեմ.

— Պէյրութի մէջ սրահներ շատ ունինք, բայց ոչ այս դրութեամբ. Կիրակի օրերը ճաշի սպասարկութիւն ունեցող սրահ մը չունինք: Ատոր պատճառը հաւանաբար այն է, որ Պէյրութահայերը կարիքը չեն զգացած այսպիսի ժամադրավայր – սրահի մը, որովհետեւ անոնք հեռու չեն ապրիր իրարմէ եւ միշտ միասին են արդէն:

Գահիրէի նման ընդարձակածաւալ քաղաքի մը մէջ, ուր բաղդատաբար փոքր թիւ մը կը ներկայացնէ Հայութիւնը, անկասկած կենսական պահանջի մը արդիւնք էր այսպիսի սրահի մը գոյութիւնը:

Գեղեցիկ ու գնահատելի դրութիւն մը արդարեւ, որ մնայուն կապ կը ստեղծէ գաղութի Հայերուն միջեւ:

×

Երկուշաբթի յետմիջօրէին, կ'այցելեմ պատմական բուրգերը, որ կը գտնուին Գահիրէի արուարձաններէն դուրս, լայնանիստ բլուրի մը վրայ:

Ուսանողութեան տարիներէն ի վեր դասագրքերու եւ նկարներու մէջէն միայն ծանօթ այդ երեք գագաթները, իրենց ամբողջ վեհութեամբ, աչքիս առջեւն են ահաւասիկ: Անոնց դիմաց՝ կը համոզուիմ այլեւս, որ տեսա՛ծ եմ Եգիպտոսը, իր քանի մը հազարամեայ բուրգերով ու սփինքսով:

Այցելուները պտըտցնող առաջնորդ մը կը յայտնէ, թէ մեծ բուրգը, որուն առջեւ կանգնած ենք, ունէր 250 մեթր լայնք, 150 մեթր բարձրութիւն, եւ կառուցուած էր երեք միլիոն ժայռակտորներով, յղկուած եւ իրարու ագուցուած՝ առանց շաղախի:

Հնադոյն դարերու ընթացքին եւ ամենանախնական միջոցներով կերտուած այս կոթողները խօսուն ապացոյցը կու տան մարդկային մտքի հզօր ոյժին եւ մարդուն պողպատեայ կամքին:

Երբ կը դիտէի հսկայ բուրգը, անդին զբօսաշրջիկներու խումբեր կուգային ու կ'երթային, եւ Եւրոպացիներ, բացառիկ հետաքրքրութեամբ մը, ուղտերու վրայ պտոյտներ կը կատարէին:

Կը նկատեմ որ ուղտ մըն ալ կը մօտենայ ինծի: Անիկա ամբողջովին գետին կ'քեւէ ետք, տէրը կ'ըսէ.

— Ելի՛ր:

Կ'ելլեմ ու կը նստիմ, հետեւելով ափրոջ ուղիղ նստելու եւ թամբին արծաթը մասին ամուր կառչելու թելադրութեան: Այսքանը շատ պարզ էր: Նոյնքան անհոգ ու անվախ չկրցայ ըլլալ սակայն՝ ելքի եւ էջքի ժամանակ, առջեւի եւ ետեւի ծունկերուն ծալքի յաջորդական ցնցումներուն ընթացքին:

Կենդանիի մը կռնակին վրայ, գետինը այդքան բարձրէն... չէի դիտած:

Կը բաժնուիմ բուրգերէն եւ ուղտերէն, պատմական այս երկրին ամենայատկանշական յուշարձաններէն մէկուն մօտ անմոռանալի պահ մը ապրելէ ետք:

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

———0———

Խորհրդային ոստիկանութիւնը աւելի քան տարիէ մը ի վեր գաղտնի ոստիկանութեան պետ՝ Մ. Անդրոպովի ծրագիրը կը գործադրէ՝ վաւերացուած Փոլիթպիւրոյի կողմէ: Այդ ծրագիրը կը միտի կազմալուծել հերձուածներու շարժումները եւ վերջ տալ «Ժամանակագրութիւն ընթացիկ իրադարձութեանց» գաղտնի հրատարակութեան:

Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ եւ Պալթեան երկիրներու մէջ հազար հոգի ձերբակալուած են: Ոմանք, յատկապէս Ուկրանիոյ մէջ, արդէն բանտարկութեան դատապարտուած են, ոմանք մինչեւ տասը տարուան տաժանակիր աշխատանքի կը հանին: Ուրիշներ, ինչպէս Պիոտր Եակիր, դեռ դատի չեն կանչուած:

«Ժամանակագրութիւն»ը կը շարունակէ հրատարակուիլ կանոնաւոր կերպով հինգ տարիէ ի վեր, երկու ամիսը անգամ մը:

ԱՐՄՏԱՆԻ ԱՅԳԻՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԷՇԵԱՆԻՆ

Կապաններէն Ջերմայի քարայրները կուգաս: Երկուական յարկով են, մէկը տակը, միւսը վրան: Գետաքարերով շաղախուած են թէ ներսը եւ դուրսի երեսները: Ո՞վ գիտէ քանի հազարաւոր դարեր առաջ Ղարապուտախը այդ բարձրութենէն ընթացեր է, մինչեւ որ հիմակուան անկողինը իջեր է:

Հոսկէ Կարմիր Քարն ես: Իրարու վրայ ելած ժայռերու լեռ մըն է: Շատ բարձր չէ: Ոտքերու տեղեր կան, մինչեւ գագաթը ելլել: Համայնապատկեր մըն է առաջքդ, գետին երկու ափերուն լեռներուն, ձորերուն ու մաս մը հանդերուն: Ամբողջ լեռը կաս-կարմիր է: Վարի տարածութիւնը նոյնպէս կաս-կարմիր է: Գետինները աւազ չկան: Քոս ալ չեն: Կարծր ալ չեն: Բիլաւի ճաւարի մանրուքին մենք ձնիկ կ'ըսենք, անոնց կը նմանին հողերը: Մինչեւ քովընտի Ճերմակ-Քար-Տակի ձորը այդ կարմրութիւնը կը շարունակուի:

Գետին դէմի ափը, Սուրբ Գէորգի հանդիպակացը, Քաջդանին քարը կայ: Այս ալ, ինչպէս միւսները, միակ քար մը չէ: Հարիւրաւոր ապառաժներ են իրարու միացած կամ իրարու վրայ կանգնած որոնք պարիսպի մը պէս կ'երկարին Կարմիր Կապաններու ուղղութեամբ: Հեռուէն կապոյտ կ'երեւնան, քովը կուգաս որ կապարագոյն են: Փէշերէն վեր կը նայիս, քարայրներ կան, ոտքերու տեղեր կան, մինչեւ գագաթը ելլելու համար:

Բերդ հովիտի առաջքը, Գողուն Ջուրի, Մասուրի Ջուրի բարձունքներու քարերուն տատասութեանը կը զարմանաս: Ամէն ուր նայիս քար կայ: Խոշոր ալ չեն: Մեր հերկի արտերուն գուղձերուն չափ են: «Երկինքէն քար թափեր են» կը մտածես: Թէ քարերը, թէ հողերը չորցած արիւնի՞ մը սեւ, չոր սոխի կեղեւի՞ մը ըսեմ, գոյնով են:

Վարը, Մասուր Ջուրը, խճաքարերու խաւով մը ծածկուած է. «Ջուրի տեղ քարերու հեղեղ մըն է որ մինչեւ գետը չէ հասեր, յանկարծ կանգ առեր է» կ'ըսես գուն քեզի: Կաս-կապոյտ կը փայլին խըճաքարերը: Անոնց կեցած տեղէն կարմիր ու ճերմակ աւազ մը կը շարունակուի: Եւ այնքան նուրբ, այնքան փափուկ է որ վրան ընկողմանիլդ, կռնակի վրայ պառկիլդ կուգայ կամ ձեռքերդ եթէ թաց են, չորցնելդ:

Ամըրքարի դիմացը, գետին ձախը այսինքն, Իննխունըիննին գոռիվերը ու անոր բարձունքը Ղափլան Ղայասին կայ: Գետափէն մինչեւ գոռիվերին գագաթը իննխունըինը քայլ է, տակէ այդ անունը տուած են: Ապառաժներ են: Մէկը, ամենամեծը, կատաղի վագրի մը կը նմանի որ բերանը բացեր է: Վարէն ատ ալ կապտագոյն կ'երեւայ, քովը կը հասնիս որ կպրագոյն են:

Այս քարերուն, լեռներուն բուսականութիւնը մեր բարձրաւանդակին սարերունը չէ: Խոտաւէտ չեն: Խիտ ու բազմաճիւղ չեն: Նօսր են ու երկայն ցօղուններով են: Համեմաւոր են: Ծաթրին ու անանուխ կը բուրեն, կը գրգռեն ռունգերդ: Վայրի սխտորներ կան, այնքան կծու են որ բերանդ կ'այրեն: Անոնց մէկ պճեղը մեր ածուները մշակած սխտորներուն տասը պճեղին դէմ են: Այս տեղերու խոտերէն այծերը շատ կ'ախորժեն: Կը վազեն զարմեր, զարմար, խոտ մը, ցօղուն մը, ծիլ մը, կամ ծառի մը տերեւները ուտելու համար: Եւ կամ թուփի մը հասնելու համար անոնք գահավէժի մը եզերքը կը կենան ուր մենք կը զարհուրինք: Երբեմն ալ կը սոսինձեն կարծես իրենց կճղակները ժայռերուն: Ինչպէս արծիւ մը ոլորտները, կը կախուին պարապին մէջ, կռնակնին վար, բերաննին, փորերնին վեր, կապոյտ ծաղիկներով ծաթրին մը փրցնելու, խըրըռ-խըրըռ ծամելու, կուլ տալու համար:

Օ՜ շատ կայ այս ձորերը, մանաւանդ ցերեկի ժամերուն: Երբ արեւը կը հրդեհէ այս երկաթագոյն ժայռերը, սեւ-սեւ քարանները սպիտակ աւազները, իրենց բուներէն դուրս կը սողան: Կը գրգռուին, վրադ նետուելու պատրաստ: Բնութիւնը իր բոլոր գոյները թափեր է անոնց վրայ: Դեղին օձեր կան, քըքումի գոյնով: Սեւ-սեւեր կան եռացող կուպրի գոյնով մը: Ոսկիի, չողակնի պէս վառողները կան կարմիր բիծերով: Խայտամղէտները կան կանաչ ու կապոյտ օղակներովը: Երկճիւղ բերաններով, դժնէ աչքերով որոնք քեզի կը նային, սուր ատամնաշարով, անեղի պէս վերջաւորող լեզուներով:

Լեղապատառ կ'ըլլաս երբ յանկարծ կը յայտնուին թուփի մը տակէն, քարերուն արանքէն: Կամ երբ մինչեւ ծունկերդ կը մերկանաս: Գետէն կ'անցնիս: Եղէգնուտներուն մէջէն ջուրը կը ցատկեն քեզ հետ միասին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(2 – Շար.)

բովանդակութիւնը միշտ կը հարստանայ:

Այսպէս է, որ հանդէսին Հոկտեմբեր 15ի թիւը, որ դեռ նոր հասաւ Փարիզ, «Յաւ Թղթակից»ի մը «քննութիւնը» կը հրատարակէ Կոնասի միջադէպերուն շուրջ: Այս քաղաքին մէջ, անցեալ դարուն, երիտասարդ բանուոր մը՝ Ռոմաս Կալանտա, ինքզինք այրեց: «Ժամանակագրութիւն»ը այս առումին լրիւ նկարագրութիւնը կը կատարէ:

Կալանտա ինքզինք այրած է ժամը 13ին, հանրային պարտէզը, Կոնասի Թատրոնին շէնքին դիմաց: Կալանտա, որ նստարանի մը վրայ բազմած էր, թուղթի կտորի մը վրայ բաներ մը գրած է եւ գայն դրած է ցայտաղբիւրին մօտ: Ապա քարիւղ թափած իր վրան եւ կրակ տուած է իր հագուստներուն: Իրեն օգնութեան փութացողներէն խնդրած է, որ մեզնէն գինքը:

Շատեր, որ անձնապաննութեան վայրը փութացած են, կարդացած են անոր գրածը: Բովանդակութիւնը ծանօթ չէ: Գիտենք միայն, թէ Կալանտա կը բողոքէր Լիթուանիոյ կացութեան դէմ եւ կը յայտարարէր, թէ աւելի լաւ է մեռնիլ քան ապրիլ:

Կալանտա ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր գաղանդանքին մէջ միշտ կրկնած է, թէ «բան պիտի չըսեմ»: Համաձայն նոյն աղբիւրին – բան՝ Կալանտայի մօտ մնայուն կերպով կեցած են գաղտնի ոստիկաններ: Երիտասարդը մեռած է քանի մը ժամ ետք:

Մարմինը ընտանիքին կողմէ փոխադրուած է իր տունը: Ըստ երեւոյթին ամէն մարդ կրցած է իր յարգանքի վերջին տուրքը տալ: Բազմութեան մէջ երիտասարդները մեծ թիւ կազմած են:

Մայիս 18ին, ժամը 14ին, յուղարկաւորութեան ժամուն, մեծ թիւով մարդիկ հաւաքուած են տան մօտ, որպէսզի ընկերակցին դագաղին:

Մահակառքը տունէն հեռանալէ ետք, արագօրէն գերեզմանատուն գացած է: Ընկերակցողները գերեզմանատուն հասած են, երբ թաղման արարողութիւնը վերջ գտած է:

Մինչ այդ մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած է Կալանտայի տունը: Քիչ անց մէկու մը խօսքին անսալով՝ բազմութիւնը հրկիզման վայրը փութացած է: Ճամբու ընթացքին ուրիշներ ալ միացած են ամբոխին: Ցուցարարները «ազատութիւն», «ազատութիւն» բացագանչած են:

Հանրային պարտէզին մօտ, ցուցարարները քաղաքի գործադիր մարմինին շէնքի կողմը դառնալով՝ «ազատեցէ՛ք բանտարկեալները, բոլորն ալ մեր ընկերներն են», պոռացած են: Շէնքին դուռներն ու պատուհանները փակ մնացած են:

Ցուցարարները, ապա, հանրային պարտէզը ուղղուած են: Հոն, հրապարակային հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենայ: Նշանախօսքն է եղած «շարունակել ցոյցը, մինչեւ որ ձերբակալեալները ազատ արձակուին»: «Կը խոստանանք, կը խոստանանք՝ Լիթուանիոյ ազատութիւնը»:

Երիտասարդուհիներ ծաղիկներ դրած են հրկիզման վայրը: Ժողովրդական երգեր երգուած են:

Ապա, ցուցարարները ուղղուած են Քաժէ Պէի շէնքը, բայց ոստիկանութիւնը անոնց ճամբան փակած է:

Բաւական երկար ժամանակ ոստիկանութիւնը չէ շարժած: Երբեմն քաղաքապետ, երբեմն հրամայական շեշտով ոստիկանները պահանջած են ժողովուրդէն, որ ցրուի: Յանկարծ, անոնց մէջէն քաղաքացիական հագուստով ոստիկան մը փորձած է ձերբակալել երիտասարդուհի մը, որ առաջին շարքի վրայ կը գտնուէր: Ժողովուրդը ետ մղած է: Ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ փորձած է ցրուել ցուցարարները: Փոխադրակառքերով ոստիկաններ հասած են: Միայն այդ ժամանակ է, որ բախում տեղի ունեցած է ոստիկանութեան հետ: Եկեղեցիին մօտ ոստիկան մը վիրաւորուած է (այլ աղբիւրի մը համաձայն՝ սպաննուած է):

Մայիս 18ին, ոստիկանութիւնը չէ կրցած տէր դառնալ կացութեան: Բախումները շարունակուած են մինչեւ ուշ գիշեր:

Մայիս 19ին, ցուցարարները սկսած են հաւաքուիլ ժամը 15ին: Բախումները վերստին ծայր տուած են: Որպէսզի ցուցարարները ցրուին, ժամը 19ի մօտերը հրապարակ եկած են զինուորներ: Անոնք անխնայ հարուածած են ցուցարարները:

Ըստ մօտաւոր հաշիւներու՝ չորս հարիւր հոգի վիրաւորուած են: Բանտերու խուցերը լեցուած են ձերբակալեալներով, ոմանք՝ կիներով եւ այրերով միասին: Ձերբակալուածները տեղաւորուած են նոյնիսկ թիւ 9 ամրոցը, այժմ՝ թանգարան, որ պատերազմի ատեն Կեսթափոյի բանտն է եղած:

Ձերբակալուածներուն մեծ մասը ազատ արձակուած է քանի մը ժամ ետք, հարցաքննութեան ենթարկուելէ ետք: Այսուհանդերձ, շատեր ծեծ կերած են ազատ ձգուելէ առաջ: Ոմանք քանի մը օր բանտ մնացած են եւ քանի մը հոգի ալ 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են:

Յետապային, յայտնի դարձած է, որ ցոյցերը նկարահանուած են: Արդարեւ, ամբան եւ աշնան ոմանք կրկին հարցաքննուած են, անոնց ցոյց տրուած է իրենց նկարը՝ ցոյցերու ընթացքին:

Ու այժմ, կը թուի թէ ոչ ոք ձերբակալուած է իբրեւ կազմակերպիչ ցոյցերու:

Հոկտեմբեր 5ին, «Սովիետսկայա Լիթուա» թերթը հաղորդած է, թէ գերագոյն ատեանը ձերբակալուած ութ անձերու հարցով գրաւած է՝ «Հանրային կարգը խախտողները դատապարտուած են»:

Թ. Ա. Թ.

(Քաղուած Մոնտէն)

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ա.

ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ՝ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԻՆ

Ամերիկայի բնակչութիւնը, հարաւէն մինչեւ հիւսիս, կազմուած է եւրոպայի գաղթականներէ. այնպէս որ, ոչ մէկ ատեն երկու ցամաքամասերու փոխյարաբերութիւնները դադրած են ծնողական եւ մտերիմ ըլլալէ:

Շարժապատկերի մարզին մէջ ալ նոյնը եղած է պարագան. եւրոպայի անուանի արուեստագէտներ, բեմադիր կամ դերասան, եկած են Միացեալ Նահանգներ՝ իրենց նպաստը բերելու համար Հոլիվուտի գործունէութեան:

Որո՞նք էին եւ ո՞ր երկիրներէն կուգային այդ արուեստագէտները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ

Միացեալ Նահանգներու մէջ գործող առաջին օտարականը եղաւ Ֆրանսայի բեմադիր Լուի Կասնիէ, որ կը ղեկավարէր, Նիւ Ճըրզիի Փաթէ սթիւտիոները: Ան բեմադրեց կարգ մը երկար ժապաւէններ, ինչպէս՝ «Կարմիր լաջակը», խաղարկութեամբ՝ Լէօն Մաթոյի եւ Փըրլ Ուայթի: Լուի Կասնիէ եղաւ սերիըլներու հիմնադիրը:

Պէտք է յիշել նաեւ Էմի Շօթարի անունը, որ բեմադրեց «Սաֆօ» ժապաւէնը, Ալֆոնս Տօտէի նոյնանուն վէպէն ներշնչուելով եւ «Յաւիտենական փորձիչը», գեղանի Լինա Քավալիէրիի խաղարկութեամբ: Շօթար պատրաստեց նաեւ 26 կարճ ժապաւէններու շարք մը, որուն հերոսն էր խորհրդաւոր Ֆանթոմաս:

Ալպէր Քափելլանի Հոլիվուտ ժամանեց 1915ին, մեծ համբաւ շահելէ ետք իր երկրին մէջ՝ Վիքթոր Հիւկոյի «Թշուառները» վէպին բեմադրութեամբ: Նիւթերու ընտրութիւնը իրեն յանձնուած ըլլալով, ան իրարու ետեւէ բեմադրեց «Պոհէմի կեանքը» եւ «Քամելիազարդ կինը»: Յետոյ կրկին բեմադրեց «Թշուառները» կարգ մը փոփոխութիւններով: Սակայն իր լաւագոյնները կը նկատուին «Մշուշէն դուրս» եւ «Կարմիր լապտեր» ժապաւէնները, որոնց գլխաւոր դերը վերցուցած էր հռչակաւոր դերասանուհի Ալլա Նազիմովա:

Մօրիս Թուռնէօր Հոլիվուտ ժամանեց 1914ին, այսինքն՝ Քափէլլանիէն տարի մը առաջ: Ան պայմանագրուած էր Փարամաունթ ընկերութեան հետ: Անմիջապէս պատրաստեց երկու ժապաւէններ՝ «Խեղճ հարուստ աղջիկը» եւ «Կապոյտ թռչունը», Մէյրի Փիքֆորտի խաղարկութեամբ: Թուռնէօր յաջողեցաւ տեքորներու հարցը՝ ընջելով աւելորդ մանրամասնութիւնները եւ անոնց կատարումը յանձնելով անուանի արուեստագէտներու:

Ասկէ ետք, Թուռնէօր բեմադրեց կարգ մը մեծածախս եւ արկածախնդրական ժապաւէններ, ինչպէս՝ «Գանձերու կղզին»: Սթիվընսընի վէպին հետեւողութեամբ, «Վերջին Մոհիկանը» եւ «Կորսուած նաւերու կղզին», որ նկատուած է իր լաւագոյն գործը:

Ռոպէր Ֆլորէ Հոլիվուտ ժամանեց 1921-ին՝ իբրեւ հրապարակագիր եւ, շնորհիւ իր ձիրքերուն, շուտով ստանձնեց բեմադիրի պաշտօն: Բայց իր գործունէութիւնը կ'իյնայ աւելի խօսուն ժապաւէնի շրջանին:

Բեմադրիչներու կողքին՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ գործեցին ֆրանսացի անուանի դերասաններ, որոնք մեծ համբաւի տիրացան: Յիշենք այդ անունները. Լէօն Պարի, Կասթօն Կլաս, Շարլ տը Ռոշֆոր, Ռօզ Տիոն, Լուիզ Լակրանժ, եւայլն:

Ձայներ Գաւառէն

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՒԱՏՔՈՎ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՅՈՅՍՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Կիրակի, Փետր. 18ին, Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմը աւելցուց իր Թղթածրարին մէջ նոր խոստումնալից էջ մը, իր ծոցը ընդունելով վեց երիտասարդներ, որոնք հանդիսաւոր կերպով մուտք գործեցին իր շարքերէն ներս:

Այս առթիւ սարքուած էր ընկերական հաւաքոյթ մը, որուն ընթացքին, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Վ. Ծառայեան, Յ. Խաքինեան, Վ. Տէր-Վարդանեան ունեցան կարգ մը արտայայտութիւններ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ութսունամեայ պատմութեան, իր քաղաքական, ազգային, հանրային — հասարակական նպատակներու հայեցիութեան, իր բացառիկ կենսունակութեան, իր առօրեայ ներկայութեան հայ կեանքէն ներս, իր բարոյական հաստատակամ սկզբունքներուն, իր ընկերական փոխ — յարաբերութիւններու մտերիմ մթնոլորտին:

Ընկեր Տ. Թաղոյեան, որուն նախագահութեամբ կատարուեցաւ երդման արարողութիւնը, նորագիրները շնորհաւորելէ ետք իրենց գեղեցիկ նախաձեռնութեան եւ մտածումին համար, ըսաւ.— «Ջերմօրէն փափաքելի եւ ցանկալի պիտի ըլլար Հայութեան համար, որ ձեր այս օրինակը դառնար, այս երկրին մէջ ծնած, մեծցած եւ ազատութեան ու անկախութեան գաղափարներով դաստիարակուած հայ զինակից երկսեռ երիտասարդութեան, իր ազգային եւ քաղաքական հիմնական մտասեւեռումներէն եւ մտահոգութիւններէն մէկը»:

Նման երեւոյթներ անուրանալի ապացոյցներ են որ մեր երիտասարդութեան մէջ կայ ընտրանի մը որ խորապէս կը գիտակցի իր ազգային կոչումին, իր առաջնորդի դերին ու պատրաստ է վերցնելու անմահութեան ջահը, չխզելու համար յաջորդական սերունդներու մղած նուիրական պայքարին կապը, որուն մէջ կը տեսնէ՝ անցեալի հաւատքը ու ապագայի յոյսը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

ԺԵ.

— Տօֆին փողոց, բայց յաճախորդներ ունի Ոստանին մէջ իսկ... մինչեւ Մարէ...:

— Մէկ երկու օրուան մէջ կարելի է հացէները գտնել, ու ես պիտի չխնայեմ սրունքներուս...: Կը կարծէ՞ք որ զիս պիտի ընդունին, եթէ ներկայանամ:

— Օհ, այդ մասին կ'երաշխաւորեմ: Երեք օրէ ի վեր, հացագործ կին մը կը փնտռեմ ամէն կողմ: Եթէ կ'ուզէք, այս իրիկուան գործաւորներէն պիտի ըսեմ որ վաղը առտու պիտի գաք ու Տիկին Լըպրեէի հետ պիտի համաձայնիք, որովհետեւ ան կը զբաղի այդ գործով:

— Ուրեմն, կ'աղաչեմ, այդ ծառայութիւնը մատուցէք ինծի: Լաւ գործ մը ըրած պիտի ըլլաք:

Հացագործի աչքերուն սիրալ յուզեց Ժաննի զարմացած շէշը:

— Վստահ եղէք որ հաճոյքով պիտի ընեմ այդ բանը, որովհետեւ դուք պարկեշտ կնոջ մը երեւոյթը ունիք...: Վաղը առտու, իմ կողմէս խանութ գացէք... Լիոնէի կողմէ...: Այսպէս կ'անուանեն զիս...: Հոն պիտի գտնէք գործատիրուհին...: Աղէկ միտքս ինկաւ, ի՞նչ է ձեր անունը:

— Լիզ Փերրէն:

— Կը բաւէ...:

Ու Լիոնէ ճաշարանէն հեռացաւ, ամէն գիշերուան գործը շարունակելու համար: Ժանն գրամը վճարեց ու նոր բնակարանը գնաց:

— Հացագո՛րծ կին, կ'ըսէր Ժանն մտովի, այն սանդուխէն բարձրանալով, որ ամէնէն վերի յարկը կ'իյնէր: Օրական հինգ ժամ աշխատանք...: Երեք ֆրանք պիտի շահիմ, բացի հացէն...: Օրական մնացեալ մասը ազատ պիտի ըլլամ: Այդ ժամանակամիջոցին՝ պիտի կրնամ իմ զաւակս փնտռել:

Յաջորդ օրը, ճիշդ ժամը եօթնուկէսին, Ժանն Տօֆին փողոցի հացագործատունը գնաց: Տիկին Լըպրէ հաշուեցուցին առջեւ կը գտնուէր: Հացագործի աշկերտը չէր մոռցած առջի օրուան խոստումը, եւ երբ Ժանն ըսաւ թէ Լիոնէի կողմէ կը ներկայանար, գործատիրուհին գոչեց.

— Լիոնէ ձե՞ր մասին է որ խօսած է առտուն ինծի:

— Այո, տիկին:

— Իբր հացագործ կի՞ն կը ներկայանաք:

— Այո, տիկին, եւ ես երջանիկ պիտի համարեմ ինքզինքս, եթէ երբեք ընդունիք իմ ծառայութիւնս:

— Այդ արհեստը ըրա՞ծ էք ասկէ առաջ:

— Երբեք, տիկին, բայց կը յուսամ որ բարի կամեցողութիւնը պիտի լրացնէ սովորութեան պակասը, եւ ես ինծ [illegible] ունեցող ամէն բան պիտի ընեմ, ձեզ գոհացնելու համար:

— Կը յուսամ:

— Կ'ընդունի՞ք ուրեմն:

— Անշուշտ... գէթ փորձի համար...: Ո՞ւր կը բնակիք:

— Սէն փողոց, թիւ 24: Գաւառէս ու կը հասնիմ, ուր երեք տարիէ ի վեր կը գտնուէի:

— Ամուսնացա՞ծ էք:

— Այրի եմ:

— Կը բաւէ...: Ձեր կերպարանքին ի տես, պէտք չեմ զգար տեղեկութիւն քաղելու: Ի՞նչ է անունիդ:

— Լիզ Փերրէն:

— Լաւ, Լիզ պիտի կանչենք: Իմ գործիս կուգաք: Վաղը առտու, գործի պիտի սկսիք...: Այսօր, սպասուհիիս հետ մինչեւ իրիկուն յաճախորդներուն քով պիտի երթաք: Անոնց հացէն պիտի տամ ձեզի:

— Ո՞ր ժամուն խանութ գալու է:

— Ժամը վեցին, առտուան բաշխումը կատարելու համար: Բաւական հեռու բնակող յաճախորդներ ունինք, բայց կրնաք հոս վերադառնալ, հաշիւ տալու համար: Յետոյ, իրիկուան ժամը հինգին հոս գալու էք, որովհետեւ թաղին մէջ տուներ եւ ճաշարաններ կան, որոնց համար միջօրեաքին հաց կը պատրաստենք, բայց այդ աշխատանքը երկար չի տեւեր... Մէկուկէս երկու ժամուան գործ է:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նուպար Աղամալեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Աղամալեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Մարտ 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Խաչեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿՈՒԶՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ԿՈՒԶՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ:

×

Տիկին Աննիկ Մելքոնեան եւ զաւակը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի (4 Մարտ), Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պանդուխտ, Պերճ, Պօղոս Ծերունեանց եւ իրենց ընտանիքները, Գիւփէլեան ընտանիքները, բոլոր ազգականներն ու խնամիները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Մարտ 4) Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ-մօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԾԵՐՈՒՆԵԱՆՑԻ

(ծնեալ Գիւփէլեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը իր անկեղծ ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր նախագահուհի այրի Տիկ. Շալճեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ այրի Տիկ. Մարիձա Պօյաճեանի կորստեան տխուր առթիւ:

42 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 4 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint-Dominique Paris (7e) — Métro Invalides

Կազմակերպուած Փարիզի շրջանի Արենոյշներու, Թեւիկներու, Սկաուտներու եւ Գայլիկներուն կողմէ

Կը մասնակցին Փարիզի, Պանեէօյի, Սեւրանի, Իսիի եւ Շավիլի խումբերը

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ հայերէն

Առաջին անգամ ըլլալով հայ Արիներուն երգչախումբը, սկաուտական տողանցք և ներկայացումներ: Սկաուտական նուագ

միջնադարին սկաուտական ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 3 Մարտ Շաբաթ ժամը 3ին Ահարոնեան սրահը՝ 26, Ռիւ տէ Քոնվալեսան: Կարեւոր օրակարգ: Անդամուհիներու ներկայութիւնը ան - հրաժեշտ է:

ՆՈՒԷՐ

Վահէ եւ Ժիլպէր Մերտինեան, Ռոպէր, Ժան-Փիէր Պօյաճեան, Տանիէլ Զիֆթէ - եան, Փիէր-Ժակ Թարանթօ, Ալին եւ Ժաքլին Լօրան Ֆրանսահայ Կապ. Խաչին կը նուիրեն 110 Ֆր. իրենց զարմուհիին՝ Սոնիա Բապուճեանի յիշատակին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ

Շաբաթ, 3 Մարտ ժամը 19էն սկսեալ

Orchestre MELKON Gérard et son ensemble

ATTRACTIONS — BAR — BUFFET

26, Rue Troyon — 92310 SEVRES, Tél. 027-18-28

Մուտք 20 ֆր.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ գեղեցիկ հագուստի համար:

Դիմել՝

CLAUDE RADIER

5, Rue des Petits-Carreaux

75002 PARIS

Tél. 077-91-51

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Օհաննէս Պօյաճեանի մահուան առթիւ, Տիկիններ Անտոնեան եւ Ա. Պապեան 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հ. Կիւրճեան եւ Օր. Մ. Իւսթա 100ական Ֆր. կը նուիրեն Որբերու Օգն. Մարմնին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Իվէթ Ասսէն 100 Ֆր. իր գպրոցին համար:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կը ներկայացնէ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ

Լուսարձակում ձայնագիր երաժշտութեան ընկերակցութեամբ.—

Ա) Սալվուչինար էջմիածին

Բ) Օշականէն Հաղարծին

ՄԻՋՆԱԴԱՐ

Գ) Սարդարապատէն Բիւրական

Շաբաթ, Մարտ 3, ժամը 21ին

Fondations des Traditions Arméniennes

150, Rue Etienne Dolet, Alfortville

(22ème étage)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Բարեկենդանի ճաշ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

կազմակերպուած

Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ

11 Մարտ, Կիրակի ժամը 13ին

Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պուլ.'Աթէն

ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ

Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ

Հայկ. ժողովրդական պարեր՝

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԷ

եւ զիմակաւոր պար

Orchestre pop' PLANÈTE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

48-98-23 կամ 51-79-93

garage bédot

BARONIAN

MECANIQUE — TOLERIE — PEINTURE — TOUTES MARQUES

Spécialiste mise au point électrique Souriau

DEPANNAGE RAPIDE

6, Impasse des Prêtres (37, Avenue d'Eylau)

Paris (16e) — Tél. : 727-95-16

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)

Tél. : 073-58-82 et 073-39-99

de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)

Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան

395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԶՕՐԱՎԱՐԱՑՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի 4 Մարտ պիտի կատարուի Տօն Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՎԱԶԳԷՆ Ա.ի անուան տօնին առիթով կը կատարուի Հայրապետական մաղթանք, իսկ պատարագի աւարտին՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ Վարդանանց նահատակներուն հոգիներուն համար:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Գաղութիս բոլոր անդամները կը հրաւիրուին անխտիր ներկայ ըլլալու հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9·45, Հայրապետական մաղթանք եւ քարոզ 11·15, հոգեհանգիստ 11·45:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տիկին Ալիս Հէքիմեանէ, ողբացեալ Շնորհիկ Ասլանեանի մահուան առթիւ: Հազար կայաններ կան ոՄրհ. Միութիւն

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկին Մարիձա Պօյաճեանի մահուան առթիւ Շալճեան եւ Պօյաճեան ընտանիք 100 Ֆր., Երուանդ Տօրումեան, այրի Տիկին Ռոզա Տօրումեան 20ական Ֆր., Պր. Յ. Միլտոնեան 10 Ֆր.:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

դավառ մթնոլորտ

3 Մարտ Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

HOTEL MODERNE

Place de la République

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Ճոխ պիւֆէ, զանազան հաճելի անակնկալներ, Թոթիյոն, այլազանութիւն եւ խառն

ՄԻՍ ԷՍԱԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.—

842-08-57 885-08-25

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ

Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

դասախօսելու համար Փալէ տը Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ

Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՇԱԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ
SAMEDI 3 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.655

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.655

ԸՆԾԱՐԿՆԵՐ

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

(1825–1901)

Հայ հանրային – հրապարակագրային կեանքի 1850–1900 թուականներու կիսադարեան պատմութեան մէջ Ստեփան Ոսկան(եան) յանդուգն եւ անկաշառ առաջին խմբագիրն է՝ որուն հաւատոյ հանգանակը հարազատօրէն ցոլացուած կ՚ըլլայ հաւանաբար, իր նախաձեռնութեամբ եւ մեծանուն կարգ մը Հայերու նիւթական աջակցութեամբ 1855ին Փարիզի մէջ հրատարակուած «Արեւելք» կիսամսեայ հանդէսին առաջնորդելով հետեւեալ տողերը.

— «Յուսամք թէ ազգը, քանի տարիէ ի վեր իմաստակներու ստոումուռ զովեստը եւ անամօթ շողոքորթութիւնը լսելէ ետեւ, քիչ մ՚ալ ճշմարիտ քննութեան եւ անշահասէր խրատի ականջ պիտի դնէ եւ իր էական պակասութիւնները պիտի շտկէ: ԱՐԵՒԵԼՔը այն աստիճան մեղր բերան չպիտի ըլլայ եւ քանի մը մարդերու հաճելի ըլլալու համար ճշմարտութեան երեսը չպիտի թքնէ կամ մոռնէ»:

Ինչպէս կը տեսնէք՝ բառերը անողոք են եւ սուր, ու արդարօրէն կը պարմացնեն ընթերցողը, որ տասնըլիններորդ դարու հայ իրականութեան համար նոյնիսկ... անմարսելի կրնայ նկատել ա՛յնքան մերկօրէն արտայայտուած ճշմարտութիւններ: Սակայն անոնք որ տեղեակ են Զարթօնքեան սերունդի բացարձակապաշտութեան եւ յեղաշրջական արմատականութեանց, բնական կը գտնեն «հին»ի եւ «նոր»ի բախումով սաեղծուած փոփոխը...

Հանրային եւ հրապարակագրային իր ամբողջ կեանքին մէջ՝ Ստեփան Ոսկան մնաց դժգոհանքի եւ պատնութեան այս աստիճանին վրայ, մէկ կողմէ պայքարելով «կրօնամոլ սեւ ոգի»ին դէմ ու միւս կողմէ մաքառելով յանուն մաքի անկաշկանդ արտայայտութեան: Քննադատական կեցուածքն ու «անշահասէր» հրապարակագրութիւնը պատնեցաւ նըպաստ եւ, ի վերջոյ, բախելով «տեսակ մը Հայերու» ընդդիմութեան, խաչակրութեան եւ հալածանքին՝ սկսաւ «փրանսերէն գրել ու հայը օտարներէն չահիլ»...

Ծնած է 1825ին, Իզմիրի մէջ: Ընթացաւարտ տեղւոյն Մեսրոպեան վարժարանին, ապա նաեւ Գոլէժ տը Ֆրանսէն եւ Փարիզի Սորպոնէն, մինչեւ 1852 կ՚ապրի Ֆրանսայի մէջ: 1853ին կը վերադառնայ Պոլիս, 1854ին՝ Իզմիր, ուր կը հրատարակէ, յաջորդաբար, իր երկու գրքոյկները. «Ներքին համոզում» եւ «Հռոմէական պարգեւ», Հայերու եւ Հայ. Եկեղեցիի վերագրուած «Հերետիկոսութեան» ամբաստանութիւնը քանդելու եւ հիմնաւորելու համար անոնց ուղղափառութիւնը:

Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ իր համոզում – ներուն հաշտ տեսական գործ մը գտնելու անկարելիութեան առջեւ, 1855ին կ՚անցնի դարձեալ Ֆրանսա եւ Փարիզի մէջ — ինչպէս ըսինք արդէն — կը ձեռնարկէ «Արեւելք» երկշաբաթաթերթի հրատարակութեան:

Հազիւ տարի մը ետք կը փակէ թերթը ու մինչեւ 1859 կը դրաղի ուսուցչութեամբ, այս անգամ ձեռնարկելու համար «Արեւմուտք»ի հրատարակութեան: Կը ձախողի սակայն այս երկրորդ փորձին մէջ ալ, եւ — դառնացած — կը մեկուսանայ:

Ինչպէս ընդգծած է Հրանտ Ասատուր (Ոսկանի նուիրուած իր մէկ դիմաստուերին մէջ), «Արեւելք»ի խմբագրին գաղափարները կանխահաս *էին Հայ միջավայրին համար: «Զափազանցող էր ան եւ երազող». — Ընկերային եւ համայնական հարցերու մէջ աւելի* տեսլապաշտ *մը՝ քան իրատես: Շուտով հակահոսանքը կը զօրանայ իրեն դէմ եւ 1859ին կը հարկադրուի լքել Փարիզը, անցնիլ Իտալիա եւ աշխատակցիլ նախ Թուրինոյի մէջ հրատարակուող «Իթալի» թերթին, աւելի ուշ՝ 1867ին ձեռնարկելու համար «Լա Րէֆորմ» անուն ֆրանսերէն թերթի մը հրատարակութեան, — լոյս տեսած մինչեւ իր մահը, 34 տարի անխափան:*

Քէն ըրած էր իր ժողովուրդին դէմ: Այս տեսակէտով յատկանշական է Ռուբէն Որբերեանի վկայութիւնը՝ Ոսկանի կողմէ կատարուած հետեւեալ յայտարարութեան յիշատակութեամբ.

— «Երեսուներիինգ տարիէ ի վեր բառ մը հայերէն չեմ գրած՝ կարգ մը ոտանաւոր տաղանագիրներէ զատ: Ամէնքը ինծի ապերախտ գտնուեցան, ու ես, զգուած ամէնէն, ուխտեցի առել ինչ որ սիրած էի անցեալի մէջ: Իմ ցեղակիցներս գիս անօթի թողուցին, ես ալ սկսայ ֆրանսերէն գրել, հացս օտարներէն շահիլ»:

×

Պատմութիւնը գո՞վ պիտի մեղադրէ ի վերջոյ՝ չենք գիտեր: Իրաւունք չենք գգար վճռական ըլլալու մեր դատումներուն մէջ: Բացորոշ է սակայն ա՛յն, որ Ստեփան Ոսկանի հրապարակագրային դաւանանքը հարիւրքսան տարի ետք ալ մարսելի չէ տակաւին...:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆԸ ԿԷՏԵՐ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՀԱՄԱՐ

ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Տասնըրկու երկիրներու Արտաքին նախարարներ, որ Փարիզի Վիէթնամի միջազգային խորհրդաժողովին կը մասնակցէին, Ուրբաթ օր կը ստորագրէին 9 կէտերէ բաղկացած ժողովին Ուխտը:

Ստորագրեալ 12 երկիրներն են, ինչպէս ծանօթ է, Մ. Նահանգներ, Քանատա, Չինաստան, Ֆրանսա, Անգլիա, Հունգարիա, Ինտոնեզիա, Խորհ. Միութիւն, Հիւս. եւ Հար. Վիէթնամ, Առժամեայ Կառավարութիւն եւ Լեհաստան:

Վիէթնամի միջազգային խորհրդաժողովին կը մասնակցէր նաեւ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը՝ Վալտհայմ:

Ինը կէտերուն առաջինը կը ճշդէ, թէ ժողովի մասնակից երկիրները «կ՚հաւանին» կ՚ըլլան եւ կը «վաւերացնեն» Փարիզի Յունուար 27ի զինադուլի համաձայնագիրը:

Երկրորդ կէտով անոնք կը հաստատեն, թէ համաձայնագիրը կը համապատասխանէ Վիէթնամցի ժողովուրդին հիմնական իրաւունքներուն՝ անկախութիւն, գերիշխանութիւն, միութիւն, հողային միասնականութիւն եւ իրաւունք Հարաւ. Վիէթնամի ժողովուրդին՝ տնօրինելու իր ճակատագիրը:

Յաջորդական կէտերու մէջ կը ճշդուի, թէ իրենք կ՚ընդունին եւ կը յարգեն վիէթնամցի ժողովուրդին հիմնական իրաւունքները եւ թէ կոչ կ՚ուղղեն միւս երկիրներուն՝ որպէսզի անոնք եւս հետեւին իրենց:

Եթէ Ուխտին (կը խուսափին համաձայնագիր բառը գործածելէ) տրամադրութիւնները չյարգուին եւ սպառնան վիէթնամցի ժողովուրդին հիմնական իրաւունքներու (անկախութիւն, գերիշխանութիւն, եւայլն), ստորագրող երկիրները կրնան առանձնապէս կամ հաւաքաբար խորհրդակցութեան մտնել միւս կողմերուն հետ եւ քննել նոր նիստ մը հրաւիրելու միջոցները: Ժողովը կրնայ հրաւիրուիլ Միացեալ Նահանգներու եւ ժողովրդավար Վիէթնամի միացեալ դիմումին վրայ կամ նուազագոյն վեց մասնակցող երկիրներու պահանջով:

Քանատա վերապահ է այս կարգադրութիւններուն հանդէպ:

× *Հանոյ մինչեւ Շաբաթ 142 ամերիկացի գերի ազատ կ՚արձակէ:*

ՍԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ ԽԱՐԹՈՒՄԻ ՄԷՋ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ ԵՐԵՔ ԴԵՍՊԱՆ Կ'ԱՌԵՒԱՆԳԵՆ

Սուտանի մայրաքաղաքին մէջ է այս անգամ որ պաղեստինեան ահաբեկչական շարժումը գործի անցած է: Խարթումի մէջ առեւանգած է ու իբրեւ պատանդ կը պահէ Միացեալ Նահանգներու, Յորդանանի, Սէուտական Արաբիոյ դեսպանները եւ պելժ եւ ամերիկացի երկու դիւանագէտ:

Առեւանգումը կատարուած է Սէուտական Արաբիոյ դեսպանատան մէջ ընդունելութեան մը առթեն, Ֆրանսայի, Խորհ. Միութեան եւ Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանները կրցած են փախուստ տալ մինչ Պաղեստինցիները դիւանագիտական չէնքերու յարձակման կ՚անցնէին: Քիչ ետք արդէն Պաղեստինցիք զեկոյց մը կը հրատարակէին, ուր վեց կէտերէ բաղկացած պահանջագիր մը կը ներկայացնէին պատանդներու ազատագրման փոխարէն.—

1) 24 ժամուան մէջ ազատ պէտք է արձակուին պաղեստինցի պարագլուխ Ապու Տաուտ եւ իր 16 ընկերները:

2) Ազատ պէտք է արձակուին Յորդանանցի երկու զինուորականները (Հինտաոււ եւ Խալիլի) եւ բոլոր զինուորականները, որոնք յորդանանեան բանտերը կը գտնուին:

3) Ազատ պէտք է արձակուին 50 Պաղեստինցիներ, որոնք յորդանանեան բանտերն են:

4) Ազատ պէտք է արձակուի, անմիջապէս Շիրան Պշարա Շիրան, որ Ռոպէր Քենըտին սպաննած է:

5) Իսրայէլ ազատ պէտք է արձակէ այն կիները զորս կը պահէ իր բանտերուն մէջ:

6) Արեւմտեան Գերմանիա ազատ պէտք է արձակէ Պաատէր – Մայնհոֆ խմբակը եւ ուրիշ բանտարկեալներ որոնք արգելափակուած են որովհետեւ զօրավիգ եղած են պաղեստինեան շարժումին:

Այս էր կացութիւնը դեռ Ուրբաթ առաւօտ երբ Պաղեստինցիք Սէուտական Արաբիոյ դեսպանատան մէջ միշտ պատանդ կը պահէին դիւանագէտները եւ դեսպանատունն ալ պաշարուած էր ապահովութեան ուժերով:

Յիշենք որ այս առեւանգումը կը պատահի երբ Ուաշինկթընի մէջ Տիկին Կոլտա Մէյր կ՚առաջարկէ ուղղակի բանակցիլ արաբական երկիրներու հետ:

«Սեւ Սեպտեմբեր» ինչպէս ըսուած է այլ առիթներով (ի մասնաւորի Միւնիխի առթեն) ծայրայեղ կազմակերպութիւն մըն է: Խումբը 100էն 500 հոգիէ կազմուած է: Անոնք ցրուած են Մերձաւոր Արեւելքի եւ այլ երկիրներու մէջ, ղեկավարները սակայն միշտ անծանօթ կը մնան: Սեւ Սեպտեմբեր անունը առած են ի յիշատակ 1970 Սեպտեմբերի Յորդանանի քաղաքացիական արիւնալի կռիւներուն:

Պէյրութէն հասած լուրերու համաձայն, Պաղեստինցիներու այս արարքը ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ:

× *1972ին արաբ ահաբեկիչներու արարքներու հետեւանքով 50 հոգի մեռած են եւ 100՝ վիրաւորուած:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

———o———

ՆԱԽԱՐԱՐ ՔՈՄԻԹԻ
ԿԸ ՀԵՐՔԷ ԹԷ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՆԿԱՏՈՒՄՆԵՐՈՎ
ՆԱԽԱԳԱՀԱԾ Է ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ

Մարսէյլի Ապրիլեան Յուշարձանը դեռ կը շարունակէ մելան հոսեցնել եւ առիթ տուած է նաեւ բուռն բանավէճի մը Մարսէյլի քաղաքապետ – երեսփոխան Կասթոն Տըֆէրի թերթին փրովանսալի *ու նախարար Քոմիթիի միջեւ:*

Հինգշաբթի օր, Փրովանսալ *«Պ. ՔՈՄԻԹԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ» խորագրին ներքեւ կ՚անդրադառնար կրկին այս հարցին եւ յիշատակելէ ետք նախարար Քոմիթիի նախագահութիւնը բացման արարողութեան, կ՚աւելցնէր թէ իր ձեռքն ունի թրքական* Հիւրրիէթ *թերթի մէկ թիւը, որու առաջին էջին վրայ հրատարակուած է նախարարին նկարը երբ վար կ՚առնէ յուշարձանը ծածկող շղարշը ու* Հիւրրիէթ, *ապա, կը գրէ թէ նախարար Քոմիթի յայտարարած է իրեն թէ «շատ նեղուած է որ ցաւ պատճառած է Թուրքերուն, բայց չէր կրնար չերթալ, որովհետեւ 60 հազար Հայ կայ Մարսէյլի մէջ»:*

Այս առթիւ նախարար Քոմիթի բուռն հերքում մը ղրկած է Փրովանսալի *(որ տպած է զայն Մարտ 2ի իր թիւով եւ խորհրդածութիւններով) ու նաեւ թղթակիցներ տպած է վերահաստատելու համար ճշմարտութիւնը: Նախարարը որ իր հերքումին խորագիր գրած է «ՍՏԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ» կը շեշտէ ի մէջ այլոց հետեւեալը.—*

« Je n'ai jamais accordé d'interview à un journal turc. Les propos que vous me prêtez sont donc faux.

« Je regrette que le commentaire que vous ajoutez soit de caractère électoral alors qu'il s'agissait uniquement de célébrer la mémoire des victimes des massacres de 1915 et du peuple arménien combattant.

« De tels mensonges ne peuvent que disqualifier leurs auteurs et ceux qui les propagent et constituent aussi une marque de mépris pour les millions de morts arméniens et pour leurs descendants.

JOSEPH COMITI »

×

Աւելցնենք որ Ուրբաթ իրիկուն Սալ Վալիէի մէջ, ուր հաւաքուած էին 6000 հոգիէ աւելի, ընտրական հանրաժողովի մը ընթացքին զոր կը վարէր նախարարապետ Մէսմէր, նախարար Քոմիթի կրկին չեշտած է բուռն կերպով թէ ոչ մէկ շփում ունեցած է Թուրք լրագրողներու հետ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

●

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը հաղորդէ որ ընդառաջ երթալով եղած դիմումին, նախարար Ժոզէֆ Քոմիթիի կարգադրութեամբ շատ կարեւոր (շուրջ 50 միլիոն հին ֆրանք) պետական նպաստ մը որոշուած է Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան համար:

Ն. ԿՈՊԵՌՆԻԿՈՍԻ ԴԱՍԵՐԸ

ԽՄԲ. — Այս միջոցին Փարիզ թէ այլուր կ'ոգեկոչուի լեհ մեծ գիտնականին՝ Կոպերնիկոսի ծննդեան 500ամեակը: Այս առթիւ ստորեւ՝ գլխաւոր մասը այն յօդուածին զոր Վիկտոր Համբարձումեան հրատարակած է Պրաւդայի մէջ եւ որ նաեւ թարգմանաբար լոյս տեսաւ Սով. Հայաստանի Փետր. 21ի թիւին մէջ:

Հինգ հարիւր տարի առաջ Տորուն քաղաքում (Լեհաստան) ծնուեց Նիքոլա Կոպեռնիկոսը, որի հանճարը մեծ յեղաշրջում յառաջացրեց բնագիտութեան պատմութեան մէջ: Նա խորտակեց Պտղոմէոսի՝ աշխարհի մինչ այդ բոլորի կողմից ընդունուած «երկրակեդրոն» սիստեմը, ըստ որի Երկիրն է տիեզերքի կեդրոնական մարմինը, իսկ Արեգակը, բոլոր մոլորակները եւ անշարժ աստղերի ոլորտը միասին պտըտւում են նրա շուրջը: Կոպեռնիկոս սահմանեց աշխարհի նոր, «արեւակեդրոն» սիստեմը, ըստ որի Երկիրը ինչպէս եւ միւս մոլորակները պտըտւում են Արեգակի շուրջը: Իսկ երկնակամարի օրական տեսանելի տեղաշարժը իր առանցքի շուրջը Երկրի շարժման արդիւնքն է միայն:

Պէտք է ընդգծել մի հանգամանք եւս: Քանի որ մենք միւս մոլորակները տեսնում ենք Արեգակի շուրջը պտըտւող Երկրից, ապա դրանց տեսանելի տեղափոխութիւնները բնական շարժումների եւ Երկրի պտոյտի հետեւանքով յառաջացող տեսանելի շարժումների իւրատեսակ գումարման արդիւնքն են: Այդ պատճառով մոլորակների յետագծերը շատ բարդ են ստացւում: Պտղոմէոս այդ տեսանելի շարժումները ընդունում էր որպէս իրական շարժումներ, բայց չէր կարողանում բացատրել դրանց բարդութեան պատճառները:

Աշխարհի արեւակեդրոն սիստեմը բացայայտեց մոլորակների տեսանելի տեղափոխութիւնների բնոյթը: Նա այդ շարժումները դուրս բերեց Արեգակի շուրջը երկնային մարմինների աւելի պարզ շարժումներից եւ Երկրի պտոյտից, որի վրայ գտնւում է դիտողը:

Զարգացնելով եւ ճշգրտելով Կոպեռնիկոսի ուսմունքը, Ի. Կեպլէր ցոյց տուեց, որ մոլորակների, այդ թւում Երկրի, իրական շարժումները Արեգակի շուրջը տեղի են ունենում ոչ թէ շրջաններով, այլ էլիպսներով: Մոլորակների շարժման ճշգրիտ օրէնքները նա ձեւակերպեց Կեպլէրի երեք յայտնի օրէնքների տեսքով:

Սակայն անհրաժեշտ էր ո՛չ միայն գտնել երկնային մարմինների իսկական շարժումը, այլեւ որոշել այն ուժերը, որոնք նրանց ստիպում են շարժուել Կեպլէրի օրէնքներով: Այդ խնդիրը լուծեց մեծ Նեւտոնը, որը ձեւակերպեց համաշխարհային ձգողականութեան օրէնքը:

Բայց Կոպեռնիկոսի անմահ գործը չէր սահմանափակւում սոսկ մոլորակների սիստեմի կառուցուածքի մէկ շեմայի պարզ փոխարինումով մի այլ շեմայով: Այդ քայլը կատարելու համար անհրաժեշտ էր իր մէջ խիզախութիւն գտնել հրաժարելու մի ամբողջ շարք պատկերացումներից, որոնք այն ժամանակ անսասան էին թւում: Անհրաժեշտ էր ջարդուփշուր անել հաստատուած «ճշմարտութիւնները», որոնք ընդունւում էին իբրեւ ակնյայտ եւ ինքնըստինքեան հասկնալի:

Այդպիսի պատկերացումներից էր Երկրի անշարժութեան վերաբերեալ կանխադրոյթը, այն կանխադրոյթը, որ մոլորակների շարժումների բարդ բնոյթը վերուստ մէկընդմիշտ տրուած ինչ-որ բան է եւ ենթակայ չէ բացատրութեան: Անհրաժեշտ էր հրաժարուել բնութեան մէջ մարդու կեդրոնական դիրքի վերաբերեալ գաղափարից: Վերջապէս, անհրաժեշտ էր գնալ Պտղոմէոսի եւ Արիստոտէլի հարիւրամեակներով սրբագործուած հեղինակութեան դէմ, էլ չենք խօսում այն մասին, որ հին սիստեմը եկեղեցու կողմից օրինականացուած էր որպէս նրա աշխարհահայեացքի բաղկացուցիչ մասը:

Այդպիսի մեծ գիտական սխրանք կարող էր կատարել միայն բազմակողմանիօրէն կրթուած եւ այն ժամանակուայ աստղագիտական ու մաթեմատիկական գիտելիքներին կատարելապէս տիրապետող մարդը՝ ընդունակ խորապէս վերլուծելու փաստացի տուեալներն ու տեսական պատկերացումները: Հէնց այդպիսի մարդ էր Նիքոլա Կոպեռնիկոսը:

Ըստ բոլոր տուեալների, Կոպեռնիկոս արդէն 1507ին հասել էր իր հիմնական եզրակացութիւններին: Սակայն նա չէր շտապում դրանք հրատարակել: Միայն 1540ին Կոպեռնիկոսի հաւատարիմ հետեւորդ գերմանացի գիտնական Ի. Ռետիկ հրատարակեց իր ուսուցչի նոր գաղափարները: Իսկ «Երկնոլորտների պըտոյտների մասին» Կոպեռնիկոսի յայտնի գիրքը տպագրուեց միայն նրա կեանքի վերջին պահին: Դրա առաջին օրինակը հեղինակին հասաւ նրա մահուան օրը՝ 1543 Մայիս 24ին:

Այդ գրքում, Պտղոմէոսից յետոյ անցած տասնըչորս դարերի ընթացքում առաջին անգամ, մոլորակների շարժման վերաբերեալ տուեալների ամբողջութիւնը ենթարկուեց մաթեմատիկական խոր եւ մանրազնին վերլուծութեան: Կոպեռնիկոս կատարելապէս տիրապետում էր այն ամէնին, ինչ ձեռք էր բերել աստղագիտութիւնը իրենից առաջ: Բնական է, որ այդպիսի մակարդակով գրուած գիրքը անմատչելի էր ոչ-մասնագէտ մարդկանց համար: Այդ հանգամանքը սկզբնական շրջանում գիրքը հեռու էր պահում անտեղեակ անձանց անբարեացակամ քննադատութիւնից: Միւս կողմից, գործի գիտակները ստիպուած էին յաճախ դիմել այդ գրքին, ուստի եւ մանրամասն ծանօթանում էին հեղինակի նոր մտքերին: Այդպիսով, չնայած կաթոլիկ եկեղեցին 1616ին գիրքն արգիլել էր, նոր գաղափարները սկսեցին սրընթաց ճանապարհ հարթել իրենց համար:

Ի հարկէ, Կոպեռնիկոսի սիստեմի լրիւ ու բազմակողմանի յաղթանակի համար պահանջուեցին պայքարի շատ տասնամեակներ: Դրա յաղթանակի գործում իրենց դերը խաղացին ե՛ւ Գալիլէյի առաջին աստղադիտակը, ե՛ւ Տիխօ Բրահէի ճշգրիտ դիտումները, մի մարդու, որ, ի դէպ, չէր ընդունում արեւակեդրոն սիստեմը, ե՛ւ բազմաթիւ նոր հետազօտութիւնները:

Բայց եթէ միջնադարեան գիտութեան հնացած մտքերի խորտակումը սկսել էր, ապա այն չէր կարող չտարածուել բնագիտութեան յարակից բնագաւառները: Մարդիկ ամենուրեք սկսեցին անմիջականօրէն դիտուող երեւոյթների ետեւը որոնել բնութեան իրական պատկերը, հարցեր տալ մեխանիկական եւ ֆիզիքական զանազան հոլովոյթների պատճառների մասին, բացատրել արտաքին աշխարհի աւելի ու աւելի խոր օրինաչափութիւնները: Կոպեռնիկոսեան յեղաշրջումը ելակէտ դարձաւ սկսուած եւ անընդհատ արագացող «շղթայական ռէակցիայի» համար գիտութեան նորանոր բնագաւառներում: Կեպլէրի, Գալիլէյի, Նեւտոնի աշխատութիւնները դրեցին ժամանակակից ճշգրիտ բնագիտութեան հիմքը: Պատկերաւոր ասած, Կոպեռնիկոսը ոչ միայն տեղից շարժեց Երկիրը (նրան «մոլորակ» անուանելով), այլեւ բնագիտութիւնը դուրս բերեց զարգացման նոր ճանապարհ:

Ակադ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԳԷՈՐԳ ՔՈՉԱՐ

Ինչպէս հաղորդած էր «Արմէնփրէս», Երեւանի մէջ, Փետրուար 16ին, մեռած է ճարտարապետ Գէորգ Քոչար:

Ճարտարապետը ծնած էր Թիֆլիս, 1901ին: Ներսիսեան դպրոցը աւարտելէ ետք, իր ուսումը շարունակելու նպատակով 1922ին մեկնած է Մոսկուա, ուր յաճախած է բարձրագոյն գեղարուեստի հիմնարկութեան ճարտարապետական ճիւղը: Աւարտելով հիմնարկութեան ուսման շրջանը, 1929ին վերադարձած է Երեւան:

Բեղուն եղած է Գ. Քոչարի գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ 1930ական թուականներուն: Ան իր գործակից ընկերներուն հետ, ինչպէս Կ. Հալաբեան, Մ. Մազմանեան, Ս. Սաֆարեան եւ ուրիշներ նոր գաղափարներ յղացած է ճարտարապետութեան մէջ: Ուրիշներու կարգին ինք եւս մասնակցած է կարգ մը քաղաքներու յատակագիծերու մշակումին:

1933ին ղեկավարած է քաղաքներու եւ շէնքերու նախագիծերու հիմնարկութիւնը: Մասնակցած է Հայաստանի ճարտարապետներու հիմնադրութեան աշխատանքներուն, եղած է անոր վարչութեան նախագահը:

Ան եւս ձերբակալուած եւ աքսորուած է հեռաւոր Սիպիր, ուր մնացած է երկար տարիներ: Աքսորի ընթացքին է, որ ուրիշ աքսորեալ ճարտարապետ ընկերոջ մը հետ՝ Միքայէլ Մազմանեան, կազմած է նոր քաղաքի մը՝ Նորիլսկի յատակագիծը, ուր ցայտուն գիծերով երեւան կուգայ հայկական ճարտարապետութեան դիմագիծը:

«... 1939 թուական: Ցրտաշունչ տունդրա: Այժմեան Նորիլսկից երկու կիլոմեթր հեռաւորութեան ընկած ամայի, ձիւնածածկ հարթավայր: Նորակառոյց կոմբինատի նախագծային բաժնում հաւաքուել են լաւագոյն ճարտարապետները: Ս. Զաւէնեագին, որ այն ժամանակ կոմբինատի դիրեկտորն էր, յայտնում է նոր քաղաք կառուցանելու մասին որոշումը: Գերմանացի յայտնի ճարտարապետ – քաղաքաշինարար Կուրտ Մայրեր հրաժարւում է մասնակցել նախագծմանը: Այդ գործը յանձնւում է ճակատագրի դիպուածով հայրենիքից հեռու գտնուող Միքայէլ Մազմանեանին, Գէորգ Քոչարին եւ եօթը ճարտարապետների...: Չդիմանալով կլիմայի դաժան փորձութիւններին, ճարտարապետներից շատերը հրաժարուեցին յանձնարարուած գործից: 1939 թ. Նոյեմբեր 2ին յանձնաժողովին ներկայացուեց Ունիկալ քաղաքի նախագծման երկու տարբերակ, որոնք կազմել էին Մ. Մազմանեանը եւ Գ. Քոչարը...: Նորիլսկի նախագիծը, երկու հայ ճարտարապետների ստորագրութեամբ, այժմ գտնւում է քաղաքի թանգարանում»: («Գարուն» հանդէսի 1970 Յունիսի թիւ):

Գէորգ Քոչար այդ տարիներուն մասնակցած է նաեւ Մինուսինսկ եւ Կրասնոյարսկ քաղաքներու կառուցապատման աշխատանքներուն: 1955էն 1959 Կրասնոյարսկ քաղաքի գլխաւոր ճարտարապետը եղած է:

1957ին ընտրուած է թղթակից-անդամ Խորհ. Միութեան շինարարութեան եւ ճարտարապետութեան ակադեմիայի:

Վերադառնալով Հայաստան եւ ստանձնելով «Երեւաննախագիծ» հիմնարկութեան գլխաւոր ճարտարապետի պաշտօնը, ան նոր եռանդով մասնակցած է իր երկրի մայրաքաղաքին շինարարական աշխատանքներուն: Անոր նախագիծերով շինուած են բազմաթիւ շէնքեր, որոնց շարքին՝ Զէյթունի եւ Նորքի ուսանողական հանրակացարանները:

ԱՐՄՏԱՆԻ ԱՅԳԻՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԷՇԵԱՆԻՆ

Պարծենկոտներուն մի հաւատաք որոնք մենք չենք վախնար կ'ըսեն: Կը ստեն: Աստիճան մը պաշարինդ կը պահես, կը հաւասարակշռես ինքզինքդ, երբ կանխաւ կը նշմարես, կը պատրաստուիս: Բայց ստնուորները կը սոսկան անոնցմէ:

Ես կը տեսնէի թէ ինչպէս էշ մը, ջորի մը, ձի մը ահաղանգի կը մատնուի երբ գլուխը տոպրակը իր կերը կ'ուտէ կամ կ'արածի ու օձ մը կը տեսնէ: Եզերը, կովերը կը ցնցուէին, կը փչային, ետ կը քաշուէին, ճամբայ տալու որ երթայ: Այծերու, մաքիներու ամբողջ հօտը կը փախչէր, ահաբեկ, դաշտին կամ ձորին հեռաւորութիւնները: Ոզնին ու կրիան չէին ազդուեր: Չէին փախեր: Ապահով էին: Ոզնին իր փուշերը երբ կը ցցէր, գունդ մը կ'ըլլար: Կրիան իր ոսկորէ պատեանը կը քաշուէր: Օձը ի՞նչ կրնար ընել:

Ես ալ կ'այլայլէի երբ դէմս ելլէր: Կը դողայի: Շատ ալ կը հանդիպէի հակառակ ամէն զգուշութեան: Ամառ էր: Լուսնկայ գիշեր մըն էր: Ինչպէս ամէնուն, ինծի ալ կ'երեւնային լեռները, ձորերը: Փարախները եկայ: Ճամբուս այդ մասը բուռ էր, ալիւրի պէս ճերմակ էր: Կծիկ մը տեսայ առաջքս, սեւ-սեւ: Կովու կամ եղի թրիք մը կարծեցի: Թրիքէն դատ ի՞նչ կրնար ըլլալ: Վրան չկոխեցի: Վրայէն անցայ: Լաւ որ չկոխեցի: Ոտքերս իրար անցան, կապուեցան: Ցատկեցի, ցատկտեցի: Տեսայ: Օձ մըն էր, փախաւ: Ես ալ փախայ: Ալ աշխարհը տեղ չէր գտեր, եկեր էր ճամբուս մէջտեղը պլորուեր, պառկեր էր:

Օձէն չսկսիս: Պատմութիւնները անհամար են: Իրարու ետեւէ կուգան: Անգամ մըն ալ, առտու մը կանուխ, այգիները կ'իջնայի: Մեր կարմիր հողերու այգիները: Բարեկանց ձորին վրայ էի: Անոնք բարտեստան մը ունէին ձորը: Ճամբուս այդ տեղերը պարանի մը պէս էր: Նեղ էր: Անկիւն մըն էր: Վարը ձոր էր: Զգուշութիւնով պիտի դառնաս չսահելու համար: Լեռը անհամար կանաչ չողաններով կէտկէտուած էր: Խշրտուք մը լսեցի: Լեռն ի վեր նայեցայ: Եւ ի՞նչ տեսնեմ: Օձ մը: Բայց ի՛նչ օձ: Ես անանկ օձ չէի տեսեր կեանքիս մէջ: Չորս մատներիդ միացուցէք այնչափ լայնքով, տափակ, տորոնի կարմիր: Երեք մեթր կար: Ալ աւելի, ի՞նչ գիտնամ: Դարվեր կը սողար: Գլուխը կատուի մը գլուխին չափ կար: Ի՞նչպէս պոռացի: Ի՞նչպէս ես գլխ ձորին տուի: Կը գլորիմ, թող գլորիմ, օձին կճելէն ալ նախընտրելին չէ՞ր: Լաւ որ ձորն ի վար աւազ էր, չգլորեցայ, առանց խնալու վար իջայ: Լաւ որ, նաեւ, ճամբէս անցեր էր, ինծմէ վեր էր: Ետ չէր կրնար դառնալ ու յարձակիլ ինծի: Օձ մը արդէն արագ չի կրնար դառնալ: Առաջքը ըլլաս պէտք է չիտակ չփախչիս, ճուկ ու մուկ պիտի վազես, ան չի կրնար հետեւիլ քեզի: 1913ին պատահեցաւ ինծի: Օձերը շատ կ'ապրին կ'ըսեն: Արդեօք հիմա ալ ո՞ղջ է: Աս պատմութիւնը անգամ մը պատմեցի ձեզի «Օձի վախ» պատմուածքիս մէջ: Հիմա կը կրկնեմ այգիներու վրայ խօսելուս պատճառաւ:

Իմ տղայութեանս իմ գիւղս անգամ մը միայն օձէն մեռնող մը եղաւ: Լուսինկանց երէցկինը: Գիշեր մը եղեանը դուռը կը գոցէ: Զըլլայ որ մարդ մտնէ: Բանալին դրանը դէմի որթատունկի մը տակ կը պահէ: Վարի հանդին եզին պիտի երթայ ու գայ: Վերադարձին մութին մէջ կը ծռի որ բանալին առնէ: Ձեռքովը կը փնտռէ: Ի՞նչպէս գիտնայ թէ օձ մը պլորուեր է բանալիին քովը: Ափովը կը սեղմէ: Օձը կը կճէ մատը: Կը պոռայ: Կարմիր հողերուն հանդը որչափ մարդ կայ կը վազէ: Բոլոր հանդերէն կը վազեն: Չի թողուր որ մատը կտրեն: Էշ մը կը հեծնեն տուն կը բերեն: Ուռեցաւ մեռաւ: Արգիլեցին մեզ որ քովը երթանք:

Ինչ տաք կ'ըլլային մեր ձորերը: Եփրատին անմիջապէս կից, ձախը: Մենէ վար Ակը, Ակէն վար Կապանն էր, հիմակուան անունով Քեպանը, ուր երկրին մեծագոյն ամբարտակը, պատուարը կը կառուցուի: Մինչեւ Ուրֆաները, Հալէպները, Միջագետքերը ամէնէն տաք տեղերէն էր: Մեր շապիկները կը փակէին մեր միսերուն: Մենք կիսամերկ, մեր կիները էնթարիով պօտիվ մը կը բանէինք: Մեր ճակատներէն, աչքերէն քրտինքներ կը հոսէին: Ես օրը քանի՜ անգամ տրեխով ըլլայի թէ չեւուկով ոտքերս գետը, առուները կը կոխէի զովանալու: Բայց որքա՞ն կը տեւէր, իսկոյն կը չորնար:

Ի՞նչ չէր բուսեր այդ տաքին, այդ ջուրերու առատութեանը մէջ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(3 – Շար.)

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ԵՐԷԿ

Ա.

ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ՝ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանիոյ նպաստը ամերիկեան շարժապատկերին անուրանալի է: Աչքի կը զարնեն անունները մանաւանդ երկու բեմադիրներու:

Էրնսթ Լուպիչ Հոլիվուտ ժամանեց 1922ին եւ բեմադրեց կարգ մը թեթեւ եւ սրամիտ ժապաւէններ, ինչպէս՝ «Ռոզիթա», «Արգիլեալ դրախտը» եւ «Դերձանուհիները»: Ասիկա սկիզբ մըն էր, որովհետեւ Լուպիչի ասպարէզը շարունակուեցաւ մինչեւ մեր օրերը, անոր ապահովելով միջազգային համբաւ: Անոր գործունէութեան ամէնէն կարեւոր մասը կ'իյնայ խօսուն ժապաւէնի շրջանին:

Մուրնաու, որ գլուխ գործոցներ արտադրած էր իր հայրենիքին մէջ, մեծ ակնկալութիւններ ունէր երբ Հոլիվուտ ժամանեց: Առաջին հերթին բեմադրեց «Արշալոյսը» անունով ժապաւէն մը, թեքնիք մեծ ճարտարութեամբ եւ անուանի դերակատարներու մասնակցութեամբ: Բայց այս գեղեցիկ գործը եղաւ առաջինը եւ վերջինը:

Գերմանացի դերակատարները յաջողութիւն գտան եւ դարձան Հոլիվուտի ամէնէն փայլուն աստղերէն: Այդ աստղերուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Փոլա Նեկրի. թէեւ ծնած է Լեհաստան, սակայն ան կը պատկանի գերմանական շարժապատկերին: Նեկրի իր մասնակցութիւնը բերաւ կարգ մը անուանի ժապաւէններու, ինչպէս՝ «Մարդս», «Արգիլեալ դրախտը» եւ «Կայսերական սպանգոկ»: Դերասանուհիներէն կարելի է յիշել Լիա տը Փութթի եւ Քամիլլա Հորն: Գալով դերասաններուն, երկու անուն աչքի կը զարնեն. նախ՝ Էմիլ Եանինկս, որ վերցուց գլխաւոր դերը «Երբ մարմինը կը տկարանայ» եւ «Փառքի վերջալոյսը» ժապաւէններուն մէջ: Ան ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրեց: Քոնրատ Վէյթի գործունէութիւնը տեւեց աւելի երկար:

Իսկ այս բոլորը կը գերազանցէ Էրիք Ֆոն Շթրոյհայմ, որուն մասին կ'արժէ խօսիլ առանձին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Միացեալ Նահանգներ գաղթող մեծ թիւով Հունգարացիներուն մէջ կային կարգ մը արուեստագէտներ, որոնք կըրցան անուն մը շինել շարժապատկերի ասպարէզին մէջ: Այդ անուններէն յիշենք Մայքըլ Քուրթիզը, Ալեքսանդր Քորտան եւ Փոլ Ֆէյոսը: Առաջինը եւ երկրորդը ունեցան երկարատեւ գործունէութիւն եւ կը պատկանին աւելի խօսող շարժապատկերին:

Փոլ Ֆէյոս Հոլիվուտ ժամանեց 1921ին: Իր բարեկամներէն մէկը իրեն փոխ տըւաւ 5.000 տոլար: Այս չնչին գումարով, մէկ ամսուան մէջ Ֆէյոս պատրաստեց գլուխ գործոց մը՝ «Վերջին պահը», որ յետագային բազմաթիւ անգամներ պիտի ընդօրինակուէր աւելի անուանի բեմադիրներու կողմէ: «Վերջին պահը» կը պատկերացնէ մարդ մը, որ մեռնելու վըրայ է եւ իր ամբողջ կեանքը կ'ապրի այդ վայրկեանին մէջ:

Եունիվերսըլ ընկերութիւնը գնահատելով Փոլ Ֆէյոսի տաղանդը, պայմանագրութիւն մը կնքեց անոր հետ, իբրեւ բեմադիր: Եւ առաջին հերթին Ֆէյոս արտադրեց գլուխ գործոց մը, որ եղաւ իր առաջինը ու վերջինը: Այդ գեղեցիկ գործը կը կոչուի «Առանձնութիւն», որուն նիւթը հետեւեալն է: Տօնավաճառի մը ընթացքին, երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը իրարու կը հանդիպին: Երկուքն ալ առանձին են: Շուտով իրարու կը համակրին, բայց մարդկային յորձանք մը իրարմէ կը բաժնէ զանոնք: Յաջորդող օրերուն կը սկսին զիրար փընտռել, բայց առանց արդիւնքի: Եւ օր մը իրարու կը հանդիպին իրենց բնակած շէնքին աստիճաններուն վրայ: Երիտասարդները իրարու դրկից էին, բայց բաժնուած էին հսկայ քաղաքին պարտադրած առանձնութիւնով:

ՇՈՒԷՏ

Շուէտացիները ամերիկեան շարժապատկերին տուին երկու մեծ արուեստագէտներ. բեմադիր մը եւ դերասանուհի մը:

Բեմադիրը կը կոչուի Վիքթոր Սիսթրոմ, որ գործեց Մեթրօ-Կոլտուին-Մէյըրի հաշւոյն եւ արտադրեց շատ արժէքաւոր ժապաւէններ, ինչպէս՝ «Օրէնքի սուրը» 1924ին, «Կարմիր գիրը» 1927ին եւ մանաւանդ «Հովը»՝ 1928ին, որուն մէջ կը տիրէ խենթութեան եւ մահուան մթնոլորտ մը:

Դերասանուհին կը կոչուի Կրեթա Կարպօ, որ կ'ընկերանար ուրիշ բեմադիրի մը՝ Մօրիս Սթիլլէրի, եւ որուն ղեկավարութեան տակ խաղաց կարգ մը ժապաւէնները: Կրեթա Կարպոյի անունը դարձաւ տեսակ մը առասպել:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՁԵԿՈՅՑ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

1973–74Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

1. Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1973–74 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու:

2. Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն այն ուսանողներուն՝ որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ կը փափաքին կանոնաւորաբար հետեւիլ մասնագիտութեան մը: Գիշերային, մասնակի կամ ոչ-ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3. Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք իրենց բնակավայրին եւ կամ այլ երկրի մը կրթական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն: Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի հովանաւորեր ուսանողներ որոնք իրենց ուսման կ'ուզեն հետեւիլ հեռաւոր երկիրներու համալսարաններուն մէջ: Շատ բացառիկ պարագաներու տակ է միայն որ կրթաթոշակներ կրնան տրամադրուիլ այս վերջիններուն՝ եթէ նախընտրուած մասնագիտութեան կարելի չէ հետեւիլ տեղական համալսարանի մը մէջ:

Թեկնածուները պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Սոֆոմոր» դասարանը ամերիկեան համալսարաններու մէջ՝ կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային:

5. Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրուին Հիմնարկութեան դատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն:

6. Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու անդամներ միաժամանակ չեն կըրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան ներկայ ծրագրէն, եւ նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր այն ուսանողներուն՝ որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներէն օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն:

7. Թեկնածուները իրենց ձեռագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան ստորեւ նշանակուած հասցէներէն մէկուն — պարագային համաձայն — ամէնէն ուշ մինչեւ 31 Մայիս, 1973, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պիտի ըլլայ 15 Դեկտեմբեր 1973): Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղըրկուին հարկ եղած տեղեկութիւններն ու հարցաթերթիկները:

8. Շփոթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցաթերթիկներուն մէջ գրել միօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակային ինքնութեան թուղթին կամ անցագրին մէջ:

9. Հիմնարկութիւնը սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնակած երկրին կամ արտասահմանի ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը: Այս ծրագրէն չեն կըրնար օգտուիլ ուսանողներ՝ որոնք երկու կամ աւելի տարիներ արդէն նպաստաւորուած են Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն: Հետախուզական աշխատանքներու (ռըշէրշ) համար կրթաթոշակ չի յատկացուիր:

10. Ներկայացուած բոլոր թղթածրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր նկատուած թեկնածուներուն ընտրութիւնները կը կատարուին Օգոստոս – Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ Փետրուարի վերջը): Որոշումները թեկնածուներուն կը հաղորդուին ուղղակի Լիզպոնի Կեդրոնէն:

11. Անհրաժեշտ հարցարանները ստանալու համար դիմումները պէտք է ներկայացնել հետեւեալ հասցէներուն.

Ա.) Լիբանան բնակող թեկնածուներ՝
Educational Committee of the
Calouste Gulbenkian
Foundation in Lebanon,
Stephen Building, Riad Solh Street,
BEIRUT — LEBANON

Բ) Ֆրանսա բնակող թեկնածուներ՝
Service Arménien des Bourses d'Etudes
Fondation Calouste Gulbenkian
51, Avenue d'Iéna,
PARIS (16e —) FRANCE

Գ.) Անգլիա բնակող թեկնածուներ՝
Calouste Gulbenkian foundation
U.K. et British Commonwealth Branch,
98 Portland Place,
LONDON WIN 4ET — ENGLAND

Դ.) Վերոյիշեալներէն տարբեր երկիրներ բնակող թեկնածուներ, ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, պէտք է դիմեն ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին, հետեւեալ հասցէով,
Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs,
Avenida de Berna,
LISBON - 1 — PORTUGAL

12. Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1973–74 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան Կեդրոնին՝ Մարտ 1էն մինչեւ Մայիս 31, 1973 (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտեմբեր 15էն մինչեւ 15 Դեկտեմբեր, 1973) ստանալու համար հարկ եղած հարցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումները նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, 1 Մարտ 1973

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

ԺԵ.

— Լաւ, տիկին:

— Օրական երեք Ֆրանք ու երկու հաց պիտի ստանաք: Ահա իմ վարձատրութիւնս:

— Կ'ընդունիմ տիկին:

— Ուրեմն կէսօրուան մօտ եկէք...: Ահա ձեր կանխավճարը, յարեց կինը, իր հաշուեւեղանի գզրոցէն տասը Ֆրանքնոց մը հանելով ու Ժաննի երկարելով:

Փախստական կինը կաս-կարմիր կտրեցաւ, իր երախտապարտութիւնը յայտնեց, խօստացաւ ճշդապահ ըլլալ եւ ուրախութեամբ հեռացաւ:

Կէսօրին, Ժաննի խանութ գնաց, ուր տան սպասուհին իրեն կը սպասէր: Միասին ճամբայ ելան, ու երկու ժամ յետոյ՝ Ժաննի մաքին մէջ քանդակած էր առտուան յաճախորդներուն հասցէները:

Ժաննի բնաւ չէր խորհեր տունը ճաշել: Իր առօրեայ աշխատանքները եւ անդուլ փնտռտուքները տաեն չէին ձգեր որ իր տան խոհանոցով զբաղի: Ինքնիրեն բաւ որ Հայագործներու ժամադրավայրին մէջ կերակուրները սուղ չէին, ու հոն ինք ալ չատերու պէս կրնար փորը կշտացնել: Ուստի հոն գնաց: Լիոնէլի հանդիպելով՝ շնորհակալութիւն յայտնեց:

— Բան մը չէ, մայր Լիզօն, պատասխանեց զուարթ երիտասարդը: Գոհ եմ, ձեզի օգտակար ըլլալուս համար...: Ես շատ հաճոյք զգացի այդ բանէն:

Ժաննի « Մայր Լիզօն» անունով պիտի ճանչցուէր Հայագործներուն մէջ, որոնք իրենցմէ կը նկատէին զայն, նոյն օրուընէ սկսեալ: Յաջորդ առտու, Ժաննի որոշեալ ժամուն հասաւ իր գործատեղին: Յաճախորդներու հասցէի տետրակը իր հետ առած, առջի իրիկուն՝ տուն դարձին ուղեգիծ մը պատրաստած էր, կարելի եղածին չափ քիչ տաեն կորսնցնելու համար: Քէ Պուրպօն ամենէն հեռուն գըտնուելուն, ամենէն վերջը հոն գնաց:

– Դարձեալ նոր դէմք մը, գոչեց դռնապանուհին, Ժաննի երեսը նայելով:

— Այո՛, պատասխանեց Ժաննի ժպտուն:

Բայց կը յուսամ որ այս դէմքը երկար տաեն պիտի տեսնէք:

— Լաւ պիտի ըլլայ, եթէ երբեք ամէն օր ճշդապահ ըլլաք այսօրուան պէս:

Ժաննի յաճախորդներուն քով ելաւ: Վեցերորդ յարկին վրայ, իրարու դիմաց կը գտնուէին երկու դռներ, առանց արձանագրութեան. ուստի Ժաննի չէր գիտեր թէ ո՛ր դուռը զարնէր, երբ Լիւսիի դուռը բացուեցաւ, ու ան երեւան ելաւ սեմին վրայ:

— Տիկի՛ն, իմ հա՞ցս է որ կը բերէք...:

— Այո՛, տիկին, պատասխանեց Ժաննի, գործաւորուհիին գեղեցկութենէն շլացած: Երկու լիպրանոց հաց կ'ուզէք, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, երկու լիպրանոց...: Եկէ՛ք, ձեզի դրամ պիտի վճարեմ:

Քլերմոնի փախստականուհին սենեակ մտաւ, որուն կատարեալ կարգաւորութիւնը եւ հրաշալի մաքրութիւնը իսկոյն Ժաննի ուշադրութիւնը գրաւեցին: Ան կանգ առաւ, սանդուխի բազմաթիւ աստիճաններուն վերեւքէն շնչասպառ եղած:

— Յոգնած կ'երեւաք, բարի տիկին, ըսաւ Լիւսի, հացին փոխարժէքը երկարելով:

— Քիչ մը յոգնեցայ, օրիորդ: Շատ տեղ գացի: Առաջին անգամն է որ այս գործը կ'ընեմ:

— Կ'ուզէք վայրկեան մը նստիլ:

— Ոչ, շնորհակալ եմ... այս առտուան գործս ուշացեցի...: Խանութ պիտի երթամ, հաշիւ տալու համար, ու յետոյ հանգչելու պիտի երթամ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Յովհ. Փափազեան եւ զաւակը Կարօ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Մարտ 4, տեղւոյս Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, իրենց յաւէտ ողբացեալ կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՌԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ ԳՈՒՆՏԱՔՃԵԱՆ)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Նոյնպէս Փափազեան եւ Գունտաքճեան համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գթութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ հետեւեալ նուէրներըը կ՚ընեն.—

Հալէպի Հայ Ծերանոցին (Սուրիա) 100 ֆր., Անթիլիասի Հանգստեան Տան 100 ֆր., Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան 100 ֆր., Կապոյտ Խաչի օգտակարութեան կայանին 100 ֆր., Կարմիր Խաչի օգտակարութեան կայանին 100 ֆր., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահի կահաւորման 100 ֆր., Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքի կառուցման ֆոնտին 100 ֆր., Ալֆորվիլի Մշակոյթի կեդրոնին 100 ֆր., Փարիզի Հայ Տիկնանց Որբերու Օգնութեան մարմնին 100 ֆր., (տանալ «Յառաջ»էն), եւ «Յառաջ»ին՝ 100 ֆր.: (Գումար 1000 ֆր.):

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պանդուխտ, Պերճ, Պօղոս Ծերիկեանց եւ իրենց ընտանիքները, Գիւփէլեան ընտանիքները, բոլոր ազգականներն ու խնամիները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Մարտ 4) Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ–մօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԾԵՐԻԿԵԱՆՑԻ
(ծնեալ Գիւփէլեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գթութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն Մօրիսի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ՝ Մարտ 3ի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, ընկերուհի Քամպարեանի բնակարանը: Խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ: Օրակարգ՝ դպրոցի բացում եւ արձանագրութիւններ:

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄ

ՄԱՐՏ 17ԻՆ

Առաջին կարգ.— Լոզարանով սենեակ Մոսկուա և Երեւան (Անի կամ Արմենիա եւպանդոկը) ամբողջական փանախս Մոսկուա, սենեակ եւ նախաճաշ՝ Երեւան, ամէնօրեայ պտոյտներով.—

10 ՕՐ 1850 Ֆ. ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ

15 ՕՐ 2180 Ֆ.

Զատիկը Հայաստան

ՄԵԿՆՈՒՄ.—

ԱՊՐԻԼ 14

15 օր Փարիզէն Փարիզ 2180 ֆրանք

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

42ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 4 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique Paris (7e) — Métro Invalides

Կազմակերպուած Փարիզի շրջանի Արենոյշներու, Թեւիկներու, Սկաուտներու եւ Գայլիկներուն կողմէ

Կը մասնակցին Փարիզի, Պանեէոյի, Սեւրանի, Իսիի եւ Շաւիլի խումբերը

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ հայերէն

Առաջին անգամ ըլլալով հայ Արիներուն երգչախումբը, սկաուտական տողանցք և ներկայացումներ: Սկաուտական նուագ միջնամարին սկաուտական ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ — ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V
Մարտ 11 կիրակի, ժամը 15–24
Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին
Կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
L'OLYMPE CHEZ NOUS
JAN VASSILIS
Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »
L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom
L'OLYMPE
եւ նուագախումբ ՄՈՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով
ELECTION MISS CROIX ROUGE
Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé
« FLASH SUR L'ARMENIE »
La projection du film de 16 heures à 17 heures
L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել
359–67–03 ժամը 15էն վերջ 990–66–28
Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին
Մուտք 20 ֆրանք

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն Փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ
Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
դասախօսելու համար Փայէ տէ Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով
Prof. DAVID MARSHAL LANG
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ
Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 11ին, Մարտ 18ին, Մարտ 25ին, Ապրիլ 1ին եւ Ապրիլ 8ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

Այս օրերուն՝ հոգեհանգստեան արարողութիւնները տեղի կ՚ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11,15ին:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ամէն Չորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Մարտ 7ին, Մարտ 14ին, Մարտ 21ին, Մարտ 28ին, Ապրիլ 4ին եւ Ապրիլ 11ին, ժամը 6·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ Հսկումի արարողութիւն:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու Մեծ Պահոց այս հոգեպարար արարողութիւններուն:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կը ներկայացնէ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ

Լուսարձակում ձայնագիր երաժշտութեան ընկերակցութեամբ.—

Ա) Սալվուչինար էջմիածին
Բ) Օշականէն Հաղարծին
ՄԻՋՆԱՐԱՐ
Գ) Սարդարապատէն Բիւրական

Շաբաթ, Մարտ 3, ժամը 21ին
Fondations des Traditions Arméniennes
150, Rue Etienne Dolet, Alfortville
(22ème étage)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

60րդ ցանկ

Պր. Յարութիւն Մալխասեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Գրիգորեան, Տիկ. Յուքօն, Պր. Վարդան Եսայեան, Պր. Սեդրաք Կիրակոսեան (Տէսին), Պ. Ի. Գայելեան, Պր. Արամ Մարգարեան, Պր. Ս. Եսայեան, Պր. Վ. Ծովիկեան, Պր. Ս. Գասպարեան, Պր. Գէորգ Սարգիսեան, Պր. Մկրտիչ Ճերմակեան, Պր. Ջուէն Հէքիմեան, Տիկ. Մառի Քէնտէրեան, Պր. Ժան Քիւրտօ, Պր. Յովսէփ Քէթէնճեան (Պորտօ), Պր. Խաչիկ Թօփալեան (Պալոներ), Պր. Յովնանեան, Տիկ. Խանպաշեան (Կրընօպլը), Պր. Մկրտիչ Ճանիկեան (Տէսին), Տիկ. Արուսեակ Ասօրեան (Փարիզ), այրի Տիկ. Լօժէնի, այրի Տիկ. Անժէլ Քասապեան, Պր. Յակոբ Իբրիխանեան, այրի Տիկ. Շահպազեան, Տէր եւ Տիկ. Փոշիկեան (Տէսին), Տիկ. Մառի Ակորեան (Ֆոս–սիւռ–Մէր), Պր. Սարգիս Պիւլպիւլեան (Ս. Ժիւլիէն), Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Մարկոսեան, Պր. Յակոբ Յարութիւնեան (Տէսին) 10ական ֆր.:

Նախկին գումար 154·519,38

60րդ ցանկի գումար 300

Ընդհ. գումար 154·819,38

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ Մարտ 10, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 16ին, Շաբաթ օր:

PHARMACIE SILVESTRE
46, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ Է ՀԱՅԵՐՈՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին
SALLE DES FETES DE SEVRAN
ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 4 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 120 ֆր·	Վեցամսեայ	65 ֆր·
Արտասահման	Տար· 135 ֆր·	Հատը	0,70 ֆր·

LE NUMÉRO 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·656
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — No 12.656

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՁԻ ՁՈՒՄԸ՝ ՄԵՂՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Է

Գիտե՛նք թէ անիմաստ է ամէն թելադրանք հայրենիքի կուսակցական իշխանութեանց — եւ ամէն անկեղծութիւն՝ խորհրդային վարիչներէն — հայ լեզուի սխալագրութիւնը··· ուղղագրութեան վերածելու եւ օտար բառերու ասպատակութեան վերջ տալու Մայրենիքի ածուներուն մէջ:

Հայրենաբնակ մտաւորականութիւնը տարիներէ ի վեր կը մաքառի· կը խնդրէ, կ'առաջարկէ, կ'ըմբոստանայ, բայց անօգուտ: Հայկական Արտասահմանը կ'աղաչէ, կը յանձնարարէ, կը տխրի, բայց ապարդիւն: Բարբարոս հեղեղը կը շարունակէ՛ խուժել Մեծաքանչի արտերուն մէջ, ծիլ ու ծաղիկ խեղդելով· փուշ ու տատասկ լեցնելով գիր եւ գրչի բոլոր մարգերուն վրայ···

Համոզում գոյացուցած ըլլալով հանդերձ որ սփիւռքեան ծագերէ բարձրացող սուր ու մեղմ ձայները արձագանգ պիտի չգտնեն Կոմկուսի եւ իր բացարձակատիրական հեղինակութեան տակ գործող լեզուագիտական կաճառներուն մէջ, կը հաւատանք թէ տարասփիւռ Հայութիւնը իրաւունք չունի մունջ մնալու եւ համակերպելու: Եւ կը յուսանք տակաւին, որ ցոյց տրուած արհամարհանքը յաւիտենական չըլլայ···

Եթէ նոյնիսկ տասնամեակներու կարօտի ողջմտութեան դարձը, հայ մամուլ եւ մտաւորականութիւն ձեռնթափ պէտք չէ ըլլայ իր իրաւունքին մէջ՝ դասական ուղղագրութիւնը ի պատիւ տեսնելու վերստին հայրենիքի մէջ: Գիտական, մշակութային, պատմական, ազգային եւ հոգեկան առումով էական նշանակութիւն ունի բոլշեւիկեան սխալագրութեան թօթափումը: Հայութեան մայր զանգուածին եւ ցիրուցան համրանքին միասնութիւնը պայմանաւորուած է ուղղագրական միօրինակութեամբ ու լեզուական ըմբռնումով, առանց հաշուելու նման բաժանումի մը տարբեր օղակները՝ յաջորդական սերունդներու մտաւոր ու հոգեկան կամրջումին համար:

Այս տողերը կրկնութեան գնով գրչի տակ կուգան վերստին, ընթերցումէն ետք երկու հատորներու, որոնք թղթատելու առիթը ունեցանք վերջերս, — «Արեւմտահայ նամականի» եւ «Հայաստան»· առաջինը՝ արեւմտահայ գրողներու թղթակցական կապով շօշափուած գրական, մշակութային, հանրային հարցերու շուրջ, իսկ երկրորդը՝ աշխարհագրական — գիտական բովանդակութեամբ մատենաշար:

Զօպանեանի, Բաշալեանի, Կամսարականի եւ առհասարակ այդ սերունդէն անուանի ներկայացուցիչներու նամակագրութեան փաստը բարոյական պարտաւորութիւն մը կը դնէր Երեւանի վրայ՝ գոնէ նման ընդօրինակ հրատարակութիւններու ուղղագրական հարազատութիւնը պահելու: Համադրուած էջերը նամակներ են, եւ կը կարծենք իրաւունքը ունենալ պահանջելու որ անձեռնմխելի մնան անոնք· տպագրուին այնպէ՛ս՝ ինչպէս որ են:

(Այս հատորին մասին, արդէն ձեռնհասօրէն արտայայտուեցաւ Շահան Շահնուր, այս նոյն թերթին մէջ):

Այս տարրական բծախնդրութիւնն իսկ ցոյց չէ տրուած դժբախտաբար, ու բոլշեւիկեան դրոշմը եկած դիպուած է գրչին տակ մարդո՛ց՝ որոնք արեւմտահայ լեզուի ամէնէն զուլալ մշակները եղան տասնամեակներով դարուն ու մինչեւ մեր օրերը· որոնց լեզուական պաշտամունքը յետ մահու նախատինքի առարկայ կը դառնայ պարզապէս, երբ իրենց անդարձ մեկնումէն ետք — իրենց վերջնական բացակայութեան — կը խոշտանգուի նամակներու կուսութի՛ւնն ալ···

Միւսը, «Հայաստան», անխախտաբար ուղղագրական այլանդակութենէն, հարիւրաւոր օտար բառերու աշխարհ մըն է պարզապէս, — մոնոպոլ, էռոզիա, ռացիոնալ, տերիտորիա, ինտենսիվ, բանջարաբոստանային, տավար, օպիէքտ, բունէլ, տեսերդ, պարտիզան···

Գիրքին 500ի մօտ էջերուն մէջ հաւանօրէն հազարէն աւելի նման վիժուկներ կը վխտան, երբ հայերէնը ունի բոլորին ալ համարժէք գիտական, երկրաբանական, աշխարհագրական բառերը:

Նպատակը չի կարօտիր բացատրութեան: — Ազգային ինքնութեան ամէն արտայայտութիւն աններելի մեղք է եւ կը կազմէ ժխտում մը «համայնավարական — ինտերնացիոնալիստական» դաստիարակութեան ձգտումին: Բաւական է հետեւիլ պայքարին, որ կը մղուի այս առթիւ խորհրդահայ մամուլին կողմէ, ընդ հովանեա՛ւ Հայաստանի Կոմկուսին:

Մեր երկրի քաղաքական եւ կուսակցական իշխանութիւնները լեզուի կենսական գերակատարութեան շատ աւելի խոր կը գիտակցին, քան մենք՝ ազատ աշխարհի մէջ: Մայրենի բարբառի ուղղագրական աղճատումով եւ լեզուական խորթացումով հետապնդուած «շահը»՝ խորհրդային կարգերու կողմէ, Հայութեան ինքնուրոյն դիմագծութեան այլայլումն է: Կը ձգտին կղզիացնել նոր եւ նորագոյն սերունդները «սովետական իրականութեան» մէջ, ու քանդել ամէն կապ ու կամուրջ՝ որ պիտի դիւրացնէր անոնց հաղորդութիւնը անցեալի հետ:

Մեսրոպէն մինչեւ մեր օրերը, ազգային ու հոգեկան ապրումներու առաջին առողջանիշը եղած է մեր լեզուն: Արտայայտութեան սուրբ միջոց մը ըլլալէ աւելի՝ ինքնութեան կնիք մըն է ան. եւ համայնավարները այդ կնի՛քն է որ կ'ուզեն պատշաճեցնել միջազգայնացման իրենց ընդհանուր քաղաքականութեան:

Չենք կրնար նախատեսել, թէ շրջադարձը ե՛րբ կը սկսի, սակայն կրնանք ենթադրել, որ փշաթելերու ցանկը առյաւէտ չի կրնար «բռտան»ային իր լերկութեան, գիտական եւ մշակութային որոգայթի ճակատագրին մէջ բանտել Մեծաքանչը:

Պիտի գայ օրը, երբ հայրենաբնակ Հայութիւնը պիտի քանդէ նաեւ այդ արուեստական պատնէշները: Խնդիրը ա՛յն է, որ Սփիւռքը շարունակէ տէր կանգնիլ նաեւ իր այս դատին՝ համակերպումը համարելով մեղսակցութիւն, ու մերժելով ամէն ենթակայութիւն բռնակալ միջոցներու:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ

—o—

«Սեւ Սեպտեմբեր» կազմակերպութիւնը սկսաւ գործադրել իր սպառնալիքը անմիջապէս որ իր տուած պայմանաժամը կը հասնէր իր լրումին:

Արդարեւ Ուրբաթ իրիկուն ժամը 19,15-ին ահաբեկիչները կը հեռաձայնէին թէ պայմանաժամը լրացած է, սպառնալիքը կը սկսէին գործադրել ու քիչ ետք արդէն Սէուտական Արաբիոյ դեսպանը կը հեռաձայնէր Սուտանի փոխ-նախագահին թէ Միացեալ Նահանգներու դեսպանը, ամերիկացի ուրիշ դիւանագէտ մը եւ Պելժիոյ գործավարը սպաննուած են: Ողջ կը մնային երկու միւս պատանդները՝ Յորդանանի եւ Սէուտական Արաբիոյ դեսպանները: Կ'ըսուէր նաեւ թէ Պելժիոյ գործավարը չէ մեռած այլ ծանրօրէն վիրաւորուած է. ամէն պարագայի մէջ յուզումը մեծ էր: Քանի մը ժամ առաջ նախագահ Նիքսըն յայտարարած էր թէ տեղի չի կրնար տալ: Ծանօթ է որ ահաբեկիչները կը պահանջէին Ռոպըրթ Քենըտիի ոճրագործին ազատ արձակումը: Շաբաթ օր Միացեալ Նահանգները ազգային սուգի մէջ էին եւ բոլոր դրօշակները կէս բարձրացած միայն: Ներկայիս ահաբեկիչները կը սպառնան նաեւ սպաննել միւս երկու պատանդները եւ առաջին առթիւ Յորդանանի դեսպանը եթէ ազատ չարձակուին Յորդանանի պաղեստինցի բանտարկեալները: Հիւսէյն վճռած է տեղի չտալ:

Աւելորդ է չեշտել թէ նման արարք մը միայն նպաստաւոր կրնայ ըլլալ Իսրայէլի, մանաւանդ այնպիսի պահու մը երբ Տիկին Կոլտա Մէյր Ուաշինկթըն կը գտնուի ու զէնք կ'ուզէ Նիքսընէ: Մինչեւ այս ոճրագործութիւնը Իսրայէլի եւ մանաւանդ Տիկին Կոլտա Մէյրի դիրքը շատ փայլուն չէին եւ լիբիական օդանաւին վախճանը բոլորին մտքերուն մէջ էր, բայց յանկարծ պաղեստինցի ծայրայեղ տարրերը այնպիսի արարք մը կը գործէին, որ կը ծառայէր առաջին առթիւ Տիկին Կոլտա Մէյրի հացին իւղ քսել: Իսկապէս Իսրայէլ եթէ ինք ուզէր, չէր կրնար այսքան իրեն ի նպաստ գործ մը երազել:

Ամէն պարագայի մէջ յստակ է որ Պաղեստինցիք որոշած են մինչեւ ծայրը երթալ, Յորդանան վճռած է տեղի չտալ, ու Շաբաթ առտուէ Խարթումի Սէուտական Արաբիոյ դեսպանատունը պաշարուած կը մնար եւ վայրաշչներ ու զինուած պահակներ պատրաստ էին որեւէ պահու միջամտելու:

Պաղեստինցիք յայտնած են թէ որեւէ միջամտութեան պարագային, ամբողջ դեսպանատունը, իրենք ալ միասին անհետ օդը կը հանեն, քանի ականներ զետեղած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈԼԱՐԻՆ վիճակը շատ գէշ է եւ Ուրբաթ օր սակարաններն ու դրամի շուկաները գոց մնացին: Նախորդ օրը Պունտեսպանքը երկու միլիառ 750 միլիոն տոլար գնած էր կրկին, պարտադրաբար, որպէսզի տոլարը իր «տախտակամած» (նուազագոյն) սակէն ալ աւելի վար չիջնէ, բայց պարզ է որ Գերմանիա ալ սկսած է ձանձրանալ կացութենէ մը որ իր տնտեսութիւնն ալ կը վտանգէ: Փարիզի եւ Լոնտոնի պետական դրամատուներն ալ միջամտած են, սպունգի դեր կատարելով: Այս ամբողջը լուծումներ չեն անշուշտ եւ Անգլիացիք ու Գերմանացիք կ'ուզեն եւրոպական լուծում մը գտնել: Կիրակի օր Պրիւսէլ կը հաւաքուէին Համայնական Շուկայի Ելմտական նախարարները:

ԼԱ ՓԱԶԻ մէջ (Պոլիվիա) անսպասելի կերպով ձերբակալուած է Քլաուս Ալթման, որ խոստովանած է թէ նշանաւոր Քլաուս Պարպին է, Կեստափոյի անդամ եւ Լիոնի հալածանքներուն ու պատիժներուն պատասխանատուն: Ֆրանսա զինքը մահուան դատապարտած էր ի բացակայութեան: Հաւանական չի թուիր որ Պոլիվիա Ֆրանսայի յանձնէ Լիոնի 4րդ շրջանին պատասխանատու Օպըրշթուրմֆիւրերը:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ Հանրապետութեան խորհրդարանական ընտրութիւններուն մէջ պարտուեցաւ վարչապետ Լինչի «Ֆիանա Ֆէյլ» կուսակցութիւնը, որ 40 տարիէ ի վեր գրեթէ առանց ընդմիջումի կը կառավարէր երկիրը: Տէյլի (Իրլանտայի Խորհրդարան) 144 աթոռներէն 73ը շահած են քոալիսիոն կազմած ընդդիմադիր երկու կուսակցութիւններ՝ պահպանողական եւ աշխատաւորական, իսկ «Ֆիանա Ֆէյլ» ապահոված է 67 աթոռ: Նոր վարչապետը պիտի ըլլայ Լիամ Քոսկրէյվ, նախկին Արտաքին Նախարար:

ԳԵՐՄԱՆ ոստիկանութիւնը Սալցպուրկի մէջ մէկ երկու Թուրք ձերբակալած է: Ձերբակալուած Թուրքերը թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեամբ կը զբաղէին: Անոնց մօտ գտնուած է թմրեցուցիչ մէկ միլիոն մարքէ աւելի արժողութեամբ:

ՈՒՈՒՆՏԸԴ ՆԻ (Մ. Նահանգներ) գիւղին տէր դարձած 200 կարմիր Հնդիկները ազատ արձակեցին իրենց 11 պատանդները, սակայն որոշած են «կռուիլ եւ մեռնիլ», եթէ իրենց իրաւունքները չյարգուին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Քարայիպ կղզիներէն Կրէնտ Քէյմէն ապաստանած են 28 Քուպացիներ, որոնք փախուստ տուած են իրենց երկրէն:

ԱՆԴԱՍՏԱՆ

—o—

Վարէն վեր շարժում — ալիք — նետուած
                    քար,
Իբրեւ պարզ պահանջ՝ ապրելու համար,
Կամ իբրեւ խոյանք — իբրեւ կառուցում:
Փա՛ռք բարձրացողին՝ բոլոր ծագերուն:

Ծաքրտած հողեր — այրուածի ծարաւ
Յաւիտեան անյագ: Յանուն մարդկութեան
Ջար ու բարիի խենէշ զուգութեամբ
Վիշապին տրուած կոյսերու մարմին,

Որպէսզի պայքին ծիլերը բոլոր
Ի փառս կեանքին ու բարօրութեան,
Որպէսզի բացուած ծաղկին զօրութեամբ
Աշխարհը շնչէ արեւը ոսկի·

Որպէսզի կրկին սիրտը ծարաւի,
Այրին, ճաքրտին հողերը կրկին,
Նոր կոյսեր տրուին նո՛ր վիշապներու,
Ծառը տապալի — շիւղը բարձրանայ

Իբրեւ նո՛ր պահանջ — իր լոյսին ի տենչ՝
Վարէն վեր շարժում — ալիք — նետուած
                    քար,
Հոգ չէ թէ ինչո՛ւ, հոգ չէ թէ մինչեւ ո՛ւր:
Փա՛ռք բարձրացողի անկման օրէնքին:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Լուիզ Սերվիչէնի նուիրուած յօդուածին մէջ, որ թարգմանաբար լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Փետր. 28ի թիւին մէջ, թիւրիմացութեամբ ըսուած էր թէ Տոքթ. Սերվիչէնի աղջիկը եղած էր Էֆոլ Սանթրալի աշակերտ եւ պետական խորհրդատու եւ Հանրային Շինութեանց բարձր պաշտօնեայ Թուրքիոյ մէջ: Պարզ է որ հարցը կը վերաբերէր Տոքթ. Սերվիչէնի տղուն Գաբրիէլ Սերվիչէնի, որուն աղջիկն է՝ Լուիզ Սերվիչէն:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ԵՏՔ...

—0—

Տաքուկ արեւ ու պայծառ օր։

Նամակատան ցրուիչը եկած է ու գացած։ Բերածները աչքէ անցընելէ ետք, թեթեւ հագած՝ կ՚ելլեմ դուրս, գարունը վայելելու։

Հողը, փողոցի ու քաղաքի ասֆալթէն ազատ մնացած հողը, սառած չէ ու կը բուրէ։ Կտուրներու վրայէն ու ծխնելոյզներու կատարներէն տարմահաւերը կ՚երգեն ու կը սուլեն։ Աստուա՛ծ իմ, գարո՞ւն եկաւ... Դեռ կայ սառնամանիքներով ու մրրիկներով հարուստ Փետրուարը, կայ հովերով հարուստ Մարտը... կեղծ է սա գարունը. մեզ խաբե՛լ կ՚ուզէ...

Դժուար է գլխ խաբելը, բայց պարտէզին ու տանս արեւըէմ պատին տակ աճող քրքումներն ու կապուտիկները խաբուած են ու գլուխնին պաշտպանող հողէն դուրս հանած։

— Վայ ապուշնե՛ր, ըսի իրենց, վաղը միւս օր պիտի սառիք...

Նայեցայ դրանս առջեւ չուք տեղող հացին։ Անիկա ալ արթնցած էր։ Մորճերը ուռիլ սկսած էին երկնքի կապոյտին վրայ գծուած ճիւղերուն վրայ։

Աստուա՛ծ իմ, երեք օրուան ջերմ արեւը ի՜նչ հրաշքներ գործեց... Ի զուր չէ, որ բազմաթիւ ազգեր, ու անոնց մէջ իմ նախահայրերը, արեւը պաշտած են իբրեւ Աստուած

Տուն դարձին, նշմարեցի, որ դրացի Պրաունները կատուն՝ Հայտին, դրանս առջեւի մարգին վրայ պառկած՝ խոտ կ՚ուտէ։

Սխալս բռնելու երջանիկ օրուան սպասող «բարեկամներս» թող չցնծա՛ն խորհելով, թէ վրիպումս բռնեցին՝ քանի որ կատուն գառնուկ չէ, որ խոտ ուտէ... Աչքերովս տեսայ, Պրաունները կատուն՝ Հայտին, խոտ կ՚ուտէր։ Մէկ աչքով ալ չէ, երկու աչքով տեսայ... Քիչ մը ապշած, քիչ մը զարմացած, կեցայ գլխուն վերեւ ու դիտեցի։ Իր սուր հերձատամներով քանի որ չէր կրնար խոտը կտրել, գլուխը կը դարձնէր ու աղօրիներով կը կտրէր թարմ բողբոջները ու կ՚ուտէր։ Այն ատեն արեւը կ՚իյնար իր կանաչ աչքերուն վրայ ու իր բիբերը, բարակ, շա՛տ բարակ ուղղահայեաց գիծերու կը վերածուէին պայծառ արեւի ազդեցութեան տակ։

Պատահեցաւ, որ քիչ ետք, Հայտիի տիրուհին մեր փողոցէն անցնի. բարեւեցի զինք ու կիսաժպիտ մը դէմքիս, ըսի.

— Տիկին Պրաուն, քու Հայտին բացառիկ կատու մըն է. տեսայ այս առաւօտ, որ կ՚արածի, խո՛տ կ՚ուտէ։

— Ատոր մէջ բացառիկ ըլլալու ի՞նչ կայ, — ըսաւ, — ոմանք կը կարծեն, թէ երբ կատուները գլխացաւ ունենան խոտ կ՚ուտեն։ Սխա՛լ։ Անոնք խոտ կ՚ուտեն, երբ վայթիմինի պակաս ունենան։

— Հը՛մ... Չէի գիտեր։ Ներողութիւն՝ եւ շնորհակալութիւն լուսաբանութեանդ համար. կը տեսնեմ, որ սորվելու արժանի դեռ շատ բան կայ, որոնցմէ ես լուր չունի՛մ...

— Բան մը չէ բարեկամս, ապրողները միշտ բան մը կը սորվին, եթէ աչքերնին բաց պահեն, կեանքը դպրոց մըն է։

Այս հոգեշահ խօսակցութենէն ձանձրացած, մեր դուռնէն ներս մանելու վրայ էի, երբ կեցուց զիս։

— Վիէթնամի պատերազմի զինադադարին մասին ի՞նչ կը խորհիս, — հարցուց։

— Ի՞նչ պիտի խորհիմ, ուրախացայ. մեր ինչո՞ւն պէտք էր թէ աւելի քան 8000 մղոն մեզմէ հեռու ապրող մարդիկ ի՞նչպէս կ՚ապրին ու ի՞նչ վարչաձեւ կը նախընտրեն... մանաւանդ ուրախացայ, որ մեր տղաներն ու պատերազմական գերիները պիտի վերադառնան։

— Այո՛, պիտի վերադառնա՛ն, տեսնենք նախագահը անոնց ի՞նչպէս գործ պիտի հայթայթէ։

— Գէշ–աղէկ դրամով մը կը գտնեն, ըսի, Ամերիկայի մէջ անօթիի գերեզման չկայ։

— Այո՛, բայց խնդիրը այն է, որ հիմա մարդիկ միայն հացով չեն բաւականանար։ Բայց այդ չէ՛ վատթարագոյնը, վատթարագոյնը վերադարձող գերինե–րուն մեծամասնութեան պարագան է. տարիներով կզզիացած էին. շատերուն ընտանեկան պարագաները լուր չունէի՛ն, թէ իրենց սիրելին ո՞ղջ է, թէ մեռած... Պատերազմական նախարարութեան դե–կուցումը, թէ այսինչ այսինչը «կորսուած է», իմէ լուր չկայ՝ չէր նշանակեր, թէ մարդը մեռած է։ Նման դէկուցումներէ ետք, մայրերը յուսացին ու աղօթեցի՛ն, աղօթեցին ու յուսացի՛ն. իսկ կիները, թերեւս անոնց մեծամասնութիւնը, նոր կապեր հաստատեցին... Կը հասկնա՞ս, թէ ինչ ըսել կ՚ուզեմ... Կապեր հաստատողներէն երկուքը իմ բարեկամուհիներս են... Երէկ, զինադադարին լուրը առնելուս պէս՝ հեռաձայնեցի իրենց։ Չեն գիտեր, լա՞ն թէ խնդան... Գէշը ա՛յն է, որ երկուքն ալ շատ դահ են ներկայ վիճակէն...

— Ձինայիք իմաստուն ասութիւն մը ունին, ըսի, «դանակը ձմերուկին վրայ իյնայ, թէ ձմերուկը դանակին, երկու պարագային ալ պէտք է ձմերուկին համար ցաւիլ»... Մնաք բարով, տիկին Պրաուն։

— Երթաք բարով։ Խնդրեմ, ըսածներս քեզի պահէ։

Բաժնուեցանք։

Տուն չմտայ այդ խօսակցութենէն ետք։ Բաց օդին մէջ մնալու պահանջ զգացի։ Նաեւ մինակ ըլլալու։

Մինակ ըլլալու լաւագոյն տեղը՝ մերձակայ պարտէզն էր։ Հոն շատ հաճելի պահեր անցուցած էի տարիներէ ի վեր։ Հոն, գարնան ու ամառը, կար մեղուի բզզոց, ծաղիկի բուրում, թռչունի երգ, հողի ու կանաչի հոտ, ու ջուրի ձայնին հետ խառնուած՝ բարտիներու տերեւներուն ծնծղան։ Ես մասնաւոր սէր ունիմ բարտիներուն հանդէպ, որոնց քչոցը մանկութեանս քունը օրօրած է հայրենի տանս մէջ։

Անցեալ գարնան, չորս հոգի եկան ու սկսան վեր մագլցելով անոնց գագաթները ջարդել։ Սիրտս արիւնեցաւ.

— Ի՞նչ կ՚ընէք, ինչո՞ւ կ՚ընէք — ըսի անոնց մօտ վազելով։

— Անոնց հասակները մէկ երրորդով պիտի կարճեցնենք, — ըսաւ անոնցմէ մէկը։

— Բայց ինչո՞ւ։ Մեղք չէ՞ն...

— Որպէսզի քամիները զանոնք չկործանեն։

Ա՜խ, աս կործանումները...

×

Արեւն ու անձրեւները սրբագրեցին ամէն բան։ Բարտիներու վէրքերուն չորս կողմերէն նոր ճիւղեր արշաւեցին վեր՝ ու ծառերը գտան իրենց բնական շնորհքն ու գեղեցկութիւնը։ Հիմա տերեւաթափ էին, ու իրենց զորշ ճիւղերու խիտ ցանցը փռուած էր երկնքի կապոյտին դէմ։ Ու բոյներ կային անոնց վրայ, գագաթներուն մօտ։ Մինչեւ հիմա, մինչեւ այսօր, ես տեղեակ չէի անոնց գոյութենէն։ Իրաւ է, թէ ամառը երգ կը հասէր զանոնք շրջապատող կանաչութենէն, բայց դալարիքին մէջ պահուած բոյներէն չունէի ես լուր, չէի գիտեր, թէ ձուերով լի բոյներ կան հոն, ու մայր թռչուն մը, մայրական սիրտ մը կը ջանայ տաք պահել ձուերը...

Ա՜խ, աս մայրերը...

×

Յաճախ գիշերները կ՚արթննամ ու կը մտածեմ աշխարհի բաներուն մասին ու քունս, որ թեթեւ է, արագօրէն կը փախի։ Այն ատեն կ՚ելլեմ, բան մը կ՚անցընեմ կոնակս՝ ու կը բանամ պատուհանը։ Կը նայիմ հովէն աւլուելով մաքրուած երկնքին, Լուսնթագին, որ կապոյտ–սպիտակ լոյսով կը շողայ հիւսիսային կողմն աշխարհի, ու կը թուի ինծի, թէ անոր մէկ աչքն ալ, ինծի պէս անքուն մէկը, կը նայի դէպի անհունին մէջ կախուած մեր երկրի շրջագծին, ու կ՚ըսէ.

— Հո՛ն, անկասկա՛ծ, մեզի պէս արարածներ կը բնակին։

Աճաւասիկ գիշերները լուռ են. խաղաղութիւնը՝ զով։ Երբեմն միայն դէպի ատաղերը նաւել թռող օդանաւի մը աղմուկը կը պատռէ խաւարը ու կ՚անհետի հեռուն, անկիւն մը քնացող ամպերու դէզի մը մէջ։

Այն ատեն ես կը խորհիմ հեռու տեղեր տանող ճամբաներու՝ եւ հեռու տեղեր ապրող բարեկամներու մասին, ու կը ցանկամ հեռու տեղեր տանող օդանաւերու վրայ ըլլալ։

Օդերեւութաբանական բաժնի խօսնակը, երէկ գիշեր ըսաւ, թէ վաղը փոթորիկ ըլլալու է։

Ձմեռը ետ պիտի գայ։

Ինչո՞ւ լաւ բաները կը տեւեն կարճ՝ ու վատ բաները դարի երկարութիւն կ՚ունենան...։

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ՅՈՎՀ. ԱԴԱՄԵԱՆ

—0—

ՍԵՒ–ՃԵՐՄԱԿ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՌԱՀՎԻՐԱՆ

—0—

Մոսկուայի մէջ, վերջերս, տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած Յովհաննէս Ադամեանի մեծ գիւտերուն։ Ան է, որ կը նկատուի հիմնադիրը սեւ–ճերմակ, գունաւոր հեռատեսիլի եւ լուսահեռագրութեան։

Հայաստանի մէջ կազմակերպուած քանի մը ցուցահանդէսներէ ետք, կարեւոր նկատուած է, որ ցուցահանդէս մը սարքուէր նաեւ Մոսկուայի մէջ, որպէսզի օտարներն եւս տեսնեն, թէ հայ գիտնականը իր գիւտերով նոր դարագլուխ բացած է գիտութեան այդ բնագաւառին մէջ։

Յովհաննէս Ադամեան ծնած է Պաքու, 1879 Փետրուար 5ին։ Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրի ռէալական միջնակարգ դպրոցը։ Ուսանած է Միւնիխի եւ Ցիւրիխի համալսարանները, ապա տեղափոխուած է Պերլին, ուր յաճախած է Հումպոլտ համալսարանը, ուրկէ վկայուած է ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ։ Այնուհետեւ ժամանակ մը մնացած է Փարիզ, ուր դասախօսութիւններ ունկնդրած է Սորպոնի մէջ։

Յ. Ադամեան 26 տարեկան էր, երբ 1905ին Պերլինի համալսարանին մէջ իր առաջին գիւտը կատարած է։ Ասիկա իր յղացումով արդի հեռատեսիլին հիմքը կազմած է։ 1907ին Պերլինի գիւտերու մարմնին ներկայացուցած է իր մէկ նոր յայտնագործութիւնը՝ «Ելեկտրականութեան միջոցով հաղորդուող պատկերին կամ պատկերներուն սեւեռման եւ կրկնակի վերարտադրութեան սարքը», որ սեւ–ճերմակ հաղորդումին առաջին ամփոփ նախադիծն էր։ Երեքուկէս ամիս ետք Ադամեան նոյն մարմնին ներկայացուցած է իր մէկ նոր գիւտը, երկգոյն հեռատեսիլը, աշխարհի մէջ առաջինը։ Ասիկա սկիզբը դարձած է գունաւոր հեռատեսիլի մաքին գործնական իրականացման։

ԱՐՄՏԱՆԻ ԱՅԳԻՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԼՇԵԱՆԻՆ

Մեր նախնիքները արտ չէին ըրեր։ Տարակարծութիւն չկար։ Բայց գետափերը, ձորերը, ուր քոս չէր, աւազ էր, հողերը հարստացուցեր էին իրենց ախոռներու, գոմերու աղբերովը։ Եւ հեղեղներու բերած տիղմերովը։

Գետիններուն ամէնէն բարեբերները դարձուցեր էին։ Կորեկի մը, ածուի մը վրայ ցորեն չի ցանուէր, կէս կորեկի մը, ածուի մը վրայ, նոյնիսկ հողի շերտի մը, հողի ժապաւէնի մը վրայ քանի քանի պտուղի ծառեր, որթատունկեր կը հասնէին, կը մշակուէին։ Մեր նախնիքը տասներկու հանդեր ձգեր էին մեզի։ Գետին աջը՝ Լեզիակի Խառիծակի, Կապաններու, Ջերմայի, Կարմիր Հողերու, Վարեհանդի եզիները, ձախը՝ Եղիակի, Պատերու, Անծեղկայի, Գողուն Ջորի, Մասուր Ջորի, Պեքիրտիքի եզինները։ Առուներու ցանցով մը շրջապատեր էին բոլոր հանդերը, խրաքանչիւրը քանըհինգէն մինչեւ ութսուն, հարիւր այգիներովը։

Մինչեւ նուռը մեր այգիները բոլոր պտուղները կուտային մեզի։ Ծառերը կը ճաղային։ Խառիծակի սերկեւիլները անուանի էին։ Կը հալէին բերնիդ մէջը։ Եւ ի՜նչ հոտաւէտ էին։ Մասուր Ջորի դեղձերը։ Բերանդ չէր մտներ, ակռաներդ բռնեցնէիր մէջը ի՜նչ անուշ, ի՜նչ անուշ, մեղրաջուրով կը լեցուէր բերանդ։ Անծեղկայի ծիրանները կը թափէին իրենց իրենցմէ ծառերու տակը։ Մրջիւնները կը վազէին վրան։ Չէիր կրնար բռնել, կը բացուէին մատներուդ վրայ, եւ եթէ խակոյն բերանդ չտանէիր, կ՚իյնային ձեռքէդ իրենց մեղրովը միասին։ Ջերմային շամամները համբաւաւոր էին Քուչակեան տաղերու երգած շամամները. «Եարս ալ շարժոցու լայըխ – Շարժոցու, շամամ ծծերու լայըխ»։ Խնձորի մը չափ։ Խընձորէն քիչ մը աւելի մեծ։ Բարակ մաշկով։ Դեղին, դեղին գոյնով։

Մեղրոն դեղինէն ալ դեղին։ Չէին ուտուեր։ Ափդ առնէիր, կը դողային ափիդ մէջ։ Դէմքդ կը ցոլացնէին նայէիր վրան։

Հոտը անմահական էր։ Տունդ մէկ հատ մը դիր, հոտը կը բռնէր բոլոր տունդ։ Օօօխ մը ըսել կուտայ քեզի։ Պատերուն, Եղիակին խնձորնե՞րը։ Նշանաւոր էին։ Գինիի գոյն կ՚ըլլային։ Փեսի խնձոր կ՚ըսէինք։ Ջոքանչները իրենց փեսին նուէր կը ղրկէին։

Թուզ չունէինք։ Հանդերուն մէջ մէկ երկու այգի միայն կային։ Բնութիւնը ինք իր թուզերը կուտար։ Բայց ծառ չէին։ Արմատներ էին։ Ջորերը խիճերուն մէջէն քիչ մը ելեր էին։ Լեռներու խորձներու պէս քսան եւ աւելի ցօղուններով աստղաձեւ կը տարածուէին խիճերուն մակերեսը։ Շատ չէին մեծնար անոնց թուզերը։ Սալորի մը չափ կ՚ըլլային։ Երբ հասուննային ի՞նչպէս սեւ, եւ ի՜նչ անուշ, ի՜նչ անուշ կ՚ըլլային։ Քաղաքներու թուզերը անոնց քով ջուրի համը կ՚ունենային։ Ես տեղ մը տեսայ, քսան, երեսուն մը կային։ Ջալթուէն վար։ Եփրատի գետուղիին ձախ ափը։ Մարդու ոտք չի բռնէր, լաստանաւով կ՚անցնէիս առաջքէն։ Ակը չզգացած։ Հիմա ուր կամուրջ մը շինուած է, շոգեկառքը վրայէն կ՚անցնի Եփրատին դէմը Բինկեանին կողմը, հիմա մնացի՞ն չմնացի՞ն չեմ գիտեր։ Մեր Խառիծակի այգիէն խեւ մը վերը, ձորը, ես ալ հատ մը ունէի։ Ժայռի մը ետեւն էր։ Չէր տեսնուեր։ Ես ալ պատահ ըսեր։ Կըսէի՞։ Ամէն տարի երբ ըսեր։ Կ՚ըսէի։ Ամէն տարի երբ հասուննար, կը թառէի վրան։

Պտուղներու կարգին ես դեռ չըսի մեր թութերն ու խաղողները։ Շրջակայ կամ նոյնիսկ հեռաւոր գաւառներու մէջ մեր թութերը ամէնէն անուանիներն էին։ Միայն պտուղ չէին անոնք։ Մեր մառաններուն պահեստներն էին։ Մեր ամէնօրեայ սնունդին մասերն էին անոնց արտադրութիւնները։ Թթենիներու թութերէն մենք դիրքերով քացախ, դիրքերով օղի, ձմեռի ընկոյզին հետ ուտելու համար բղուկներով չոր թութ կը պատրաստէինք։ Եւ ուրուր, այսինքն պեքմէզ։ Քանի՞ ամառ, քանի՞ կճիկ։ Ասոնց պեքմէզը նախ սեւ կ՚ըլլար, յետոյ կը դեղնէր, դեփ–դեղին կ՚ըլլար, կը շաքարոտէր, կը կարծրանար, դանակով կը կտրէինք, սեղան կը բերէինք։ Այնքան կ՚անուշնար որ կ՚այրէր մեր ներսը։ Շատ աղի, շատ կծու բան մը կ՚ուզէինք ուտել հակազդելու համար անուշին։ Կծու սոխ մը, կծու աղի տախտեղէ թթու մը (այսինքն աղ դրուած պղպեղի թուրշու մը), լեզունիս այրող, աչքերնէս արցունք բերող տեսակէն, նորէն շարունակելու համար պեքմէզ ուտելը։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(4 – Շար.)

Արտօնագրին մէջ գրուած է, թէ «Գիւտը կը վերաբերի ելեկտրական հեռատեսիլին»: Ադամեան 1908ին ստացած է նաեւ անգլիական, ֆրանսական եւ ռուսական արտօնագիրներ: Ան գործնական քայլ մը առած է: Պերլինի համալսարանին մէջ 600 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ ան հաղորդալարերով աշխարհի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պատկերափոխած է եռագոյն նկար մը:

1913 Յունուարին Ադամեան Պերլինի մէջ նոր գիւտ մը եւս ներկայացուցած է: Ասիկա եղած է «Հեռագրութեան միջոցով պատկերներու վերարտադրութեան եղանակ»: Այս հիմը դրուած է լուսահեռագրութեան գաղափարին:

1913ի վերջերը Ադամեան տեղափոխուած է Ռուսիա՝ հաստատուելով Պետերբուրգ, ուր շարունակած է իր գիտական աշխատանքները: 1920ի Յունիսին, ան ներկայացուցած է երեք գիւտեր, որոնցմէ երկուքը կապ ունեցած են լուսահեռագրութեան, իսկ երրորդը սեւ-ճերմակ պատկերը հաղորդելու երկրորդ գիւտն է եղած:

Այս երեք գիւտերուն հիմ կազմած է Ադամեանի «միջանկեալ քլիշէ» յայտնագործութիւնը, որ կը ներկայանայ լուսազգայուն ժապաւէն մը՝ լոյսի կորագիծերով, որոնց բարձր տարածութիւնները (ամփլիթիւտ) համապատասխան են պատկերի պայծառ, իսկ ցած տարածութիւնները՝ մութ կէտերուն: Այս գիւտերուն գլխական արդիւնքը եղաւ Ադամեանի առաջին լուսա-ելեկտրահեռագրի հաղորդումը Մոսկուայէն – Լենինգրադ (1930 Յուլիս 30):

Սակայն անոր ստեղծածներուն գլուխ գործոցը եղած է՝ եռագոյն հեռատեսիլի գիւտը, աշխարհի առաջինը. ասիկա իրականացուած է 1925 Փետրուար 27ին Լենինգրադի մէջ: Նոյն թուականին Ադամեան Երեւանի պետական համալսարանին մէջ ստեղծած է իր երկրորդ եռագոյն հեռատեսիլը՝ «Հեռատես» անունով եւ պայն յաջողութեամբ ցուցադրած է համալսարանի գիտական յանձնախումբին:

Այսպէս, 1925 թուականը փաստօրէն այն տարին է, երբ աշխարհի մէջ առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած է գունաւոր հեռատեսիլին գիւտը, եւ Երեւան դարձած է այդ գաղափարին իրականացման առաջին վայրը:

Գերմանական « Գիտելիք եւ Կեանք » ամսագրին մէջ (1963, թիւ 2, էջ 100) գրուած է հետեւեալը.— «1925ին Յ. Ադամեան առաջինն էր, որ մէջտեղ դրաւ ելեկտրական սարքի միջոցով գունաւոր (բնական գոյներ) պատկերը հեռաւոր տարածութեան վրայ հաղորդելու գաղափարը: Անոր գիւտին մէջ դեռ այն ժամանակ տեղ գտած էին ժամանակակից գունաւոր հեռատեսիլի հիմնական սկզբունքները»:

Եւ իրօք, ժամանակակից հեռատեսիլի հիմը կազմող երեք՝ կարմիր, կանաչ, կապոյտ հիմնական գոյները առաջին անգամ Ադամեանն էր, որ կիրարկեց 1925ին: Անոր գունաւոր դաշտի յաջորդական փոխանցումը այժմ նոյնութեամբ կը կիրարկուի գունաւոր հեռատեսիլի բոլոր համակարգերուն մէջ: Իսկ պատկերի փռուած օփթիք-մեքենական համակարգը, զոր առաջին անգամ կիրարկեց ան, այժմ գիտութիւնը կ'օտագործէ Լուսնի համայնապատկերները սեւ-ճերմակ եւ գունաւոր երանգներով Երկիր փոխանցելու համար:

1932 Յուլիս 5ին, երբ հիւանդ էր, հնարեց «ժապաւէնի վրայ պատկերացուած պատկերները վերարտադրող սարք»ը, որ ժամանակակից տեսա-մագնիէթոֆոնի նախատիպարն է: Վաղաժամ մահը խանգարեց այդ կարեւոր գիւտին գործնական իրականացումը:

Իր ստեղծագործական 27 տարիներու ընթացքին ան եղած է 30 գիւտերու հեղինակ:

Յ. Ադամեան մեռած է Լենինգրադ, 1932 Սեպտեմբեր 12ին: 1970ին անոր աճիւնը Լենինգրադի հայկական գերեզմանատունէն Երեւան փոխադրուած է եւ քաղաքի պանթէոնին մէջ հանդիսաւոր շուքով յանձնուած է մայր հողին:

Հ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ՔԱԹՐԱՅԻ ՆՈՐ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ ԼԱՐԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Երեքշաբթի Փետրուար 27ին, զարձեալ հաճոյքը ունեցանք ապրելու՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեամբ, Քաթրայի կազմակերպած երաժշտական երեկոյի առթած վայելքի պահը, Կիմէի սրահին մէջ:

Յատկանշական էր այն, որ երեկոյի յայտագիրը կազմուած էր ԺԷ-ԺԸ. դարերու երաժշտական աշխարհի ստեղծագործութիւններէն: Քորելլիի Քոնչերթօն, Փըրսէլի Սուիթը, Պախի Թիւ 4 Քոնչերթօն, Ռոմանի Ջութակի Քոնչերթօն եւ Մոցարթի Լա մաժէօր Քոնչերթօն:

Ահա օրուան յայտագրի ամբողջութիւնը, որուն գործադրութիւնը ստանձնած էր Սթոքհոլմէն հրաւիրուած լարային նուագախումբ մը, բաղկացած՝ 12 արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ՝ շուէտացի երաժշտագէտ Մաթս Լիլիէ-Փորսի:

Առաւելաբար երիտասարդներէ բաղկացած այս նուագախումբը՝ ընդհանուր ներդաշնակութեամբ, կրցաւ ներկայացնել ԺԷ.-ԺԸ. դարերու երաժշտական արուեստի ընդհանուր ոգին ու յատկանիշները: Արահը, ուր հաւաքուած էր երաժշտասէր ստուար հասարակութիւն մը, լեցուած էր դասական երաժշտութեան մնայուն արժէք ներկայացնող մեղեդիներու շունչով: Հասարակութեան մէջ ակներեւ էր օտարազգի ունկնդիրներու, մասնաւորաբար շուէտացի արուեստագէտներու զգալի ներկայութիւնը:

Յայտագրի յաջող գործադրութեան մէջ իր կարեւոր դերը ունեցաւ երիտասարդ ու տաղանդաւոր արուեստագիտուհի Անի Ղազարեան (Կասեր), որուն տաղանդի արձագանգները մեզի կը հասնին օտար միջազգային արուեստի բեմերուն վրայ, ուր միշտ փայլած է հայազգի այս արուեստագիտուհին, շնորհիւ իր դաշնամուրային կատարումներուն:

Օրուան յայտագրին մէջ Անի Ղազարեան ունեցաւ ճլավըսէնի ընկերակցութիւն, ինչպէս նաեւ Մոցարթի Լա մաժէօր Քոնչերթոյի դաշնակի բաժինը մեծ յաջողութեամբ եւ զօրաւոր թեքնիքով կատարեց, անգամ մը եւս վկայութիւն տալով իր ունեցած տաղանդին մասին:

Յիշատակութեան եւ գնահատանքի արժանի է նուագախումբի ղեկավարը՝ Մաթս Լիլիէֆորս (որուն կինն է Անի Ղազարեան), որ քանի մը տարի առաջ հիմնած է այս կոկիկ նուագախումբը, որ ունեցած է բազմաթիւ ելոյթներ զանազան բեմերու վրայ եւ միշտ ալ արժանացած՝ երաժշտասէր հասարակութեան, յատկապէս՝ արուեստի քննադատներու ջերմ գնահատութեան:

Շնորհակալութիւն՝ Քաթրային, իր այս անգամուան ձեռնարկով եւս մեզի գեղարուեստական վայելք շնորհելուն համար, եւ շնորհակալութիւն՝ Սթոքհոլմի երիտասարդ նուագախումբին, իր յաջող ու տպաւորիչ ելոյթին համար:

Հ. Ա.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Մարտ 1էն 9, Ամերիկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ (3 Ռիւ տիւ Տռակոն) կը ցուցադրուին Լէօ Սարգիսեանի գծագրութիւնները՝

Ափրիկեան դէմքեր

48 տարեկան այս Ամերիկահայը ներկայիս Ուաշինկթընի Ամերիկեան Ձայնին Ափրիկէի յատկացուած բաժնին երաժշտական տնօրէնն է:

Շատ ճամբորդած է, գլխաւորաբար ափրիկեան երկիրներ:

Տասը տարի է որ կը գծէ ափրիկեան գլմանկարներ: «Կը փորձեմ ցոյց տալ մարդիկը ինչպէս որ են: Արուեստը իմ ձեռքերուս մէջ չէ այլ՝ իրենց դէմքերուն վրայ», կ'ըսէ արուեստագէտը:

Ձայներ Գաւառէն

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

ԼԻՈՆ.— Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութեան նուիրուած տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Փետրուար 25ին, Հայ Ազգային Տան սրահը: Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի կողմէ, մասնակցութեամբ Սէն Մօրիսի Հ. Յ. Դ. « Ս. Վրացեան » խումբի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի « Սիամանթօ » խումբի:

Ընկեր Յովհ. Աբէլեանի ղեկավարութեամբ Նոր Սերնդականները « Մշակ բանուոր »ով կատարեցին հանդէսին բացումը:

Նախագահը՝ Չէքիեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց, թէ Փետրուար 18ին Հայաստանի ժողովուրդը ըմբոստացաւ խորհրդային բռնակալութեան դէմ՝ պաշտպանելու համար իր ազգային եւ անհատական իրաւունքները:

Վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգուեցաւ հերոս նահատակներու յիշատակը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին ընկերներ Խաչիկ Մխեան, Վահան Պայընտրեան, Տիկիններ Կատիքեան եւ Նաճարեան, ինչպէս նաեւ փոքրիկներ Նաճարեան քոյրեր:

Ընկեր Մ. Միրզէ մանրամասն թուեց համաժողովրդական ապստամբութեան դրդապատճառները: Ան հաստատեց, թէ այդ բռնութիւնները շարունակուած են Սթալինեան շրջանին ալ, ինչպէս կը վկայեն Գուրգէն Մահարի, Մկրտիչ Արմէն եւ ուրիշներ իրենց յուշերով: Սերունդ մը իր կեանքին ծաղիկ հասակը անցուց բանտերու եւ Սիպերեան սառնամանիքներու մէջ: Այսուհանդերձ, մեր ժողովուրդը մնաց ազգայնական իր տրամադրութիւններով եւ «Մեր հողերը» երբեք չմոռցուեցան:

Հանդիսութենէն ետք տեղի ունեցաւ խրախճանքի բաժինը՝ երգերով եւ արտասանութիւններով:

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՅԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՐԱԳՐԵԱԼԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ, գրեց Անդրէաս Գարամանեան, Պուէնոս-Այրէս 1972:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (122)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

ԺԵ.

Բայց հակառակ ասոր, Ժանն չէր մեկներ: Իր նայուածքները չէր կրնար բաժնել Լիւսիի դէմքէն: Յեղակարծ համակրութիւն մը կը զգար անոր նկատմամբ:

— Հաց բաժնելու արհեստին վարժուած չէ՞ք, յարեց գործաւորուհին:

— Ոչ, օրիորդ... բայց շուտով պիտի վարժուիմ: Ուժը չէ որ կը պակսի ինծի... եւ ոչ ալ քաջութիւնը...: Յտեսութի՛ւն...:

— Յտեսութի՛ւն, սիրելի տիկին:

Բայց Ժանն չէր հեռանար. ոտքերը գետնին գամուած էին կարծես, ու իր նայուածքները սեւեակին շուրջը կը թափառէին: Կարի մեքենայ մը ու կերպասներ իր ուշադրութիւնը գրաւեցին:

— Կարուհի՞ էք, հարցուց Ժանն:

— Այո՛, սիրելի տիկին, ձեզի ծառայելու պատրաստ:

— Աստնկ գեղեցիկ կերպասներէ շրջազգեստներ շինելու միջոց չունիմ: Հարուստներու համար կ'աշխատի՞ք:

— Անտարակոյս: Բայց պարապոյ ժամերուս, աղքատներու համար կ'աշխատիմ, կարելի եղածին չափ աժան կարելով:

— Ա՜հ, օրիորդ, շատ լաւ կ'ընէք:

— Շատ բնական է:

Յետոյ ուզելով իր խօսակցութեան նիւթը փոխել, Լիւսի յարեց.

— Ուրեմն ամէն օր դո՞ւք պիտի բերէք իմ հացս:

— Որքան ատեն որ Տիկին Լըպրէօնի հացաբաշխ կինը ըլլամ: Եւ ես կը յուսամ որ կարճատեւ պիտի չըլլայ իմ գործս:

— Եթէ կը յոգնիք մինչեւ հինգերորդ յարկը ելլելով՝ հացը դռնապանուհիին ձգեցէք, որ դրամը պիտի տայ ձեզի: Ես վար իջնելով կ'առնեմ հացը: Դռնապանուհիին ըսէք թէ «Օրիորդ Լիւսիի հացն է»:

Ժանն դունատեցաւ, այդ անունը լսելուն պէս: Իր սիրտը անկարգ սաստկութեամբ սկսաւ տրոփել:

— Ահ, դուք Լիւսի՞ կը կոչուիք հարցուց Ժանն:

— Այո, սիրելի տիկին:

— Ի՜նչ սիրուն անուն է... ես կը սիրեմ այդ անունը..:

Ժանն քայլ մը ընկրկեցաւ, վերջին նայուածքով մը պարուրեց մանկամարդ աղջիկը ու հեռացաւ, ըսելով.

— Վաղը կը տեսնուինք, օրիորդ...:

Տօֆին փողոցը վերադարձած պահուն հացագործ կինը կը խորհէր.

— Լիւսի կը կոչուի, իմ աղջնակիս պէս: Անոր անունը անդուլ յիշատակներ արթնցուց իմ մէջս: Անոր տեսքը տարօրինակ տպաւորութիւն մը գործեց իմ վրաս: Իմ աղջիկս ալ այդ կարուհիին տարիքը ունենալու է: Նոյնքան բարձրահասակ... նոյնքան գեղեցիկ ըլլալու է իմ աղջիկս... ու ես անոր երեսը բնաւ պիտի չտեսնեմ թերեւս: Ի՞նչ եղած է Լիւսին: Գոնէ ողջ ըլլալը իմանամ...: Ի՜նչ չարչարանք: Բայց ես կ'ուզեմ նորէն տեսնել այդ աղջկան երեսը... ամէն օր անոր հացը մինչեւ վեր պիտի տանիմ: Աղջիկս պիտի յիշեցնէ ան:

Յաջորդ եւ միւս օրերը, Փիէր Ֆորթիէի այրին փոխանակ դռնապանուհիին ձգելու հացը, աշխուժօրէն կը բարձրանար հինգ յարկերը, Լիւսիին յանձնելու համար զայն: Մանկամարդ աղջիկը հետզհետէ կը յանկուցանէր Ժաննը, որ այնքան արիութեամբ կը կատարէր իր դժնդակ գործը: Ժանն Ֆորթիէ միշտ կ'աճապարէր, Լիւսիի տան մէջ կ'աւարտէր գործը, որպէսզի կարենար քանի մը վայրկեան մնալ Լիւսիի ձեղնայարկին մէջ: Լիւսիի աշխատանքը կը դիտէր, աչքերով կը լափէր զայն ու գոհ սրտով կը մեկնէր:

Ժանն չէր համարձակեր Լիւսին հարցափորձել իր անցեալի մասին: Ի՞նչ պէտք կար: Իրաւ է որ այդ գործաւորուհին Լիւսի կը կոչուէր իր աղջկան պէս, բայց այդ անունը կրող շատ մը աղջիկներ կային: Մերթ Ժանն կը տեսնէր որ Լիւսիէն իր նշանածին սենեակը կը դառնէր: Քլերմոնի փախստականուհին բնաւ մըտքէն չէր անցըներ թէ իրեն անծանօթ այդ գեղադէմ երիտասարդը զաւակն էր Ժիւլ Լապրուի, որուն սպաննիչը ըլլալու մեղադրանքին տակ կը գտնուէր:

×

Ժաք Կարոյի Փարիզ վերադարձի որոշեալ օրը կը մօտենար: Ամսուն երկուքին կը սպասուէր:

Մէրի բաած էր Ժորժ Տարիէի.

— Ձեր պաշտպանեալէն խօսք առէք, որ ամսուն երեքին գայ տեսնէ հայրս:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

*ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն–Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները Մա*րիամ Պօյաճեանի *մահուան առթիւ.—*

Շալճեան եւ Պօյաճեան ընտանիքներ 100 (եւ 100 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեան 30 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Աւետիքեան 20, Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան 30, Կապ. Խաչի Սէն–Ժերոմի անդամուհիներ 40, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասատրեան 20, Տէր և Տիկին Երուանդ Տօրումեան 20, այրի Տիկին Հռիփսիմէ Տօրումեան 20, Տիկին Ս. Սիսակեան 20, Պ. Պետրոսեան 10, Տէր եւ Տիկին Փերուզ Կիրակոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Կարապետեան 10, Մարգուանեան եղբայրներ 50, Պ. Յ. Մելտոնեան 20 (դպրոցին), Պ. Յովհ. Հրաչեան 50 (դպրոցին):

Նոյն տխուր առթիւ Շալճեան – Պօյաճեան ընտանիքները եւ այրի Տիկին Հայրապետեան 100ական Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Իր մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ (1969 Մարտ 4) Զարուհի Թորոսեան կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Փարիզի Մայր եկեղեցիի պայծառութեան 50 Փր., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 50, Մխիթարեան հայրերու վարժարանին 50, Կարմիր Խաչի կայանի ջերմութեան 50, Կապ. Խաչի կայանի շինութեան 50, Աղքատախնամի հանգստեան տան մատուռի շինութեան 50, եկեղեցիի երգչախումբին 50, «Յառաջ»ի բարգաւաճման 50 Փր.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 11ին, Մարտ 18ին, Մարտ 25ին, Ապրիլ 1ին եւ Ապրիլ 8ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

*Այս օրերուն՝ հոգեհանգստեան արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11,15*ին:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ամէն Չորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Մարտ 7ին, Մարտ 14ին, Մարտ 21ին, Մարտ 28ին, Ապրիլ 4ին եւ Ապրիլ 11ին, ժամը 6.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Հսկումի *արարողութիւն:*

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու Մեծ Պահոց այս հոգեպարար արարողութիւններուն:

ՆՈՒԷՐ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն 100 Փր. նուիրած է Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Կարապետ Կուզուքեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ Մարտ 10, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացա հետեւեալ նուէրները.—

Պուլ. Օտտօ *Հանգուցեալ Թումանեանի Թաղմ. առթիւ Նազարէթեան ընտանիք 50 Փր., Կ. Մարտիրոսեան 10, Հանգ. Եղօեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պր. Տեղօեան 10, Հանգ. Խողիկեանի Թաղմ. առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գէորգեան, Պ. Վ. Միքայէլեան 50ական, Պր. Հայապանեան 20, Պր. Կ. Մարտիրոսեան 10, Հանգ. Ժանէթ Կիւլեանի հոգեհանգստեան առթիւ այրի Տիկ. Մարի Կիւլեան 50, Տիկ. Մարիա Ամերիկեանի Թաղմ. առթիւ Տէր եւ Տիկ. Սահակեան 50 Փր.:*

Պօմոն. *Հանգուց. Յ. Հայրապետեանի Թաղմ. առթիւ Պր. Ֆ. Հրաչեան 100 Փր., Պ. Դ. Պանտիկեան, Կապ. Հայր. Միութիւն, Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցի, Նալճեան ընտ., Նազարեան ընտ. 50ական, Պր. Տէր–Նազարէթեան 30, Պր. Ա. Պապայեան 20, Աչճիպաշեան 20, Տէր եւ Տիկին Ն. Հէլվաճեան 25, Պր. Յ. Տէր-Վարդանեան 10, Հանգուց. Մարտիրոս Ծինտօեան Թաղմ. առթիւ Պր. Ղ. Տէր-Ավետիսեան 10, Տիկ. Մարգրիտ Ազարեան 10, այրի Տիկ. Ծերիկեանի Թաղմ. առթիւ Տիկ. Վարդուհի Քիփէլեան 70, Տիկ. Ազատի Սիմոնեան, Օր. Աննա Քիփէլեան Պ. Յովսէփ Օհանեան 30ական, Պր. Ա. Կուտուզեան, Տէր եւ Տիկ. Աէմէրճեան, Տէր եւ Տիկ. Հայկ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկ. Նիկողոսեան 10ական, Տիկ. Հնազանդ Չիլինկիրեան իր ամուսնի մահ առթիւ 20, Որբաց. Սանտալեանի մահուան առթիւ Շալճեան ընտ. 25, նուէր Տէր եւ Տիկ. Գամպէրեան 20 Փր.:*

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 11 Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին

Կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

L'OLYMPE CHEZ NOUS

JAN VASSILIS

Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »

L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom

L'OLYMPE

եւ նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX ROUGE

Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé

« FLASH SUR L'ARMENIE »

La projection du film de 16 heures à 17 heures

L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

359-67-03 *ժամը* 15էն *վերջ* 990-66-28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Քաղաքի վարչութեան

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեբաստիոյ Դիւրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է.— Մարսէյլէն այրի Տիկին Պայծառ Ծերուկեան 50 Փր. իր ամուսնոյն՝ Ոսկիան Ծերուկեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Խասեան Սանուց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Փր. Տիկին Պաքըրճեանէ նորոգ հանգուցեալ Զարուհի Պօյաճեանի *մահուան առթիւ:*

КИРАКИ

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՅԻՍ

"ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ" ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Բացառիկ շուքով կը տօնէ իր Յիսնամեակը

Բարեկենդանի ճաշ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կազմակերպուած

Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ

11 Մարտ, Կիրակի ժամը 13ին

Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պուլ. Աթէն

ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ

Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ

Հայկ. ժողովրդական պարեր՝

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԸ

եւ զիմակաւոր պար

Orchestre pop' PLANÈTE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

48-98-23 կամ 51-79-93

Imprimerie Speciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 18էՆ ՄԱՅԻՍ 3

Բնակութիւն կէս–փանսիոն, առաջին կարգի պանդոկ

Պէյրութ Ապրիլ 18էն 25 եւ ԵրուսաղէմԱպրիլ 25էն Մայիս 3 (*սիրքիւի*)

Ներկայ կ'ըլլաք կրօնական արարողութեանց Անթիլիաս եւ Երուսաղէմ

Մեկնում՝ ՓԱՐԻԶԷՆ, ԼԻՈՆԷՆ եւ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՆՁ ԳԼՈՒԽ 2290 Ֆ.

Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն Փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ

Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

դասախօսելու համար Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ

Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՐՏ
MARDI 6 MARS 1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.657
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — No 12.657

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ԲԱՆԱԿԸ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ»

———o———

Թուրքիոյ «Հալք» կուսակցութեան նախագահը, Պիւլենտ Էճեւիտ, Փետրուար 17ին ուշագրաւ կարգ մը յայտարարութիւններ կ'ընէր Խորհրդարանի բեմէն՝ երբ կը քննադատէր Ֆերիտ Մէլէնի կառավարութեան պիւտճէն, դիտել տալով որ օրուան իշխանութիւնը կը հովանաւորէ ջոջ դասակարգը բայց կ'անտեսէ եւ կ'անիրաւէ գիւղացին, սահմանափակ եկամուտ ունեցող քաղաքացիներն ու աշխատաւոր բանուորները:

Անդրադառնալով յատկապէս սահմանադրական փոփոխութեանց ծրագրին, Էճեւիտ կը շեշտէր.

— «կառավարութիւնը կը խաթարէ եւ կը վտանգէ Սահմանադրութիւնը իր ծրագրած փոփոխութիւններով. եւ, ԲԱՆԱԿԸ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ պատրուակով՝ կ'ուզէ իր կամքը պարտադրել կուսակցութեանց եւ խորհրդարանին»:

Ուշագրաւ նկատեցինք այս հատուածը, որովհետեւ Թուրքիոյ ներքին իրադարձութիւնները ցոյց կուտան արդարեւ, որ խրամատը կը լայննայ ու կը խորանայ բանակին եւ կուսակցութեանց միջեւ:

Էճեւիտ առանձին չէ վերապահութեանց մէջ: Ու թէեւ տարբեր պատճառներով եւ տարբեր մտահոգութիւններով՝ «Ատալէթ» կուսակցութիւնն ալ, որ բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմէ Խորհրդարանին մէջ, յստակ կերպով դիրք է ճշդած հրամանատարական խմբակին դէմ: Կուսակցութեան նախագահը, Սիւլէյման Տէմիրէլ, առիթ չէ փախցուցած յայտարարելու համար՝ թէ 1971ի Մարտէն ի վեր զինք վարչապետութենէ հեռացնող ու «Ատալէթը իշխանութենէ զրկող զինուորականութիւնը պէտք է զօրանոց քաշուի, «եթէ կ'ուզէ թուրք ժողովրդավարութիւնը յարգել եւ ազգին կամքը վեր նկատել պարտադրուած ամէն հեղինակութենէ»:

Փետրուար 20–24ի Թուրք թերթերը նոր ու ծանրակշիռ վկայութիւններ կը բերեն ներքին այն լուրջ հակամարտութեանց մասին, որուն ենթարկուած է երկիրը այս օրերուն՝ բանակին եւ կուսակցութեանց միջեւ խորացող փոխադարձ անհանդուրժողութեան հետեւանքով:

Փետրուար 21ին հրատարակուած զեկոյցով մը, Բանակի վերին հրամանատարութիւնը հարկ տեսած է լուրջ ազդարարութիւն ուղղելու «բոլոր անոնց՝ որոնք զինեալ ուժերու կողմէ 12 Մարտ 1971ին նախագահ Սունայի ուղղեալ յուշագիրը նսեմացնելու փորձեր կ'ընեն»:

Ծանրագոյն ամբաստանութիւնը ուղղուած է «Ատալէթ»ի կուսակցապետ (նախկին վարչապետ) Սիւլէյման Տէմիրէլի, որ մերժած է մասնակցիլ զինուորական իշխանութեան եւ կուսակցական պետերու վերջին խորհրդակցութիւններուն:

— «Բանակին մեծագոյն բաղձանքն է վերջ տալ Թուրքիոյ ներկայ տագնապին եւ փութով վերադառնալ բնականոն կացութեան», կ'ըսէ զեկոյցը, եւ ակնարկելով «կարգ մը քաղաքական մարդոց եւ շահախնդիր ու ծուռ գաղափարաբանութեան ծառայող շրջանակներ»ու, դիտել կուտայ թէ անոնք «առ ոչինչ համարելով Զինեալ Ուժերու կողմէ ցոյց տրուած լըրջախոհութիւնը՝ հետզհետէ թափ կուտան իրենց անտեղի յայտարարութիւններուն»:

Բանակի հրամանատարները կ'ակնկալեն, որ Ա.— Վերջ տրուի զրգռիչ արտայայտութեանց, Բ.— Իրագործուին բարեկարգութիւններ՝ հարկ եղած ձեւով ու կարելի եղածին չափ շուտ, Գ.— Կուսակցութիւնները ցոյց տան անհրաժեշտ գործակցութիւնը՝ ընտրութեանց ճամբով վերահաստատելու բնականոն կացութիւնը երկրին մէջ:

Հարկ չկայ շեշտելու, թէ Զինեալ Ուժերու գլխաւոր այս երեք պահանջները — իրենց... անմե՛ղ ու արդար արտաքինին տակ — Բանակին կամքը կուսակցութեանց ու ժողովուրդին պարտադրելու բնոյթ ունին: Հրամանատարական կազմը ըստ էութեան կ'ուզէ իր նախասիրութեանց ենթարկել զանոնք, մինչ երկու գլխաւոր կուսակցութիւնները կը յամառին վաղուան իշխանութիւնը եւ նոր սահմանադրութիւնը կազմել ժողովրդավարական սկզբունքներու թելադրանքով ու երբե՛ք զինուորական ղեկավարութեան կամքով:

— «Եթէ կայ հեղինակութիւն մը՝ որուն հաշիւ տալու պարտաւորութիւնը ունինք, կը պատասխանէ Սիւլէյման Տէմիրէլ, ա՛զգն է միայն: Զինեալ Ուժերու զեկոյցին մէջ զիս շահագրգռող եւ ինծի հետ կապ ունեցող կէտ չկայ: Թուրք Հանրապետութիւնը իր Սահմանադրութիւնը ունի, որ ի զօրու է այսօր ալ: Համաձայն այդ Սահմանադրութեան՝ կուսակցութիւնները ժողովրդավար կեանքի անբաժանելի մասը կը կազմեն: «Ատալէթ»ը մէկն է անոնցմէ, որ ինքզինք պատասխանատու կը զգայ ազգի՛ն միայն: Միշտ պաշտպանեցինք Սահմանադրութիւնը եւ պիտի շարունակենք հաւատարիմ մնալ անոր»:

Ակներեւ է «զեկոյց»ին եւ անոր տրուած «պատասխան»ին մէջ՝ բանակին ու կուսակցութեանց միջեւ ստեղծուած ծանրակշիռ ձգտումը:

«Ատալէթ»ի նախագահը ցոյց տուած է ցարդ, որ մինչեւ որոշ տեղ ու որոշ «բարեկարգութեանց» մէջ տրամադիր է քալելու բանակին հետ. բայց խոնարհիլ զինուորական հրամանատարութեան պարտադիր հրահանգներուն առջեւ՝ ո՛չ:

Վերջին անցուդարձերը ակներեւ կը դարձնեն հետեւաբար վտանգը՝ որ կրնայ ստեղծուիլ, եթէ կարելի չըլլայ լեզու գտնել ու կողմերը յամառին անզիջող մնալ իրենց պահանջներուն եւ տեսակէտներուն մէջ:

Եթէ «բանակը այսպէս կը պահանջէ»ն դառնայ անառարկելի պատգամ մը՝ Թուրքիա վստահօրէն մտնէ ներքին ծանր տագնապի մը, այս անգամ աննախատեսելի ու ծանր հետեւանքներով...:

Մ. Թ.

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԷ

ՈՉ ՄԷԿ ԲԱՆ ՈՐՈՇ Է

ՄԻԱՅՆ 19 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՁԵՌՆՊԱՀ

Ոչ մէկ ընտրութիւն անձկութեան նման մթնոլորտ մը ստեղծած էր վերջին տարիներուն եւ սակայն առաջին շրջանը ոչ մէկ յստակ պատկեր կրնայ տալ թէ ի՞նչ դիմագիծ պիտի ունենայ վաղուան Ազգ. Ժողովը:

Յատկանշական ամէնէն կարեւոր կէտն այն է որ ձեռնպահներու թիւը շատ քիչ էր, հազիւ 19 առ հարիւր, ինչ որ հազուագիւտ է առաջին շրջանի մը համար, մասնաւոր դարձնոյթին նման եղանակի մը:

Երկրորդ յատկանշական կէտն այն է, որ միայն 57 թեկնածու ընտրուած է (473ի վրայ) ինչ որ նաեւ հազուագիւտ երեւոյթ է:

Ընդհանուր պատկերն հետեւեալն է: Գլուխը կը հանէ Ձախը, ապահովելով ձայներու 46,2 առ հարիւրը, ասոնց մէջ համայնավարները ապահոված են 21 առ հարիւր, իսկ ընկերվարականները 22 առ հարիւր իրենց հետ ունենալով ձախ–արմատականները: Մնացեալը՝ զանազան ձախ:

Մեծամասնութիւնը կ'ապահովէ ձայներու 38,1 առ հարիւրը ինչ որ գէշ նշան մըն է երբ նկատի առնենք թէ 1968–ին այս համեմատութեան կը հասնէր առանձին, մինչ այս անգամ 38,1 առ հարիւր ձեռք կը ձգէ հետն ունենալով Անկախ – Հանրապետականները (Ժիսքառ–տէն) եւ Տիւհամէլի կեդրոնը: Առանձին հազիւ 24 առ հարիւրի կը հասնի թէեւ այդ թիւով անգամ գլուխը կը գտնուի բոլոր կուսակցութեանց:

Բարեփոխողները միայն 12,5 առ հարիւրի կը հասնին բայց եւ այնպէս իրենց ձեռքն է շատ մը թեկնածուներու (ձախ թէ աջ) ճակատագիրը երկրորդ շրջանին համար: Կը բաւէ որ մնան, օրինակ, որպէսզի որոշ տեղեր ձախ մը ընտրուի, կը բաւէ որ քաշուին, որպէսզի մեծամասնութեան թեկնածուն անցնի: Ամէն պարագայի Լըքանիւէ – Սերվան – Շրայպէր ոչ մէկ պատճառ ունին գոհ ըլլալու, քանի որ բնաւ չեն կրցած ձեռք ձգել իրենց ակնկալած «յաղթանակը»:

Զանազան աջեր ապահոված են 2,5 առ հարիւր:

Ընտրուած 57 երեսփոխաններու մէջ կան 48 որոնք կը պատկանին մեծամասնութեան (Մէսմէռ, Էտկար Ֆօռ, Մարսըլէն, Տըպրէ, Ժիսքար տ'Էսթէն, Օր. Տիէնէշ, Շիրաք, եւայլն, եւայլն): Ընտրուած են նաեւ ութ համայնավար, մէկ ընկերվարական:

Մնացեալները բոլորն ալ համեմատականի մնացած են եւ երբեմն ալ իրենց դիրքը բաւական փափուկ է: Ասոնց մէջ են Շուման, Ժերմէն, Կուֆօթրէ: Այս վերջինը ընդհանրապէս աւելի ապահով դիրքի վրայ կը գտնուէր մինչ այս անգամ կացութիւնը բաւական անորոշ է: Երկրորդ դիրքի վրայ կուգայ Ալֆորվիլի քաղաքապետը՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, մինչ կը կարծուէր որ ըստ սովորականին, Բ. դիրքի վրայ կը հասնի համայնավարը:

Նպաստաւոր համեմատականի վրայ կը գտնուի Քոմիթի Մարսէյլի Ա. շրջանին մէջ, ինչպէս նաեւ Կաստոն Տըֆէռ, որուն ընտրութիւնը ապահով է գալ Կիրակի: Նաեւ Նպաստաւոր դիրքի վրայ կը գտնուին Միթերան, Մառշէ, Շապան–Տելմաս, Լըքանիւէ, Սերվան – Շրայպէր: Ծայրայեղ–աջ եւ ծայրայեղ–ձախ Լը Փէն եւ Կրիվին չեն իսկ կրնար մասնակցիլ Բ. շրջանին քանի չեն իսկ ապահոված պարտաւոր նուազագոյնը:

Ընդհանուր ձեւով կարելի է ըսել թէ վճռական շաբաթ մը կ'ապրի Ֆրանսա եւ մինչեւ գալ Կիրակի ոչ ոք կրնայ գիտնալ թէ ի՞նչ է Ազգ. Ժողովի ապագայ դիմագիծը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Հասարակաց Շուկայի Եւրոպական 9 նախարարները բացառիկ ժողով գումարեցին Կիրակի օր եւ չկարենալով անմիջական լուծում մը գտնել դրամական ծանր կացութեան, որոշեցին լումայափոխութեան բոլոր շուկաները փակել մինչեւ Ուրբաթ: Հաւանաբար եւրոպական բոլոր դրամները տատանին մինչեւ որ վճռական որոշում մը տրուի: Պարզ է որ այս տագնապը հետեւանք է տոլարի վիճակին եւ ընդհանուր կարծիքն այն է որ Ուաշինկթըն պէտք է այլեւս ինք զբաղի իր դրամը փրկելու համար, եւրոպական դրամատուները չեն կրնար շարունակել «սպունգի» իրենց դերը:

ԽԱՐԹՈՒՄԻ Սէուտական Արաբիոյ դեսպանատունը գրաւած պաղեստինցի ահաբեկիչները, որոնք «Սեւ Սեպտեմբեր» պաղտնի կազմակերպութեան կը պատկանին, Կիրակի օր յանձնուեցան սուտանական իշխանութեանց: Ութ ահաբեկիչները նախ թոյլ տուին, որ երեք սպաննուած դիւանագէտներու մարմինները հիւանդատար կառքով փոխադրուին, ապա յանձնուեցան եւ ձերբակալուեցան: Առեւանգուած երեք հոգիները՝ Յորդանանի եւ Սէուտական Արաբիոյ դեսպանները եւ այս վերջինոյն կինը, ազատեցան: Խարթում մտադիր է ահաբեկիչները դատելու, բայց արաբական երկիրները դէմ են:

ԸԼՍԹԵՐԻ մէջ վերջին 48 ժամուն հինգ բողոքականներ սպաննուեցան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Շերեմեթիեվօ օդակայանին մէջ վայրէջքի պահուն պուլկար «Իլիուշին 18» օդանաւ մը ճզմուած է: 25 հոգի մեռած է, 17՝ ճամբորդ եւ 8 հոգի անձնակազմի անդամներ:

ՀԻՒՍ. ԲԵՒԵՌԻ մէջ ինկած օդանաւի օդանաւորդ մը՝ Մ. Հարթուէլ, 32 օր հիւսիսային սառնամանիքներու մէջ մնացած է: 23րդ օրէն սկսեալ կերած է երեք մեռած ճամբորդներէն մէկը:

ԼԵՀ օդանաւ մը ջախջախուած է: 18 հոգի մեռած են: Մեռնողներուն մէջ են Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ Ներքին նախարարները եւ գաղտնի ոստիկանութեան պետեր:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆՎՈՅ վարչապետը Եուկոսլաւիա պիտի այցելէ Ապրիլ 16–19ին:

ՏԱՀՈՄԷԻ մայրաքաղաքին մէջ քանի մը հազար երիտասարդներ հակաֆրանսական ցոյց մը կատարեցին, որովհետեւ կարգ մը լուրերու համաձայն Ֆրանսացիները օգնած են պետական դաւի մը կազմակերպման, որ երեւան ելած է:

ԿԱՊՈՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ Ալպէր Պոնկօ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գիտնականներ նոր վարկած մը հրապարակ դրին: Երկար քննութիւններէ ետք անոնք կը խորհին, թէ բոյսերը վախ, ուրախութիւն, ցաւ «կըրնան զգալ», ազդուիլ իրենց շրջապատէն, մարդոցմէ:

ՉԻԼԻԻ մէջ ալ երեսփոխանական ընտրութիւններ կատարուեցան եւ նախագահ Այէնտէ կրցաւ պահել իր մեծամասնութիւնը:

Ընդդիմութիւնը բաւական կարեւոր յաղթանակ մը տարած է բայց հաւանական չէր թուեր որ ձեռք ձգէ Ծերակոյտի աթոռներու անհրաժեշտ երկու երրորդը կարենալ տապալելու համար Այէնտէի ընկերվարական – համայնավար ձախ համախմբումի դահլիճը:

ՍՓԻՐՈՒ ՀԱՐԷԹ

Սփիրու Հարէթ մէկն է անոնցմէ, պատկառելի այն տեղին համար, զոր ան կը գրաւէ ռումէն մշակոյթի պատմութեան մէջ, մանաւանդ բացառիկ նպաստին համար զոր մատոյց հանրային կրթութեան, իսկական վերանորոգիչն հանդիսանալով անոր:

Սփիրու Հարէթ Եաշ ծնած էր 1851 Փետրուար 15ին, եւ իր ուսումը ստացած նախ Եաշ եւ Տորոհոյ՝ յետոյ Պուքրէշի մէջ, առաջին օրէն բացառիկ հակում ցոյց տալով ճշգրիտ գիտութիւններու, եւ մասնաւորաբար աստղագիտութեան: Չորս տարի Սորպոնի մէջ հետեւած այդ ճիւղին՝ ան ուշադրութիւն պիտի գրաւէր մէկէն տոքթորայի իր թէզով «Սիւր լ'էնվառիապիլիթէ տէ գ'աքս տէ գ'օրպիթ փլանէթէռ», երկ, լոյս տեսած Փարիզի աստղագիտարանի հրատարակութեամբ, որ գիտական աշխարհին կողմէ ընդունուեցաւ բացառիկ յայտնութեան մը պէս, եւ որ մասնագէտներու կողմէ հռչակուեցաւ իբրեւ փոխանցման տեսութիւն մը Լափլասի հին տեսութեան եւ նոր ըմբռնումներու միջեւ, որոնք պիտի բանաձեւուէին չորս տասնամեակ ետք, Այնշթայնի կողմէ: Իր երկերուն մէջ Հարէթի եզրակացութեանց տեղ պիտի տար նաեւ ժամանակակից ամէնէն մեծ չափագէտներէն մին՝ Հանրի Փուէնքարէ:

Պուքրէշ վերադարձին՝ դասախօսի պաշտօն ստանձնեց 1878ին մայրաքաղաքի գիտութեանց ֆաքիւլթէին մէջ աւանդելու համար ճշգրիտ գիտութիւններ, պաշտօն, որ պիտի կլանէր զայն լիովին՝ թոյլ չտալով խորանալ իր գիտական հետազօտութեանց մարզին մէջ: Կրթական ընդհանուր քննիչ անուանուեցաւ 1884ին, յաջորդ տարին՝ նշանակուելու համար ընդհանուր քարտուղար Կրթական նախարարութեան, իսկ 1892ին Ակադեմիայի անդամ էր արդէն, բոլոր իր պաշտօններուն վրայ մնալով մեծ բարեկարգութեանց ձգտող գիտնականը, որուն հիմնական գիծը իր մեթոտն ու հաստատակամութիւնն էին:

Բայց հանրային կրթութեան կազմակերպութեան համար իր վաստակած ջանքերն էին որ պիտի յաւերժէին իր անունը ռումէն ժողովուրդի հոգեկան վերելքի պատմութեան մէջ: Երիցս նախարար հանրային կրթութեան (1897–1899, 1901-1904 եւ 1907–1910), ան առիթ ունեցաւ հիմնայատակ ընելու կրթական հին սիստեմը որ 1864էն կը թուագրէր: Ան վերակազմեց հանրային կրթութիւնը իր բոլոր աստիճաններուն մէջ, նոր մեթոտներ ստեղծելով ամէնուն համար, եւ դասախօսներու անուանումը ենթարկելով նոր նորմերու: Բայց դեռ ըրաւ աւելին: Ան կրթութիւնը տարաւ գիւղ, ոչ միայն կազմակերպելով, գրեթէ հիմը դնելով գիւղական դպրոցներուն, այլ եւ արտադպրոցական դասընթացքներ հաստատելով գիւղացիներուն համար: Միւս կողմէ ժողովրդական դրամատուներ հիմնեց, եւ գիւղացիներու դատը պաշտպանեց բոլոր առիթներով: Իր Գիւղացիական հարցը, լոյս տեսած 1970ին, գիրի առած էր նոյն այդ դատին համար: Եւ ի զուր չէր որ իր անունն ալ յեղյեղուեցաւ 1907ի գիւղացիական ընդվզումներուն առթիւ, իբրեւ մէկը որ հրահրած էր զանոնք:

Սփիրու Հարէթ այլապէս ալ սատարեց երկրի մշակոյթին: Ան զօրավիգ կանգնեցաւ Հարազատ գրականութեան մը ստեղծման ու աջակցեցաւ Բոշպուքին եւ Վլահուցըին՝ «Սեմընըթօրուլ (Սերմնացան») հանդէսը հիմնելու 1901ին, խրախուսեց Միհայիլ Սատովեանուն իր գրական վերելքին եւ Կալա Կալաքթիոնը, Փանայիթ Ջերնան եւ Օքթավիան Կոկան իրենց նախաքայլերուն մէջ: Քաջալերեց ժողովրդական գրականութեան հետազօտութիւնը եւ ջանադիր եղաւ որ գիւղական ուսուցիչներու միջոցով հաւաքուին կորսուելու դատապարտուած ֆոլքլորային նիւթերը — զրոյցներ եւ աւանդութիւններ, երգեր եւ առակներ, հնարաւորութիւն տալով որ Արթուր Կորովէյը բանասիրութեան ներկայացնէ զանոնք: Նախանձախնդիր եղաւ նոյնպէս որպէսզի չչքանայ ռումէն ժողովրդական տարազը, եւ պահպանուին տնական արուեստները եւ գիւղական ստեղծագործութիւնները, եւ պաշտօն յանձնեց նկարիչ Սթրըմպուլեսքուին որպէսզի գիւղական ուսուցիչներու ձեռքով երկրին բոլոր անկիւններէն հաւաքէ եւ ազգային արուեստի թանգարանի մը մէջ համախմբէ ժողովրդական արուեստի ամէն տեսակ նմոյշներ: Բոլոր իր այս ձեռնարկներուն մէջ Սփիրու Հարէթ աջակցութիւնը վայելեց իր օրերու յառաջդիմական դէմքերուն, ինչպէս Նիքոլաէ Եորկայի, Եոն Քանթաքուզինոյի, Վասիլէ Մորցունի, Եոն Նըտեժտէի եւ ուրիշներու:

Նախարարական հոգերէ ազատելէ ետք պահ մը դարձեալ առինքնեցին զինք գիտական զբաղումները: Բացի չափագիտութեան ուսուցման նուիրուած ձեռնարկներէ եւ Հանրի Փուէնքարէի մասին ուսումնասիրութենէ մը որ լոյս տեսաւ 1912ին, նոյն տարին տպուեցաւ նաեւ իր գիտական ուրիշ մէկ երկը Կարմիր արատը Լուսընթագ մոլորակին վրայ: Ու երբ ան իր աչքերը կը փակէր 1912 Դեկտեմբեր 16ին, ռումէն բովանդակ ժողովուրդը իր մեծ զաւակներէն մէկն էր որ հողը կը դնէր արցունքներու մէջ:

Սփիրու Հարէթի հայ ծագումը վէճի առարկայ դարձած է քանիցս ռումէն բանասիրութեան մէջ: Իր դարաւոր կեանքի ընթացքին հիւրընկալ այս հողին վրայ՝ երկրին տնտեսական զարգացման բերած իր թանկագին նպաստին հետ ռումանահայ գաղութը իր ծոցէն անոր տուած է դէմքեր ալ՝ որոնք գացած են ազնիւ ռումէն կեանքէն ներս, խառնուիլ անոր հարազատ յուզումներուն, ձուլուիլ անոր ճակատագրին հետ: Հայ գաղութը անշուշտ հպարտ է ատով, առանց անընդհատ յեղյեղել փորձելու իր հոգեկան դարաւոր կապը ասպնջական երկրին հետ: Բայց չի կրնար երբեմն միտք չբերել տխուր այն շրջանները, երբոր մարդիկ դեռ կային որ անոնց հայ ծագումը պատրուակ կ'ընէին խծբծելու համար այս կամ այն կարկառուն դէմքը՝ զանոնք հարուածելու առիթներ որոնած ատեն:

Շատ շատերու հետ այդ բանը պատահած է Սփիրու Հարէթին ալ, մարդու մը, որուն անյողդողդ փորձերը յանուն երկրին մտքի վերելքին հանրային կրթութեան ճամբով, չէին կրնար հակառակորդներ չստեղծել իրեն, կուսակցական կիրքերու բռնկած այդ օրերուն:

Աւելորդ է ըսել որ Սփիրու Հարէթի հայ ծագման ակնարկած են ռումէն ուրիշ դէմքեր ալ՝ այդ պարագան յիշատակելով ի պատիւ հայ ժողովուրդին, ինչպէս որ չէ հերքած ինք եւս՝ նոյնիսկ ամսեղուկ յարձակումներու օրերուն:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի բնակչութեան մասին շահեկան տեղեկութիւններ կուտայ, փաստացի տուեալներու յիշատակութեամբ, Վ. Խոջաբեկեան, «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» հանդէսի Դեկտեմբերի թիւին մէջ:

Խօսելով 1914–1918ի տեղահանութեանց մասին, ան կը ճշդէ, թէ «Հայաստանէն տեղահանուած բնակչութեան թիւը (հիմնականին մէջ Հայեր) կը հասնէր 400 հազարի»: Ասոնց մէկ մասը յաջողած է Հիւս. Կովկաս եւ Ուկրանիա տեղափոխուիլ, քանի մը հազար հոգի ալ Վրաստան ապաստանիլ: Միայն Հիւս. Կովկաս ապաստանած գաղթականներու թիւը հասած է 150.000ի, որուն մօտ 130.000ը Հայեր էին, մնացեալը՝ յոյն եւ ասորի:

Հայ բնակչութիւնը դէպի Հիւս. Կովկաս ուղղուած է Վրաստանի ճամբով: Այս ձեւով Վրաստան ապաստանած են Արեւմտեան Հայաստանէն գաղթած 14.000 Հայեր, որոնք բնակութիւն հաստատած են Արեւելեան Վրաստանի գիւղերը: Ցետապային Թիֆլիս կը հաշուէր շուրջ 25 հազար Հայ, աքերի եւ եկեղի գաղթական:

Առաջին աշխարհամարտին եւ անոր յաջորդած քանի մը տարիներուն Ատրպէջանէն Հայաստան գաղթած Հայերու թիւը, ոչ լրիւ տուեալներով, մօտ 235.000 եղած է (99.000ը՝ քաղաքներէ): Գանձակ եւ Պաքու նահանգի դաշտավայրի հայ բնակչութեան մէկ մասը բարձրաւանդակները ապաստանած է, իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն հեռացած են մօտ 235.000 Ատրպէջանցիներ:

Հեղինակը ծանօթագրութեամբ մը հետեւեալ յաւելեալ մանրամասնութիւնները կուտայ այս մասին. «1926ին կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, որ մինչեւ խորհրդային կարգերու հաստատումը Հայաստանի մէջ, հոնկէ Ադրբեջան գաղթած են 234.900 Ադրբեջանցիներ, որոնց 80 տոկոսը խորհրդային վարչակարգի հաստատումէն ետք վերադարձած եւ հաստատուած է իր նախկին բնակավայրերը եւ հող ստացած է: Խորհ. Հայաստանի ժողկոմխորհը 1923 Դեկտեմբեր 8ին որոշեց Հայաստան վերադարձող բոլոր նախկին բնակիչները բաւարարել հողերով, առանց նկատի առնելու, թէ անոնք ի՛նչ ազգի կը պատկանին: Ետ վերադարձած եւ հող ստացած բնակչութեան մեծ մասը Ադրբեջանցիներ եղած են եւ 2500 Քիւրտեր»:

Նոյն ծանօթագրութեան մէջ հեղինակը կ'աւելցնէ, «Մուսավաթականներու տխրահռչակ տիրապետութեան տարիներուն Ադրբեջանէն գաղթած հայ բնակչութիւնը, իր կարգին, վերադարձած է Խորհ. Ադրբեջան: Գաւառներէն գաղթած բնակչութեան շուրջ 90 առ հարիւրը վերջնապէս հաստատուած է Հայաստան»:

1920 Դեկտեմբերէն մինչեւ 1921ի վերջաւորութիւնը յայտնի չէ, թէ ո՛րքա՞ն թիւով Հայեր ներգաղթած են Հայաստան՝ արտասահմանէն եւ խորհրդային դրացի երկիրներէն: Պատճառն այն է, որ այդ թուականներուն ո՛չ մէկ հաշիւ կատարուած է: Իսկ 1922ին միայն արտասահմանէն, գլխաւորապէս Միջագետքէն, մասամբ նաեւ Պարսկաստանէն, ինչպէս նաեւ Խորհրդային Ռուսիայէն Հայաստան գաղթած են 9162 հոգի: 1922-1927ին արտասահմանէն Հայաստան ներգաղթած են 18.565 հոգի:

Մինչեւ 1923 Հիւս. Կովկաս ապաստանած Հայերը ձգտում ունեցած են Հայաստան գաղթելու: Սակայն 1923էն ետք այս ձգտումը փոխուած է: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, կ'ըսէ հեղինակը, անոնց տնտեսական կացութիւնը բարելաւուած էր եւ ռուսերէն սորվելով՝ անոնց շփումը տեղացիներուն հետ սերտացած էր: Միւս

ԱՐՄՏԱՆԻ ԱՅԳԻՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԷՇԵԱՆԻՆ

Մեր թթենիները հինգ ամիս բերք կուտային: Մայիսի առաջին շաբաթները կը ճերմկնային, Յունիսին կ'անուշնային:

Յուլիսին, Օգոստոսին անանկ կ'ըլլային որ մեղր կը դառնային, մասերնիս իրար կը փակցնէին: Օգոստոսին վերջաւորութեանը Սեպտեմբերին չամիչ կ'ըլլային: Ճիւղերը կը մնային կամ գետին կը թափէին: Չամիչներէն ալ անոյշ: Մինչեւ Վարագայ Խաչերը թէ իրենք իրենցմէ կ'իյնային, թէ նորեր կը բուսնէին:

Բայց մենք կը խնամէինք մեր թթենիները: Մայիսէն առաջ կը յարդարէինք ծառերուն տակը: Խիճ մը, խոտ մը պիտի չմնար: Կը ջրէինք: Ծեփիչով կը ծեփէինք: Լողով կը լողէինք: Ագուզաներով կը ծածկէինք առուներու ցանցը: Այսինքն գետեզերքի մօզիներու, ուռիներու, եղէգներու ճիւղերով կը գոցէինք: Հողով կը ծեփէինք: Բաղուղի կ'ընէինք որպէսզի թութերը առուները չիյնան ու գետը չերթան: Կ'աղբէինք արմատները, ամէն եօթը օրը կ'ոռոգէինք, ջուրով կ'ողողէինք:

Թութերը կ'իյնային վար առանց թօթվելու: Այգիներու երեսը, ծառերուն տակը, աղուգաներուն վրայ, ածուներու մէջ: Ամէն երեք օրը ծառերը կ'ելլէինք, կը թօթվէինք: Կարկուտի պէս կը տեղային թութերը: Թթենիներուն տակը ճերմակ սաւաններու պէս կ'երեւնային: Մինչեւ ցերեկները ժողվելով մէջքերնիս կը թմրէին: Կ'ելլէինք, կը շտկուէինք ցաւը անցընելու համար: Չէր անցներ, նորէն կը ծռէինք չարունակելու համար: Ինչքա՞ն կրնայինք ուտել իբր պտուղ: Եթէ չոր թութ, եթէ պաստեղ, եթէ քացախ, եթէ պեքմէզ չշինէինք:

Խաղող ալ ունէինք: Սեւ էին, բայց անուշ էին: Ամէն այգիի մէջ ամէնէն շատ տեղը կը բռնէին որթատունկերը: Պարան պարան, այսինքն կարգ կարգ: Որքան ընդարձակութիւն որ ունէին կարմիր հողերուն վարի հանդին խաղողները ամէնէն անուշներն էին: Թութերու պէս չէին անշուշտ, չորս հինգ ամիս բերք չէին տար: Այգեկութքը Մեծ Խաչին Երկուշաբթիէն կը սկսէր, երեք օր կը տեւէր: Իշերուն բեռնալով տուներուն հնձանները կը կրէինք: Որչա՞փ կրնայինք ուտել: Մեր մառանները անոնց արտադրութիւններով կը լեցնէինք: Պաստեղ, բլիթ, ընկոյզէ շարոց կը շինէինք: Բդուկներով գինի կը լեցնէինք: Թարխանա կը շինէինք, խաղողի թարխանա: Շիրան ալիւրով եփելով մալէզ կ'ընէինք: Մալէզին կորկոտ կը խառնէինք կ'եփէինք: Բոլորելով արեւուն կը չորցնէինք: Բոլորակները պարանները կը շարէինք, մառաններու պատերէն կը կախէինք: Թանէ թարխանան ուտիքներուն, չիրայինները պահքերուն կ'ուտէինք: Կաղանդի անուշապուրներու պէս կ'ըլլային:

Ժիժիներուն ամէնակալութեան ամիսներն էին: Կը խենթեցնէին մեր հանդերը երգելով: Բիւրներով էին անոնք: Շատը, ամէնաշատը թթենիներուն կը փակէին: Ծառերը ծառ չէին որ, ժիժի էին: Ժիժիէ ծա՞ռ կ'ըլլայ: Հանդերը կը հպատակէին անոնց: Միակ նոթայի մը վրայ ժի-ժի-ժի ժի-ժի-ժի-ժի-ժի-ժի վերջը չէր գար, վերջ չունէր, արեւածագէն մինչեւ արեւմուտ, եւ ամէն օր մինչեւ Օգոստոսի երկրորդ կէսերը: Մանաւանդ երբ Քաջգանէ Քարը, երբ Բերդհովիտը, երբ Անծեղկայի ժայռերը, երբ Կապանները, երբ Կարմիր Քարը, երբ Ղափլան Ղայասին արեւէն կ'այրէին տաքը կը տեղար, կը բռնկցնէր ձորերը: «Գլուխը Մեծ Մէջքը բարակ. Մեզի ըսին. Անօթինէր...» երբ թէ մըջիւնները ըսեր են: Ասկէ կը կատղէին:

Մենք ի՞նչ կ'ըլլայինք: Մի հարցնէք: Օրը քանի՞ անգամ մեր ականջները կը խլանային ու կը բացուէին: Յանկարծ կը գոցուէին: Չէինք լսեր: Լեցուեցա՞ն, թմրեցա՞ն, ալ չէինք լսեր: Ինչէ՞ն կ'ըլլար չէինք հասկնար: Քանի՞ բոպէ կը տեւէր: Եւ յանկարծ, մէկէն, նորէն կը բացուէին մեր ականջները ժի-ժի-ժի-ժի-ժի-ժի միակ նոթային վրայ:

Մեր հայրենի հեթանոս Աստուածներն ու Աստուածուհիները: Տէր Ամենակալ Աստուած Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ եւ ամենայն արդարոց Իսրայէլի Մի Աստուածը օրհներ էին մեր արտերը, մեր այգիները:

Մենք Արմտեաց գաւառ էինք հին յիշատակարանի մը մէջ յիշուած:

Մենք Անդաստանին մէջ եկեղեցիին երգած պտղաբերութեան հարաւային կողմն Աշխարհին էինք:

Բայց աս ալ աւելցնեմ: Պէտք է որ աւելցնեմ: Փարա չէին ըներ մեր բերքերը: Մէկ դուրուշը ի՞նչ է: Մէկ դուրուշ չէին բերեր:

Հանդը պահապան ունէր: Այգի գլուխ տարեկան երկու դուրուշ եւ կոդ մը ալիւր: Ալիւրը անպարէն կուտայինք: Դիւրին էր: Երկու դուրուշը չունէինք:

Արտածում չկար: Առնող չկար: Մենք մեզ կ'արտածէինք: Կը պանդխտէինք: Իսթանպուլ, Վառնա, Պուքրէշ, Օդեսա փարա հասցնելու համար մեր տուները:

Հիմա շոգեկառքը դէմի ափէն կ'անցնի: Եփրատէն: Լիճքէն: Հիմակուան անունով, Ըլըճէն: Պոռանք մեր ձայնը հոն կը հասնի: Հիմա մենք ափարթման կը շինենք, յարկեր կը գնենք Բոզանպոլի մէջ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(5 եւ վերջ)

կողմէ Հայաստանի ներքին վիճակը լաւ չէր: Ո՛չ միայն ներգաղթը կը կենայ, այլ եւ, նոյնիսկ, «խորհ. Հայաստանի շարք մը գիւղերու բնակիչները հաւաքական դիմումներով կը խնդրէին Հայաստանի եւ Ռուսիոյ կառավարութիւններէն, որ զիրենք Հիւսիս. Կովկաս վերահաստատուելու իրաւունք տան»:

Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, անոնց մէկ մասը Հայաստանէն հեռացած է:

Բայց ասիկա անցողական շրջան մըն էր: Հայաստանի տնտեսութեան զարգացումը պատճառ դարձած է, որ արտագաղթը դադրի:

Աւելին՝ վերջին տարիներուն յատկանշական երեւոյթ մը կ'արձանագրուի: Խորհ. Միութեան այլ եւ այլ շրջաններէ Հայեր Հայաստան կը գաղթեն: Այսպէս, 1960ին Հայաստանի բնակչութեան աճին 6,7 առ հարիւրը արձանագրուած է ի հաշիւ խորհրդային երկիրներէ Հայաստան գաղթողներու: 1970ին այդ տոկոսը ա՛լ աւելի բարձրացած է, դառնալով 20 առ հարիւր: «Մարդահամարի տուեալներով՝ 1959–1970ին Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր աճին 20 առ հարիւրը՝ մօտ 146·000 հոգի, ապահովուած է այս ճամբով» (հեղինակին լեզուով՝ «միջհանրապետական միգրացիայի հաշուին»):

Հայաստան հաստատուողները գլխաւորաբար կուգան Խորհ. Ռուսիայէն եւ Անդրկովկասեան Հանրապետութիւններէն (խմա՛ Վրաստան եւ Ազրպէյճան): Այսպէս, օրինակ, Հայաստանի քաղաքները հաստատուողներուն 22 տոկոսը կուգայ Ռուսիայէն, 5,3 տոկոսը՝ Ուկրանիայէն, 20,6 տոկոսը՝ Ազրպէյճանէն, աւելի քան 16 տոկոսը՝ Վրաստանէն:

Դժբախտաբար մեկնողներ ալ կան: Յօդուածագրին տուեալներով Հայաստանի քաղաքներէն «այլ Հանրապետութիւններ» գացողներու 37,2 առ հարիւրը կը մեկնի Ռուսիա, 9 առ հարիւրը՝ Ուկրանիա, 3 առ հարիւրը՝ Վրաստան եւ 18 առ հարիւրը՝ Ազրպէյճան:

Յօդուածագիրը թիւեր չի ներկայացներ ճշգրիտ գիտնալու համար, թէ Հայաստանէն տարին քանի՞ հազար հոգի կը մեկնի՝ հաստատուելու համար խորհրդային օտար երկիրներ:

1922ին Հայաստանի բնակչութեան թիւն է եղած 782·000: 1926ին՝ 881·300: 1930ին՝ մէկ միլիոն: 1940 Յունուար 1ին՝ մօտ մէկ միլիոն 320 հազար: Յետպատերազմեան աճը աւելի արագ թափ առած է: 1940էն 1959 բնակչութեան թիւը աւելցած է շուրջ 443·000, իսկ մինչեւ 1970՝ մէկ միլիոն 173 հազար, այլ խօսքով գրեթէ կրկնապատկուած է: 1970ին Հայաստանի բնակչութիւնը 1940ի համեմատութեամբ աւելցած է 89,6 առ հարիւր, իսկ Խորհ. Միութեան մէջ՝ 24 առ հարիւր:

Յօդուածագրին հաշիւներով՝ 1990ի վերջերը Հայաստանի բնակչութեան թիւը, հաւանաբար, 3·970·000ի հասնի:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Հակառակ անոր որ ժամանակի մշուշը դարերու հանդա՛րտ այլ յարատեւ սահանքով ու թանձրացումով կը ճգնի ամէն ինչ ծածկել եւ մոռացութեան տալ, չէ կրցած երբեք աղօտացնել՝ Հայութիւնը իր անցեալին հետ կապող այն զօրաւո՛ր, կենդանի՛ պլպլացումը, որ բոյն դրած ու արմատացած է Հայութեան հոգիէն ներս: Որովհետեւ, Հայոց պատմութեան փառաւոր դէմքերը կամ դէպքերը, մեր ժողովուրդի դարերու փառքը կերտող վեհապանծ կոթողներ են, որոնց յաւե՛տ սպիտակ մարմարներու ետին թաքնուած հայ հոգիէն ճաճանչ մը՝ ճեղքելով դարերու ընդարձակ տարածութիւնը, կուգայ մնալ մեզի՝ ամէն անգամ երբ կ'ոգեկոչենք անոնց յիշատակը:

Մեզի մեր անցեալին կապող այս ոգին էր, որ Զորեքշաբթի՝ Փետրուար 28ին, ի մի հաւաքեց խուռներամ բազմութիւն մը Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին մէջ, ուր ներկայ գտնուեցան նաեւ Փարիզի եւ շրջաններու միօրեայ հայերէն դասընթացքներու աշակերտութիւնը:

Հոն էին մեծերն ու փոքրերը: Հիներն ու նորերը: Արդարեւ, ինչպիսի՛ հոգեյոյզ ներդաշնակութիւն:

Հոգեւոր հայրերը, նախագահութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, կատարած էին եկեղեցական յատուկ արարողութիւն մը, որու ընթացքին՝ շարականներու ընդմէջէն, կ'ոգեկոչուէր սրբոց Վարդանանց նահատակներու եւ մղուած հաւատամարտի ոգեղինացած հերոսներու յիշատակը:

Հոգեպարար ու տպաւորիչ արարողութեան աւարտին՝ եկեղեցիին մէջ, տեղի ունեցաւ յաւուր պատշաճի հանդիսութիւն մը:

Տարբեր դպրոցներու պատկանող հայ աշակերտներ ու աշակերտուհիներ կը կատարէին հայերէն գողարիկ արտասանութիւններ եւ երգեր, որոնց ընդմէջէն՝ Վարդանանց պատգամը, ուղղուած յետագայ սերունդներուն, թէ՝ «Մահ ո՛չ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն», կուգար անգամ մը եւս դրոշմուելու ներկայ հաւատացեալներու եւ հայ մանուկներու հոգիներուն խորքը: Կատարումներու ընդմէջէն կը փառաբանուէր՝ Մեծասքանչ հայ լեզուն, Մայր հայրենիք՝ Հայաստան աշխարհի հանդէպ սնուցուած պաշտամունքի զգացումը, Վարդանանց հայրենասէր ու աստուածասէր ոգին եւ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան գաղափարը:

Հայ աշակերտութեան սրտաբուխ կատարումներէն ետք՝ Սերովբէ Արք. խօսեցաւ Վարդանանց հաւատամարտի մասին եւ նշելէ ետք 451 թուականի եւ Աւարայրի ճակատամարտի պատմական նշանակութիւնը, խորհրդանշական պատկերաւորումով մը ոգեկոչեց Վարդանանց հերոսներու ոգին ու անոնց վճռակամութիւնը՝ ըսելով. «Վարդանանք՝ պատասխանելով Պարսից արքունիքի հրահանգին, որով կը պարտադրուէր Հայերուն կրօնափոխ ըլլալ՝ յայտարարեցին, թէ մենք կը մնանք իբրեւ հաւատարիմ քաղաքացիներ, բայց երբեք կրօնափոխ չենք դառնար: Եթէ դուք ունիք հարիւրաւոր փիղեր, մենք ունինք կամք, եթէ դուք ունիք բիւրաւոր բանակներ, մենք ունինք՝ մեր Երկրի ժայռերուն պէս ամուր, մեր հաւատքը, եթէ դուք ունիք մեզ ընկճելու կամքը, մենք ունինք ազատութեան տենչը»: Ապա, անդրադառնալով Վարդանանց սերունդի զոհողութեան եւ անձնուրաց ոգիին, Սերովբէ Արք. յորդորեց աշակերտութեան, հետեւիլ իրենց նախահարց օրինակին, ժառանգել անոնցմէ ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան ոգին եւ վերջացուց իր խօսքը՝ ըսելով. «Վարդանանց ոգին արմատացած է Հայու հոգիին մէջ եւ այդ ոգին է որ ցայժմ Հայը Հայ պահած է»:

Հուսկ ուրեմն, հոգեւոր հայրերու, դպիրներու եւ հաւատացեալներու միահամուռ երգեցողութեամբ երգուեցաւ Տէրունական աղօթքը, որով վերջացաւ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած օրուան հանդէսը:

Մեծերն ու փոքրերը, հիներն ու նորերը՝ Վարդանանց ոգիով գօտեպնդուած, դուրս ելան եկեղեցիէն, իրենց հոգիներուն մէջ արմատաւորած այն հաւատքը, թէ՝

«Դարերը կ'անցնին, բայց Վարդանը քաջ,
Բայց Վարդանը սուրբ կ'երթայ միշտ
յառաջ»...

Հ. Ա.

Ձայներ Գաղութէն

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Կիրակի Փետր. 18ին, յիշատակուեցաւ «Փետր. 18»ի համաժողովրդական ապստամբութեան 52րդ տարեդարձը Գ. Իփէկեան սրահին մէջ: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հանդիսականներով:

Ժամը 4ին սկսաւ հանդէսը «Մշակ բանուոր» քայլերգով Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ:

Օրուան խօսնակը՝ Օր. Էլիզաբէթ Քէլէչեան, հետեւեալ խորհրդածութիւնները ըրաւ.— Այսօր, Փետր. 18 համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձն է, որովհետեւ հանրապետական կառավարութիւնը երբ համայնավար իշխանութեան յանձնուեցաւ, Հայաստանի ժողովուրդը որոշ յոյսերով դիմաւորեց ռուս քեռին կուգայ ըսելով. սակայն, ընդունելութիւնը որքան ջերմ, յուսախաբութիւնն ու հիասթափումը նոյնքան դառն եղան: Իր ամփոփ քանի մը խօսքէն յետոյ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբը յաջորդաբար երկու խմբերգներ ըրաւ — «Զարթիր որդեակ, յուշ բեր կայց» եւ «Ազատութեան սիրոյն համար» երգերը: Գեղարուեստական բաժնին իրենց բաժինը բերին եւ արտասանեցին Օր. Սեդա Յարութիւնեան (Ով Ջիկ, Ջիկ), (Վալանսէն), Օր. Շողիկ Երեմեան (Կանք եւ պիտի լինենք, Պ. Սեւակ), Օր. Արմինէ Կարապետեան (Տէսինէն) (Հայրենի տուն Սարմէն) որ բոլորն ալ զգայնոտ ապրումներով արտասանեցին: Յետոյ յաջորդաբար, ազգային տարազներով գեղջուկ պարեր, խմբերգներ եւ խմբապարեր եղան Կապ. Խաչի դպրոցը յաճախող աշակերտներու կողմէ, որոնք բոլորն ալ ծափահարուեցան:

Հուսկ ուրեմն, օրուան բանախօսը, ընկ. Կ. Յովսէփեան (Մարսէյլէն) խօսք առնելով «Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն»ը իբր բնաբան ծանօթ երգին տողերը ըսաւ.— Այսինքն մարդուն հետ կը ծնի ազատ կամքով ապրելու եւ ազատ խիղճով մտածելու պահանջը:

1920ին, Ռուսը շռայլ խոստումներով իշխանութեան գլուխ եկաւ, որովհետեւ Հայաստանի ժողովուրդը երկու տարուան հերոսական արիւնալի կռիւներէն յոգնած, դիմեց ռուս քեռիին որ եկաւ աղաւնիի թեւերով եւ խաղաղութեան կարմիր պատմուճանով... սակայն հազիւ քանի մը շաբաթ անց, իր ներկայութիւնը քաղաքացիական եղբայրասպան կռիւի վերածեց, զանազան ձեւի զրգռիչ ազդերով: Արդէն արիւնաքամ ժողովուրդը անգամ մը եւս թշուառացուց իր ստեղծած անշնչելի մթնոլորտով:

Հակառակորդները Փետր. 18ի դէպքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան արկածախնդրութիւն կ'որակեն, սակայն այդ օրերուն Լենին ինքն իսկ ճողկած է Միասնիկեանի միջոցաւ, եւ թելադրած՝ զգուշութիւն ժողովուրդին: Յեղափոխութեան առեն բռնաբարումներ կ'ըլլան, բայց գործը՝ բնական է աղքատներու եւ բանուորներու հետ է: Բ. Բորեան այդ օրերուն կը գրէր.— «Իրենք՝ բոլշեւիկներն են որ առիթ տուին Փետր. 18ի արիւնալի կռիւներուն, իրենց սարքած յետադիմական ծուռ ընթացքով»: Ռուս համայնավարութիւնը Հայաստանի մէջ հաստատուելէ յետոյ, Փետր. 18ի ապստամբութիւնը առաջինը չեղաւ. անկէ չորս տարի յետոյ, 1924ին, Վրաստանի մէջ եւս կատարուեցաւ, որ ճզմեցին բիրտ ու վայրագ ուժերով: Յիշեալ դէպքերէն յետոյ, դուք արդէն կը յիշէք 1956ին Հունգարիոյ մէջ, 1955ին Պերլին, 1968ին Չեխոսլովաքիա, որոնց բոլորն ալ տեղի ունեցան Փետր. 18ի օրինակով, այսինքն՝ ազատ կամքի եւ ազատ մտածելու բռնաբարումին դէմ, բոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ ընդվզող բողոքի եւ զայրոյթի ցոյցեր են, ու բովանդակ աշխարհ գիտէ:

Օրուան առթիւ, սրահին մէջ կը գտնուէին օտարներ, ինչպէս՝ Վիէնի քաղաքապետը, Պուրկուէնի քաղաքապետը եւ կյուղերը, Տիկին Ֆրանքող, որոնց շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, քանի մը տողով Ֆրանսերէն, Փետր. 18ին առիթ տուող դէպքերուն անդրադարձաւ եւ ամփոփելով իր խօսքը ըսաւ.— Յետագային նոյն ձեւի դէպքեր պատահեցան ինչպէս 1924ին Վրաստան, 1955ին Պերլին, 1956ին Հունգարիա եւ 1968ին Չեխոսլովաքիա:

Այս առթիւ քաղաքապետին առիթ տուին որ քանի մը խօսք ըսէ: Պր. Մէրմապ բեմ գալով ըսաւ.— «Մենք, ընկերվարականներս կը պայքարինք ազգերու ազատութեան համար, որպէսզի իւրաքանչիւր ազգ տիրանայ իր անկախութեան եւ կառավարէ իր ժողովուրդը իր ուզած վարչաձեւով, ազատ կամքով եւ խիղճով տնօրինէ ինչ որ կը ցանկայ: Այս առթիւ մեր բաղձանքն ու համակրութիւնը կը յայտնեմ իմ ընկերվարական հայ ընկերներուս, որպէսզի ուշ կամ կանուխ հայ ժողովուրդն ալ իր անկախութեան տիրանայ»:

Հանդէսին պաշտօնական մասը վերջացած ըլլալով, սկսաւ խնջոյքը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (123)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

ԺԵ.

Ամսուն մէկին, Լիւսիէն նամակ մը ստացաւ իր բարեկամէն: Երիտասարդ փաստաբանը ճաշի կը հրաւիրէր Լիւսիէնը՝ յաջորդ օրուան համար: Որոշեալ ժամուն Լիւսիէն հասաւ ու իր առաջին խօսքը եղաւ.

— Նոր բան մը կա՞յ:

— Այո: Երէկ նորէն տեսայ Օրիորդ Հարմանը: Առտուան ժամը տասնին պիտի ներկայանաս Մուրիլլօ փողոցի բնակարանը, ու իմ կողմէս պիտի խնդրես տեսակցութիւն մը ունենալ Օրիորդ Մէրիի հետ: Ան հրաման պիտի ընէ որ ծառաները ներս մղնեն քեզ. յետոյ ինք հօրը քով պիտի առաջնորդէ քեզ:

— Սրտանց շնորհակալ եմ, սիրելի ժորժս: Դուն բարիս ոգի ես:

— Պիտի յաջողինք...: Կը յուսամ եւ հաւատք ունիմ այդ մասին...: Այս առտու Պ. Հարմանի ուղղուած նամակ մը գրեցի: Ահաւասիկ.

Լիւսիէն առաւ նամակը ու բարձրաձայն կարդաց.

«Քանիցս ինծի ըսած էք թէ հաճոյք պիտի զգաք, եթէ առիթ մը գտնէք զիս երախտապարտ կացուցանելու: Այսօր, այդ առիթն է որ կը ներկայանայ, եւ իբր խնդրարկու կը դիմեմ ձեզի: Այս նամակը ձեզի պիտի յանձնուի քոլէժի ընկերներէս մէկուն կողմէ, Արհեստներու եւ Արուեստներու վարժարանին ուսանող, մեքենագէտ եւ գծագրիչ, լուրջ արժանիքի տէր: Բայց որովհետեւ այս աշխարհի մէջ արժանիքը չի վարձատրուիր միշտ, իմ բարեկամս ընտանեկան մեծ դժբախտութիւններու հետեւանքով՝ այս պահուս կը գտնուի իր ձիրքերուն եւ ընդունակութիւններուն անարժան դիրքի մը մէջ, թէեւ անգործ չըլլայ:

«Հետեւաբար, կը խնդրեմ որ բարեկամիս՝ Լիւսիէն Լապրոսի յանձնէք ձեր մեքենագործարաններու աշխատութեանց տնօրէնի պաշտօնը: Երբ գործի գլուխ տեսնէք զայն, վստահ եմ որ ինծի շնորհակալ պիտի ըլլաք ձեզի ըրած նուէրիս համար:

Սիրելի պարոն Հարման, հաճեցէք ընդունիլ իմ երախտապարտութեանս կանխայայտ հաւաստիքը եւ ձեր անձնուէր փաստաբանին բարձր համարումի զգացումները:

ԺՈՐԺ ՏԱՐԻԷ»

Լիւսիէն իր բարեկամին ձեռքը սեղմեց եւ յուզուած ձայնով մը ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ:

— Յետոյ շնորհակալ պիտի ըլլաս: Նամակը պահարանին մէջ դիր, թղթապանակիդ մէջ պահէ, ու վաղը առտուան ժամը տասնին, Մուրիլլօ փողոցի բնակարանին դուռը զարկ:

Յաջորդ օրը, Լիւսիէն կը պատրաստուէր Բօլ Հարմանի բնակարանը երթալու, որով շատ խնամկալ արդուզարդ կը կ'ընէր իր բոլոր առաւելութիւններով ներկայանալ միլիոնատէրին աղջկան, ո՛չ թէ պչրանքի, այլ անոր համար որ կ'ուզէր անձնուէր պաշտպան մը գտնել յանձին Մէրիի: Ան լաւ գիտէր թէ կիները աչքերու պատրանքէն կը տարուին: Մեկնելէ առաջ, Լիւսիի սենեակը մտաւ:

— Բարեկամս, կը մեկնի՞ք, հարցուց մանկամարդ աղջիկը:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պետրոս Ֆրունենեանի *մահուան առթիւ այրի Տիկին Վերժին Հաճեան (Տրակին-եան) 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ Մարտ 10, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ: Կը խընդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Քաղաքի վարչութեան

ի նպաստ օգափոխութեան կայանին

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:

Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահոց բոլոր կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 11ին, Մարտ 18ին, Մարտ 25ին, Ապրիլ 1ին եւ Ապրիլ 8ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

Այս օրերուն՝ հոգեհանգստեան արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11,15ին:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ամէն Չորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Մարտ 7ին, Մարտ 14ին, Մարտ 21ին, Մարտ 28ին, Ապրիլ 4ին եւ Ապրիլ 11ին, ժամը 6·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Հսկումի արարողութիւն:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու Մեծ Պահոց այս հոգեպարար արարողութիւններուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեանէ 50 Ֆր. փոխան ծաղիկի, Տիկին Անահիտ Թօփալեանի *(ծնեալ Աբրահամեան) կսկծալի մահուան առթիւ:*

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆԸ

Կը ներկայացնէ

Սայաթ-Նովա

Գրական եւ երաժշտական երեկոյ

նուիրուած հայ մեծանուն աշուղին

մասնակցութեամբ Մարի Նուպար Հայկական Տան ուսանողներու

Կը մասնակցի ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ համոյթը

Vendredi 16 Mars à 21 heures

« Maison des Centraux », 8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 11 Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին

Կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

L'OLYMPE CHEZ NOUS

JAN VASSILIS

Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »

L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom

L'OLYMPE

եւ նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX ROUGE

Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé

« FLASH SUR L'ARMENIE »

La projection du film de 16 heures à 17 heures

L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

359–67–03 *ժամը* 15էն *վերջ* 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 փրանք

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան նոր կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին կը նուիրեն.—

Տէր եւ Տիկ. Գ. Պալալեան, Պր. Մինասեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Խաչատուրեան, Պր. Գարեգին Նորսիկեան (Պալէնվիլ), Պր. Սարգիս Թէքեան (Մարսէյլ), Պր. Արամ Սարգիսեան (Էրպլէ), Պր. Ղազէրեան, Տէր եւ Տիկ. Հ. Տիարեան (Լա Սէլ Սէն Քլու), Պր. Արարատ Կղերունի, Տիկ. Աւագեան (Լը Քրէօզօ), Փրոֆ. Զարկարեանց (Ավրանշ), Պր. Մելիքօֆ, Տէր եւ Տիկ. Հ. Գազանճեան (Կրոյլէ), Պր. Տիգրան Հաճեան (Նիս), Տոքթ. Նիքոլա Ազաճանեանց, Պր. Մանուկ Հայեան, Եղիշէեան ընտանիք (Լիվրի Կարկան), Պր. Գ. Զաքարեան (Անկէն), Տիկ. Աննա Տաքէսեան (Պանեէօ), Պր. Ժ. Պ. Աւետիսեան (Պանեոլէ), Տէր եւ Տիկ. Արամ Գարակիւզէլեան (Սթէն), Տիկ. Ժորժէթ Պանքի (Նիս), Պր. Ռուբէն Շահմիրեան (Մորսան) 20ական Ֆր., Տիկ. Զապէլ Գալայճեան, Պր. Կ. Գըլըճեան, Տիկ. Մավիլեան (Իսի), Պր. Ժան Ինճիճեան, Տիկ. Մէրի Սինանեան 15ական:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՔԱՐՎԱՍԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ NUIT DE LA QUATRA VENDREDI 18 MAI 73 ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՔԱՐՎԱՍԱՆ

Բանկլնդանի ճաշ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կազմակերպուած

Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ

11 Մարտ, Կիրակի ժամը 13ին

Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պուլ.'Աթէն

ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ

Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ

Հայկ. ժողովրդական պարեր՝

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԷ

եւ դիմակաւոր պար

Orchestre pop' PLANÈTE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

48–98–23 կամ 51–79–93

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի հանդէսը Կիրակի Մայիս 20ին:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages

Reliure pleine toile

Prix : 36 Frs

Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ

Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

դասախօսելու համար Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ

Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ
MERCREDI 7 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·658
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.658

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԷՆ ԵՏՔ

—o—

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԿԱՐԵԼԻ Է
ԵՒ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԱՆՈՐՈՇ

Այս անգամ մթնոլորտը բոլորովին տարբեր էր եւ ոչ ոք յաղթանակ կ'երգէր, բացի Ժորժ Մառշէէ:

Սովորութիւն է արդարեւ որ որեւէ ընտրութենէ ետք բոլոր հոսանքներու պարագլուխները այն տպաւորութիւնը ուզեն տալ իրենց յայտարարութիւններով թէ իրենք յաղթած են: Այս անգամ տարբեր էր պատկերը: Ոչ ոք խանդավառ կը թուի, վերապահ ու զգոյշ բոլորը կը գիտակցին թէ միայն գալ Կիրակի է որ պատկերը պիտի պարզուի:

Մեծամասնութիւնը կը փորձէ որոշ լաւատեսութիւն ցոյց տալ բայց որեւէ արտայայտութիւն չի կրնար ծածկել անկեղծ մտահոգութիւնը որու մատնուած են երեք կուսակցութիւնները: Իրաւարարի դեր կը խաղան Բարեփոխողները, բայց կը թուի թէ անոնք ալ իրարու մէջ խել համաձայն չեն քանի Լըքանիւէ եւ Սերվան-Շրայպէր տարբեր բան կ'ըսեն նոյն հարցերուն մէջ: Արմատական պարագլուխը կը յայտարարէր Ա. շրջանին վաղորդայնին թէ թեկնածուի ոչ մէկ հրաժարում պիտի ըլլայ Բ. շրջանին համար ի նպաստ Մեծամասնութեան թեկնածուի մը: Կ'աւելցնէր սակայն թէ ըստ պարագային այդ թեկնածուն կը մնայ կամ կը քաշուի: Դեմոկրատ Կեդրոնի նախագահը՝ ժան Լըքանիւէ յայտարարեց թէ Մեծամասնութիւնը կարեւոր նահանջ մը կ'արձանագրէ, թէ Ձախը մեծամասնութիւն ձեռք պիտի չձգէ եւ թէ Բարեփոխողները «կարեւոր թիւեր առած են», ինչ որ որոշ լաւատեսութեան մը արդիւնքը կը թուի ըլլալ:

Եւ ամէնէն կարեւորն այն է որ այս փոքրամասնութենէն կախում ունի Ֆրանսայի ապագան: Այլ խօսքով ձայներու միայն 12 առ հարիւր ապահովող այս շարժումն է որու ձեռքը կը գտնուի երկրին ճակատագիրը:

Մեծամասնութիւնը չի ծածկեր թէ կացութիւնը ծանր է իրեն համար: Իւ. Տէ. Էռ. ընդհ. քարտուղարը Ալէն Փէյրըֆիթ կը նկատէ թէ այս ընտրութեան ամէնէն յատկանշական կէտն այն է որ մասնակցողներու թիւը մեծ եղած է, ինչ որ կը նշանակէ թէ ընտրական մարմինը շատ լաւ հասկցած է եղածին կարեւորութիւնը: Կոյկոտ պաշտօնաթերթին խմբագիրը՝ Հայլիլ – Տըլոնքըլ ինքզինքը կը մխիթարէ (ինք համեմատականի մը մնացած է որ կրնայ ճակատագրական ըլլալ) գրելով թէ երկու գլուխներ կորսուած են քանի ձախ մակընթացութիւնը, որու մասին այնքան կը խօսուէր, տեղի չունեցաւ, եւ թէ ընկերվարականները համայնավարներէն առաջ չհասան: Մինչեւ Տըպրէ կը խորհի թէ Բարեփոխողներու հետ գինակցութիւնը անհրաժեշտ չէ:

Պարզ է սակայն թէ բազմաթիւ շրջաններու մէջ Մեծամասնութեան թեկնածուին վիճակը շատ փայլուն չէ եւ ընտրուելու ոչ մէկ յոյս կայ առանց Բարեփոխողներու աջակցութեան: Օրինակ Վալ տը Մառնի մէջ (4րդ), Ալէն Կոխօթէ շատ նեղ կացութեան մատնուած է իր 22·925 ձայնով: Իր դէմն ունի ընկերվարական քաղաքապետը Ալֆորվիլի՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսկի, որ Բ. դիրքի վրայ կը հասնի 13·000 ձայնով եւ որ հաւանաբար Բ. շրջանին օգտուի համայնավար (12 հազար 729) եւ այլ ձախ (2291) ձայներէ: Նման պատկեր պարզող շրջանները քիչ չեն:

Վալ Տ'Ուազի 4րդ շրջանը (Անկէն-Մոնմորանսի) Սէն-Կրասիէնի քաղաքապետը՝ Լեւոն Ցովնանեան (Արմատական – Բարեփոխող) 4րդ դիրքի վրայ կը հասնի 10 հազար 991 ձայնով: Գլուխն է Մեծամասնութեան թեկնածուն՝ Ռիպիէռ, որու անունը առաւելաբար ծանօթ է իբրեւ մէկը որ մենամարտ ունեցաւ Կաստոն Տըֆէռի հետ:

Ընկերվարականները կը խոստովանին նաեւ թէ այս առաջին շրջանը շատ բան չի նշանակեր: Միթերան գոհ է սակայն որ ձախ Արմատականներուն հետ միասին կարեւոր յառաջդիմութիւն արձանագրած են: Կ. Տըֆէռի համար այս առաջին շրջանը ցայտուն ապացոյցն է կառավարական ձախողութեան:

Ժորժ Մառշէ կրկին կը շեշտէ որ ընտրական օրէնքը անարդար է, ինչ որ պարզ է շատ արդար քննադատութիւն մըն է: Նման ընտրական դրութիւն մը ոչ մէկ ձեւով հաւատարիմ պատկերը կուտայ երկրին: Այս մասին Ժաք Ֆօվէ ալ (Լը Մոնտ) խօսեցաւ Երկուշաբթի իրիկուն լրագրողներու մտքերու փոխանակութեան ընթացքին: Ժաք Տիւքլօ կը նկատէ թէ հակահամայնավար պայքարը արդիւնք չտուաւ եւ թէ Մեծամասնութիւնը կը նահանջէ:

×

Աւելցնենք որ Եւրոպայի Հայ Ուսանողներու Միութիւնը զեկոյցով մը կը շեշտէ այն բարեկամութիւնը, որ միշտ գոյութիւն ունեցած է ֆրանսական եւ հայ ընկերվարութեան միջեւ եւ թէ զօրավիգ կը կենայ ֆրանսական Ընկերվարական կուսակցութեան եւ կառավարական հասարակաց ծրագրին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՆԹԻ մօտ երկու սպանական օդանաւերու բախում տեղի ունեցաւ: Օդանաւերէն մէկը անմիջապէս պայթեցաւ, իսկ միւսը «աղէտ»ի վայրէջք կատարեց: 68 հոգի մեռաւ պայթած օդանաւին մէջ: Ֆրանսական եւ օտար կարգ մը օդանաւային ընկերութիւններ այս աղէտալի արկածին հետեւանքով որոշեցին առ այժմ Ֆրանսայի վրայ թռիչք չկատարել, մինչեւ որ ճշդուին պատասխանատուները: Ծանօթ է, որ զինուորականներ ձեռք առած են օդանաւերու թռիչքի ուղեցոյցը, քանի որ այդ «երկնքի ուղեցոյց»ներու գործադուլը ամէն օր կ'երկարաձգուի:

ԱՆԳԼԻՈՅ արհեստակցական միութիւնները որոշեցին 24 ժամուան ընդհանուր գործադուլ կատարել, բողոքելու համար կառավարութեան դէմ, որ աշխատավարձքերու յաւելումները կեցուցած է՝ զանոնք հսկակշռի տակ առնելով:

ԱԼԲԱՆԻԱ փառաբանեց Ստալինը, անոր մահուան 20ամեակին առթիւ: Միւս կողմէ քննադատեց խորհրդային վարիչները: Խորհ. Միութեան մէջ Ստալինի մահուան տարեդարձը ոչ մէկ յիշատակութեան արժանացաւ ցարդ:

ԽԱՐԹՈՒՄԷՆ հասած կարգ մը լուրերու համաձայն՝ «Սեւ Սեպտեմբեր»ի վերջին ահաբեկչութեան կազմակերպիչներէն եղած է Ֆաթհ պաշտօնատեան ճակատը: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Արաֆաթ անձամբ ղեկավարած է զայն: Լիբիա, իր կարգին, օգնած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահական թեկնածու կը նկատուի Զօր. Ֆարուք Կիւրլէր, որ հրաժարած է սպայակոյտի պետի պաշտօնէն, որպէսզի իր թեկնածութիւնը դնէ նախագահական ընտրութիւններուն, Մարտ 13ին: Հաւանաբար ցամաքային ուժերու հրամանատարը՝ Զօր. Սեմիհ Սանքար, սպայակոյտի պետ նշանակուի:

ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱ մտադիր է խօսակցութիւններ ունենալու Չինաստանի հետ՝ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման համար:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ կարգ մը նահանգներուն մէջ երաշտ է եւ բնակչութեան կը պակսի ուտեստեղէն: Նոր Տելհի որոշեց 814·000 թոն հացահատիկ գնել Մ. Նահանգներէն, 468·000 թոն հացահատիկ Քանատայէն եւ 216·000 թոն ալ Արժանթինէն:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ 24 հոգի կը դատուին, ամբաստանուած, ըստ իշխանութիւններուն, խափանարարական աշխատանք կատարած են « քանդելու համար Թուրքիոյ անկախութիւնը »: 17 հոգի կրնան մահուան դատապարտուիլ, իսկ միւսները կրնան մինչեւ 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ: Ամբաստանեալները նաւահանգիստի բեռնակիրներ են եւ ուսանողներ:

ՊԱՊԸ նոր կարգադրութիւններ բրաւ Պապին ընտրութեան համար: Յետ այսօրիկ այդ ընտրական ժողովին (Քոնքլաւ) կարդինալներէն զատ պիտի մասնակցին նաեւ արեւելեան Եկեղեցիներու պատրիարքները եւ Սինոդին քարտուղարութեան եպիսկոպոսները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնպրէս, Մարտ 1)

ԱՊԱՐԱՆ – ԵՐԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Ապարան – Երեւան ջրատարի առաջին մասին կառուցումը վերջ գտած է, ճշդուած ժամկէնէն մէկ տարի առաջ: Ապարանի աղբիւրներէն մայրաքաղաքը ամէն վայրկեան 600 լիթր խմելու ջուր պիտի ստանայ: Ջրատարին երկարութիւնն է 57 քիլոմեթր: Նոր ջրատարին շինութեան առթիւ հրապարակային հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Փետրուար 28ին, որուն ներկայ գտնուած են պետական դէմքեր: Երեւանի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղարը՝ Լ. Ղարիբջանեան յիշեցուցած է, թէ դեռ վերջերս շահագործման յանձնուած էր Գառնի – Երեւան ջրատարը՝ վայրկեանը 1·200 լիթր տարողութեամբ: Միայն վերջին տարիներուն Երեւանի ջուրի սպառումը աւելի քան կրկնապատկուած է՝ հասնելով 9·400 լիթր վայրկեանը: Նոր ջրատարին շնորհիւ քաղաքին երկու շրջանները՝ Լենինեան եւ Շահումեան գիշեր-ցերեկ ջուր կը ստանան:

×

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Արուեստի աշխատողներու Տան մէջ խորհրդաժողովի մը բացումը կատարուած է: Ասիկա Հայաստանի «Կինեմատոգրաֆիստների» Միութեան վարչութեան ժողովն է: Բացման խօսքը կատարած է վարչութեան քարտուղարը՝ Լ. Վաղարշեան: Չորս օրուան ընթացքին քննութեան առնուած են շարժապատկերի ճիւղին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ այս առթիւ ներկայացուած են «Հայրիկ», «Տղամարդիկ», «Վերադարձ» եւ «Երեւանեան օրերի խրոնիկա» եւ «Հայկ. որմնանկարներ» ժապաւէնները:

×

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է հրատարակչութիւններու, ինչպէս նաեւ գիրքի տպագրութեամբ և առեւտուրով զբաղող մարմիններու «ակտիվի» ժողովը: Զեկուցումը կատարած է 1972ի գործունէութեան շուրջ Ս. Բաղդասարեան, որ նախագահ է Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի հրատարակչութիւններու, տպագրութեան և գիրքի առեւտուրի պետական կոմիտէի:

×

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վրաստանի Գորի քաղաքին մէջ բեմադրուած է Ա. Պապայեանի «Աշխարհն, այո՛, շուռ է եկել» կատակերգութիւնը՝ վրացերէնի թարգմանուած Հ. Դուլթեանի կողմէ:

×

Մ. ՍԱՐԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Մ. Սարեան թանգարանին մէջ ցուցադրութեան դրուած են նկարիչին վերջին երկու տարիներու աշխատութիւնները: Ցուցահանդէսին բացումը կատարած է թանգարանի տնօրէնը՝ Շ. Խաչատրեան: Խօսք առած են Ս. Խանջեան, Հայաստանի նկարիչներու միութեան վարչութեան նախագահը, նկարիչ Գր. Խանջեան եւ Ռ. Դրամբեան:

×

Ռ. ՎԱՀԱՆԵԱՆ ՄԻՇՏ ԵՐԿՐՈՐԴ

Փեշտայի ճատրակի միջազգային մրցումին մէջ Ռ. Վահանեան կը շարունակէ երկրորդ դիրքի վրայ մնալ 7 կէտով: Առաջինը՝ Գելլէր, 9 կէտ ապահոված է:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ՎԻԼՆԻՈՒՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի տասը նկարիչներու գործեր ցուցադրուած են Վիլնիուսի մէջ, Լիթուանիոյ մայրաքաղաքը:

×

ՊՈՒՊՐԻԿՆԵՐ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԱԶՈՎ

Ժողովրդական ստեղծագործութեան տան մէջ, Երեւան, մօտ է պուպրիկներու բաժին մը կայ: Անոնք կը պատկերացնեն պատմական Հայաստանի եւ ուրիշ երկիրներու ժողովուրդները՝ իրենց արդուզարդով, ազգային տարազով: Պարեգօտով եւ գէնք ու զրահով Ուրարտացիներու կողքին կ'երեւին Սիւնեաց աշխարհի Հայուհիները: Աւանդական հագուստով արեւմտահայ հարսը պատկերացուած է շուշխայուր Սասունցի պատանիին քով: Տարազներով ներկայացուած են Էրզրումցին, Սեբաստացին, Զէյթունցին, Շամախեցին եւ ուրիշներ:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ

(Իր մահուան 70ամեակին եւ ծննդեան 120ամեակին առիթով)

Ա.

1902 Ապրիլին, Թիֆլիսի մէջ կը մեռնէր հայ երաժշտութեան նախակոմիտասեան շրջանի ամենաբեղուն ու բազմավաստակ գործիչներէն Քրիստափոր Կարա Մուրզա: Անոր մանկավարժական, խմբավարական – կազմակերպչական, երաժշտական – քննադատական, հասարակական – հրապարակախօսական եւ ստեղծագործական գործունէութիւնները միացած մարդկային բարձր առաքինութիւններու ու անշեղ կեցուածքի մը զինք դարձուցած էին իր ժամանակաշրջանին մեծ ժողովրդականութիւն վայելող դէմքերէն մէկը:

Այս յօդուածը, որ յարգանքի ոգեկոչում մըն է այս մեծ, բայց քիչ ծանօթ Հային, բնաւ յաւակնութիւնը չունի սպառիչ ուսումնասիրութիւն մը ներկայացնելու ընթերցողներուն, ուստի մեր ստորագրութիւնը այս գրութեան ներքեւ կը վերաբերի աւելի համադրողին ու ամփոփողին, քան մասնագիտական աշխատանք մը կատարող ուսումնասիրողի մը:

19րդ դարու առաջին կէսին, Հայ իրականութեան մէջ տակաւին գոյութիւն չունէր երաժշտական համերգային կազմակերպուած կեանք, ոչ ալ ասպարէզային (փրոֆեսիոնէլ) երգահանութիւն եւ կատարողութիւն: Ժողովուրդի երաժշտական կեանքին առանցքը կը կազմէր ժողովրդական գուսան – աշուղներու բանաւոր երաժշտութիւնը: Ըստ ցարական արխիւներուն, 1830ական թուականներուն, Երեւանի մէջ կային միայն 12 երաժիշտներ, որոնցմէ միայն 7 Հայեր էին, իսկ ամբողջ արեւելեան հայ իրականութեան մէջ կային 96 երաժիշտներ, որոնցմէ ութսուներկուքը Հայեր (աշուղներ, զուռնա եւ տուտուկ նուագողներ, սազանդարներ), որոնք իրենց «ելոյթներ»ուն իբրեւ թատերավայր ունէին ժողովրդային տօնախմբութիւնները, խնջոյքներն ու հարսանիքները: Դարու կէսուն, դաշնակն ու ջութակը մուտք կը գործեն (Ռուսաստանի վրայով) հայ բարեկեցիկ եւ քաղաքաբնակ առանձնաշնորհեալ ընտանիքներէն ներս: Նոյն թուականներուն, Աղեքսանդրապոլի մէջ (այժմու Լենինականը), նորաստեղծ հայկական զօրակայաններու հաստատումով, կը յառաջանան փողային նուախումբեր եւ համապատասխան երաժշտութիւն, որոնք աւելի ընդարձակուեցան 19րդ դարու երկրորդ կիսուն:

Մինչ հայկական բնապատուէն մէջ կը շարունակուի գուսանա – աշուղական եւ ժողովրդական բանաւոր աւանդութիւնը, տիրացուներն ու դպիրները, իրենց կարգին, կը հանդիսանան հոգեւոր երաժշտութեան թարգմանները:

Անկազմակերպ եւ ոչ–ասպարէզային այս վիճակին պատճառով՝ օտար ազդեցութիւնը ակներեւ էր եւ մէկուն եւ միւսին վրայ: Գուսաններու բերնին մէջ պարսկերէնը, թուրքերէնը եւ ազրպէջաներէնը կը գոյակցէին հայերէնին, իսկ եթէ ոմանց համար հայերէն լեզուն հիմնականն էր, անիկա առաւելաբար գրաբարախառն բարբառներու շտեմարան մըն էր, գրական լեզուն 19րդ դարու երկրորդ կիսուն է, որ տիրապետող դարձաւ աշուղական երգերուն մէջ: Գալով տիրացուներուն, անոնք հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը դարձուցած էին անճանաչելի, անոր մէջ ըստ իրենց քմահաճոյքին, առատօրէն ներմուծելով տաճկական շարքիներու յատուկ մելիզմաթիք («ալէյլ»ական) զարդարանքներ: Այս խիստ մտահոգիչ երեւոյթը կանխելու նպատակով էր առաւելաբար, որ Համբարձում Լիմոնճեան (ծանուցուած Պապա–Համբարձում անունով, որ կը վայելէր Տուզեան Յովհաննէս Չելէպիի հովանաւորութիւնն ու նիւթական օժանդակութիւնը, Պոլիս) ստեղծեց (1813–1815) ձայնագրութեան իր դրութիւնը: Այդ նշանները եւ անոնց անունները ան առաւ հայկական խազային (միջնադարեան) նօթագրութենէն, սակայն անոնց բոլորովին նոր բովանդակութիւն տուաւ: Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլար նօթագրել եկեղեցական եղանակները ու զերծ պահել զանոնք քմահաճ խեղաթիւրումներէ:

Լիմոնճեանի ձայնագրութեան դրութիւնը անհրաժեշտ լրացումներով կատարելագործութեան ենթարկուեցաւ 19րդ դարու ընթացքին, անոր աշակերտներուն կողմէ: Յետագային, այս սիստեմով ձայնագրուեցան նաեւ հայկական ժողովրդական երգեր: Կոմիտասի վաստակը մեծ է այս բնագաւառին մէջ: Ան քաջածանօթ էր Լիմոնճեանի երաժշտական սղագրութեան եւ իր դերը ունեցաւ անոր կատարելագործման մէջ:

Այդ օրերուն, մեր եկեղեցական եւ գուսանա – գաւառական երգերու մեծ ջատագովը կը հանդիսանայ մեր բոլորին սիրելի Խաչատուր Աբովեան: «Վէրք Հայաստանի»ի անմահ հեղինակը — տակաւին Դորպատի համալսարանի ուսանող — սորված է երգեհոն նուագել եւ իր մասնակցութիւնը բերած համալսարանի բազմաձայն երգչախումբի ելոյթներուն: Կ'ըսուի, թէ Աբովեան լաւ ծանօթ էր նաեւ եւրոպական երաժշտութեան եւ տեսական գիտելիքներու, ու ջանք թափած է զանոնք օգտագործել՝ ժողովրդական երաժշտութեան զարգացման գործին մէջ:

Ազգային ասպարէզային երաժշտութիւնը կը սկսի 19րդ դարու երկրորդ կէսին: 50–60ական թուականներու հայ իրականութեան մշակութային, գրականութեան եւ արուեստի տարբեր ճիւղերու ընդհանուր վերելքին մէկ մասնիկը կը կազմէ անիկա: Այս երեւոյթին առընչութեամբ կարելի չէ չյիշել Միքայէլ Նալբանդեանի խաղացած կարեւոր դերը: Ան մեր մէջ եղած է այն հազուագիւտ մտաւորականներէն մէկը, որ ոչ միայն չէ արհամարհած երաժշտութիւնը, այլեւ լայն ծանօթութիւններ ունեցած է եւրոպական դասական երաժիշտներու մասին: Վերտիի «Թրուպատուր» օփերայի հայերէն թարգմանութիւնը Վ. Սարհատեանի կողմէ (այս ուղղութեամբ առաջին դէպքը հայ իրականութեան մէջ) եղած է իր խորհուրդով: Մ. Նալբանդեան խորապէս համոզուած էր, որ գրականութիւնն ու երաժշտութիւնը ճշմարիտ այն հայելիներն են, որոնց մէջ կ'արտացոլայ ժողովուրդին ընդհանուր եւ իրական գոյավիճակը: Մեկնելով այս սկզբունքէն, ան քաջալերած է ժողովրդական ստեղծագործութեանց հաւաքման գործը, մանաւանդ այն, որ կը վերաբերի երգերուն, ծէսերուն, աւանդութիւններուն, առածներուն ու առասպելներուն:

Հայկական առաջին երաժշտական պարբերաթերթը լոյս կը տեսնէ Պոլսոյ մէջ, 1858ի Մայիսին՝ «Քնար Արեւելեան» անունով: Այս թերթին հրատարակիչներն էին Արիստակէս Յովհաննէսեան (Լիմոնճեանի ամէնէն ընդունակ աշակերտը) եւ Գաբրիէլ Երանեան («Կիլիկիա», Հայաստան» եւ ազգային – հայրենասիրական ուրիշ ծանօթ մեներգներու հեղինակը): Անոնք նպատակ ունէին «արեւելեան երաժշտութիւնը» ծանօթացնել հասարակութեան: Այս պարբերաթերթին մէջ սկսան լոյս տեսնել արեւելեան թաքսիմներ եւ շարքիներ՝ եւրոպական ձայնագրութեամբ: Այս ձայնագրութիւնը, որ կատարուած էր վերոյիշեալ երկու հեղինակներուն կողմէ, սատարեցին հայ երաժշտական շրջանակներու մէջ եւրոպական նօթագրութեան տարածման: 1861 Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ լոյս կը տեսնէ «Քնար Հայկական»ը իբրեւ կիսամեայ պարբերաթերթ՝ նոյն Գ. Երանեանի եւ իրեն աշակերտ՝ Նիկողոս Թաշճեանի նախաձեռնութեամբ: Հոս կը հրատարակուէին հայկական եւ եւրոպական նօթագրութեանց մասին տարրական գիտելիքներ, ինչպէս նաեւ ազգային երգեր՝ եւրոպական նօթագրութեամբ:

Թէեւ այս պարբերաթերթերը երկար կեանք չունեցան, սակայն հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ հիմը դրին առաջին երաժշտական ընկերութեան: Շատ չանցած՝ այս ընկերութեան մաս կազմեց Տիգրան Չուխաճեան, որ կը հանդիսանայ նախակոմիտասեան շրջանի ասպարէզային ամէնէն վաւերական երաժիշտ – ստեղծագործողը, » Հայկական Վերափ »ն: Եւ, վերջապէս, երաժիշտ – մանկավարժ ու հասարակական գործիչ՝ Եղիա Տնտեսեանի անուան հետ կապուած են պատմական մեծ կարեւորութիւն ունեցող քանի մը հրատարակութիւններ, ինչպէս՝ «Ազգային երաժշտութիւն» վերնագրով, յօդուածաշարք մը «Սիոն»ի մէջ, 1865ին), դասական ուսումնասիրութիւններ պարունակող հատոր մը՝ «Նկարագիր երգոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ» (1874) եւ պատկառելի «Ձայնագրեալ շարականք»ը, որ միայն 1934ին լոյս տեսաւ Պոլսոյ մէջ, չորս հատորով: Մինչ այդ՝ հրապարակ կ'ելլէ առաջին երաժշտական դասագիրքը՝ «Դասագիրք եկեղեցական ձայնագրութեան Հայոց», հեղինակ՝ Նիկողոս Թաշճեան:

Ահա այս բարեբաստիկ օրերուն է, որ կը զուգադիպի բազմաձայն երգչախումբի առաջին լուրջ կազմակերպութիւնը, ու պատմական առաջին երգչախմբային համերգը կը տրուի 1885 Մարտ 15ին, Թիֆլիսի մէջ: Ասիկա, իր ամբողջութեանը մէջ, գործն էր 19րդ դարու երկրորդ կէսին հայ երաժշտական մշակոյթի ականաւոր ներկայացուցիչներէն՝ Քրիստափոր Կարա–Մուրզայի:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ

(Շար. – 1)

Փաղուէկ Փաղուէ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Հովէյդայ, Թեհրանի «Արարատ» մարզադաշտի շինութեան համար երկու միլիոն փրանք նուիրած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Իւնեսքոյի սրահին մէջ, Փետրուար 21ին, ամերիկահայ երգչուհի Քեթի Պէրպէրեան երգահանդէս մը տուած է, կազմակերպուած Լիբանահայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան, ինչպէս նաեւ ամերիկեան եւ իտալական մշակութային կեդրոններու կողմէ: Երգչուհին յայտագրին մաս կազմած են Ճան Քէյճի, Քլաուտիօ Մոնթեվերտիի, Քլօտ Տըպիւսիի, Պիթըլզներու եւ իր ստեղծագործութիւններէն երգեր:

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ իր ջրանկարները եւ իւղանկարները ցուցադրած է նկարիչ Բիւզանդ Կոճամանեան: Նկարիչը լաւին կը տիրապետէ իր նիւթին, ունի հարուստ եւ հզօր գոյներ, ինքնավստահ վրձին մը եւ տեսիլք, կը գրեն տեղական թերթերը:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Քիչ է թիւը այն քաղաքներուն, որոնք այնքան տառապած են որքան տառապեցաւ Լենինկրատ:

Ցարերու անգթութիւնները, սթալինեան մաքրագործումները, բոլոր ասոնք անցած էին արդէն անոր գլխուն վրայէն երբ, 1941ին հիթլէրեան բանակները օղակի մը մէջ առին զայն եւ անոր պարտադրեցին 900 օրերու պաշարումը, որ տուաւ 1.500.000 զոհեր: Բայց եւ այնպէս շատ քիչ բան խօսուեցաւ այս ահաւոր ողբերգութեան մասին: Սթալին կը վախնար Լենինկրատէն՝ բանաստեղծներու, արուեստագէտներու, երաժշտագէտներու այս հոյակապ քաղաքէն:

Պատերազմէն վերջ, ան խեղդամահ ըրաւ իրականութիւնը ու կրկին մաքրագործեց քաղաքը: Հէրիսըն Սոլզպըրի, պարոյկաւոր թղթակից առաջին արեւմտեան թղթակիցներէն էր որոնց արտօնուեցաւ Լենինկրատ մտնել անմիջապէս որ վերցուեցաւ պաշարումը: Այս գիրքը 25 տարիներու աշխատութեան պտուղն է, տարիներ՝ որոնց ընթացքին հեղինակը հաւաքած է ամէն տեսակ տեղեկութիւններ, պրպտած՝ մտերիմ օրագիրներ, յիշատակներ, թղթածրարներ, թղթակցած է քաղաքին պաշտօնական մարմիններուն հետ, ու վերջապէս տեսակցած է անհամար վերապրողներու հետ: Իր գործը, ընդարձակ որմանկար մըն է, ուր հերոսութիւնը կը խառնուի անասելի սարսափներու եւ ուր սակայն կը փայլի մարդկային հոգիին ազնուականութիւնը:

Լենինկրատի հնաւանդ, կաթնագոյն ու գունահող շէնքերուն մէջ քննութիւնները վերջ գտած էին: Կապոյտ հագուստներով երիտասարդներ սպիտակ շղարշէ շըրջազգեստներով երիտասարդուհիներ, խումբերով կ'անցնէին Պալատի կամուրջէն: Օդին քաղցրութիւնը, թմբրիները, ծաղկած յասմիկները ամէն կողմ արձակուրդի մթնոլորտ մը կը ստեղծէին կարծես:

Ուսանողները կ'աճապարէին մասնակից ըլլալու համար Արեւակայքի աւանդական պտոյտին ի պատիւ տարուան ամէնէն երկար օրուան, օր մը որ չի վերջանար, գիշեր մը որ գիշերներուն ամէնէն սպիտակն է: Այդ ժամերուն Լենինկրատ անիրական երեւոյթ մը կ'առնէր: Հիւսիսի անօրինակ լոյսը կը մեղմացնէր գոյները, կը փարատէր շուքերը, ու քարաշէն հրակայ շէնքերուն կուտար հաւկիթի կճեպի գոյն մը: Երիտասարդ զոյգեր կ'երգէին կիթառներու ընկերակցութեամբ, Նէվսքի հրապարակի սրճարաններուն մէջ կը խմուէին կամ կը թափառէին փողոցներու եւ հանրային վայրերու մէջ, առանց գիշերուան հասնիլը տեսնելու: Ուսանողները, խումբերով եւ թեւանցուկ կը քալէին, միաբերան երգելով: Անոնց երգերը կը տարածուէին միջոցին մէջ, անիրական, անսովոր թրթռացումներով...

«Տալէքօ... տալէքօ... հոն հեռո՜ւն... հոն...» կ'ըսէր անոնց յանկերգը, որ կ'ոգեկոչէր մահը՝ ծննդավայրէն հեռու..

Մեծն Պետրոսի կողմէ հիմնուած առաջին օրէն իսկ այս քաղաքը իր զանազան անուններուն տակ (Սէն Փեթերսպուրկ, Փեթրոկրատ, Լենինկրատ) եղած էր առանձնայատուկ քաղաք մը, եւ իր բնակիչներն ալ առանձնայատուկ մարդիկ: Կառուցուած դժնեայ ճահիճներու վրայ ի գին հարիւր հազարաւոր աշխատաւորներու կեանքին՝ կայսերական քաղաք մըն էր ան որուն յղացումն անգամ կայսերական վեհութիւն մը ունէր: Մեծն Պետրոս, Կատարինէ 2րդ, ու իրենց յաջորդները ջանացած էին մէջտեղ հանելու մայրաքաղաքներուն ամենահոյակապը եւ մեծ չափով ալ յաջողած էին:

Զմեռուան Պալատին ճարտարապետական խմբաւորումը, Էրմիթաժի թանգարանը, Պօղոս–Պետրոսի ամրոցը, դղեակները, տաճարները, ջուրի եւ գետերու խողովակներու ցանցերը՝ որոնք քաղաքին տուած էին Հիւսիսի Վենետիկ անունը այս բոլորը եւ դեռ շատ մը ուրիշ գեղեցիկ բաներ «Փիթըր»ը դարձուցած են հրաշապետ ոստան մը:

Սէն Փեթերսպուրկ եղած է «Արեւմուտքի վրայ Ռուսիոյ պատուհանը», երկրին ամէնէն յառաջապահ, ամէնէն հարուստ եւ ամէնէն զարգացած ընկերութեան կեդրոնը: Անոր համար յաճախ գործածած են բարձր մակդիրներ, իւրաքանչիւրը ծընունդ առած անոր հոյակապ հեռանկարներէն եւ յուշարձաններուն գեղեցկութենէն: Քաղաքը եղած է Ռուսիոյ արհեստանոցը, անոր տարրալուծարանը, ռուսական գեղարուեստին ու գիտութեան օրրանը:

ՀԷՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(Թարգ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԹԷՐՁԵԱՆ)

(Շար. – 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

Ընդհանուր առմամբ Յունուար ամսուան արդիւնքները վատ չեն, երկրին տնտեսութեան մարզին մէջ: Արտադրութիւնը իրագործելու ծրագիրը իրագործուած է 101,3 տոկոսով, ինչ որ կը նշանակէ 5,8 տոկոս յաւելում, անցեալ տարուան Յունուար ամսուան համեմատութեամբ:

Յունուարին արտադրութեան աճի թափը յատկապէս բարձր եղած է մետաղի ձեռնարկութիւններու մէջ: Այսպէս, հաստոցի եւ գործիքներու շինութեան աճը 10,2 տոկոս եղած է, սարքերու ձեռնարկութիւններուն, ինչպէս նաեւ գանձք ինքնաշխատ դարձնելու մարզին մէջ («աւտոմատացման միջոցներ») աճի յաւելումը 34,8 տոկոս եղած է: Ցուցանիշները աւելի բարձր են եղած ցունաւոր մետաղագործութեան, շինանիւթերու տեղական արդիւնաբերութեան մէջ:

Ուրախալի է նաեւ այն փաստը, որ 1972ին ետ մնացած ձեռնարկութիւններէն շատերը սկսած են յառաջդիմել եւ ապահոված են իրենց ծրագիրներու իրականացումը:

1973ի համար որոշուած է, որ արդիւնաբերութիւնը իր ծրագիրը կատարէ հարիւրին՝ հարիւր երեք տոկոսով:

Սակայն այս տարուան թիւ մէկ ընտրանքն է:

Այս իմաստով յաջող ամիս մը արձանագրած են հետեւեալ ճիւղերը՝ բրաու-ֆորմաքէօր, որու Յունուարի ծրագիրը իրագործուած է 8,8 տոկոսի յաւելումով, անցեալ տարուան Յունուար ամսուան համեմատութեամբ: Կրաղիւս՝ 4,5 տոկոս աճ, հիւսուածքէ հագուստեղէն՝ 7,1 տոկոս, կաշիէ կօշիկ՝ 3,9 տոկոս աճ: Իրենց առաջադրութիւնները մեծ չափով իրագործած են նոյնպէս միսի, երշիկի, իւղի ձեռնարկութիւնները:

Միւս կողմէ, սակայն, դժբախտաբար, տկար ճիւղեր ալ եղած են: Այսպէս, անտառի եւ փայտամշակման արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը Յունուարին իր ծրագիրները իրականացուցած է 86,2 տոկոս միայն, թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը՝ 97 տոկոս, գիւղական շինարարութեան նախարարութիւնը՝ 47,9 տոկոս: Արտադրութեան ծաւալի աճի թափը դգալի կերպով նուազած է սնունդի, միսի եւ կաթնեղէնի նախարարութիւններու մօտ:

66 ձեռնարկութիւններ չեն իրականացուցած տարուան առաջին ամսուան ծրագիրները, որուն հետեւանքով 5·100·000 ռուբլիի արժէքով աւելի քիչ ապրանք հրապարակ եկած է: Ասոր մօտ 48 տոկոսը բաժին ինկած է թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութեան:

Զայներ Գաւառէն

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Երբ թղթատենք մեր զարաւոր ու ողբերգական պատմութեան թղթածրարը, կը հանդիպինք բազմաթիւ դէպքերու, թուականներու որոնք նոյնքան պայքարներ ու ըմբոստացումներ են օտար բռնատիրութեան դէմ: Այդ ծառացումներու շարքին 1921 Փետր. 18ի համաժողովրդային ապստամբութիւնը ուժգնօրէն կը բնորոշէ հայ ժողովուրդի քաղաքական միտքը եւ անոր ազատ ապրելու բուռն ցանկութիւնը:

Շաբաթ Փետր. 24ին, Սալ Մայընոյի մէջ տեղի ունեցած 52րդ տարեդարձի ոգեկոչման հանդիսութիւնը վկայութիւնն է այն իրողութեան, որ ազատութեան տենչը միշտ կը շարունակէ մնալ մեր ժողովուրդի հոգիին մէջ:

Օրուան նախագահ Աստուր Բէօսէեան, նախ շեշտեց թէ Փետրուար 18ի փաստն ու իմաստը հարազատ են Հայոց պատմութեան եւ հայ ժողովուրդի անընկճելի ապստամբութեան: Հայկ Դիւցազնէն մինչեւ Վարդան Մամիկոնեան եւ Վարդանէն մինչեւ Փետրուարեան ապստամբութեան նորագոյն շրջանը, Հայութիւնը կը գտնենք հաւատարիմ իր նկարագրին եւ հնադանդ համոզումներուն:

Ապա, յարգելի նախագահը, թուամաբանականօրէն ցոյց տուաւ թէ Դաշնակցութիւնը չէր որ կազմակերպեց այդ ըմբոստութիւնը, ինչպէս ոմանք փորձեցին ու կը շարունակեն փորձել խեղաթիւրելով պատմութիւնը. անիկա գործն էր հերոս Սասունցիներուն, Մշեցիներուն, Վանեցիներուն, տեղացի ժողովուրդին, մէկ խօսքով՝ ամբողջ հայրենի ժողովուրդին:

Յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի, Կարօ Տէրտէրեան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը յատկապէս ծանրանալով 1920 Դեկտ. 2էն մինչեւ 1921 Փետր. 18 երկարող ժամանակամիջոցին վրայ, մանրամասն թուելով հայ գանգուածներու տառապանքն ու դժոխային կեանքը: Իր վերջաբանին մէջ յայտարարեց թէ Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութիւնը բոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ եղաւ մեր պատմութեան մէջ նոր փառաւոր բայց ավելնալի էջ մը որ կուտայ մեր երիտասարդութեան անփոխարինելի օրինակը ցեղի մը տոկունութեան եւ կենսունակութեան, դառնալով տարիներու կնիքով ապագային հարազատ գլացումներու անսպառ ներշնչարան:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը, Կարօ Յովսէփեան, նախ ըսաւ որ Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը առաջինն է համաշխարհային պատմութեան մէջ համայնավար բռնատիրութեան դէմ, եւ որուն յաջորդեցին Վրաստանի (1924), Արեւելեան Պերլինի (1953), Հունգարիոյ (1956), Չեխոսլովաքիոյ (1968) ապստամբութիւնները:

Յետոյ, երիտասարդ բանախօսը, փաստերով ցոյց տուաւ թէ բոլշեւիկները իրենք բռնօրէն պարտադրեցին ժողովուրդին Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը, ստեղծելով քաղաքացիական կռիւ աւելի համարձակօրէն ճզմելու համար Հայութիւնը եւ վերջնականապէս պարտադրելու համար բոլշեւիկեան վարչակարգը Այդ փաստերու եւ վկայութիւններու կարգին, Կարօ Յովսէփեան, ի մէջ այլոց յիշեց Լենինի նամակը, դրկուած Երեւան, ձեռամբ Ս. Միասնիկեանի, նաեւ «Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» գիրքը լոյս տեսած Երեւան 1967ին:

Իր եզրակացութեան մէջ, Կարօ Յովսէփեան ըսաւ. «Նման հանդիսութիւններ վկայութիւններ են որ գիտակցինք մեզի սպառնացող վտանգներուն եւ տկալու գաւանանքը ամէնօրեայ ապրումի եւ գործի վերածենք եւ Փետրուար 18ներ կոչեր են արժանաւորութեամբ ապրելու, հաւաքական մեր կեանքը անխոցելի պահելու մինչեւ իրագործումը քաղաքական մեր դատին»:

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինը ստանձնած էր Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը, ու «Մեր Հայրենիք» եւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգներէն վերջ յաջորդաբար, բուռն ծափահարութիւններու արժանացան Կարօ Տէրտէրեան (մեներգ), Ռուփինա Խըվաձեան (դաշնակ), Անի Ճամուղեան (մեներգ), Նոր Սերունդի նորակազմ Սեւան պարախումբը՝ հայկական պարերով: Դադարէն վերջ եղաւ լուսարձակով ցուցադրութիւն Փետրուարեան ապստամբութեան ղեկավար դէմքերուն: Օրուան շնորհալի խօսնակն էր Մարի Սադրեան:

Գնահատանքի անվերապահ խօսքերու արժանի է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէն, որ ստանձնած էր հանդիսութեան նախաձեռնութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

—○—

Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդը արծաթեայ շքանշանով պարգեւատրած է ֆրանսական բանակի պահեստի սպայ ընկեր Պետրոս Զպուքճեանը (Թիպեան) ի գնահատանք երկու պատերազմներու ընթացքին իր մատուցած ծառայութեանց համար Ֆրանսայի:

Յանձնումը կատարուած է հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, ձեռամբ Թաղապետական Խորհուրդի գլխաւորական ճիւղի նախագահ Պ. Պիքարի, Պ. Քոլիպոյի եւ Տիկին Քասփերէթի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղը, որ առաւելաբար երիտասարդուհիներէ կազմուած է, գեղեցիկ մտածումն էր ունեցած պարահանդէսի մը շրջագիծին մէջ ի մի համախմբելու շրջանի հայրենակիցները՝ ամփոփ մթնոլորտի մը մէջ եւ հաճելի երեկոյթ մը պարգեւելու համար անոնց:

Պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Փետրուար 24ին, Շաբաթ իրիկուն, Կոնէսի սրահին մը մէջ: Երեք հարիւրի մօտ հայրենակիցներ ժամադրուած էին հոն:

Պետիկեանի նուագախումբը մինչեւ առաւօտեան ժամերուն հայկական եւ եւրոպական երգեր եւ պարեղանակներ նուագեց՝ համեմուած երգերով:

Շուրջպարերը երկար ժամանակ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Նոր Սերնդականներ իրենց ազգային — յեղափոխական խմբերգներով սատարեցին խանդավառութեան ստեղծումին:

Հաճելի էր դիտել Սեւանի Մինի-Սօսի պարախումբի փոքրիկները, երկու սեռէ, իրենց ազգային տարազներով եւ պարերով:

Երեկոյթը կատարեալ յաջողութիւն մը արձանագրեց՝ նիւթական եւ բարոյական տեսակէտով:

Խաչուհիները հայկական օր մը պարգեւեցին ներկաներուն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Իւնեսքոյի վիճակագրութեան համաձայն 1970ին 41·322 գիրք թարգմանուած է 73 երկիրներու մէջ: Թարգմանուած գիրքերը ամէն սեռի կը պատկանին: 1970ին թարգմանուած գիրքերու ընդհանուր թիւը երեք հազար աւելի է 1969ին թարգմանուած գիրքերու թիւէն:

Որո՞նք են ամէնէն շատ թարգմանուած հեղինակները: Առաջին կարգի վրայ կուգայ Լենին 448 թարգմանութիւններով: Անկէ ետք Շէյքսփիր (141), ապա՝ Ժիւլ Վեռն (128), Ժորժ Սիմընոն (119): Ասոնցմէ ետք Ֆրանսականի մէջ Պալզաք (75 թարգմանութիւն), Ա. Տիւմա Հայր (51), Վ. Հիւկօ (47), Մօփասան (46), Սարթր (42), Քամիւ (40), Սթենտալ (33), Մօրուա (30), Ժիտ (29), Մօլիաք (18), Սիմոնն տը Պովուար (12):

Բաղդատութեան համար թուենք՝ Ականթա Քրիսթի (95 թարգմանութիւն), Դոստոյեւսկի (78), Տիքենս (77), Հէմինկուէյ (68), Փըրլ (65), Կէօթէ (37):

Երկիրներ, որոնք ամէնէն աւելի թարգմանած են՝ Դաշնակցային եւ Արեւելեան Գերմանիա (5932): Խորհ. Միութիւն կը հետեւի ասոնց մօտէն: Սպանիա չորրորդ տեղը կը գրաւէ 2944 գիրքերու թարգմանութեամբ: Ֆրանսա 6րդ գիրքը կը գրաւէ 1918 գիրքերով:

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

ԺԵ.

— Այո՛, սիրելի Լիւսիս, այո՛ այցելութիւն պիտի տամ միլիոնատէր ճարտարարգործի մը: Ան պատրաստ է Ֆրանսայի մէջ շարունակելու Ամերիկայի իր ընդարձակ գործերը, որոնց շնորհիւ շահած է իր հարստութիւնը եւ ամբողջ աշխարհի մէջ նշանաւոր դարձած է:

— Այդ ճարտարարգործին անունը ի՞նչ է:

— Ժորժ բարեկամիս խօսք տուած եմ որ այցելութիւնս յաջողութեամբ պսակուելէն յետոյ միայն անոր անունը յայտնեմ, բայց չեմ կրնար ձեզմէ գաղտնի պահել ոչ մէկ բան: Պաշտպանս Բօլ Հարման կը կոչուի:

— Բօլ Հարման, Մուրիլլօ՞ փողոց, հարցուց Լիւսի:

— Այո՛, կը ճանչնա՞ք:

— Ոչ թէ Բօլ Հարմանը, այլ անոր աղջիկը: Երեկոյթի այն շրջազգեստը, զոր վերջերս կարեցի եւ որուն վրայ կը հիանայիք, անոր աղջկան համար էր:

Ու Լիւսի յանկարծ ուրախացած, աւելցուց.

— Օ՜հ, հիմա այլեւս չեմ վախնար որ ձախողութեան պիտի մատնուիք: Օր. Մէրի հմայիչ, բարի, հեզահամբոյր, բարեացակամ, ·գորովալից աղջիկ մըն է... վերջապէս ամէն ձիրքերով օժտուած է. այդպիսի աղջկան մը հայրը պատուական մարդ մը կրնայ ըլլալ: Օ՜հ, շատ բրէ՛ք, բարեկամս:

Լիւսիէն նշանածին ճակատը համբուրելէ յետոյ, Փարք Մոնսօ պնուապետական թաղամասը գնաց: Հոն հասնելուն պէս՝ Մէրիի կողմէ ընդունուեցաւ: Մանկամարդ աղջիկը լաւ գիշեր մը անցընելուն համար, դէմքը նուազ յոգնած ու գիմագծերը նուազ պրկուած էին: Խիտ գորգարուն փէնեուար մը կը «քօղէր իր մարմնին հիւանդոտ նիհարութիւնը: Գրաւիչ երեւոյթ մը ունէր:

Լիւսիէն ներս մտած պահուն, Մէրի ոտքի ելաւ եւ երկու քայլ յառաջացաւ երիտասարդին առջեւ, որ յարգալից խոնարհութիւն մը ըրաւ: Մանկամարդ աղջիկը մէկ նայուածքով պարուրեց այցելուն, ու նշմարեց որ ան ունէր վայելուչ հասակ մը, ուշիմ եւ համակրելի դէմք մը: Կարճ խօսքով՝ Լիւսիէն հաճոյ թուեցաւ Մէրիի, որ առանց դժուարութեան կրցաւ ստուգել որ մինչեւ այն ատեն այդքան հրապուրիչ երիտասարդի մը չէր հանդիպած:

— Պարոն, ըսաւ Մէրի, դուք ջերմապէս յանձնարարուած էք Պ. Ժորժ Տարիէի կողմէ, որուն նկատմամբ մեծ համարում ունի հայրս:

— Օրիորդ, Ժորժ Տարիէ լաւագոյն բարեկամս, մանկութեան ընկերս է:

— Պարոն, ձեզի կը սպասէի:

— Օրիորդ, խորապէս զգացուած եմ այն մեծ պատիւէն, զոր կը հաճիք ընծայել, զիս ընդունելով: Ժորժ ինծի ըսաւ թէ դուք պիտի հաճիք ձեր ամենազօր աջակցութիւնը ընծայել ինծի ու ձեր պարոն հօր ներկայացնել զիս: Ժորժ բարեկամիս կողմէ յանձնարարական նամակ մը ունիմ, ձեր պարոն հօր ուղղուած:

Լիւսիէն յարգալից շեշտով մը կը խօսէր, առանց նուաստացումի եւ տափակ մեծարանքի: Շնորհ մը կը խնդրէր իբր մարդ մը, որ գիտէ թէ ինչ կ'արժէ ու կը զգայ թէ ինք արժանի է զայն ձեռք բերելու: Մէրի աչքերը գոցեց Լիւսիէնի քաղցր եւ հեշտալուր ձայնին զգուանքին տակ:

— Պարոն, նստեցէք, ըսաւ, ձեռքովը աթոռ մը ցոյց տալով: Հիմա պիտի սկըսինք խօսակցիլ...: Պ. Տարիէ ինծի ըսաւ թէ շատ արի էք, բայց մինչեւ հիմա առիթ չէք ունեցած ձեր ընդունակութիւնները օգտագործելու, թէ ջերմապէս կը փափաքիք պաշտօն մը ունենալ այն մեծ գործարանին մէջ զոր հայրս պիտի բանայ մօտ ատենէն:

— Օրիորդ, եթէ այդ պաշտօնը ինծի տրուի, ապագաս ապահովուած պիտի ըլլայ, յարեց Լիւսիէն:

Մէրի շարունակեց.

— Պ. Տարիէի պատասխանեց թէ մրցակիցները շատ են ու աշխատութեանց տնօրէնի պաշտօնը շատ նախանձելի գործ է: Բայց միեւնոյն ատեն անոր խոստացայ ձեռքէս եկածը ընել, որպէսզի նախապատուութիւն ընծայուի ձեզի եւ ձեր մրցակիցներուն յաղթէք: Այդ նպատակին հասնելու համար, պէտք է որ ամէնէն առաջ դուք տեսնէք հայրս: Սովորաբար, ճարտարարուեստական գործերու չեմ խառնուիր բնաւ, ու կը կարծէի որ այսուհետեւ ալ պիտի չխառնուէի, բայց ձեզի համար պիտի ընեմ այն ինչ որ չեմ ըրած ցարդ. ունեցած բովանդակ ազդեցութիւնս ի գործ պիտի դնեմ, քանի որ դուք Պ. Տարիէի բարեկամն էք, յարեց մանկամարդ աղջիկը ժպտելով: Ուրեմն ձեզ պիտի ներկայացնեմ հօրս եւ ուժ պիտի տամ ձեր խնդրանքին:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արթին Էքպէրեան, այրի Տիկին Օննիկ Էքպէրեան, Օրիորդ Աննիկ Էքպէրեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Անդրէ Լըմէր եւ զաւակները՝ Վալէրի եւ Անթուան, այրի Տիկին Վերժին Տէր-Ազարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սէթեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Յակոբ Մեծատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մեծատուրեան, Պր. Սիմոն Պահատուրեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Խաչիկ Էքպէրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Էքպարեան եւ զաւակները, Պր. Թադէոս Էքպէրեան, Տէր եւ Տիկին Օհան Օհանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Յակոբ Սարը Կիւզէլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Հայկազ Մինէլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Տիրան Պապէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ստեփան Պալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անկօ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Արմաղան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Արզպար եւ զաւակը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր, եղբօրորդ-ւոյն, քրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ԹՈՐԳՈՄ ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 3ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Մարտ 8) ժամը 14ին Շավիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, 4, Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ եւ թաղումը Շավիլի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ

Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
դասախօսելու համար Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ
Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ Մարտ 10, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 16ին, Շաբաթ օր:

Բանկէնդանի ճաշ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

կազմակերպուած
Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ

11 Մարտ, Կիրակի ժամը 13ին
Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պուլ. Դ'Աթէն

ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ

Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ
Հայկ. ժողովրդական պարեր՝
ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԷ
եւ դիմակաւոր պար

Orchestre pop' PLANÈTE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
48–98–23 կամ 51–79–93

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 11 Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին
Կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
L'OLYMPE CHEZ NOUS
JAN VASSILIS

Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »
L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom
L'OLYMPE
եւ նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով
ELECTION MISS CROIX ROUGE

Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé
« FLASH SUR L'ARMENIE »
La projection du film de 16 heures à 17 heures
L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել
359-67-03 ժամը 15էն վերջ 990-66-28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին
Մուտք 20 ֆրանք

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՓԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

garage bédot

BARONIAN

MECANIQUE — TOLERIE — PEINTURE — TOUTES MARQUES
Spécialiste mise au point électrique Souriau
DEPANNAGE RAPIDE

6, Impasse des Prêtres (37, Avenue d'Eylau)
Paris (16e) — Tél. : 727-95-16

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան նոր կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին կը նուիրեն.—

Արզումանեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Սիմոնեան 150ական ֆր., Տոքթ. Մարք Գոհարեան (Վալանս), Պր. Մարք Տէոէեան, Յովնանեան ընտանիք (Ֆոն-թէն), Պր. Գրիգոր Պարտիզպանեան (Անիէռ), Տիկ. Ս. Սարգիսեան (Նիս) 100ական, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Քիւրքճեան (Անիէռ), Պր. Յակոբ Երանեան (Սար-սէլ), Քէօլէեան ընտանիք (Պուա Քոլոմպ) Տիկին Բէն Էգնայեան, Պր. Ֆրանսիս Փափազեան (Փուաթիէ), Պր. Հրանդ Փափազեան, Պր. Հայկ Քիրազեան (Վիրոֆլէ), Արտի Հաստատութիւն, Քէփճեան-Եղիսեան ընտանիք (Օլնէ սու Պուա), Պր. Էտկար Շահվէքիլեան, Տէր եւ Տիկ. Վէնսան Լորէնեան (Տրակինեան), Պր. Յակոբ Աչճեան (Փրէ Սէն-Ժերվէ), Պր. Ս. Զարգարեան (Մարսէյլ), Տիկին Ռեբեկա Կարապետեան (Վիլֆրանշ), Պր. Գալուստ Մանուկեան (Պուա Քոլոմպ), Տիկ. Սոնիա Ալէմեան (Նիս), Պր. Ժ. Յովակիմեան (Նիս), Տիկին Վեհանոյշ Սարաֆեան (Մարսէյլ) 50ական ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 9) երեկոյեան ժամը 8.30ին: Հաւաքատեղի՝ քաղաքապետարանի սրահը:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 11ին, Մարտ 18ին, Մարտ 25ին, Ապրիլ 1ին եւ Ապրիլ 8ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

Այս օրերուն՝ հոգեհանգստեան արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11,15ին:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆԸ

Կը ներկայացնէ

Սայաթ-Նովա

Գրական եւ երաժշտական երեկոյ
նուիրուած հայ մեծանուն աշուղին
մասնակցութեամբ Մարի Նուպար Հայկական Տան ուսանողներու
կը մասնակցի ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ համոյթը

Vendredi 16 Mars à 21 heures
« Maison des Centraux », 8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հովանաւորութեամբ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան
10 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
SALLE MOLIERE, 18, Quai de Bondy — Lyon (5e)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Մրցանակաւոր՝
Լիոնի, Ցիւրիխի եւ Վիէննայի երաժշտանոցներէն)
Դաշնակի ընկերակցութեամբ ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ
(Մրցանակաւոր՝
Լիոնի եւ Ժընեւի երաժշտանոցներէն, տեսուչ Ռոմանի երաժշտանոցին

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մոցարթ, Շուպէրթ, Վոլֆ, Տըպիւսի, Կոմիտաս եւ Ալէմշահ

Տոմսակները կը ծախուին

Union Nationale Arménienne, 295, Rue Boileau — Tél. 60-47-18
Agence Sévan, 50, Cours de la Liberté — Lyon (3e) — Tél. 60-13-66
Décines : Mr. Bayendrian, 25 Rue Cornavent
Salon Jean-Jacques, 253, Av. Jean-Jaurès — Tél. 49-27-09

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Քաղաքի Վարչութեան
Ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԻի
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ
JEUDI 8 MARS
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.659
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.659

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

(1823–1904)

—0—

Վաթսունեւինը տարի առաջ, Փետրուար 10, 1904ին, Պոլսոյ մէջ մահկանացու իր կեանքը կը կնքէր արեւմտահայ լրագրութեան վեթերան, արեւմտահայ լեզուական բարեչրջումի շարժման յառաջապահ, սահմանադրականերու սերունդի ջերմ աջակից եւ 19րդ դարու թարգմանական գրականութեան առատահունձք մշակ Կարապետ Իւթիւճեան՝ 1850–1900 յիսնամեակի մտաւոր ու ընկերային գործօնքի տիրական դէմքերէն մին, որուն խմբագրութեամբ հրատարակուող «Մասիս»ը (1852–1884) արդարօրէն կը խորհրդանշէ արդի աշխարհաբարի դասմին, յղկումին եւ հայացման պատմական դարձակէտը, ԺԹ. դարու կէսէն մինչեւ իրապաշտ շարժում:

Ծնած է 1823ին, Պալաթու մէջ (Պոլիս), մականունը կուգայ հօր արհեստին ճամբով՝ «արդուկահար — իւթիւճի Սիմոն աղա»: Ծննդավայր գիւղին եւ Սամաթիոյ տարրական վարժարաններու ընթացքը աւարտելէ վերջ, 1839ին կը դառնայ ուսանող Սկիւտարի Ճեմարանին, որուն փակումով (1840) կը հարկադրուի ինքնաշխատութեամբ եւ շրջանի ծանօթ ուսուցիչներուն առաջնորդութեամբ խորացնել իր զարգացումը մինչեւ 1844, երբ ուսուցչական պաշտօնի կը ձեռնարկէ հայաշատ կարգ մը թաղերու Ազգ. կրթարաններուն մէջ: 1848ին կը մեկնի Փարիզ, կը հետեւի առեւտրական բարձրագոյն դասընթացքներու եւ Լոնտոնի ճամբով կը վերադառնայ Պոլիս, 1851ին:

1852 Փետրուար 2ին, Թրքահայոց պատրիարքարանի հրաւէրով կը կոչուի պաշտօնաթերթ «Հայաստան»ի պատասխանատու խմբագրութեան, յաջորդելու համար Յովհաննէս Զամուրճեանի (Տէրոյենց)՝ որուն հանդէպ վերապահութիւններ գոյութիւն ունէին այդ օրերուն: Իւթիւճեան կը համաձայնի կարգ մը պայմաններով, որոնցմէ մէկն էր «Հայաստան» անունին փոփոխութիւնը «Մասիս»ի: Այդ թուականէն ասդին, մինչեւ 1884, անխափան եւ անդադար կը շարունակուի հրատարակութիւնը թերթին, իր խմբագրութեան տակ. իսկ 1884էն ետք՝ մինչեւ 1907, շրջան մը Արփիարեանի «Արեւելք» օրաթերթին միացած, յետոյ կրկին անջատաբար, մերթ իբրեւ օրաթերթ, մերթ շաբաթաթերթ, ծանօթ դէմքերու խմբագրութեամբ:

×

«Մասիս»ն ու իր խմբագիրը ասպարէզ իջան, երբ աշխարհաբարը հանածոյ էր տակաւին, — կը կարօտէր դասմի: Ռամկօրէնը տիրականօրէն ներկայ էր, թրքաբանութիւնը՝ ցայտուն: Կարապետ Իւթիւճեան իր թերթը վերածեց լեզուական բարեչրջումի սատար բեմի մը, «Մասիս»ի շուրջ համախմբելով կատարելութեան ու հայացումի ձգտում ունեցող մտաւորականութիւնը: Ներսէս պատրիարք Վարժապետեան՝ Իւթիւճեանը կոչած է «արդի լեզուի հեղինակն ու հայրը», — չափազանցուած արժեւորում մը հաւանօրէն, սակայն հասկնալի՛ դեղում: Անկասկած՝ եղաւ յառաջապահներէն մէկը 1850–1880ական թուականներու լեզուական բարեչրջումի շարժման:

Իբրեւ հրապարակագիր ու խմբագիր, մնաց խոհական, ծանրաբարոյ, կարելի է բռնել գաղջ: «Ջիղ» չունէր, — Ստեփան Ոսկան մը չէր: Ջատագով էր սակայն յառաջդիմութեան ու յեղաշրջումի:

Թարգմանական իր աշխատանքներու կարգին են Էօժէն Սիւի «Թափառական Հրեայ»ն, Փոնսոն Տիւ Թէրայի «Կարմիր մարդոց երդումը», Ժիւլ Վեռնի «Ուղեւորութիւն դէպի լուսին»ը, եւայլն:

Մաս կազմած է Պոլսոյ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովին՝ Նահապետ Ռուսինեանի, Գրիգոր Օտեանի, Երուանդ Ազաթօնի եւ ուրիշներու շարքին: Անդամակցած է նաեւ Սահմանադրական Ժողովին:

Առաքել Պիպեռճեանի «Ճաշակ»ին մէջ (1910) կը կարդանք իր մասին. — «Իւթիւճեանէ յառաջ ո՛չ թէ միայն լրագրական լեզուն, այլ աշխարհիկ բարբառը թերի էր, դեռ յաճախ կը գործածուէին ռամկական եւ օտարոտի ոճեր ու բառեր, տակաւին աշխարհաբար լեզուն հաստատ հիմն չունէր, քերականութիւնք տկար եւ ճապաղ էին: Իւթիւճեան, իբրեւ լեզուի վերանորոգիչ մը, կատարեց իւր պարտքը, որչափ որ միջոցներ ներեցին: Լրագրական լեզուն ստեղծեց, ձեւեց զայն, զօրութիւն տուաւ անոր՝ քերականական ուղիղ շարադասութեամբ եւ բառերու ճիշդ գործածութեամբ»:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ

●

ՁԱԽԸ՝ ՄԷԿ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

—0—

ԲԱՐԵՓՈԽՈՂՆԵՐԸ
ՏԵՂ ՏԵՂ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻՆ

—0—

Երեքշաբթի կէս գիշերէն ի վեր «խաղերը եղած» են եւ Կիրակի օրուան բոլոր թեկնածուները յայտնի են:

Բարեփոխողները հետեւողական ձեւով չեն քաշուիր ի նպաստ Մեծամասնութեան թեկնածուներուն նախ և առաջ հաւատարիմ մնալու համար ընդդիմադիրի իրենց դիրքին, ապա Լըքանիւէի գլխաւոր հոգն է 30 երեսփոխան ունենալ որպէսզի կարենայ խորհրդարանական խմբակցութիւն մը կազմել Ազգ. Ժողովին ներս:

Այս իմաստով խօսեցաւ արդէն Երեքշաբթի իրիկուն, հեռատեսիլէն, աւելցնելով սակայն թէ Բարեփոխողներու թեկնածուն կրնայ քաշուիլ ամէն անգամ որ իր մնալը կրնայ նպաստել Ձախի թեկնածուին ընտրութեան:

Յանուն Համայնավարներուն, կուսակցութեան գլխաւոր տեսաբաններէն՝ Ռոլան Լըռուա, առաւելաբար ծանրացաւ Մեծամասնութեան վրայ, որ սուտ կը խօսի եւ ժողովուրդը կը խաբէ: Ռոլան Լըռուա ալ խօսեցաւ ընտրական դրութեան անիրաւութեան վրայ, որ չըլլալով համեմատական երբեք չի ներկայացներ երկրին ընտրական մարմնին համապատասխան պատկեր մը:

Միթերան ցոյց չտուաւ թէ յուսախաբ է: Պարզ է որ Ընկերվարականներու գլուխն էր առաջին շրջանին Համայնավարներէն առաջ հասնիլ, բայց չյաջողեցան:

Յանուն Մեծամասնութեան խօսեցաւ Մարսըլէն, որ ինչպէս իր բոլոր կուսակիցները ծանրացաւ այն «վտանգին» վրայ որ է ընկերվարական-համայնավար համախմբումը:

Ամէն պարագայի մէջ այլեւս բան չկայ փոխելիք մինչեւ Կիրակի:

×

ԾԱՆՐ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆ
ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԲԱԽՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Խուլերու իսկական զրոյց մըն է որ կը շարունակուի Երկուշաբթիէն ի վեր:

Նանթի վերեւ էր որ Երկուշաբթի օր սպանական Իպերիա ընկերութեան երկու օդանաւեր բախեցան որու հետեւանքով մէկը ինկաւ ու ճզմուեցաւ եւ ոչ ոք ազատեցաւ, մինչ միւսը «ապէտ»ի էջք մը կը կատարէր:

Այս արկածը պատճառ դարձաւ որ շատ սուր բնոյթ առնէ բանավէճը որ գոյութիւն ունի Նախարար Կալէի եւ «Երկնքի ուղեցոյց»ներու միջեւ: Ծանօթ է որ ասոնք աւելի քան 15 օր է գործադուլի մէջ են: Կը պահանջեն պարզապէս... գործադուլի իրաւունք ձեռք ձգել: Տնօրէնութիւնը կը մերժէ բանակցութեան մտնել քանի չուզեր ջնջել գործադուլի արգելքը որ հաստատուեցաւ 1964ին, օրէնքով, այս ճիւղին համար: Նախարարը կարծեց որ կացութիւնը կը փրկէ «Քլէման-Մառօ» ծրագիրը գործադրելով, որ զինուորականներ կը նախատեսէ բանթողներու տեղը: Օդաչուները (ֆրանսացի) նախ չուզեցին աշխատիլ զինուորական հակակշռի տակ, ապա տեղի տուին, բայց այս արկածը պատճառ եղաւ որ կրկին մերժեն: Նախարարը կ'ըսէ որ զինուորականները ոչ մէկ յանցանք ունին եւ արկածին պատասխանատուն օդաչուն է: Այս չէ կարծիքը սպանական մամուլին որ շատ ծանր յարձակում կ'ընէ Ֆրանսացիներուն վրայ եւ նոյնիսկ «երրորդ» օդանաւի մը ներկայութեան վարկածը կը դնէ, մինչ Ֆրանսացի բանթողները աւելի վերապահ են, բայց կը պնդեն որ քաղաքային եւ զինուորական հակակշիռը նոյնը չէ: Արդիւնքն այն է որ Զորեքշաբթի օր բազմաթիւ օտար ընկերութիւններ ալ կը մերժէին Ֆրանսայի վրայէն անցնիլ այս պայմաններուն մէջ, մինչ գործադուլը կը շարունակուի:

Պարզ է որ այս կացութիւնը անդրադարձ կ'ունենայ նաեւ ընտրութեանց վրայ եւ կը թուի թէ այս առնչութեամբ նախարարին հաշիւը սխալ էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽԱՐԹՈՒՄ որոշեց դատել «Սեւ Սեպտեմբեր»ի ութ ահաբեկիչները: Այս յայտարարութիւնը ըրաւ Զօր. Կաաֆար Նիմէյրի, Սուտանի նախագահը: Զօրավարը միեւնոյն ատեն դատապարտեց ահաբեկիչներու արարքը: «Հերոսութիւն չէ, ըսաւ ան, քանի մը անզէն մարդիկ իբրեւ պատանդ ձեռք ձգել եւ ատրճանակի սպառնալիքին տակ անիրագործելի պահանջներ ներկայացնել, եւ յետոյ ոչխարներու պէս մորթել պատանդները եւ ձգել, որ անոնց դիակները փտին 24 ժամ»: «Ասիկա մահմետական կրօնքին դէմ է»: Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը մահապատիժ կը պահանջէ (ինչ որ հակասական կը նկատուի քանի մահապատիժը ջնջուած է Ամերիկայի մէջ): Միւս կողմէ Զուիցերացիք վստահ են որ «Սեւ Սեպտեմբեր»ը կեդրոնատեղի ունի Ժընեւ:

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն որ 256 ձախապաշտներու դատավարութիւնը պիտի սկսի Ապրիլ 16ին: Ասոնք մեղսակից կը նկատուին անգլիացի երեք մասնագէտներու առեւանգումին եւ սպանութեան: Ասոնց մէջ է բեմադիր — դերասան՝ Երմաղ Կունայ:

ՓԸՐԼ ՊԸՔ, ամերիկացի գրագիտուհին մեռաւ 80 տարեկանին: Նոպելեան մրցանակաւոր, Փըրլ Պըք շատ ճամբորդած է մասնաւորաբար Չինաստան, զոր շատ սիրած է եւ որու մասին շատ գրած:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ ուսանողական ցոյցերը կը շարունակուին:

ՉԻԼԻԻ ընտրութեանց վերջնական արդիւնքները կը հաստատեն Նախագահ Այէնտէի յաղթանակը, թէեւ Խորհրդարանին մէջ ընդդիմութիւնը մեծամասնութիւն է միշտ: Այէնտէի ժողովրդական միութիւնը 63 աթոռ ունի (նախապէս 54) ընդդիմութիւնը՝ 87 (93):

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 5)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Փրոֆ. Ա. Արշարունի դասախօսութիւն մը տուած է Մոսկուայի մէջ, հայկական ձեռագիրներու մասին: Փրոֆեսէօրը ներկաներուն ցոյց տուած է հին հայկական գիրքերու հաւաքածոյ մը: Ասոնց մէջ էին Ռուսիա լոյս տեսած առաջին հայերէն գիրքը (1785, Պետերբուրգ), Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն»ը (1832 Վենետիկ), Աստուածաշունչի քանի մը հին հրատարակութիւններ:

×

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Հայ Գրականութեան Խորհուրդի նիստը, Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան շրջագիծին մէջ, տեղի ունեցած է Մոսկուա, որու ընթացքին խօսուած է 1972ի ընթացքին լոյս տեսած գրական գործերու, ինչպէս նաեւ ռուսերէն թարգմանութիւններու մասին: Այս ուղղութեամբ խօսած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան Բ. քարտուղար Հր. Յովհաննիսեան եւ «Հայաստան» հրատարակչութեան գլխաւոր խմբագիր Վ. Բալայեան: Անոնք նկատել տուած են, թէ անցեալ տարի քանի մը արժէքաւոր գիրքեր լոյս ընծայուած են. Յ. Շիրազի «Ցուցարձան մայրիկիս», Ս. Կապուտիկեանի «Դէպի խորքը լեռան», Հ. Սահեանի «Սեզամ բացուիր», Վ. Դաւթեանի «Անկեղ մօրենի», Մ. Մարգարեանի «Լքուած լռութիւն» բանաստեղծական հատորները: Արձակ գործերէն անոնք յիշատակած են Ս. Խանզադեանի «Երեք տարի 291 օր» յուշամատեանը, Գ. Արշակեանի «Դեղձի բոյրը» վէպը, Զ. Բալայեանի «Հիպոկրատի գլխարկը» պատմուածքներու հաւաքածոն եւայլն:

Գնահատուած աշխատութիւններ եղած են Ա. Արշակունիի «Մոսկուայի հայ մամուլը», Լ. Մկրտչեանի «Բարին ընդ ձեզ» գրքոյկը, Ղանալանեանի «Հայաստան՝ ռուս բանաստեղծներու ստեղծագործութիւններու մէջ», այս վերջին երկուքը՝ ռուսերէն:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐՁԱ

—o—

(Իր մահուան 70ամեակին եւ ծննդեան 120ամեակին առիթով)

Բ.

Քրիստափոր Կարա–Մուրզա ծնած է 1853ին, Խրիմի Ղարասու–Բազար քաղաքը, ուր եւ ստացած է իր նախնական եւ միջնակարգ կրթութիւնը: Խրիմի հայկական գաղութը հիմնուած էր ԺԲ.–ԺԳ. դարերուն՝ մոնկոլական արշաւանքներու հետեւանքով, Անիէն եւ անոր շրջակայքէն գաղթած Հայերու կողմէ: Յետագային ծաւալեցաւ անիկա եւ 19րդ դարու երկրորդ կէսին տուաւ շատ մը ականաւոր դէմքեր՝ հայ արուեստի տարբեր բնագաւառներուն պատկանող:

Այսպէս, Կարա–Մուրզայի կողքին կարելի է, ի միջի այլոց, յիշել անունները Մ. Նալբանդեանի, Ռ. Պատկանեանի, Յ. Այվազովսկիի, Ալ. Սպենդիարեանի:

Ընտանիքին նիւթական անձուկ վիճակին պատճառով, Կարա–Մուրզա չկրցաւ երաժշտական սիստեմաթիք կրթութիւն ստանալ, սակայն պատանեկութիւնը անցուցած ըլլալով Խրիմի երաժշտասէր ընտանիքներու շրջանակին մէջ, սորվեցաւ սրինգ եւ դաշնակ նուագել: Տասը տարեկանին, ան արդէն դիւրութեամբ նօթա կը կարդար եւ մեղեդիներ կը նօթագրէր: Ան իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ թատերական ներկայացումներու կազմակերպութեան գործին: Այսպէս, թատրոնի եւ օփերայի սէրը միշտ վառ պիտի մնար Կարա–Մուրզայի սրտին մէջ:

Բաղդատելով միւս արուեստներուն եւ գրականութեան հետ, երաժշտութեան յետամնացութիւնը ակներեւ էր հայկ. կեանքէն ներս. միւս կողմէ՝ Կարա–Մուրզա առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու ռուսական եւ ուկրայնական ժողովրդական խմբերգային երաժշտութեան. այս տուեալներուն բերումով՝ Կարա–Մուրզայի մտքին առջեւ հետզհետէ կը պարզուի հետեւեալ իրականութիւնը.— Երաժշտութիւնը, որ միաձայն (մոնոտիք) էր մեր մօտ, չէր կրցած ժողովուրդի կենցաղին հետ շաղախուիլ եւ հասարակական – դաստիարակչական իր մեծ դերը կատարել, անհրաժեշտ էր բազմաձայնութեան մշակման սկզբունքը որդեգրել եւ, ստեղծելով համերգային կանոնաւոր կեանք, հայ ժողովուրդի մէջ արմատաւորել խմբական երգեցողութիւնը՝ սկսելով հայկական ազգային – հայրենասիրական երգերու բազմաձայնութեամբ: Բայց ասիկա հսկայական ծրագիր էր, որուն համար անհրաժեշտ էր բացարձակ նուիրում: Առաջին անգամն էր, որ երաժշտական գործունէութեան ասպարէզային անհրաժեշտութիւնը կը զգացուէր մեր կեանքէն ներս եւ Կարա–Մուրզա առաջին անձը եղաւ, որ իր բոլոր ժամանակը, միտքը, կարողութիւնն ու միջոցները ի սպաս դրաւ ժողովրդական կենցաղային երաժշտութիւնը զարգացնելու գործին:

Այս նպատակներուն իրագործման համար անհրաժեշտ էր առնուազն երկու բան.—

ա) Ստեղծել երգչախմբային երգացանկ, գրականութիւն.

բ) Ասպարէզի կեդրոն ընտրել հայկական մշակոյթի մեծ կեդրոններէն մէկը՝ Խրիմը շատ նեղ ըլլալով այս գործունէութեան իբրեւ թատերավայր:

Այդ ժամանակաշրջանի հայկական մշակոյթի մեծագոյն օճախները կը կազմէին Պոլիսն ու Թիֆլիսը: Կարա–Մուրզա իր նախընտրութիւնը տուաւ այս վերջինին, քանի որ անիկա աւելի մօտ էր բուն Հայաստանին եւ ունէր մեծ հնարաւորութիւններ երաժշտական մշակոյթի զարգացման համար:

1882ի Սեպտեմբերին, ձգելով իր ծննդավայրն ու հարազատները, ան կը մեկնի Թիֆլիս: Թիֆլիսի հայ աւագանին եւ մտաւորականութեան ներկայացուցիչները անկեղծ ոգեւորութեամբ կը դիմաւորեն Կարա–Մուրզան եւ մեծ խանդավառութեամբ կ'ողջունեն անոր երգեցիկ խումբեր կազմակերպելու, հայ բազմաձայն երաժշտութեան համերգներ տալու, երգեր հաւաքելու, մշակելու եւ հրատարակելու ծրագիրները: Րաֆֆի եւ Ռ. Պատկանեան մօտէն կը հետաքրքրուին այս գործով եւ «Մշակ» թերթի խմբագիր Գրիգոր Արծրունին եւ բանաստեղծ Ս. Հայկունի կը տրամադրեն օգնել իրեն այս նախաձեռնութիւնները իրագործելու ճամբուն վրայ:

Եւ իրաւամբ, Թիֆլիսի մէջ, Կարա–Մուրզա երեք տարի շարունակ կ'ունենայ բազմակողմանի գործունէութիւն՝ միանգամայն նուիրուելով ազգային երգերու մէկտեղումին, անոնց բազմաձայնութեան ու զարգացման եւ քառաձայն երգչախումբի ստեղծման գործերուն: Այսպէսով, ան կը կազմէ 40ի մօտ համերգային երգացանկ ու, 1885 Մարտ 15ին, տեղի կ'ունենայ Թիֆլիսի մէջ հայ երաժշտական քառաձայն երգչախումբի առաջին եւ պատմական համերգը: Այս համերգի յայտագրին 22 կտորներուն կարեւորագոյն մասը հայրենասիրական–ազգային սիրուած ու ժողովուրդի կողմէ ճանչցուած երգեր էին՝ մշակուած քառաձայն երգչախումբի, համար, մեծ մասամբ Րաֆֆիի, Ալիշանի, Պատկանեանի, Պէշիկթաշլեանի բառերուն վրայ. հոն կարելի էր լսել «Կիլիկիա», «Բամ փորոտան», «Թող փչէ քամին», «Լռեց, ամպերը եկան» ճանչցուած երգերը: Երգչախումբը ունէր արական կազմ, որ բաղկացած էր 15 հոգիէ եւ հանդէս եկած էր ազգային տարազով: Այս համերգին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին երկու երիտասարդ երգիչներ՝ Ներսէս Շամլեան եւ Մակար Վարդիկեան, որոնք յետագային դարձան անուանի մենակատարողներ: Կարա–Մուրզայի քառաձայն այս առաջին համերգը կ'ունենայ բացառիկ յաջողութիւն եւ կը վերածուի տօնախմբութեան:

Յաջորդ համերգներուն կը լսուին խմբական նոր երգեր ու երաժշտական փոքրիկ տրամաներ՝ խրախուսիչ պատկերներով: Ճանչցուած հայրենասիրական մեղեդիները, այսպէս, գտած էին իրենց երգչախմբային կերպարը ու երիտասարդներու երգային համագործակցութեան առիթ հանդիսացած: Այսպիսի մեղեդիներ արդէն տեղ գտած էին զանազան երգարաններու մէջ. անոնցմէ ամէնէն հետաքրքրականը 1856ին Փեթերսպուրկի մէջ լոյս տեսած Ռ. Պատկանեանի «Ազգային երգարան Հայոց»ն էր, որուն նօթային յաւելուածը պատճառ եղած էր հոն զետեղուած շարք մը երգերուն ժողովրդականացման.— «Հայոց գինի», «Արաքսի արտասուքը», «Կենաց բաժակ», «Մծեռ–նակ», «Կռամբաբուլի», եւայլն:

Կարա–Մուրզա Թիֆլիսէն անցաւ Պաքու. երկու տարուան ընթացքին Պաքուի իր 40 հոգինոց երգչախումբը ունեցաւ 150ի մօտ անդամներ: Ան միայն նոր երգեր սորվեցնելով չէր գոհանար, այլ երաժշտական գիտելիքներ կ'աւանդէր երգչախումբի անդամներուն. այս ձեւով սորվուած երգերը հիմնաւոր երաժշտական կրթութեան կը վերածուէին եւ հերթական երգչախմբային փորձերն ու կատարումները դաստիարակչական անզուգական դեր կը խաղային:

1887ին, Կարա–Մուրզա կը մեկնի Պոլիս եւ ապա՝ Վենետիկ՝ Մխիթարեաններուն մօտ ելոյթ ունենալու: Պոլսոյ մէջ ան կը հաւաքէ շուրջ 60 ժողովրդական երգեր, կը ծանօթանայ Զուխաճեանի, Երանեանի եւ Թաշճեանի եւ այս վերջիններուն ստեղծագործութեանց առաջին կատարողը կը հանդիսանայ Անդրկովկասի մէջ:

Առաջին անգամը ըլլալով դարձեալ, Կարա–Մուրզա իր երգացանկին վրայ աւելցուց եւրոպական օփերայի երգամասեր, ինչպիսին են Վերտիի «Թրուպատուր»էն եւ Կունոյի «Ֆաուստ»էն խմբերգային հատուածներ: Պէտք չէ մոռնալ, որ այս հատուածները կ'երգուէին հայերէն, իրենց լեզուով կը ներկայացուէին միայն ռուսական, ուկրանական, մոլտաւական, վրացական եւ քրտական ժողովրդական երգերը, որոնք նոյնպէս իր երգացանկին մաս կը կազմէին: Միւս կողմէ՝ Կարա–Մուրզա մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայէր ընդունակներուն. անոնց հետ առանձին կ'աշխատէր ու անոնցմէ կը պատրաստէր երգչախումբի ղեկավարներ, այնպէս որ՝ իր հեռանալէն ետք, երգչախումբը կը շարունակէր իր գոյութիւնը: Ան նոյնիսկ ոմանց կրթաթոշակ գտած է անձամբ, միջնորդելով հայ հարուստներու մօտ, որպէսզի երաժշտական մեծ ընդունակութիւն ունեցողները կարենան մասնագիտական կրթութիւն ստանալ:

Այս բոլորին զուգընթաց՝ պէտք չէ մոռնալ մէկ շատ կարեւոր երեւոյթ. ան՝ որ հայերէն երգերու միջոցաւ Կարա–Մուրզա հայ լեզուն է, որ կը տարածէր Անդրկովկասի այն երկիրներուն ու քաղաքներուն մէջ, ուր հանգամանքներու բերմամբ, հայ տարրը զուրկ մնացած էր ազգային մշակոյթէն եւ մայրենի լեզուի մոռացութեան սրուած էր. հայաշատ այսպիսի քաղաքներու մէջ ժողովրդական ու ազգային – հայրենասիրական երգերու կատարումը կը նպաստէ ազգային ինքնագիտակցութեան զարթօնքին եւ հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ դէպի ազգային հարազատ մշակոյթի գանձերը:

Յաղթահարելով նահապետական դաստիարակութեան՝ Կարա–Մուրզա իր երգչախումբին մասնակից դարձուց հայ կիներն ու աղջիկները: Այսպէսով ստեղծուեցան ընկերային նոր տեսակի փոխյարաբերութիւններ ու վերակենդանութիւն:

Առա այս բոլորը նկատի ունենալով, ժամանակակիցները Կարա–Մուրզան անուանեցին «շրջուն դպրոց»: Ան, իր համերգային ասպարէզին ընթացքին (1885–1902), եղած է մօտ յիսուն քաղաքներու մէջ, կազմակերպելով 90ի չափ երգչախումբ, որոնց անդամներու թիւը կը տատանէր 15էն 150ի միջեւ, եւ տուած է աւելի քան 200 համերգներ: Այս համերգներուն ներկայ գտնուած են քաղաքային ոչ–հայ հասարակութիւններ, անոնք ունեցած են համակրանքի բուռն արտայայտութիւններ Կարա–Մուրզայի կատարած գործին հանդէպ:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ

(Շար. – 2)

ԱԼԺԵՐԻԱՆ ԱՅՍՕՐ

—o—

Արաբական երկիրներուն մէջ ամէնէն ուժականն է Ալժերիան, որուն զարգացման ծրագիրը չափազանց փառասէր է, կ'ըսէ Խուլըրտ Շիհան, որ այցելած է Ալժերիոյ գրեթէ բոլոր մեծ ու փոքր քաղաքները:

Իր ղեկավարները անհաշտ եւ խստաբարոյ ըլլալով, կ'ուզեն որ տասը տարուան մէջ Ափրիկէի ամէնէն հարուստ երկիրը դառնայ եւ օրինակ ծառայէ նուազ նպաստաւորուած երկիրներուն:

Խորապէս կրօնամոլ եւ պաշտպանն՝ իր նախագահը Հուարի Պումէտիէն, որ եօթը տարիէ ի վեր կը վարէ երկիրը, կրցած է անոր տալ իր ազգային դիմագիծը եւ խզած է Ֆրանսայի հետ ենթակայութեան վերջին կապերը: Որպէսզի դիրակչու–

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Հոն ապրած են Փաւլովը, Նիժինսքին, Տոսթեյեւսքին, Պուշկինը: Եւ սակայն ան հիմնուած էր ցարական անգութ բռնապետութեան վրայ, եւ աւելի վերջ, ճարտարարուեստի սկզբնական օրերուն ենթարկուեցաւ ամենավատ կաշկանդումներու: Այս ճամբով է որ աղքատութենէ, անօթութենէ եւ հիւանդութենէ սպառած այս քաղաքին յարմար գետնին վրայ ծնունդ առաւ ռուսական յեղափոխութիւնը:

1941 Յունիս 21ի սպիտակ գիշերը դանդաղօրէն կը հջանար, իր տեղը տալով 22 Կիրակիի արշալոյսին եւ կայարանները հետզհետէ կը խճողուէին: Լենինկրատի բնակիչները կարճ արձակուրդի մը համար կը պատրաստուէին հեռանալու քաղաքէն յափշտակուած մանաւանդ ծովափներու ու լճակներու հեռապատկերէն, որոնք Ռուսիոյ կողմէ գրաւուած էին 1940ի ձմեռը ռուս եւ ֆինլանտական պատերազմի ընթացքին: Ճամբորդներէն շատեր հոգեկան թեթեւացում մը կը զգային լսելով որ Անտրէ Ժտանով, Լենինկրատի շրջանի կուսակցութեան քարտուղարը, մեկնած էր քաղաքէն, երթալու համար Սոչի, իր նախասիրած արձակուրդի վայրը՝ Սեւ ծովու եզերքին:

Մէկ քանի շաբաթէ ի վեր մտահոգիչ լուրեր շրջան կ'ընէին որոնք կ'ըսէին թէ Հիթլէր դաւադրած էր Սթալինի հետ կնքած իր ոչ–յարձակողական ուխտին: Ժտանովի մեկնումը այդ վախերը կը փարատէր հիմա: Պալթիկի սահմաններուն միակ պատասխանատուն՝ ան գերման–սովետ դաշնագրին մէջ մեծ դեր ունեցած էր եւ այժմ աջ բազուկն էր Սթալինի:

Անկասկած ամէն ոք արձակուրդի չէր կրնար երթալ: Ժոզէֆ Օրբելի, Էրմիթաժի թանգարանին տնօրէնը, մնացած էր իր պաշտօնին գլուխը:

Կարճահասակ, գիրուկ, առատ մազերով եւ ժիւփիթէրեան մօրուքով մարդ՝ ան այդ օրը կը սպասէր բազմաթիւ այցելուներու, մասնաւորապէս մոնկոլեան շրջանի տարիներու սրահներուն մէջ: Վերջերս մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր մոնկոլեան այդ շրջանին եւ քննական խումբ մը այդ օրերուն գացած էր Սամարղանդ, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար մեծ աշխարհակալին՝ Լէնկթիմուրի մահարձանը:

Լենինկրատսկայա Պրաւդա թերթը քանի մը օր առաջ նկարագրած էր թէ ինչպէս մասնագէտներ վերցուցած էին քարէ կափարիչը որ կը ծածկէր Լէնկթիմուրի աճիւնները պարունակող սափորը: «Շատ տարածուած առասպել մը որ հասած է մինչեւ մեր օրերը, գրած էր թղթակիցը, կ'ըսէ թէ այդ քարին տակ կը հանգչի անսովոր զօրութիւն մը որ կարող է սարսափելի պատերազմներ շղթայազերծել»:

Այդ նոյն Կիրակին բազմազբաղ ուրիշ անձ մըն ալ կար Լենինկրատի մէջ: Բանաստեղծ–գրագէտ Վիսարիոն Սայանովն էր ան: Դէմը ունէր իր հայրենասիրական մէկ պոէմին փորձերը, գրուած՝ զօրավար Քութուզովի վրայ, որ մեռած էր ռուսական բանակի եռեւի ուժերուն գլուխը երբ կը դիմադրէր Նափոլէոնի յարձակումին: Բանաստեղծը սկսած էր սրբագրութիւններուն, երբ յանկարծ նայուածքը կանգ առաւ նախադասութեան մը վրայ... «Տարի 1812... Յունիս ամսուան մէջ...», «ինչ որ փոքրիկ անհասկացողութիւն մըն էր, փոխակերպուեցաւ մեծ պատերազմի մը եւ թշնամին յարձակեցաւ Ռուսիոյ վրայ»: Ամբողջ առաւօտը անցուցած էր թաղուած՝ իր աշխատութեան մէջ եւ ընդոստ վեր ցատքեց՝ երբ հեռաձայնը հնչեց:

— Լուրը իմացա՞ր, կը հարցնէր բարեկամ մը թելին միւս ծայրէն, պատերազմ մը սկսած է:

Սայանով բացաւ ձայնասփիւռը: Խորհ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, միլիոնաւոր մարդիկ մտիկ կ'ընէին իրենց կայքին եւ կայարաններու, նրբանցքներու, հասարակաց վայրերու մէջ բարձրախօսներ լուրը կը սփռէին: Մոլոթով, Արտաքին նախարարութեան ժողովրդային կոմիսարը, խօսքը կ'ուղղէր ամբողջ երկրին: Նացի Գերմանիա յարձակման անցած էր տարածուն, լայն ճակատի մը վրայ, Պալթիկէն մինչեւ Սեւ ծով եւ Ռուսիա առաւօտեան 4էն ի վեր պատերազմական վիճակի մէջ էր:

Սայանով ամբողջովին բացաւ պատուհանը: Երկինքը անամպ էր: Նեւայի վրայ շոգեմակոյկներ եւ նաւակներ կը սահէին, սպիտակ առագաստներ հովին դէմ կը խոնարհէին եւ ճայեր, թեթեւ կորութիւններով, կամուրջներուն շուրջ կը դառնային: Բոլոր միւս քաղաքացիներուն պէս ան ալ կը սիրէր իր քաղաքը եւ դիտելով անոր ոսկեզօծ սլաքները, որոնք դէպի երկինք կը ցցուէին, Սայանով հպարտութեամբ յիշեց անոր պատմութիւնը:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(2 – Շար.)

...քին տայ Ալժերիոյ հարստութեան չա-հագործման, 1971ին ազգայնացուց բնական կազը եւ քարիւղը։ Ներկայիս նպատակ ունի մրցակից դարձնել իր երկիրը համաշխարհային շուկաներուն եւ այս նպատակին հասնելու համար կ՚աշխատի մասնագէտ ճարտարագէտներու կառավարութիւն մը ստեղծել։

Նախագահը որոշած է ի գին ամէն բանի վարչաձեւ մը հաստատել, որ թէ՛ հաւասարապաշտ ընկերվարական ըլլայ եւ թէ պետական դրամատէր, կ՚ուզէ զարգացնել ճարտարարուեստը ամէն գնով եւ մինչեւ 1980 օժտել իր հայրենակիցները ապրուստի եւրոպական հաւասար մակարդակով մը։

Թէեւ տակաւին տասնըհինգ միլիոնի չի հասնիր իր ժողովուրդի թիւը, սակայն թէ՛ ծնունդներու տոկոսը կ՚անցնի Հնդկաստանինը եւ թէ ժողովուրդին յիսուն առ հարիւրը քսան տարեկան վար է։

Իր երկրին մակերեսը ամբողջ Ափրիկէի երկրորդն է եւ չորս անգամը Ֆրանսայի։ Մայրաքաղաքը որ ծովուն եւ բլուրներուն միջեւ կը գտնուի, քիչ մը կորսնցուցած է իր նախկին փայլը՝ անկախութիւնը ձեռնելէն ի վեր, թէեւ դարձեալ կը թրթռայ լոյսերու մէջ։ Ցերեկները փողոցները լեցուն են ոտքով եւ քօղաւոր կիներով։ Իրիկունը սրճարաններուն մէջ կը հաւաքուին համալսարանականները եւ կառավարական պաշտօնեաները, անոնց վճռականութեան գլխաւոր նիւթը կը կազմէ 1971ի տագնապին առթիւ կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցները ֆրանսական քարիւղի ընկերութեանց հետ։ Այդ թուականէն ի վեր Ֆրանսական ներածումները կէս առ կէս պակսած են եւ շատ մը խանութներու մէջ կը պակսին կենսական ապրանքները — կարագ, պանիր, կաթերու կազմածներ, մանաւանդ թռանզիսթոռի փիլեր։

Խուլըրտ Շիհան այցելեր է Ճեմլիա, լեռնային մեկուսացած փոքրիկ գիւղ մը, ուր նախապէս ծառ մը իսկ չէ եղած, ներկայիս բարուոքուած է կացութիւնը, կ՚ըսէ, շնորհիւ ծառամշակութեան նոր ծրագրի մը։ Հոն այրերը մեծ մասամբ անգրագէտ են եւ անգործ։ Իրենց օրը կ՚անցնեն սրճարաններու մէջ տոմինօ խաղալով եւ իրիկունը կը մտնեն կիրով ճերմակցուցած փոքրիկ տուները, ուր կը թմրին ընտանիքին հետզհետէ աճող անդամները։ Շատ աղքատ են։ Ձմեռը տաքը զգլող երթալու համար քիլոմեթրերով ճամբայ կը կտրեն բոպիկ։ Թոքախտը եւ մանուկներու մահերը երկու աղէտներն են, զորս համակերպութեամբ կը տանին, իբրեւ անխուսափելի չարիք։

Կառավարութիւնը օգնութեան կը հասնի ժառանգազուրկ շրջաններուն։ Գէշ աղէկ կ՚աշխատի «էտ օ Վոլոնթարիա» ընկերային հիմնարկութիւնը, զոր հիմնեց Տիկին Փֆլամ Վառէն անկախութեան պատերազմէն ետք։ Երկու տարիէ ի վեր ելեկտրականութիւն զետեղուած է գիւղին մէջ եւ հիմնուած գիւղական ճաշարան մը, ուր օրական 600 աշակերտներու ցերեկուան ճաշ կը տրուի։ Բոլորին տրամադրութեան տակ է ձրի բուժարան մը, մայրերու եւ մանուկներու պաշտպանութեան կեդրոն մը։ Բացուած է կահ պատրաստելու արհեստանոց եւ բլուրի գագաթին վրայ գիւղական շէնք մը կը շինուի։ Ֆրանսացի ուսուցիչ՝ Պեռնար Ֆրանսերէնի դասեր կու տայ, իսկ Ալժերացի մը արաբերէնի։ Եօթնէն տասնըինն է տղոց տարիքը, բայց միայն շատ փայլուն աշակերտները բախտ պիտի ունենան յաճախելու երկրորդական դպրոցներ։ Տակաւին ամէնուն համար բաւարար տեղ չունին։ Թէեւ ուժեղ գետնի վրայ է որ ալժերական յեղափոխութիւնը ամէնէն կարեւոր յառաջդիմութիւնը արձանագրած է։ Ներկայիս երկու միլիոնէ աւելի է դպրոցականներու թիւը եւ կառավարութիւնը իր եկամուտին մէկ չորրորդը կը յատկացնէ ուսման։

Ալժերիոյ գլխաւոր վէրքը անգործութիւնն է, աչքդ ուր որ պտըտցնես Օռանի թէ Կոնսթանթինի մէջ միմիայն երիտասարդ անգործներու կը հանդիպիս։ Գիշեր կ՚ուզեն իրենց քամակը ծռել մշակելու համար հող մը եւ կը նախընտրեն քաղաքները երթալ։ Պետութիւնը երբեք նպաստ չի տար անոնց եւ ի վիճակի չէ սանձ դնելու այս գաղթին դէպի մեծ քաղաքները։ Իսկ աւոր առաջքն առնելու համար իր տրամադրելի միակ միջոցն է երկրին ճարտարարուեստականացումը։ Աննապայի մէջ (Նախկին Պոն) կը գտնուի Էլ Հաճար երկաթեղէնի հսկայական հաստատութիւնը, որ մէկ միլիառ տոլար արժած է։ Ֆրանսացիները շինեցին ձուլարանը, Ռուսերը հայթայթեցին պողպատը, Արեւմտեան Գերմանիա թիթեղուածքը։ Շուէտացիները եւ Աւստրալիացիները կը շինեն պաղ թիթեղացումի գործատուն մը եւ 1975էն առաջ Խորհրդայինները վերջացուցած պիտի ըլլան ուրիշ մը, նաեւ երկրորդ մը խողովակի։ Էլ Հաճարի գործատունը ներկայիս 5000 հոգի կ՚աշխատցնէ, սակայն 15.000 նկատի ունին ութ տարիէն։

Ալժերիոյ մէջ բազմաթիւ օտար մասնագէտ արհեստաւորներ կան ամէն ազգէ (Ֆրանսացի, Ռուս, Եգիպտացի, Պելժիքացի, Գերման, Լեհ եւ Եուկոսլաւ)։ Եւ ամէն մէկ ճիւղի մասնագէտներ — բժիշկ, երկրագործ, ճարտարագէտ, ուսուցիչ, զինուորական խորհրդատու եւայլն, մինչեւ իր մասնագէտներուն պատրաստուիլը երկիրը կ՚ընդունի ամէնուն աջակցութիւնը։ Գերմանները Թաքթժօրի նոր գործատուն մը կը շինեն Արզեւի մէջ։ Պուլկար բժիշկ մը որ բառ մը արաբերէն չի գիտեր, ոչ ալ ֆրանսերէն, բժշկութիւն կ՚ընէ Սեթիֆի մէջ, իսկ մասնագէտ Չինացի մը որ նմանապէս տեղեակ չէ լեզուին, հաւաքուածութիւն կը սորվեցնէ ձեռքերու շարժումներով։

Բայց ամէնէն կարեւոր համաձայնութիւնը գոյացուցած են Ամերիկացիներուն հետ։ 1970ին, Սոնաթրաքը, այսինքն Ալժերական Քարիւղի Ազգային Ընկերութիւնը Թեքսան ընկերութեան մը հետ կնքեց համաձայնագիր մը որ կ՚երաշխաւորէ յանձնել Սահարեան բնական կազի որոշ քանակ մը հինգ միլիառէն աւելի տոլարի արժէքով։ Նոյն Եոքեան ուրիշ ձեռնարկ մը պիտի շինէ Արզեւի մէջ երեք հարիւր միլիոն տոլար արժող աշխարհի ամէնէն մեծ բնական կազի հալումի գործատունը։ Այս ձեռնարկներուն համար պիտի ընդարձակեն նաւահանգիստը, գլուխ բերելու համար փոխադրութիւնը դէպի Միացեալ Նահանգները։ Ուրիշ աւելի կարեւոր համաձայնութիւն մը կը նախատեսէ քսանեւհինգ տարուան ընթացքին յանձնել 340 միլիոն թոն զտուած քարիւղ Փոլթօ Ռիքոյի ամերիկեան ընկերութեան մը։

Բոլոր այս համաձայնութիւնները կընքուեցան հակառակ անոր որ երկու երկիրները խզած են իրենց դիւանագիտական կապերը, վեց օրուան պատերազմէն ի վեր եւ Ալժերիա հակամերիկեան խիստ գիրք կը պահէ մամուլով եւ քաղաքականութեամբ։ Բայց կառավարութիւնը սկզբունք ըրած է տնտեսութը քաղաքականութենէն զատել։

Ֆրանսա հաշտ աչքով չդիտեց անշուշտ 1971ի Պումէտիէնի քարիւղի ազգայնացումը։ Ալժերիոյ Հասի Մեսաուտի ընդարձակ քարիւղի ժայթքումները իր քարիւղի ընկերութեան ձեռքն էր եւ կ՚ուզէր որ աշխարհի քարիւղի արտադրութեան ինը ներորդը դարձնէ Ալժերիան։ Որով ետ կանչեց իր մասնագէտները եւ պոյքոթ ըրաւ ալժերական քարիւղին դէմ։ Պումէտիէն իր կարգին հրաւիրեց օտար մասնագէտներ իր անձնակազմերուն համար եւ օգտագործեց բանակը, չհազորդելու համար հորերը։ Զափազանց պակսեցաւ արտադրութիւնը։ Ի վերջոյ վերադարձան Ֆրանսացիները, թէեւ պակաս թիւով։

Ըսել չէ թէ Ֆրանսա խզած է ամէն կապ Ալժերիոյ հետ։ Տակաւին մեծ շահեր ունի հոն եւ հակառակ սեղմումներուն ապրանքներու գլխաւոր հայթայթիչն է։ Կը ղրկէ նաեւ իր մասնագէտները, որոնց թիւը կը հասնի երկու հազարի։ Ջորս հազար ուսուցիչ եւ փրոֆեսէօր ունի հոն Ֆրանսա։ Աւոր դէմ հազարաւոր Ալժերացիներ Ֆրանսա կուգան շարունակելու իրենց ուսումը եւ կէս միլիոն բանուորներ կ՚աշխատին Ֆրանսայի մէջ։

Անկախութենէն տասը տարի ետքն ալ եւ հակառակ կառավարութեան ճիգերուն, ազգային մշակոյթը վերակենդանացնելու, զարգացած շրջանակները միշտ ալ Ֆրանսերէն կը խօսին, կը գրեն ու կը մտածեն։ Որոշ եւ զանազան նշաններէ կ՚երեւայ որ Ալժերիա կը ցաւի որ քիչ մը շատ շուտ «զատեցաւ» Ֆրանսայէն։ Քարիւղի ազգայնացման առաջին տարեդարձին առթիւ, նախագահ Պումէտիէն իր խօսած ճառին մէջ առաջարկեց վերահաստատել Ֆրանսայի հետ առեւտրական, տնտեսական եւ մշակութային փոխանակութիւնը։

Պումէտիէն ծնած է 1931ին Քըլզէլի մէկ պզտիկ գիւղին մէջ, որ կը գտնուի Ալժերիոյ արեւելեան կողմը։ Բուն անունը Մուհամէտ Պէն Պրահիմ Պուքարաա է։ Բայց իրականին մէջ ոչ ոք իր մասին յըստակ բան գիտէր մինչեւ 1957 երբ ստանձնեց արեւմտեան ընդդիմադիր ուժերու հրամանատարութիւնը։ 1960ին պետն էր ազգային ազատագրական բանակին եւ իբրեւ այդ կը վարէր զինուորական ամէն տեսակի գործողութիւն։

Հետզհետէ տիրացաւ համբաւի եւ բիրտ միջոցներ ձեռք առաւ առանց վարանումի։ Կասկածելով թէ կը դաւաճանէն յեղափոխութեան, 1959ին սպաննել տուաւ իր ութ սպաները։ 1962ին անկախութեան ատեն գրեթէ անծանօթ մըն էր, մինչեւ իսկ իր հայրենակիցներէն։ Երեք տարի սպասեց ստուերին մէջ, մինչ նոր Հանրապետութեան քիչ մը մեծամիտ նախագահը՝ Պէն Պելա քայքայումի կը տանէր երկիրը։ 1965 Յունիսին քայքայուած էր տնտեսութիւնը, որով Պումէտիէն դըժուարութեան չհանդիպեցաւ պետական հարուածով մը ձեռք առնելու նախագահութիւնը։

Անմիջապէս վերահաստատեց տնտեսութիւնը եւ ընկերվարութիւնն ալ իրականութիւն դարձուց։ Պէն Պելայի հակառակ ռամկավար չէր եւ չունէր որեւէ փայլ։ Երբեք ժողովրդականութիւն չփնտռեց։ Քանի մը բարեկամներ միայն ունի։ Կը բնակի բլուրի մը վրայ Պաշտպանութեան Նախարարութեան շէնքին մէջ եւ ոչ ոք որեւէ բան գիտէ իր անձնական կեանքի մասին, այս է պատճառը որ Ալժէի սֆինքսը կը կոչեն զինք։

Թէեւ Ալժերիան ինքզինքին համար ժողովրդավար եմ կ՚ըսէ, սակայն իրականին մէջ երկիրը կը վարէ Յեղափոխութեան Խորհուրդը որ կը բաղկանայ տասներկու հոգիէ, որոնց վեցը զինուորական։ Պումէտիէն իր վրայ կը կեդրոնացնէ Խորհուրդին նախագահութիւնը, կառավարութեան պետի եւ Պաշտպանութեան Նախարարի պաշտօնները։ Կը վայելէ բացարձակ հեղինակութիւն։ Կը կառավարէ երկիրը քանի մը խորհրդականներու եւ կարող մասնագէտներու հետ։ Իր իշխանութեան հիմքը կը կազմէ իր 65.000 հոգիէ բաղկացած բանակը եւ ժողովուրդին կրաւորական դիրքը։ Ճիշդ է որ ընտրութիւններ տեղի ունեցան, սակայն 1965ին լուծուեցաւ Ազգային Ժողովը եւ անկէ ի վեր երբեք չվերանորոգուեցաւ։

Նախարարութեան մեծ պաշտօնատարները եւ Պետութեան մեծ ձեռնարկներու վերադոյն պաշտօնակալները անուանապէս համեստ թոշակաւորներ են, սակայն Մերսետէսներու մէջ կը շրջագային, քանի մը հատ տուներ ունին, ընդարձակ հողային կալուածներ եւ այս հակառակ երկրագործական բարենորոգման։

Անոնց փարթամ կեանքը կը հակասէ ժողովուրդին թշուառ կեանքին հետ։ Հողերու չահագործման ինքնամատակարարութիւնը տակաւին որեւէ արդիւնք չտըւաւ եւ արտադրութիւնը իջած է աչքառու չափով։

Թէեւ կառավարութիւնը յայտարարեց, թէ «Երկրագործական նոր Յեղափոխութիւն»ը նպատակ ունի հողը տալ անոնց որոնք կը մշակեն զայն, սակայն ժողովուրդը կը խորհի թէ ինք ընկերվարական նշանախօսքերու պէտք չունի, այլ ամբարտակներու, պտուղի պահածոներու գործատուներու եւ քանի մը երկրագործական մեքենաներու, որոնք կտոր կտոր վար չթափին, զոնէ Ֆրանսացիներու ատեն ամէն բան լաւ կ՚երթար։

Կարգ մը Ֆրանսացիներ, որոնք լաւ կը ճանչնան երկիրը, ըսած են Խուլըրտ Շիհանի, թէ Ալժերիա շատ արագ ճարտարարուեստացումի տարաւ երկիրը ի վնաս երկրագործութեան։ Գալով հերոսին, զոր Ալժերացիները կը պաշտեն, ո՛չ Մաօն է, ոչ Քասթրօն, այլ Տը Կօլը։ Անոր պէս կ՚ուզեն առանձին հետեւիլ իրենց ճամբուն։

Մ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

ԺԵ.

— Օրիորդ, սրտանց շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ, պատասխանեց Լիւսիէն յուզուած։ Վհատութեան մատնուած էի։ Ձեր շնորհիւ, յոյսով կը վերածնիմ։

Մէրի խորունկ վրդովումով մտիկ կ՚ընէր երիտասարդը, առանց լաւ հասկնալու անոր խօսքերը, որոնք հեշտալի կը թուէին իրեն։ Աչքերը ինքնահաճութեամբ կը սեւեռէր Ժիւլիէն Լապրուի զաւկին անկեղծ ու աննենգ դէմքին վրայ։

— Ուրեմն ինէ կախում ունեցող ամէն բան պիտի ընեմ, յարեց Մէրի։ Ես կը փափաքէի որ այսօր իսկ ստուգութեամբ մեկնիք հոսկէ քան թէ յոյսով մը... դժբախտաբար անկարելի է...։ Հայրս վերադարձած չէ դեռ։ Անոր սպասած պահուս երէկ հեռագիր մը ստացայ, որով ան կը ծանուցանէր թէ օր մըն ալ պիտի մնար Պելժիա ու այս իրիկուն միայն պիտի հասնէր Փարիզ։

Լիւսիէն, որ վախցած էր, սփոփանքի հառաչ մը արձակեց։

— Անկարեւոր յապաղում մըն է, պատասխանեց երիտասարդը։ Օրիորդ, այսօր ալ ոչ նուազ բարեբաստիկ օր մըն է, քանի որ ուրախութիւնը ունեցայ ձեզ տեսնելու եւ իմ դատս պաշտպանելու ձեր առջեւ։

— Ու լաւ պաշտպանեցիք, պարոն, յարեց Մէրի, կաս-կարմիր կտրելով։ Իմ քովս շահած էք ձեր դատը։ Կը յուսամ որ Պ. Տարիէ եւ ես ալ նոյնքան բարեյաջող արդիւնք մը ձեռք պիտի բերենք իմ հօրս քով։ Ուստի, հարկ պիտի ըլլայ որ վաղը նորէն այցելէք։

Լիւսիէն ոտքի ելաւ։

— Ուրեմն վաղը, օրիորդ։

Մէրի ոտքի կանգնած էր արդէն։

— Վաղը, պարոն։ Բայց աղէկ միտքս ինկաւ, ձեր անունը չեմ գիտեր, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը ծիծաղելով։

— Լիւսիէն Լապրու, պատասխանեց երիտասարդը։

— Լիւսիէն Լապրու, կրկնեց Մէրի. երբեք պիտի չմոռնամ այս անունը։ Պարոն Լիւսիէն, վստահ եղէք, որ ընդհուպ մեր տանը մաս պիտի կազմէք։

Այցելուն խոնարհութիւն մը ըրաւ, սիրտը ուրախութեամբ ուռեցած, ու սալոնէն դուրս ելաւ։ Փօլ Հարմանին աղջիկը ուղեց մինչեւ անդաստակ առաջնորդել երիտասարդը, ու արտաքսութակին վերջին աստիճանին վրայ կեցած, բակին մէջէն անոր անցնիլը դիտեց։ Վանդակորմին փոքր դռնէն դուրս ելած պահուն Լիւսիէն ետին դարձաւ ու նորէն բարեւեց Մէրին։ Երկուքին նայուածքները դիրար խաչաձեւեցին։ Օրիորդ Հարման ձեռքի շարժումով մը պատասխանեց, ու դուռը գոցուելէ յետոյ, սալոն վերադարձաւ։

— Լիւսիէ՛ն... Լիւսիէ՛ն... կը կրկնէր մեղմաձայն։ Այս պաշտպանեալը պատիւ կը բերէ Պ. Տարիէի։ Իր դէմքը անկեղծութիւն եւ ուղղամտութիւն կը յայտնէ։ Առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնեմ զայն, եւ ինծի այնպէս կը թուի որ հին բարեկամ մըն է արդէն։ Պէտք է որ հօրս ալ հաճոյ թուի ան... պէտք է որ հայրս անոր յանձնէ իր աշխատանքներուն տնօրէնութիւնը։ Ես կ՚ուզեմ որ այդպէս ըլլայ ու պիտի ըլլայ։

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արշալոյս Հաճիվարդանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (11 Մարտ) Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր ողբացեալ

ԿԻՐԱԿՈՍ ՀԱՃԻՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգող–ներուն:

×

ՎԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Ալթունեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Բերկրուհի եւ զաւակները (Փարիզ), այրի Տիկին Մասեա Ալթունեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Փորթուգալեան եւ զաւակները (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Գ. Ջուլֆմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Միքայէլեան եւ զաւակները (Վալանս) եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առտու Մարտ 11ին, ժամը 9ին, Սէնթ–Անտրէ լը Հօ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգող բարեկամները:

×

Շաւիլէն այրի Տիկին Լինտա Աբէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (Մարտ 11) Շաւիլի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԱԲԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Միշէլ Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Աբրահամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Թօփալեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սեդրոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, զաւկին, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օդընայէն Տիկին Նուարդ Կըկըզեան 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր հօրեղբօր կնոջ Զարուհի Պօյաճեանի (ծնեալ Օհանեան) կսկծալի մահուան ի յիշատակ:

×

Տիկին Նուէր Բօլատեան կը նուիրէ 50 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Շնորհիկ Աւլանեանի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Նշան Սամուէլեան իրենց ընկերուհիին Անահիտ Թօփալեանի կսկծալի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 11 Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին

կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

L'OLYMPE CHEZ NOUS

JAN VASSILIS

Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »

L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom

L'OLYMPE

եւ նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX ROUGE

Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé

« FLASH SUR L'ARMENIE »

La projection du film de 16 heures à 17 heures

L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

359–67–03 ժամը 15էն վերջ 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 փրանք

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 9) երեկոյեան ժամը 8.30ին: Հաւաքատեղի՝ քաղաքապետարանի սրահը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան

ի նպաստ օդափոխութեան կայանին

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:

Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ Մարտ 10, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Շալճեան, Պօյաճեան եւ Մօրուքեան ընտանիքներուն իրենց մօր եւ մեծ–մօր մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Զարուհի Պօյաճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Թորգոմ Արխեան 40 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի օդափոխութեան կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Պուա – Քոլոմպէն Օրիորդ Անահիտ Նիկողոսեան իր ընկերուհիին Անահիտ Թօփալեանի մահուան տխուր առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց Ակումբին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցէ Արեւմտեան չարականները յաւարտ պատարագի ժամը 11.15ին:

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՐՇԱԼ

Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

դասախօսելու համար Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ

Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

Բանկետային ճաշ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

կազմակերպուած

Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ

11 Մարտ, Կիրակի ժամը 13ին

Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պուլ. Աթէն

ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ

Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ

Հայկ. ժողովրդական պարեր՝

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԸ

եւ դիմակաւոր պար

Orchestre pop' PLANÈTE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

48–98–23 կամ 51–79–93

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Մարիամ Պօյաճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, եղած են հետեւեալ նուէրները Սէն Ժեռոմի Կապոյտ Խաչին.—

Կապ. Խաչի Սէն Ժեռոմի անդամուհիներ 40 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Հայկազ Պէգզադեան (Փարիզ) 20, Տածատ եւ Վրոյր Շալճեան եղբայրներ 30: Ինչպէս նաեւ Պատրիկ Կիյոլին 10 Ֆր.:

×

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիրակոսեան 20 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Մարիամ Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 11ին, Մարտ 18ին, Մարտ 25ին, Ապրիլ 1ին եւ Ապրիլ 8ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

Այս օրերուն՝ հոգեհանգստեան արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11,15ին:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ամէն Չորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Մարտ 7ին, Մարտ 14ին, Մարտ 21ին, Մարտ 28ին, Ապրիլ 4ին եւ Ապրիլ 11ին, ժամը 6.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Հսկումի արարողութիւն:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու Մեծ Պահոց այս հոգեպարար արարողութիւններուն:

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 16ին, Շաբաթ օր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի ճաշը ի նպաստ օդափոխութեան կայանի նոր շէնքին՝

ՄԱՅԻՍ 6ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Հանդէսը Կիրակի Մայիս 20ին:

Հովանաւորութեամբ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան

10 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

SALLE MOLIERE, 18, Quai de Bondy — Lyon (5e)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Մրցանակաւոր՝

Լիոնի, Ցիւրիխի եւ Վիէննայի երաժշտանոցներէն)

Դաշնակի ընկերակցութեամբ ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ

(Մրցանակաւոր՝

Լիոնի եւ Ժընեւի երաժշտանոցներէն, տեսուչ Ռոմանի երաժշտանոցին

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մոցարթ, Շուպէրթ, Վոլֆ, Տըպիւսի, Կոմիտաս եւ Ալէմշահ

Տոմսակները կը ծախուին

Union Nationale Arménienne, 295, Rue Boileau — Tél. 60-47-18

Agence Sévan, 50, Cours de la Liberté — Lyon (3e) — Tél. 60-13-66

Décines : Mr. Bayendrian, 25 Rue Cornavent

Salon Jean-Jacques, 253, Av. Jean-Jaurès — Tél. 49-27-09

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՄԱՐՏ
VENDREDI 9 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.660

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.660

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—o—

Աատլէթի կուսակցապետը Սուլէյման Տէմիրէլ եւ Հանրապետական կուսակցութեան պետը՝ Պիւլէնթ Էճեվիթ դէմ են Զօր. Ֆարուք Կիւրլէրի թեկնածութեան իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ։

Գրած էինք թէ Զօր. Կիւրլէր հրաժարած էր բանակի սպայակոյտի պետի իր պաշտօնէն որպէսզի կարենայ թեկնածու ըլլալ Հանրապետութեան նախագահութեան։ Խորհրդարանն է որ Մարտ 13ին պիտի նշանակէ նախագահը եւ ցարդ կը կարծուէր որ Կիւրլէր կրնայ ընտրուիլ առանց ոչ մէկ ընդդիմութեան, բայց Տէմիրէլի եւ Էճէվիթի ընդդիմութիւնը ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ։ Տէմիրէլ յայտարարած է իր կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէին առջեւ.— «Որեւէ ճնշում որ կը գործուի Խորհրդարանին վրայ Թուրքիոյ դեմոկրատ վարչաձեւին տապալումը կը նշանակէ։ Մեր երկիրը պիտի պայքարի բոլոր ուժերուն դէմ, որոնք կը ցցուին դեմոկրատ վարչակարգին դէմ»։

Գալով Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավարին, կ՚առարկէ թէ եթէ ոչ մէկ ապօրինի բան կար նախագահ Սունայի այն ծրագրին մէջ, որ Զօր. Կիւրլէրը Ծերակոյտի անդամ նշանակուի որպէսզի ընտրելի ըլլայ Հանրապետութեան նախագահութեան, այս ձեւը այն տպաւորութիւնը կուտայ թէ «պարտադրուած թեկնածութիւն մըն է, ինչ որ կրնայ «անդարմանելի վնաս հասցնել Հանրապետութեան, ժողովրդավարութեան, խորհրդարանական վարչակարգին եւ Սահմանադրութեան»։

Իրայ այս կացութեան մէջ, Թուրքիա որ արդէն ներքին լուրջ դժուարութիւններ ունի, կրնայ նոր տագնապի մը դուռը գտնուիլ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «Երկինքի ուղեցոյց»ները անգամ մը եւս երկարաձգեցին իրենց գործադուլը եւ Ֆրանսայի երկինքը դրեթէ օդանաւ չի տեսներ այլեւս քանի օտար ընկերութիւնները (վերջինն էր՝ Լուֆթհանզան) որոշած են Ֆրանսայէն չանցնիլ։ Կառավարութեան հետ բանակցութիւնները շըփումներ ունին բայց ցարդ լուծում չկայ։ Միւս կողմէ սպանական Իպերիա ընկերութեան երկու օդանաւերու եղերական բախումին շուրջ բանավէճերը կը շարունակուին։

ԽԱՐԹՈՒՄԷՆ կը հաղորդեն, թէ վեց Սուտանցիներ ձերբակալուած են, իբրեւ մեղսակից պաղեստինցի ահաբեկիչներու։ Բոլորն ալ պիտի դատուին՝ Պետութեան ապահովութեան դէմ դաւած ըլլալու յանցանքով։

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը՝ Թանաքա, Բրեժնեւի ուղղուած նամակով մը փափաք կը յայտնէ, որ մօտ ատենէն հաշտութեան դաշնագիր մը կնքուի Խորհ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ։ Թանաքա կը յայտնէ նաեւ, թէ իր կառավարութիւնը դրական մօտեցում մը պիտի ունենայ Սիպերիոյ բնական աղբիւրներու շահագործման ծրագրին հանդէպ։ Ինչպէս ծանօթ է, Մոսկուա կը փափաքի, որ Ճափոն կարեւոր վարկեր յատկացնէ Սիպերիոյ քարիւղի, բնական կազի եւ այլ հանքերու շահագործման համար։ Ցարդ Ճափոնցիք վերապահ գտնուած էին։

ՍԱՅԿՈՆ, Հանոյ եւ Հարաւ. Վիէթնամի Աժամեայ Կառավարութիւնը համաձայն են իրենց բոլոր գերիները ազատ արձակել մինչեւ Մարտ 28։

ՓԵՔԻՆ խստիւ քննադատեց եւ դատապարտեց խորհրդային իշխանութիւնները, որովհետեւ անոնք որոշած են Արեւելեան Սիպերիոյ չին անուն ունեցող քաղաքները վերամկրտել ռուսական անուններով։ Աւելին, կը յայտարարէ Նոր Չինաստան գործակալութիւնը, կը ձգտի ջնջել ամէն փաստ, որ ցոյց կուտայ այդ հողերուն չինական ըլլալը անցեալին։ Այսպէս, Իմամ քաղաքը պիտի կոչուի Դալներեզէնսկ, Սու-Շանը՝ Պարդիզանսկ, Խինկարին՝ Գիւրկօ եւ Սինանչան՝ Զեբեմենչանի։ Ուրիշ քաղաք մը՝ Խարաբովսկ, որ ռուսական անուն մըն է, ոչ մէկ փոփոխութեան կ՚ենթարկուի։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ 35.000 բժիշկներ 48 ժամուան գործադուլի դիմեցին։

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ մերժեցին ընդունիլ Հիւսէյն Թագաւորի առաջարկը։ Հիւսէյն յայտարարած էր, թէ 16 Պաղեստինցիներու մահապատիժը պատրաստ է չգործադրել, եթէ Պաղեստինցիք խոստանան փոխադարձաբար դադրեցնել իրենց պայքարը Յորդանանի դէմ։ Մահապատիժ ստացած 16 Պաղեստինցիներուն մէջ կը գտնուի Էլ-Ֆաթհի առաջնորդներէն Ապու Տաուտ։ Ասոնք ձերբակալուած էին վերջերս։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ օտար լրագրողներու գործունէութիւնը սահմանափակող օրէնք մը հրապարակեց։ Առաջին անգամն է, որ համայնավար երկիր մը կը պաշտօնականացնէ միճակ մը, որ արդէն տարիներէ ի վեր գործադրութեան դրուած է համայնավար երկիրներու մէջ։ Լրագրողները կրնան արտաքսուիլ երկրէն, եթէ Արեւելեան Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ համայնավար այլ երկիրներու ղեկավարութիւնը, հաստատութիւնները «կ՚անուանարկէ»։ Լրագրողները իրենց տեսակցութիւններուն եւ հարցազրոյցներուն համար պէտք է միշտ արտօնութիւն առնեն Արտաքին նախարարութենէն, եւայլն։

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, եւ աւելի քան 200 միլիոն հանդիսատեսներու հեռատեսիլէ Ամսթերտամի Ֆութպոլի խումբը՝ Աժաքս Օի դէմ 4 կէտով պարտութեան մատնեց Միւնիխի Պայէրնը։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ կառախումբերու գործադուլը ծանր կացութիւն մը ստեղծած է բոլոր արուարձան բնակողներուն համար։ Ասոնցմէ 220 հազար հոգի երթեւեկի միջոց չունէին աշխատանքի երթալու համար։ Կառախումբերէն առաջ, արդէն կարգ մը ուրիշ գործադուլներ անշարժութեան մատնած էին Անգլիոյ մայրաքաղաքը։ Կազի գործատուներու բանուորները իրենց գործադուլին երրորդ շաբաթն են արդէն մինչ հիւանդանոցներու գործադուլը շատ աւելի ողբերգական պատկեր կը պարզէ։ Վիրաբուժական գործողութիւնները կը յետաձգուին, իսկ քրոնիք հիւանդները, ինչպէս քանսէր ունեցողները տուն կը ղրկուին։

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Անտրէօթթի Ապրիլ 17 եւ 18ին Ուաշինկթըն պիտի երթայ։

ՎԱՏԻԿԱՆՆ ալ վարկ կուտայ իր օսթբոլիթիքին (արեւելեան քաղաքականութիւն) եւ հաւանական կը նկատուի որ ի մօտոյ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուին Չեխոսլովաքիոյ հետ, ինչպէս արդէն եղած են Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ։

ՆԻԿՈԶԻՈՅ մէջ (Կիպրոս) Ղրիվասի դէմ հակահարուածական արարքներ կը կատարուին։ Ռումբ պայթում մը տեղի ունեցած է առջի գիշեր վառելանիւթի կայան մը, որ կը պատկանէր Ղրիվասի բարեկամներուն։ Ուրիշ պայթում մըն ալ տեղի ունեցած է Լիմասոլի մէկ յարկաբաժնին մէջ եւ երիտասարդ կին մը վիրաւորուած է։

ՉԱՏԻ մէջ Ֆրանսացի մը ձերբակալուած է։ Իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ գործակցած է «Չատի Ազատագրման Ազգ. Ճակատ»ին հետ։

ՌԱՊԱԹ հասած է խորհրդային գինուորական պատուիրակութիւն մը։ Մոսկուա որոշ քանակութեամբ զէնք եւ զինամթերք պիտի հայթայթէ Մարոքի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) կը նկատէ որ գիները 0,4 առ հարիւր յաւելում կրած են Փետրուարին եւ 0,5 առ հարիւր Յունուարին։ Ժիսքար տ՚Էսթէն կը հաղորդէր որ Յունուարին գիներու յաւելումը 0 առ հարիւր եղած է։ Նոյն սենտիքային լուրերուն համաձայն ապրուստը կրկին պիտի սղէ եւ Մարտ 12էն կառավարութիւնը մտադիր է նոր յաւելումներ ընել։ Ասոնք կը վերաբերին սուրճներու ու նաեւ ուտեստեղէնի։

ՓԱՆԱՄԱԿԱՆ նաւու մը վրայ, որ կայք մը կատարած էր Պենոտէ (Ֆինիսթէռ), վնաս կրած ըլլալուն համար, 12.000 քիլօ հաշիշ գտնուած է։

Vox Populi

—o—

Ամբողջ երկրի մը ճակատագիրն է, որ խնդրոյ առարկայ է Կիրակի օր։ Արդարեւ, վերջին շրջաններուն, չէր պատահած որ այսքան անորոշ պատկեր մը պարզէ առաջին քուէարկութիւն մը եւ այսքան բախտորոշ վիճակ մը ներկայացնէ Ֆրանսայի ապագան։

«Ամէն բան դեռ կարելի է» խորագրեցին բազմաթիւ թերթեր, հակիրճ ձեւով արտայայտելով թէ որքան հարցական է Կիրակի օրուան արդիւնքը։ Եւ մանաւանդ պէտք չէ անտեսել թէ խորաքանչիւր քուէ ճակատագրական դեր կրնայ խաղալ, Կիրակի օր։

Այս գիտակցութիւնը պէտք է ունենան բոլորը։ Եւ չունին՝ շատերը։ Երբ պահ մը անդրադառնանք թէ վերջին շաբաթներու հանրային կարծիքներու քննութիւնները ցոյց կուտային — մնայուն ձեւով — որ ընտրողներու քսան առ հարիւրը դեռ որոշում չէր տուած, կարելի է իրաւամբ մտածել թէ պատկերը ողբերգական է, քանի այդ քսան առ հարիւրէն կախում ունի ամէն բան։

Այսօր այլեւս բոլոր մարգարէները կըրնան լռել։ Ոչ մէկ բան կարելի է նախատեսել։ Բայց աւելի քան երբեք ինքնագիտակցութիւնը անհրաժեշտ է։

Պարզ է որ Մեծամասնութիւնը, որ 15 երկար տարիներ վարեց երկրին ճակատագիրը գործեց սխալներ ու մաշեցաւ առաւելաբար ինքնագոհունակութենէ։ Եւ ցուցէ թեկնածուները աւելի համակրանք չահէին եթէ չքօղարկէին հետեւողական յամառութեամբ, իրենց հաշուեկշռին բացերը։ Ապրուստը սղեց, կալուածային եւ այլ գայթակղութիւնները չպակսեցան, քննադատութիւններն չլսուեցան։ Ճիշդ է, ան որ կը գործէ, չի կրնար չսխալիլ։ Ու միշտ աւելի դիւրին է ընդդիմադիր ըլլալ ու քննադատել։

Ի՞նչ երաշխիք սակայն թէ եկողը վերնտել պիտի չտայ գացողը։ Վասնզի երբ ընդդիմութիւն մը իշխանութեան գլուխ կուգայ, ամէն բան կը փոխուի։ Կը դառնայ պատասխանատու, ու երբ մէկը պատասխանատու է, գիտէ թէ չի կրնար տառացի կերպով գործադրել այն բոլոր խոստումները, զորս առատօրէն շռայլած է ընտրապայքարի ատեն, քուէ շահելու սովորական մտայնութեամբ։

Իրաց այս կացութեան մէջ, ի՞նչ պիտի ընէ այն քաղաքացին, որ դժգոհութիւններ ունի օրուան վարչաձեւէն, կը գիտակցի որ շատ բան պէտք է փոխուի եւ սակայն կ՚ուզէ ապահով ըլլալ, որ այդ փոփոխութիւնը ցնցում մը պիտի չըլլայ, որ խնդրոյ առարկայ դարձնէ ազատախոհ երկրի մը հիմնական սկզբունքները։ Եւ առաւելաբար այս ցնցումի հեռանկարն է, որ կրնայ նպաստել Մեծամասնութեան, քանի նոյնիսկ անոնք որոնք ընկերվարական քուէարկեցին անցեալ Կիրակի դժուար թէ կարենան համայնավար քուէարկել ա՛յս Կիրակի, եթէ կը գտնուին շրջանի մը մէջ, ուր Ձախը կը ներկայանայ միայն համայնավար թեկնածուով մը։ Եւ Մառշէի բոլոր ժպիտներն ու ֆրանսական ընկերվարութեան մը հաւաստիքները չեն յաջողիր մոռցնել տալ հունգար ազատատենչ երիտասարդներու արիւնով ներկուած Փեշտայի մայթերը, ոչ ալ Փրակայի անձնազոհ երիտասարդ ուսանողը, որ իր կեանքին աճիւնը զոհեց, մինչ Վարշաւայի Ուխտին հրասայլերը կուգային «բնականոն կեանք» պարգեւելու ժողովուրդի մը, որ կ՚ուզէր, պարզապէս, ի՛ր ընկերվարութիւնը ապրիլ։

Դժուար թէ համայնավար կարենայ քուէարկել, այն Ֆրանսացին որ Սոլժենիցինի «Խլիրդաւորներու տաղաւարը» կարդացած է, ինչպէս ծագումով Հայ այն Ֆրանսացին որ Մահարիի յուշերը ապրեցաւ, երբ դեռ չէր մոռցած Զարենցը։

Կասկած չկայ, բան մը պէտք է փոխուի։ Պէտք չէ սակայն որ մարդուս ամէնէն մեծ հարստութիւնը — ազատութիւնը — զոհուի յանուն ենթադրեալ բարելաւումներու։ Ու մեծամասնութիւնը, եթէ պահէ իր դիրքը, նոյնիսկ տկարացած, պէտք է դաս մը քաղէ իր նահանջէն, ու ընդլայնուած գահլիճով մը, ուրկէ տեսաբար չրացակային ընդդիմադիր տարրերը, վարէ երկիրը, խորհրդարանական եւ դեմոկրատ ըմբռնումներով։ —

Երկրորդ Շրջանի համար, բոլոր երեւութական «միացեալ ճակատները» ուրիշ բան չեն եթէ ոչ ընտրական սակարկութիւններ։

Ճիշդ է, թուղթի վրայ, ամէն ինչ գեղեցիկ է, եւ Ձախի կառավարութեան հասարակաց ծրագիրը ոչինչ ունի վտանգաւոր, եթէ պահ մը չմտաբերենք թէ Լենինի վարդապետութիւնն ալ ոչինչ ունէր մտահոգիչ։ Կարեւորը թուղթի վրայ գրուած սկզբունքները չեն, դժբախտաբար։ Կարեւորը գործադրութիւնն է։ Եւ գործադրութիւնը, Մոսկուայէն Արեւելեան-Պերլին, չի կրնար վստահութիւն ներշնչել։ Կարեւորը ազատութիւնն է, մտքի, արտայայտութեան, խղճի ու սիրտի։ Բան մը պէտք է փոխուի Ֆրանսայի մէջ, Ֆրանսացի քաղաքացին գիտակից է ատոր ու պէտք է գիտնայ որ Կիրակի օր, իր խօսքը վճռական է, վասնզի վերջին խօսքը՝ ժողովուրդին Ձայնն է։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ

(Իր մահուան 70ամեակին եւ ծննդեան 120ամեակին առիթով)

(Գ. Եւ Վերջին Մաս)

1892ին, Կարա–Մուրզա կը հրաւիրուի Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը իբրեւ երաժշտութեան դասատու եւ խմբավար: Ան երաժշտական բարենորոգութեանց մեծ ծրագիրներով է, որ կ'ընդառաջէ Էջմիածնի հրաւէրին: Կը յուսար Ճեմարանի իր ղեկավարած դասարանները վերածել երաժշտական մանկավարժական դպրոցի: Մեծ թափով սկսաւ եւրոպական նոթային գրութիւնը ծանօթացնել ճեմարանի աշակերտներուն: Շատ չանցած արդէն 150 հոգինոց երգչախումբ մը գոյացած էր եւ, իր երգացանկին մէջ հոգեւոր երգերու կողքին, սկսած էր մեծ զարկ տալ ժողովրդական եւ աշխարհիկ – ազգային երգերու: Կը մտադրէր նաեւ հիմնել նուագախումբ մը եւ երգերու ժողովածուներ հրատարակել: Սակայն, հազիւ մէկ տարի անցած, անոր այս յառաջադէմ մտքերը եւ, ըստ ճեմարանին, աշխարհականութեան միայն վերաբերող իր գործունէութիւնները դրդապատճառը կը հանդիսանան իր Էջմիածնէն հեռացումին՝ յետադիմական կղերականութեան ճնշումին վրայ: «Մշակ»ի 1893 թիւը կը պարունակէ Կարա–Մուրզայէն նամակ մը՝ գրկուած թերթի խմբագրութեան. հոն կ'երեւին այն բոլոր յուսախաբութիւններն ու տխրութիւնը, որ պատած են Կարա–Մուրզայի հոգին՝ այս հեռացումին պատճառով: Տեղին է յիշել, որ Էջմիածին գտնուած շրջանին, Կարա–Մուրզային աշակերտած է մեր երաժշտութեան ապագայ մեծ լուսաւորիչը՝ Կոմիտաս վարդապետ:

Էջմիածնէն հեռանալէ ետք, մենք զինք կը գտնենք Հարաւային Ռուսաստանի կարգ մը քաղաքներուն մէջ, ուր հայ բնակչութիւն գոյութիւն ունէր. այդ քաղաքներու մամուլը լայնօրէն արձագանգած է իր սարքած համերգներուն: 1898ին, կ'անցնի Մոսկուա, ուր կը մտադրէ սարքել իր «Շուշան» օփերան, որուն արդէն ձեռնարկած էր տանէ մը ի վեր: Երգչախմբային փորձերէն մէկուն ընթացքին, կը ձերբակալուի (պատճառաբանելով Կարա–Մուրզայի բերած մասնակցութիւնը յեղափոխական ուսանողներու նիստերուն): Ազատ արձակուելով՝ ան վերջնապէս կը վտարուի Մոսկուայէն:

Կարա–Մուրզայի կեանքին վերջին տարիները կ'անցնին Թիֆլիս (1902ի սկիզբը՝ Պաքու), ուր ան լարուած աշխատանք տարած է մանկավարժական, խմբավարական եւ հրապարակախօսական – քննադատական ասպարէզներուն մէջ:

1902 Մարտ 27ին, մահը վերջ կը դնէ այս բազմավաստակ մշակին բեղուն գործունէութեան՝ խոր սուգի մատնելով Անդրկովկասի բոլոր հայաշատ կեդրոններու Հայութիւնը, մանաւանդ Թիֆլիսի Հայութիւնը, որուն համար Կարա–Մուրզա լուսաւոր ջահ մը եղած էր եւ ազգային զգաստութեան տեսակէտէն անդուլական մարգարէ մը:

×

Եթէ նկատի չառնենք Կարա–Մուրզայի երաժշտական տարբեր բնագաւառներու մէջ ցուցաբերած գործունէութիւնը, ստեղծագործական ու գեղագիտական իր ըմբռնումները, հրապարակախօսական վաստակը, ատիկա այն պարզ պատճառով է, որ համերգներու կազմակերպութիւնը, այսինքն՝ բազմաձայն երգեցողութեան յաղթանակը հանդիսացաւ Կարա–Մուրզայի գործունէութեան հիմնական յաղթանակը եւ իրեն ենթարկեց մնացեալ բնագաւառները, որոնց կարգին՝ նաեւ ստեղծագործութիւնը: Մինչեւ Կարա–Մուրզա, միայն պարագայական ու անյաջող փորձեր էին կատարուած հայ իրականութեան մէջ բազմաձայնութեան եւ անոր երգչախմբային կիրարումի բնագաւառներուն մէջ: Համերգային գործունէութիւնը երաժշտական – հասարակական լայնածաւալ աշխատանք էր, որուն յաջողութեան համար Կարա–Մուրզա 17 տարիներ շարունակ շրջագայեցաւ հայաբնակ քաղաքներն ու գիւղերը: Ժամանակի պարբերական մամուլը, յատկապէս «Մշակ» եւ «Նոր–Դար» թերթերը, լայն տեղ տուած են իրենց էջերուն մէջ Կարա–Մուրզայի շրջագայութիւններուն ու սարքած համերգներու նկարագրութեան. այս էջերուն մէջ է, որ միաժամանակ կը տեղեկանանք անոր մղած մշտական պայքարին, ի մասնաւորի հոգեւորականութեան մէկ մասին դէմ, որոնց համար բազմաձայնութիւնը հերետիկոսութեան համահաւասար մեղք էր: Նոյն պայքարը մղուեցաւ աւելի ուշ, աւելի ուժգին կերպով՝ Կոմիտասի դէմ. սակայն երկու պարագաներուն ալ համերգներուն ստեղծած համաժողովրդական խանդավառութիւնը ու անոնց տօնախմբային գնացքը կը խափանէին բոլոր տեսակի ոտնձգութիւնները:

Կարա – Մուրզայի ստեղծագործութեան առանցքը կը կազմէ հայ ժողովրդական, գուսանական եւ ազգային – հայրենասիրական երգերու մշակումը: Այս ձայնագրումներուն եւ մշակումներուն նպատակը ազգագրական ժողովածուներ պատրաստելը չէ եղած, այլ միայն անոնց գործնական կատարումը՝ երգեցիկ խումբերու կողմէ, բեմերու վրայ՝ ժողովրդային լայն հատուածներու առջեւ, հայկական քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ: Այդ երգերը կը պատկանին բոլոր սեռերուն՝ գիւղական, քաղաքային թէ գուսանա – աշուղական: Հոն կը գտնենք հերոսական, հարսանեկան, ծիսական – կենցաղային, սիրային – քնարական, վիպական – առասպելական («Ջինչ ու գինչ»), պարերգային («Վարդ կօշիկս»), երգիծական («Գացէք տեսէք») եւ այլ տեսակի երգեր: Կարա–Մուրզա այս միաձայն եղանակները քառաձայնելով՝ հիմնական մեղեդին անփոփոխ ձգած է, հարստացնելով զայն շնորհիւ միւս ձայներու ընկերակցութեան: Ասիկա կատարուած է պարզ ուղղահայեաց դաշնաւորումով (akkord) եւ ոչ հորիզոնական բազմամեղեդիացումներով: Ընդհանուրը եղած է հնչեղ (homophonic), միահամուռ, երգողներուն տալով նոյն եղանակը երգած ըլլալու զգացումը միաժամանակ, սակայն տարբեր թոներու վրայ: Կարա – Մուրզա յատուկ գիտակցութեամբ է որդեգրած այս պարզութիւնը: Անոր երգչախումբերը կազմուած էին աշխատաւորական խաւի ներկայացուցիչներէն, որոնք չունէին երաժշտական որեւէ պատրաստութիւն եւ իրենց երգամասերը կը սորվէին միայն յիշողութեամբ: Բարդ խմբերգները իրենց ուժերէն վեր ըլլալով՝ կրնային անոնց մէջ յուսալքում առաջացնել ու երգեցողութեան դաստիարակչութիւնը կը վրիպէր իր նպատակէն: Միեւնոյնը կարելի է ըսել ունկնդիր հոծ հասարակութեան համար: Բազմաձայնութեան բարդ դարձուածքներով կառուցուած խմբերգները դժուարամարս էին, խանդավառութեամբ բայց յանպատրաստից սրահը խռնուած բազմութիւններուն համար: Հանդիսութիւններէ ետք մեկնող ժողովուրդը պէտք էր որ միտքը պահած ըլլար երգերուն մէկ մասը, իբրեւ հաւաստիքը անոնց մատչելիութեան, որով՝ մեծ չափով պայմանաւորուած էր համերգներուն յաջողութիւնը:

Կարա–Մուրզա ժողովրդական երգերը հարստացնելու մէկ ճարտար ձեւ գտած էր, որ մեծ ապագայ պիտի ունենար եւ Կոմիտասը ինքն ալ պիտի որդեգրէր այդ ձեւը. ան իրարու միացնելով ընդարձակեց տարբեր բնոյթի, բայց ներքին կապ ունեցող երգերը, եւ կամ դանդաղ–արագ կշռոյթներ ունեցող եւ խօսքերու յաջորդականութիւն ցուցաբերող տարբեր երկու երգերու զուգորդութեամբ կառուցանեց երկշարժ երգային համադրումներ, օրինակ, «Լէփօ լէլէ» – «Հոտալլօ ջան», «Ջինչ ու գինչ» – «Ջիմ վզի», եւայլն:

Եւ, վերջապէս, Կարա – Մուրզա իր «Շուշան» անաւարտ օփերայով կատարած է ժողովրդական երգերու ստեղծագործական օգտագործման առաջին փորձերը, նախապատրաստելով ապագայ «Անոյշ» օփերայի հիմնական սկզբունքը:

Յիշելով Ա. Տիգրանեանի «Անոյշ»ի եւ Կոմիտասի անունը պէտք չէ կարծել, որ Կարա – Մուրզայի ազդեցութիւնը եւ հեղինակութիւնը հոդ կանգ կ'առնէ: Ան ռահվիրան կը հանդիսանայ մեր ազգային երաժշտական ասպարէզային գործունէութեան. բոլոր երաժիշտները 19րդ դարու երկրորդ եւ 20րդ դարու առաջին կէսին զինք օրինակ առած են: Յիշեցինք արդէն Չուխաճեանի, Երանեանի եւ Թաշճեանի անունները: Գ. Ղորղանեան (Գորկանով), (1858–1890) Կարա – Մուրզայի երգացանկին կը պարտի հայկական ժողովրդական երգերու իր ծանօթութիւնը: Եկմալեանի «Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագին» երբ լոյս ընծայուեցաւ 1896ին, Լայփցիկ եւ Վիեննա, Կարա–Մուրզա առաջին խանդավառողը եղաւ եւ հրապարակաւ պաշտպանեց զայն հոգեւոր հայրերու դէմ. Թիֆլիսի մէջ, ան իր դասընթացքներուն մէջ սորվեցուց զայն իր աշակերտներուն: Հոս անհրաժեշտ է ըսել, որ Կարա–Մուրզան ի՛նքը բազմաձայնած է հայկական պատարագը եւ, 1885-86ին՝ տուած Պաքուի հայկական եկեղեցիին մէջ, ինչպէս նաեւ 1892–93ին՝ Էջմիածնի մէջ: Բայց աւելի ետք, ան ընդունած է իր մշակումին գեղարուեստական անկատարելութիւնը, երբ ճանչցած է Եկմալեանինը, զայն դասելով վերիվեր: Կարա–Մուրզային աշակերտած է (Գէորգեան Ճեմարանի մէջ) եւ անոր հետեւողութեամբ երգեցիկ խումբեր կազմած՝ Գ. Սիւնին: Աւելի ուշ, Ռոմանոս Մելիքեան իր երաժշտական – հասարակական գործունէութեան ընթացքին Կարա–Մուրզան օրինակ առած է՝ երգչախումբեր կազմակերպելու գործին մէջ: Սարգիս Բարխուդարեան օգտագործած է Կարա–Մուրզայի մշակած ժողովրդական երգերը Թիֆլիսի մէջ, 1900ական թուականներուն: Անտոն Մայիլեան եւ Ազատ Մանուկեան մաս կազմած են Կարա – Մուրզայի կազմած երգչախումբին, Թիֆլիս:

Վերջացնելու համար ըսենք նաեւ, որ Կարա–Մուրզա առաջին անգամ երաժշտագիտական ուսումնասիրութեան ենթարկուած է 1914ին, Կ. Պոլսոյ մէջ, Ա. Հիսարլեանի հրատարակած «Պատմութիւն հայ ձայնագրութեան և կենսագրութիւնք երաժիշտ ազգայնոց» գրքին մէջ: Մ. Մուրատեան երկու արժէքաւոր հատորներ նուիրած է Կարա–Մուրզայի կեանքին ու գործին (Երեւան), իսկ Թէյմուրազեան պատրաստած է մատենագիտական հատոր մը (Երեւան, 1956):

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Սքալա տը Միլանի մէջ Փետր. 27ին մեծ յաջողութեամբ ներկայացուած է Փէլէաս է Մելիզանտը, որու նիւթը առնուած է Մօրիս Մեթերլինկէ եւ երաժշտութիւնը յօրինած է Քլօտ Տըպիւսի: Այս ներկայացման յարդարանքներուն ու զգեստաւորումներուն հեղինակն է՝ Ռուբէն Տէր–Յարութիւնեան եւ Քոռիէռէ տէլլա Սերայի Փետր. 28ի թիւին մէջ, քննադատը մեծ գնահատանքով կը խօսի Տէր–Յարութիւնեանի արուեստին մասին:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Յանկարծ, զինուորական նուագախումբը քայլերգ մը հնչեցուց, որ ծափահարութիւններով շարունակուած՝ արձագանգեց հեռուն: Շատ մօտը կին մը կը հեծկլտար:

Ինչպէս եղած էր յաճախ անցեալին մէջ, երբ ռուս ազգը ոտքի էր ելած դիմագրելու գերմանացի, բոլոնացի կամ շուէտացի յարձակողներուն, հիմա պատերազմի ժխորը ահա կրկին կ'արձագանգէր Սէն Պետերսպուրգի... Պետրոկրատի... Լենինկրատի... լայնածաւալ պողոտաներուն վրայ:

ԿԱՅԾԱԿՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Հիթլէրի ցնորածին երազները մահացու վտանգ մը կը կազմէին Լենինկրատի համար: Որոշ է որ Գերմանիոյ վերջնական նպատակակէտը Մոսկուան էր: Բայց եւ այնպէս Պարպըրուսի գործողութիւնը — այս էր ընդունուած բառը ռուսական յարձակողականին — խորհրդային մայրաքաղաքին դէմ ուղղակի յարձակում մը չէր նախադրած: Լենինկրատը գրաւելէ վերջ էր միայն որ նացի զօրախումբերը պիտի քալէին Մոսկուայի վրայ: Լենինկրատի հանդէպ Հիթլէրի մտասեւեռումը կուգար այն մտածումէն թէ այդ քաղաքը կը նկատուէր օրրանը յեղափոխական համայնավարութեան, որուն դէմ շղթայազերծած էր հիմա իր խաչակրութիւնը: Բայց կար նաեւ տեւտոններու աւանդական կապը Պալթիկի հանդէպ: Դարերէ ի վեր Գերմանները զայն իրենց ինչքը կը նկատէին: Ժամանակին տիրապետած էին անոր շնորհիւ տեւտոն ասպետներու սխրագործութիւններուն եւ խաբէութիւններուն:

Բայց երբ Մեծն Պետրոս կառուցանել տուած էր Սէն Պեդերսպուրգը, ինչպէս նաեւ Կրոնշթատի ծովային խարիսխը՝ ֆինլանտական ծոցին մէկ կղզիին վրայ, ռուսական ազդեցութիւնը սկսած էր տարածուիլ Պալթիկի մէջ եւ այս պարագան Գերմանիոյ համար ալ վտանգ մը դարձած էր:

Այս հին ստանալիքն էր ահա որ այդ ատենն կը մտահոգէր Հիթլէրը: Պատերազմի նախօրեակին ան վերստին պարզած էր իր նպատակները եւ յայտնած՝ Լենինկրատը գրաւելու բացարձակ անհրաժեշտութիւնը, այդ կերպով խորհրդային ծովային ուժը բնաջինջ ընելու համար Պալթիկի ափերէն եւ քանդելու համար՝ Կրոնշթատը: Վերջը, ու միմիայն ատոնցմէ վերջ էր որ Ֆիւհրէրը հրաման պիտի տար Մոսկուայի վրայ քալելու:

Լենինկրատը գրաւելու պարտականութիւնը ունեցող խումբերուն հիւսիսի զօրաբանակի հրամանատարն էր Վիլհելմ Ֆոն Լիպ, 64 տարու, Մաժինոյի գծին յաղթականը: Լիպ կը խորհէր հիւսիս – արեւելքէն արագօրէն թափանցել իր զրահապատ խումբերուն կայծակնային յարձակումով եւ ամիսէ մը ապահովել Լենինկրատի անկումը:

Այն ատեն պիտի իրագործուէր գերման – ֆինլանտական միացումը եւ Գերմանացիները դէպի հարաւ դառնալով պիտի յարձակէին Մոսկուայի վրայ:

Գրեթէ տարի մը առաջ, Պալթեան երկիրներու կցումէն յետոյ, խորհրդայինները պաշտպանողական որոշ ուժ մը համախմբած էին Լենինկրատի մօտակայքը: Միայն թէ Յունիս 22ի առաւօտուն այդ ճակատը թիւով շատ տկար էր թշնամիէն: Գերմանները գրեթէ երեք անգամ աւելի թիւով հետեւակազօրք եւ երկու անգամ աւելի թնդանօթաձիգ ունէին: Ռազմանիւթի տեսակէտով ալ Ռուսերը տկար էին: Արդիւնքը զինուորական աղէտ մը եղաւ: Ռուսական գիծերը ցերեկին իսկ, իրենց հակակշիռը կորսնցուցած էին եւ հրամանատար զօրավարը գրեթէ ամբողջովին անջատուած էր իր յառաջապահ ուժերէն: Միեւնոյն ժամանակ Լուֆթվաֆըն գրեթէ բնաջնջած էր խորհրդային օդային ուժը մէկ օրուան մէջ ոչնչացնելով 1200 օդանաւեր, 900 հատը գետնին վրայ, 300 ալ կռիւի մէջ:

Զօրավար Ռիչակոֆ, որ Պալթիկի օդային ուժերուն հրամանատարն էր, Մոսկուա կանչուեցաւ իսկոյն եւ գնդակահարուեցաւ: Կայծակնային պատերազմը, որուն առաջին փորձը կիրարկուած էր նախ Լեհաստանի մէջ եւ յետոյ կատարելութեան հասած՝ Սքանտինաւիոյ, Հոլանտայի եւ Ֆրանսայի մէջ, անգամ մը եւս դղայացունց արդիւնք մը կուտար այս կերպով:

Լենինկրատ դեռ 500 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր, բայց Գերմաններուն լաւատեսութիւնը, որով կը նախատեսէին քանի մը շաբաթէն ճմլել Ռուսիան իրենց զրահապատ ուժերուն տակ, տակ, իրականանալու վրայ էր կարծես:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(3 – Շար.)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

"ԿԱՐԹԱԳԷՆԻ ԴՈՒՍՏՐԸ,,

Հողեկան այլամերժ, բայց իրենց միջավայրով, ապրումներով եւ դատումներով գրեթէ նոյն հոգեկան ներքին ալեկոծումները մատնող քանի մը տիպարներու վրայ կը կեդրոնանայ Յակոբ Կարապենցի այս վէպը: Գրագէտը, արդէն, իր նախորդ՝ առաջին գիրքին մէջ, որ «Անծանօթ հողիներ» ընդհանուր խորագիրը կը կրէր, կէտկէտուած զգայումներու եւ տուայտանքներու հիւսք մըն էր, որ կը պատկերացնէր: Բայց, եթէ առաջինին մէջ աւելի հայ մարդուն անդոհանքն էր, որ ցայտուն կը դառնար, անոր՝ որուն «կամուրջը» կտրուած է իր հողին հետ եւ կը զգայ, թէ օտար ալեկոծ ծովին մէջ ինք «կղզեակ» մըն է պարզապէս՝ դատապարտուած կրելու այդ ամէնի բնութեան հարուածները, իր նոր գործին մէջ, ան տարբեր մասնեւեռումի մը վրայ կանգ կ՚առնէ: Այս անգամ ընդհանրական անդոհանք մըն է, որ կը պարզուի, քանի որ հարցը «ես»ին գոյատեւումի պարագան է՝ քաղաքակրթութեան մեքենական կեանքին մէջ:

Նիւ Եորք, որ վէպին «թատերավայրն» է իբրեւ փոճ եւ միջավայր, ամէնէն ցայտուն օրինակն է մարդուն ստեղծած «բանտ»ին՝ ինքն իրեն համար:

Ճիշդ է, հեղինակը կը սիրէ այդ քաղաքը, նոր այլ հին միջավայրը, իր լայնահուն պողոտաներով, Դեկտեմբերեան ձիւնոտ գիշերներով, եւ նաեւ անոր կամուրջներով եւ հեւասպառ բազմութեան հոսանքով: Ճիշդ է նաեւ, որ երկնաքեր կրպակէ շէնքերու քաղաքը շունչ և բոյր ունի անոր համար: Բայց ան ամէնէն առաջ ցայտուն խորհրդանշանն է «ճարտարարուեստի հրէշ»ին: Հո՛ն, մարդիկ, ինչպէս կ՚ըսէ անոր հերոսներէն Սուրէան, այնպիսի տենդով մխրճուած են այդ խեխակորոյս վազքին մէջ, որ մոռցած են իրենց «նպատակէտ»ը:

Հեղինակը «ժամանակակից վէպ» որակած է իր գործը: Աւելի ըմբռնելի է, երբ նկատի առնենք, թէ անոր տիպարները, պարզապէս, ինքնահաստատման, «ես»ի գոյատեւման պայքար մը կը տանին իրենց շրջապատին հետ: Այդ պայքարի մանրամասնութիւնները տեղէ-տեղ, անձէ-անձ, եւ հանգոյցէ-հանգոյց կրնան տարբերիլ, — եւ այդպէս ալ է արդէն, — սակայն անոնք ամբողջութիւն մը կը ներկայացնեն՝ կուռ միասնութիւն մը դառնալով բոլորն ալ ընդհանուր օղակին մէջ:

Տռամաթիկ վիճակները հասկնալի են, որովհետեւ հեղինակը կեանքի տպաւորութիւններու ազդեցութեան տակ կը գտնուի: Պատկերը նոյնն է ամէնուր: Տագնապը՝ առանձին գրուագներու մատնանշումով եւ պարզարանութեամբ, ընդհանրական նկարագիր մը ունի:

Վէպին մէջ գործողութիւնը՝ ընթացիկ իմաստով, կը բացակայի: Քանի մը անձերու շրջագիծին մէջ հանգոյց մըն է, որ կը կազմուի, բարդ խուրձ մը, որ, սակայն, կծիկ առ կծիկ կը քակուի: Ու առիկա յաջող ձեւով: Գործողութեան պակասը ուրիշ պարագաներու մէջ կրնար դանդաղ կլիմայ մը ստեղծել, անշարժ վիճակ մը: Այսպէս չէ հոս: Հոմերի շուրջ, — ինք՝ հեղինակը անկասկած, — կը տողանցեն քանի մը տիպարներ, իրենք իրենց կարգին բազմաթիւ լարերով կապուած իրարու:

Եւ առանցքէ իւրաքանչիւրին ներքին տուայտանքը կա՛մ կը մեկնաբանուի Հոմերի կողմէ, եւ կա՛մ երկխօսութեան ու մենախօսութեան ճամբով կը պարզաբանուի: Այս ճամբուն մէջ հեղինակը փոքր, առանձին պատկերներու գիծով, արտաքին աշխարհը կը շաղկապէ ներքին աշխարհին, ցոյց տալով դուրսի ազդեցութիւնը ներսի վրայ: Պատկերաւոր համեմատութիւնները առաւելան մը աւելի կ՚ընդգծեն տռամաթիկ վիճակները:

Տիպարները, ինչպէս ըսինք, իրենց ինքնութեան պրպտումն է, զոր կը կատարեն: Կը ճգնին գտնել իրենց անհատականութիւնը խառնափնթոր, աղմկալից եւ մեքենայի տիրապետութեամբ յատկանշուող այս աշխարհին մէջ: Սթափում, ուրեմն, ապրելու եւ ոչ թէ լոկ գոյատեւելու գիտակցութեամբ:

Կեանքի արտաքին արահետներէն քալողներ են անոնք, որոնք, յանկարծ, օր մը, կ՚անդրադառնան, թէ ամայի է եղած իրենց կեանքը:

— Ես այստեղ եմ, բարեկամ, ի՞նչ ես արել քո կեանքի հետ, քո բազում օրերի հետ, երբ կարծում էիր, թէ խաբէութեամբ, ինքնախաբէութեամբ լուծում ես աշխարհի քանդը»: «Ես»ն է, որ տարիներու փոշիներէն բարձրանալով իր գըլուխը կը ցցէ եւ կը պահանջէ իր ինքնատպութեան վերահաստատումը:

Ու այդ վերահաստատումը կը կատարուի այլազան եղանակներով: Միջոցները տարբեր են, որովհետեւ տարբեր են խառնուածքները:

Ահա Ալմիրան, Կարթագէնի դուստրը, պերճանքի մէջ լողացող ցոփուհի մը, որ այդ նոյն պերճանքին փոշիացումին կը տենչայ: Դեղերումներ, ըմբոստացում — ներ նոյնիսկ ինքզինք խորտակելու գնով: Խուլ մաքառում քարացած հասարակութեան եւ ժանգոտած վարդապետութիւններու դէմ: Բողոք եւ ճիչ, ցասում եւ վրդովում, ծիծաղ եւ կարկաչ խնդուքի, ապաշայլի ծրագիրներու մշակում:

Սուրէան, կեանքի մէջ այդ յաջողակ մարդը, իր առջեւ կը գտնէ իր նախնիքներու պատկերը՝ նախ իբրեւ հետա — քրքրութիւն, ապա իբրեւ արեան ձայն, պահանջ եւ «լինելութիւն»: Ու մուտք կը գործէ յուշերու եւ տպաւորութիւններու լաբիւրինթոսը... մինչ ինքզինք արժեցնելու ներքին մղումէ դրդուած:

Եւ այսպէս դեռ ուրիշներ՝ երկրորդական գիծերու վրայ կեցած:

Յ. Կարապենց բարդ հանգոյց մըն է ստեղծած՝ ժամանակակից նիւթի մը շուրջ: Կապը՝ տիպարներու, հոգեբանութիւններու եւ տագնապներու միջեւ ներդաշնակ է: Եւ ասոր մէջ առանձնայատուկ տեղ կը գրաւէ անոր լեզուն՝ կոկ եւ մաքուր, որ գիտէ առանց ձանձրացնելու երկարիլ էջերու վրայ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Աշոտ Մալաքեանի Նոր Ֆիլմը՝ "ՕՁԸ,,

Ի մօտոյ Ֆրանսայի պաստառներուն վրայ կը ներկայացուի Անրի Վէրնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) վերջին ժապաւէնը՝ «Օձը», զոր բեմադիրը պատրաստած է մեծ խնամքով, ինչպէս իր սովորութիւնն է: Իրական դէպքէ մը քաղուած այս ժապաւէնը նոր լոյս մը կը բանայ լրտեսական շրջանակներու վրայ եւ ի մասնաւորի ամերիկեան Սէ. Ի. Ա.ի գործելակերպին: Գլխաւոր դերասաններն են՝ Էնրի Ֆոնտա, Եուլ Պրայնէր, Միշէլ Պուքէ որոնք հակառակ իրենց համբաւին — եւ գուցէ այդ իսկ պատճառով, քանի միայն մեծերն են որ պարզ են — ընդունած են կարճ երեւումներ, ֆիլմի մը մէջ որ առաւելաբար մարդոց պատմութիւն մըն է:

Աշոտ Մալաքեան վերջերս քանիցս առիթ ունեցաւ խօսելու այս մասին: Նախ առջի օր, Հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ապա Երկուշաբթի օր, Ձայնասփիւռի Ֆըրանս — Էնթէր կայանէն, ուր հիւրն էր Ժաք Շանսէլի Radioscopie յայտագրին:

Անրի Վէրնէօյ, որ անուն մըն է ոչ միայն ֆրանսական այլեւ միջազգային շարժարուեստի մէջ եւ մեծ համբաւ կը վայելէ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ինչ որ յաճախ չի պատահիր Ֆրանսայի բեմադիրի մը, մէկ ժամ շատ հետաքրքրական զրոյց մը ունեցաւ: Յառաջաբանէ մը ետք, ուր առաւելաբար խօսեցաւ իր ծագումին եւ Հայկ. Ջարդերուն մասին, եւ այնքան աննպաստ մանրամասնութիւններով Թուրքերուն նկատմամբ, պետական ձայնասփիւռէն, որ դեսպանէն ետք, այս անգամ ալ Անգարա (եթէ հետեւողական է) կրնայ Փարիզի իր գործավարը ետ կանչել, Անրի Վէրնէօյ խիստ շահեկան կարծիքներ յայտնեց շարժանկարի ըմբռնումին մասին եւ արդարօրէն ձաղկեց «մտաւորական» կոչուած ֆիլմերը, ուր իրադործող թէ քննադատ փիլիսոփայական բարդ վերլուծումներու գիրկը կ՚իյնան: Ինք, պատմիչ մըն է, նման արեւելեան պատմիչներուն եւ նպատակն է լաւագոյնս պատմել իր պատմութիւնը եւ հաճելի ժամանց մը ստեղծել հանդիսատեսին համար: Եթէ իր ֆիլմերը (27 հատ դարձուցած է ցարդ) « առեւտրական » յաջողութիւններ են, այդ կը նշանակէ պարզապէս որ յաջող են: Եւ ինչո՞ւ նըւաստացուցիչ իմաստ մը տալ «առեւտրական» բացատրութեան:

Ճիշդ է որ օրէ օր արմատ ձգած է մըտաւորական ծիծաղելի սնոպիզմ մը, ու մարդիկ որքան ձանձրանան «պատդամ»-ներ արձակող ֆիլմերու ընթացքին եւ որքան բան չհասկնան («Միշտ չեմ յարգեր ինչ որ չեմ հասկնար» կ՚ըսէր Քոլէթ) բան մը ըսել չուզող ֆիլմերէ, այնքան գնահատական որակումներ կը փորձեն գտնել, խորհրդաւոր կարծիքներ յայտ — նելով,էկզակոճալ լեզուով:

Մալաքեան կը նախընտրէ որ փիլիսո — փայութեան դասատուները երթան վերադրաւել համալսարաններու իրենց ամպիոնը ու շարժանկարը ձգեն շարժանկարի վարպետներուն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԻՒՆԽԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԻՒՆԽԷՆ (Յառաջ). — 1921 թուականի Փետր. 18ի ժողովրդային ապստամբու — թեան 52րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Միւնխէնի հայ գաղութի Ակումբին մէջ՝ Կիրակի, Փետր. 18ի երեկոյեան: Ակումբը լի էր հայրենասէր հասարակութեամբ:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Գրիգոր Պալըգճեան, որ ապստամբութեան հակիրճ պատմականը ըրաւ եւ շեշտեց որ ան բովանդակ հայ ժողովուրդի տարերային պոռթկումն էր օտար բռնակալութեան մը դէմ, որ խորտակած էր իր անկախու — թիւնը, ետ բերած էր Հայութեան դարաւոր թշնամին՝ անոր գիջելով ծով արիւ — նով վաստակուած հայրենի հողեր, եւ հակառակ տրուած հանդիսաւոր խոստումներու՝ համատարած գնդակահարութիւններով, բանտարկութիւններով ու հալածանքով սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած էր երկրին մէջ, եւ ոչ թէ իշխանութեան վերատիրանալու տենչէն մղուած կուսակցութեան մը արկածա — խնդրական մէկ արարքը՝ ինչպէս կ՚ուզեն հաւաստացնել ոմանք:

Իր երկար պատմութեան ընթացքին, հայ ժողովուրդը յաճախ եւ ստիպողաբար հանդուրժած է օտար իշխանութեան, բայց ամէն անգամ որ փորձ եղած է իրեն պարտադրել խորթ ու օտար դաւանանք մը, ոտնակոխ ընել ինքնուրոյն կամքով ապրելու իր իրաւունքն ու տենչը, ան պարզած է ապստամբութեան դրօշը: Այդպէս եղաւ աւելի քան 1500 տարի առաջ,, այդպէս եղաւ 1921 Փետր. 18ին:

Բանախօսութենէն յետոյ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող Պր. Ա. Հախնազարեան դասախօսութիւն մը տուաւ հայ ճարտարապետութեան մասին՝ լուսաւոր պատկերներու ընկերակցութեամբ:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր՝ ջերմիկ մթնոլորտի մէջ:

Գ. Պ.

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

ԺԵ.

Փօլ Հարման երկկուան հասաւ, ինչպէս ծանուցած էր արդէն Պրիւսէլէն յղած հեռագրով: Միլիոնատէրը խոր ցաւ մը զգաց, տեսնելով որ աղջիկը ի՛նչ փոփոխութիւն կրած էր իր ճամբորդութեան միջոցին: Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, Ժաք Կարօ կոչուած թշուառականը հօր մը սիրտ ունէր ու կը պաշտէր իր աղջիկը: Առաջին անգամ ըլլալով որոշապէս նշմարեց այն վտանգը զոր չէր ուզած տեսնել մինչեւ այն ատեն: Ահռելի անձկութեան մը մատնուեցաւ:

Առաջին ողջագուրումներէն յետոյ Մէրիի հարցուց թէ տան մէջ բան մը պատահա՞ծ էր այն նամակէն յետոյ զոր աղջիկը Պելժիա ղրկած էր: Մէրի տեղեկութիւն տուաւ, առանց բան մը ըսելու Լիւսիէն Լապրուի մասին: Այդ լռութիւնը ծրագրի մը արդիւնքն էր:

— Սիրելի աղջիկս, քու մասիդ խօսէ մանաւանդ, յարեց Փօլ Հարման, իր թեւերուն մէջ սեղմելով զայն: Հիմա աւելի տկար կ՚երեւաս քան մեկնումի պահուս:

— Պատրանք մըն է ատ, բարի հայրիկս, պատասխանեց Մէրի գուարթ շեշտով մը: Սա տոյգ է որ քու բացակայութեանդ՝ ժամանակը աւելի երկար թուեցաւ ինծի, բայց ձանձրոյթը բնաւ դէշ ազդեցութիւն չգործեց իմ առողջութեանս վրայ: Հիւանդ չեմ, հոգիս ուրախ կը զգամ, ու քեզ կը վստահեցնեմ որ այս պահուս քաջառողջ եմ:

Դժբախտաբար, չոր ու թեթեւ հազ մը հերքեց մանկամարդ աղջկան խօսքերը, եւ աւելի սաստկացուց Ժաք Կարոյի հայրական անձկութիւնները: Միլիոնատէրը եւ իր աղջիկը կառքով հասան Մուրիլլօ փողոց, ճաշի ատենէն քանի մը վայրկեան առաջ: Մէրի գուարթ էր: Իր դիւրահա — ղորդ զուարթութիւնը եւ շնորհալի ըղձանքը ժպիտ մը առաջ բերին հօրը շըրթունքին վրայ:

— Ժօրժ Տարիէն տեսա՞ր, հարցուց Փօլ Հարման ոգեւորեալ խօսակցութեան մը միջոցին:

— Անգամ մը: Անոր այցելութեան շարժառիթի մասին պիտի խօսիմ, բայց վաղը:

— Ինչո՞ւ անմիջապէս չես խօսիր:

— Որովհետեւ քեզ նորէն տեսնելուս ուրախութեան նուիրուած բոլորովին, չեմ փափաքիր գործի վրայ խօսիլ այսօր: Վաղը առտու կանո՞ւխ դուրս պիտի ելլես:

— Անշուշտ: Երեք շաբթուան բացակայութենէ մը յետոյ՝ շատ պէտք ունիմ աշխատանքները աչքէ անցընելու: Դուրսը պիտի ճաշեմ... ու.....

— Վերադարձիդ յաջորդ օրը, առանձին ճաշելու վիշտը պիտի չպատճառես ինծի: Ժամը տասնին պիտի ճաշենք ու յետոյ դուրս պիտի ելլես: Այնպէս չէ՞, հայրիկս:

— Կարելի՞ է քեզի չհնազանդիլ, սիրունիկս, պատասխանեց Փօլ Հարման, իր աղջիկը համբուրելով, որ ճակատը երկարած էր: Բայց ինչո՞ւ այս քմայքը կ՚ունենաս:

— Գաղտնիք մըն է... Ուրիշ բանի վըրայ խօսինք: Ճամբորդութենէդ արդիւնքներէն գոհ մնացի՞ր:

— Շատ գոհ: Մեծ գործատուներու կողմէ գործի կարեւոր յանձնարարութիւններ ստացայ: Պէտք է շուտով գտնեմ ճարտար գծագրիչներ: Մինչեւ աշխատութեանց աւարտումը, առժամաբար, գըծագրութեան աշխատանոց մը պիտի հաստատեմ հոս, գետնայարկի մեծ սենեակին մէջ, որ դրասենեակին յարակից կը գտնուի: Այսպէս՝ իմ ձեռքիս տակ պիտի ունենամ գործաւորներս:

— Բայց դուն չես կրնար հսկել արմնագիրներուդ եւ գծագրիչներուդ վրայ, ու միաժամանակ գտնուիլ Փարիզի եւ Քուրպըվուայի մէջ...:

— Անտարակոյս, քանի որ ամէն տեղ գտնուելու ձիրքը չունիմ, պատասխանեց միլիոնատէրը ծիծաղելով: Բայց գործապետերէն, պէտք պիտի ունենամ լուրջ, խելացի, կրթեալ երիտասարդի մը, որ կարող ըլլայ աշխատութիւնները վարելու եւ իմ տեղս բռնելու:

— Նկատի ունի՞ս մէկը:

— Ոչ ոք, առ այժմ: Ընտրութիւնն ալ դժուար պիտի ըլլայ, քանի որ վստահելի մէկուն պէտք կայ այդ պաշտօնին համար: Բայց եթէ փնտռեմ...

— Պիտի գտնես:

— Քու պաշտպանեալներէդ մէ՞կը պիտի յանձնարարես միթէ, հարցուց միլիոնատէրը ծիծաղելով:

— Ո՞վ գիտէ, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը նոյնպէս ծիծաղելով: Բայց շատ յոգնած ըլլալու ես...: Գնա՛, հանգչէ, հայրիկս, ու վաղը կը խօսակցինք:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արշալոյս Հաճիվարդանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (11 Մարտ) Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր ողբացեալ

ԿԻՐԱԿՈՍ ՀԱՃԻՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգող – ներուն:

×

ՎԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Ալթունեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Բերկրուհի եւ զաւակները (Փարիզ), այրի Տիկին Մասեա Ալթունեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Փորթուգալեան եւ զաւակները (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Գ. Զուլէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Միքայէլեան եւ զաւակները (Վալանս) եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առտու Մարտ 11ին, ժամը 9ին, Սէնթ-Անտրէ լը Հօ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգող բարեկամները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը եւ Գրական Ակումբը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Հայկուհի Շալճեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Մարիամ Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու անունով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Հայկուհի Շալճեանի եւ զաւակնե – րուն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Մարիամ Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

×

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Խաբիթեանի, իրենց զաւկին՝ Ժիլպէրի արկածալի մահուան առթիւ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հովանաւորութեամբ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան
10 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
SALLE MOLIERE, 18, Quai de Bondy — Lyon (5e)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Մրցանակաւոր՝
Լիոնի, Ցիւրիխի եւ Վիէննայի երաժշտանոցներէն)
Դաշնակի ընկերակցութեամբ ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ
(Մրցանակաւոր՝
Լիոնի եւ Ժընեւի երաժշտանոցներէն, տեսուչ Ռոմանի երաժշտանոցին
ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Մոցարթ, Շուպէրթ, Վոլֆ, Տըպիւսի, Կոմիտաս եւ Ալէմշահ
Տոմսակները կը ծախուին
Union Nationale Arménienne, 295, Rue Boileau — Tél. 60-47-18
Agence Sévan, 50, Cours de la Liberté — Lyon (3e) — Tél. 60-13-66
Décines : Mr. Bayendrian, 25 Rue Cornavent
Salon Jean-Jacques, 253, Av. Jean-Jaurès — Tél. 49-27-09

« ՅԱՌԱՋ » կը Նուիրեն

Պ. Միհրան Հէլվաճեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Վահրամ Մալաքեանի (Լէ Լիլա):

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 9) երեկոյեան ժամը 8.30ին: Հաւաքատեղի՝ քաղաքապետարանի սրահը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Բացուած են արձանագրութիւնները
1973–1974

Վարժարանի Տեսչութիւնը ուրախութեամբ կը հաղորդէ Ֆրանսահայ հասարակութեան որ նոր շէնքի կառուցման շնորհիւ, յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին համար արամադրելի են սահմանափակ տեղեր: Որպէսզի յետագային Տեսչութիւնը չստիպուի մերժել դիմողները տեղւոյ չգոյութեան պատճառաւ, անոնք որ կը փափաքին արձանագրել իրենց զաւակները այժմէն թող ապահովեն տեղերը:

Դիմել՝
Direction du Collège Arménien
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 027-18-28

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Քաղաքի Վարչութեան
Ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԻի
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

Բարեկենդանի Ճաշ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
կազմակերպուած
Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կողմէ
11 Մարտ, Կիրակի ժամը 13ին
Սփլանտիտի սրահին մէջ, 31 Պոլ. Ա.թէն
ընտիր կերակուրներ պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ
Պարեր ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ կողմէ
Հայկ. ժողովրդական պարեր՝
ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐԷ
եւ ղիմակաւոր պար
Orchestre pop' PLANÈTE
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
48–98–23 կամ 51–79–93

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ
GEORGE V
Մարտ 11 Կիրակի, ժամը 15–24
Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին
Կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
L'OLYMPE CHEZ NOUS
JAN VASSILIS
Auteur, compositeur et créateur du « Sirtaki »
L'orchestre et les attractions du Cabaret de renom
L'OLYMPE
եւ նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով
ELECTION MISS CROIX ROUGE
Projection d'un magnifique film en couleur et sonorisé
« FLASH SUR L'ARMENIE »
La projection du film de 16 heures à 17 heures
L'OLYMPE chez nous de 20 h. à 21 h.
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել
359–67–03 ժամը 15էն վերջ 990–66–28
Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին
Մուտք 20 ֆրանք

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նիսէն Պ. Սուրէն Ալեքսանեան իր կնոջ՝ Գոհար Ալեքսանեանի մահուան 3րդ տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին (սանաւ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇԱԻՒԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Արեւագալի չարականները յաւարտ պատարագի ժամը 11.15ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ Մարտ 10, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը՝ 17, Րիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը ի նպաստ օդափոխութեան կայանի նոր շէնքին՝

ՄԱՅԻՍ 6ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի հանդէսը Կիրակի Մայիս 20ին:

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ
POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION
ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN
Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille
Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité
60, Rue Madier de Montjau — 26000 VALENCE
Tél. : 43-56-23

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին
SALLE DES FETES DE SEVRAN
ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
հրաւիրուած է Լոնտոնի համալսարանէն Փրոֆեսէօր ՏԱՎԻՏ ՄԱՌՇԱԼ
Մարտ 9, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
դասախօսելու համար Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ֆրանսերէն լեզուով

Prof. DAVID MARSHAL LANG

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ» մրցանակաւոր հատորին հեղինակ
Կը թելադրուի նաեւ ֆրանսացի բարեկամներ բերել:

ՇԱԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ
SAMEDI 10 MARS 1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.661

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.661

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՆՈ՛ՒՆ ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻԱՅԻ ...

Մի՛շտ ըսուած ու կրկնուած է, թէ լեզուն ժողովուրդի մը գանձն է։ Մեծագոյնը, անկասկած։ Հայերէնը՝ անսպառ հարստութիւն մըն է, իր բիւրեղ նկարագրով եւ պերճ ոճով։ Եւ մի՛շտ ալ անգնահատելի է գուրգուրանքի առարկայ։ Մայրենի բացատրութիւնը կամ տարազը, որ իբրեւ պարեզօտ գործածուած է մեր լեզուին, լաւագոյնս կը բնութագրէ անոր արժէքը։ Մեր ժողովուրդին սէրն ու գուրգուրանքը։

Օշականի սուրբէն մինչեւ Վենետիկի ու Վիեննայի հայրերը, Եղիշէէն մինչեւ մեր նորագոյն շրջանի գրչի մշակները՝ մեծ թէ միջակորեար, ո՛չ միայն ճգնած են պահել ու պահպանել այդ եզակի հարըստութիւնը, այլեւ զայն դարձնել աստիճան մը աւելի վսեմ, աստիճան մը աւելի շքեղ։

Բաղդատութիւն մը, նոյնիսկ հարեւանցի, երէկուան եւ այսօրուան արեւմտահայերէնի միջեւ, յստակ պիտի պարզէ պատկերը։ Օրինակ՝ մամուլը։ «Մասիս»էն «Արեւելք» եւ անկէ «Ազատամարտ», — չվերերելու համար աւելի մօտիկ ժամանակներու մէջ, — մեծ առաջ մըն է կատարուած։ Ոսկեդարեան լեզուի մաքրութեան եւ անոր ոճի պահպանութեան նախանձախնդիր մշակներ ունեցած ենք։ Հոյլ կը կազմեն անոնք։

Այս խորհրդածութիւններն ու հաստատումները վերստին «օրուան նիւթ» կը դառնան, երբ կը թղթատենք «Ժամանակակից Հայոց լեզուի բառարան»ը, անոր Բ. հատորը՝ ծաւալով պատկառելի։

Բառարանը, որ բազմաթիւ հատորներէ պիտի բաղկանայ, կազմած է Վարպետ Առաքելեան, իր շուրջն ունենալով խմբագրական կազմ մը՝ գլխաւորութեամբ ծանօթ լեզուաբան Է. Աղայեանի։

Արդէն ձեռնարկը ծրագրուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Լեզուի հիմնարկութեան կողմէ, որ Հր. Աճառեանի անունը կը կրէ։

Միայն Բ. հատորը 26.639 բառ կը բովանդակէ։ Ան կը պարունակէ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հազարաւոր բառեր եւ արտայայտութիւններ, որոնք ցայսօր ո՛չ մէկ բառարանի մէջ մուտք գործած են։ Այս էր Արմէնփրէսի կատարած բնութագրումը։

Անշուշտ, լեզուաբաններ եւ բառարանագէտներ իրենց տեսակէտը պիտի արտայայտեն այս ձեռնարկին մասին։ Պիտի թուեն եւ ճշդեն անոր առանձնայատկութիւններն ու արժանիքները։ Նաեւ՝ թերիները։

Մեր խորհրդածութիւններուն տուն տուող պատճառը այլ է։ Արդարեւ, հայերէն հին եւ նոր բառերու կողքին, խայտաբղէտ տարազով, շարք կազմած են հոն օտար բառերը։ Եւ բանակ կը կազմեն անոնք։ Ու այս ձեւով էջեր կան, որ աւելի ռուսական պարզի մը, քան թէ ազգային թանգարանի մը համն ունին։

Ժողովուրդներու մերձեցումի հիմա՛ն լի օրինակ, պիտի ըսեն ոմանք, անշուշտ, հեգնանքով։ Անկասկած, ափսոսալով օտար խմբերու առատութեան համար, մեր այգիէն ներս։

Իբրեւ ճաշակ ներկայացնենք «ցայսօր ո՛չ մէկ բառարանի (հայերէն) մէջ մուտք գործած» բառերէն ոմանք։

էգոիզմ, էգոիստ, էգոիստական, էգոցենտրիզմ, էգոցենտրիկ, էթիկա, էթնիկ, էթնոգինէզ, էթնոգենեզիա, էթնոգրաֆիա, էթնոլոգիա, էթնոս, էլեգանտ, էլեգիա, էլիպս, էխինիկոկ, էկզալտացիա, էկզեգետիկա, էկզեկուցիա, էկզեմպլիար, էկոնոմիա, էկոնոմիզմ, էկոնոմիկա, էկոնոմիստ – փինանսիստ, էշելոն, էպիզոտ, էպոխա, էստաֆետա, էֆէկտ, էքստենսիվ, էքսպրոպրիացա, էքստրեմիստ, էքստեռն, էֆեկտիվ, էկվիվալենտ, եւայլն։

Եւ սակայն փոքր քաղուած մըն է, քիչ մը պատահական ձեւով։ Եւ այն ալ միայն է տառին յատկացուած էջերէն։ Ու պորչը աւելի ցայտուն կը դառնայ, երբ ձեր աչքերը կը սեւեռէք, օրինակ, 317–318րդ էջերուն վրայ, ուր մայրենի գահին վրայ առօք–փառօք բազմած են ինտիմնիկն ու ինտելիգենտը, ինվալիտն ու ինվենտարը, ինտեգրացիայէն մինչեւ ինտերնացիոնալը։

Մէկ խօսքով՝ Մեսրոպեան կենսունակ լեզուն դարձած է ինվալիտ, բնականաբար, յանուն ինտերնացիոնալ ինտեգրացիայի···

Ի՛նչ հիմունքով է, որ սոյնք տեղ գտած են «Ժամանակակից Հայոց լեզուի բառարան»ին մէջ։ Իրենք իսկ կը ժխտեն ասոնց գոյութեան իրաւունքը մեր լեզուին մէջ, երբ այդ բառերուն դէմ յանդիման կը դնեն անոնց հայերէն համանիշները.

Ինտիմնիկ – ընտանի, ինտելիգենտ – մտաւորական, էկոնոմիկա – տնտեսութիւն, էկվատոր – հասարակած, էկվիվալենտ – համարժէք։ Եւ այսպէս դեռ ուրիշներ։ Տասնեակներով։ Հարիւրներով։

Բառարանը կազմողները վիզա՞ են ուզած տալ օտար բանակին, մուտք գործելու Մայրենիքի սահմաններէն ներս։ Բայց այդ ճամբով մեր լեզուն կը դառնայ տարալիր չափերու նման։ Հողմացրիւ՝ իր հարազատ հողին վրայ։

Զգաստութեան հրաւէրներ շատ ուղղուեցան Երեւան՝ արտասահմանէն։ Բայց դեռ կը շարունակուի անհոգութիւնը մեր լեզուին։ Տարիներէ, տասնամեակներէ ի վեր։ Հակառակ գիտակից մտաւորականութեան մը յամառ ընդդիմութեան, Հայրենիքի մէջ։

Ժամանակն է սթափելու։ Ինտերնացիոնալիզմը թող մնայ սահմանագլուխին վրայ։ Կամ՝ պատուանդաններու վրայ··· Ձգելով, որ Մայրենին հետեւի Մեսրոպի ուղիին։

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Բարեփոխողները նախ իրենք կը բարեփոխուին

ՇՐԱՅՊԷՐ ԵՒ ԼԸՔԱՆԻՒԷ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԵՆ

Հինգշաբթի իրիկուն Դեմոկրատ կեդրոնի նախագահը՝ Ժան Լըքանիւէ կը յայտնէր Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանէն որ Երեքշաբթի իրիկուն տեսակցած էր Նախարարապետին հետ, Մեսմերի իսկ հրաւէրին վրայ։ Լըքանիւէ մանրամասնութիւններ չտուաւ այլ գոհացաւ ըսելով թէ Նախարարապետը իր ըսելիքը ըսած է, ինք ալ՝ իրը։ Պարզ է որ ամէն օր եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը բազմաթիւ շրջաններու մէջ մեծամասնութիւն եւ բարեփոխող, ըստ կացութեան կը քաշեն իրենց թեկնածուները, իբրեւ սկզբունք ունենալով թումբ կանգնել համայնավար – ընկերվարական խմբակցութեան։ Ծանօթ է որ Լըքանիւէի գլխաւոր մտահոգութիւնն է 30 ընտրեալ ապահովել որպէսզի կարենայ խորհըրդարանական խմբակցութիւն մը ապահովել եւ հաւանաբար զիջումներ կ'ընէ այս նպատակաւ։ Գրեթէ նոյն ժամուն սակայն Սերվան – Շրայպէր, հեռատեսիլէն կը յայտարարէր թէ «վատթարագոյն վըտանգը՝ Կօլիստ մեծամասնութիւն մը կ'ըլլայ»։

Յայտնի է ուրեմն որ Բարեփոխողները որոնք կ'ուզեն բան մը փոխել, նախ սկըսան իրենք փոխուիլ, գոնէ երեւութապէս։ Նոյն օրը Փէյրըֆիթ կը յայտարարէր ընտրողներուն «ազդարարութիւնը հասկցանք, նկատի կ'առնենք»։ Հոս ալ անշուշտ կարելի է զարմանալ որ 15 տարի պէտք եղածը չընելէ ետք, յանկարծ ամէն բան հասկցեր են։

× Հեռատեսիլի Բ. կայանէն, Հինգշաբթի իրիկուն, լուրերու բաժնին մէջ, ցոյց տրուեցան Վալ տը Մառնի երկու թեկնածուները՝ Ժորժ Ֆրանչեսքի եւ Ալէն Կոնէօթրէ Ալֆորվիլի մէջ։ Քաղաքապետը շրջապատուած Հայերով «ծայրայեղ–աջ» կը հռչակէր իր մրցակիցը, մինչ անկախ–հանրապետական եղող երեսփոխանը կը յուսար որ իր ըրածները կը բանեն՝ իրեն ի նպաստ ու ամբողջ կ'օգտագործէր անուղղակի կերպով ձայնելու համար Ալֆորվիլի յարկաբաժիններու բարձր վարձքերը։

× Վերջին ժամը կը մօտենայ եւ բոլորն ալ առաւելագոյն ժպիտ կ'արձակեն կեդրոնին, սիրաշահելու համար Բարեփոխողներու քուէները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ կեդրոնը Իռլի ծայրայեղ տարրերը ռումբեր պայթեցուցած են առջի օր։ Մէկ մեռեալ կայ, 243 ծանր ու թեթեւ վիրաւորներ եւ նիւթական հսկայ վնասներ։ Ասիկա բողոքի ցոյց մըն է Ըլսթըրի հանրաքուէին դէմ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱՐԱՐ ՔՈՄԻԹԻԻ ԵՒ... ԱԼԶԱՍ - ԼՈՌԷՆԸ

ԽՄԲ.— Ստորեւ նոյնութեամբ կը հրատարակենք — այսինքն յարգելով նամակագրին իւրայատուկ լեզուն եւ ուղղագրութիւնը — այն նամակը զոր Պոլսէն թուրք բժիշկ մը դրկած է նախարար Ժոզէֆ Քոմիթիի եւ զոր նախարարը մեր տրամադրութեան տակ դրած է։ Այս «գլուխ-գործոցը» հրատարակութեան արժանի պիտի չըլլար, ոչ ալ մասնաւոր խորհրդածութեան պիտի կարօտէր, եթէ դրկուած չըլլար բժիշկի մը կողմէ, այսինքն որոշ զարգացում ունեցող մէկու մը կողմէ։ Եթէ այսպէս «պատմութիւն» կը սորվին Թուրքիոյ մէջ, Պոլսոյ բժիշկը պէտք է գիտնայ թէ աս «մասալ»ները Ֆրանսա չեն անցնիր եւ թէ Ֆրանսայի նախարարները քիչ մը աւելի լաւ պատմութիւն գիտեն։ Բայց կ'արժէ կարդալ այս նամակը, առնուազն իբրեւ··· երգիծանք։

à l'honorable Monsieur Josephe Comitti
ministre français de la jeunesse et du Sports

Paris/France

Istanbul, le 14 Février 1973

Honorable
Monsieur le ministre ;

Je viens de lire, dans les journaux turcs, que Vous avez eu la gentillesse et la finesse d'inaugurer personnellement à Marseille, dans le jardin de l'Eglise grégorienne de cette ville, le monument érigé en l'honneur des héros arméniens qui, en 1915, à la suite de la politique ségrégationniste de l'Empire ottoman, auraient livré une guerre acharnée, pour acquérir leurs liberté, et pour les intérêts de la France. Le nombre des victimes des turcs, barbares et tyrans, d'après vos évaluations, serait non moins d'un million. Vous leur conseillez, également, de ne pas oublier leurs passés et de s'enorgueillir d'être à la fois arméniens et français.

En aucune période de leurs passés, les arméniens n'ont été des majorités, sur les montagnes qu'ils ont habitées. Le même état est encore en vigueur, à l'heure actuelle.

Ce n'est qu'en Turquie qu'ils ont été traité aimablement, humainement et gentiement. Ce sont toujours les Grandes Puissances qui les ont armés, équipés et provoqués pour assurer et accélérer l'écroulement de l'Empire ottoman.

Ce sont eux qui, premièrement, ont massacré les Turcs et ont été finalement châtiés violemment. C'est regrettable. Et Vous, Honorable monsieur le ministre, quel intérêt est-ce que vous avez, et quel en est celui de la France, d'attiser l'animosité, l'hostilité d'un peuple disparate et déshérité qui souffre en millions, au sein de l'Union du République Socialistes soviétiques.

Je Vous propose, Honorable monsieur le ministre, de présenter un projet de loi à l'Assemblée Nationale française, pour assurer l'aliénation de l'Alsace-Lorraine à vos chers arméniens que, nous autres, les turcs, réspectons et aimons, beaucoup plus sincèrement, beaucoup plus loyalement que vous autres, les français, anglais et russes.

Vous leur conseillez de ne pas oublier leurs glorieux passés. Ça me fait penser aussi aux relations séculaires franco-turques, où, une fois pour toute, François Ier avait soumis aux pieds de Soliman le Magnifique, ses implorations empressées pour la sauvegarde de ses territoirs convoités par Charles Quint.

Veuillez bien agréer, Honorable Monsieur le Ministre, l'assurance de ma haute Considération et l'expression de mes sentiment les meilleurs.

Dr. GIYASETTIN ALTENTAS

Adresse : Dr. Méd. Giyasettin Altentas
Ahmet Mithat efendi Caddesi,
Dr. Ayanoglu Durage,
Sadle aparteman 21/3
Kezeltoprak — Feneryolu
ISTANBUL
Turquie

×

Ի պետս զարգացելոց Թուրքերուն, աւելցնենք թէ Հինգշաբթի օր, ժամը 14.55-ին կրկին խօսուեցաւ հայկ. ջարդերու մասին, ձայնասփիւռի Ֆրանս – Էնթէռ ՊԵՏԱԿԱՆ կայանէն։ Քլօտ Տիւփրէն որու խօսակիցն էր Ռոպէր Պօվէ իրենց զրոյցի ընթացքին անդրադարձան հնդիկ ջարդերու եւ մասնաւորաբար ցաւ յայտնեցին որ այնքան քիչ խօսուած է Հայերու մասին, որոնք «ջարդուած, աքսորուած, տեղահանուած են, ու այնքան շատ տառապած, ու գիրք մը անգամ չէ գրուած···

ԱԿՆԱՌՈՐ ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆ ՈՒ ՀԱՅԱԳԷՏԸ

(Կ. Մելիք–Օհանջանեանի ծննդեան 80ամեակին առթիւ)

Կարապետ Մելիք–Օհանջանեան արժանաւոր սաներէն եւ հետեւորդներէն մէկն է եղած Կ. Կոստանեանի, Մ. Աբեղեանի, Ն. Ադոնցի, Կրիմսկիի, Կորշի, Մարք – վարտի: Շարունակած է անոնց գործը եւ դաստիարակած միեւնոյն ժամանակ հայագէտներ ու բանասէրներ:

Կ. Մելիք–Օհանջանեան ծնած է Մեղրի շրջանի Կալեր գիւղը, 1893ին: Հայրը ի վիճակի չէ եղած հոգալու իր բազմանդամ ընտանիքին զաւակներուն կանոնաւոր կրթութիւնը եւ այդ պարտականութիւնը իր վրայ առած է անոր հօրեղբայրը՝ իրաւաբան Փարսադան Մելիք – Օհանջանեան:

Նախ յաճախած է Գանձակի ազգ. գիմնազիան, ապա՝ Մոսկուայի անուանի Լազարեան ճեմարանը: Աւարտած է ճեմարանին լսարանական բաժինն ալ: Ան հայագիտութեան նուիրուած է իր ուսանողական տարիներուն: Ճեմարանի փրոֆեսէօրներու խորհուրդին կարգադրութեամբ մեկնած է Գերմանիա, ուր հայագէտ Եոզէֆ Մարքվարտի միջնորդութեամբ իրաւունք ստացած է, իբրեւ ազատ ունկնդիր, յաճախելու Պերլինի համալսարանը:

1920ին վերադարձած է Հայաստան եւ հաստատուած Երեւան: Հոն, ան, մինչեւ իր մահը նուիրուած է հայագիտական եւ մանկավարժական բեղուն գործունէութեան. եղած է դասախօս համալսարանի մէջ, նախագահ՝ էջմիածնի նորաստեղծ գիտական հիմնարկութեան, Երեւանի միջնակարգ դպրոցներուն եւ բարձրագոյն կրթարաններու հայերէնի, գրականութեան, ժողովրդական բանահիւսութեան դասախօս, գրականութեան հիմնարկութեան գիտական խորհուրդի անդամ եւայլն:

Նշանակալից եղած է անոր վաստակը մեր մշակոյթի ուսումնասիրութեան ճիւղին մէջ: Ան աշխատութեան մը մէջ, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը՝ «Ֆիրդուսին եւ Իրանի վիպական մոտիվները Շահնամէում ու հայ մատենագրութեան մէջ», փաստացի հարուստ տուեալներով հաստատած է այն վարկածը, որ Հայերն ու Պարսիկները, իբրեւ երկու դրացի ժողովուրդներ, քաղաքական եւ մշակութային նոյն պայմաններու տակ ապրելով, իրենց կնիքն են դրած անոնց վիպական ստեղծագործութեան վրայ («Սասունցի Դաւիթ», «Ռոստամ–Զալ», եւայլն):

«Միթրա–Միհրը Սասնոյ Ծռերի մէջ» (1946) գիրքով ան քննութեան առած է քանի մը հարցեր, որոնք չատ չեն լուսաբանուած եւ կը պատկանին հայկական դիցարանին:

«Տիրան–Տրդատի վէպը ըստ Փաւստոս Բուզանդի» աշխատութեան մէջ (1947) մեկնակէտ ունենալով յոյն, լատին եւ պարսկական աղբիւրները՝ 3րդ եւ 4րդ դարերու քաղաքական իրադարձութիւններու մասին, Մերձաւոր Արեւելքի եւ Հայաստանի մէջ, ան այն եզրակացութեան յանգած է, որ Բուզանդի պատմութեան 3րդ դպրութեան 20 եւ 21րդ գլուխները վիպական բովանդակութիւն ունին:

Միջնադարեան հայ արձակ գրականութեան սեղմ պատկերը ներկայացուցած է «էջեր հայ միջնադարեան գեղարուեստական արձակից» գիրքով: Հայագէտը յատկապէս նշած է մոռացութեան տրուած արձակի քանի մը տեսակներ՝ զրոյցներ, հրաշապատումներ, առեղծուածներ, խրատներ: Անհրաժեշտ գտած է, որ անոնք ուսումնասիրուին եւ ցոյց տուած է միջոցները:

Կիրակոս Գանձակեցիի «Հայոց պատմութեան» քննական – համեմատական բնագիրը պատրաստած է՝ քննութեան առնելով 30 ամբողջական եւ թերի ձեռագիրներ, որոնք կը գտնուին Մատենադարանը: Գիրքը լոյս տեսած է 1961ին:

«Ագաթանգեղոսի բանահիւսական աղբիւրների հարցի շուրջը», «Ագաթանգեղոսի պատմութիւնն ու նրա ժողովրդական բանաւոր աղբիւրները» ուսումնասիրութիւններուն Կ. Մելիք–Օհանջանեան պատմագրական, բանասիրական նոր փաստերով հիմնաւորած է այն միտքը, թէ Ագաթանգեղոսի «Պատմութիւն»ը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ գրական – գաղափարական վերամշակման ենթարկուած ժողովրդական վիպական արժէքաւոր հաւաքածոյ մը:

«Պատմութիւն Փարիզի եւ Վիէննայի», «Պատմութիւն Վենետիկ քաղաքին» գործերը կը բովանդակեն Յովհաննէս Տէրզընցիի փոխադրած (1587) միջնադարեան սիրավէպի մը եւ Խաչատուր Եւդոկացիի (Թոխաթցի) գործին (1614) քննական բնագիրները, պատրաստուած Երեւանի, Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան, Փարիզի Ազգային Գրադարանի եւ ուրիշ գրչակիր օրինակներու հիման վրայ:

Վերոյիշեալ տպուած գործերէն զատ ան ձգած է նաեւ ձեռագիր անտիպ աշխատութիւններ, որոնք լոյս պիտի տեսնեն անոր գործերու ժողովածուին մէջ: Այդ գործերէն են. «Գրիգոր Լուսաւորչի վէպը» ծաւալուն աշխատութիւնը, «Միջնադարեան հայ առեղծուածները», «Ժողովրդական բանահիւսութեան պատմականութեան ուսումնասիրութեան սկզբունքները ըստ Սասնայ Ծռերի նիւթի», եւայլն:

Անհրաժեշտ է չեշտել, թէ ան չատ կարեւոր գործ կատարած է «Սասնայ Ծռեր»ու նոր պատումներու յայտնաբերման, ուսումնասիրման, հրատարակման եւ թարգմանութեան ուղղութեամբ:

Անուանի բանահաւաքը յայտնաբերած է եւ գրի առած է ժողովրդական դիւցազնավէպին 8 նոր՝ մէկը միւսէն արժէքաւոր պատումներ, որոնցմէ երկուքը բուն Սասունի բարբառով:

Ան լայն գործակցութիւն ցոյց տուած է Մ. Աբեղեանի խմբագրութեամբ իրատարակուած «Սասնայ Ծռեր»ու շուրջ 50 պատումներէ բաղկացած երկհատորեակի պատրաստութեան եւ հրատարակութեան ձեռնարկին: Ասիկա անսպառ գանձարան մըն է ոչ միայն հայագիտութեան ճիւղերով զբաղողներու համար, այլ եւ մեր գրողներուն եւ արուեստագէտներուն համար:

Կ. Մելիք–Օհանջանեան հեղինակն է ժողովրդական վէպին տասը լաւագոյն պատումներու ռուսերէն թարգմանութեան, որ լոյս պիտի տեսնէ Մոսկուայի «Գրական յուշարձաններ» մատենաշարին միջոցով: «Սասնայ Ծռեր»ու ճշգրիտ եւ հարազատ այդ թարգմանութիւնը հնարաւորութիւն պիտի տայ օտար մտաւորականներուն լաւ ուսումնասիրելու մեր վէպին պատմական միջավայրը, անոր գեղարուեստական առանձնայատկութիւնները:

Հմուտ բանագէտը մեծապէս նպաստած է «Սասունական»ի տարածումին: Անոր մասնագիտական խորհուրդները հաշուի առնելով է, որ իրականացուած են «Սասունցի Դաւիթ»ի անգլերէն (Լ. Զ. Սիւրմէլեան), ֆրանսերէն (Ֆ. Ֆէյտի), լեհերէն (Ի. Սիկիրեցկի) եւ չեխերէն (Բ. Կապուր) թարգմանութիւնները:

Հայաստանի կառավարութիւնը ըստ արժանւոյն գնահատած է հայագէտին մեծ ծառայութիւնները իր ազգին: 1935ին եղած է փրոֆեսէօր, իսկ 1965ին ան ընտրուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ:

Ակադ. Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՖՈԼՔԼՈՐԻ ՀԱՐՑԵՐ

(Յապաւումներով)

Ֆոլքլորի կեդրոն մը ունենալու մասին չատ գրուած է Հայաստանի մէջ, եւ նոյնիսկ որոշում տրուած է զայն հաստատել: Սակայն չէ իրագործուած: Ամէնէն առաջ ճշդենք, որ երաժշտական ֆոլքլորի աշխատանքներով կը զբաղի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան երաժշտական ֆոլքլորի բաժինը: Իսկ 1969էն ի վեր նաեւ երաժշտանոցի ժողովրդական ստեղծագործութեան ճիւղը: Հաւաքումի աշխատանքով մասամբ կը զբաղի երգահաններու միութիւնը՝ աշուղներու երգերու արձանագրութեամբ եւ համերգներու կազմակերպումով:

Այս աշխատանքին հիմը կը կազմէ ժողովրդական երգերու եւ նուագներու հաւաքումը: Ժողովրդական երգի եւ մեղեդիի նմոյշները կը դառնան հետազօտութեան ու մշակումի նիւթ եւ կ՚օգտագործուին իբրեւ այդպիսին երգահաններու կողմէ:

Ի՞նչ թափով կը հաւաքուին անոնք: Այս հարցումին պատասխանելու համար ըսենք, որ եթէ Մոլտավիոյ մէջ տարեկան 18 գիտարշաւ կը կազմակերպուի՝ ժողովրդական երգեր հաւաքելու համար, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութիւնը 1971ին ոչ մէկ գիտարշաւ կազմակերպած է, իսկ երաժշտանոցը կազմակերպած է տարեկան 2–3 ուսանողական գիտարշաւ, այն ալ մէկ չաբթուան տեւողութեամբ: Պէտք չէ զարմանալ, հետեւաբար, երբ, օրինակ, Լիթուանիոյ մէջ հաւաքուած երգերու ֆոնտը 31.000 է, Լատուիոյ մէջ՝ 29.000, իսկ Հայաստանի մէջ շուրջ 10 հազար:

Հաւաքուած նիւթերը անհրաժեշտ է կեդրոնացնել վայր մը, որով անհրաժեշտ է ֆոլքլորի կեդրոն մը ունենալ: Կարեւորութեան կարգով աշխատանքի միւս փուլն է երգերու եւ եղանակներու հաշուառումը, անոնց նկարագրումը եւ, յատկապէս, նոթագրումը: Հայաստանի մէջ, չատ ուրիշ Հանրապետութիւններու նման, այս գործը դէչ վիճակի է մատնուած:

Երգերու նոթագրութեամբ Հայաստանի մէջ կը զբաղին կանոնաւորաբար միայն վերջին տարիներուն: Սակայն արուեստի հիմնարկութիւնը կը վերծանէ այն նմոյշները միայն, որոնք անհրաժեշտ են երաժշտագիտական աշխատանքներու համար, իսկ երաժշտանոցին մէջ՝ ուսանողներէն իւրաքանչիւրը 18–20 երգ: Աշխատանքի այս ծաւալը խիստ անբաւարար է:

Լուրջ վերաբերումի կարօտ է ֆոլքլորագէտներու պատրաստութեան գործը: Մինչ կարգ մը երկիրներու երաժշտանոցներու մէջ, ինչպէս Վրաստանի, Ազրպէյճանի եւ Մոլտավիոյ մէջ, ժողովրդական ստեղծագործութեան ամպիոններ կան, ուրիշ երաժշտանոցներու մէջ, ինչպէս Երեւանինը, միայն ժողովրդական ստեղծագործութեան գրասենեակներ կան: Բելոռուսիոյ, Ուկրանիոյ, Ազրպէյճանի երաժշտանոցները ժողովրդական նուագարաններու դասարաններ ունին, իսկ Երեւանի երաժշտանոցը չունի:

Մեր օրերուն հայ ժողովրդական երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը գիտական աստիճանի բարձրացած է շնորհիւ Փրոֆ. Ք. Քուշնարեանի («Հայ մոնոդիկ երաժշտութեան պատմութեան եւ տեսութեան հարցեր»), Ալ. Շահվերդեանի («Կոմիտաս»), Ռ. Աթայեանի եւ Ն. Թահմիզեանի ուսումնասիրութիւններուն: Այսօր ժողովրդական ստեղծագործու –

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

ԻՆՉ ՈՐ ԼԵՆԻՆ ԿԵՐՏԵՑ ՄԵՆՔ ԶԱՅՆ ԸՆԴՄԻՇՏ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԻՆՔ

Հաւանաբար ոչ մէկ երկիր այդքան ճշգրիտ կերպով տեղեկութիւն ունեցած է վերահաս յարձակումի մը մասին, որքան այդ օրերուն ունեցան Խորհրդայինները: Այն զանզուածային տեղեկութիւնները, որոնք հաւաքուած էին խորհրդային գաղտնի գործակալութեան կողմէ, անհամեմատօրէն աւելի չատ էին քան ինչ որ Ամերիկացիները քաղած էին Փըրլ Հարպըրի մասին:

Սահմաններուն վրայ գերմանական ուժերուն չարժումները, խորհրդային հողերու վրայ անոնց օդանաւային չարունակական թռիչքները, գաղտնի գործակալներու եւ ամերիկացի ու անգլիացի պատասխանատու անձերու տեղեկագիրները այս բոլորը պայծառօրէն ի յայտ կը բերէին Գերմաններուն մտադրութիւնը: Ռիչար Սորկը (20րդ դարու վարպետ լրտեսներէն) տուած էր նոյնիսկ յարձակումին ճշգրիտ թուականը: Դժբախտութիւնը հոն էր որ, Ստալին կը մերժէր հաւատք ընծայել նոյնիսկ իր անձնական տեղեկատուներուն լուրերուն: Բոլոր այն սպաները որոնք կը զգուշացնէին զինք գերմանական հաւանական յարձակումի մը դէմ, «գրգռիչ» կ՚որակուէին եւ անոնցմէ չատեր բանտ նետուեցան: Իսկ ամերիկեան եւ անգլիական աղբիւրներէ քաղուած ապացարարութիւններն ալ իր կարծիքով լոկ մեքենայութիւններ էին, պատերազմի մղելու համար զինքը:

1941ին Ստալինի ամէնէն յաջող պատկերացումը ըրած է ծովակալ Կուզնէցով, որ այդ օրերուն խորհրդային ծովային ուժերուն վերին հրամանատարն էր: Ամէն տեսակ կասկածէ զերծ է որ ըսած է ան Ստալին արդէն կը սպասէր Հիթլէրի հետ տեղի ունենալիք պատերազմի մը. ու գերման – խորհրդային դաշնագիրը կը նկատէր լոկ ժամանակ շահելու միջոց մը:

Իր ամէնէն մեծ սխալը եղաւ սակայն չհաւատալ թէ այդ ժամանակամիջոցին մէջ Հիթլէր պիտի կարենար այդքան կատարեալ կերպով պատրաստուիլ:

Զոր օրինակ, Յունիս 6ին Ստալին նոր ծրագիր մը կը պատրաստէր, որով խորհ. ճարտարարուեստը ամբողջութեամբ կը յատկացուէր պատերազմական արտադրութիւններու, յատկացում մը որ իր վերջնական ձեւին պիտի յանգէր 1942ին: Արդ, այդ նոյն օրը գաղտնի սպասարկութիւնները կը տեղեկացնէին իրեն թէ խորհրդային սահմանագլուխներուն երկայնքին վրայ համախմբուած գերման զօրքերուն թիւը հաւանաբար չորս միլիոնի բարձրացած էր:

Անսովոր յամառութիւն մը պէտք էր ունենար մարդ, այսքան որոշ տեղեկութիւններ անտեսելու համար, բայց Ստալին fogiabi էր, այսինքն «ծեր», «տիրական»ը: Այդ բառը, որ ժամանակին գերիները կը գործածէին իրենց տէրերուն համար, այժմ դիւանապետներուն կողմէ կը գործածուէր մատնանշելու համար խորհրդային իշխանապետը: Իր շուրջիններն այնքան լաւ կաղապարուած էին անով, որ երբ ճակատագրական պահը հասաւ, «վարժութիւնը կորսնցուցած էին, նախաձեռնարկ ըլլալու» կ՚ըսէ Կուզնեցով:

Արշաւանքէն հազիւ 15 օր առաջ քանի մը սպաներ համարձակեցան իրենց բերանը բանալ եւ մտահոգութիւն յայտնել ընդգրկուած դիրքին նկատմամբ, բայց չատ ուշ էր արդէն: Մինչեւ վերջին ժամը, կացութիւնը նոյնը մնաց: Ստալին կը ջանար վանել յարձակումը, իր զօրքին հրամայելով որ չկրակեն գերման սաւառնակներուն վրայ, չմօտենան սահմանագլուխներուն եւ խուսափին որեւէ չարժում ընելէ, որ կրնար հակադրեցութեան տեղի տալ յարձակողներուն կողմէ: Այնքան յամառօրէն կառչած էր ան իր համոզումներուն որ — ինչպէս աւելի վերջ պիտի ընդգծէր Խրուշչեւ — երբ վերջապէս Գերմանները կրակ բացին, Մոսկուա հաւատարիմ անոր հրամանին՝ փոխադարձութեան չդիմեց: Հակառակ ամէն բանի: Ստալին դեռ կը ջանար ինքզինքը խաբել մտածելով թէ խնդիրը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ «գերման բանակի քանի մը անկարգապահ տարրերու»ն յարուցած գրգռութիւնները:

Երբ այլեւս անկարելի եղաւ ժխտել ճշմարտութիւնը, իրեն համար ահաւոր հարուած մը եղաւ ատիկա: Խրուշչեւ նկարագրած է այդ օրերու Ստալինը իբր անէացած մարդ մը:

— Ինչ որ Լենին կերտեց, գոչած էր Ստալին, մենք զայն ընդմիշտ կորսնցուցինք:

Եւ Խրուշչեւ կը շարունակէ «ան այլեւս դադրեցուց ամէն գործունէութիւն եւ հրաժարեցաւ զինուորական գործողութիւնները վարելէ, մինչեւ այն ատեն երբ Պոլիտ–Բիւրօն կրցաւ համոզել զինքը ըսելով թէ պէտք էր գործի լծուիլ, քանի որ երկրին կացութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէր ատիկա:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(4 – Շար.)

Հայ Արիներու Հանդէսը

Մարտ 4ի կիրակին, Ֆրանսայի ըն – տրութեանց առաջին շրջանն էր, միեւ-նոյն ժամանակ գարնանային գեղեցիկ օր մը: Մտահոգ էին Հայ Արիներու հան – դէսը կազմակերպող պետերը թէ ի՞նչպէս պիտի լեցուի Շիմիի ընդարձակ սրահը:

Երբ հանդէսը սկսաւ ժամը ճիշդ 3ին, ինչպէս նախորդ տարիները սրահը ամ-բողջովին լեցուած էր բարեկամներու, ծնողքներէ, համակիրներէ եւ «դեղե-ցիկ հանդէսներ սիրող» անձնաւորու – թիւններէ: Ներկայ էին նաեւ շատ մը ֆրանսական սկաուտական խումբեր: Այս տարուան յայտագիրը բոլորովին նորու-թիւններ բերած էր: Նոյնիսկ Ֆրանսայի գաւառներէն բազմաթիւ հանդիսատես – ներ եկած էին:

Շրջանային տողանցքէն ետք, գայլիկ-ները ներկայացուցին Քիփլինկի «Ճըն – կըլ», Ցախ պարը, որու յաջորդեց հայե-րէն պզտիկ դաւեշտ մը՝ «Դրամը հոտ չունի»:

Արենոյշները պատրաստած էին «Կրա-կին պարը»: Առաջին անգամն էր որ այս տեսակ յաջող ներկայացում մը տեսանք նոր ոճով: Փարիզի շրջանի սկաուտները ներկայացուցին հայերէն «Փոքրիկ փու-փէթ»ը գոյներու եւ արտայայտութեանց ներկայացում մը, նոյնպէս յաջող:

Օրուան նորութիւնն էր Հայ Արիներու նուագախումբին առաջին ելե – ւոյթը ղեկավարութեամբ Շրջանային պետ Սուրէն Փանոսեանի: «Ալագեազ», «Հոյ նազան» եւ «Ցոլակ ջան» բացառիկ յա-ջողութիւն գտան եւ հանդիսականներու փափաքով կրկնուեցան:

Արենոյշները ներկայացուցին հայերէն «քաղաքային եւ գիւղային», այժմէակա-նութիւն ունեցող հարց մը:

Շրջ. պետեր Սուրէն Փանոսեան, Վա – րուժան Գալֆայեան, եւ փոխ–խմբապետ ժիրայր Ամիրխանեան հայկական եղա – նակներու շարք մը ներկայացուցին հայկ. նուագով նորութիւն մը նոյնպէս, որ մեծ յաջողութիւն գտաւ:

Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին գայլիկ – ներ, արենոյշներ եւ թեւիկներ՝ հայերէն:

Սկաուտ խմբապետ ժիրայր Սուրեան եւ գայլիկ խմբապետուհի Ռոզի Հերբոյեան պատրաստած էին հարցումներ ուղղուած ընդհ. պետին՝ Գուրգէն Մեծատուրեանի նախկին հանդէսներու, միութեան յաջող գործունէութեան պատճառներուն, տա – րեկան հանդէսներու բացառիկ յաջողու-թեանց, միշտ մեծ բազմութեամբ, մի-ջազգային սկաուտական կեանքին մասին, ինչպէս նաեւ միութեան հասոյթներուն եւ ապագայ գործունէութեան մասին:

Ընդհանուր պետը, իր պատասխաննե-րուն մէջ, մանաւորապէս ծանրացաւ 1928էն ի վեր միութեան բացառիկ եղ-բայրական եւ հայրենասիրական ոգիին վրայ, եւ բոլոր սերունդներուն, որոնք մեր միութենէն անցան եւ ստացան շատ մը բարոյական եւ ընկերային «բարիք» – ներ:

Շեշտեց խմբապետուհիներու եւ խըմ-բապետներու գոհողութեան ոգին եւ իրենց բերած աջակցութիւնը հայ նոր սերուն-դին կրթութեան համար: «Հիմա 45 տա-րեկան յարգելի միութիւն մըն ենք, փայ-լուն անցեալով եւ զօրաւոր կազմակեր – պութեամբ: Փարիզի շրջանի թիւը ամե-նամեծերէն է հայկական կազմակերպու-թիւններու մէջ:

Շրջանի 25 պատասխանատու խմբա – պետները եւ խմբապետուհիները կը կազ-մեն բարեկամութեան մեծ շղթայ մը, եւ շնորհիւ իրենց հաւատքին, խանդավառու-թեան եւ գիտակցութեան, Հայ Արիներու Միութիւնը սիրուած է, եւ միշտ կը յա-ռաջդիմէ:

Միջնարարին հանդիսականները այցե – լեցին սկաուտական ցուցադրութիւնը, միշտ հետաքրքրական:

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ Սեվ-րանի մասնաճիւղին պատրաստած «Ճըն-կըլ»ի վերջին Մօկլիի կեանքը. Վարու-ժան Գալֆայեան պատրաստած էր շատ ճաշակաւոր եւ գունաւոր երգերու եւ պարերու շարքը՝ Քիփլինկի գրքէն:

Խմբապետները եւ խմբապետուհիները ներկայացուցին «Գինովները», հայերէն դաւեշտ մը: Արենոյշներու խմբապետուհի Լինտա Սապունճեան եւ իր աջակից խըմ-բապետուհի Սիլվի Ճանիկեան հակառակ վերջին ամիսներու պատահած դէպքե – րուն, որոնց պատճառաւ բացակայ էր մեր Արենոյշներու պատասխանատու Տի-կին Աւագեանց, յաջողեցան շնորհիւ ի-րենց կամքին եւ խանդավառութեան ներ-կայացնել նախատեսուած հայկական պա-րերը եւ բոլոր արենոյշներուն յայտա – գիրը: Շնորհաւորելի են: Հանդէսը վեր-ջացաւ խանդավառ հաւաքոյթով մը բե-մին վրայ, ուր բոլոր սկաուտները, արե-նոյշները, գայլիկները եւ թեւիկները, խմբապետներ եւ խմբապետուհիներ, հա-ւաքուած ընդհ. պետին շուրջ վերջին խմբերգով մը եւ շատ մը հուռաներով ձօնեցին 42րդ տարեկան հանդէսին յա-ջողութիւնը:

Երախտապարտ ենք Հայ Արիներու Մի-ութեան «հովանաւորող մարմնին», Փա-րիզի շրջանի խմբապետական կազմին, եւ բոլոր արիներուն եւ արենոյշներուն, ո – րոնք պատրաստեցին արժանաւոր հանդէս մը: Երախտապարտ ենք նաեւ Փարիզի հայ գաղութին, ծնողքներուն եւ մեր հայ եւ օտար բարեկամներուն, որոնք ամէն տա-րի կուգան վայելելու հայ արիներու հան-դէսը եւ տեսնելու նաեւ իրենց զաւակնե-րուն բրած յառաջդիմութիւնները:

Հայ Արիներու հանդէսը, գունաւոր, խանդավառ, ներդաշնակ եւ լաւատես, ցոյց կուտայ թէ հայ պատանիները, մեծ թէ պզտիկ, կը շարունակեն իրենց գոր – ծունէութիւնը, միշտ օգտակար, հետե – ւելով Պէյտըն Փաուլի սկզբունքին, եղ-բայրական եւ հայկական ոգիով:

ՀԱՅ ԱՐԻ

թեան գիտական մաքին գարկերակը թոյլ է: Քանի մը ձեռագիր աւարտաճառեր միայն: Այլ է պատկերը շատ մը Հանրա-պետութիւններու մէջ: Այսպէս, բազմա-թիւ հատորներ սկսած են հրատարակուիլ Ուզբեկիստանի, Ազրբեջանի, Լատուիոյ եւ Ուկրանիոյ մէջ:

Անհրաժեշտ է փութով Փոլքլորի հիմ-նարկութիւն մը հաստատել:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ԲԺԻՇԿԻՆ ՍԻՒՆԱԿԸ

ՈՒՇԱԴԻՐ ԵՂԷՔ ՁԵՐ ԱՉՔԵՐՈՒՆ

Տեսողական գործարանին հանդէպ մեր ունեցած անտարբերութիւնը պատճառ կը դառնայ աչքերու տկարացման եւ անկէ յառաջացող զանազան բարդութիւններու:

Պէտք է նկատի ունենալ միշտ, որ աչքի թշնամիները օրէ օր կը բազմանան, ու մենք չենք անդրադառնար ու գինուիր ա-նոնց դէմ:

Այստեղ պիտի յիշենք կարգ մը պարա-գաներ, որոնց դէմ ձեռք առնուած նախ-նական նախազգուշութիւններ կրնան մեզ զերծ պահել աչքի բարդութիւններէ:

ՅՈԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր աչքերուն ամէնէն մեծ թշնամին յոգնութիւնն է: Քաղաքակրթութիւնը եւս, իր համայնքայլ յառաջդիմութեամբ, պատճառներէն մէկն է աչքի տկարու – թեան: Նկատուած ու հաստատուած է, որ քաղաքակիրթ մարդոց տեսողութիւնը աւելի շուտ կը տկարանայ քան յետա – մնաց վայրենիներուն, այն դիւրաւոր պատճառով, որ քաղաքակիրթուածները ի-րենց աչքէն տեւական աշխատանք կը պա-հանջեն: Նախնական վիճակի մէջ ապրող մարդը իր տեսողութենէն ճիգ մը կրնայ պահանջել, օրինակ՝ հեռուն նայելու կամ մերձակայ առարկայ մը դիտելու համար: Այս ճիգը յարատեւ չըլլալով, աչքը ա-ռոյգ եւ ժամանակ կ՚ունենայ հանգչելու:

Իսկ, քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ, վայրկեան մը մտածենք, թէ ինչ կը պա-հանջենք մեր տեսողութենէն մէկ օրուան ընթացքին: Ներկայ ժամանակներու բո-լոր արհեստներն ու գործերը տեսողու – թենէն յարատեւ ճիգ կը պահանջեն:

Ընթերցումներ, գրութիւններ, մեքե – նագրութիւն, կար եւ դեռ բազմաթիւ այլ աշխատանքներ, որոնք ուշադրութեան կը կարօտին:

Եթէ ուզենք քիչ մը հանգչիլ, ի՞նչ կ՚ը-նենք: Կը կարդանք, կը նուագենք կամ շարժանկար դիտելու կ՚երթանք եւ ահա յոգնութիւններու ուրիշ առիթներ եւս:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼՈՅՍԸ

Արուեստական լոյսը վնասակար է աչ-քերուն համար, մանաւանդ երբ շատ զօրաւոր կամ տկար է: Ուշադրութիւն պէտք է դարձնել ամրան արեւին զօրաւոր ճառագայթներուն: Գունաւոր եւ մութ գոյն ակնոցները յանձնարարելի են նման պարագաներու:

Տկար լոյսը եւս վնասակար է աչքերուն համար: Երբ կը կարդաք, կը գրէք կամ կը կարէք, նայեցէք որ լոյսը տկար չըլ-լայ եւ անոր ճառագայթները ձեր աչքե-րուն ուղղուած չըլլան:

ՓՈՇԻՆ

Որեւէ օտար տարրի մը աչքէն ներս մուտքը վտանգաւոր է: Փոշին, որ բաղ-կացած է զանազան նիւթերու անջատուած մասնիկներէն, վտանգ մըն է: Անիկա կըր-նայ պարունակել մետաղի կամ փայտի մասնիկներ, որոնք կրնան աչքը վիրա – ւորել:

Ուշադրութիւն ըրէք փոշիին: Երբ ա-ռարկայի մը փոշին կ՚առնէք, թոյլ մի տաք, որ անիկա օդին մէջ տարածուի:

Շատ կարեւոր պարագայ մըն է նաեւ աչքերը շփելը: Ջանացէք, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, խուսափիլ մատը աչ-քին տանելէ:

ՀՈՎԸ

Հովը մեծ թշնամի է ոչ թէ անոր հա-մար, որ փոշի կը փոխադրէ, այլ նաեւ այն պաղութեան համար, զոր կը պատ-ճառէ աչքի մակերեսին:

Ցուրտ բայց խաղաղ օդ մը, որքան ա-տեն որ հով չկայ, վնասակար չէ երբեք աչքերուն:

Ջանացէք ակնոց գործածել երբ հով կայ, երբ ինքնաշարժով կը ճամբորդէք կամ հեծանիւ կը նստիք:

×

Վերոյիշեալ չորս պարագաներուն յոգ-նութեան, արուեստական լոյսին, փոշիին եւ հովին աչքին հասցուցած վնասակար անպատեհութիւնները նկատի ունենալով, նախնական եւ ուշադիր միջոցներով կա-րելի է դիւրութեամբ յաղթահարել աչ-քին թշնամիները:

ՍՈՒՐ–ՆԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Յաջորդ առտու, շատ կանուխ, Փօլ Հարման, գրասեղանին առջեւ նստած, կարգի կը դնէր դիզուած թուղթերը եւ հասած նամակները կը բանար: Իր ճամ-բորդութեան ատեն ժամանած նամակնե-րուն մէջ կը գտնուէր Միացեալ Նահանգ-ներու դրոշմաթուղթ կրող նամակ մը: Մտահոգ աճապարանքով մը բացաւ զայն, որովհետեւ Օվիտ Սոլիվոյի գիրը ճանչ – ցած էր: Այդ նամակը կը բովանդակէր հետեւեալ տողերը.

«Սիրելի զարմիկս,

«Քու մեկնումէդ ի վեր, զատն յուսա-խաբութիւններու կը մատնուիմ: Նախկին ճէյմս Մորթիմէր եւ Փօլ Հարման տան — որուն յաջորդն եմ — գործերը կը նուազին օրէ օր: Քու մեկնումդ աղետալի հարուած մը տուաւ գործարանին, և եթէ երբեք այսպէս շարունակէ, ապագան վըր-դովիչ կ՚երեւայ ինծի:

«Շատ կը ցաւիմ որ Ֆրանսա չգացի քեզի հետ. մնաց որ, արեւակցական կա-պերն ալ զօրաւոր են, ու պատուոյ խօսք, ինծի դժուար կը թուի քեզմէ հեռու ապ-րիլ...: Ո՞վ գիտէ, թերեւս կարծուածէն աւելի շուտ իրար տեսնենք դարձեալ...:

«Միշտ քոյդ, սիրելի Փօլ, անձնուէր զարմիկդ

ՕՎԻՏ ՍՈԼԻՎՕ»

Փօլ Հարման սոյն նամակը կարդացած պահուն գոյնը նետեց: Ընթերցումը ա-ւարտելէն յետոյ, մատներուն մէջ ճմռթ-կեց զայրոյթով:

— Ուրեմն, մըմնջեց Հարման, թշուա-ռականը կործանելու վրայ է այն գոր – ծարանը, զոր ձեռքէս առաւ չանթաժով: Յայտնի է թէ գործարանը կործանելու վրայ է: Օվիտ Սոլիվօ սնանկութեան կը դիմէ...: Բայց ինչո՞ւ...: Ա՜հ, ի՞նչպէս ... Խաղամոլութիւնը կը բացատրէ ամէն ինչ...: Տխմարը կը խաղայ ու կը կոր-սընցնէ: Իր խաղաքարթերը պիտի փճա-ցնեն արքայական հարստութիւն մը իսկ: Քիչ ատենէն, անկուտի պիտի մնայ: Ճէյմս Մորթիմէր գործարանը պիտի փլի կանաչ սառւլին վրայ: Այն պահուն երբ կը կարծէի որ այդ անզգամէն օձիքս բոլորովին ազատած եմ, ան կը սպառնայ քովս գալ: Ուստի իր ամօթապարտ չան-թաժը պիտի վերսկսի:

Փօլ Հարման կրակը նետեց իր ինքնա-կոչ զարմիկին նամակը, ու սկսաւ աշ-խատիլ:

Բայց ամենամռայլ մտահոգութիւններ կը պաշարէին միտքը, ու խորունկ խոր-շոմներ առաջ կուգային ճակատին վրայ:

Մէրի ալ այդ առտու կանուխ ելած էր: Արդուզարդը շուտով ըրաւ, պչրանքով, իր սենեակէն դուրս ելաւ, սենեկապանը կանչեց ու ըսաւ անոր.

— Կը յիշէ՞ք այն անձը, որ երէկ հոս ներկայացաւ, Պ. Տարիէի մէկ նամակով:

— Այո, օրիորդ:

— Այդ անձը այսօր ժամը իննուկէսին պիտի գայ, հայրս տեսնելու համար: Իմ քովս պիտի առաջնորդէք, փոքր սալոնը, ուր պիտի սպասեմ անոր:

Մէրի սալոն գնաց: Փոխանակ կրակին անկիւնը նստելու, պատուհանի մը քով կեցաւ, որ բակին վրայ կը նայէր, ու հոնկէ կը տեսնուէին վանդակորմը եւ փողոցին վրայ նայող փոքր դուռը: Ման-կամարդ աղջկան այնպէս կը թուէր որ դար մը գինքը կը բաժնէր այն վայրկեա-նէն, երբ դուռը պիտի բացուէր ու Լիւ-սիէն Լապրու ներս պիտի մտնէր:

Ժամը իննը հնչեց: Միեւնոյն ատեն հըն-չեց այցելութիւն մը ծանուցանող զան-գակը: Լիւսիէն դէպի արտաքնաթակը ուղղուեցաւ: Փօլ Հարմանի աղջիկը ձեռ-քը սրտին տարաւ, ուր արիւնը կը խու-ժէր: Հազի սաստիկ նոպայ մը բղխեց կուրծքը: Լիւսիէն ներս մտաւ ու սենե-կապանը անոր ետին գոցեց դուռը: Մէրի զօրաւոր ճիգ մը ըրաւ, շունչ առնելու, իր վրդովումը զսպելու համար, ու ան-վստահ ձայնով մը ըսաւ.

— Պարոն Լիւսիէն, հայրս վերադար-ձաւ. քիչ յետոյ անոր պիտի ներկայա – ցնեմ ձեզ:

— Օրիորդ, իմ մասիս խօսեցա՞ք անոր հետ, հարցուց ժիւլ Լապրուի զաւակը:

— Ոչ... Բան մը չըսի տակաւին, միայն տեղեկացայ թէ հայրս ուեւէ մէկը չէ ըն-տրած ձեր փափաքած պաշտօնին հա – մար...: Ես ուզեցի որ ձեր ներկայու – թեան խօսիմ...: Եկէք, եւ յոյս դրէք իմ վրաս:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը, Երիտասարդաց Միութիւնը իր մասնաճիւղերով (Տէ-սէն-Վիէն), իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Փափազեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Պանոսեանի (Հայր. Միութեան նախագահ) եւ ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Լօռէնեանի եւ զաւակներուն, Տէր Տիկ. Դաւիթ Պանոսեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝

ՕՐ. ԷԼԻԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ, 28 տարեկանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շմաւոն Փափազեան ընտանիքը, Վարդան եւ Դաւիթ Պանոսեան ընտանիքները, Վահէ Լօռէնեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, ցաւակից եղան իրենց մեծ սուգին, իրենց սիրելի 28ամեայ զաւակին՝

ԷԼԻԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

զառնակսկիծ մահուան առթիւ (զոհ կառքի մեծ արկածի մը, որ տեղի ունեցաւ Փետր. 25ին):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վ. Պանոսեանի եւ զաւակներուն որոնք նուիրած են 100 Ֆր. իրենց թոռան եւ զաւկին արկածալի մահուան տխուր առթիւ:

×

Այս տխուր առթիւ Միութիւնը 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ - քաղաքի վարչութեան

ի նպաստ օդափոխութեան կայանին

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՈՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:

Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

ձուկ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները
1973–1974

Վարժարանի Տնօրէնութիւնը ուրախութեամբ կը հաղորդէ Ֆրանսահայ հասարակութեան որ նոր շէնքի կառուցման շնորհիւ, յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին համար տրամադրելի են սահմանափակ տեղեր:

Որպէսզի յետոյին Տնօրէնութիւնը չստիպուի մերժել դիմողները տեղւոյ չգոյութեան պատճառաւ, անոնք որ կը փափաքին արձանագրել իրենց զաւակները այժմէն փութան տեղերը ապահովել:

Դիմել՝

Direction du Collège Arménien
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 027-18-28

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի նուէրները Էլիան Փափազեանի եղերական մահուան առթիւ.—

Պանոսեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկ. Արծրունի Ջրբաշեան 100 (դպրոցին), Տէր եւ Տիկ. Տէր–Մինասեան 50 (դպրոցին), Տէր եւ Տիկ. Հօթօթեան 20, Տէր եւ Տիկ. Ռ. Ասարլըդըրեան 20 (դպրոցին), այրի Տիկ. Արմենուհի Պանոսեան 20, Տէր եւ Տիկ. Աւետիս Մելքոնեան 50, Պ. Սուրէն Կիրակոսեան 30 (դպրոցին), Հերիքնազ-եան 25 (եւ 25 դպրոցին), Յ. Կարապետեան 40 (դպրոցին), Գր. Դաւիթեան 20 (դպրոցին):

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռի գիւղը, 80 քիլոմեթր Համէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ալպեներու լեռներու դիմաց:

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ:

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին:

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Արեւապալի չարականները յաւարտ պատարագի ժամը 11.15ին:

Հովանաւորութեամբ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան
10 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
SALLE MOLIERE, 18, Quai de Bondy — Lyon (5e)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Մրցանակաւոր՝
Լիոնի, Ցիւրիխի եւ Վիէննայի երաժշտանոցներէն)
Դաշնակի ընկերակցութեամբ ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ
(Մրցանակաւոր՝
Լիոնի եւ Ժընեւի երաժշտանոցներէն, տեսուչ Ռոմանի երաժշտանոցին

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 11 Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսական Կարմիր Խաչին

կը նախագահէ Պ. Մ. ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

359–67–03 *ժամը* 15էն *վերջ* 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 փրանք

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Ալ-ֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ կայանին:

Մարտ 24ին, ժամը 20.30ին Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, Ռիւ Վոլթէռ:

ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

եւ իր նուագախումբը

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մեծ Եղեռնի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակի համազգային ոգեկոչումը՝ Երեքշաբթի, Ապրիլ 24ին:

Օրուան յայտագրի մանրամասնութիւնները՝ ի մօտոյ:

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄ

ՄԱՐՏ 17ԻՆ

Առաջին կարգ.— *Լոգարանով սենեակ Մոսկուա և Երեւան (Անի կամ Արմենիա եւպանդոկը) ամբողջական* փանսիոն *Մոսկուա, սենեակ եւ նախաճաշ՝ Երեւան, ամէնօրեայ պտոյտներով.—*

10 ՕՐ 1850 Ֆ. ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ

15 ՕՐ 2180 Ֆ.

Զատիկը Հայաստան

ՄԵԿՆՈՒՄ.—

ԱՊՐԻԼ 14

15 օր Փարիզէն Փարիզ 2180 փրանք

Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Կիրակի 11 Մարտ, ժամը 16ին
SALLE DES FETES DE SEVRAN

ՊԵՏԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 073-58-82 et 073-39-99
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան

395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 11 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.662

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — № 12.662

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

•

ՆՈՐ ԺՈՂՈՎ ԳԱԼ ՈՒՐԲԱԹ

———O———

Աշխարհի տասը ամէնէն հարուստ երկիրներու Ելմտական նախարարները եւ ժամնապէտները գանխակ նիստ գումարած էին Փարիզի մէջ, Ուրբաթ օր, լուծում մը գտնելու համար դրամական տագնապին: Եւրոպայի եւ գլխաւորաբար Ֆրանսայի մտահոգութիւնն այն է թէ կարելի չէ այս ձեւով շարունակել ու անհրաժեշտ է որ Միացեալ Նահանգներն իրենք ալ քիչ մը զբաղին իրենց դրամը պաշտպանելով եւ այդ հոգը միայն ուրիշներու վրայ չձգեն:

Ամերիկացիք սակայն շատ տրամադիր չեն եւ կ'ըսուի նոյնիսկ թէ ընդհակառակն դժուարութիւններ կը յարուցանեն:

Եւրոպա կ'առաջարկէ հետեւեալ կարգադրութիւնները.—

Ա) Բոլոր երկիրները պէտք է պաշտպանեն իրենց դրամը եւ Միացեալ Նահանգները, որ երկար ատեն է դադրած են միջամտելէ, պէտք է իրենց կարգին միջամտել եւ գնեն տոլարները, զորս այլեւս ոչ ոք կ'ուզէ: Բ) Աւելի սեղմ հակակշիռ ըլլայ երկիրներէ ներս տրամադրելի դրամներուն վրայ եւ ասկէ՝ ներդաշնակութիւն մը չահարաժնի սակին: Գ) Պէտք է պակսին միջազգային տրամադրելի դրամները որոնք յաւելեալ են: Ինները կ'առաջարկեն որ Ամերիկացիներուն պարտադրուի պարտադիր պահեստներ ընել Եւրո-տոլար աւանդներուն վրայ: Դ) Դրամայլուխներու շարժումներու հակակշիռ: Ամերիկա, օրինակ, պէտք է հսկէ դրամագլուխներու ելքին վրայ եւ ամրապնդէ պարտադրանքները «ներդաղթելու» դուրսի չահաբաժիններու:

Ամերիկացիք արձանագրած են այս առաջարկները արդէն իսկ իրենք ուրիշ առաջարկներ ունէին: Այսպէս կ'ուզեն որ վերջուին մաքսային տուրքերը կաթէն ներս (միջազգային առեւտուրի ընդհանուր դաշինք), կ'ուզեն որ Եւրոպայի գիւղատնտեսական շուկան բացուի ամերիկեան ապրանքներուն եւ պակսին այն արգելքները որ կան կարգ մը ամերիկեան ապրանքներու Եւրոպա մուտքին:

Ի վերջոյ որոշուած է չարաթ մը մտածել, եզրակացութեան հասնելու համար: Մինչեւ գալ Ուրբաթ, դրամական շուկաները պիտի շարունակեն փակ մնալ:

Այս ժողովը գումարուած էր Ֆրանսայի Ելմտական նախարարին հրաւէրով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը՝ Ասատ խիստ պզգարարութիւն մը ըրաւ ուլեմաներուն (կրօնապետ) որոնց դրդումով ծանր բախումներ տեղի ունեցան վերջերս երկրին մէջ: Նախագահը չեշտած է թէ ցարդ բուռն միջոցներ ձեռք չէ առած անոնց դէմ որոնք «կը փորձեն արգելք հանդիսանալ յեղափոխութեան յառաջդիմութեան», բայց շատ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին եթէ այսպէս շարունակուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ « Երկնքի ուղեցոյցներ »ը մինչեւ Երեքշաբթի որոշեցին երկարաձգել իրենց գործադուլը: Այս կացութեան մէջ Պրիւսէլի օդակայանը Բաբելոնի աշտարակի մը վերածուած է քանի հոնկէ կը մեկնին ու կը հասնին բոլոր անոնք որոնք Փարիզ կուգային կամ Փարիզէն մեկնիլ կ'ուզէին:

ԱՇՈՏ ԳՐԱՇԻԻ ՄԱՀԸ

———O———

Երեւանի մէջ, փետրուար 28ին, մեռած է բանաստեղծ Աշոտ Գրաշի (Աշոտ Գրիգորեան):

Ծնած է Պաքու, 1910ին: Աւարտելէ ետք տեղւոյն միջնակարգ դպրոցներէն մէկը մեկնած է Երեւան՝ ստանալու բարձրագոյն կրթութիւն: 1931ին աւարտած է մանկավարժական հիմնարկութեան լեզուաբանութեան ճիւղը: 1934-1946 հաստատուած է Պաքու, ուր իբրեւ խմբագիր աշխատած է տեղւոյն հայերէն «Կոմունիստ» թերթին:

Բազմաթիւ բանաստեղծական հաւաքածոներ լոյս ընծայած է: «Մուտք» (1934), «Ժողովրդի հետ» (1938), «Բնաշխարհ» (1939), «Ռազմի քնար» (1942), «Կռունկ» (1946), «Իմ զարունը» (1946), «Յաղթանակի ուղիներով» (1947), «Եղբայրութեան աստղի տակ» (1949), «Երգը թռչում է աշխարհով մէկ» (1952), «Իմ սիրոյ պոեմը» (1954), «Ծխածանի եօթ երգը» (1961) եւ «Ո՞ւր ես սիրոյ մոլորակ»:

Ա. Գրաշի կատարած է նաեւ թարգմանութիւններ:

Բանաստեղծին թաղումը կատարուած է Մարտ 3ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

■

Ինչպէս հաղորդած էինք Մարտ 3ի մեր թիւով, նախարար Ժողէֆ Ֆոմիթի պետական կարեւոր նպաստ մը յատկացուցած էր Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան համար:

Նահանգապետարանի հրամանագիրը լոյս տեսած է արդէն եւ այդ նպաստին գումարն է՝ 520.000 ֆր. (52 միլիոն հին ֆրանք):

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը Գերպ. Մակարիոս մերժեց ընդունիլ Ս. Սինոդոսի որոշումը որ զինքը կարգազուրկ ըրաւ: Ծանօթ է որ յոյն ուղղափառ եկեղեցւոյ Սինոդոսը նկատելով որ կրօնական հանգամանքը խոտոր կը համեմատի պետականին հետ, թելադրած էր Մակարիոսի որ հրաժարի նախագահ ըլլալէ: Կիպրոսի նախագահը մերժած ըլլալով երեք մետրապոլիտները այդ որոշումը տուած էին, զոր Մակարիոս օրինաւոր իսկ չի նկատեր եւ կ'ըսէ թէ եղածը ցոյց կուտայ «միջնադարեան մտայնութիւն» մը:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ հանրաքուէն ոչ մէկ անակնկալ բերաւ: Մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ Հիւս. Իրլանտան կապուած մնայ Մեծն Բրիտանիոյ (591 հազար ձայն եւ միայն՝ 6 հազար չորս հարիւր՝ դէմ):

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Համայնավար կուսակցութեան մէջ «մաքրագործում» կատարուած է որովհետեւ ապականութիւնը եւ «ազգայնականութիւնը», նուաճած են բժշկական մարմինը, մամուլը, գիւղատընտեսութիւնը, ճարտարարուեստը եւ նոյնիսկ՝ շարքերը: Այս պատկերը ներկայացուցած է Կ. Կոմիտէն, որ պաշտօնանկ ըրած էր իր ընդհ. քարտուղարը:

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Երբեմն կը վերադառնամ իմ ծննդավայրս եւ կը քալեմ իր եօթը բլուրներուն կողն ի վեր, մտերիմ երկինքին տակ: Ազգային Հիւանդանոցի օրացոյցը կը նախատեսէ «անձրեւաբեր հողմունք» կամ թէ «ձիւնամրրիկ», բայց իր աճապանդը կը մնայ անլսելի: Կասկածելի խորհուրդ մը, որ կը սուրէ անծայրածիր քաղաքին վրայ, կը թողու այն տպաւորութիւնը թէ բնակչութիւնը պիտի յայտնուի մէկ բոպէէն միւսը, դուրս գալով տաստղելական դարերու կախարդանքէն: Ոչ ոք դուրս չի գար: Ամէն ինչ ներկայ է, ամէն ինչ տեսանելի է, բայց եւ այնպէս՝ փակ: Մեր ներքին կամուրջները կը մնան այնպէս՝ ինչպէս ես գանոնք թողուցի խուճապի տարին, բայց ժամանակը չի հոսիր այլեւս մէկ ափէն միւսը: Ժամանակը ես ինքս եմ որ կը քալեմ՝ առանց յառաջանալու: Գիտեմ թէ ո՛ւր է մեր տունը, մեր եկեղեցին, մեր վարժարանը, բայց կը մնամ միկիթին հետ դէմ յանդիման, որպէս յամառ պահանջատէր: Կը մնամ դէմ յանդիման մինարէին, որ պիտի ըլլար աւելի գեղուղէշ քան թէ սլացիկ նաճին, եթէ իր արմատը չըլլար թունաւոր: Բերանացի է ապշութիւնը որ կ'արգիլէ ամէն հարցադրում որ այլեւս ապաժամ է, եւ ամէն բողոք ու ճիչ որ պիտի մնային անարձագանգ: Ներկայ են երկինքի կեղծ վկաները որ դատապարտեցին, Մահիկը եւ Աստղը, որ դատապարտեցին մեր Հայ Կղզին: Պալը Ալի Ճատտէսիի վրայ եմ, երբ կը զգամ թէ կողս ի վեր կը քալէ իմ եղբայրս, զոր ինձմէ հեռու կը վանեմ առանց բացատրութեան, գիտնալով թէ ես եղբայր չունիմ: Բարձրացո՛յն Դուն, Բարձրացո՛յն Դուն, կրնայի՞ միթէ մոռնալ Բարձրագոյն Դուռը, որ ամենուրեք է եւ ոչ մէկ կողմ, որ իմ մէջս է եւ ինձմէ դուրս, եւ աւելի յաճախ՝ աւերուդ: Քըզ Քուլէսիի կոյսը կը մնայ բանտուած իր կապոյտ առասպելին մէջ, մինչդեռ ես կը շարունակեմ իմ անիմաստ թափառումներս, Եէմիշ Իսկէլէսիէն մինչեւ Սուրբ Յակոբ, և Շահզատէ Պաշիէն մինչեւ Այնալը Չէշմէ, հոլովումին հետ երկպառակեալ փողոցներու: Ամէն ազբիւրի առջեւ կը յիշեմ ծարաւը որ իմս էր եւ առանձնութիւնը որ իմս եղաւ: Նոյնքան անիրական է իմ վնացքս ոսկեղջիւրի երկայնքին, ուր օրինաւոր կաչառակերութիւնը դիզած է ժանգոտ մարտանաւեր, փառապանծ անուններով: Հանդիպակաց ափին վրայ կը մնայ կատաղի փաթթոցը փառեչահներու, Ֆաթիհը, Սուլթան Ահմէտը և Սուլթան Պայազիտը, որ անուանի Եըլտըրըմ: Անգամ մը եւս կը յայտնուի եղբայրս որ կուլայ զողզոջ կցակով, իմ եղբայրս որ ինձմէ հեռու վանած էի մինչեւ Զաքմաքճըլար եւ նոյնիսկ՝ Շիշլի: Կը նայիմ եղբօրս, որ սակայն ինծի չի նայիր: Ան իր ցուցամատը ուղղած է դէպի Կալաթա Քուլէսիի կատարը, ուր կարմիր դրօշակ պարզուած է, ինչ որ նշան է հրդեհի եւ այրացուեր քաղաքի: Լափլիզող բոցերը կը ճարճատին յարաճուն չաչումով եւ անոնք կ'ըլլան համայնակուլ, բարձրաթռիչ եւ գալարուն: Անոնք արնաներկ կ'ընեն համատարած ձիւնը, երեք ծովերուն հետ, ուր թաքնուած չաստուածը կը վերականգնի: Արիւնը կը սպառնայ գիս առնել թաւալումին տակ երեւակայական ոճիրներու, որ չեն տարբերիր իրական ոճիրներէ: Կը պատրաստուիմ փախչիլ: Բայց հազիւ թէ կռնակ դարձուցած եմ սպառնալիքին, երբ դէմ առ դէմ կուգամ օդէն առկախ սպիտակ չապիկի մը հետ, բոլորովին պարապ չապիկի մը հետ, որուն սակայն թեւերը կը մնան չզթայակապ: Վար կը ծռիմ վերցնելու համար տապալած աթոռը, կը ծռիմ, կը ծռիմ, կը ծռիմ, չգիտնալով թէ ի՛նչպէս պիտի կարենամ վերականգնիլ:

ՆԵՐՍԷՍ Ե. ԱՇՏԱՐԱԿԵՑԻ

(1770–1857)

Հարիւրասնըվեց տարի առաջ, Փետրուար 25, 1857ին, 87 տարու, «լի աւուրք» եւ ա՛յլապէս հարուստ իր ծանրաբեռն վաստակով՝ կը վախճանէր արխայն Հայրը ամենայն Հայոց, Ներսէս Ե. Աշտարակեցի, կաթողիկոս մայր աթոռոյ Ս. Էջմիածնայ (1843–1857):

Բուն անունով Ներսէս Շահազիզեան, ծնած էր 1770ին, Արագածոտն գաւառի Աշտարակ գիւղին մէջ:

Զանց կ'առնենք մինչեւ 1820ական թըւականները իր հոգեւոր, հանրային, կրթական – մշակութային եւ շինարարական բեղուն գործունէութեան յիշատակութիւնը արեւելահայ կեանքի նախա – զարթօնքեան կեանքին մէջ ու մեկնակէտ կ'ունենանք 1826–1828 թուականներէն մինչեւ 1857ի մօտ երեսնամեայ շրջանը՝ որ ի յայտ կը բերէ ազգին սիրով եւ հայրենիքի պաշտամունքով սրբացած ճշմարիտ հայրապետի մը նկարագիրը, տառապանքի եւ հալածանքի գնով վտանգ – ներու դէմ ցցուող յեղափոխականը, եւ աքսորի ու պարբերական սպառնալիքներու հանդէպ անխորտակ վճռականու – թեամբ ճակատող հովուապետի մը տիպարը:

— «Ներսէս Աշտարակեցին, մի նոր Վարդան Մամիկոնեան, հայ ազատագրական վիպերգութեան ամենագրաւիչ դէմքերէն մին, մեր վեղարաւոր Կարիպալտին», *կը կոչէ զինք Միքայէլ Վարանդեան, իր* «Հայկական շարժման նախապատմութիւն» *անուն գործի առաջին հատորին մէջ, ու պարզելէ ետք Արարատեան Հայութեան ծառացումը պարսկա – կան բռնակալութեան դէմ, 1826–1828 տարիներու պատմականօրէն նշանակալից եւ փոթորկայոյզ դրուագներուն ընդմէջէն ցայտուն կը դարձնէ անոր արու եւ խիզախ կեցուածքը:*

Այն խորունկ համոզումով որ խաչա – պաշտ Ռուսը պիտի ուզէ Հայութեան եւ Հայ. Եկեղեցիի պաշտպանութիւնը ըս – տանձնել «ոչ այնքան իր սեփական օգտի համար, որքան մեր անդորրութեան եւ բարօրութեան համար», *Աշտարակեցի հետեւեալ կոչը կ'ուղղէր իր հօտին.*

— «... Արիացէ՛ք, մի՛ վախէք: Յիշեցէ՛ք ձեր հարց մեծամեծ սխրագործու – թիւնները: Դուք նոցա որդիքն էք. նոցա արիւնը եռ է գալի ձեր երակներում: Միաբանութեամբ պիտի քաջալերէք միմ – եանց, ասելով. «մեռնենք քաջութեամբ եւ առանց դաւաճանելու հայրենեաց»: Բոցավառուեցէ՛ք արիութեամբ եւ դիմադրեցէ՛ք: Մի՛ խնայէք մինչեւ վերջին կաթիլը ձեր արեան»:

Կռուի ճակատներուն վրայ էր ի՛նք՝ բոլորէն առաջ, մէկ ձեռքին խաչ ու միւսին՝ դրօշակ:

Պատերազմը վերջ գտաւ Ռուսերու յաղթանակով: Հայութիւնը այդ յաղթանակի ճամբուն վրայ տուած էր արիւն, կեանք, հարստութիւն: Ամէ՛ն ինչ՝ որ ունէր եւ կրնար զոհել: Ռուսական բանակները եկան մինչեւ Երեւան ու Նախիջեւան՝ որոնք Նիքոլա Ա. կայսեր կողմէ... «Հայկական Աշխարհ» կոչուեցան («Армянская Область»): Սակայն, երբ լռեցին զէնքերը, վերջ գտան նաեւ յոյսերն ու ակնկալութիւնները: Զրկանք, տանջանք, հալածանք, անիրաւում՝ Վելիամինովի օրերէն մինչեւ Կոլիցինեան եւ Տաշկով – եան օրեր, «մի ճշմարիտ հակահայ արշաւանք, զոր նիւթեց կառավարչապետ Պասկեւիչ՝ պատերազմը վերջանալուց յետոյ», *կը գրէ Վարանդեան:*

Օրմանեանի «Ազգապատում»*ը կը ներկայացնէ ա՛յլապէս ողբերգական անցուդարձը այս թուականներէն, երբ Պասկեւիչի առաջին հարուածը կ'ուղղուի Ներսէս Աշտարակեցի կաթողիկոսին դէմ: Դաւերը կը յաջորդեն իրարու, եռանդագի՛ն աջակցութեամբը Հայրապետին անձնա – պէս թշնամի կամ հակառակորդ տարրերու՝ որոնց կարգին «վեղարաւոր իշխաններ»: 1828–1843, ամբողջ տասնըհինգ տարի, Աշտարակեցի կ'աքսորուի Քիշ – նեւ, Պեսարաբիոյ տափաստանները, շըր – ջապատուած՝ լրտեսներով:*

Չընկրկիր: Կը տոկայ: (Օրմանեան հիացումով կը խօսի Աշտարակեցիի լայնախոհութեան, նկարագրային բարձր գի – ծերուն եւ բարոյական արժանիքներուն մասին): Ի վերջոյ կ'ընտրուի ամենայն Հայոց հայրապետ՝ 1843ի Ապրիլին, ու յետագայ 14 տարիներուն — մերթ ծանր հիւանդ, մերթ հովուական ուղեւորու – թեանց մէջ՝ Թիֆլիզ, Փեթերսպուրկ եւ այլ շրջաններ, մերթ քաղաքական աչ – խատանքներու հետամուտ, ու մի՛շտ հոգեւոր ճշմարիտ պետի իր դերին մէջ — *կ'ապրի խոր ծերութեան տարիները, վախճանելով 1857 Փետրուար 25ին:*

Իր շինարարական ազնիւ տենդին կը պարտինք Թիֆլիսի պատմական «Լուսոյ օջախ»ը՝ Ներսիսեան վարժարանը, որուն կառուցման ձեռնարկեց 1818ին: Շինու – թիւնը ամբողջացած է 1824ին:

Մ. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻԶՊՈՆԻ ՄԷՋ

(Յապաղած)

«Յառաջ»ի Փետրուար 11ի թիւին մէջ հակիրճ տեղատուութիւնով կը հաղոր – դուէր բացման հանդիսութիւնը հայկական ճարտարապետութեան ցուցահանդէսին որ կազմակերպուած էր Լիզպոնի Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան սրահներուն մէջ՝ նախաձեռնութեամբ Հիմնարկութեան գերագոյն Խորհուրդին, Հայկական Բաժնի տնօրէնութեան, եւ գործակցութեամբ Իտալիոյ Հայոց Մշակութային Միութեան, Միլանոյի Փոլիթէքնիքի ճարտարապե – տութեան բաժանմունքին, Լիզպոնի համալսարանին գրականութեան բաժանմունքին եւ Փորթուկալի իտալական մշակութային կաճառին:

Ցուցահանդէսը տեւեց քանի օր, արձանագրելով բացառիկ յաջողութիւն մը՝ արթնցնելով մեծ հետաքրքրութիւն մը հանդէպ հայ ժողովուրդի դարաւոր մշակոյթին՝ Լիզպոնի մտաւորական ընտրանիին, գիտական եւ ուսանողական շըր – ջանակներուն մէջ: Ցուցահանդէսի բաց – ման նախօրեակին տեղի ունեցած էր մամլոյ ասուլիս մը եւ մայրաքաղաքի կարեւոր թերթերը արձագանգ եղած էին հանդիսութեան: Ընդառաջելով Կիւլ – պէնկեան Հիմնարկութեան հրաւէրին, բացման հանդիսութեան ներկայ էին բազմահարիւր այցելուներ, ականաւոր անձնաւորութիւններ Փորթուկալեան կրօնական, քաղաքական, գիտական եւ արուեստի շրջանակներէ՝ որոնք քոքթէյլով մը հիւրասիրուեցան Հիմնարկութեան Վարչական Խորհուրդի անդամներուն եւ Հայկական Բաժնի պաշտօնէութեան կողմէ: Ապա հիւրերը առաջնորդուեցան ցուցասրահը ուր կիկերոնի դեր կատարեցին Իտալիայէն հրաւիրուած ճարտարապետ – ներ Փրոֆ. Ալփակօ Նովելլօ, Փրոֆ. Գունէօ եւ Պր. Հ. Վահրամեան, որոնք անձամբ մասնակցած էին դէպի Հայաս – տան կատարուած գիտարշաւներուն: Ցու – ցահանդէսի առթիւ տպագրուած էր պատ – կերազարդ շքեղ առաջնորդող գրքոյկ մը փորթուկալերէն լեզուով ու բաժնուեցաւ ներկաներուն եւ որոնց մէջ աչքի կը զար – նէին պապական նուիրակ՝ Մոնսենեօր Ճիուզէփփէ Սէնսի, Լիզպոնի կարդինալ-պատրիարքի ներկայացուցիչ՝ Մոնս. Ժո – զէ Թէյքսէյրա, Իտալիոյ դեսպանատան գործակատար՝ Պր. Ճիորճիօ Բարտօ, Կրթական Նախարարութեան տնօրէն՝ Տոքթ. Պայրոսն Օլէյրօ, Լիզպոնի հա – մալսարանի գեղարուեստի ամպիոնի դա – սախօս՝ Ֆերնանտօ տէ Ալմէյտա, ազգա – յին շէնքերու եւ ճարտարապետական կո – թողներու տնօրէն՝ ճարտարապետ Բէ – րէյրա տա Սիլվա, Դանիոյ դեսպանու – հին, Աւստրալիոյ դեսպանը, Թուրք դես – պանատան կցորդը եւ ուրիշներ: Հետեւ – եալ օրը տեղական մամուլը լայն արձա – գանգ տուաւ բացման հանդիսութեան, հրատարակելով լուսանկարներ եւ խան – դավառ տողերով նկարագրելով ցուցա – հանդէսը:

Կ'արժէ չեշտել բացառիկ կարեւորու – թիւնը Լիզպոնի մէջ սարքուած հայ ճար – տարապետութեան ցուցահանդէսին, նկա – տի ունենալով որ հակառակ Հիմնարկու – թեան հայկական անունին, գոյութիւն չունի որեւէ հրատարակութիւն ուր ի յայտ գայ հիմնադրին հայկական ծագու – մը կամ դէթ հպանցիկ կերպով տեղեկու – թիւններ տրուած ըլլան անոր ծնունդ տը – ւող ազգին մասին: Այսպէսով փորթու – կալեան մտաւորականութիւնը եւ բնակա – նաբար ուսեալ դասակարգը՝ բոլորովին անտեղեակ է մեր ժողովուրդի պատմու – թեան գոյութեան եւ մշակութային ան – ցեալին: Եւ զարմանալի չէ որ ցուցահան – դէսի վաղորդայնին՝ Լիզպոնի կարեւո – րագոյն օրաթերթը Տիարիօ տէ Նոթիսիա *ցուցահանդէսին նուիրած իր ընդարձակ նկարագրականը կը սկսէր հարց տալով թէ «ո՞ւր է Հայաստանը, ո՞ւր կը գըտ – նուի այդ երկիրը որ անկախ թագաւո – րութիւն մը եղաւ մինչեւ միջին դար եւ բազմաթիւ վերիվայրումներու եւ արիւ – նալի կռիւներու ընթացքին՝ բաժնուեցաւ Պարսկաստանի, Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Աւա՜ղ, ի՞նչ գիտենք մենք, կը հարցնէ յօդուածագիրը, այսօրուան Փոր – թուկալցիներս՝ այդ երկրի մասին, որ ծանօթ էր 14րդ դարու մեր նախնիքնե – րուն»:*

Առհասարակ Փորթուկալի եւ ի մասնա – ւորի Լիզպոնի մշակութային եւ գեղար – ուեստական շարժումին մէջ առաջնորդող դեր մը վերապահուած է Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան: Քաղաքի կեդրոնին մօտ, Աւենիտա Պէրնա պողոտային վրայ, ընդարձակ գեղատեսիլ պարտէզի մը մէջ, արուեստական լճակի մը կողքին բարձրա – ցող՝ անպաճոյճ արտաքինով եւ յարկանի արդիական շինութիւն մըն է ուր հաս – տատուած են Հիմնարկութեան զանազան բաժինները համապատասխան գրասենե – ակներով: Հոն կը գտնուին երեք սրահ – ներ, լուսաւորութեան ամենակատարեալ սար – քաւորումներով ուր կարելի է վայելել նուագահանդէսներ, համերգներ, ռեսի – թալներ եւ ունկնդրել դասախօսութիւն – ներ: Այդ սրահներու կողքին կան ցու – ցահանդէսներու յատուկ երկու ընդարձակ սրահներ մին՝ յատկացուած արուեստա – գէտներու ինքնատիպ արտադրութիւննե – րու ցուցադրութեան, իսկ միւսը՝ վաւե – րագրական բնոյթ կրող նկարահանդէս – ներու. բոլորն ալ օժտուած են լուսաւո – րութեան արդիական սարքաւորումներով: Ահա այս սրահին մէջ է որ տեղի ունեցաւ հայ ճարտարապետութեան ցուցահանդէ-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Այդ ընկճուած վիճակը 15 օր շարու – նակուեցաւ: Յուլիս 3ին սակայն Սթալին յաջողեցաւ ձայնասփիւռէն խօսիլ ժողո – վուրդին, խղճալի ուղերձ մըն էր այդ մէկը զոր արտասանեց վարանոտ ձայնով մը:

Ամէն րոպէ կանգ կ'առնէր, յաճախ մեծ աղմուկով ջուր կը խմէր, ու հառա – չանքներ կ'արձակէր, այն աստիճան որ իր ունկնդիրները յստակ տպաւորութիւնը ունեցան թէ հազիւ կրնար իր պաղարիւնը պահել: Տակաւին տասնըհինգ օրեր հարկ եղան որպէսզի կարենար վերստին ձեռք առնել խորհրդային հրամանատարութիւ – նը ու կրկին երեւէր Կրեմլինի մէջ:

ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Պատերազմի հռչակումէն անմիջապէս վերջ, Լենինկրատի դիմագիծը փոխուե – ցաւ: Քսան տարիներու խորհրդային տի – րակալութիւն մը բաւական եղած էր որ տանտիկինները ստանան անորոշ փորձա – ռութիւն մը գիտնալու համար թէ ինչ պիտի վիճակէր իրենց եթէ որեւէ տագ – նապ մը վրայ հասնէր:

Անոնք, անմիջապէս յարձակեցան ու – րեմն նպարեղէնի պզտիկ խանութներու վրայ, նախընտրաբար ամբարելով ոչ կորնչելի ուտելիքներ: Հազարաւոր ծը – նողքներ, իրենց զաւակները ուրիշ վայ – րեր ղրկեցին, վախնալով օդանաւային զանգուածային յարձակումներէն, ինչ – պէս եղած էր պարագան Լոնտոնի հա – մար: Դժբախտութիւնը հոն է որ, այդ խեղճ տղաքը ղրկուեցան քաղաքին ա – րեւմտեան եւ հարաւ – արեւմտեան կող – մերու արձակուրդի ճամբարները, որոնք կը գտնուէին գերման բանակին ճամբուն վրայ: Բայց ոչ ոք այդ միջոցին կասկած ունէր թէ թշնամին կրնար այդքան մօտ ըլլալ:

Յունիս 27ին Ժտանով Լենինկրատ ե – կաւ, ու իր կորովի ղեկավարութեան տակ քաղաքը սկսաւ պայքարի պատրաստուիլ:

Նեւայի վրայ կառուցուած Սմոլնիյի հոյակապ ուսումնարանին տանիքէն պաշտպանութեան ընդարձակ ցանցեր կա – խեցին: Ատենօք այդ շէնքէն էր որ Լենին վարած էր յեղափոխական շարժումը եւ այժմ, Ժտանով հոն հաստատած էր իր աշխատասենեակը:

Ցանցերէն շատերը քաղաքին թատրոն – ներուն մէջ պատրաստուեցան, մեծ մա – սամբ կիներու կողմէ, որոնց մէջ էր նաեւ համբաւաւոր պարուհի Կալինա Ուլանովա: Փօղոս – Պետրոս եկեղեցիի սլացիկ նետերն անգամ ցանցերով ծած – կուեցան: Դժուար է ստուգել թէ բոլոր այս պատրաստութիւնները յաջողեցա՞ն շփոթեցնել գերման սաւառնորդները, բայց Սովետները կը հաստատէին թէ այլեւս իրենք իսկ չէին կրնար որոշապէս զանազանել Լենինկրատի կարեւոր յու – շարձանները:

Մարտի *հրապարակին վրայ կամաւոր – ներ ապաստարաններ փորեցին, նոյնը Լենին ճեմապարտէզին եւ ուրիշ վայրե – րու մէջ: Նեւսքի հրապարակին վրայ, որուն համար ըսուած է թէ «աշխարհի ամէնէն քնարերգական եւ բանաստեղծա – կան պողոտան է» պատմական արձաննե – րու շուրջ աւազի պարկեր երեւիլ սկսան, եւ քաղաքին մէջ պատուհանները թուղ – թերու երիզներով զոցուեցան, որպէսզի ռմբակոծութեան մը պարագային ապա – կիները ջարդուփշուր ըլլալով աստին անդին չփռուէին: Ընտանիք մը կապիկ – ներու պատկերներով ծածկեց իր տան պատուհանները: Ուրիշներ խաչաձեւ թուղթեր զետեղեցին:*

Էրմիթաժի *թանգարանին մէջ ալ նմա – նապէս զգուշական միջոցներ ձեռք առ – նուեցան: Տնօրէնը Օրբէլի անձամբ կը հսկէր իր գանձերուն վրայ, որոնք թուղ – թերով ծածկուելէ վերջ կը դրուէին հըս – կայ սնտուկներու մէջ: Բոլոր* Թիսիէն – ները, Ճիորճիոնները, Ռամպրանտները, Վան Տայքերը, Վէլասքէզները, Կրէքօները *ու Լէոնար տա Վինչիի եւ Ռաֆայէլի* Աստուածամայրերը, *որոնք թանգարանին սեփականութիւնն էին, ճամբայ ելլելու կը պատրաստուէին: Նոյն վիճակին մէջ էին մարմարէ հոյակապ* Աստղիկը *որ գնուած է Պետրոս առաջինի կողմէ, ա – դամանդներու հիանալի հաւաքածոն եւ ոսկիէ զարդեղէնները:*

Յուլիս մէկի գիշերը Հոկտեմբերի *կա – յարանէն թռնելով ապրանք դէպի ուրիշ վայրեր փոխադրուեցան, հակօդային հրետանիներու պաշտպանութեան տակ: Երբեք չէր պատահած որ կառախումբ մը այդ աստիճան արժէքաւոր գանձ մը փո – խադրէ: Կայարանին մէջ ոտքի՝ Օրբէլի, երբ կը դիտէր կառախումբին մեկնումը, զգաց թէ արցունքները այտերն ի վար կը սահէին: Կէս միլիոն թանկագին իրեր ճամբայ ելած էին արդէն, ու դեռ մէկ միլիոն կը սպասէր իր կարգին ուղար – կուելու համար:*

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(5 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրթական Հարցեր

Ներկայիս Երեւանի նախակրթարաններ կը յաճախեն 171.100 աշակերտ: Անոր կը յաճախեն ուսումնական տարեշրջանին 10.400 ցեալ ուսումնական տարեշրջանին 10.400 աշակերտ աւարտած է միջնակարգ նախակրթարանները: Ութերորդ դասարաններն աւարտած 14.761 հոգիէն 12.374ը կը շարունակէ իր ուսումը 9րդ դասարաններու մէջ, իսկ մնացեալը՝ գիշերային եւ հեռակայ (թղթակցութեամբ դասաւանդում) միջնակարգ դպրոցները,

ար: Հիմնարկութիւնը ունի իր սեփական նուագախումբը, երգչախումբը եւ պարախումբը որոնք կանոնաւորաբար ելոյթներ կ'ունենան որակեալ ղեկավարներու առաջնորդութեամբ եւ հանդիսականներու հոծ բազմութեան ներկայութեան: Նոյն պարտէզին մէջ կը գտնուի Կիւլպէնկեան համբաւաւոր Թանգարանը, կառուցուած թանգարանապետութեան ամենավերջին կանոններու հետեւողութեամբ, ուր ցուցադրուած են տարիներու ընթացքին հիմնադրին հաւաքած գեղարուեստական անգնահատելի ջանքերը. բացումը կատարուած է 1969 Հոկտեմբերին եւ ներկայիս ան կը հանդիսանայ Եւրոպայի ամէնէն արդիական Թանգարանը:

Ցաւով կ'ախոռանք որ այդպիսի հիմնարկութիւն մը կը գտնուի օտար ձեռքերու մէջ, սակայն երբ մօտէն կը դիտենք սեղծուած կազմակերպութիւնը իր այլազան ճիւղաւորումներով, դիտական հիմնարկով, ուր կ'աշխատին 1500է աւելի որակեալ պաշտօնեաներ, եւ մանաւանդ նկատի ունենալով մեր Սփիւռքի հայ իրականութիւնը, ինքնաբերաբար հարց կուտանք թէ հայկական ո՞ր կազմակերպութիւնը ի վիճակի պիտի ըլլար միջազգային տարողութեամբ կազմակերպչական եւ տնտեսական այդպիսի վիթխարի բեռ մը իր ուսերուն վրայ առնելու: Բարեգործական նախաձեռնութեան տարիներուն ունեցած ժխտական փորձառութիւնը, ապահովաբար, իր վճռական դերը ունեցած է որպէսզի Գալուստ Կիւլպէնկեան՝ որպէս գործնական եւ հանճարեղօրէն հեռատես մարդ՝ տուած ըլլայ նման վճռական որոշում մը: Կրնայինք միայն ակնկալել որ իր կտակին մէջ աւելի առատաձեռն ըլլար իր պատկանած ազգին. այսօրուան մանիկն ալ սակայն, իր միլիոնաւոր տոլարներու անաչառ յատկացումներով նախախնամական դեր կը կատարէ հայ իրականութեան մէջ, եւ որու համար կրնանք միայն շնորհապարտ ըլլալ:

Հ. Բ.

մանդրիտական հաստատութիւնները: Մանկապարտէզները կը յաճախեն 39.000 երախայ, որ 8,6 տոկոսով աւելի է 1971ի թիւէն:

Ռ. Դալլաքեան, որ Երեւանի ժողովրդական կրթական բաժնի (Թաղժողկրթութիւն) վարիչն է, վերոյիշեալ տեղեկութիւնները տալէ ետք «Սով. Հայաստան»ի Փետր. 27ի թիւին մէջ, կը խօսի նաեւ կրթական կարգ մը հարցերու մասին, որոնք օրուան կարեւոր խնդիրներն են, ուսումնական մարզին մէջ:

Մայրաքաղաքի դպրոցները ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանի առաջին կիսամեակը փակեցին 89 տոկոս յառաջդիմութեամբ, որ 2,4 տոկոս բարձր է անցեալ տարուան նոյն ժամանակին համեմատութեամբ: Յառաջդիմութեան ցուցանիշները բարձր են յատկապէս Օրջոնիկիձէ (91,4), Շահումեան (89,3) եւ Սովետական շրջաններու դպրոցներուն մէջ:

Մայրաքաղաքի կրթական մարմինները, դպրոցներու մանկավարժները առաջնահերթ կը կատարելագործեն դաստիարակչական աշխատանքները: Ճիշդ է, որ ցուցանիշները տարեճանապար կը բարձրանան եւ որակը կը բարեփոխուի, բայց այնուամենայնիւ, ուսումնական մարզին մէջ դեռ կան լուրջ թերութիւններ եւ բացեր: Զանազան պատճառներով դպրոց չյաճախող բազմաթիւ պատանիներ կան, որոնցմէ շատերը 9–10րդ դասարաններու տարիքն ունին: Ընթացիկ ուսումնական տարուան առաջին կիսամեակին դպրոցի ոլորտէն դուրս մնացածներու թիւն էր 1.461:

Մաղումները եւ «հոսունութիւն»ը, այսինքն՝ դպրոց փոխողները մեծ տոկոս կը կազմեն յատկապէս երեկոյեան եւ հեռակայ միջնակարգ դպրոցներու մէջ: Ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին մայրաքաղաքը չկատարեց այս դպրոցներու աշակերտութեան մուտքի ծրագիրը: Նախատեսուած 7.027 աշակերտի փոխարէն 6.489 հոգի մուտք գործած է դըպրոց:

Երեկոյեան դպրոցներու մէջ բացականերու թիւը մեծ է: Օրինակ, Լենինեան շրջանի թիւ 11 դպրոցին մէջ Նոյեմբեր 18ին կատարուած քննութիւն մը ցոյց տըւաւ, որ 240 աշակերտներէն 118ը միայն կը հետեւի դասընթացքներուն, որ կը նշանակէ 49 տոկոսը աշակերտութեան թիւին: Պատկերը նոյնն է նաեւ ուրիշ դըպրոցներու մէջ: Չափազանց թոյլ է դըպրոցներու եւ ձեռնարկներու գործնական կապը: Որոշ ձեռնարկութիւններ չեն գրաղիր աշխատող երիտասարդութեան կրթութեան հարցով: Երեւանի ելեկտրա-մեքենաշինական գործատան միայն չորս ճիւղերու մէջ միջնակարգ կրթութիւն չունին 168 երիտասարդներ: Եւ չեն հետեւիր ուսման: Եւ այսպէս դեռ ուրիշ գործատուներու մէջ:

Երեկոյեան եւ հեռակայ դպրոցներու աշակերտութեան թիւը կը լրացուի ցերեկօթիկ դպրոցներու աշակերտներով, երբ անոնք պէտք է շարունակէին իրենց ուսումը իրենց դպրոցներուն մէջ:

Ծախսելով միջնակարգ դպրոցի կանոնադրութիւնը՝ ցերեկօթիկ դպրոցներու կարգ մը տնօրէններ իրենց աշակերտները կ'առաջնորդեն դէպի երեկոյեան դըպրոցները:

Կրթական մարմիններու նպատակն է կտրուկ կերպով արգիլել դպրոցական տարիք ունեցող աշակերտներու տեղափոխութիւնը՝ ցերեկօթիկ դպրոցներէն երեկոյեան դպրոցները:

Դասարան կրկնողներու խնդիրն ալ կարեւոր է: Անցեալ ուսումնական տարուան աւարտական քննութիւններէն ետք տեսնուեցաւ, որ նոյն դասարանը մնացած են 5.135 աշակերտ, որոնց մէկ մասը հեռացած է դպրոցէն: Իսկ առաջին կիսամեակի պատկերով՝ 3.747 աշակերտ իր դասարանը կը կրկնէ:

Դաստիարակութեան մակարդակի եւ սորվողներու գիտելիքներու որակի բարձրացումը պէտք է իրականացուի դասաւանդութեան ձեւերու եւ եղանակներու կատարելագործումով: Դժբախտաբար սակայն դժուարութեամբ կ'արմատանայ մեր դպրոցներուն մէջ:

Այսօրուան դպրոցին էական թերութիւններուն հիմնական պատճառը ցած, մանկավարժական եւ հոգեբանական տեսակէտէ թոյլ դասն է: Ուսուցչութեան եւ ղեկավարութեան մէկ մասին մանկավարժական յետամնացութիւնն ու անհոգութիւնը, գաղղացումի թերաճ մակարդակը ծանր անդրադարձներ կ'ունենան դաստիարակչական գետնի վրայ: Ահա թէ ինչու դասին կատարելագործումը, ուսուցիչին պատրաստութիւնը կարեւոր դեր կրնան խաղալ այս հարցերու լուծման համար:

×

ԽՄԲԱՎԱՐ Մ. ՄԱԼՈՒՆՑԵԱՆ ՄԵՌԱԾ

Փետրուար 20ին մեռած է խմբավար՝ Փրոֆ. Միքայէլ Մալունցեան:

Ծնած էր Պաքու, 1903 Մայիս 8ին: 1918ին ընտանիքին հետ տեղափոխուած է Սարատով: 1921–1925 յաճախած է Թիֆլիսի երաժշտանոցի թաւջութակի բաժինը: 1927ին երիտասարդ երաժիշտը հրաւիրուած է Երեւանի երաժշտանոցը, ուր դասատուի պաշտօն վարած է թաւջութակի, սենեկային եւ քառեակի երաժշտութեան ճիւղերու մէջ: 1931ին մեկնած է Մոսկուա՝ ուսանելու տեղւոյն երաժշտանոցը: Հոն մասնագիտացած է խմբավարութեան ասպարէզին: 1936ին աւարտած է երաժշտանոցը:

1945ին վերստին հրաւիրուած է Երեւան, ուր մինչեւ իր մահը նուիրումով աշխատած է հայ երաժշտութեան զարգացումին համար: Շուրջ 15 տարի Հայֆիլհարմոնիայի սէնֆոնիք նուագախումբի խմբավարը եղած է:

Փաղուէք Փաղուէ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ վերջերս մեռած է ծանօթ պատմաբան Հրանդ Ք. Արմէն, որ հեղինակն է բազմաթիւ գնահատուած գործերու: Աշխատակցած է նաեւ «Հայրենիք» ամսագրին, տարիներ առաջ, պատմագիտական յօդուածներով: Ծնած է Կեսարիոյ Թալաս քաղաքը եւ յաճախած՝ Այնթապի Ազգային Կեդրոնական վարժարանը: Փոքր տարիքին որբ մնալով գացած ու հաստատուած է Միացեալ Նահանգներ 1911ին: 1940ին անգլերէնով լոյս ընծայած է «Մեծն Տիգրան» ուսումնասիրական աշխատութիւնը: Յաջորդաբար հրատարակած է հետեւեալ գիրքերը.— «Մարդկանը եւ սպարապետը» (1952), «Պատմութիւն Խորենացիի քննադատութեան» (1954), «Պալ Արշակունի» (1958), «Անկում Արտաշէսեան Հարստութեան» (1967), «Պատմական քննարկումներ» (1968), եւայլն:

ՇԻԹԱԿՈՅԻ մէջ Փետրուար 26ին մեռած է Հ. Յ. Դ. վեթերան ընկերներէն Ագապ Դարբինեան:

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ մէջ Մարտ 1ին ոգեկոչուած է Վարդանանցը, ինչպէս նաեւ Զարեհ կաթողիկոսի վախճանման տասներորդ տարելիցը: Նախագահած է Տքթ. Ճ. Մանուէլեան, իսկ բանախօսած է ընկ. Գէորգ Տօնապետեան, հայերէն: Անգլերէն ճառ մը խօսած է Արամ Գալուստեան: Բանախօսները շեշտած են, թէ Աւարայրի ճակատամարտը ներշնչումի աղբիւր կը մնայ միշտ, իբրեւ ազատութեան ի խնդիր մղուած համաժողովրդական պայքար: Թորգոմ Քհնյ. Յակոբեան կենսագրական գիծերով պատկերացուցած է Զարեհ կաթողիկոսի ազգային, կրօնական բացառիկ գործունէութիւնը: «Ան եղաւ մեր ընտիր հայրապետներէն մէկը, ճշմարտապէս քրիստոնեայ, գիտակից, գործունեայ, գաղափարապաշտ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կը ըննոյլի մեր ընթերցողներէն Յ. Շիրինեան յաւելեալ շահեկան մանրամասնութիւն մը կուտայ Ստեփան Ոսկանի մասին («Յառաջ» Մարտ 3, Ա. էջ):

Ստեփան Ոսկանի Լա Ռեֆորմը կը շարունակուէր հրատարակուիլ Իզմիր՝ մինչեւ աղէտին նախօրեը, Սեպտեմբեր 1922:

Լաւ տարածուած եւ կարդացուող օրաթերթ մըն էր:

Վերջին հրատարակիչը յոյն հրապարակագիր մըն էր Զիւրիւքճիօղլու եւ թերթին ճակատը միշտ կը յիշուէր հիմնադիր՝ ԷԹԻԷՆ ՈՍԿԱՆ:

Յ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Ու միաժամանակ, Մէրի իր տենդոտ ձեռքը երկարեց երիտասարդին, որ բըռնեց զայն ու զգաց թէ կը դողար ան: Յետոյ Մէրի փոքր սալոնէն դուրս ելաւ Լիւսիէնին հետ, ու գրադարանին յարակից սենեակին մէջ կանգ առաւ:

— Հոս ինծի սպասեցէք ու ձեռքերնուդ մէջ բռնեցէք ձեր բարեկամին՝ ժորժ Տարիէի նամակը:

Մանկամարդ աղջիկը մեղմօրէն բախեց գրադարանին դուռը, ու սեմէն անցաւ:

— Դո՞ւն ես, սիրելի աղջիկս: Կանուխ ելեր ես:

— Ի՛նչ կ'ըսես, հայր, ժամը ինննուկէսը կանո՞ւխ է:

Փօլ Հարման փղձկումով ողջագուրեց Մէրին ու յարեց.

— Նախաճաշի տանելո՞ւ եկար:

— Ոչ: Քիչ յետոյ սեղան պիտի նըստինք: Հոս եկայ, գործի վրայ խօսելու համար քեզի հետ:

— Գործի՞ վրայ: Ինչ ալ լուրջ չեշտով կ'ըսես:

— Շատ լաւ, խօսէ, աղուորս, ականջ կախած եմ:

Մէրի հօրը քով նստաւ ու սկսաւ խօսիլ:

— Երեւակայէ որ քմահաճոյք մը ունեցայ: Խոստացիր որ պիտի կատարես խնդրանքս:

— Դուն շատ լաւ գիտես որ, եթէ կարելի բան մը ըլլայ, կը կատարեմ բանծդ. մինչեւ հիմա բան մը մերժա՞ծ եմ քեզի:

— Ճիշդ է...: Ահա իմ քմահաճոյքս. ես կը փափաքիմ որ գործարանիդ համար վարձելիք առաջին պաշտօնեադ իմ կողմէս ներկայացուի:

— Անուշս, ըսել կ'ուզես թէ մէկը պաշտպանութեանդ տակ առած ես, ու ինծի պիտի յանձնարարես զայն:

— Ճիշդ այդպէս: Անկէ առաջ ըսած էիր թէ աշխատութեանց տնօրէնի մը պէտք պիտի ունենաս քիչ ատենէն, հսկելու համար գծագրիչներու այն աշխատանոցին վրայ զոր պիտի հաստատես: Դուն պէտք ունիս ուսեալ, ուշիմ եւ գործունեայ մարդու մը, որուն կարենաս վստահիլ...: Այսպէս չըսի՞ր միթէ:

— Ըսի ու կը կրկնեմ ալ: Այդպիսի հաւատարիմ պաշտօնեայ մը գտա՞ր արդեօք:

— Այո, ու զայն պաշտօնի պիտի կոչես իմ եւ փաստաբանիդ Պ. Ժորժ Տարիէի հովանաւորութեան տակ:

— Ա՛հ, իմ փաստաբա՞նս ալ կը պաշտպանէ զայն:

— Ժորժ Տարիէի բարեկամն է ան...: Մտերիմ բարեկամը... քոլէժի ընկեր մը: Պ. Տարիէ իր անձին պէս կ'երաշխաւորէ զայն: Եթէ իմ միջնորդութեամբս պաշտօն յանձնէք անոր, ձեր նոր գործին բախտաբեր պիտի ըլլայ, ու երկուքս միասին բարի գործ մը կատարած պիտի ըլլանք: Պ. Տարիէի եւ իմ պաշտպանեալս ընտանեկան մեծ դժբախտութիւններ կրած է, բերնէն փախած քանի մը խօսքերէն հետեւցնելով: Անիկա արժանի է իր նկարագրին, իր արժանիքին պատշաճ դիրք մը ունենալու, եւ այդ դիրքը պիտի շնորհես անոր, այնպէս չէ՞:

Միլիոնատէրը կուրծքին վրայ քաշեց աղջիկը ու նորէն համբուրեց զայն:

— Բայց դուն փաստաբանիս մէկ աշակերտն ես, ըսաւ Փօլ Հարման ժպտելով: Այնքան համոզումով կը խօսիս որ ամէն դատ կրնաս շահիլ:

— Այս դատը շահուա՞ծ է, հարցուց Մէրի:

— Քիչ մը ետքը պիտի տեսնենք: Պէտք չէ որ սիրտը յաղթէ գլխին: Իմ աջ բազուկս եղող անձը, իմ փոխանորդս մասնաւոր եւ հաւատարիմ ձիրքերով օժտուած ըլլալու է: Շատ կը փափաքիմ հաճելի ըլլալ Տարիէի եւ մանաւանդ քեզի: Բայց ամէն բանէ առաջ կ'ուզեմ ապահովուիլ թէ խնդրոյ առարկայ անձը կարո՞ղ է վստահութիւն պահանջող պաշտօն մը կատարել, որպէսզի կարենամ առանց մտահոգութեան եւ առանց վարանումի անոր յանձնել իմ իշխանութիւնս: Ուստի հիմա ձեր պաշտպանեալին նամակ պիտի գրեմ, որպէսզի հոս գայ, ինծի հետ տեսակցի:

— Աւելորդ պիտի ըլլայ գրելը, ըսաւ Մէրի: Յարակից սենեակին մէջ կը գտնուի ան, եւ իր հետ բերած է Պ. Տարիէի յանձնարարական նամակը:

— Ուրեմն դաւադրութիւն մըն է պարզապէս, ըսաւ միլիոնատէրը, դարձեալ ծիծաղելով:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Մօրիսի մասնաճիւղը 100 Ֆր. կը նուիրէ :
Տիկ. Մարի Տէտէեան՝ 30 Ֆր. :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Մօրիսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 10 Ֆր. Տիկին Հայկանոյշ Վարդանեանէ եւ 20 Ֆր. Տիկին Աստղիկ Յակոբեանէ ի նպաստ գպրոցին :

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անտրատ Ցղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռնի գիւղը, 80 քիլոմեթր Համէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ալպեան լեռներու գիմաց :

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ :

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին :

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ազգային Միութեան Վարչութեան
Կիրակի, Մարտ 18,
կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
Պուալօ փողոց 295
Կը նախագահէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը՝ բանախօսութիւններով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆԸ

կը ներկայացնէ

Սայաթ–Նովա

Գրական եւ երաժշտական երեկոյ
նուիրուած հայ մեծանուն աշուղին
մասնակցութեամբ Մարի Նուպար Հայկական Տան ուսանողներու
Կը մասնակցի ՍԱՅԱԹ–ՆՈՎԱ համոյթը
Vendredi 16 Mars à 21 heures
« Maison des Centraux », 8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները
1973–1974

Վարժարանի Տեսչութիւնը ուրախութեամբ կը հաղորդէ Ֆրանսահայ հասարակութեան որ նոր շէնքի կառուցման շնորհիւ, յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին համար տրամադրելի են սահմանափակ տեղեր :

Որպէսզի յետագային Տեսչութիւնը չստիպուի մերժել դիմողները տեղւոյ չգոյութեան պատճառաւ, անոնք որ կը փափաքին արձանագրել իրենց զաւակները այժմէն փութան տեղերը ապահովել :

Դիմել՝
Direction du Collège Arménien
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 027-18-28

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ կայանին :
Մարտ 24ին, ժամը 20·30ին Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, Ռիւ Վոլթէռ :
ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
եւ իր նուագախումբը

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Մարտ 18, ժամը 14ին Ահարոնեան ակումբը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի
Կը նախագահէ ընկ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Գ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Նոր Սերունդը : Երգ, արտասանութիւն, պար :
Ճոխ պիւֆէ մինչեւ ժամը 22 :

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցէ Արեւադալի չարականները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան
ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը :
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ
Շաբաթ, Մարտ 17, ժամը 21էն սկսեալ
Salle du Mirador, 49 Rue du Gén. de Gaulle — St. Etienne
Orchestre MARK JUBAN
Հայկական մթնոլորտ
Տեղերը վերապահել ժամը 8էն 12 հեռաձայնելով՝ 32–52–76

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE
Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Մօրիսի դպրոցի արձանագրութիւններն ու դասաւանդութիւնները սկսան Շաբաթ, Մարտ 10ին, կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5, տեղւոյն Քաղաքապետարանի կից՝ նախկին մանկապարտէզը :

PHARMACIE SILVESTRE
46, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ Է ՀԱՅԵՐՈՒՆ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ՊԷՅՐՈՒԹ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 18էն ՄԱՅԻՍ 3

Բնակութիւն կէս–փանսիոն, առաջին կարգի պանդոկ
Պէյրութ Ապրիլ 18էն 25 եւ Երուսաղէմ Ապրիլ 25էն Մայիս 3 (սիրքիւի)
Ներկայ կ'ըլլաք կրօնական արարողութեանց Անթիլիաս եւ Երուսաղէմ
Մեկնում՝ ՓԱՐԻԶԷՆ, ԼԻՈՆԷՆ եւ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՆՁ ԳԼՈՒԽ 2290 Ֆ.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԹԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ – ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին : Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ :

Կը ծախուի նաեւ Նայիրի եւ Սփիւռք շաբաթաթերթերը :

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է :
Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
13
ՄԱՐՏ
MARDI
13 MARS
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.663
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.663

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ

ԲԱՅՑ ՆՈՅՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ ՉՈՒՆԻ

ՁԱԽԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԴԻՄԷ ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է

ԲԱՐԵՓՈԽՈՂՆԵՐԸ ԲԱՆ ՉՓՈԽԵՑԻՆ

Ժ. ՔՈՄԻԹԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԵՆ.— ՇՈՒՄԱՆ, ՓԼԵՎԷՆ, ՍԱՆԿԻՆԷԹԹԻ, ՀԱՊԻՊ - ՏԸԼՈՆՔԼԸ, ԺԱՆԸՆԷ, ԷՍԹԻԷ, ԿՈՒԷՕԹՐԷ, Լ. ՀԱՄՈՆ, ՌՈՔԱՌ

ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ ԿԱՄ ՆՈՐԸՆՏԻՐ.— ՇԱՊԱՆ - ՏԷԼՄԱՍ, ՖՈՆԹԱՆԷ, ՓԷՅՐԸՖԻԹ, ՍԵՐՎԱՆ - ՇՐԱՅՊԷՐ, ՄԻԹԵՐԱՆ, ԼԸՔԱՆԻՈՒԷ, ՍՈՒՍԹԷԼ, ԿԻ ՄՈԼԷ, ՏԷՖԷՌ, ՄԱՌՇԷ, ԺՈՐԺԷԹ ՖՐԱՆՉԵՍՔԻ

ՄԵԾ ՊԱՐՏԵԱԼ ՄԸ՝ ԿՕԼԻԶՄԸ

Հաւանաբար երեսփոխանական ոչ մէկ ընտրութիւն այնքան անձկութեան մթնոլորտ մը ստեղծած էր, ոչ ալ այնքան կիրքերը հրահրած։ Բայց եւ այնպէս շատ բան չփոխուեցաւ եթէ ընդհանուր երեւոյթներէն միայն դատենք, թէեւ արդիւնքները շատ բան ըսել կ'ուզեն եւ առաջին կարեւոր նկատողութիւնն այն է թէ կայ մեծ պարտեալ մը՝ որ Կօլիստ կուսակցութիւնն է՝ Իւ. Տէ. Էռ. (տարիներու ընթացքին այս կուսակցութիւնը բազմաթիւ անուններ ունեցած է)։ Արդարեւ գլուխ հանելով հանդերձ բոլոր հոսանքներուն Իւ. Տէ. Էռ.ը շուրջ 100 աթոռ կը կորսնցնէ եւ մանաւանդ կը կորսնցնէ իր բացարձակ մեծամասնութիւնը Ազգ. ժողովէն ներս։ «Անպատնելի» ժողովը անպատնելի մնաց այս անգամ եւ Իւ. Տէ. Էռ.ը մինակ բան չի կրնար ընել։

Նախ տեսնենք թէ թիւերը ի՞նչ կ'ըսեն։ Ազգ. ժողովը ունի 490 երեսփոխան, մեծամասնութեան համար ուրեմն հարկ է 246 աթոռ։ 1968ին ընտրուած ժողովին մէջ Կօլիստները ունէին 277 աթոռ առանձին, Անկախ Հանրապետականները՝ 61 Ցիւհամելի Կեդրոնը 32, այլ խօսքով եղող ժողովին մէջ Մեծամասնութիւնը ունէր 370 աթոռ։ Այսօր ունի միայն 272 եւ այդ շուրջ հարիւր կորուստները արձանագրած է Իւ. Տէ. Էռ.ը։ 1973ի Ազգ. ժողովը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր Երկուշաբթի առտու, երբ դեռ չէին հասած Քորսիքայի կարգ մը շրջաններու արդիւնքները։ Ըսենք նաեւ թէ Անդրծովեան հողամասերու (Փոլինէզի) ընտրութիւնները կը կատարուին Մարտ 18ին։

ՆՈՐ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ՝ 272 (առնոյ 181ը՝ Իւ. Տէ. Էռ., 54 անկախ Հանրապետական, 21 Ցիւհամէլի Կեդրոն, 15 զանազան)։

ՁԱԽ՝ 179 (համայնավար՝ 73, ընկերվարական 89, ձախ-արմատական 11, մնացեալը զանազան ձախ)։

ԲԱՐԵՓՈԽՈՂՆԵՐ՝ 31

Նախորդ ժողովին մէջ համայնավարները ունէին 34 աթոռ (կը շահին 39), ընկերվարականները 53 (+36)։

Այս արդիւնքները, պարզ է, զանազան խորհրդածութեանց առիթ կուտան։ Շատ քիչ էր ձեռնպահներու համեմատութիւնը ինչ որ հծղուապիտ է Բ. շրջանի մը համար։ Միայն 18 առ հարիւր ձեռնպահ կար եւ կարելի է մրցանիշ մը նկատել։ Այս կէտէն եւք ամէնէն յատկանշականը, բայց ոչ զարմանալին, Կօլիստ կուսակցութեան ջախջախիչ պարտութիւնն է, շուրջ 100 երեսփոխան։ Եթէ նոյնիսկ ընդունինք որ 1968ի ընտրութեանց արդիւնքը կարելի չէ բնական նկատել, տրուած ըլլալով Մայիսեան դէպքերու ստեղծած խուճապի մթնոլորտը, այնուամենայնիւ պատկերը փայլուն չէ Կօլիստներուն համար։ Փէյրըֆիթ եւ իր կուսակիցները ընդունեցան որ անակնկալ մը չէր բայց եւ այնպէս կարեւորը հարկ եղած դասը քաղելն է։ Կը կարծուի նաեւ թէ Նախագահ Փոմփիտու այնքան ալ դժգոհ չէ որ Կօլիստները տկարացած վերադառնան Ազգ. ժողով։

Ձախը յուսախաբ է, շատ պարզ է։ Մեծ ակնկալութիւններ ունէր, կառավարութեան հասարակաց ծրագիրն ալ պատրաստ էր (թէեւ յայտնի էր վերջին օրերը թէ ոչ համայնավարները, ոչ ալ ընկերվարականները իշխանութեան գլուխ գալու տրամադիր էին։ Կը խօսէին հասարակական ծրագրի մասին, մէկդի ձգելով կառավարութիւն բառը։ Ի վերջոյ միշտ աւելի շահաւոր է ընդդիմադիր ըլլալ)։

Արդ ակնկալութիւնները չիրականացան եւ Միթերան չծածկեց թէ յուսախաբ է։ Կը ցաւի մանաւանդ Էսթիէի եւ Պաթիէն Լեչիայի (այս վերջինը իր դէմ ունէր Քոմիթի) պարտութեանց համար։ Միթերան եւ Մառշէ մեծամասնութեան յաղթանակին «մեղքը» կը թողուն Լըքանիւէի վրայ ու ընկերվարականները մանաւանդ իրենց բոլոր ելոյթներուն մէջ թոյն թափեցին Բարենորոգողներուն գլխուն եւ միշտ չեշտեցին թէ շնորհիւ իրենց է որ բազմաթիւ տեղեր մեծամասնութեան թեկնածուն շահած է։ Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել թէ բազմաթիւ շրջաններու մէջ ալ մեծամասնութեան թեկնածուն շահած է շնորհիւ Ընկերվարականներուն, քանի իրենց զինակցութիւնը համայնավարներու հետ, նպաստեց մեծամասնութեան։ Հոն ուր Ձախը մնաց համայնավար թեկնածուով, ընկերվարական կարգախօսքը իր դերը չկատարեց (չէր կրնար կատարել) ու շատեր նախընտրեցին մեծամասնութեան թեկնածուին քուէ տալ քան համայնավարին։

Ձախը դժգոհ էր որ Հանրապետութեան Նախագահը միջամտած էր Շաբաթ օր, ընտրապայքարի պաշտօնական փակումէն ետք եւ Կիրակի իրիկուն ձախ բոլոր պարագլուխները մերժեցին մասնակցիլ Ձայնասփիւռի բոլոր վիճաբանական հանդիպումներուն։ Զեկոյցով մը կը բացատրէին թէ այդ դիրքը բողոք մըն է պետական հեռատեսիլին դէմ որ ընդդիմադիրներու ոչ մէկ հակադրեցութիւն տուած է իր կայաններէն Նախագահ Փոմփիտուի ելոյթին առթիւ։

Բարենորոգողները գոհ կը թուին ըլլալ թէեւ գոհունակութեան մասնաւոր պատճառ մը չկայ։ Եթէ հասան իրենց մէկ նպատակին երեսուն աթոռ ապահովել որպէսզի խորհրդարանական խմբակցութիւն մը կազմեն, չհասան կարեւոր նպատակի մը, այն էր կարենալ իրաւարարի դեր կատարել Ազգ. ժողովի մէջ, այսինքն անհրաժեշտ ըլլալ մեծամասնութեան։ Արդ մեծամասնութիւնը պէտք չունի Լըքանիւէի թէեւ Նախագահ Փոմփիտու Շաբաթ օրուան ճառը յոյսեր կրնայ ներշնչել։ Նախագահը չեշտեց թէ անիրաւութիւններ եղած են եւ թէ «յանդուգն բարենորոգումներ» պէտք է կատարուին։

×

Այս ընտրութիւնները նաեւ անակնկալներ բերին։ Կարգ մը աչքառու դէմքեր կորսնցուցին իրենց աթոռը, յիշենք Շուման (Արտաքին Նախարար), Փլէվէն, Ռոքար (Փէ. Էս. Իւ.ի պարագլուխ), Էսթիէ (ընկերվարական քարտուղար), Կուէօթրէ։

Մառշէ առաջին անգամ ըլլալով Ազգ. ժողով պիտի մտնէ քանի դեռ երեսփոխան չէր։ Ալֆորվիլի ընկերվարական քաղաքապետ Ժորժ Ֆրանչեսքի, նոյն պարագային մէջ է, 280 ձայնի տարբերութեամբ պարտութեան կը մատնէր իր հակառակորդը՝ Ա. Կոսթրէ։

Անկախ քաղաքական եւ կուսակցական բոլոր նկատումներէն, բոլոր Ֆրանսահայերը կրնան արդարօրէն ուրախանալ նախարար Ժորժ Քոմիթի վերընտրութենէն։

Վալ տ'Ուազի մէջ Լեւոն Ցովնանեան, որ կը վայելէր Ծերակոյտի նախագահին աջակցութիւնը չկրցաւ պարտութեան մատնել իր մնայուն մրցակիցը՝ Ռիպիէր (մեծամասնութիւն)։ Ցովնանեան, արմատական, կը ներկայանար յանուն Բարեփոխողներուն։

Ըստ աւանդութեան, բոլոր հոսանքները գոհունակութեան դրօշակ կը պարզեն, բայց իրականին մէջ բոլորին ալ սիրտը այրած է քանի մեծամասնութեան յաղթանակն ալ հեռու է յաղթանակ մը ըլլալէ։

Արտասահմանը ընդհանրապէս գոհ է Ֆրանսայի ընտրական ընտրութիւններէն, գլխաւորաբար արաբական երկիրները եւ Եւրոպայի ընկերները։ Պոն, մանաւանդ, Եւրոպայի յաղթանակ մը կը նկատէ այս արդիւնքը։ Ոչ մէկ ատեն արտասահմանը այնքան հետաքրքրութեամբ հետեւած է Ֆրանսայի ընտրութեանց։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ նոր ժողով մը գումարուած էր Կիրակի օր, դրամական տագնապին առթիւ։ Նախ գերմանական մարքը երեք առ հարիւր վերարժեւորուեցաւ, ապա կարգ մը եւրոպական այլ երկիրներ որոշեցին թողուլ որ իրենց դրամը տատանի։ Այս տատանումը պիտի ըլլայ միայն տոլարին նկատմամբ, բայց իրենց միջեւ սակերը չեն փոխուիր։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 6)

ԱՊԱԿԻԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Արթիկի մէջ ապակիի գործատան մը շինութիւնը սկսած է։ Պիտի արտադրէ ապակիէ կաղապարներ՝ տարեկան ութ միլիոն ռուբլի արժէքով։

×

Մ. ՂԱՄԲԱՐԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Երգչուհի Մարի Ղամբարեան Մոսկուայի մէջ համերգ մը տուած է։ Երգած է օտար եւ հայ դասական երգեր՝ Լիսթէ, Սքարլաթթիէ, Շոփէնէ, Շուպերթէ եւ Կոմիտասէ։

×

ԱՐԵՒԻԿ ՃԱՄԲԱՐԸ

Արեւիկ ճամբարը, որ կը գտնուի Սեւանի ափին, այսուհետեւ բաց պիտի մնայ ամբողջ տարին։ Ան արդէն վերածուած է մանկական առողջարանի, քանի որ շրջանի կլիման բարերար ազդեցութիւն կը գործէ երախաներու շնչառական օրկաններու վրայ, հիւանդութեանց պարագային։

×

ԱՐՓԻ - ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Արփի - Սեւան ջրատարի շինութիւնը կը շարունակուի եւ պիտի աւարտի մօտ ատենէն։ Մարտ 1ին ջրատարին ընդհանուր երկարութիւնը հասած էր 40.075 մեթրի։ Փետրուարին երկարած էր 254 մեթր։ Կրագլխապատուած մասը 28.593 մեթր է։

×

ՃԱՏՐԱԿ

Փեշտայի ճատրակի միջազգային մրցաշարքը վերջ գտած է։ Հայաստանէն՝ Ռ. Վահանեան երրորդ տեղը գրաւած է։

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«Արարատ» մրցում մը ունեցած է Եարոսլավ քաղաքի «Շինիկ»ի հետ։ Մրցումը վերջ գտած է 1-1 արդիւնքով։ «Արարատ»էն խաղացած են նոր՝ երիտասարդ ուժեր։

×

ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Հայաստանի փոքր տարածութեան երկու երրորդը լեռնային է՝ քսանէ աւելի լեռնաշղթաներով եւ 900 մեծ ու փոքր գագաթներով։

Տակաւին երեսուն տարի առաջ խօսք անգամ չէր կրնար ըլլալ, թէ կարելի է պտղատու ծառեր տնկել 1500 մեթր բարձրութեան վրայ։ Այսօր պտղատու ծառերու տարածութիւններ կան 2000 մեթր բարձրութեան վրայ։ Անոնք մօտաւորապէս 3000 հեկտար տարածութիւն կը գրաւեն։

Վերջերս խնձորենիի եւ տանձենիի ցուրտին դիմացող 250.000 ծառեր յանձնուած են լեռնային շրջաններու տնտեսութիւններուն, որպէսզի զանոնք աճեցնեն։

ԻՄ ԼԱՒ ԸՆԿԵՐՈՋ՝ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՔԱՒԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

———o———

1920ին Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանին մէջ ուսանող էի. Տնօրէնն էր Պ. Գեղամ Գավաֆեան, համանուն նշանաւոր թուաբանութեան դասագիրքերու հեղինակի որդին: Օր մը, Պ. Տնօրէնը մտաւ դասարան եւ ժպտադէմ — ինչ որ հազուադէպ էր — խօսեցաւ կարճ ճառ մը: Պատուիրեց մեզի, որ երբ քանի մը ամիսէն Դ. դասարան անցնինք, որոշած ըլլանք թէ հոն ի՛նչ մասնագիտութեան պիտի հետեւէինք:

Հազիւ ինք դուրս ելած, փոթորի՛կ փրթաւ դասարանին մէջ: Ամէն տղայ սկսաւ իր հետեւելիք մասնագիտութեան գովքն ընել: Քառասուն հոգի էինք եւ մեր հսկիչը՝ Պ. Խորէն Գաբրիկեան (որ վերջերս մեռաւ Լիբանանի մէջ), հազիւ յաջողեցաւ հանդարտեցնել դասարանը:

Այդ խառնարանէն դուրս ելաւ, որ դասարանի մեծամասնութիւնը կը նախընտրէր առեւտրական եւ գիտական ճիւղերու հետեւիլ. խե՛ղճ գրականութիւնը ունէր միայն երեք ներկայացուցիչ. Վահրամը, Գուրգէն Գաբրիէլով անուն երկարահասակ մանչ մը եւ այս տողերը գրողը:

Վերեւ նկարագրած դէպքերէս հազիւ երկու ամիս անց, ես ստիպուած եղայ ձգել վարժարանը, եւ նաւ առնել՝ Ամերիկա գալու համար: Զիս ճամբելու եկած էին որբանոցի ընկերներէս տասնեակ մը մանչեր, եւ Կեդրոնականէն՝ Թորգոմը, Գուրգէնը եւ Վահրամը: Պոլիս բնակող ազգական չունէի, որ զիս ճամբելու գար: Թուրքերը վաղո՛ւց «մաքրագործած» էին զանոնք:

Ներկաներէն միայն Թորգոմին ներկայութիւնն էր որ զիս յուզեց: Հարուստի զաւակ էր, միշտ մաքուր ու կոկիկ հագուած, հետս մասնաւոր մտերմութիւն ալ չունէր... Բայց բանն ու գործը ձգելով՝ եկած էր քարափ, զիս ճամբու դնելու:

Ըսեմ անմիջապէս թէ մեր մէջ միայն Վահրամն էր որ իր ստորագրութիւնը թերթին մէջ տպուած էր տեսած: Պոլիս հասած էր Վրանկելի պարտուած բանակին մնացորդներուն հետ եւ «ժողովուրդի ձայն» թերթին մէջ իր յուշերը կը գրէր «Կարմիր գիծէն ներս» խորագրով:

Կը թուէր թէ մեր մէջ ամէնէն անբախտը Գուրգէնն էր: Իր գրածները, որոնք Ահարոնեանի էջերուն ընդօրինակութիւնները ըլլալ կը թուէին, այնքա՛ն յուսահատեցուցին շարադրութեան այդ օրերու ուսուցիչ Պ. Լ. Թաշեանը, որ, անոր արգիլեց Ա. Ահարոնեան կարդալը:

— Գուրգէ՛ն, այսուհետեւ Ահարոնեան մի՛ կարդար, ժամանակ մը համար:

Տարբե՛ր էր Վահրամի պարագան: Ան ոչ միայն մշակուած լեզու ունէր, այլեւ՝ երեւակայութիւն:

Ուրիշ տեղ, ուրիշ անգամ գրած եմ թէ Օշական ի՞նչպէս կը դասաւանդէր: Այդ նկարագրութեան մէջ խօսած եմ տղու մը մասին՝ որ «Զառանցանք» խորագրով շարադրութիւն մըն է գրած եւ հանուած: Վահրամն էր այդ շարադրութեան հեղինակը:

Երբ մեկնելու պատրաստուող նաւուն՝ «Մեծն Յունաստան»ի պզտարար վերջին սուլիչը փչեց, Վահրամ իր վերարկուին տակէն բարակ, նեղ շիշ մը հանելով, երկարեց ինծի:

— Նաւուն վրայ, մէկ մէկ քիչ խմէ՛ ու յիշէ՛ զիս:

— Ի՞նչ է որ...

— Գոնեակ է:

Ողջագուրուեցանք ու թաց աչքերով բաժնուեցանք:

Ա՛լ անկէ վերջ չտեսայ զինք: Տարիներ վերջ, սկսաւ Ֆրանսերէն վէպեր գրել՝ ու բաւական ալ աղմուկ բարձրացուց անոնց շուրջ: Ցետոյ լսեցի որ գերման բանակներու գրաւման շրջանին, Վահրամ որոշ դեր է ունեցած դիմադրական շարժման մէջ եւ նոյնիսկ արժանացած է պատուոյ խաչի:

Թէ ինչո՛ւ իրարու հետ չթղթակցեցանք՝ չեմ գիտեր:

Իր մահուան լուրը առնելով՝ սիրտս կսկծաց:

Վերջին օրերս մեռնողները շատցա՛ն...

Վերէն ո՞վ է որ զանոնք կը կանչէ. Համաստե՞ղը թէ Մահարին. Բակո՞ւնցը թէ մէկ ուրիշը...

Խիղճ չունի՞ն...

Մեզ ինչո՞ւ հոս մինակ կը թողուն:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԵԱՆ ՄԱՍԱՐԻՔ

(Մահուան 25ամեակին առթիւ)

———o———

Քսանեւհինգ տարի առաջ, Եան Մասարիք, որ դեռ նոր համայնավար դարձած Չեխոսլովաքիոյ Արտաքին նախարարն էր, Փրակայի Չերնին պալատի պատուհանէն «վար ինկաւ» եւ մեռաւ: Աւելի քան հաւանական է, որ ան այս ձեւով սպաննուեցաւ, եթէ, անշուշտ, անձնասպանութիւն մը չէր կատարածը, ի տես իր երկրին ազատութեան կորուստին:

Եան Մասարիքի հայրը՝ Թոմաս, հիմնադիրն էր եղած Չեխոսլովաքիոյ Հանրապետութեան:

Եան Մասարիք, երբ մեռաւ 1948 Մարտ 10ին, համայնավարները իշխանութեան գլուխ կը գտնուէին 13 օրէ ի վեր: Անոնք՝ ճշմարտութիւնը խեղաթիւրելու ճամբով խեղաթիւրեցին պատմութիւնը յայտարարելով, թէ իրենք իշխանութեան տիրացած են օրինական ճամբով: Ցայտարարեցին նաեւ, թէ իրենց դահլիճին զօրավիգ կեցաւ Խորհրդարանը իր մեծամասնութեամբ եւ նախագահը՝ Է. Պենէշ: Իրականութեան մէջ անոնք բիրտ ուժով տիրացած են իշխանութեան: Փետրուար 20էն 25, այսինքն Սթալինի պատուիրակ Վալերիան Զօրինի Փրակա ժամանումէն մինչեւ նախագահ Պենէշի յուսահատ զիջումը Մոսկուայի պահանջներուն, երկրին ժողովրդավարական կարգուսարքը հիմնովին քանդուած էր: Ոստիկանութիւնը, որ համայնավար Ներքին նախարարի հակակշռին տակ կը գտնուէր, փակեց սահմանները, գրաւեց հանրային բոլոր շէնքերը, կամուրջները, մայրաքաղաքին գլխաւոր երթուղիները, խուժեց ժողովրդավար կուսակցութիւններու կեդրոնատեղիները, գրաւեց թղթածրարները, ձերբակալեց կուսակցութիւններու քարտուղարները: Բեռնակառքերով զէնք փոխադրեց համայնավար միլիցիաներուն, որոնք 15.000ի կը հասնէին: Ասոնք ապաստանէն պահակ կեցան փողոցներու մէջ: Համայնավար կոմիտէներ կազմուեցան կառավարական հաստատութիւններու մէջ եւ գրաւեցին թերթերը: Ոչ համայնավարներուն արգիլուեցաւ օգտագործել ձայնասփիւռը եւ անոնք դուրս նետուեցան Տեղեկատուութեան նախարարութենէն: Հարիւրաւոր լրագրողներ, ժողովրդավարական կուսակցութիւններու ղեկավարներ եւ կառավարական պաշտօնատարներ բանտարկուեցան: «Մլատա Ֆրոնտա», համայնավար երիտասարդութեան օրգանը հաղորդեց լո՛ւ լուր. «Առաջին անգամ ըլլալով չեխ Գ Հանրապետութեան պատմութեան մէջ, այն թերթերը, որոնք կը խախտեն ժողովուրդին վստահութիւնը իր կառավարութեան հանդէպ, այլեւս չեն կրնար հրատարակուիլ: Պէտք է ուրախութեամբ ողջունենք այս միջոցառումները, որոնք, վերջապէս, ձերբազատեցին մեր մամուլը ազգին դաւաճաններէն»:

Եւ ասոնք կը պատահէին այնպիսի ժամանակաշրջանի մը, երբ համայնավարները քոալիսիոն կառավարութեան մաս կը կազմէին եւ երկրին նախագահն էր ընկերվարական – դեմոկրատ Պենէշ:

Համայնավար երիտասարդութեան օրգանը՝ «Մլատա Ֆրոնդա» տարիներ ետք բոլորովին տարբեր ազատութեան մը ի նպաստ կ'արտայայտուէր: Մամուլի եւ այլ ազատութիւններու պաշտպանութիւնը կը պաշտպանէր, երբ Վարշաւայի Ուխտի բանակները 1968ին կը գրաւէին Փրական, Սակայն Եան Մասարիք այդ օրերուն չէր կրնար նախատեսել, թէ համայնավար յաջորդ սերունդը պիտի փորձէր վերստին պայքարիլ ազատութեան համար: Մինչեւ վերջին վայրկեանը, ուրիշ ժողովրդավարականներ ալ, ինչպէս նախագահ Պենէշ, անուղղակիօրէն այն յոյսը, թէ չեխ համայնավարները «տարբեր են» միւս համայնավարներէն, քանի որ անոնք կը յայտարարեն, թէ հաւատարիմ կը մնան երկրին խորհրդարանական դրութեան: Մասարիք, որ չէր հաւատար անոնց, համաձայնեցաւ մաս կազմել Քլեմոն Կոթվալդի նոր համայնավար դահլիճին: Միակ ժողովրդավար անդամն էր այդ դահլիճին մէջ եւ մաս կազմած էր այն յոյսով, որ կրնայ թերեւս պաշտպանել իր հայրենակիցները: Սակայն քանի մը օրէն պարզ դարձաւ, թէ համայնավար վարչակարգը նացի գրաւման բանակէն նուազ վայրագ չէ: Ներքին նախարարն է, որ կը յայտարարէ. «Մեզ կ'ամբաստանեն, որ Կեսթաբոյի միջոցները կը գործադրենք: Չեմ ժխտեր: Ընդհակառակն մենք ցոյց պիտի տանք մեր ընդդիմադիրներուն, որ մենք Գերմանացիներէն աւելի լաւ կը գործենք»: Եւ պատմութիւնը ցոյց տուաւ այս իրականութիւնը: Արդարեւ, համայնավար փուչէն վեց ամիս ետք, նոր վարչապետը 124 աշխատանքի ճամբարներ հաստատած էր, ուր հազարաւորներ վայրագութեանց կ'ենթարկուէին: Սթալինեան մաքրագործութիւններ տեղի կ'ունենային տարիներ շարունակ:

Համայնավարները ինչո՞ւ ընդունեցան Մասարիքի անդամակցութիւնը իրենց դահլիճին: Ցորչափ անոնք չէին ամրապնդած իրենց դիրքերը երկրին մէջ, պէտք ունէին ժողովրդականութիւն վայելող անձի մը գործակցութեան: Այդ պահանջը վերջ գտաւ, երբ արդէն ձեռք ձգած էին ամէն բան:

Քառորդ միլիոն չեխ արցունքոտ աչքերով հետեւեցաւ Մասարիքի դագաղին: Երկու շաբաթներու համայնավար իշխանութիւնը բաւարար եղած էր, որպէսզի չեխ ժողովուրդը ըմբռնէ այդ իշխանութեան բնոյթը: Համայնավար իշխանութիւնները, որոնք ջղագրգռուած էին, անմիջապէս պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը հրապարակեցին, ըսելով թէ Մասարիք անձնասպան եղած է: Վեց ժամուան մէջ փակեցին քննութիւնը՝ մահուան պատճառներու: Այդ թուականէն սկսեալ մինչեւ քսան տարի Մասարիքի անունը երբեք չյիշատակուեցաւ:

Ապա, 1968 Յունուար 5էն մինչեւ Օգոստոս 21, Չեխերը փորձեցին ժողովրդավարութիւն մտցնել իրենց երկրին մէջ: Մասարիքներու անունը՝ հայր եւ որդի, ի պատուի դարձաւ: Հազարաւոր Չեխեր Կիրակի օրերը ուխտագնացութիւն կատարեցին Լանի գերեզմանատունը, ուր կը հանգչին Թոմաս եւ Եան Մասարիք: Ցուցահանդէսներ սարքուեցան եւ փողոցներ անոնց անուններով մկրտուեցան: Անոնց դիմանկարը երեւցաւ ամէն խանութի ցուցափեղկի մէջ, զարդարուած ծաղիկներով:

Մարդիկ սկսան խօսիլ եւ գրել Եան Մասարիքի մահուան պարագաներու մասին: Մանրամասնութիւններ հրապարակ եկան,

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

ԼՈԿ ԻՐԵՆՑ ՔԱՋՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԷԻՆ

Լենինկրատի սպառնացող զինուորական հարուածը կարծուածէն շատ աւելի շուտ եղաւ: Առաջին օրերուն բարձր հրամանատարութիւնն անգամ որեւէ գաղափար չունէր այն ահաւոր աղէտին մասին, որ կը պատրաստուէր: Շատեր կը կարծէին թէ խորհրդային բանակը պիտի կարենար տակաւին սահմանագլուխներէն ետ դարձնել Գերմանները:

Պաշտօնական զեկոյցները չէին ըսեր թէ թշնամին արդէն 150 քիլոմեթր թափանցած էր ռուսական հողերէն ներս: Սակայն, Ժտանով չափած էր վտանգին տարողութիւնը, եւ իր ժամանումէն վերջ առաջին բանը որուն վրայ ծանրացաւ, ամրութիւններու խնդիրը եղաւ:

Լենինկրատի մէջ, միշտ այն գաղափարը տիրած էր թէ, ամէնէն աւելի վտանգի ենթակայ կողմը, հիւսիսային շրջանն էր: Արդարեւ 1940ին Փինեւռուսեւ պատերազմի ընթացքին բաւականաչափ ամրացուած էին հիւսիսային սահմանները եւ Լենինկրատի գրեթէ ամբողջ զինուորական ուժը հաւաքուած էր Փինլանտական սահմանագլխուն վրայ: Բայց, Ժտանով իր զինուորական պետերուն յայտարարեց թէ իրենց ամբողջ աշխատանքը պիտի կեդրոնացնէին հարաւի մէջ արագօրէն պաշտպանողական ճակատ մը երեւան բերելու գործին վրայ: Իբր ամենայարմար վայր ընտրած էին Լուկայի ափերուն երկայնքը, այդ գետը հարաւ – արեւելքէն քաղաքին 120 քիլոմեթր հեռուէն կ'անցնի: Զօրավար Բորիս Պիչեւսքիի պաշտօն տրուեցաւ գրադելու այդ ամրութիւններու շինութեամբը: Լենինկրատի բնակիչներէն 45.000 հոգի զօրաշարժի ենթարկուեցան, խրամներ եւ թանքերու դէմ ծուղակներ փորելու համար: Զինուորական փոքր ջոկատ մը կը վարէր աշխատութիւնները, բայց ամէնէն աւելի կ'աշխատէին կիները, տարեցները եւ ուսանողները:

Կամաւորներուն մէջ էր նաեւ Պիթչեւսքիի անդրանիկ աղջիկը, որ ուսանողուհի էր Լենինկրատի համալսարանին մէջ: Հայրը, մտահոգ՝ իր մասին, խորհուրդ տուաւ որ իր հետ առնէ քիչ մը ուտելիք եւ հանդերձեղէն:

— Կը կատակե՞ս, հայր, պատասխանեց աղջիկը զուարթօրէն, ընկերներս բան մը չեն տանիր իրենց հետ, յարդէ անկողիններու մէջ պիտի քնանանք, ըսէ մայրիկիս որ չմտահոգուի, ցտեսութիւն:

Բայց, կամաւորները այդքան ալ շուտ պիտի չվերադառնային եւ երբ վերջապէս մէջտեղ ելան անոնք կատարելապէս սպառած երեւոյթ մը ունէին: Ծուէն ծուէն հագուստներով, արիւնլուայ ոտքերով եւ ձեռքերով, ցաւատանջ մարմինով, քանի՞ հազար վիրաւոր, քանի՞ հազար մեռեալ տուած էին անոնք, ոչ ոք գիտէր: Այդ մեռեալներուն մէկ մասը թաղուեցաւ բաց դաշտերու կամ ճամբաներու եզերքը, ուր յանկարծակիի եկած էին գերման ռմբաձիգներու կողմէ, մէկ մասն ալ անթաղ մնացին:

Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին, եւ հակառակ անսահման կորուստներու, աշխատութիւնները կը շարունակուէին: Բահ ու բրիչն էր առհասարակ անոնց գործիքը: Այսպէսով քիչ քիչ կը յառաջանար Լուկայի աւելի քան 300 քիլոմեթր երկարող պաշտպանութեան գիծը:

Սակայն, Ժտանով եւ իր հրամանատարները գիտէին թէ ռուսական բանակը, որ արագօրէն ու անկանոն կերպով կը նահանջէր, պիտի չկարենար մինակը պահպանել այս նոր ամրութիւնները: 18 օրեր տեւող կռիւէ մը վերջ անոնք 500 քիլոմեթր նահանջած էին արդէն, կորսնցուցած իրենց հակօդային բոլոր ուժերն ու զրահապատ ուժերուն մեծ մասը: Առաջին գծին 28 զօրաբաժինները — 420.000 զինուոր — ամբողջովին ընաջնջուած էին եւ 70 ուրիշներ իրենց պահեստի ուժերուն գրեթէ 50 առ հարիւրը կորսնցուցած էին: Լուկայի գիծը պահելու համար կը մնար միակ յոյս մը, կազմել ժողովուրդէն զալիք կամաւորներու բանակ մը:

Կոչ մը հրատարակուեցաւ, որուն անմիջապէս պատասխանեցին 160.000 անձեր, 32.000ը կիներ: Համբաւաւոր երաժիշտ – հեղինակ Տիմիթրի Շոսթաքովիչն ալ մէկն էր այդ կամաւորներէն:

— Մինչեւ այսօր, ըսաւ Շոսթաքովիչ, հանգիստ աշխատանք մը ունէի: Այլեւս պատրաստ եմ զինուորագրուելու: Մեր մարդկութիւնը կորուստէ պիտի կարենանք փրկել լոկ մաքառելով:

Բայց հակառակ իր փափաքին բանակին մէջ չընդունեցան զինքը, միայն կրաւորական պաշտպանութեան մէջ պարտականութիւն մը տուին անոր:

Կամաւորներու այդ բանակին կէսը, 18էն 50ի միջեւ տարիքով, բնաւ պատրաստուած չէր: Մաս մըն ալ կար որ զէնք բանել անգամ չէր գիտեր:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(6 – շար.)

ՏԻՊԱՐ ԿԻՆԸ

Ֆրէօտ, որ մեծ համակրանք չունէր կիներու հանդէպ, կ'ըսէր, որ եթէ կինը ստորակայ է տղամարդուն, պատճառը այն է, որ ինքզինք ֆիզիքապէս պակաս կը զգայ: Մէկ խօսքով՝ կինը պիտի ուզէր տղամարդ ըլլալ:

Այս սկզբունքին կը պատասխանէ գրականութեան ուսուցիչ՝ Ժան Մարքալ, ամբողջ գիրքով մը, որուն միջոցով ան կը հաստատէ, թէ Ֆրէօտ ոչինչ հասկցած է: Ըստ իրեն, ինչ որ կը պակսի կնոջ՝ հոգեբանական է, ոչ թէ ֆիզիքական եւ այրերն են, որ կնոջ տուած են այդ զգացումը:

Իր գիրքին մէջ, կ'ըսէ փրոֆեսէօր Մարքալ, տղամարդուն գերակայութիւնը կնոջ վրայ, հսկայ խաբէութիւն մըն է, ճարտարօրէն կազմակերպուած այրերուն կողմէ, շատ յաճախ՝ կիներու մեղսակցութեամբ:

Ակնարկ մը նետենք դէպի անցեալ, Քրիստոսէ առաջ Հինգերորդ հազարամեակին: Պիտի տեսնենք, որ եթէ տարբերութիւն մը կայ երկու սեռերու ընկերային դիրքերուն մէջ, կինն է որ գերակայ է, ոչ՝ այրը: Պատճա՞ռը: Թիւրիմացութիւն մը: Այն օրերուն, այրը չէր գիտեր, որ ինք մեծ դեր ունի զաւակներու յղացման մէջ: Ան կը կարծէր, որ կինը առանձին կը յղանար զանոնք, առանց արտաքին օժանդակութեան: Աւելի ուշ, պիտի բռնէ, նախախնամութեան կամքով: Կնոջ այս բացառիկ կարողութիւնը կը սքանչացնէր զինք, միաժամանակ կը մտահոգէր եւ կը վիրաւորէր: Ի՞նչ բանի կը ծառայէր ինք, ուրեմն:

Կը հասնի Քարի Դարը, որուն կ'ընկերանան երկու երեւոյթներ, որոնք պիտի փոխեն կնոջ ընկերային վիճակը ապագայ քսան դարերու համար:

Նախ՝ այրը կ'անդրադառնայ, որ ինք անհրաժեշտ տարր է մարդկութեան գոյատեւման համար: Այս հաստատումով, այրերու աչքին, կինը կ'իջնէ իր պատուանդանէն եւ կը դառնայ պարզ մահկանացու:

Նոյն շրջանին կը ծնի արդի երկրագործութիւնը: Ճարպիկ դիւանագիտութեամբ մը, այրը, որ այլեւս գիտէ, թէ կինը ստեղծուած չէ միայն ծնելու համար, անոր պիտի յանձնէ երկրորդական աշխատանքներ: Բայց, անոր ծննդաբերութիւնները պատրուակելով, կինը պիտի հեռացնէ դաշտի աշխատանքներէն, այսինքն՝ ազնիւ գործերէն, եւ անոր գործունէութիւնը պիտի սահմանափակէ «տունին գործերուն» մէջ:

«Կինը տունէն ներս» բացատրութիւնը ստեղծուած է Քարի Դարու տղամարդուն կողմէ:

Այս բացատրութեան իբրեւ բնական հետեւանք, լոյս տեսաւ այն գաղափարը, ըստ որուն, «այրը բնախօսական տեսակէտէ գերակայ է կնոջմէ»: Մեծ սխալ, անկասկած, որովհետեւ վաղուց գիտենք, հաւանաբար Քարի Դարէն սկսեալ, որ կինը նոյնքան զօրաւոր է, բայց իր ուժը կը գործածուի տարբեր կալուածներու մէջ: Կինը աւելի տոկուն է. ան կրնայ դիմանալ երկարատեւ ճիգին, այրերէն աւելի կը տոկայ ցուրտին, անօթութեան եւ անքնութեան:

Պատմական հսկայական դաւադրութիւնը կը սկսի, ուրեմն, այն օրերէն: Այրը, որ սկիզբը կը վախնար, կը ստեղծէ արուեստական «իբրեւ թէ ժառանգական» օրէնքներ, զորս պաշտպանեցին նոյնիսկ կիներ: Այս վերջինները այն աստիճան կուրացան, որ խորապէս համոզուեցան, որ իրենք իսկապէս յարմար էին միայն տան աշխատանքներուն, ձեռագործին եւ խոհանոցին: Այս համոզումը կտակեցին իրենց զաւակներուն, որոնք, իրենց ծննդեան օրէն ճակատագրապաշտ ձեւով մը կ'ընդունէին այրերու գերակայութիւնը:

Փոխադարձաբար, մանչերուն կը սորվեցնէին հետեւեալ հասարակ տեղիք բացատրութիւնները. «այրը պէտք է պաշտպանէ կինը», «կինը շնորհքի եւ փափկութեան մարմնացումն է», «տկար սեռը», «զօրաւոր սեռը»:

Այս նուաստացուցիչ եւ յարատեւ քաղաքականութիւնը արդիւնք չէր միայն վախի, վրէժխնդրութեան կամ մեծամտութեան: Երկրագործութեան ծնունդին հետ կը ծնի նաեւ արդիւնաբերութեան գաղափարը: Եւ որպէսզի արտադրողական աշխատանքը, իր բոլոր հանգրուաններով, չխանգարուի, կինը հեռու կը պահուի նոր դրութենէն:

Եւ դարէ դար, մտային այս կառոյցները, որոնք ոչ մէկ խորք ունին, պիտի տեղաւորուին քաղաքակրթութիւններու եւ բարքերու մէջ, մինչեւ 19րդ դարուն վերջերը: Միակ կինը, որ մինչեւ երկար ատեն հաւասար քայլ պահեց այրերուն հետ, եղաւ սելթիկ կինը: Ան ունէր բացառիկ դիրք ընկերութեան մէջ:

Սելթերու մօտ, ճիշդ է որ թագաւորը այր մըն է, բայց թագուհին կը ստանայ պատերազմական աւարին մէկ երրորդը, ինչպէս նաեւ գանձուած տուրքերուն:

Աւելի ցած դասու սելթ կինը եւս գրեթէ հաւասար էր տղամարդուն՝ բոլոր կալուածներուն մէջ: Ոչ միայն ան կրնայ ընտրել իր ամուսինը, այլ նաեւ ամուսնութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ առանց իր հաւանութեան:

Ան կոյր հնազանդութիւն չի պարտիր իր ամուսնոյն: Նոյնիսկ ամուսնութենէն ետք, ան իրեն համար կը պահէ իր անձնական հարստութիւնը եւ զայն կը գործածէ ինչպէս որ կ'ուզէ: Ամուսնալուծում կը կատարուի երկու կողմերու հաւանութեամբ: Այր ամուսինին անհաւատարմութիւնը եւս պատիժի ենթակայ է, եւ ոչ թէ միայն կնոջը: Ընտանիքին գլուխը անպայման այրը չէ: Եթէ կինը ամուսնոյն չափ հարուստ է, որոշումները կը տրուին երկուստեք եւ պայմանադրութիւնները կը ստորագրուին երկուքին կողմէ: Եթէ կինը ամուսինէն աւելի հարուստ է, ինք կ'ըլլայ ընտանիքին գլուխը եւ ամուսինը կ'ենթարկուի իրեն: Այս պարագային այրը կը կոչուի. «կնոջ իշխանութեան ներքեւ գտնուող ամուսին»:

Իսկ ինչ կը վերաբերի կնոջ «բնախօսական տկարութեան», հռոմէացի պատմաբան Ամիանոս, հերքելով վերոյիշեալ տեսութիւնը, կ'ըսէ. «Պէտք է տեսնել զանոնք կռիւներու ընթացքին, վզին երակները կատաղութենէն ուռած, անոնք իրենց ձիւնաթոյր հուժկու բազուկները կ'օրօրէին, ոտքով եւ բռունցքով հարուածներ կը տեղացնէին»: Ամիանոս ազատ միտք էր: Բայց ոչ՝ իր հայրենակիցները՝ Հռոմէացիները: Այս վերջինները զգացին կնոջ գերակայութեան վտանգները: Տիրապետեցին Սելթերուն եւ անոնց կիներուն որդեգրել տուին հռոմէացի կնոջ կեանքի պայմանները:

Այնուհետեւ, երկու հազար տարիներ պէտք եղան, մինչեւ որ կինը անդրադառնայ իր դէմ լարուած դաւադրութեան եւ ուզեց ձերբազատիլ իր կապանքներէն, վերադառնալու համար երկու հազար տարի առաջ ապրած սելթ կնոջ մենաշնորհ եղող ազատութիւնը:

ոմանք հաւատալի, ոմանք՝ անհաւատալի: Մարտ 10ին, երբ Մասարիք իր սենեակի պատուհանէն «վար ինկաւ», սենեակը խառնափնթոր պատկեր մը կը պարզէր, աթոռներ, սեղաններ տակնուվրայ եղած էին: Այս մանրամասնութիւնները մտածել կուտային, թէ Մասարիք անձնասպան չէր եղած, այլ՝ հրած էին զինքը պատուհանէն վար:

Խորհրդային բանակներու Չեխոսլովաքիա խուժումէն դեռ ամիսներ առաջ, վկաներ կը շարունակէին արտայայտուիլ: Գրեթէ բոլորն ալ կը հաստատէին, թէ ան սպաննուած է: Բայց ինչո՞ւ մարդիկ իրենք զիրենք վտանգի կ'ենթարկէին՝ խօսելով Մասարիքի սպանութեան մասին: Անոր վրայ խօսելով անոնք կը վերյիշէին իրենց կորսնցուցած ազատութիւնը, արժանապատուութիւնը, հպարտութիւնը: Անոնք վերստին կորսուած էին, Կարմիր Բանակի գրաւումով:

Մասարիքի անունը, այսօր, նորէն մոռացութեան տրուած է համայնավար իշխանութիւններու կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայ արուեստի մէկ ճիւղը

Կուտինայի (Քէօթահիա) մէջ, որ Կոմիտասի ծննդավայրն է, ԺԵ. դարէն սկսեալ ծաղկած էր սալիկներ եւ խեցիներ նկարազարդելու արուեստը: Այդ արուեստին համակողմանի ուսումնասիրութեան նուիրուած է անգլերէն երկհատոր մեծ եւ շքեղ աշխատութիւն մը, լոյս տեսած 1972ին, Օքսֆորտի համալսարանի կողմէ: Աշխատութեան հեղինակն է Ճոն Կարսուել: Ան իր աշխատութիւնը խորագրած է՝ «Երուսաղէմի Հայոց Ս. Յակոբ տաճարի մէջ գտնուող Քէօթահիոյ սալիկները եւ խեցեղէնը»:

Առաջին հատորին մէջ հեղինակը նկարագրած է սալիկներն ու ամանեղէնը, որոնցմէ շատերը ներկայացուցած է նկարներով, տուած է նաեւ լրիւ ցուցակը հայերէն մակագրութեանց:

Հատորը կրկնակի շահեկան դարձած է Փրոֆ. Տաուսետի յաւելուածով: Անգլիացի հայագէտը թարգմանած է հայերէն մակագրութիւնները, տալով անոնց վերաբերեալ ճշգրիտ եւ մանրամասն ծանօթագրութիւններ:

Երկրորդ հատորը կը բովանդակէ ընդարձակ պատմական ակնարկ մը Կուտինայի խեցեղէնի պատրաստութեան մասին եւ զարդանկարուած սալիկներու ցուցակը:

Հեղինակը չէ բաւարարուած միայն Ս. Յակոբ տաճարի սալիկներով եւ խեցեղէնով: Գիրքին մէջ գեղեցիկ բազմաթիւ գունաւոր եւ սեւ-ճերմակ նկարներով պատկերացուած են Էջմիածինի եւ այլ վայրերու մէջ գտնուող արուեստի այդ նմոյշները, ճշդուած է, թէ այդ արուեստը զուտ հայկական է:

Ս. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

— Ճշմարիտ դաւադրութիւն մըն է, հայր, ու դուն ալ պիտի մասնակցիս անոր, քանի որ պիտի չմերժես փաստաբանիդ լաւագոյն բարեկամը տեսնել:

— Ոչ, անտարակոյս:

Մէրի ուրախութեամբ վազեց դրան քով ու բացաւ զայն:

— Ներս մտէք, պարոն Լիւսիէն, գոչեց մանկամարդ աղջիկը: Հայրս ձեզի կը սպասէ:

Լիւսիէն, դողդոջուն, յանձնարարական նամակը ձեռքը բռնած, ներս մտաւ:

Փօլ Հարման արագ ակնարկ մը ձգեց Լիւսիէնի վրայ: Առաջին քննութեան արդիւնքը նպաստաւոր եղաւ խնդրարկուին, որովհետեւ միլիոնատէրին քիչ մը ըլլանդրօսիկ դէմքը պայծառացաւ:

— Պարոն, Ժորժ Տարիէէն նամակ մը բերի՞ք, հարցուց Փօլ Հարման բարեացակամ շեշտով մը:

— Այո, պարոն... Ահաւասիկ:

Ու պահարանը ճարտարագործին տուաւ: Այս վերջինը շարունակեց.

— Աղջկանս կողմէ ալ մասնաւորապէս յանձնարարուած էք: Ասիկա ինծի վրաք կը ներշնչէ ձեզի հաճոյ թուելու, բայց գործը գործ է, ինչպէս դուք ալ գիտէք: Հետեւաբար չեմ կրնար որոշում մը տալ, ձեզի հետ լրջօրէն խօսելէ առաջ:

— Շատ ճիշդ է, պարոն:

— Հայր, պարոնը ձեզի հետ կը ձգեմ, ըսաւ Մէրի: Անհամբերութեամբ պիտի սպասեմ ձեր խօսակցութեան արդիւնքին:

Մանկամարդ աղջիկը դուրս ելաւ, խորախուսիչ նայուածք մը ձգելով երիտասարդին վրայ, որ խոնարհութիւն մը ըրաւ: Փօլ Հարման ձեռքով ցոյց տուաւ աթոռ մը, ուր իր դիմացը նստաւ խնդրարկուն, որուն յուզումը կը սաստկանար հետզհետէ, քանի կը մօտենար վճռական վայրկեանը:

— Աշխատանոցներուս տնօրէնութեան պաշտօ՞նը կը խնդրէք, հարցուց Փօլ Հարման:

— Այո, պարոն, ու հաւատացէք որ բնաւ չեմ ծածկեր այդ պաշտօնին բարձր կարեւորութիւնը եւ անոր պահանջած ձիրքերը...: Բայց այս տեսակցութիւնը շարունակելէ առաջ, հաճեցէք կարդալ այն նամակը, զոր ձեզի յանձնելու պատիւը ունեցայ: Զիս լաւ ճանչցողի մը կողմէ գրուած է. ան երաշխաւոր կ'ըլլայ ինծի:

Ժաք Կարօ թուղթերուն վրայ դրած նամակը առաւ, բացաւ զայն ու առաջին պարբերութիւնները կարդաց, յետոյ առանց աւարտելու, գրասեղանին վրայ դրաւ նամակը:

— Ժորժ Տարիէ ձեզ կը յանձնարարէ՝ ձեր արժանիքին վրայ վստահ մարդու մը պէս, յարեց Ժաք Կարօ: Տակաւին կերպով չի խօսիր ձեր վրայ: Արհեստներու եւ Արուեստներու վարժարանը ուսա՞ծ էք:

— Այո, պարոն, երկաթուղիներու մեքենագիտութիւնը ուսայ մասնաւորապէս: Թերթերու ըսածին նայելով, այդ խնդիրը ձեզ կը զբաղեցնէ այս պահուս: Միայն տեսականով չեմ զբաղած, այլեւ գործնականով պարապած եմ: Ես կրնամ մամլակի մը առջեւ անցնիլ, խարտոցը եւ մուրճը ձեռքս առած, գործաւորներուն ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս կը դարբնեն ու կը յարդարեն:

— Ինչ որ ցոյց կուտայ ձեր մեծ ուշիմութիւնը. կը շնորհաւորեմ ձեզ: Աւելորդ է հարցնել թէ գծագրիչ էք:

— Եթէ գծագրիչ չըլլայի, չէի համարձակեր ձեզի ներկայանալ: Պաշտօն մը չունենալուս համար, Սէնթ-Ուէնի մէջ հաստատուած Սիմընս եւ Ընկ.եան գծագրիչի պաշտօնը ընդունեցայ, զոր կը վարեմ հիմա:

— Ի՞նչ, Սիմընս եւ Ընկ.եան գծագրի՞չն էք, յարեց Փօլ Հարման, աչքերը նորէն յառելով երիտասարդին վրայ...: Քանի՞ տարու էք:

— Քսանըեօթը տարու:

— Փարիզցի՞ էք:

— Ոչ բոլորովին, որովհետեւ Ալֆորվիլի մէջ ծնած եմ:

«Ալֆորվիլ» անունը պաղ տուշի մը ազդեցութիւնը գործեց Փօլ Հարմանի վրայ: Այս վերջինը սարսուռ մը զգաց. յետոյ շեշտակի նայելով Լիւսիէնի, յարեց.

— Ձեր հայրը ո՞ղջ է:

— Ոչ, պարոն:

— Մայրերնիդ կ'ապրի՞:

— Ոչ, պարոն... երկուքն ալ մեռած են...: Մայրս զիս ծնած ատեն մեռած է... իսկ հայրս՝ մանկութեանս շրջանին:

Ժաք Կարոյի մտահոգութիւնը ակներեւ ըլլալու աստիճան կը սաստկանար:

— Ըսել է ընտանիք չունիք...: Ձեր հայրը ի՞նչ կ'ընէր...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արթին Էքպէքեան, այրի Տիկին Օննիկ Էքպէքեան, Օրիորդ Աննիկ Էքպէքեան, Տէր եւ Տիկին Յովթ. Անդրէ Լըմէր եւ զաւակները՝ Վալէրի եւ Անթուան եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԹՈՐԳՈՄ ԷՔՊԷՔԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վալանսի Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցի համար, հետեւեալ նուէրը Յովհաննէս Ինգապապեանի մահուան տխուր առթիւ (15 Փետրուար), Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Աէմէրճեանէ 50 Փր.:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները
1973–1974

Վարժարանի Տնօրէնութիւնը ուրախութեամբ կը հաղորդէ Ֆրանսահայ հասարակութեան որ նոր շէնքի կառուցման շնորհիւ, յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին համար տրամադրելի են սահմանափակ տեղեր: Որպէսզի յետագային Տնօրէնութիւնը չստիպուի մերժել դիմողները տեղւոյ չգոյութեան պատճառաւ, անոնք որ կը փափաքին արձանագրել իրենց զաւակները այժմէն թող տեղերը ապահովեն:

Դիմել՝
Direction du Collège Arménien
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 027-18-28

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ
Շաբաթ, Մարտ 17, ժամը 21էն սկսեալ
Salle du Mirador, 49 Rue du G én. de Gaulle — St. Etienne
Orchestre MARK JUBAN
Հայկական մթնոլորտ
Տեղերը վերապահել ժամը 8էն 12 հեռաձայնելով՝ 32–52–76

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ – ՊՐԻՒՍԷԼ ԿԱՌՈՒՂԻԻՆ
ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՏ 24էն 25
Մեկնում Շաբաթ, Մարտ 24ին

Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7·30ին Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն «Թէրմինիւս» սրճարանին առջեւ եւ ժամը 8ին կառ տիւ Նոռ «Քիւրվէօր»: Անմիջական մեկնում դէպի Պրիւսէլ ուղղակի կառուղիով. ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում ժամը 13ի առեններ եւ տեղաւորում, սովորական պանդոկը՝ Շեռս: Այցելութիւն տեսարժան վայրերը: Երեկոյեան ճաշ ուրախ մթնոլորտի մէջ, պանդոկը: Իրիկունը՝ ազատ:

Կիրակի, Մարտ 25, առաւօտը ազատ, ցերեկուան ճաշ եւ մեկնում՝ Ուաթերլօ եւ այցելութիւն ռազմադաշտին:

Մասնակցութիւն՝ 115 Փր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մարտ 20:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՅԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ կայանին:
Մարտ 24ին, ժամը 20·30ին Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, Ռիւ Վոլթէռ:

ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
եւ իր նուագախումբը

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ — Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Մարտ 18, ժամը 14ին Աշարոնեան ակումբը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Գ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Նոր Սերունդը: Երգ, արտասանութիւն, պար:

Ճոխ պիւֆէ մինչեւ ժամը 22:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի Վարչութեան
ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ
Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութեան
Կիրակի, Մարտ 18,
կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
Պուալօ փողոց 295
Կը նախագահէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը՝ բանախօսութիւններով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Ապրիլ 12ին, ժամը 20·30ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի դրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 29ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Առ այդ փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE
Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ճաշ-պարահանդէս կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին՝ Մայիս 12ին, Շաբաթ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆԸ

Կը ներկայացնէ

Սայաթ-Նովա

Գրական եւ երաժշտական երեկոյ
նուիրուած հայ մեծանուն աշուղին
մասնակցութեամբ Մարի Նուպար Հայկական Տան ուսանողներու
Կը մասնակցի ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ համոյթը
Vendredi 16 Mars à 21 heures
« Maison des Centraux », 8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

quatra aaaa

L'ASSOCIATION D'ACTION
ARTISTIQUE ARMÉNIENNE
VOUS PROPOSE
DE JANVIER A AVRIL 73
DANS LE CYCLE
PREMIÈRES AUDITIONS
GRANDS ET JEUNES SOLISTES

MUSÉE GUIMET
6, Place d'Iéna
Métro : Iéna

Soirées à 21 h.
Ouvertures des portes à 20 h. 30

Le Mercredi 24 Janvier
Annie Kavafian - Raffi Petrossian

Le Mardi 27 Février
Ensemble de Stockholm
Soliste : Ani Gazarian

Le Samedi 31 Mars
Quintette Paul Taffanel
Suzanna Mildonian

Le Vendredi 27 Avril
Myriam Birger - Alice Chamirian

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ՄԱՐՏ
MERCREDI
14 MARS
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — 12.664

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.664

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 9)

ՉՈՐՍ ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ՝ ՆԿԱՐԻՉ

Արարատ քաղաքի մշակոյթի տան մէջ Գարիկ Սմբատեան իր նկարները ցուցադրած է: Անոնք իր ստեղծած նկարներն են՝ մատիտով եւ ջրաներկ: Գ. Սմբատեան չորս տարեկան է: Համաձայն մանկական կերպարուեստի դպրոցի անօրէնին՝ պատանին հարուստ երեւակայութիւն ունի:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԸ

Համաձայն մշակուած ծրագրին՝ մետաղամշակութեան եւ մեքենաներու արտադրութեան յաւելումը պէտք է 17,3 տոկոս ըլլայ այս տարի, ելեկտրական մեծ մեքենաներու արտադրութիւնը պէտք է աւելնայ 14,3, ելեկտրաշարժիչներունը (100 քիլովաթէն աւելի) 17,6, ինքնաշարժներունը՝ 15,5, ինքնաչխատացումը՝ 10,5 փոմփերը՝ 44,1, մերեկակները՝ 25 տոկոս:

Վիճակագրական տուեալները ցոյց կուտան, որ մեքենաշինութիւնը 1972ին գրեթէ 30 տոկոսը կը գրաւէր երկրին ընդհանուր արդիւնաբերութեան մէջ: Մինչդեռ ան չորս տոկոս կը ներկայացնէր 1940ին:

Փոքր ելեկտրաշարժիչներու ճիւղին մէջ Հայաստան Խորհ. Միութեան ընդհանուր արտադրութեան 11 տոկոսը կ'ապահովէ: Առաջին տեղը կը գրաւէ գերճշգրիտ մետաղահատ հաստոցներու քանի մը տեսակներու մէջ: Երկրորդ տեղը չորժական ելեկտրաշարժիչներու, զարգացումմ մեքենաներու արտադրութեամբ:

×

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆԸ

Հաշուիչ մեքենաներու հիմնարկութեան տնօրէնն է Ֆադէյ Սարգսեան: Նախկին տնօրէնն էր միջազգային համբաւի արժանացած գիտնական մը՝ Սերգէյ Մերգելեան: Նոր տնօրէնը, որ տասը տարիէ ի վեր կը վարէ հիմնարկութիւնը, յայտարարած է, թէ հիմնարկութիւնը տարիներէ ի վեր երկու հիմնական առաջադրութիւն ունեցած է: Նախ ճշդել հիմնարկութեան գործունէութեան գլխաւոր գիծը եւ ապա աշխատանքի լաւ պայմաններ ստեղծել:

Անոնք յաջողութեամբ լուծուեցան, քանի որ «Նայիրի»ները ասկէ եւ արժանի ջանացններ ապահովեցին: Այժմ հաշուարկում «Նայիրի»ները փոխարինելու կոչուած հաշուիչ մեքենաներու չորրորդ սերունդը: Նոր տնօրէնին հեղինակութեան տակ այժմ կը մշակուի «Ռ–30» հաշուիչ մեքենան, որ իր տեսակին մէջ (միջին արտադրողականութիւն) առաջինը պիտի ըլլայ Խորհ. Միութեան մէջ:

Հայաստանի մէջ ու՛չ սկսած են գրադիլ հաշիւի թիքիկով, սակայն կարճ ժամանակուան մէջ ան առաջնակարգ դիրք գրաւած է եւ, նոյնիսկ, կարգ մը ճիւղերու մէջ կը գլխաւորէ Քոմեքոնի երկիրներու նոյնանման գործերը: Ասոր պատճառներէն գլխաւորը, ըստ Ֆ. Սարգսեանին՝ «հայ ժողովուրդին տաղանդն է»:

×

Ս. ԴԱՒԹԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ համերգ մը տուած է երգիչ (պաս) Ստեփան Դաւթեան: Ան կ'երգէ Օպերայի օփերային մէջ: Երիտասարդ երգիչը ծնած է Լենինական: Համերգին դասական երգեր ներկայացուցած է՝ օտար եւ հայ երաժիշտներէ, ինչպէս Պէթհովէն, Շուպերթ, Վերտի, Ռախմանինով, Կոմիտաս, եւայլն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

—0—

ՕՏԱՐ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

—0—

ԿՐԻՕԹՐԷ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

—0—

Կը կարծուի թէ տակաւ վերջ է միայն որ Նախագահ Փոմփիտու պիտի նշանակէ նոր Նախարարապետը, քանի Ապրիլ 2ին է որ Ազգ. Ժողովի նստաշրջանը կը սկսի: Երկուշաբթի օր եկեղ կ'ընդունէին, ճաշի, Մեծամասնութեան երեք կուսակցութեանց պարագլուխները՝ Մէսմէր, Ժիսքար տ'Էսթէն, Ֆոնթանէ: Ելմտական նախարարը սակայն աւելի երկար կը մնար առանձին խօսելու համար դրամական տագնապին մասին: Ծանօթ է որ Կիրակի օր, Պրիւքսէլի մէջ, Եւրոպայի վեց Պետութիւնները կ'որոշէին թողուլ որ իրենց դրամը տատանի տոլարի նկատմամբ: Անգլիականն ու իտալականը կը տատանէին, հիմա ֆրանսականն ալ կը տատանի, մինչ տօյչմառքը 3 առ հարիւր կը վերարժեւորուի:

Եւրոպա ՙուրիշ ելք չէ գտած ցուրդ պատուար կանգնելու համար տոլարին դէմ եւ ստիպելու Նիքսընը որ քիչ մը ինք զոհողութիւն ընէ փրկելու համար իր դրամը:

Այս առընչութեամբ ալ անշուշտ Ֆրանսայի ընտրութիւնները չմտահոգեցին եւրոպացի իր ընկերները, թէեւ շատեր կը չեշտեն թէ ուշադիր պէտք է ըլլալ տըրուած դասին:

Զուիցերական շրջանակներուն համար ընկերային լուրջ վտանգներ կը սպառնան երկրին եւ այդ ուղղութեամբ Սէ. Ժէ. Թէ.ի ընդհ. քարտուղար Ժորժ Սեկիի յայտարարութիւնները քօղարկուած խօսք չէին: Անհրաժեշտ է որ ամէնէն ցած ամսաթոշակները բարձրանան ու նաեւ ապրուստի մակարդակը: Պելժիացիք ալ կը գտնեն որ լուրջ պարտութիւն մըն է որ տրուած է: Պրիւքսէլի Լը Սուարին համար «արդար է որ Հանրապետութեան Նախագահը կառավարէ ընտրական մարմնի կէսի օժանդակութեամբ բայց ո՛չ իմաստուն, ո՛չ ալ վայել կ'ըլլայ որ կառավարէ միւս կէսին դէմ»:

Մոսկուա խորքին մէջ դժգոհ չի թուիր: Կրեմլինը միշտ ուզած է որ օրինաւոր ճամբով Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը նախ ինքզինք ցոյց տայ: Մնաց որ ֆրանսական մեծ ընկերութիւններ սկսած են հետաքրքրուիլ խորհրդային շուկայով եւ Խորհ. Միութիւնը կ'առաջարկէ, պէտք է գործ տայ իր տնտեսութեան: Այդ խօսք պատճառով շատ մեկնաբանութիւն չկայ ֆրանսական ընտրութեանց շուրջ, Թասս կը գոհանայ Մառշէի յայտարարութիւնով:

Զինուորական ընտ. մեկնաբանութիւն չըներ: Անգլիա կը նկատէ որ յաղթանակը անսպասելի էր եթէ նկատի առնուէին հանրային կարծիքի քննութիւնները: Տէյլի Թելեկրաֆի համար երկրորդ շրջանը վերջնական պարտութիւն մըն է ժողովրդական ճակատին համար: Այս բոլորէն զատ, Անգլիացիք կը խորհին, ամէն պարագայի մէջ, թէ Կոլիզմը, ձեւով մը, մեռած է:

Եւկոսլաւ մամուլը կը նկատէ թէ Մեծամասնութիւնը մեծամասնութիւն կը մընայ եւ Ձախը կ'ամրապնդուի:

×

Ինչպէս միշտ ընտրութիւններէ ետք բողոքներ կ'ըլլան անկանոնութեան համար: Վալ տը Մառնի չորրորդ շրջանին մէջ (Շարանթոն, Մէզոն – Ալֆոր, Ալֆորվիլ) պարտուած թեկնածու Ալէն Կրիօթրէ բողոք ներկայացուցած է եւ դիմած Սահմանադրական Խորհուրդին որպէսզի չեղեալ համարել տայ իր շրջանի ընտրութիւնները: Կրիօթրէ կը յայտարարէ թէ այն ««օրինակ» շրջաններուն համար զորս Սոփրէսը (հանրային կարծիքի քննութեան հաստատութիւն) ընտրած էր, չէր սխալած եւ ինք քանիցս ընտրուած յայտարարուեցաւ Կիրակի իրիկուն, բայց «Սոփրէսը խարդախութեան մասին չէր խորհած» կ'ըսէ Կրիէօթրէ, ըստ որուն «ծանրակշիռ անկանոնութիւններ» գործուած են առաջին շրջանին իսկ: Իր կարգին ընտրուած երեսփոխանը, որ Ալֆորվիլի ընկերվարական քաղաքապետն է (Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի) բացարձակապէս «յերիւրածոյ» կը նկատէ Կրիօթէի պատճառաբանութիւնները եւ կ'ըսէ թէ ինք «աւելի հաւատք կ'ընծայէ հակառակորդին յանձնախումբերուն, որոնք ոչ մէկ անկանոնութիւն նկատած են քուէարկութեան ատեն քան մասնաւորապէս կարմակերպութեանց նախատեսութեանց»:

Նման բողոքներ կան նաեւ Փարիզի 27րդ շրջանը ուր Բարեփոխող մը կը բողոքէ ու նաեւ Փօ, ուր արդիւնքին դէմ առարկութիւններ կան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ընտրութեանց Ա. շրջանին Փերոնիստները զգալի յաղթանակ մը տարին եւ հաւանական կը նկատուի որ գալ Կիրակի ալ այս յաղթանակը ամրապնդուի: Այդ պարագային Հէկտոր Գամբորա պէտք է իշխանութեան գլուխ գայ:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ եւ Էրզրումի մէջ 24 հոգի ձերբակալուած են կրօնական արգիլուած գործունէութեան համար: Ոստիկանութիւնը խուզարկութեանց ատեն գրքոյկներ գտած է Նուր ազանդին ի նպաստ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ նաւատորմիղը երրորդ տեղը կը գրաւէ աշխարհի մէջ՝ Մ. Նահանգներէն եւ Խորհ. Միութենէն ետք: Չինաստան այժմ ունի 40 արդիւական ընդծովեայ, մինչդեռ Անգլիա 35, Ֆրանսա 21 եւ Ճափոն 12: Նաւաստիներու թիւով ալ երրորդ տեղը կը գրաւէ: 150.000 նաւաստի ունի: Անգլիա՝ 80.000, Ֆրանսա՝ 70.000 եւ Ճափոն՝ 40.000:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ գործադուլները կը շարունակուին, արուարձաններու կառախումբերը միշտ չեն բանիր եւ Լոնտոնի մէջ հակայ խճողումներ կան:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ Յորդանանցի մը սպաննած է Իսրայէլացի մը:

ՏԷՐ ՄՆԱԼ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

●

Ճակատամարտը վերջացաւ: Զէնքերը վար դրուեցան ու յաղթականներ կը փնտռուին: Ցոյնած հերոսներէն ոչ մէկը կրնայ յաղթանակի դրօշ պարզել ու պահը եկած է խորհրդածելու եւ դասեր քաղելու:

Ճիշդ է, Մեծամասնութիւնը կը մնայ մեծամասնութիւն, նոյնիսկ ակարացած: Կրնայ երկիրը վարել առանց ստկարկութեան մտնելու Բարեփոխող հոսանքին հետ, բայց եւ այնպէս, գիտէ թէ չի կրնար նոյն ձեւով շարունակել եթէ չուզեր անակնկալներու առջեւ գտնուիլ: Այս առընչութեամբ Նախագահ Փոմփիտուի վերջին ելոյթը յատկանշական էր եւ Նախագահը, չէր վարանէր Կեդրոնէն անդին, կոչ ընելու նոյնիսկ Ընկերվարականներուն:

Ի վերջոյ պարզուած պատկերը պարզ է՝ ժողովուրդը, իր քուէով, իր դժգոհութիւնը յայտնեց օրուան վարչաձեւէն: Շատ յստակ ձեւով ըսաւ Կոլիստ կուսակցութեան որ չի կրնար, կուրօրէն, մի՛շտ իրեն վստահիլ հայրենիքին ճակատագիրը: Նոյնքան յստակ կերպով ըսաւ Համայնավարներուն թէ կարելի է դառնութիններ, յուսախաբութիններ, բողոքներ ունենալ երկրին վարիչներուն դէմ, բայց այդ չի նշանակեր թէ փրկութիւնը կը տեսնէ ժողովրդական ձախ ճակատի մը մէջ: Եւ այս ուղղութեամբ կը թուի թէ Ընկերվարականներու հաշիւն ալ սխալ էր եւ գտնուան տեղեր նպաստեց Համայնավարներուն, որ իրենց դիրքը ամրապնդեն: Բարեփոխողները առիթն ունեցան հաստատելու թէ տակաւին անհրաժեշտ չեն եւ չեն կրնար ըլլալ այն երրորդ ուժը զոր կ'ուզեն: Եւ հարկ է խոստովանիլ թէ հակառակ իրենց բոլոր ջանքերուն, արտակարգ համակրանք մը չկրցան ստեղծել:

Ո՞վ յաղթեց: Ոչ ոք եւ բոլորը: Ընտրապայքար մը որ սկիզբէն իսկ սխալ ճամբու մէջ էր, չէր կրնար տարբեր արդիւնքի յանգիլ: Ոչ Մեծամասնութիւնը, ոչ ալ Ձախը տրամաբանական ձեւով հակաճառեց, համոզելու համար Ֆրանսային թէ միայն ինքն է փրկութեան ճամբան:

Խուճապահար մեծամասնութիւն մը չէր կրնար հաւատացնել տալ թէ մէկ օրէն միւսը Մարք – Լենինիզմը գործի դրուիլ կրնայ անցնիլ Ֆրանսայի մէջ, ոչ ալ Ձախը կրնար այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ իր գալուստով, եղեմական նոր դարաշրջան մը պիտի բացուի երկրին համար: Այս իսկ պատճառով, ժողովուրդին քուէն մասնաւոր նախընտրութիւն մը ցոյց չտուաւ բայց հաստատեց թէ դժգոհ է Կոլիստ կուսակցութենէն: Եւ հաւանաբար այս է Կիրակի օրուան ընտրութեանց բուն եւ միակ իմաստը: Եթէ նոյնիսկ ընտրական աւելի արդար դրութիւն մը տարբեր պատկեր մը կրնար պարզել — աթոռներ ընծայելով համեմատաբար ձայներու — կրկին մեծամասնութիւն մը պիտի չչնորհէր Ձախին: Եւ հաւանական ալ չէ որ Ձախը անկեղծ փափաքն ունենայ երկրին ղեկը ձեռք առնելու:

Ուրեմն գլխաւոր դասը պէտք է քաղէ Մեծամասնութեան իսկ մեծամասնութիւնը, այսինքն Ալէն Փէյրըֆիթի կուսակցութիւնը: Պէտք է սերտէ տրուած դասը, գիտակցի թէ մինչեւ ուր կարելի է հեռու երթալ, ու մասնաւոր գործի անցնի անմիջական բարելաւումներով:

Խոստումները չափազանց բաշխուեցան ընտրապայքարի ատեն, անհրաժեշտ է չմոռնալ: Անհրաժեշտ է վերջ տալ ինքնագոհ մտածելակերպի մը, որու անպատճառ արդիւնքը յայտնուեցաւ արդէն:

Անհրաժեշտ է տէր մնալ տրուած խոստումներուն:

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ (*)

Կը նօսրանան, կը նօսրանան սրընթաց։ Իբրեւ թէ մահաբեր խորշակ մը պայթած ըլլար հայ մտաւորականութեան գլխուն։

Յ. Օշականի մահով օղակ մը եւս կը փրթի։ Նոր խրամատ մը, երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

Եթէ փորձէինք համրել միայն 1940էն ի վեր պատահած մահերը, անուններու արձանագրութիւններն անգամ սարսուռ պիտի պատճառէր։

Երկու սերունդներ են որ կ'անհետանան յաջորդաբար, իրենց ետին ձգելով բաղմակողմանի վաստակ մը։ Անգրանիկ սերունդ, երէց սերունդ, — կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։

Առաջինէն շատեր ողջ մնացած էին Պոլիս, Կովկաս եւ Արտասահման։ Վերջին աշխարհամարտէն ի վեր, ինչ որ կը չնչէ, մէկ երրորդն իսկ չի կամեր։

Եւ հիմա կարգը եկած է 55–60–65նոցներուն, որոնց երիտասարդութիւնը մաշեցաւ օտար ափերու վրայ։

Ի՞նչ օգուտ ողբուկոծէն։ «Կեանքը իր ճամբով, մահը իր ճամբով»։ Պիտի քալենք մինչեւ անխուսափելի վախճանը։

Մեր հիմնական մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ անվկանդ շարունակել վարուցանը, որպէսզի անտէր չմնայ ժառանգութիւնը։ Որպէսզի նոր ու յարաճուն ուժերով լեցուին պարպուած գիրքերը։

Ուրեմն, ուսանիլ եւ ուսուցանել։

Հայրենիքին մէջ բնական ճամբով կը հասնին յաջորդները։ Կը բաւէ որ հարթիչ գլանը չըանի պարբերաբար, թերխաչ կաղապարի մը վերածելով թեկնածուն կամ բոլորովին մէկդի նետելով, իբրեւ «բուրժուա–նացիոնալիստական»։

Միջին Արեւելքի մէջ, նոյնպէս բարեբեր է գետինը։ Մանաւանդ եթէ աւելի լայն աղբիւրներ տրամադրուին։ (Հայկական միլիոններ կը հալին, Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ, փրանք, սթերլին, տոլար, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ...)։

Ալ չխօսինք եւրոպական եւ ամերիկեան գաղութներու մասին, ուր միջավայրը բոլորովին տարբեր է։

Այնտեղ ալ տաղանդներ կը ծաղկին հասնելով անկնածելի բարձրութեան։ Բայց, հետզհետէ հեռանալով հայկական հորիզոնէն։ (Որքան հայ գիտնականներ, դասախօսներ ամերիկեան համալսարաններու եւ ուրիշ հաստատութեանց մէջ, առանց հաշուելու գրագէտ բանաստեղծները)։

Կացութիւնը կը պահանջէ զօրաշարժ մտաւոր ուժերու։ Համախմբում եւ աշխատանք։ Այն գիտակցութեամբ թէ ի վերջոյ աշխարհացրիւ ժողովուրդը եւ Հայրենիքն են որ պիտի տուժեն, եթէ նոր ճրագներ չվառին։ Եթէ անհետացողին աչքերը ետին մնան։

Նորերը ուշինչով պակաս են, առաջուան նետուելու, գիրքեր գրելու, աւելի խոր եւ բեղուն ակօսներ բանալու համար։ Ընդհակառակն։ Եւ կը վայելեն թանկագին առաւելութիւն մը, — լայն պատեհութիւն պատշաճօրէն զարգանալու։

Երէց թէ կրտսեր, միշտ պիտի չմոռնան մէկ տարրական գիտելիք, — իրենք աւելի բարձր չեն քան այս դարաւոր ժողովուրդը։

Ուրեմն, պարտաւոր են ծառայել նուիրումով։ Ո՛չ թէ իբրեւ տարապարհակ աշխատանք։ Այնուհետեւ յաջողութիւնը ինքնին կուգայ, ամէնէն առաջ իրենց հոգին կարգուրելով։

Այն սերունդը որ իր վերջալոյսը կ'ապրի, հետզհետէ կը հատնի, չվհատեցաւ ամէնէն ծանր խոչընդոտներու, ընդվզեցուցիչ բռնութեանց առջեւ։ Յաջորդները ինչո՞ւ ընկրկին, խեղճանան, բաղդատաբար տանելի պայմաններու մէջ։

Ամէն տեղ ալ, գիտակից եւ անձնուէր փոքրամասնութիւն մըն է որ կը հարթէ ճամբան, իր ետեւէն քաշելով ուրիշ ընդունակ ուժեր։

Թեւ տանք այդ փոքրամասնութեան, բարոյապէս թէ նիւթապէս։ Թեթեւցնենք անոնց մտահոգութիւնները, տրամադրելով ամէն յարմարութիւն։

Ինչ որ կը թելադրենք, երբեք վեր չէ մեր ուժերէն։ Ապացոյց՝ ներգաղթի հանգանակութիւնը որ միլիոններ արտադրեց։

Երբեմն հոգեկան թշուառութիւնը աւելի մեծ աւերներ կը գործէ քան նիւթական տագնապը։ Այս ժողովուրդը հիւանդանոց, դպրոց եւ եկեղեցի պահած է տասնոցներով, Պոլսոյ մէջ եւ այլուր։

Բայց ինչո՞ւ վկայութեան կանչել անցեալը, երբ ամէն օր մեր աչքերուն առջեւ կը տեսնենք շատ աւելի պերճախօս եւ կենդանի պատկեր մը։

Ամբողջ գիւղեր, քաղաքներ ծաղկած են երէկուան հիւղաւաններուն տեղ։ Դպրոցներու ցանց մը՝ հազարաւոր աշակերտներով։ Արհեստագիտական յաղթանակներ՝ ամէն ճակատի վրայ։ Եւ այս բոլորը՝ նախնական միջոցներով։ Կրնայինք ըսել՝ արիւն քրտինքով եւ եղունգներով։

Դեռ չենք խօսիր աւելի հեռաւոր գաղութներու մէջ կատարուած նուաճումներու մասին, — բոլորն ալ արդիւնք ինքնավստահութեան եւ յարատեւ աշխատանքի։

Ծինարար գործունէութեան նոյն տենդը՝ մշակոյթի ճակատին վրայ, որպէսզի արշալոյսները անընդհատ յաջորդեն վերջալոյսներուն։

Հալէպ, 1948

Ծ.

(*) Ի յիշատակ Յ. Օշականի մահուան 25ամեակին։

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

———0———

ԽՄԲ. — Հիսթորամա բացառիկ թիւ մը նուիրած է Սթալինի անոր մահուան 20ամեակին առթիւ «Հանճա՞ր՝ թէ ոճրագործ» Սթալին պատմութեան առջեւ» ընդհանուր խորագրին տակ։ Հոն կայ նաեւ սթալինեան մաքրագործումներու հաշուեկշիռը, զոր Ռոպէր Քոնքէ, մասնագէտ խորհրդային հարցերու, պատրաստած է հիմնուելով զանազան ծանօթ փաստաթուղթերու վրայ։ Ստորեւ Ա. մասը, որ կը վերաբերի ձերբակալութիւններուն։

Ա. ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. Սթալին – Մոլոթով գաղտնի հրահանգներէն (1933 Մայիս 8) յայտնի կը դառնայ, որ այդ թուականին 800.000 հոգի «կալանքի վայրերու մէջ կը գտնուէին... առանց հաշուելու աշխատանքի ճամբարներու բանտարկեալներու թիւը»։ Այլ խօսքով՝ միայն 800.000 հոգի բանտերը կը գտնուէին։ Բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն, թէ բանտարկեալներու թիւը անհամեմատ աւելի էր 1937–1938ին։ Կարելի է, իբրեւ նուազագոյն թիւ մէկ միլիոն հաշուել զանոնք։ Բուտիրկայի մէջ, անոնք մօտաւորապէս 30.000 էին։ Եթէ ընդունինք, որ Մոսկուայի եւ անոր շրջանի բանտերէն ամէն մէկը 20.000 բանտարկեալ ունէր, 950 հազարի կը հասնի բանտարկեալներու թիւը։ Մոսկուայի գաւառը իր 9 միլիոն բնակչութեամբ մօտաւորապէս մէկ տասնեւիններորդը կը ներկայացնէ Խորհ. Միութեան ընդհանուր բնակչութեան։ Ճիշդ է, որ հոն կեդրոնացած էին կուսակցութեան եւ կառավարական պաշտօնատարները, այսինքն այն տարրերը, որոնք ամէնէն աւելի ենթակայ էին հալածանքի։ Սակայն, եթէ նկատի առնուի, որ մայրաքաղաքի եւ անոր շրջակայքի պարզ քաղաքացիները ուրիշ վայրերու քաղաքացիներէն նուազ հալածուած են, հաւասարակշռութիւնը կը հաստատուի։ Լենինկրադ իր վեց միլիոն բնակչութեամբ 40.000 բանտարկեալ ունէր 1940ին։ Չափազանցութիւն պիտի չըլլար մէկ միլիոնէն աւելի հաշուել 1937–1938ի բանտարկեալներու թիւը։

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ

2. Համաձայն բազմաթիւ տուեալներու, ձերբակալուած անձերը այդ երկու տարիներուն 3էն 4 ամիս բանտ կը մնային միջին հաշուով։ Ենթադրելով, որ բանտարկեալներու թիւը մէկ միլիոն էր մընայուն կերպով, կրնանք հետեւցնել, թէ 6էն 7 միլիոն ձերբակալութիւն կատարուած է երկու տարուան մէջ։

Գաղտնի ոստիկանութեան պաշտօնատար մը, որ իր կարգին ձերբակալուած է, 3.000 կը հաշուէր քննիչներու թիւը միայն Մոսկուայի մէջ։ Եթէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը շաբաթական մէկ հոգի հարցաքննած ըլլայ, քաղաքական բանտարկեալներու թիւը ամբողջ երկրին մէջ վեց միլիոն եղած է 1937–1938ին։

3. Տոքթ. Ալ. Վէյսպէրկ, որ Խարքովի բանտն էր մնացած 1937 Մարտէն 1939 Փետրուար, նկատել կուտայ, թէ իր ընկերակիցներուն 5 առ հարիւրը այդ ժամանակաշրջանին ձերբակալուած է։ Բոլորն ալ Խարքովէն։ Ավստրիացով, բարձր պաշտօնատար մը Հիւսիս. Կովկասէն, նկատել կուտայ, թէ իր շրջանի բնակչութեան 4 առ հարիւրը ձերբակալուած է 1937ին։

4.— Կ'ենթադրուի, թէ 1937ի ձմեռ, Բուտիրկայի բանտէն ամէն շաբաթ աւելի քան 4.000 հոգի ճամբարները կ'ուղարկուէր. բայց անմիջապէս կը լեցուէր։ Միայն Մոսկուայի շրջանին մէջ անոնց թիւը 7.000ի հասած է։ Եթէ ձերբակալութիւններու շաբաթական միջին թիւը այդ երկու տարիներուն 4.000 եղած է միայն Մոսկուայի եւ իր շրջակայքին համար, ապա առանց ընդհանուր թիւը հասած է 416.000ի։ Այս հաշիւը կիրարկելով ամբողջ երկրին վրայ, կ'ունենանք ութ միլիոնէն քիչ նուազ թիւ մը։

ՆՈՅՆԻՍԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

5. 1934ին, Համայնավար կուսակցութեան 17րդ համագումարին, կուսակցականներու թիւն էր 2.817.000 (անդամ եւ թեկնածու)։ Համաձայն այդ օրերու կանոնադրութեան, կուսակցութեան թեկնածուն երեք տարիէն աւելի չէր կրնար մնալ իր այդ դիրքին մէջ։ Այլ խօսքով, 1939ի 18րդ համագումարին առանք բոլորն ալ կամ շարքային դարձած, կամ արտաքսուած պէտք է ըլլային։ 1939ին կուսակցութեան անդամներու թիւը մէկ միլիոն 568.000 էր։ Արդ, առոնցմէ 400 հազարը կուսակցական չէր 1934ին, ինչ որ «բացականեր»ու թիւը 1.640.000ի կը հասցնէր։ Մօտաւորապէս 300.000 հոգի արտաքսուած էր շարքերէն 1934ին։ Միւսները առաջիններէն եղած էին մաքրագործուած զոհերուն։ Այս հաշուով մօտաւորապէս մէկ միլիոն կուսակցականներ մաքրագործուած էին։ Մանրամասն նկարագրութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ 850.000 արտաքսում կատարուած է 1937 Յունուարի եւ 1938 Յունիսի միջեւ։

6. Բոլոր հաշիւները նոյն եզրակացութեան կը յանգին։ Այսպէս, Եւսկոպալ վկայի մը համաձայն, 7 միլիոն ձերբակալութիւն արձանագրուած է 1936–1938ին։ Կուսակցական բարձր պաշտօնատար մըն ալ նոյնը կը վկայէ։ Արդարեւ, բոլոր փաստաթուղթերն ալ ցոյց կուտան նոյն թիւը։

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Բայց եւ այնպէս Յուլիս 10ի առաւօտուն կամաւորներու առաջին զօրասիւնը չօգեկառքով ճամբայ ելաւ ճակատ երթալու համար։ Այրերուն տուին ձեռնառումբեր եւ «Մոլոթովի քոքթէյլ»ներ։ Բոլորին բաւելու չափ զէնք չկար եւ ատոր համար ալ կամաւորներէն շատեր զինուած էին բահերով, բրիչներով, տապարներով ու որսի դանակներով։ Ոմանք միմիայն իրենց պարապ ձեռքերը եւ քաջութիւնը ունէին։

ԹՇՆԱՄԻՆ ԴՈՒՌԸ ՀԱՍԱԾ Է

Ճակատին մօտ, 600.000 աշխատաւորներ կը ճգնէին ամրութիւններ շինելու, թէեւ կռիւները շատ մօտը տեղի կ'ունենային։ Կամաւորներուն բանակը հասաւ ճիշդ օդային ռմբակոծումի մը միջոցին։ Բաժնեակներէն խուճապահար դուրս թափելով, անոնք կը ջանային իրենց դէմքերը պահել այրող գիւղերէն բարձրացող ծուխերուն դէմ եւ խարխափելով ապաստանարաններ կը փնտռէին։ Ճամբաները խճողուած էին փախստականներով, մեծ մասամբ իրենց գիրկերուն մէջ երախաներով մայրեր եւ ցուպերու կռթնած ծերունիներ։

Ամէն կողմ քաոսային աննկարագրելի վիճակ մը պարզուած էր։ Կամաւորներու երկրորդ բանակը ճակատ մեկնեցաւ Յուլիս 14ին, կարծելով թէ բաղդատաբար դէպի աւելի հանդարտ վայր մը կ'երթային, ուր պիտի ամբողջացնէին իրենց ափհափոյ ուսուցումը։ Անոնցմէ շատեր մէկ անգամ իսկ զէնք չէին գործածած եւ ոչ ալ ռումբ մը բռնած։ Արդ, անոնք հազիւ բաժնեակներէն դուրս ելած, գերմանական անակնկալ յարձակումի մը զոհը եղան։

Անգամ մը եւս Ֆոն Լիպի զրահապատ ուժերուն արագ շարժումը ապարդիւն հանած էր ամուր գիծ մը գրաւելու ուղութեամբ սովետներուն յուսահատ ջանքերը։ Գերմանական 8 թանքեր հասած էին արդէն այն գիւղը, ուր սկսնակներու բանակը դեռ նոր ոտք կը դնէր։ Այս անփորձ զինուորները այդ պահուն կարծեցին թէ ամէն կողմէ կրակի մէջ առնուած էին։ Մէկը միւսին ետեւէն գետին կը փռուէին, մեռած կամ վիրաւոր։ Զէնք ունեցողները ոտքի՝ կը կրակէին, առանց գիտնալու թէ ուրո՞ւ կ'ուզեն։ Իսկ Գերմանացիները հրետանիի մահասփիւռ կրակի մը տակ առած էին զանոնք։

Եթէ, այդ միջոցին Գերմանները ձեղքած ըլլային ճակատը, ոչ մէկ արգելքի պիտի բախէին մինչեւ ձմեռնային պալատ երկարող հարիւր քիլոմեթր երկարութեան վրայ։ Իրենց ճամբան կտրող մէկ հատ իսկ զրահապատ միութիւն չէր մնացած։ Բայց կամաւորները ամուր մնացին, հակառակ այն կորուստներուն որոնք փոր–ձառու սպաներու կողմէ պայթակղեցուցիչ նկատուեցան։ Լուկայի այդ ճակատին վրայ բոլոր պատերազմիկները կը կռուէին կորովով մը որ կրնայ միայն յուսահատութեան արդիւնքը ըլլալ։ Մանաւանդ Վորոշիլով որ 1918–1920ի պատերազմի շրջանի քաղաքային հերոսներէն էր, եւ որ հիմա 60 տարեկանին Լենինկրատի ճակատին վերին հրամանատարութեան կոչուած էր, նահանջը կասեցնելու համար տրակոնական միջոցներու դիմեց։ Մի քանի զօրավարներ պաշտօնանկ եղան. երեք զօրավարներ ալ Մոսկուա կանչուելով հրացանազարկ եղան։ Փութով դէպի հարաւ փոխադրուեցան Ֆինլանտիոյ սահմանին վրայ համախմբուած կանոնաւոր ուժերը։ Բայց հազիւ մէկ կողմը կ'ամրացնէր, ուրիշ մաս մը կը սկսէր կազմալուծուիլ։ Ոչինչ կրնար արգիլել ռուսական ռազմաթերքին ահաւոր սպառումը, եւ ոչ ալ գերման զրահապատ ուժերու անզսպելի հոսանքը որ հետզհետէ կը տարածուէր սահմաններէն ներս։

Լենինկրատի մէջ կոչերը անվերջ իրարու կը յաջորդէին։ Միշտ ալ աւելի մեծ թիւով կամաւորներու պէտք կար, ամրութիւններու մէջ աշխատելու եւ ռազմիկներու նոր խումբեր կազմելու համար։ Ամէն կողմ ազդեր կը կախուէին։ Յուլիսի վերջաւորութեան զինուորագրուած էին արդէն 500.000 քաղաքացիներ ի մէջ այլոց քաղաքական յանցապարտներ եւ 14 տարու պատանիներ։ Իրենց յամառ դիմադրութիւնով, պատերազմիկները յաջողեցան կասեցնել Գերմաններու յառաջխաղացումը Յուլիս 10էն մինչեւ Օգոստոս 8, ու վերջապէս կարելի եղաւ գտնել արգելք մը որ դանդաղեցուց կայծակնային պատերազմին ընթացքը, խանգարելով Գերմաններուն կողմէ նշանակուած ժամացուցակը։

«Մահուան ճամբան». այս բառերով կ'արտայայտուէր այդ օրերուն գերման սպայ մը Լուկայի յարձակողականին մասին։

ՀԵՐԻՍՈՆ ՍԱԼՁՊԸՐԻ

(7 Շար.)

ՏԻԿԻՆ ԼԱՖԱՐԺ

Ա.

Մարի Ֆորթիւնէ Քափէլ բարձրաստիճան սպայի մը աղջիկն էր, նոյնիսկ իր երակներուն մէջ կը վազէր իշխանական արիւն: Նրբաճաշակ, զարգացած, շնորհալի, վառվռուն, ան բոլոր տաղանդները ունէր լաւ ամուսնութիւն մը կնքելու համար:

Հօրմէ եւ մօրմէ որբ, Մարի Քափէլ կը բնակէր իր մօրեղբօր ապարանքին մէջ, ուր այցելութեան կուգային Փարիզի ազնուական եւ քաղքենի ծանօթ ընտանիքներու անդամները: Զմոռնանք ըսելու, որ մօրեղբայրը պարոն Կարա, Ֆրանսայի կեդրոնական դրամատան տնօրէններէն մէկն էր: Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ, դժուար պիտի չըլլար շնորհալի աղջկան գտնել յարմար ամուսին մը, մանաւանդ որ Մարի ունէր 100.000 ոսկի ֆրանք օժիտ մը: Եւ սակայն ոչ մէկ երիտասարդ կը խնդրէր անոր ձեռքը: Տարիքը 23 էր, եւ վախ կար, որ անցնի պառաւ օրիորդներու դասակարգին, տրուած ըլլալով, որ այդ շրջանին, այսինքն 1830ական թուականներուն, ամուսնութիւնները կը կնքուէին շատ կանուխէն:

Ճարահատ, Պր. Կարա, որուն ուսերուն վրայ կ'իյնար զարմիկուհիին ապագային պատասխանատուութիւնը, դիմեց ամուսնական գործակալութեան մը, եւ շուտով գտնուեցաւ ճակատագրուած մարդը:

Թեկնածուն՝ Շարլ Լաֆարժ 28 տարեկան, քաջառողջ, զուարթ եւ քիչ մը կոշտ մէկն էր: Ան ունէր երկաթի գործարան մը Քոռէզի մէջ, եւ կը բնակէր ոչ շատ հեռու Լը Կրանտիէ գիւղակին մէջ: Մարի Քափէլ գործարանատէր եւ գիւղակ բառերը լսելով արդէն տուած էր իր համաձայնութիւնը: Կը մնար ծանօթանալ անձին:

1829 Յուլիս 31, Չորեքշաբթի օր մը, Շարլ եւ Մարի իրարու հանդիպեցան Միւզար սրճարանին մէջ: Շարլ շուտով հմայուեցաւ: Մարի այնքա՛ն տարբեր էր իր ճանչցած կիներէն, իր նուրբ ճաշակով եւ ազնուական շարժուձեւով: Մարի ուշի ուշով ուսումնասիրեց իր ապագայ ամուսինը: Տարի մը առաջ, պիտի մերժէր նոյնիսկ այդպիսի մարդու մը դիմացը, սակայն, հիմա որ դարձած էր աւելի իրապաշտ ու աւելի խոհուն, չուզեց խրտչեցնել զայն: Եւ նախընտրելով ներկայի անհաճոյ ապահովութիւնը ապագայի անստուգութենէն, Մարի համաձայնութիւն տուաւ Շարլի առաջարկին:

Քաղաքային ամուսնութիւնը տեղի ունեցաւ քանի մը օր ետք: Նոյն գիշերը պատահեցաւ միջադէպ մը, որ գուշակել կուտար երկու կողակիցներու ապագայ յարաբերութիւնները: Շարլ գիշերով ուզեց մտնել Մարիի սենեակը: Աղջիկը վրդովեցաւ եւ այս արարքը նկատեց բռնաբարութեան փորձ. այնպէս որ, Օգոստոս 12ի գիշերը, այսինքն կրօնական արարողութիւններէն ետք, յոգնութիւն պատրուակելով, Մարի մերժեց թոյլ տալ իր ամուսինին, որ գիշերը անցընէ իր սենեակին մէջ:

Յաջորդ առտու, Շարլ ներողութիւն խնդրեց կնոջմէն՝ իր անփափկանկատ վարմունքին համար: Մարի ժպտեցաւ ու ներեց:

Յաջորդ առտու, ճամբորդական կառք մը կը բռնէր Փարիզէն Օրլէան տանող ճամբան: Տէր եւ Տիկին Լաֆարժ նստած էին ներսը, իսկ Քլեմանթին, Մարիի սպասուհին, կը գտնուէր կառապանին քով: Երբ Օրլէան հասան, Շարլ կրկին փորձեց գիշերը անցընել իր կնոջ սենեակին մէջ, բայց Մարի անհանգստութիւն պատրուակելով մերժեց զայն ներս ընդունիլ: Շարլին դայրոյթը հասած էր գագաթնակէտին:

«Երբ Լը Կրանտիէ հասնինք, այն ատեն պիտի տեսնես, որ ես ով եմ եւ պիտի դառնաս աւելի հլու եւ հնազանդ: Պիտի չձգեմ, որ ինքնահաւան Փարիզուհի մը վրաս խնդայ»:

Ճամբորդութիւնը տեւեց երեք օր: Վերջապէս հասան Լը Կրանտիէ գիւղակին առջեւ: Մարիի յուսախաբութիւնը եղաւ ողբերգական: Երեւակայեցէք ամայի հովիտ մը, ցեխոտ ճամբաներ, խարխլած խոշոր շէնք մը, որ երկաթի գործարանն էր, եւ քիչ մը անդին ողորմելի գիւղակը՝ պատերը անծեփ, դուռները եւ պատուհանները հնօտի, վարագոյրները անգոյն ու պատռտուած, տեսակ մը բնակուած աւերակ:

Մարի անմիջապէս հասկցաւ որ խաբեբայի մը զոհը եղած էր, եւ մեծահարուստ կարծած գործարանատէրը խորքին մէջ սնանկացած էր եւ պարտքերու մէջ կը լողար:

Գիւղակին բնակիչները անիւներուն աղմուկը լսելով եկած էին նոր տանտիրուհին ընդունելու: Նոր ըսինք, որովհետեւ Մարի նոյն օրը պիտի իմանար, որ Շարլ այրի էր եւ կինը կորսնցուցած էր քանի մը տարի առաջ: Դրան առջեւ կար զոքանչը՝ սպասուհիի մը պէս հագուած, տալը եւ դրացուհի մը, որոնք ուշի ուշով կը դիտէին Շարլին ընտրած տարաշխարհիկ թռչունը:

Մարի խնդրեց, որ զինք առաջնորդեն իր սենեակը: Քլեմանթին կը հետեւէր իրեն պայուսակ մը շալկած: Դուռը կղպեց ներսէն, նաեւ կաղ սեղանին առջեւ: Սենեակին կահ-կարասիները եւ վարագոյրները մգլոտած էին եւ անհաճոյ հոտ մը կը սաւառնէր չուրջը:

Մարի հասկցաւ որ ինկած էր ահաւոր թակարդի մը մէջ, շրջապատուած անհամակրելի անձերով: Եւ այդ վայրկեանին սկսաւ ատել այն մարդը, որ պատճառ եղած էր իր գալիք դժբախտութեան:

Կը մնար մէկ ելք միայն: Մարի հանեց թուղթի տրցակը եւ գրիչը թաթխելով կաղամարին մէջ գրեց հետեւեալ երկտողը.

«Շարլ, քեզմէ ներողութիւն կը խնդրեմ: Վատ գտնուեցայ քեզի հանդէպ: Ես ուրիշ մէկը կը սիրեմ տարիներէ ի վեր: Ան կ'ապրի օտար երկիր մը, պէտք է երթամ անոր մօտ: Կոչ կ'ուղղեմ քու վեհանձն հոգիիդ. պէտք է հասկնաս վիճակս: Հակառակ պարագային, թոյն կը խմեմ եւ ամէն ինչ կը վերջանայ»:

Երկտողը հազիւ վերջացուցած էր, երբ դուռը զարնուեցաւ: Ընթրիքը պատրաստ էր: Անմիջապէս թուղթը չորսի ծալեց եւ պահեց գօտիին մէջ:

Ընթրիքի սեղանին շուրջ կը տիրէր մռայլ մթնոլորտ մը: Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Մարի անմիջապէս մեկնեցաւ իր սենեակը: Շարլ հետեւեցաւ անոր, գիշերը անցընելու համար կնոջը հետ: Բայց դուռը կղպուած էր ներսէն, եւ պահարանի մը ծայրը կը տեսնուէր վարի ճեղքէն դուրս: Շարլ անմիջապէս բացաւ պահարանը ու կարդաց տարօրինակ երկտողը ու դայրոյթը հասաւ գագաթնակէտին: Ուսոյի հարուածով մը դուռը խորտակեց: Մարի քաշուած էր պատուհանին քով, եւ հպարտ ու արհամարհող նայուածք մը կը փայլէր աչքերուն մէջ:

— Եթէ ինծի մօտենաս, ինքզինքս վար կը նետեմ, — ըսաւ: Մայրը եւ քոյրը վրայ հասան եւ աշխատեցան մեղմացնել մթնոլորտը: Շարլ վերջ ի վերջոյ տեղի տուաւ եւ ներողութիւն խնդրեց իր կնոջմէն: Վէճը վերջ գտաւ, այր ու կին բաժնուեցան իրարմէ եւ իւրաքանչիւրը քաշուեցաւ իր սենեակը:

Շարլ, որուն առաջին կինը այնքան պարզ էր եւ հլու, չէր կրնար հասկնալ երկրորդին այս տարօրինակ վարուելակերպը: Ուզեց կարծիքը հասկնալ իր մօրը, փաստաբանին եւ ազգականներուն: Բոլորն ալ իրեն խրատ տուին, որ որոշ ատեն մըն ալ համբերէ:

Շարլ համբերեց ու կատարեց կնոջ բոլոր քմահաճոյքները: Այլեւս չփորձեց բռնաբարել անոր մտերմութիւնը: Անցան Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսները: Շարլի ընկերակցութեամբ այցելութեան գնաց մօտակայ Թիւլ եւ Իւզերշ քաղաքները: Շարլ կը հպարտանար ցոյց տալով իր ծանօթներուն այս նրբաճաշակ ու վայելուչ Փարիզուհին:

Հոկտեմբեր ամսուն, բոլոր հիւրերը մեկնեցան եւ տան մէջ մնացին միայն Շարլ, մայրը, Մարի եւ սպասուհին՝ Քլեմանթին: Մարի անմիջապէս գործի անցաւ, մաքրել ու ծեփել տուաւ տունը, նոր վարագոյրներ անցուց պատուհաններուն, սակայն չկրցաւ գլուխ ելլել գիւղակին մէջ վխտացող առնէտներուն հետ: Այս վնասակար եւ անտանելի անասուններէն ձերբազատելու մէկ միջոց կար միայն, արսընիքը:

Շարլին ծանօթ դեղագործ մը, առանց դեղագրի հայթայթեց մեծ քանակութեամբ զարիկ: Մարի զայն խառնել կուտար խմորին եւ դնել կուտար առնէտներու բոյներուն մօտերը:

Նոյն ատեն, փոխեց իր վարուելակերպը Շարլին հանդէպ: Առաջին անգամ ըլլալով, սիրային խօսքեր փոխանակեց իր ամուսնոյն հետ, արտօնեց որ ան գիշերէ իր սենեակին մէջ:

Շարլին երջանկութիւնը չափ ու սահման չէր ճանչնար: Իսկապէս որ խելացի գտնուած էր, իր շրջապատին խրատներուն հետեւելով: Համբերութիւնը կը վարձատրուէր տասնապատիկ: Աւելին, Մարի սկսած էր մօտէն հետաքրքրուիլ իր գործերով: Այցելած էր գործարանը, որ կը գտնուէր լքուած վիճակի մը մէջ: Պէտք էր վերականգնել այս բոլորը, նորոգումներ ընել, աւելցնել արտադրութիւնը եւ նոր մեթոտներ կիրարկել:

Երկար խորհրդակցութիւններէ ետք, Շարլ որոշեց Փարիզ մեկնիլ, հոն գտնելու համար պէտք եղած գումարները եւ գնելու համար աւելի արդիական գործիքներ: Գործարանը յանձնեց իր հաւատարիմ պաշտօնեաներէն մէկուն՝ Ժան Տընի, իսկ կինը յանձնեց իր մօրը. պատրաստեց կառքը, ու հանդարտ սրտով ճամբայ ելաւ: Փարիզ հասաւ Նոյեմբեր 22ին, ու յաջորդ օրն իսկ սկսաւ կատարել պէտք եղած գնումները: Մարդիկը զինքը մտիկ կ'ընէին քաղաքավարութեամբ եւ անորոշ խոստումներով կը ճամբէին: Բայց ինքը չէր վհատեր, որովհետեւ Մարի սիրալիր եւ սիրային նամակներով զինք կը քաջալերէր: Ահա այդ նամակներէն հատուած մը.

«Ժամանակը երկար կը թուի ինծի: Իմ սիրելի Շարլս, քեզ որքա՛ն կը սիրեմ: Այս նամակը գրելու ատեն կարծես սիրոյ գիշեր մը կ'անցընէի հետդ: Մազերս արձակեցի, հագայ թափանցիկ գիշերանոցս, աչքերս կը փայլէին մեր սիրոյ յիշատակներով: Սիրէ՛ զիս, որովհետեւ ես ալ քեզ կը սիրեմ սրտանց...»:

Այս նամակները Շարլին մոռցնել կուտային դրամատէրներուն պինդ երեսը եւ առօրեայ դժուարութիւնները: Անմիջապէս կը հագուէր եւ կը դիմէր նոր հասցէներու:

18 Դեկտեմբերը բախտաւոր օր մը եղաւ Շարլին համար: Նախ դրամատէր մը իրեն խոստացաւ 25.000 Ֆրանք, եւ իրիկունը, երբ պանդոկ վերադարձաւ, սպասեակը իրեն յանձնեց ծրար մը, որուն մէջ կային զանազան տուփիկներ եւ խոշոր կարկանդակ մը: Մարի իր երկտողին մէջ կ'ըսէր. «Մայրդ պատրաստեց երկու կարկանդակ: Մէկը քեզի կը դրկեմ, իսկ միւսը պիտի ուտենք հոս նոյն ժամուն: Դուն ալ մասնակցէ մեր ուրախութեան»:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

— Հայրս մեծ արժանիքի տէր ճարտարապետ մըն էր ու կարեւոր գործարան մը ունէր Ալֆորվիլի մէջ:

Ժաք Կարօ մեռելի մը պէս գունատեցաւ:

— Անունդ ի՞նչ է, հարցուց դեղեւուն:

— Լիւսիէն Լապրու, պատասխանեց երիտասարդը:

— Լիւսիէն Լապրո՜ւ, կրկնեց միլիոնատէրը դող մը զգալով մազերուն մէջ:

— Այո, պատասխանեց Լիւսիի նշանածը, գործարանատէրին ակներեւ ապշութեան վրայ զարմացած: Հայրս կը ճանչնայի՞ք արդեօք:

Այս հարցումին վրայ Ժաք Կարօ իր պաղարիւնը վերստացաւ, փոխանակ շփոթելու բոլորովին:

— Այո, ձեր հայրը ճանչցած եմ, ըսաւ կարուկ շեշտով մը: Գործի ու բարեկամութեան յարաբերութիւններ ունեցած եմ անոր հետ, եթէ երբեք Ժիւլ Լապրու կը կոչուէր ան:

— Այո, այդպէս կը կոչուէր:

— Ուրեմն կ'ըմբռնէք իմ ունեցած յուզումս, երբ յանկարծ խօսքը ըրիք մարդու մը զոր կը սիրէի, եւ որուն եղերական վախճանը ցաւով իմացայ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

— Ա՛հ, իմացա՞ք թէ հայրս ինչպէս մեռած էր:

— Այո, պարոն, այրելու վրայ եղող գործարանին մէջ սպաննուած է, մրմնջեց Ժաք Կարօ սարսուռով:

— Այո, պարոն, գործարանը կրակի տուող ոճրագործին կողմէ սպաննուած է, պատասխանեց Լիւսիէն:

— Եթէ լաւ կը յիշեմ, մարդասպանը կին մըն էր, գործարանին դռնապանուհին, ըսաւ Ժաք Կարօ բացարձակ պաղարիւնութեամբ մը:

— Դատաւորները Ժաննա Ֆորթիէն դատապարտած են այն հաւատքով թէ յանցանքը ապացուցուած է... Բայց ես չեմ հաւատար:

Փօլ Հարման նորէն սարսռաց:

— Դուք կը կարծէ՞ք որ անմեղ էր այն կինը, որուն անունը ըրիք քիչ մը առաջ:

— Այո, պարոն:

— Բայց ինծի այնպէս կը թուի որ այդ կնոջ վրայ ծանրացած ամբաստանութիւնները բացայայտօրէն կ'ապացուցանէին իր յանցապարտութիւնը:

— Զիս մեծցուցած ազգականուհիին խօսքերէն կը հետեւցնեմ որ ոչ թէ դատապարտեալ կինը, այլ ուրիշ մէկը շահ ունէր հօրս մահուան մէջ:

— Ուրի՛շ մէկը, կրկնեց Փօլ Հարման, ինքզինքը զսպելով յարաճուն սարսափին դէմ: Ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ մարդը:

— Գործարանին փառասէր մէկ գործակատարը...: Հայրս անոր վրայ մեծ վստահութիւն ունենալուն, իր նոր գիւտերուն գաղտնիքը յայտնած էր. այդ գաղտնիքին միակ տէրը դառնալու համար, այդ կրկնակ ոճիրը գործած էր:

— Այդ գործակատարին անունը ի՞նչ էր:

— Ժաք Կարօ...: Այո՛... կը յիշեմ այդ անունը:

— Բայց կ'ըսէին թէ հրդեհին մէջ կորստեան մատնուած է, իրր զոհ իր անձնուիրութեան:

— Ես չեմ հաւատար ո՛չ անոր անձնուիրութեան եւ ոչ ալ անոր մահուան: Ու կը խորհիմ որ զարշելի կատակերգութիւն մը խաղցած է այդ թշուառականը:

— Ապացոյցը ունի՞ք, գոչեց Ժաք Կարօ, կոկորդը անձկութեամբ սեղմուած:

— Ոչ, դժբախտաբար: Բայց Ժաք Կարօ, որ Ժաննա Ֆորթիէի սիրահարած էր, անոր ուղղուած նամակով մը խոստովանած ու ծանուցած էր իր ոճիրը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Ժաննա Ֆօրթիէ այդ նամակը ցոյց չէ տուած, ինքզինքը արդարացնելու համար:

— Քովը չէր գտնուեր...: Հրդեհին մէջ այրած էր ան:

Փօլ Հարման գլուխը ցնցելով ըսաւ.

— Ասոնք տարտամ բաներ են, ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած:

— Լա՛ւ, պատասխանեց Լիւսիէն: Բայց զաւակ մը իր նախզգացումներուն մէջ չի խաբուիր: Ուշ կամ կանուխ, լոյսը պիտի փարատէ խաւարը...: Պատժին օրը պիտի գայ...: Սպաննուած հօրս վրէժը լուծելու եմ...:

Պաղ քրտինք մը կը թրջէր մարդասպանին քունքերը: Սակայն, անխախտ յանդգնութիւն ցոյց տալով ըսաւ.

— Է՛հ, ի՞նչ կրնաք ընել: Քսանըերկու տարիներ անցած են Ալֆորվիլի ոճրէն յետոյ...: Ժամանցումի ենթակայ է, ենթադրելով իսկ որ Ժաք Կարօ ոճրապարտ է ու ողջ է հիմա:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Անժելինի եւ զաւակները, Տէր և Տիկ. Կիրակոս Թէրզեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Անժելինի, Օր. Անի Թէրզեան, այրի Սերոբ Քարեան եւ զաւակները, Պ. Սեդրակ Քարեան, Պ. Գ. Նաճարեան եւ զաւակները, նաեւ ժամագործեան ընտանիքին անդամները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԹԷՐԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Քարեան)

մահը, որ պատահեցաւ 83 տարեկանին, Կուռնիվիլի իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Մարտ 15, ժամը 14ին Առնուվիլի Հայաստան. Առաք. Վարդապետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կուռնիվիլի Նոր գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Սեդրակ Քարեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պօմոնէն, Տոքթ. Դարբինեան ընտանիքը 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, տարբախտ քանամեայ Ժիլպէր Խարիթեանի մահուան առթիւ:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, բնարած են օդափոխութեան վայր մը Թոռոի գիւղը, 80 քիլոմեթր Հռոմէն դուրս. հոկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ապենեան լեռներու դիմաց:

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. առհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ:

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին:

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31-ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարդապետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Յակոբ Երանեանէ 100 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Ազնիւ Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ կայանին:

Մարտ 24ին, ժամը 20.30ին Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, Ռիւ Վոլթէռ:

ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
եւ իր նուագախումբը

ԱՐԵՒԱԳԼԱԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Առնուվիլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան՝ Մեծ Պահքի բոլոր Կիրակիները Մարտ 11էն Ապրիլ 8 յաւարտ պատարագի Վարդապետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյս մէջ կը կատարուին նաեւ Արեւագալի հոգեզմայլ երգեցողութիւնները, առաջնորդութեամբ հոգեւոր հովիւ, Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեանի, մասնակցութեամբ գիւղիս եւ Հրաւիրեալ դպիրներու:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ - քաղաքի վարչութեան
ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Մարտ 18, ժամը 14ին Ահարոնեան ակումբը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Գ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Նոր Սերունդը: Երգ, արտասանութիւն, պար:

Ճոխ պիւֆէ մինչեւ ժամը 22:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ
Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ազգային Միութեան Վարչութեան
Կիրակի, Մարտ 18,
կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
Պուալօ փողոց 295
Կը նախագահէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը՝ բանախօսութիւններով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Առնուվիլի հայերէն դասընթացքներու Վարդանանցի նուիրուած հանդէսը Մարտ 18, Կիրակի օր ժամը 4.30ին, Առնուվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Ռիւ Ժան-Ժօրէս, Լէօ Լակրանժ մարզարանին դիմացը:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 16, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆԸ

Կը ներկայացնէ

Սայաթ-Նովա

Գրական եւ երաժշտական երեկոյ
նուիրուած հայ մեծանուն աշուղին
մասնակցութեամբ Մարի Նուպար Հայկական Տան ուսանողներու
Կը մասնակցի ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ համոյթը
Vendredi 16 Mars à 21 heures
« Maison des Centraux », 8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները
1973–1974

Վարժարանի Տեսչութիւնը ուրախութեամբ կը հաղորդէ Ֆրանսահայ հասարակութեան որ նոր շէնքի կառուցման շնորհիւ, յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին համար տրամադրելի են սահմանափակ տեղեր:

Որպէսզի յետադային Տեսչութիւնը չստիպուի մերժել դիմողները տեղւոյ չգոյութեան պատճառաւ, անոնք որ կը փափաքին արձանագրել իրենց զաւակները այժմէն փութան տեղերը ապահովել:

Դիմել՝
Direction du Collège Arménien
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 027-18-28

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ - ՊՐԻՒՍԷԼ ԿԱՌՈՒՂԻՆ
ԲԱՅՄԱՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՏ 24էն 25
Մեկնում Շաբաթ, Մարտ 24ին

Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7.30ին Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն «Թէրմինիւս» սրճարանին առջեւ եւ ժամը 8ին կառ տիւ Նոռ «Քիւրվէօր»: Անմիջական մեկնում դէպի Պրիւսէլ ուղղակի կառուղիով. ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում ժամը 13ի առեններ եւ տեղաւորում, սովորական պանդոկը՝ Շեռօ: Այցելութիւն տեսարժան վայրերը: Երեկոյեան ճաշ ուրախ մթնոլորտի մէջ, պանդոկը: Իրիկունը՝ ազատ:

Կիրակի, Մարտ 25, առաւօտը ազատ, ցերեկուան ճաշ եւ մեկնում՝ Ուաթերլօ եւ այցելութիւն ռազմադաշտին:

Մասնակցութիւն՝ 115 Փր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մարտ 20:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՅԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ
Շաբաթ, Մարտ 17, ժամը 21էն սկսեալ
Salle du Mirador, 49 Rue du Gén. de Gaulle — St. Etienne
Orchestre MARK JUBAN
Հայկական մթնոլորտ
Տեղերը վերապահել ժամը 8էն 12 հեռաձայնելով՝ 32–52–76

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ճաշ-պարահանդէս կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին՝ Մայիս 12ին, Շաբաթ:

×

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր Միութեան կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ կ՚ոգեկոչուի Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 58րդ տարեդարձը՝

ԱՊՐԻԼ 15ԻՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը ի նպաստ օդափոխութեան կայանի նոր շէնքին՝

ՄԱՅԻՍ 6ԻՆ

×

Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Կիրակի, Ապրիլ 1ին:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի հանդէսը Կիրակի Մայիս 20ին:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE
Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Ապրիլ 12ին, ժամը 20.30ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ՚ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 29ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Առ այդ փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ
JEUDI 15 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — 12.665
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.665

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱ՛Ց ԾՈՎ ԵԼԼԵՆՔ...

Կը նմանինք անվարժ լողորդներու, որոնք ծովեզերէն հեռանալը կը վախնան ու կը գոհանան հիանալով դէպի անկոխ ցամաք թեւ բացող ուրիշներու վրայ:

Երկիւղը մեզ գամած է հայ իրականութեան ափունքներուն. վախ ունինք բաց ծով ելլելէ, նախ մեր գոյութիւնը վտանգելու՝ ապա նաեւ տեսնելու, ճանչնալու համար թէ ինչ կ'ընեն, ինչպէս կ'ապրին ուրիշներ:

Հայուն առհաւական վիծերէն մէկն է ներամփոփումը, — ինքն իրմով կշտանալու մղումը: Հետեւանք՝ պարփո՛ւ իր պատեանին, ինքնապաշտպանութեան ճակատներու վրայ:

Գոյութեան եւ գոյատեւումի, մաքառումի եւ մաքցումի հարկն է որ ճնշած է ամէնէն աւելի ու սերունդէ սերունդ փոխանցուած գլխաւոր կարգախօսքը եղած է «տոկալ»:

Ահա նաեւ թէ ինչո՛ւ, այսօր ալ, տակաւին, մենք մեզմով կլանուած ենք ու չենք իսկ անդրադառնար թէ հիմնովին տարբեր առնչութիւններու պատշաճելու ժամանակը եկած է շատո՛նց...

Հայապահպանման ցաւն ու վրկանքը հոգեկան բարդոյթներու ծնունդ տուած են մեր մէջ. ամչկոտ, վարանոտ, նախաձեռնութեան ոգիէ զուրկ հաւաքականութեան մը դերին սահմանուած ենք կարծես, ու միշտ ուրիշէ՛ն կ'ակնկալենք մեզմով հետաքրքրուելու պարտականութիւնը:

Աշխարհ մը փոխուած է մեր շուրջ, բայց մենք կը յամառինք պատարկ բարքերով սնանիլ, աւանդութիւններու եւ բարոյականութեան տոհմիկ ըմբռնումին ապաւինիլ եւ... ղառնանալ կամ բարկանալ որ ոչ ոք փորձը կ'ընէ մեզ հասկնալու:

Ընդհանուր այս լճացումին մէջ՝ մխիթարական է սակայն տեսնել որ նոր եւ նորագոյն սերունդները կը փորձեն խորտակել մեկուսացումի պատնէշները, պայքարիլ ինքնաբաւութեան մտածումին դէմ ու լայն բանալ փեղկերը՝ մեզ անմիջօրէն շրջապատող մարդերու եւ հեռաւոր հորիզոններու վրայ:

Որքան ատեն որ մեր ժողովուրդի արժանապատուութեան եւ իրաւունքներուն ճանաչումը չունինք, մօտաւոր ու հեռաւոր ազգեր մասը մասին չեն գիտեր մեր հարցին: Հարցը Հայ Դատին շուրջ չի դառնար այս պարագային, այլ բացառապէս Հայութեան, — հայ մտքին ու մշակոյթին, միջազգային ու մարդկային արժէքներուն՝ ընդհանրապէս:

Երբ անհամեմատօրէն սահմանափակ էին մեր միջոցներն ու թեքնիք հնարաւորութիւնները մեզ օտարին ծանօթացնելու, տասնեակներով դարու հանրային եւ մտաւորական ղեկավարութիւնները յաջողած էին առնուազն հայաճանաչ ու հայասէր դէմքեր հետաքրքրելու մեր հոգեբով ու համայնքային տագնապանքով:

Այսօր, յարաբերաբար ձեռնտու պայմաններու մէջ, աւելի ամբողջական եւ արդար արդիւնքներու չենք հասած դժբախտաբար, որովհետեւ «խնդրանք»ներուն պատասխանող չափով ծաւալուն եւ համապարփակ չեն եղած «մատուցում»ները:

Ճի՛շդ է, ճիգեր եղած են ու կ'ըլլան, սակայն անոնց տարողութիւնը բաւարար չէ, աջէն ու ձախէն բարձրացող խոչընդոտները քանդելու եւ հասցնելու համար իրենց հիմնական նպատակին:

Մեզ անզօրութեան դատապարտող բացառական գլխաւոր իրողութիւնը այն է՝ որ աւանդակա՛ն ունակութեամբ մը ամէն ինչ մամուլէն, կուսակցութիւններէն եւ մտաւորականութենէն կ'ակնկալենք, մոռնալով որ առանց ազգային – հաւաքական գործակցութեան կարելի չէ շօշափելի որեւէ արդիւնքի հասնիլ:

Տնտեսական ազդակին վերակշիռ կարեւորութիւնը, համադրուած աշխատանքի էական նշանակութիւնը ու յատկապէս երիտասարդական զօրաշարժի կենսական անհրաժեշտութիւնը... հոս ու հոն պարզուած տեսութիւններու մէջ միայն կ'ըմբռնուի: Գործնական արտայայտութիւնը բացակա՛յ է ընդմիշտ:

Ազգին կաթողիկոսները կը գոհանան կոչերով, յորդորներով, շա՛տ շատ հովուական շրջապտոյտներով: Հանրային կարգուսարքը կը շարունակէ մնալ աններդաշնակ, ժամուն բակին մէջ...: Հարուստներէ շատեր անօգո՛ւտ ժամավաճառութիւն կը նկատեն Սփիւռքը հոգեւոր-մշակութային անուանական գործունէութենէ մը անդին տեսնելու ամէն փորձ: Կը մնան, դարձեա՛լ, Մամուլն ու Կուսակցութիւնները՝ որոնք, իրենց կարգին, առանց համաժողովրդային կռուանի, մինչեւ որոշ տեղ կրնան հասնիլ:

Արդի՞ւնքը:

Կը շարունակենք «ծաղկիլ» մե՛ր խուլ անկիւններուն մէջ, յոգնած արմատներէ, ու, տարուէ տարի, դատապարտուած աստիճանական անդրինութեան:

Ինչ որ կ'ըսէինք ամիս մը առաջ, Շնորհալիի մահուան 800ամեակին առընչուող խորհրդածութիւններու առթիւ, կ'ընդգծենք նաեւ այսօր.

Մեր ճիգերու եւ ջանքերու առիւծի բաժինը պէտք է յատկացնենք Հայութեան մտաւոր եւ մշակութային վաստակը օտարին ծանօթացնելու աշխատանքին, — միջազգային չափանիշով ու տարողութեամբ գործերու միջոցաւ, արեւմտեան առումով, գիտական հիմքով, լուրջ նախաձեռնութիւններով, ծրագրուած եղանակով:

Յարգանքի զգացումը էական պայման է՝ լսելու տրամադրութիւն ունենալու համար: Եթէ կ'ուզենք որ ճանչնան մեզ, յարգեն ու սիրեն մեզ, լսեն ու մեծարեն՝ ամէն բանէ առաջ հաւատք պէտք է ներշնչենք իրենց:

Մնացեալը կուգայ ինքնին:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

Սուրիոյ Սահմանադրութիւնը վաւերացուեցաւ: Առջի օր Սահմանադրութեան շուրջ հանրաքուէ մը տեղի ունեցաւ, որուն մասնակցեցան քուէարկողներու 88,9 առ հարիւրը: Համաձայն ներկայացուած թիւերուն՝ քուէարկողներու 97,6 տոկոսը վաւերացուցած է նոր Սահմանադրութիւնը:

Այս հանրաքուէով կը զօրանայ Սուրիոյ նախագահին դիրքը: Արդարեւ, դժգոհութիւն մը երեւան եկած էր վերջին շաբաթներուն, յատկապէս կրօնական շրջանակներու եւ քաղքենի տարրերու մէջ: Այս դժգոհութիւնը, որ առիթ տուած էր բուռն ցոյցերու եւ բախումներու Համայի, Դամասկոսի, Հալէպի եւ Հոմսի մէջ, ծնունդ առած էր այն իրողութենէն, որ նոր Սահմանադրութիւնը չէր ճշդեր, թէ Սուրիոյ պետական կրօնքը մահմետականութիւնն է: Կրօնապետները պահանջած էին, որ այս իմաստով կէտ մը աւելցուի Սահմանադրութեան մէջ: Նախագահը՝ Զօր. Ասատ, համաձայնած էր միայն, որ առանձին կէտով մը ճշդուի, թէ նախագահը մահմետական կ'ըլլայ: Ասիկա գոհացում չէր տուած կրօնապետներուն:

Այս կացութեամբ դէտեր կարգ մը մասնանշումներ կը կատարեն: Այսպէս, իշխանութեան գլուխը գտնուող Պաաս կուսակցութիւնը աշխարհական կազմակերպութիւն մըն է, որ իսկապէս կը ձգտի կրօնքը անջատել Պետութենէն:

Միւս կողմէ, սակայն, կրօնական տրամադրութիւնները զօրացած են, յատկապէս Գնդ. Խատաֆիի քարոզչութեան շնորհիւ: Լիբիոյ առաջնորդը մահմետական աշխարհ մը կ'ուզէ ստեղծել: Վերջապէս, երրորդ պարագայ մը կայ: Սուրիա, փաստօրէն, կը կառավարուի անձերով (մասնաւորաբար նախագահ Ասատի կողմէ), որոնք փոքր աղանդի մը կը պատկանին՝ Ալաուիթներու, եւ ասոնք հազիւ մահմետական են, մինչ երկրին մեծամասնութիւնը ուղղափառ մահմետականութեան կը պատկանի՝ սիւննի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անդարայէն հասած լուրերու համաձայն զինուորականները բաւական դժգոհ եղած են նախագահական ընտրութեանց առաջին օրը երբ իրենց թեկնածուն՝ Զօր. Կիւրլէր երկրորդ դիրքի վրայ հասած է, պահպանողական թեկնածու Արիպուրնուի ետին, որ Ծերակոյտի նախագահն է բայց չորս շրջանէ ետք չէր կրցած մեծամասնութիւն շահիլ: Կիւրլէր միայն 175 ձայն կը ստանար մինչ Արիպուրնու 282 ձայնով չէր կրնար ընտրուիլ 600 քուէարկողի վրայ: Խորհրդարանի մեծամասնութիւնը կազմուած է Ատալէթի անդամներէ, մինչ Էճէվիթի Հանրապետական կուսակցութեան (կեդրոն-ձախ) 115 երեսփոխանները ձեռնպահ կը մնային: Իրենց տեսակէտն այն է թէ ընտրութիւն չի կրնար կատարուիլ երբ պաշարման վիճակ կը տիրէ երկրին մէջ: Ճիշդ է որ Պաշարման Վիճակի հրամանատարութիւնը բոլորովին արգիլած է մամուլին, որ քաղաքական յօդուածներ լոյս տեսնեն կամ «ազատ բեմեր»: Նոյնիսկ Տէմիրէլի մէկ չափաւոր ճառին հրատարակութիւնը արգիլուած է: Այս արգելքը դրուած է այն պատրուակով որ նախագահական ընտրութեանց վրայ ազդեցութիւն կրնան գործել թերթերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահ ընտրուած է Հեկտոր Կամբորա: Ընտրութեան Ա. փուլին ապահոված էր քուէներու 48,7 առ հարիւրը եւ այս Կիրակի ընտրութեան երկրորդ փուլը տեղի պիտի ունենար: Սակայն երկրորդ դիրքի հասած նախագահական միւս թեկնածուն՝ Ռիքարտօ Պալպին, հրաժարեցաւ, որով Կամբորա նոր նախագահը կը դառնայ: Փերոն Պուէնոս Այրէս պիտի երթայ՝ ներկայ գտնուելու համար Կամբորայի երդման արարողութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ օդանաւերու երթեւեկը միշտ անկանոն եւ դեղչուած է: Գործադուլը կը շարունակուի մինչեւ Հինգշաբթի եւ Էռ-Ֆրանս ու կարգ մը օտար ընկերութիւններ (ամերիկեան, գերմանական եւայլն) չեն վստահիր զինուորական հակակշռին:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԿՂԵՐԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԴԻՄԷ ԿՈՐ...

«Ազգերնիս կը յառաջդիմէ կոր...» կ'ըսէր Յ. Պարոնեան, երբ դեռ չէր գիտեր թէ այդ յառաջդիմութեան մրցանիշը պիտի կոտրէր... մեր կղերը: Եւ ըսել թէ մեզի պէս պարզ մահկանացուները բարոյականի դասեր պիտի առնեն Աստուծոյ այս ծառաներէն, որոնց, ըստ երեւոյթին, ականջէն քաշող ալ չկայ, մինչ մենք հարց կուտանք.— «Ցո՞ երթաս, Հայաստանեայց Եկեղեցի»:

Դեռ քանի մը տարի առաջ էր որ «գործի մարդ»ու միջազգային համբաւ վայելող եպիսկոպոս մը, անուրդի կը հանէր վանքին ձեռագիրները: Պատժուեցա՞ւ: Բնա՛ւ երբեք: Երկու տարի ետք «քննիչ» յանձնախումբ մը նշանակուեցաւ, եկաւ Երուսաղէմ գնաց, կերաւ-խմեց ու ... «քննեց»: Քննութեան արդիւնքն այն եղաւ որ զեկոյցով մը, յանձնախումբը հաստատեց թէ ոչ մէկ փաստ կայ որ այդ ձեռագիրները Երուսաղէմէն Լոնտոն գացած են եւ ոչ մէկ փաստ կայ որ... չեն գացած: Այսքան հրաշալի՛ եզրակացութիւն լսա՞ծ էք: Եւ հարցը գոցուեցաւ ու Սրբազնի հերոսները էջմիածին ալ հրաւիրուեցան, պատարագ ալ մատուցին եւ, ի հարկին, քողութիւն ալ կրնան տալ մեզի պէս մեղաւորներուն...

Նոր հերոս մը, քանի մը ատենէ ի վեր իր վրայ խօսեցնել կուտայ Մարսէյլէն Նիս: Որքան գիտենք այս երանելին ատենին մեծ-մեծ ծրագիրներ ունէր եւ դպրոց պիտի բանար Մարսէյլի մօտ: Մարդը, ըստ երեւոյթին, միտքը փոխեր է եւ ուրիշ բան բացեր է: Ըստ *Նիս-Մաթէնի* «կալուածային եւ ամուսնական գրասենեակ» մը. եւ ի վիճակի չըլլալով յանախորդ կնոջ մը երկուքուկէս հին միլիոնի կանխավճարը վերադարձնելու, ձերբակալուեր: Այս մէկը Անթիլիասականի վարդապետ *է* եղեր: Կը յուսանք որ *էր*, եւ ոչ թէ է եւ թէ նոր տեսակի միաբանութեան մը կ'անդամակցի, — տրուած ըլլալով որ մեր գիտցածին համաձայն, Կիլիկեան միաբանները *խոյսուզութեամբ* չեն զբաղիր:

Ուրիշ «կուսակրօն» մը, որ խոստմնալից ուժի եւ լուրջ դաստիարակի համբաւ կը վայելէր եւ հոգեւոր հովիւ էր Մարսէյլի մէկ հայաշատ արուարձանին մէջ, ելեր կարգուեր է, յիշելով հաւանաբար իր վեթերաններէն մէկը, որ «սիրում եմ մի կնոջ» նշանաբանը ընտրած էր:

Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՞նչ բաներ պիտի ըսէ մեր հաւատացեալ հայ մամիկը, որու համար սուրբ է մեր Եկեղեցին, ու սուրբ է նաեւ մեր եկեղեցականը, մինչ աւելի *ալան-կաա* մտայնութիւն ունեցողներ, «ա՛ն ալ մարդ է» ըսելով, կը քաջալերեն նման զայթակղութիւններ:

Մենք տակաւին աւանդապաշտ կը մնանք, թող ըսեն յետամնաց կամ հին գրլուխ, վնաս չունի: Մեր խելքը չի հասնիր այս բաներուն ու կը նախընտրենք որ մեր կղերը ոչ այնքան յառաջդիմէ, ոչ ալ այնքան արդիականանայ: Ու կ'ուզենք որ, անոնք որ կոչում չունին եւ չեն գիտակցիր թէ ի՞նչ կը նշանակէ Աստուծոյ ծառան ըլլալ, «ծոյլ»ի ասպարէզ նկատելով չիյնան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գիրկը, երբ դեռ հասուն չեն այդ զոհողութեան համար կամ շատ «աչքը բաց» են:

ՇԱՀԷՆ

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ

«ՋԱՀԱԿԻՐ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ 1919-ԻՆ

Տրապիզոնէն մեկնելէս ետք 1911ին, դադրեցուցի գրական գրադումներս ամբողջ վեց տարի, ու նուիրուեցայ ընթերցումներու եւ ուսումնասիրութեանց: Տասնըչորսի վերջերը արդէն Եգիպտոս ուսուցչական պաշտօն ստանձնած էի Գահիրէի Գալուստեան վարժարանին մէջ: Պատերազմի տարիներ էին, ժամանակ մը ետք ջարդերու լուրերը հասան մեզի:

Երիտասարդութիւնը ցեղին պատճառուած նախճիրներուն ի տես, կ'ուզէր կերպ մը գործել: Ահա այդ նպատակով կազմեցինք Երիտասարդաց Միութիւն մը, որուն կոչին խմբագրութիւնը վստահուեցաւ ինծի: Ասիկա պատճառ մը դարձաւ որ աշխատակցիմ Յուսաբերի, որուն գլուխը կը գտնուէր այդ օրերուն Արտաւազդ Հանըմեան:

Կարճ ատենի մը մէջ, աւելի քան երեք հարիւր անդամներ հաշուող Միութեան նախագահ վարչութիւնը մտածեց լոյս ընծայել Նշոյլներ անունով գրքոյկ մը: Շուտով սպառեցան անոր հազարի մօտ օրինակները, բայց ահա փոթորիկ մը առեղծուեցաւ այս հրատարակութեան առթիւ: Պատճա՞ռ, որովհետեւ մերժուած էին գրութիւնները մէկ երկու երիտասարդներու:

Նշոյլները իրենց յաջորդ համարը չունեցան:

Անցան երկու տարիներ: Ես պարբերաբար կ'աշխատակցէի Յուսաբերի, որուն մէջ Մովսէս Տէր-Գալուստեան — Լէյլանի — սրբագրիչի պաշտօն մը ստանձնած էր:

Գրասէր երիտասարդներու հոյլ մը կ'ապրէր շրջանին մէջ: Մտածեցի հիներու եւ նորերու աշխատակցութեամբ՝ գրական հաւաքածոյ մը հրատարակել Ջահակիր անունով: Ծրագիրս պարզեցի Գալուստեանի գծագրութեան ուսուցիչ Երուանդ Տէմիրճեանի եւ կողքին համար պատկեր մը գծել խնդրեցի:

Տէմիրճեան գծեց այդ պատկերը:

Ջահը բարձր ձեռքին մէջ սեղմած՝ հերարձակ բոկոտն երիտասարդի մը պատկերն էր ան, յառաջ ընթանալու դիրքով:

Քաղաքական այդ օրերուն, այդ պատկերը գտայ հոգիիս խօսող ու դրի զայն հաւաքածոյին ճակատը:

Ջահակիրի Ա. թիւը կը բաղկանար 112 էջերէ. յօդուածներ կամ գրութիւններ ունէին Մուշեղ Արք. Սերոբեան, Հրանտ Նազարեանց, Յովհաննէս Սէթեան (Ե. Վ. ծածկանունով), Համբարձում Երամեան, Յ. Թ. Գայայեան, Մարի Յ. Զայլայեան, Հմայեակ Ամիրեան, Ղազար Բոլատ, Աղաւնի Գոլոյեան, Տոքթ. Ն. Պաղտիկեան, Մարտիրոս Ոսկեան, Յովհ. Սուֆեան, Յ. Մարգարեան, Յովսէփ Թըրբեան, Տիկին Ա. Լալայեանց, Զաքար Մասիկեան, Մ. Տէր-Սահակեան, Ակիլլինէ, Խ. Ս. Գուրեան եւ խմբագիրը: Գրութիւններ վերցուած էին Է. Ակնունիէ եւ Դ. Վարուժանէ. թարգմանածոյ կտորներ կային Մարի Լուիզ Վինեօնէ, Վ. Հիւկոյէ եւ Թատերագիր Ժորժ Ռիվոլէ:

Կարճ ժամանակէն կը սպառէր Ջահակիրի Ա. թիւը. խրախուսուած անոր գըտած ջերմ ընդունելութենէն, ձեռնարկեցի Բ. թիւին պատրաստութեան, որուն ծաւալը կը հասնէր այս անգամ 134 էջի: Բ. թիւին մէջ գրութիւններ ունէին Ռուբէն Որբերեան՝ Եթովպիայէն, Տոքթ. Մ. Սալբի, Հրանտ Նազարեանց, Անայիս, Զ. Մասիկեան, Սահակ Մեսրոպ, Տիկ. Զապէլ Թիւրապեան, Խանդամուր, Յ. Սուֆեան, Վ. Պէքեարեան, Լէյլանի, Ս. Պօղոսեան, Վ. Ենիգոմշուեան, Տոքթ. Ռ. Թագւորեան, Մ. Ոսկեան, Թ. Եղիշէ եւ խմբագիրը: Գրութիւններ վերցուած էին Ա. Ահարոնեանէ, Սիամանթոյէ. թարգմանութիւններ կային Ժան Ռիշբրէնէն, Էմոն Հարօքուրէն, Հ. Իպսէնէն, Մ. Մեթերլինկէն եւ Սիւլի Բրիւտոմէն: Ջահակիրի թէ Ա. եւ թէ Բ. թիւերը պատկերազարդ էին եւ հրատարակուեցան 1919ին, Գահիրէ, «Ոսկետառ» տպարանին մէջ:

Ջահակիրէն լաւ յիշատակներ ունիմ, ուստի 1924ին երբ Պէյրութ գացի, եւ 1929ին, երբ թերթ մը հրատարակելու միտքը ունեցայ, պահեցի անոր համար Ջահակիր անունը: Սակայն, առօրեայի ծաւալով, պատկերազարդ եւ գրական բովանդակութեամբ այս շաբաթաթերթը հազիւ 12 թիւ կրցայ հրատարակել:

Գրական նախափորձերս ըրած էի Տրապիզոնի մէջ 1909ին: Երկրորդ անգամ, ուրեմն, անոնք ծայր կուտային Յուսաբերով, որ այդ շրջանին փոքրածաւալ թերթ մըն էր: Այդ փորձերը շարունակուեցան Ջահակիրով: Յետագային հակիրճ աշխատակցութիւն ունեցայ Ատանայի մէջ լոյս տեսնող Կիլիկիա օրաթերթին, որ իմ հոն եղած շրջանիս կը խմբագրուէր Լեւոն Մոզեանի կողմէ: Յաջորդ տարին, 1920ին, երկու ամսով գըտնուեցայ Իզմիր, վարեցի Գոյամարտ օրաթերթի խմբագրութիւնը, ապա անցայ Պոլիս, դարձայ Ազգ. Հիւանդանոցի մէկ բաժնին մէջ հաստատուած որբանոցին տնօրէն. կատարեցի Մ. Մեթերլինկի երկու թատերախաղերուն — Իշխանուհի Մալէնի եւ Սթիլմոնտի Քաղաքապետի թարգմանութիւնը եւ աշխատակցեցայ Ճակատամարտի, Շաւիղի եւ Հ. Մառքի Հայ կին ամսաթերթին:

Հարկադրուած, Պոլսէն անցայ Ռումանիա, անկէ Լիբանան եւ մնացի Պէյրութ տասնըչորս տարի, պաշտօնավարելով Ս. Նշան Ազգ. վարժարանի մէջ իբրեւ տնօրէն: Հիմա, երբ կ'անդրադառնամ հին օրերու, գոհունակութեամբ կը հաստատեմ, թէ Ջահակիրին իրենց աշխատակցութիւնը բերող երեսուն հոգիէն հազիւ կ'ապրին վեցը, հասած անոնք ալ՝ իրենց վերջալոյսին:

Մահուան մանգաղը հնձեց ազգայիններ, որոնց մէջ վաւերական արժէք մըն էին Մուշեղ Սերոբեան, իբրեւ գրող եւ գործիչ, Հրանտ Նազարեանց, Յ. Սէթեան, Ռուբէն Որբերեան, Անայիս, Մ. Ոսկեան, իբրեւ բանաստեղծ, Համբարձում Երամեան, ծանօթ տնօրէնը Վանի Երամեան վարժարանին, Տոքթ. Սալբի, Ակիլլինէ, Սահակ Մեսրոպ, Յ. Սուֆեան, Ղազար Բոլատ, Ս. Պօղոսեան եւն., իբրեւ գրչի կապուած անուններ:

Արդի մեր պայմաններուն մէջ հազիւ թէ կարելի ըլլայ անդրադառնալ անցեալի լեղի եւ քաղցր յիշատակներուն:

Կարեւոր են անոնք սակայն, տալու համար հոգեբանական գծագիրը մարդոց, որոնք նախասիրութիւններ ունեցան եւ յոյսեր ու յանկարծ տեսան, որ դեռ չհասած իրենց երազներուն, պէտք է ձգեն մեր աշխարհը:

Տխուր բան մը կայ այս իրականութեան մէջ, տխո՛ւր, բայց ամէնուն համար հասարակաց սակայն:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Բ. ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐԸ

Ռուսական գէտերը նկատած են, թէ մահուան դատապարտուածներու թիւը տասը առ հարիւրէն աւելի չէ եղած: Քանի մը դատավարութիւններու քննութիւնը՝ կատարուած պատահական ձեւով, ցոյց կուտայ, թէ 1936էն 1940ի միջեւ ձերբակալուած 471 անձերէ 52ը մահուան դատապարտուած է, ինչ որ 10էն 11 տոկոս կը նշանակէ: Այսպէս, 7 միլիոն ձերբակալեալներէն մօտաւորապէս 700.000ը գնդակահարուած է «օրինական» ճամբով: Ռուս աղբիւրներու համաձայն գնդակահարուածներու թիւը կէս միլիոնէն աւելի չէ եղած:

800.000 ՀՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԲԱՆՏԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եւդէնի Կինզպուրկ իր գիրքին մէջ կ'ըսէ, թէ 1937 Օգոստոսէն սկսեալ Լեֆորտովայի մէջ օրական 70 հոգի կը գնդակահարուէր: Հաւանական է, որ առաջին հինգ ամիսներուն (1937) գնդակահարութիւնները մեծ չափերու չէին հասած, սակայն, կացութիւնը վատթարացած ըլլալով ձմեռը, գնդակահարուածներու թիւը 400.000 եղած է Լեֆորտովայի մէջ 1937էն 1938: Եթէ նկատի առնենք, որ ուրիշ բանտերու մէջ գնդակահարութիւնները քան անգամ աւելի են եղած՝ մաքրագործուածներու թիւը 800.000ի հասած է: Աւելցնենք, որ Էն Քա Վէ Տէի շրջանային գործակալները պարբերաբար հրաման կը ստանային որոշ թիւով «ժողովուրդի թշնամիներ» մաքրագործելու: Այսպէս, նախկին ոստիկան մը կ'անդրադառնայ Եժքովի մէկ հեռագրին՝ ուղղուած Փրունզէի (Կիրգիզիոյ մայրաքաղաքը) Էն Քա Վէ Տէի պետին, որ ըստ երեւոյթին շրջաբերական – հեռագիր մըն էր՝ ուղղուած բոլոր շրջաններուն: Հեռագիրին բովանդակութիւնն էր՝ «հրահանգ ընդունելու 10.000 ժողովուրդի թշնամի: Հեռագրեցէք արդիւնքը»: Պատասխանը այսպէս շարադրուած էր. «Համաձայն ձեր հրահանգին ժողովուրդի թշնամիները, որոնց անունները կը գտնէք ստորեւ, գնդակահարուած են»: Սվերդլովսկի շրջանի ոստիկանութեան ղրկուած հրահանգ մը կը պահանջէր 15.000 հոգի մաքրագործումը: Ուրիշ հրահանգ մը՝ 500 հոգիի մաքրագործումը կը պահանջէր Նովոսիպիրսկի մօտակայ փոքր քաղաքի մը համար: Սակայն տեղւոյն գործակատարները միայն թեթեւ յանցագործներ գտած են, որով հարկադրուած են գնդակահարել կղերականներ, իրենց ընտանիքի այն անդամները, որոնք քննադատութիւններ կատարած էին իշխանութիւններուն դէմ եւ նախկին սպաներ: 1943ին, գերման գրաւման շրջանին, բազմաթիւ գերեզմանատուներ գտնուած են Վիննիձայի մէջ, Ուկրանիա, ուր Կատինի նման մասնագէտ բժիշկներէ կազմուած յանձնախումբեր քննութիւններ կատարած են: Աւելի քան 9.000 դիակներ խրամրու վրայ դիզուած էին, բոլորն ալ գնդակ մը ստացած էին իրենց ծոծրակին. քանի մը հոգիի ալ գլուխը ջախջախուած էր: Յանձնախումբը 1670 դիակ քննած էր. կը թուի թէ ջարդը տեղի ունեցած է 1938ին: Ընտանիքներու վկայութիւններէն պարզուած է, որ վերջին ձերբակալութիւնները կատարուած էին նոյն տարուան Յունիսին: Հաւանական է, ուրիշ գերեզմանատուներ ալ կան ասոնց նման:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԱՄԲԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Յիշեցինք, որ անկախ տրուած մահապատիժներէն, դատարանները տաժանակիր աշխատանքի վճիռներ կ'արձակէին «նամակագրութեան արգելքով»: Ոչ մէկ նախկին բանտարկեալ իրեն բանտակից ունեցած է այս ձեւի պատիժ ստացող մը:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Գալով զօրավար Ֆրանց Հոլտէրի, որ ծովային բանակին սպայակոյտի պետն էր, ան ալ հետեւեալը գրած էր իր օրատետրին մէջ «մենք ստորագնահատեցինք ռուսական հսկան»: Գերմանացիները բազմաթիւ անգամներ ստիպուեցան ետ առնել թուականը այն յաղթական տողանցքին, զոր Հիթլեր որոշած էր կատարել Լենինկրատի պալատի հրապարակին վրայ: Բայց, վերջ ի վերջոյ, ո՛չ հրամանները, ո՛չ հերոսութիւնը, եւ ոչ ալ թափուած արիւնը յաջողեցան կասեցնել գերմանական բանակը:

Ֆոն Լիպ վերակազմեց իր ուժերը եւ սկսաւ Օգոստոս 8ի յարձակողականին: Լենինկրատի թերթերէն մէկուն թղթակիցը ականատես եղած էր ճակատի վրայ գոյացած ճեղքերէն մէկուն: Նկարագրականը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ դժոխային տեսարան մը: Ճամբաները խճողուած էին գիւղացիներով եւ խառնիճաղանջ առարկաներ բեռցուած սայլերով, որոնց լծուած էին կովեր ու խոզեր: Կարաւանին ամբողջ երկարութեան շուներու վոհմակներ կը վազէին հաչելով ու ոռնալով: Անոնց կը հետեւէին նահանջող զինուորներու անգլուխ խումբերը, աղտոտ, սպառած ու շլմորած:

Ոչ մէկ բան կրնար կեցնել յուսահատ ու ընկճուած մարդկային այդ հոսանքը: Թղթակիցը հարցուփորձեց զինուորներէն ոմանք, որոնք խօսեցան գերման զինուորական ուժին ճնշող առաւելութենէն, վըտանգաւոր թանքերէն, վայրաշուներէն: Թշնամի բանակը գերազանց ուժի մը տէր է, կ'ըսէին անոնք, անյողդողդ ու անպարտելի:

Ահաւոր ճշմարտութիւն մը կար այն հրամանին մէջ զոր Ֆոն Լիպ ուղղեց իր զօրքին երբ անոնք ճեղքեցին Լուկայի ճակատը:

«Զինուորներ ըսած էր ան, մարդիկը զոր կը տեսնէք ձեր առջեւ, ոչ միայն բոլշեւիկ բանակին մնացորդներն են, այլ նաեւ Լենինկրատի վերջին բնակիչները: Քաղաքը պարպուած է, քայլ մը եւս եւ հիւսիսի բանակը պիտի տօնէ իր յաղթանակը»:

Օգոստոս 20ին պաշտպանութեան գիծը սկսաւ տեղի տալ:

Գրեթէ ամէն կողմէ ամբողջովին քայքայուած եւ կազմալուծուած էր: Լենինկրատի ճամբան բաց էր այլեւս: Այդ օրը Ժտանով խորհրդակցութեան հրաւիրեց կուսակցութեան անդամները: Կարմրած աչքերով, պրկուած դէմքերով բոլորն ալ յոգնած եւ յայտնապէս վրդովուած երեւոյթ մը ունէին: Անոնցմէ շատեր իրենց զէնքերը միասին էին առած: Առաջին խօսք առնողը եղաւ Վորոշիլով, ատրճանակը գօտիին մէջ, ցպիկով մը քարտէսին վրայ ցոյց տալով քաղաքին պաշտպանութեան յատակագիծը: Անկէ վերջ Ժտանով հանդիսաւոր շեշտով մը յայտարարեց.

«Պէտք է փութով քաղաքացիներուն սորվեցնել փողոցային կռիւներու թեքնիքը: Ասիկա մահու կենաց պայքար մըն է. պէտք է հաւաքենք մեր բոլոր կարողութիւնը ու Լենինկրատի առջեւ փորենք ֆաշիզմի գերեզմանը»:

Յաջորդ օրը այդ յայտարարութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցուէր ժողովուրդին եւ պատերուն վրայ լայնածաւալ ազդեր կ'ըսէին. «Թշնամին մեր դուռը հասած է»:

ՍԹԱԼԻՆԻ ՎԱԽԵՐԸ

Ժտանով ու Վորոշիլով կազմեցին պաշտպանութեան մասնաւոր խումբ մը, որուն տրուեցաւ պատրաստութիւնը այն կռիւներուն որոնք տեղի պիտի ունենային Լենինկրատի մէջ, փողոցէ փողոց: Քաղաքը 150 պզտիկ մասերու բաժնուեցաւ: Այդ մասերուն ամէն մէկը պիտի պաշտպանուէր շուրջ 600 այրերու, կիներու եւ պատանիներու կողմէ: Պատերազմիկները զինուած էին ըստ բախտի ամէն տեսակ զէնքերով, դաշոյն, ցից, մոլոթովի քոքթէյլ եւայլն: Քաղաքը պաշտպանուած էր Վիշապի ակռայ կոչուած կրաղիւսի հսկայ զանգուածներով, որոնք թշնամի հրասայլերուն ճամբան պիտի կտրէին: Քակուած շոգեկառքի գիծեր խառնիխուռն ցցուած էին արուարձաններու շրջակայքը, թանձրախիտ անտառներու պէս: Շինուած էին նաեւ փոքրիկ մարտկոցներ, համազարկի բոյներ ու ծուղակներ՝ հրասայլերու դէմ, մինչ ճեմապարտէզներու եւ հրապարակներու վրայ հսկայական սիւներ տնկուած էին, սաւառնակներու էջքը արգիլելու համար:

Օգոստոս 26ին, Գերմանները գրաւեցին Լիպանի կայարանը, որ հազիւ 80 քիլոմեթր հեռու էր քաղաքին հարաւ-արեւելքէն:

Ժտանով հեռու հեռաձայնեց Սթալինի եւ խնդրեց որ փութով օգնական ուժ ղըրկուի, որպէսզի քաղաքը կարենայ դիմադրել:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(8 – Շար.)

ՏԻԿԻՆ ԼԱՖԱՐԺ

Բ.

Տարլ շատ չէր սիրեր կարկանդակները։ Բայց ի՛նչպէս մերժել այս մէկը, որ պատրաստուած է իր մօրը կողմէ եւ որուն ղրկած էին իր սիրելի կնոջ ձեռները։ Տարլ կերաւ մաս մը, շատ յաջող կարկանդակ մը չէր, մնացածը նետեց բուխերիկին մէջ։

Անմիջապէս մտաւ անկողին։ Բայց չկրցաւ քնանալ. ստամոքսի ցաւեր կը զգար, սիրտը կը խառնուէր։ Յաջորդ առտու չկրցաւ անկողինէն ելլել, եւ քանի մը օր պառկած մնաց։ Սկսաւ անիծել Փարիզի ճաշարանները, ուր յաճախ աւրուած միս կը հրամցնէին յաճախորդներուն։ Որոշեց յետադային աւելի զգոյշ ըլլալ։ Հակառակ իր վիճակին, շարունակեց այցելութիւնները, բայց ստամոքսին եւ կոկորդին ցաւերը հետզհետէ կը սաստկանային։ Որոշեց վերադառնալ իր սիրելիներուն մօտ։

1840 Յունուար 3ին հասաւ Լը Կլանտիէ տկար, նիհարցած, դալուկ ու դանդաչուն։ Ոտքի կենալու ուժ չունէր։ Մտաւ անկողին։

Ընտանիքին բժիշկը՝ Տոքթ. Պարտոն քննեց հիւանդը եւ բան մը չհասկցաւ այս խորհրդաւոր հիւանդութենէն։ Ուրիշ բժիշկ մըն ալ նոյն եզրակացութեան յանգեցաւ։

Բոլոր այցելուները կը հիանային Տիկ. Լաֆարժի պարտաճանաչութեան վրայ. այնքա՛ն հոգ կը տանէր իր հիւանդ ամուսինին։ Գիշերները արթուն կը մնար եւ մեծ կանոնաւորութեամբ կուտար դեղերը։ Շուտով դեղակը լեցուեցաւ ալգականներով։

Տիկ. Լաֆարժ կը խնամէր իր ամուսինը, բայց նոյն ատեն կը շարունակէր պայքարը առնէտներուն դէմ։ Եւ վախնալով որ դեղագործը այլեւս մերժէ արսենիք հայթայթել իրեն, խնդրած էր Տարլը խնամող երկու բժիշկներէն, որ դեղագիրներու վրայ աւելցնեն քանի մը կրամ ճերմակ թոյն։

Սակայն, շրջանի գիւղերուն մէջ շշուկներ կը տարածուէին։ Գիւղացիները լաւ կը ճանչնային Տարլը, որ միշտ առողջ էր ու կայտառ։ Մէկ պատճառ կը տեսնէին այդ հիւանդութեան՝ թունաւորումը։ Շշուկը հասաւ մինչեւ Կլանտիէ, հիւանդին մօր եւ քրոջ ականջին։ Քանի մը անգամ դաւաթները լուալու ատեն, անոնց յատակը տեսած էին ճերմակ փոշի մը, որ չէր հալած դեղին հետ։ Տարլին մայրը լուր տուաւ տան բժիշկին, որ անմիջապէս հակաթոյն մը տուաւ հիւանդին։ Բայց արդէն ուշ էր։ 1841 Յունուար 13ին, Տարլ Լաֆարժ, ստամոքսային ահաւոր ցաւերու մէջ, աչքերը կը փակէր ընդմիշտ։

Տնեցիներէն մէկը նամակով մը եղելութիւնը յայտնած էր արդէն նահանգի ոստիկանութեան։ Յունուար 15ին, Լը Կլանտիէ ժամանեցին արքայական պալատի դատախազը, հարցաքննիչ դատաւորը եւ գրագիր մը։ Նախ խուզարկեցին տունը եւ գտան արսենիքի ծրարներ։ Յետոյ սկսաւ դիակզննութիւնը չորս բժիշկներու կողմէ։ Անոնց եզրակացութիւնը եղաւ հետեւեալը. Տարլ Լաֆարժի մահուան պատճառը թունաւորում էր։ Յունուար 24ին, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Տիկ. Լաֆարժը եւ զայն արգելափակեց Պրիվ քաղաքի բանտին մէջ։

Եւ սկսաւ Լաֆարժ հարցը, որ յուզեց ամբողջ Ֆրանսան։ Տիկ. Լաֆարժ ունէր կողմնակիցներ եւ հակառակորդներ։ Մարի քանի մը շաբթուան ընթացքին ստացաւ վեց հազարէ աւելի քաջալերական նամակներ։

Մարի Լաֆարժ իր պաշտպանութեան համար վարձած էր երկու հռչակաւոր փաստաբաններ, որոնց կ'օժանդակէր Տարլ Լաշօ, որ հազիւ քսաներկու տարեկան էր։ Առաջին օրէն իսկ Լաշօ հմայուեցաւ Մարիի գեղեցկութենէն եւ վարուելակերպէն եւ անմիջապէս եղաւ անոր պաշտպան ասպետը։

Սեպտեմբեր 4ին, ամբաստանեալը ներկայացաւ Թիւլի ոճրագատ ատեանին առջեւ։ Առաջին վայրկեանին իսկ պարզուեցաւ, որ գլխաւոր դատաւորը հակալափարժական մըն էր։ Նիստէն քանի մը ժամ առաջ, իր մտերիմներուն յայտարարած էր.

— Այդ կինը, ի յառաջագունէ կորսուած դատ մըն է։

Վկաներու շարքին մէջ կային Տարլ Լաֆարժի ազգականները եւ վերակացու Ժան Տընին, որոնք ծանրօրէն ամբաստանեցին իրենց հարսն ու երբեմնի տիրուհին։

Պաշտպանները անմիջապէս անցան յարձակողականի եւ առարկեցին, որ դիակզննութիւնը օրինաւոր չէր եղած։ Մարմինին քննուելիք մասերը բաց ամաններու մէջ տեղաւորուած էին, եւ որեւէ մէկը կրնար անոնց մէջ արսենիք զետեղած ըլլալ, քննութենէն առաջ։

Պէտք եղաւ կատարել տալ երկրորդ դիակզննութիւն մը։ Այս անգամ գործը յանձնուեցաւ Լիմոժի դեղագործներուն, որոնք յայտարարեցին, որ արսենիք չկար մեռեալի մարմնին մէջ։

Երրորդ դիակզննութիւն մըն ալ տեղի ունեցաւ դատարանի քովի սենեակին մէջ, Սեպտեմբերի տաք օր մը։ Գարշահոտութիւնը այնքան անտանելի էր, որ ներկայ կիներէն ոմանք նուաղեցան դատարանի սրահին մէջ։ Այս քննութիւնն ալ յանգեցաւ նոյն եզրակացութեան։ Տարլի օրկաններուն մէջ արսենիք գոյութիւն չունէր։ Չորրորդ քննութիւն մըն ալ կատարուեցաւ, այս անգամ հռչակաւոր քիմիագէտ Փրոֆ. Օրֆիլայի կողմէ։ Այս անգամ, եզրակացութիւնը քիչ մը տարբեր եղաւ. մեռեալին օրկանները կը պարունակէին աննշան քանակութեամբ արսենիք, եւ կարելի չէր պնդել, որ անիկա եղած էր մահուան պատճառը։

Խօսք առին պաշտպան փաստաբանները, խօսք առաւ ընդհանուր դատախազը։ Դատաւորը հարցուց.

— Բան մը ունի՞ս ըսելիք։

— Կ'երդնում որ անմեղ եմ այս հարցին մէջ, — ըսաւ Մարի Լաֆարժ։

— Դատարանը չլսեց, — պատասխանեց դատաւորը։

Ապօրէն արարք մը կը գործէր ան, երդուեալներուն մտքին վրայ ազդելու նպատակով։

Վճիռը եղաւ ցկեանս տաժանակիր աշխատանք։ Երեք փաստաբաններէն երկուքը որոշեցին այլեւս չզբաղիլ Տիկ. Լաֆարժի ճակատագրով։ Մեթր Լաշօ, միակը կանգնած մնաց պատնէշի վրայ։ Յաճախ այցելութեան կուգար բանտարկեալին ու զայն կը քաջալերէր։ Կը թղթակցէին կանոնաւորաբար եւ սիրոյ զգացումը կ'աճէր իրենց սրտերուն մէջ։

«Սիրտս քեզի կը պահեմ, — կը գրէր Տիկ. Լաֆարժ, — անցեալէն բան մը չմնաց անոր մէջ։ Ան կը պատկանի ապագային»։

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Աւելին, եթէ Վիննիծայի գերեզմանատան գլխակները քննուած են, զոհերուն ընտանիքներէն շատեր հաստատած են, թէ անոնք «նամակագրութեան արգելքով» տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած էին։ Կարելի է եզրակացնել, թէ իշխանութիւնները այս տարազը կը գործածէին ցոյց չտալու համար գնդակահարուածներու ճշգրիտ թիւը։ Անշուշտ հնարաւոր չէ ճշդել այս ձեւով գնդակահարուածներու թիւը, սակայն համայնավար իշխանութիւնները այս տարազը պիտի չօգտագործէին, եթէ գնդակահարութիւնները մեծ ծաւալ ունեցած չըլլային։ Նախկին գաղտնի ոստիկան մը կը հաստատէ, թէ ասիկա ընդհանրացած ձեւ մըն էր։

Նոյն թուականներուն, զանգուածային գնդակահարութիւններ կատարուած են ճամբարներու մէջ։ Ընդհանրապէս ասոնք գաղտնի կը պահուէին։ Կարգ մը բանտարկեալներ կ'անհետանային յատուկ կեդրոններու մէջ։ Բայգալ–Ամուր շրջանի երկաթուղիի ճամբարներու մէջ, օրինակ, 50.000 հոգի գնդակահարուած է գաղտնի կերպով 1937–38ին։ Միւս կողմէ ընդհանրացած էին գնդակահարութիւնները ճամբարներու մէջ։ Հակախորհրդային քարոզչութեամբ եւ խափանարարական գործունէութեամբ ամբաստանեալները կը գնդակահարուէին։

Ինչպէս կը տեսնուի, դժուար է գնդակահարուածներու ճշգրիտ թիւը սահմանել։ Սակայն մէկ միլիոնէն նուազ չէ։ Ըստ ԷՆ Քա ՎԷ ՏԷի գործակալի մը, երկու միլիոն հոգի մաքրագործուած է 1936էն 1938ի վերջը։ Ուրիշ տեղեկագիր մը երեք միլիոն ցոյց կուտայ։ Ասոնք չափազանցուած կը թուին ըլլալ։ Կամ թերեւս ասոնց մէջ կան բնական մահով անհետացածները, մահեր, որոնց պատճառը ճամբարներու վատթար պայմաններն են եղած։

Թ. Ա. Թ.

Փաղուէն Փաղուէ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի «Գ. Իփէկեան» թատերախումբը, Փետրուար 23էն ի վեր, շաբաթական երեք օր, մեծ յաջողութեամբ կը ներկայացնէ Մ. Իշխանի «Մեռնիլը որքա՜ն դժուար է» թատերախաղը։ Ներկայացումները տեղի կ'ունենան Պուրճ Համուտի «Յակոբ Տէր–Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ Մարտ մէկին տեղի ունեցած է դաշնակի արշաւ մը, կազմակերպուած «Սիփան» ակումբի կողմէ։ Վարդանանց տօնի բաժակներուն տիրանալու համար մասնակցած են քսան մարզիկներ, երկու սեռէ։ Այրերու բաժնին մէջ առաջնութիւնը ապահոված է Ժան Նալչայեան։ Երկրորդ դասի մրցումներուն մէջ առաջնութիւնը ձեռք ձգած է Արա Խաչատուրեան։ Աղջկանց մրցումներու Ա. եւ Բ. դասի մրցումները շահած են Մարիան եւ Մանու Նալչայեան։

ՊՈԼՍՈՅ Գատըգիւղի Արամեան – Ունճեան վարժարանի հիմնադրութեան հարիւրամեակի յոբելենական հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Մարտ չորսին։ Նախագահած է Պոլսոյ Պատրիարքը։ Հանդիսութեան խօսած են վարժարանի նախկին վաստակաւոր տնօրէնը՝ Վահրամ Պուրմայեան եւ այժմու տնօրէնուհին՝ Տիկին Իրմա Աճէմեան։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ՆԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

– Ի՞նչ փոյթ ժամանցումը։ Օրէնքէն չէ որ արդարութիւնը պիտի պահանջեմ, եթէ երբեք ողջ ըլլայ ու դիմացս ելլէ ան...։ Թշուառականը իր ոճրին շնորհիւ հարստացած, անշուշտ անունը փոխած ու ամուսնացած է։ Գայթակղութիւն առաջ պիտի գայ իր շուրջ. իրեններուն տեսութիւնը եւ անարգանքը պիտի բաւեն իմ վրէժս լուծելու։

Միլիոնատէրը ոտքի ելաւ, սակայն վրդովումի մը մատնուած։ Քանի մը երկվայրկեան սենեակը չափչփեց անդադրին։ Յանկարծ կանգ առաւ ու փոխուած ձայնով մը ըսաւ.

— Համամիտ եմ որ ձեր հօր վրէժը լուծէք, բայց կը տարակուսիմ որ ձեր նպատակին հասնիք։ Հիմա դառնանք քիչ մը առաջուան մեր խօսքին...։ Դուք կը խնդրէք գործարանիս մէջ պաշտօն մը ունենալ, որ ոչ միայն ձեր ներկան, այլեւ ապագան ապահովէ...։ Լաւ, այդ պաշտօնը կը յանձնեմ ձեզի։

— Ա՛հ, պարոն...։

Ու երախտագիտութեան խոյանքի մը մէջ՝ Լիւսիէն բռնեց Ժաք Կարոյի ձեռքերը, որոնք պաղ էին։ Միլիոնատէրը քաշեց ձեռքերը, առանց ձեւացում ընելու ու ըսաւ.

— Դուք ուսեալ եւ կարող երիտասարդ մըն էք. մնաց որ, ձեր կարողութիւնը ապացուցած էք Սմիրնա եւ Ընկ. Տան մէջ։ Ինծի գործակից կ'ընեմ ձեզ։ Իմ փոխանորդս պիտի ըլլաք։ Աշխատութեանց տնօրէնի ձեր տիտղոսով բացարձակ իրաւասութիւն պիտի ունենաք աշխատանոցներուն մէջ։ Դուք պիտի ընտրէք գծագրիչները, գործապետները, գործաւորները, ու անոնք ձեր հրամաններուն տակ պիտի գործեն։ Մէկ վայրկեան իսկ մի՛ կորսնցնէք...։ Կը փափաքիմ որ երեք օրէն պատրաստ ըլլայ գծագրութեան այն աշխատանոցը, զոր կը փափաքիմ ժամաժամբար հաստատել հոս։ Կատարած ճամբորդութեանս շնորհիւ ստացած եմ այնպիսի յանձնարարութիւններ զոր պէտք է գործադրել ամենակարճ ատենի մէջ։ Օրուան ամէն ժամուն պէտք պիտի ունենամ ձեզի...։ Հետեւաբար, իմ մօտս բնակելու էք։ Իբր սկզբնաւորութիւն՝ տասներկու հազար ֆրանք տարեթոշակ պիտի վճարեմ։ Բաւարա՞ր է։

— Անշուշտ, պարոն. չէի համարձակեր այդքան պահանջել։

— Կարճ խօսքով, կ'ընդունի՞ք։

— Կատարեալ երախտագիտութեամբ։

— Լաւ, համաձայնեցանք, յարեց Փօլ Հարման։ Վաղուընէ իսկ եկէք, հսկելու համար կահաւորմանը վրայ յարակից սենեակի մը, որ պիտի կրնայ տասներկու գծագրիչ բովանդակել։ Այսօր, պիտի այցելեմ Քուրպըվուայի շինութիւնները։ Ինծի ընկերացէք, աչքով տեսնելու համար իմ գործարանիս կարեւորութիւնը։

— Շուտով ճաշի կ'երթամ ու կը վերադառնամ, ըսաւ Լիւսիէն։

— Մեզի հետ պիտի ճաշէք...։

— Պարոն, կը յփացնէք զիս...։ Ձեր շնորհիւ, այնքան մռայլ եղող ապագաս ճառագայթագեղ կը դառնայ...։ Ի՞նչպէս շնորհակալ ըլլամ ձեր ըրածին համար...

— Իմ աղջկանս, ձեր ժորժ Տարիէ բարեկամին, ու վերջապէս ձեր արժանիքին կը պարտիք ձեր շնորհակալութիւնները, պատասխանեց Փօլ Հարման։ Ուրեմն, համաձայն ենք, այնպէս չէ՞, երիտասարդ բարեկամս...։ Սալոնին ճամբան գիտէք արդէն. հոն գացէք ու Մէրիի քով ինծի սպասեցէք...։ Անոր իմաց տուէք որ հինգ վայրկեանէն ձեզի պիտի միանամ ու միասին պիտի ճաշենք։

Լիւսիէն դուրս ելաւ, ուրախութենէն արբշիռ ու դէպի սալոն ուղղուեցաւ։ Այն ատեն Ժաք Կարօ աթոռի մը վրայ ինկաւ ընկճուած ու անէացած։

— Լիւսիէն Լապրո՛ւ, մրմնջեց Ժաք, խեղդուկ ձայնով մը։ Սպաննո՛ւած մարդուս զաւակը։ Ու իմ աղջիկս է որ կը պաշտպանէ զայն... աղջկանս հովանաւորութեամբ ինծի կը ներկայանայ...։ Լիւսիէն Լապրու ա՛յս տան մէջ։ Ու ան կը հաւատայ Ժանն Ֆորթիէի անմեղութեան ... Ժաք Կարոյի յանցապարտութեան... Լիւսիէն Լապրու քանիմէկ տարի յետոյ կ'ուզէ հօրը վրէժը լուծել դայթակղութեամբ... որ պիտի անպատուէ թէ՛ զիս եւ թէ աղջիկս...։ Ոչ... ոչ, այդ բանը ըլլալու չէ...։ Այդ բանը ըլլալու չէ։ Լիւսիէն –ինծմէ բաժնուելու չէ այլեւս։ Պէտք է որ իմ քովս ապրի, որպէսզի իր բոլոր գործերը գիտնամ, իր բոլոր մտածումներուն հետեւիմ, ու ի հարկին բնաջնջեմ զայն, ինչպէս ըրի հայրը, եթէ երբեք ան կասկածի թէ Հարուստ ճարտարապետ Փօլ Հարման նոյնինքն Ժաք Կարօն է։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Անժելինի եւ զաւակները, Տէր և Տիկ. Կիրակոս Թէրզեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Անժելինի, Օր. Անի Թէրզեան, այրի Սեւօր Քարեան եւ զաւակները, Պ. Սեղրակ Քարեան, Պ. Գ. Նաճարեան եւ զաւակները, նաեւ ժամագործեան ընտանիքին անդամները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԹԷՐԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Քարեան)

մահը, որ պատահեցաւ 83 տարեկանին, Կուռնըվիլի իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Մարտ 15, ժամը 14ին Առնուվիլի Հայաստան. Առաք. Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կուռնըվիլի նոր գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ողբացեալ Տիկին Օհաննէս Պօյաճեանի (ծնեալ Զարուհի Օհանեան) մահուան տխուր առթիւ.—

Տիկին Ներսէսեան, Տիկին Մելինէ Մարգարեան, Տիկին եւ Օրիորդ Տէր-Ներսէսեան, Տէր եւ Տիկին Պիւռթէ 100ական Ֆր.: Տիկին Կիւլպէնկեան, Տիկին Խուպէսէրեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Սապակ, Տէր եւ Տիկին Ալլաղանեան, Ոմն 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զաքըճեան 30 Ֆր.:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ազգային Միութեան Վարչութեան

Կիրակի, Մարտ 18,
կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
Պուալօ փողոց 295

Կը նախագահէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը՝ բանախօսութիւններով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Առնուվիլի հայերէն դասընթացքներու Վարդանանցի նուիրուած հանդէսը Մարտ 18, Կիրակի օր ժամը 4·30ին, Առնուվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Ռիւ Ժան-Ժօրէս, Լէօ Լակրանժ մարզարանին դիմացը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Ապրիլ 12ին, ժամը 20·30ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ՚ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 29ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Առ այդ փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ճաշ-պարահանդէս կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին՝ Մայիս 12ին, Շաբաթ:

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները

23 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Մարտ 18, ժամը 14ին Աճարոնեան ակումբը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Գ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Նոր Սերունդը: Երգ, արտասանութիւն, պար:

Ճոխ պիւֆէ մինչեւ ժամը 22:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի դպրոցի արձանագրութիւններն ու դասաւանդութիւնները սկսան Շաբաթ, Մարտ 10ին, կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5, տեղւոյն Քաղաքապետարանի կից՝ նախկին մանկապարտէզը:

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան ճաշասեղան-խնճոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ
Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 20 փրանք

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 16, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ
Բ. ՅԱՐԿԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Արթինեան Ա. 3000 Ֆր.

Տօքթ. Ճապուրեան 2000 Ֆր.

Ոմն 500, փոխան ծաղկեպսակի նոյն նպատակով ի յիշատակ Զ. Պօյաճեանի Պր. Օ. Պօյաճեան 100, Օր. Ե. Օհանեան 200, Պր. Ն. Օհանեան 100, Տիկ. Գէորգեան 100, Պր. Կիմիւշեան 50, Տիկ. Նուրա 50, Տիկ. Մոսթիճեան 50, ի յիշատակ Ովսաննա Մարթայեանի Մ. Մարթայեան 200 Ֆր.:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE

Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ, Մարտ 17, ժամը 21էն սկսեալ

Salle du Mirador, 49 Rue du Gén. de Gaulle — St. Etienne
Orchestre MARK JUBAN
Հայկական մթնոլորտ

Տեղերը վերապահել ժամը 8էն 12 հեռաձայնելով՝ 32-52-76

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ - քաղաքի վարչութեան

ի նպաստ օդափոխութեան կայանին

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:

Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ կայանին:

Մարտ 24ին, ժամը 20·30ին Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, Ռիւ Վոլթէռ:

ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
եւ իր նուագախումբը

ԱՐԵՒԱԳԼԱՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Առնուվիլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան՝ Մեծ Պահքի բոլոր Կիրակիները Մարտ 11էն Ապրիլ 8 յաւարտ պատարագի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյս մէջ կը կատարուին նաեւ Արեւագալի հոգեզմայլ երգեցողութիւնները, առաջնորդութեամբ հոգեւոր հովիւ, Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեանի, մասնակցութեամբ գիւղիս եւ հրաւիրեալ դպիրներու:

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ - ՊՐԻՒՍԷԼ ԿԱՌՈՒՂԻՒՆ
ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՏ 24էն 25

Մեկնում Շաբաթ, Մարտ 24ին

Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7·30ին Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն «Թէրմինիւս» սրճարանին առջեւ եւ ժամը 8ին Կառ տիւ Նոռ «Քիւրվէօր»: Անմիջական մեկնում դէպի Պրիւսէլ ուղղակի կառուղիով. ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում ժամը 13ի առեններ եւ տեղաւորում, սովորական պանդոկը՝ Շեռս: Այցելութիւն տեսարժան վայրերը: Երեկոյեան ճաշ ուրախ մթնոլորտի մէջ, պանդոկը: Իրիկունը՝ ազատ:

Կիրակի, Մարտ 25, առաւօտը ազատ, ցերեկուան ճաշ եւ մեկնում՝ Ուաթերլօ եւ այցելութիւն ռազմադաշտին:

Մասնակցութիւն՝ 115 Ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մարտ 20:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆԸ

Կը ներկայացնէ

Սայաթ-Նովա

Գրական եւ երաժշտական երեկոյ
նուիրուած հայ մեծանուն աշուղին
մասնակցութեամբ Մարի Նուպար Հայկական Տան ուսանողներու
Կը մասնակցի ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ համոյթը

Vendredi 16 Mars à 21 heures
« Maison des Centraux », 8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՄԱՐՏ
VENDREDI 16 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — 12.666

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — № 12.666

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՐԱԳԷ՞Տ ԹԷ ԱԳԻՏԱՏՈՐ...

—— Ս ——

Ժամանակեան բանաձեւումները դեռ կը մնան ի զօրու։ Անուաղն իրենց հիմնական գիծերուն մէջ։ Սթալինեան օրերուն կը պարտադրուէր գրագէտին եւ արուեստագէտին, որ փառաբանէ պարտիան։ Խօսի անոր ծրագիրներուն մասին։ Ներկայացնէ կոմունիզմ կառուցանող կեանքը։ Անշուշտ, անպայման ցոյց տալով լաւը, դրականը։ Հերոսը՝ միշտ կոմունիստն էր. բացասական տիպարը՝ միշտ «կուլակ»ը, «ժողովրդի եւ դասակարգի թըշնամի»ն։

Բնականաբար, փոխուած են ժամանակները, եւ Սթալինի հետ չի յիշուիր նաեւ ժամանը։ Ցարաբերական ազատութեան մթնոլորտ մը թոյլ կուտայ, որ որոշ տարազներ, բացատրութիւններ փոփոխներու տակ մնան։ Գրագէտը հիմա կրնայ «կոնֆլիկտ»ներ ստեղծել իր տիպարներուն միջեւ։ Եւ անհրաժեշտ չէ, որ անպայման մաքուր դէմքով ներկայանայ պարտիայի անդամը։

Բայց հին տարազները ձեւ են փոխած միայն, գոնէ կուսակցութեան համար։ Գաղափարանքը, եթէ փիլիքական բըռնութեամբ չի յատկանշուիր, իր պահանջը, առնուազն կը մնայ նոյնը՝ գրագէտը պէտք է ծառայէ պարտիային։ Փաստաբանէ «ՍՄԿԿի 24րդ համագումարի որոշումներ»ը։ Անշուշտ, պատմակա՞ն իրենց բնոյթով։ Ցամենայն դէպս պէտք է նկատի առնէ գանոնք։

Փետրուարի վերջերը Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան «կուսկազմակերպութեան» ժողովը։ Խօսուն է ժողովի օրակարգը՝ «ՍՄԿԿ կենտկոմի դեկտեմբերեան պլենումի որոշումները եւ գրողների անելիքները»։ Ուրեմն գրագէտները նկատի պէտք է առնեն Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի որոշումները։ Ու իրենց «անելիք»ները մշակեն անոնց հիման վրայ։

Եւ արդէն չեն ծամծմեր իրենց բառերը, երբ զեկուցողներ եւ խօսողներ, անշուշտ «վերին» հրամանով, կը շեշտեն, թէ գրագէտին պարտականութիւնն է «գրաւոր եւ բանաւոր խօսքով օգնել կուսակցութեանը՝ ՍՄԿԿ 24րդ համագումարի որոշումները յաջողութեամբ կատարելու համար»։

Ու այս առաջադրութեամբ՝ յաճախ կը յիշեցնեն Լենինի «թէզիս»ները՝ գրագէտին պարտականութիւններուն մասին։ Առնուազն մէկը կը ճշդէ, թէ «Գրական գործը պէտք է կազմակերպուած, պլանաչափ, միացեալ սոցիալ–դեմոկրատական պարտիական աշխատանքի մի բաղկացուցիչ մասը դառնայ»։

Ու ուրիշ մը, տարիներ առաջ, չէր վարաներ մեկին ու յստակ գրելու, թէ «Պարտիական գրականութեան սկզբունքը կայանում է գրական գործը բանուոր դասակարգի շահերին ու պայքարին ենթարկելու մէջ, կոմունիստական կուսակցութեան կողմից այդ գործը ղեկավարելու մէջ»։

Անշուշտ, մեծ տարբերութիւն կայ ըսուածին եւ գրուածին միջեւ։ Պարտիական գրականութեան եւ արուեստի գրականութեան միջեւ։ Գրագէտներն ալ սորված են «եոլա» երթալ։ Որովհետեւ ամէնէն առաջ իրենք գիտեն, թէ եթէ կեանքի մէջ կայ մարզ մը, որ չի կրնար ղեկավարուիլ եւ ենթարկուիլ, այն ալ արուեստն է։ Եւ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԷ ՁԱԽԸ

Չորեքշաբթի օրուան Նախարարաց Խորհուրդին, Հանրապետութեան Նախագահը՝ Փոմփիտու, կարճ յայտարարութիւն մը ըրած է, զոր նիստին աւարտին, կառավարութեան բանբերը կը փոխանցէր մամուլին։

Նախագահը կը շեշտէր.—

«Երկիրը մերժեց համայնավար ընկերութիւնը, իրականին մէջ շատ աւելի քան Թուարանական արդիւնքները ցոյց կուտան։ Իր զանգուածային մասնակցութեամբ քուէարկութեան, երկիրը փաստեց այն կարեւորութիւնը զոր, իրաւացի կերպով, կուտայ Ազգ. Ժողովին։ Երկիրը հաստատեց, միւս կողմէ, իր հաւատարմութիւնը Ե. Հանրապետութեան կենսական սկզբունքներուն, յատկանշուած ի մասնաւորի կայուն բայց ոչ կարծր գործադիրով մը, Պետութեան ղեկավարին վերադոյն հեղինակութեան ներքեւ։ Երկիրը հաստատեց շատ յստակօրէն ընկերային յառաջդիմութեան կամք մը բոլորին աւելի արդար մասնակցութեամբ բարգաւաճման պտուղին եւ անհաւասարութեանց շեշտուած սրբագրում մը։ Երկիրը պահեց իր վստահութիւնը քաղաքական այն մեծ հոսանքին ծնած Կօլլիզմէն եւ որ շատ հեռուէն Ազգ. Ժողովի

գրականութիւնը արուեստ է նախ եւ առաջ։ Գիխաւոր արուեստ մը։

Այս հաստատումը չի կարօտիր մեկնաբանութեան։ Եւ ոչ ալ փաստացի վկայութեան։ Գրագէտը իր նիւթը կ՚ընտրէ իր հայեցողութեամբ։ Ըստ իր նախասիրութեան։ Խառնուածքին եւ տրամադրութիւններուն։ Ու զայն կը մշակէ հետեւելով իր մաքի յղացքին ու սրտի զարկերակին։

Որովհետեւ արուեստագէտը մեքենայի պտուտակ չէ։ Ան՝ ստեղծագործ հոգի մըն է։

Իսկ ստեղծագործութիւն՝ կը նշանակէ ազատութիւն։ Առանց որեւէ սահմանափակումի։ Առանց պարտադրուած կաղապարներու։ Մանաւանդ կուսակցական նըշումներու եւ ցուցմունքներու։

Ցայսօր ի զուր անցան բոլոր պարտադրութիւնները։ Ի վերուստ սահմանուած տարազները։ Եւ գրական հարուստ գործերը մի՛շտ կրեցին, — եւ պիտի կրեն, — գրագէտին ինքնատիպ ու խորայատուկ դրոշմը։

Ապացո՞յց։ Բայց բոլոր յաջող գործերը ապացոյցը կուտան ատոր։ Անոնք հեռու են պարտիայի սահմանած նորմերէն։ Դուրս են մնացած այդ կաղապարներէն։

Եւ ինչո՞ւ չըսել, թէ անոնք, որ գրագէտը ագիտատորի մը դերին մէջ կ՚ուզեն դնել, առաջին հերթին դաւաճանած կ՚ըլլան բանուոր դասակարգի շահերուն։

Գրագէտը պիտի շարունակէ հետեւիլ իր ներքին ձայնին։ Եւ այս՝ հակառակ պարտիաներու պարտադրանքին։ Ասի՛կա է ճիշդ ուղին։ Արդէն այս ճամբով կ՚ընթանայ իրա՛ւ գրագէտը։

Ժ. Մ.

կարեւորագոյնը կը մնայ, բայց յայտնեց յստակ կերպով թէ առանց մենաշնորհի եւ ճկուն գործակցութիւն մը կ՚ուզէ այն բոլորին միջեւ զորս չի բաժներ ընկերութեան հիմնական ըմբռնում մը։ Ի վերջոյ, Երկիրը մաղթեց որ հաշտ գործեն կայունութիւն եւ վերանորոգում, շարունակում եւ ընդլայնում համաձայն այն դիրքերուն, զորս առած էի նախագահական ընտրապայքարի ատեն եւ որոնց հաւատարիմ կը մնամ»։

Նախագահ Փոմփիտու շնորհաւորած է ընտրեալները եւ ցաւ յայտնած Մորիս Շումանի եւ Ռընէ Փլէվէնի ձախողութեան համար։

Ըստ աւանդութեան կառավարութիւնը իր հրաժարականը պիտի ներկայացնէ քանի մը օրէն եւ հաւանական է որ Նախագահ Փոմփիտու նոր Նախարարապետ մը նշանակէ ամսոյս վերջ կամ աւելի առաջ։ Այս պաշտօնին համար բազմաթիւ անուններ կը կրկնուին՝ ինչպէս՝ Կիշար, Ժիսքար տ՚Էսթէն եւ նոյնիսկ Էտկար Ֆօռ։

×

Ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխը՝ Ֆ. Միթերան մամուլի ասուլիս մը տուաւ, ուր ընդունելով Ձախին պարտութիւնը, շեշտեց սակայն թէ ժողովուրդին շուրջ 47 առ հարիւրը իր քուէն տուած է հասարակաց ծրագրին համար։ Կը մնայ ուրեմն կառավարութեան գործադրել բոլոր կուսակցութեանց ծրագիր մը, առաջին առթիւ գործադրելով Փրովէնի առաջարկները։ Հոն է որ Նախարարապետ Մէսմէր ճառ մը խօսած էր եւ ըրած ընկերային գետնի վրայ, կարգ մը գրական առաջարկներ։ Ձախը եւ սենտիքաները նախ եւ առաջ այդ մասին կ՚ուզեն բանակցիլ։ Միթերան անկարելի կը նկատէ իր կուսակցութեան համար, հակացողութեան որեւէ գետին գտնել մեծամասնութեան կամ Բարենորոգիչներուն հետ։ Միթերան շատ խիստ է այս վերջիններուն նկատմամբ ու կ՚ըսէ. «Ա՛լ կը բաւէ այս բոլոր փոքրիկ կէօպըլսները, եւ արդեօք կառավարութեան մը փոքրամասնութեան տրամաբանութիւնը պիտի հըլլայ պահանջել որ «դեղին աստղ» կրեն բոլոր անոնք որ համայնավար քուէ տըւած են»։

Միթերան կը խորհի նաեւ թէ Կօլիզմի ժառանգութիւնը սնանկութիւն մըն է եւ թէ Մէսմէր ու Փոմփիտու «աշխատած են Փրուսիոյ արքային համար, ըսել կ՚ուզեմ Ժիսքար տ՚Էսթէնի»։

Հարիւր աթոռ կորսնցնելը, ըստ երեւոյթին, շատ չէ ազդած Իւ. Տէ. Էռ.ի քարտուղար Ալէն Փէյրըֆիթի բարոյական կորովին վրայ, քանի իր մամուլի ասուլիսին ատեն, յաղթանակ կ՚երգէր եւ համոզումով կը շեշտէր թէ «Իւ. Տէ. Էռ.ի ձեռքն է ամէն բանի բանալին»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը անակնկալի բերած ըլլալով զինուորականները, կարելի չեղաւ նախագահը ընտրել եւ ընտրութիւնը 24 ժամով յետաձգուեցաւ։ Ծանօթ է որ չորս քուէարկութենէ ետք կարելի չէր եղած նոյնիսկ պարզ մեծամասնութիւն ապահովել Զօր. Կիւրլէրի, մինչ զինուորականները չեն ուզեր Ծերակոյտի նախագահը՝ Արիպուրին։

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ մէջ ձիւնը կղզիացուցած է շուրջ 50 գիւղեր, որոնք ամէն բանէ կտրուած են։ Կարգ մը տեղեր դեռ կարելի չէ եղած Բ. շրջանի քուէարկութիւնը կատարել։ Ցուրտը եւ ձիւնը աւեր

ԳՈՐԾ – ԲԱՆ ՁԳԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԿԸ ՇԻՆԵՆ...

ՀԱՏ ՄԸՆ ԱԼ՝ ՎԱՆԻ ՄԷՋ,
ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

—— Օ ——

ԽՄԲ. — Կը թուի թէ Մարսէյլի յուշարձանը «ններշնչած» է Թուրքերը որ ձեռնարկած են յուշարձանաշինութեան...։ Ցարդ քանի մը յուշարձանի ծրագիր կար Ֆրանսացիներուն դէմ, հիմա ալ Հայերու դէմ հատ մը պիտի բարձրացուի եղեր, Վանի մէջ։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ *Միլլիէթ* օրաթերթը Փետր. 21ի իր թիւով.—

ՀԱՅԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ՝ ՉԷՎԷՅԻ ՄԷՋ

Վանէն Եալչըն Քիթապչը կը տեղեկացնէ.— Վանի «Չէվէյի նահատակավայր»ին մէջ որոշուած է յուշարձան մը կանգնեցնել։ 6200 մակերես տարածութիւն ընդգրկող նահատակավայրին մէջ կը գտնուին 1915–18 տարիներու ընթացքին Հայերու կողմէ Չէվէյի աւերակներուն մէջ սպաննուած 2000 Թուրքի գերեզմանները։

«Վանի ծանօթանալու եւ զայն ծանօթացնելու Միութեան» կողմէ ձեռնարկուած եւ Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութեան կողմէ հովանաւորուած «Չէվէյի նահատակներու յուշարձան»ի բացումը պիտի կատարուի Հանրապետութեան 50րդ տարեդարձին, մեծ շուքով։

Նահատակարանի շրջակայ պատերու կառուցումը յանձնարարուած է Ագրըի (իմա՝ Արարատի) Զինուորական Կառուցաշինարարական Տնօրէնութեան։ Հանրապետութեան 50րդ տարեդարձին առթիւ յուշարձանի բացման որոշումը տրուած է Նահանգային Տօնակատարութեան Կոմիտէի կողմէ։

ՕՔԱՆԻ ՃԱՌԸ

Ծերակոյտի Փետրուար 20ի նիստին օրակարգէ դուրս խօսելով Բնական ծերակուտական Սէպայի Օքան յայտնած է որ Մարսէյլի մէջ կառուցուող Հայկական Յուշարձանը Թուրքիան վիրաւորելէ աւելի անդին նշանակութիւն ունի։

Ֆրանսայի Երիտասարդութեան եւ Սփորի Նախարարը «տեղ քաղաքագէտի նմոյշ» որակող Սէպայի Օքան «Ֆրանսայի բռնած դիրքը ուշադրութեամբ պէտք է կշռել», ըսած է։

գործած են նաեւ Ֆրանսայի հարաւային կարգ մը շրջաններու մէջ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը բանտարկութեան վերածեց 16 Պաղեստինցիներու մահավճիռը։ Բազմաթիւ երկիրներ խնդրած էին որ մահավճիռը չգործադրուի, ծանօթ է որ Խարթումի ահաբեկիչներու պահանջներէն մէկն էր։

ԱԼԵՔՍԷՅ ԿՈՍԻԳԻՆ Թեհրան ժամանեց ներկայ գտնուելու համար Պարսկաստանի առաջին պողպատի գործատան բացումին։ Գործատունը շինուեցաւ Խորհ. Միութեան կողմէ։ Փոխարէնը Պարսկաստանէն բնական կազ կը ստանայ։

ՃԱՓՈՆԻ Արտաքին նախարարութիւնը որոշած է թոյլ տալ համայնավար Չինաստանի՝ օգտագործել արդայնական Չինաստանի նախկին դեսպանատունը։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄՆԱԿԵԱՆ

(1837–1920)

Յիսուներեք տարի առաջ, 1920 Փետրուար 22ին, Պոլսոյ մէջ իր աչքերը առ յաւէտ կը փակէր աւելի քան վաթսուն տարիներու բեմական իր գործունէութեամբ յիշատակելի մեծանուն դերասանը՝ Մարտիրոս Մնակեան, — արեւմտահայ թատրոնի յառաջապահ ու բազմավաստակ դէմքերէն մին, որ գինք նախորդող եւ իրեն յաջորդող ուրիշներու հետ (Պետրոս Մաղաքեան, Յովհաննէս Աճէմեան, Ստեփան Էքշեան, Սերովբէ Պէնկլեան, անմահն Տիգրան Չուհաճեան, Յակոբ Վարդովեան, Թովմաս Ֆասուլեաճեան, աւելի ուշ՝ Պետրոս Ադամեան, եւայլն)՝ նաեւ եղաւ ուսուցիչ եւ հիմնադիր··· Թուրք Թատրոնին:

Մահէն քանի տարի առաջ, 1901ին գրուած իր ինքնակենսագրականով, Մնակեան կը պատկերացնէ մինչեւ 1872 թուականի իր կեանքին գլխաւոր բոլոր գիծերը: — Ծնած է 1837ին (*), Հասքէօյի (Խասգիւղ) մէջ: Աղքատիկ ծնողքի զաւակ, անցուցած է ծայրայեղոյն չքաւորութեան եւ զրկանքի տարիներ՝ մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերէն սկսեալ, ու մինչեւ վերջ···: «Տասներեք տարու էի, կը գրէ իր կենսագրականին մէջ, երբ խեղճ մայրս՝ ա՛լ ձանձրացած չքաւորութենէ՝ մեծ եղբայրս բրուտի աշկերտ բրաւ, զիս ալ՝ դրացի «տէյիրմէնճի» Մանուկ աղայի քով տուաւ: Կռնակս զամբիւղ մը, վրաս՝ «աճէմ կէօմլէյի» մը, ամէն առտու Այվան Սէրայ կ'երթայի եւ երեկոյեան՝ զամբիւղը լեցուն՝ Հասքէօյ, վարպետիս տունը կը դառնայի»···

Մինչեւ 13 տարիքը կը յաճախէ գիւղին նախակրթարանը, ապա նաեւ ուսումնարանի բաժինը: Զրկանքի սուր օրերուն, օրուան «աղա»ներէն Յակոբ եւ Յովհ· Պուռունսուզեան եղբայրներու միջամտութեամբ եւ պաշտպանութեամբ՝ կը լքէ աշկերտի ծանր ու ճնշիչ աշխատանքը ու հինգ տարի, միշտ իր բարերարներու նիւթական հոգատարութեամբ, կը հետեւի մասնաւոր դասերու, — հայ լեզու, ֆրանսերէն, ուսողութիւն, եւայլն: 1855–1856 թուականէն սկսեալ՝ ուսուցչական պաշտօն կը վարէ թաղային վարժարաններու մէջ ու բեմական ներկայացումներու կը սկսի դերուսոյց Գաբրիէլ Զափրասթի հոգածութեան տակ:

Այդ թուականէն վերջ, քիչ մը ամէն տեղ է՝ իբրեւ ուսուցիչ եւ դերասան: (Պոլսոյ բոլոր հայաշատ արուարձաններուն մէջ, այդ տարիներուն, հայ բեմական ու թատերական շարժումի սկզբնական խանդավառութիւնը վարակած էր շրջանի մտաւորականութիւնը· — Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Թովմաս Թերզեան): Պոլիս, Կեսարիա, Իզմիր, ապա վերստին Պոլսոյ թաղերը՝ Օրթագիւղ, Գատըգիւղ, Բերա, Կէտիկփաշա··· երբեմնի կենսունակ ու եռուն փեթակները հանրային – մշակութային կեանքի:

Կ'ամուսնանայ 1875ին ու թէեւ որոշ շրջան մը հեռու կը մնայ բեմէն, սակայն կը վերսկսի իր գործունէութեան՝ նոր թափով, ուղեւորելով մինչեւ Կովկաս՝ ուր կը գտնէ ջերմ ընդունելութիւն:

Մօտ վաթսունըհինգ տարիներու բեմական իր կեանքը հարուստ է կեանքի ու թատերական արուեստի կապուած ծանրօրէն տխուր եւ քաղցրօրէն զուարթ դէպքերով, — զրկանքի ու հալածանքի օրերով եւ խանդավառութեան ու փառքի տարիներով: Իր շունչին տակ եւ իր կողքին փայլեցան ոչ միայն արեւմտահայ թատրոնի պատմութեան 1880–1900ական թուականներու գլխաւոր դէմքերը, այլեւ Թուրք Թատրոնի հիմնադիր եւ յառաջապահ դառնալու կոչուած խոստումներ, որոնցմէ Էրթուղրուլ Մուհսին՝ իր յիշատակներուն մէջ «հպարտ յարգանքով եւ երախտագիտութեամբ» կ'ոգեկոչէ Մնակեանը, իբրեւ «պղբիւր ներշնչումի» եւ «արուեստի հայրը» իր մէջ բոցավառող ուսուցչի:

Նշան Պէշիկթաշլեան իր «Թատերական դէմքեր» կոթողական հատորին մէջ կուտայ ամբողջական ու հարազատ պատկերը հայ բեմական պատմութեան մեծանուն այս դէմքին՝ որուն դերեզմանը կը գտնուի Պոլսոյ (Շիշլիի) Ազգ· գերեզմանատան մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու մասնաւոր թաղին մէջ:

Մ· Թ·

(*) Չենք գիտեր թէ ինչո՛ւ, 1956ին կառուցուած իր շիրիմ-տապանաքարին վրայ փորագրուած է 1836 թուականը, իբրեւ ծննդեան տարի:

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Գ· ՃԱՄԲԱՐՆԵՐՈՒ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Այս կէտին մէջ եւս հնարաւոր չէ ճշգրիտ թիւեր ներկայացնել: Սակայն միջոցներ կան, որոնց շնորհիւ բաւարար ճշգրտութեամբ կարելի է եզրակացութիւններու յանգիլ:

1· «Խորհ· Միութեան ազգային անտեսութեան զարգացման պետական ծրագիր»ը 1941ին, քանի մը թիւեր կը ներկայացնէ, որոնք կրնան մեկնաբանուիլ: Արտադրութեան պահանջը ճշդելով կարելի է հաշուել ձեռքի աշխատանքին տարողութիւնը որոշ ճիւղերու մէջ, ինչպէս անտառներուն եւ ածխահանքերուն: Փրոֆ· Սվիանեվիչ մանրազնին քննութեամբ եօթը միլիոնի կը հասցնէ ճամբարներու բանտարկեալներու թիւը: Ճշգրտենք, որ 1940ին յարաբերաբար նուազած էր աքսորեալներու թիւը: Ուրիշ մը 6,5 միլիոն կը հաշուէ զանոնք: 1939ին ութ միլիոն էին:

2· Երկրորդ եղանակը, որով տեսականօրէն կարելի է ճշդել տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուածներու թիւը, բանտարկեալներու յուշերն են: Տքթ· Ժ· Մարկովին, որ բազմաթիւ կայաններու մէջ արգելափակուած է, նկատած է, որ կայաններու խումբերը 28 բաժանում ունէին, իսկ ամէն բաժանում՝ 10էն 15 ենթաբաժանում: Մարկովին հաշիւ ըրած է, թէ կայաններու իւրաքանչիւր խումբի մէջ արգելափակուած էին հարիւր հազարաւորներ: Այս հիմունքներով կատարուած հաշիւ մը ցոյց կուտայ, թէ 1940–1941ի ժամանակաշրջանին 8էն 12 միլիոն բանտարկեալ կար ճամբարներու մէջ:

Ըստ ընդունուած կարծիքին, 1938էն 1941 ճամբարներու մէջ 15 միլիոնէն աւելի բանտարկեալ կար: Այս թիւին համաձայն են Էն Քա Վէ Տէի գործակալներ, որոնք, իրենց կարգին բանտարկուած են: Ձերբակալուած կուլակներու թիւը 10 միլիոն էր: Գնդապետ մը, որուն պաշտօնն էր ճամբարները այցելել, կ'ըսէ, թէ պատերազմէն առաջ ճամբարներու մէջ 12–14 միլիոն աքսորեալ կար: Այս թիւերը բարձր ըլլալով ուրիշ եղանակներով ըստացուած թիւերէն, հաւանական է, որ ասոնց մէջ հաշուուած են նաեւ հասարակ յանցապարտները՝ գողեր, եւայլն: Ասոնց մեծ մասը իրենց ճամբարները ունէին, որոնք ոստիկանութեան հակակշռին ներքեւ կը գտնուէին: Մոսկուայի մէջ, օրինակ, 11 բանտ կար՝ յատուկ ասոնց համար:

1938ի վերջերը հետեւեալ պատկերը կը պարզուի: Բանտերու եւ ճամբարներու բանտարկեալներու ընդհանուր թիւը 1937 Յունուարին՝ հինգ միլիոն: Ձերբակալուածներու թիւը 1937 Յունուարէն 1938 Դեկտեմբեր՝ եօթը միլիոն: Ճամբարներու մէջ մեռածներ 1937–1938ին՝ երկու միլիոն: Գնդակահարուածներ՝ մէկ միլիոն:

Արգելափակեալներու ընդհանուր թիւ 1938ի վերջերը՝ ինը միլիոն:

Բանտերու մէջ՝ մէկ միլիոն:

Ճամբարներու մէջ՝ ութ միլիոն:

Այս հաշիւներուն մէջ չկան քրէական յանցանքով դատապարտուածները:

ԱՊՐԵԼՈՒ ՔԻՉ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիտենք, թէ «աքսորի առաջին տարին, բանտարկեալներուն մէկ երրորդը կը մեռնէր», ընդհանրապէս ուժասպառ դառնալով: Եթէ այս հաստատումը իբրեւ կանոն ընդունինք, 1937ին եւ 1938ին երկու միլիոն հոգի մեռած է աքսորավայրերու մէջ: Ասիկա «նորեկ»ներու համար է, իսկ ճամբարներու ընդհանուր մահացութեան տոկոսը տասը առ հարիւր պէտք է հաշուել տարեկան: Անշուշտ տեղէ տեղ ալ տարբերութիւն կար: Ծայրագոյն հիւսիսի եւ Վորկուտայի երկաթուղիի ճամբարներուն մէջ մեռնողներու թիւը աւելի է: 1939–1942ին 1·000·060 լեհ գերիներէն 270·000ը մեռած է: Յիշեցնենք, որ այդ գերիներէն միայն 440·000ը աշխատանքի ճամբարները ուղարկուած էին, մնացեալները, «բախտաւորները», գերիներու արգելակայանները կը գտնուէին կամ՝ տան հսկողութեան ենթարկուած էին:

Ազատ արձակումները հազուադէպ էին: Աւելին, ազատ արձակուածները վերստին ձերբակալուեցան 40ական թուականներուն: Այսպէս, բացի բացառիկ պարագաներու, բանտարկեալը վերադառնալու քիչ հաւանականութիւն ունէր: Կուրսկի մէջ իբրեւ «թշնամիին հետ գործակցած» 3000 բանտարկեալներէն 60 հոգի միայն դեռ ողջ էր 1951ին: Ասոնք ձերբակալուած էին 1943ին երբ քաղաքը վերագրաւուած էր:

ԱՌՆՈՒԱԶՆ 20 ՄԻԼԻՈՆ ԶՈՀ

Ընդունելով, որ ճամբարներու «բնակչութեան» թիւը, միջին հաշուով, ութ միլիոն հոգի եղած է 1936էն 1950ի տարիներուն համար, եւ ընդունելով, որ տարեկան տասը տոկոսը բանտարկեալներուն մեռած է ճամբարներու մէջ, կ'ունենանք 12 միլիոն մեռած մարդ: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել մէկ միլիոն գնդակահարուածները (շատ չափաւոր թիւ մը): Վերջապէս կայ նաեւ «Եէժովձինա»ի նախորդող ժամանակաշրջանը, երբ 3·055·000 հոգի համայնացման գործողութեան հետեւանքով եւ նոյնքան թիւով ալ ուրիշներ իբրեւ կուլակ մաքրագործուեցան աքսորավայրերու մէջ: Այս հաշուով 20 միլիոն հոգի մեռած կ'ըլլայ սթալինեան շրջանին:

Ասիկա մօտաւոր հաշիւ մըն է եւ դեռ կարելի է զայն աւելցնել 50 տոկոսով:

ՏԻԿԻՆ ԼԱՖԱՐԺ

(Գ· եւ վերջին մաս)

1841 Նոյեմբեր 11ին, Տիկին Լաֆարժ վանդակապատ կառքով եւ զինեալ ոստիկաններով շրջապատուած, Թիւլէն փոխադրուեցաւ Մոնփելիէ, կիներու յատուկ կեդրոնական բանտը: Եւ հոն սկսաւ նոր կեանք մը: Դարձաւ մեղմ, եւ յաճախ ընդունեցաւ քահանային եւ մայրապետներուն այցելութիւնը: Իսկ մնացեալ ժա-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Թէեւ միշտ չափազանց ջղայնոտ, Սթալին այժմ սովորական բծախնդրութեամբ կը հետեւէր Լենինկրատի վերաբերեալ իւրաքանչիւր մանրամասնութեան: Այսպէսով ան խոստացաւ ղրկել չորս օդանաւային եւ տասը հետեւակազօրաց խումբեր, չնշտեց նաեւ թէ յաջորդող չորս օրերուն մէջ Ժտանով պիտի ստանար Կիրովի եւ Իժորսքի զինարաններուն արտադրած բոլոր նոր հրասայլերը: Լենինկրատի այս երկու հսկայ գործարանները Խորհ· Ռուսիոյ բանակին ռազմանիւթ հայթայթողներուն ամէնէն խոշորներէն էին, եւ սակայն մինչեւ այդ օրը հակառակ քաղաքին ծանրակշիռ կացութեան, անոնց արտադրութիւններուն մեծ մասը Մոսկուա կ'ուղարկուէր: Սթալինի այս հրամանը Լենինկրատի ճակատին համար 25 կամ 30 ծանր հրասայլերու խոստում մըն էր: 52 թոննոց հրէշներ, որոնցմէ շատերը ուղղակի պատերազմի մտան դեռ իրենց ներկը չչորցած:

Բայց, ինչ որ ամէնէն աւելի մտատանջութիւն կը պատճառէր Սթալինի, քաղաքին ներքին պաշտպանութիւնն էր: Յաճախ Ժտանովի եւ իր օգնականներուն կը հեռաձայնէր, որոշ հրահանգներ տալով անոնց քաղաքին մէջ շինուելիք պատուարներու մասին: Երբ լսեց թէ պաշտպանութեան խորհուրդ մը կազմուած է, սաստիկ զայրացաւ: Անմիջապէս հեռաձայնեց Ժտանովի ու Վորոշիլովի թէ ի՞նչ պատճառներով առանց իրմէ խորհուրդ առնելու այդ կազմակերպութիւնը հիմնած էին: Եւ հրամայեց որ այդ խորհուրդը «վերաքննուի» եւ իր անդամներուն ցանկը կրկին աչքէ անցնի: Այս մասին Ժտանովէ ու Վորոշիլովէ պաշտօնական յայտարարութիւն ալ պահանջեց: Բնականաբար կողմէ յայտնուած այս մտատանջութիւններուն որոշ պատճառները յայտնի չեն, բայց այսօր գրեթէ շատեր վստահ են թէ, գաղտնի ոստիկանութեան պետը՝ Բերիան էր որ կը հրահրէր Սթալինի կասկածները Լենինկրատի ներքին պաշտպանութեան ծրագրին շուրջ: Արդարեւ, այնպէս կ'երեւի թէ, ան իր կարելին ըրած է արգիլելու համար քաղաքացիներէ բաղկացած օգնական ուժի մը կազմութիւնը, որովհետեւ կը փափաքէր որ այդ տեսակ պարտականութիւնները ամբողջովին ոստիկանութեան հակակշռին տակ մնային:

Բայց, Սթալինի անձկութիւնը կը մղէ մեզ խորհելու թէ, ան կը վախնար նաեւ որ քաղաքին բնակչութիւնը կամովին կը յանձնուէր Գերմաններուն: Այս վախերը ալ աւելի կը խորանային ոստիկանական գաղտնի այն տեղեկութիւններով, որոնք կ'ըսէին թէ պէտք չէր բնաւ հաւատք ընծայել քաղաքի բնակչութեան:

ՍԵՒ ԾԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻ ՄԸ

Որքա՞ն էր հակառակորդներուն թիւը Լենինկրատի մէջ: Մէկ բան որոշ է: Հազարներով էին անոնք որոնց համար գերման յարձակումը աղէտ մը չէր նկատուեր:

Այս իրողութեան պատճառները շատ հին ու խորապէս ողբերգական էին: Ծանօթ է թէ երկու դարերէ ի վեր երկու քաղաքներ կը պայքարէին իրարու դէմ· Ռուսիոյ սիրտը դառնալու ու մեծ սլաւ երկրին տիրապետելու համար: Մէկ կողմը Մոսկուան էր, իր ուժեղ, կոպիտ, վայելչութենէ զուրկ եւ պաշտ բնակչութեամբը, որ ղեկավարուած էր պահպանողական օրթոտոքս եկեղեցականութեան եւ դրամապաշտ վաճառականներու դասակարգի մը կողմէ: Ծանրաբռունցք մարդիկ, վաչքայի անկուշտ խմաններ, որոնք սերած էին գիւղացիներէ եւ իրենց հարստութիւնը դիզած իրենց նմանները շահագործելով: Մարդիկ՝ որոնք թէ կը վախնային Եւրոպայէ եւ թէ կ'ատէին զայն: Միւս կողմը կար Սէն Պետերսբուրգը, քաղաքը՝ որ վառ պահած էր երկրին մշակութային ժառանգութիւնը, որ կը հետեւէր եւրոպական, ի մասնաւորի Փարիզի եւ Հռոմի նորութիւններուն, եւ ուր արդէն ընկերութեան բարձր խաւերը ռուսերէնէն աւելի Ֆրանսերէն կը խօսէին: Ու այդ բարձունքէն էր որ Լենինկրատ կը դիտէր Մոսկուայի ցեխն ու փոշին:

Սէն Պետերսբուրգ հին մայրաքաղաքն էր, որուն փորձութիւնը ծանր եղած էր երբ 1918ին, Լենին՝ գերմանական վերահաս սպառնալիքին դէմ «ժամանակաւոր» կերպով, խորհրդային կառավարութեան կեդրոնը Պետրոկրատէն Մոսկուա փոխադրած էր:

Բաւան տարիներ անցած էին այդ օրերէն ի վեր, եւ դեռ մայրաքաղաքը միշտ նոյն քաղաքը կը մնար:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(Շար· – 9)

մերուն, նստած էր խուցին մէջ, ան կը չարչարէր իր յուշերը։ Այդ յուշերուն մէջ, ան կը նկարագրէր դէպքերը այնպիսի ձեւով մը, որ ընթերցողը շփոթի կը մատնուէր եւ կը յանգէր այն եզրակացութեան, որ Տիկ. Լաֆարժ անմեղ մըն էր, եւ անարդարօրէն դատապարտուած էր, որովհետեւ ունէր բազմաթիւ թշնամիներ։

Տարիները իրարու յաջորդեցին, Տիկին Լաֆարժի անունը կամաց-կամաց մոռցուեցաւ։ Թերթերը կը զբաղէին նոր դէպքերով, նոր անուններով։ Օրէնսդիտութեան մասնագէտները եւ պատմաբաններ միայն երբեմն – երբեմն կը հրատարակէին յօդուած մը, վերարծարծելով Լը կլանտիէի պարագան եւ վերատեսութեան ենթարկելով դատավարութիւնը։ Շատեր կողմնակից էին Մարի Լաֆարժի անմեղութեան, ուրիշներ յանցաւոր կը գտնէին զայն։ Առաջիններուն համար ան քաւութեան նոխազ մըն էր, բուն յանցաւորը վերակացու Ժան Տընին էր, որ կ'ատէր իր տիրուհին, կամ սիրահարած էր անոր եւ իր տէրը վերցնելով մէջտեղէն, բոլոր հաւանականութիւնները ունէր, Մարիին տիրանալով, ձեռք անցընելու Լաֆարժներու ինչքերը։ Սակայն Ժան Տընի ոչ մէկ առիթ ունէր Շարլը թունաւորելու։

Մարի Լաֆարժը, ինչպէս ըսինք, որբ էր հօրմէ եւ մօրմէ, այնպէս որ ոչ ոք կը հետաքրքրուէր իր ճակատագրով։ Ոչ ոք ըսինք, բայց սխալեցանք, մէկ հոգի միայն չէր մոռցած զինք, իր երիտասարդ-տապետ փաստաբանը՝ Շարլ Լաշօ, որ շնորհիւ իր ձիրքերուն, բաւական համբաւ շահած էր դատական եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Առիթ չէր փախցներ դիմում կատարելու Լուի Ֆիլիփ Թագաւորին, որպէսզի թողութիւն շնորհէ անբախտ կնոջ։

1848ին, յեղափոխականներու ճնշումին տակ, Թագաւորը կը ստիպուէր հրաժարիլ եւ հեռանալ երկրէն։ 1851ին, քուէներու մեծամասնութեամբ, Լուի Նափոլէոն կ'ընտրուէր Հանրապետութեան Նախագահ եւ կը պատրաստուէր կայսերական վարչակարգը վերահաստատելու։ Լաշօ գիտէր, որ Լուի Նափոլէոն համոզուած լաֆարժիստ մըն էր, այսինքն՝ Մարի Լաֆարժի անմեղութեան հաւատացողներէն։ Մեթր Լաշօ տեսակցութիւն մը խնդրեց նորընտիր Նախագահէն։ Անոր պատմեց իր պաշտպանեալին անցեալը, դատավարութեան թերի կողմերը։ Նոյն օրը Լուի Նափոլէոն կը ստորագրէր Տիկ. Լաֆարժի ազատ արձակման հրամանագիրը։

Ի՞նչ կը խորհին մեր օրերու օրէնսգէտները այս հարցին շուրջ։ Բոլորն ալ, դատաւոր եւ փաստաբան, կը յայտարարեն, որ այն փաստերը, որոնք ծառայեցին Մարի Լաֆարժը յանցաւոր հռչակելու, այսօր ոչ մէկ արժէք պիտի ներկայացնէին եւ ան անմեղ պիտի հռչակուէր։ Ո՛չ դիւպնութիւնը եւ ոչ ալ ամբաստանեալին հարցաքննութիւնը լուրջ եւ անկողմնակալ մթնոլորտի մը մէջ կատարուած էին։ Կասկածներ կային անշուշտ, բայց ոչ մէկ շօշափելի փաստ։ Ոչ ոք հետաքրքրուած էր դրդապատճառներով, ոչ ոք փնտռած էր ուրիշ հաւանական յանցաւոր մը։ Մարի Լաֆարժ մտած էր արդարութեան մեքենային ներս, դէպքերը եւ մանաւանդ վկայութիւնները ի վնաս իրեն էին։ Ոճիր մը գործուած էր, դատարանին յանցաւոր մը պէտք էր. այդ յանցաւորը պէտք էր Տիկին Լաֆարժը ըլլար։

Սակայն ասիկա չի նշանակեր, որ Մարի Լաֆարժ անմեղ էր։ Կասկածելի մըն էր, որուն յանցանքները չէին փաստուած։ Այսօր արդարութիւնը դարձած է աւելի զգոյշ, եւ կասկածներու վրայ հիմնուելով ամբաստանեալը չի դատապարտեր մահուան կամ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի։

Նախ ըսենք, որ այդ տասնեւմէկ տարուան արգելափակումը ծանրօրէն վատթարացուցած էր իր առողջութիւնը։ Մարի Լաֆարժ հիւանդ էր, թոքախտ էր, հիւանդութիւն մը, որ այդ տարիներուն մահ կը նշանակէր։

Կազդուրուելու համար գնաց Ուսայի ջերմուկը։ Համբաւը այնքան մեծ էր, որ ոչ մէկ պանդոկ իր դուռը բացաւ ոճրագործուհիին առջեւ։ Վստահաբար պանդոկի յաճախորդներուն մէջ չէին պակսեր վաշխառուներ, որոնք պատճառ դարձած էին իրենց պարտապաններուն անձնասպանութեան, չէին պակսեր կիներ, որոնք հարստութիւն դիզած էին անոր կամ ասոր հոմանուհին ըլլալով, չէին պակսեր դրամաշորթներ, պերճադիճներ եւ ինչու չէ՝ թաքուն ոճրագործներ։ Անոնք սակայն կը վայելէին պանդոկատէրերու եւ սպասեակներու յարգանքը, որովհետեւ օր մը դատարանի մը առջեւ չէր հրապարակուած իրենց անունն ու ոճիրը։ Բայց Տիկ. Լաֆարժ մը, որ իրենց չափ ճարտար եւ կեղծաւոր չէր եղած, որ թերեւս զոհն էր իր անփորձութեան, այս քաւութեան նոխազը պէտք էր շարունակէր տառապիլ։ Հանրային կարծիքը պէտք էր մատնանշէր անոր ուսին խարանուած ամօթալի գիրը։ Տիկ. Լաֆարժ մը պէտք էր արհամարհուէր իրմէ աւելի յանցաւոր այն կեղծաւորներէն, որոնցմէ շատեր անմեղութեան դիմակը հագած զզուանքով կը հեռանային իրմէ եւ զայն կը մատնանշէին իրենց խօսակիցներուն։

— Սա կինը կը ճանչնա՞ք։ Տիկ. Լաֆարժն է, իր ամուսինը թունաւորեց։

Վա՛յ անոնց, որ կ'իյնան արդարութեան բազուկներուն տակ։ Անոնք ոչ միայն կ'ենթարկուին իրենց յանցանքէն ծանր պատիժներու, այլ նաեւ կը կրեն երկրորդ մարտիրոսութիւն մը, դառնալով մարդկային ընկերութեան փարիան։ Երկու պատիժ մէկ յանցանքի համար։ Չէ՞ք կարծեր որ արդարութեան գործած մեծագոյն անարդարութիւնն է։ Դատարանը կը պատժէ մարմնապէս, կը զրկէ ազատութենէ եւ կեանքէ, բայց հանրային կարծիքը, այդ եօթգլխանի հրէշը, կը պատժէ հոգեպէս եւ բարոյապէս։ Այս մտայնութեան դէմ պայքարելու համար է, որ Վիքթոր Հիւկօ գրեց իր անմահ «Թշուառները»։ Բայց ո՞վ դաս կ'առնէ վէպերէն։

Տիկ. Լաֆարժ քաշուեցաւ աննշան գիւղ մը, եւ պարտիզպանի մը հիւղակին մէջ անցուց իր վերջին տարիները։ Հեռաւոր ազգականուհի մը յաճախ կու գար զինք խնամելու։ Անոր գիրկին մէջ աւանդեց իր տառապած հոգին՝ աղօթելով եւ յուսալով իր մեղքերուն թողութիւնը։

Ան թաղուած է Ուսայի գերեզմանատան մէջ։ Տապանաքարին վրայ ոչ արձանագրութիւն կայ եւ ոչ ալ անուն։

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փրակա, Վարշաւայի Ուխտի զինուորական միջամտութենէն գրեթէ հինգ տարի ետք դիւանագիտական աշխատանք կը տանի, որպէսզի բարւոքէ իր յարաբերութիւնները կեդրոնական Եւրոպայի երեք դրացի երկիրներու հետ՝ Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Աւստրիա։

Չեխոսլովաքիոյ այս ճիգը, ըստ արեւմտեան դէտերուն, Մոսկուայի թելադրութեան հիմունքով կը կատարուի։ Արդարեւ, Մոսկուա կը փափաքի բարելաւել Եւրոպայի մթնոլորտը՝ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովէն առաջ։

Անցեալ շաբաթ Չաուշեսքու, որ դատապարտած էր 1968ի յարձակումը, «անպաշտօն եւ բարեկամական» այցելութիւն մը կատարեց Փրակա։

Չեխ Արտաքին Նախարար Պ. Շնուփէկ «ջերմ» ընդունելութեան արժանացաւ Պելկրատի մէջ։ Նախարարը նախապէս այցելեց Վիէննա, ուր «օգտակար» խօսակցութիւն ունեցաւ Աւստրիոյ Արտաքին Նախարարին հետ։ Եուկոսլաւիոյ եւ Աւստրիոյ համար ասոնք առաջին շփումներն էին Փրակայի հետ 1968էն ի վեր։

Միացեալ զեկոյցը, որ հրապարակուեցաւ Չաուշեսքուի Փրակա այցելութեան առթիւ, ցոյց կու տայ, թէ գլխաւոր համաձայնութիւնը միայն առեւտուրի շուրջ գոյացած է։

Արդարեւ, զեկոյցը չէր յիշատակեր միջազգային հարցեր։ Սովորաբար, երբ երկու համայնավար երկիրներու պետերը իրարու կը հանդիպին, խօսք կ'ըլլայ տեսակէտներու համաձայնութեան շուրջ, քաղաքական հարցերու մասին։

Չեխ Արտաքին Նախարարը Պելկրատի մէջ տեսակցեցաւ Թիթոյի հետ, որ խստիւ քննադատած էր 1968ի զինուորական միջամտութիւնը։ Շնուփէկ գիտել տուաւ այս առթիւ, թէ Փրակայի այժմու քաղաքականութիւնն է երկրին ներքին կացութիւնը «բնական» դարձնել։ Ըսաւ նաեւ, թէ հաւանաբար 100.000 չեխ զբօսաշրջիկներ Եուկոսլաւիա այցելեն այս տարի։ Ասիկա կը նշանակէ, թէ Փրակա թերեւս տրամադիր է թոյլ տալ իր քաղաքացիներուն՝ կարգ մը երկիրներ այցելել։

Աւստրիոյ Արտաքին Նախարարը «շատ օգտակար» որակեց իր հանդիպումը Շնուփէկի հետ։ Այսուհանդերձ, ան աւելցուց, թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններու բարելաւումը «փոքր քայլեր»ով կ'արձանագրուին։

Չեխերը վերջին երեք տարիներուն ուշադիր չեղան արտաքին յարաբերութիւններու մարզին մէջ։ Հուշակ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց «ներքին կայունացման» վրայ։ Սակայն, երբ Բրեժնեւ անցեալ ամիս Փրակա այցելեց, ինք եւ Հուսաք յայտարարեցին, թէ Չեխոսլովաքիոյ ներքին վիճակը այժմ գոհացուցիչ է։

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Լիոնի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեան տակ կազմուած է Նախաձեռնարկ մարմին մը, որուն նպատակն է հրաւիրել Ֆրանսա գտնուող հայեցի դաստիարակութեամբ, կրթական, մշակութային գործերով զբաղող բոլոր միութիւններու ներկայացուցիչները, դրագէտներ, հայ մամուլի խմբագիրներ, կարծիքներու փոխանակութենէ եւ լուրջ խորհրդակցութիւններէ ետք կազմելու համար Ֆրանսայի Կեդր. Կրթական Մարմին մը։

Նախաձեռնարկ մարմինը պարզելով իր հիմնական ծրագիրները, պիտի որոշէ ժողովին թուականը։

ԼՐԱՏՈՒ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Մէրի անձկութեամբ կը սպասէր հօրը եւ Լիւսիէնի միջեւ իր սարքած տեսակցութեան արդիւնքին։

Երբ մանկամարդ աղջիկը տեսաւ Լիւսիէնի ճաճանչաւեղ դէմքը, հարցուց.

— Շուտով ըսէք։

— Ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ։

— Հայրս կ'ընդունի՞ ձեզ։

— Այո, օրիորդ, այսօրուընէ սկսեալ, նոր գործարանին պաշտօնէութեան մաս կը կազմեմ, ու աշխատութեանց տնօրէնի տիտղոսը ունիմ։

Մէրի հիացաւ կատարելապէս զսպել իր յուզումը, ու հայիւ ոտքի վրայ կեցած, ստիպուեցաւ կարասիի մը կռթնիլ։ Լիւսիէն խոյացաւ, անոր թեւէն բռնելու համար։

— Անհանգի՞ստ էք, օրիորդ, թոթովեց Լիւսիէն։

— Ոչ, պատասխանեց Մէրի...։ Ուրախութենէս է...։ Շատ կը փափաքէի որ հայրս ընդունէր ձեր խնդրանքը...։ Ներեցէք տկարութեանս...։ Անցաւ...։ Հանդարտեցայ։

Արդարեւ, մանկամարդ աղջիկը հանդարտած էր, գէթ երեւութապէս։

— Հիմա պէտք է երախտագիտութիւնս յայտնեմ ձեր վեհանձն պաշտպանութեան համար։ Ձեզի կը պարտիմ յաջողութիւնս... Երբեք պիտի չմոռնամ զայն, ու ամբողջ կեանքիս մէջ երախտապարտ պիտի մնամ...։

Մէրի ձեռքը երկարեց Լիւսիէնի։

— Տեսնենք, պիտի յիշէ՞ք, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը ժպտուն։

Ժիւլ Լապրուի զաւակը բռնեց երկարած փոքրիկ ձեռքը ու շրթունքներուն տարաւ յարգալից կերպով։ Մէրի աննկարագրելի ցնցում մը զգաց սրտին մէջ։

— Ա՛հ, կը սիրեմ զայն, կը զգամ որ կը սիրեմ զայն, ըսաւ Մէրի մեղմաձայն։

Յետոյ իր վրդովումը զսպելով հարցուց.

— Ուրեմն պաշտօնի՞ պիտի ձեռնարկէք մօտերս։

— Օրիորդ, վաղուընէ սկսեալ...։ Այսօր Քուրպըվուա կ'երթամ Պ. Հարմանի ընկերակցութեամբ։

— Ուրեմն, մեզի՞ հետ կը ճաշէք։

— Այո, օրիորդ...։ Պարոն ձեր հայրը ինծի յանձնարարեց ձեզի իմաց տալ։

— Աքանչելի՛...։ Շուտով երթամ հրամաններ տամ։ Ներեցէք, վայրկեան մը ձեզ առանձին պիտի ձգեմ։

Մէրի հեռացաւ սալոնէն, սենեկապանին ըսաւ որ մէկ սպաս աւելի դնէ, ու հօրը քով գնաց։ Փոլ Հարման աղջկան ներս մտնելը տեսնելով ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

— Անուշիկս, պաշտպանեալիդ հետ խօսեցա՞ր... գո՞հ ես...։

— Այո, այո, հայր, գոհեմ ան, շատ գոհ եմ, քու կարծածէդ աւելի գոհ... ու կը սիրեմ քեզ...։

Միլիոնատէրը աղջկան երեսը նայեցաւ, որուն հմայիչ դէմքը ուրախութեան արցունքներով ողողուած էր։ Ճակատը կը ծկուեցաւ, յեղակարծ մտածում մը անցաւ ուղեղէն ու տարտամ սոսկում մը պատեց հոգին։

Ան կը վախնար մանկամարդ հիւանդին արցունքներուն պատճառը հասկնալէ, բայց կուրծք տուաւ իր վշտին։

— Ճաշի երթանք, Նոնոշիկս։

Սեղանին վրայ, Փոլ Հարման իր պաշտօնեային հարցումներ ըրաւ արհեստի վերաբերեալ գործերու մասին։ Ժիւլ Լապրուի որդին Մէրիի հօրը հասկցուց թէ ինք ճշմարիտ արժանիքի տէր օժանդակ մը կրնար ըլլալ, ու ապագան ալ փայլուն էր։ Մէրի շատ ուրախ էր։

Իրիկուան, Լիւսիէն գործ չունենալէն զոհ, ժորժ Տարիէի քով գնաց, իր դիմումներուն արդիւնքը անոր հաղորդելու համար. յետոյ նշանածին մօտ գնաց որ կրնար զարմանքի ու մտահոգութեան մատնուիլ երկարատեւ բացակայութեան պատճառով։

Լիւսի առանձին չէր, բայց ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր սանդուխէն եկած ամենափոքր աղմուկները։ Հայագործ կինը, Ժանն Ֆորթիէ, զոր մայր Լիզոն կը կոչէին իր արհեստակիցները, Լիւսիի սենեակը կը գտնուէր։ Խորհրդաւոր եւ անդիմադրելի բնազդ մը դէպի Լիւսի կը մղէր Ժաննը, ու ժամ առաջ ան զարկած էր գործաւորուհիին դուռը։ Թեւին տակ ունէր փոքր ծրար մը։

— Դո՛ւք էք, մայր Լիզօն, ըսաւ Լիւսի, տեսնելով որ Ժանն ներս կը մտնէր։ Կը յուսամ որ վաղը առտուան հացը չէ որ կը բերէք ինծի։

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Այրի Տիկ. Ա. Ճերմակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 18, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէն Լուի եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերմի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պանտիկեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն, իրենց սիրեցեալ Թոնիկին եւ զաւկին արկածալի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղս 50 Ֆր. ստացած է Պր. Պանտիկեանէ եւ 50 Ֆր. Տիկին Աթէշեանէ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Մարտ 18, ժամը 14ին Ահարոնեան ակումբը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Գ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Նոր Սերունդը: Երգ, արտասանութիւն, պար:

Ճոխ պիւֆէ մինչեւ ժամը 22:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Լիւսի Աչճեան կը նուիրէ 100 Ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի զարմանատան, Տիկին Զարուհի Պօյաճեանի մահուան տխուր առիթով, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկ. Փիլիպոս Էսայեանէ, Տէր եւ Տիկ. Վարուժան Խասեանէ, Տէր եւ Տիկ. Ժաք Սեմէրճեանէ 50ական Ֆր. ողբացեալ Ազատի Էլիպեկեանի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները

23 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քաւէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 073-58-82 et 073-39-99
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան

395 Ֆր.-էն ՍԿՍԵԱԼ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ռստանոզական, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 16, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31-ին: Կարեւոր օրակարգ:

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

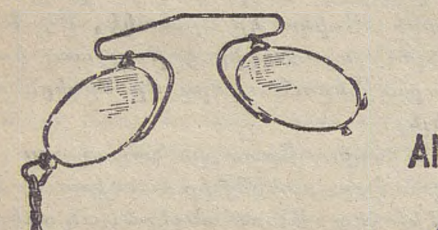

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN

Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 **26000 VALENCE**

garage bédot

BARONIAN

MECANIQUE — TOLERIE — PEINTURE — TOUTES MARQUES
Spécialiste mise au point électrique Souriau
DEPANNAGE RAPIDE

6, Impasse des Prêtres (37, Avenue d'Eylau)
Paris (16e) — Tél. : 727-95-16

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռնի գիւղը, 80 քիլոմեթր Համէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչագեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ալպեան լեռներու դիմաց:

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ:

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին:

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ կայանին:

Մարտ 24ին, ժամը 20.30ին Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, Ռիւ Վոլթէր:

ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

եւ իր նուագախումբը

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի դպրոցի արձանագրութիւններն ու դասաւանդութիւնները սկսան Շաբաթ, Մարտ 10ին, կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5, տեղւոյն Քաղաքապետարանի կից՝ նախկին մանկապարտէզը:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ

Ազգային Միութեան Վարչութեան

Կիրակի, Մարտ 18,

կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սրահին մէջ,

Պուալօ փողոց 295

Կը նախագահէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը՝ բանախօսութիւններով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Առնուվիլի հայերէն դասընթացքներու Վարդանանցի նուիրուած հանդէսը Մարտ 18, Կիրակի օր ժամը 4.30ին, Առնուվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Ռիւ Ժան-Ժորէս, Լէօ Լակրանժ մարզարանին դիմացը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պագըըր-ճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ

Ցետագային մանրամասնութիւններ:

Փարիզ (9րդ)

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան ճաշասեղան-խնճոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ

Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 20 ֆրանք

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ – ՊՐԻՒՍԷԼ ԿԱՌՈՒՂԻՈՎ

ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՏ 24էն 25

Մեկնում Շաբաթ, Մարտ 24ին

Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7.30ին Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն «Թէրմինիւս» սրճարանին առջեւ եւ ժամը 8ին Կառ տիւ Նոռ «Քիւրվէօր»: Անմիջական մեկնում դէպի Պրիւսէլ ուղղակի կառուղիով. ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում ժամը 13ի առեններ եւ տեղաւորում, սովորական պանդոկը՝ Շեռս: Այցելութիւն տեսարժան վայրերը: Երեկոյեան ճաշ ուրախ մթնոլորտի մէջ, պանդոկը: Իրիկունը՝ ազատ:

Կիրակի, Մարտ 25, առաւօտը ազատ, ցերեկուան ճաշ եւ մեկնում՝ Ուաթերլօ եւ այցելութիւն ռազմադաշտին:

Մասնակցութիւն՝ 115 Ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մարտ 20:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ, Մարտ 17, ժամը 21էն սկսեալ

Salle du Mirador, 49 Rue du Gén. de Gaulle — St. Etienne

Orchestre MARK JUBAN

Հայկական մթնոլորտ

Տեղերը վերապահել ժամը 8էն 12 հեռաձայնելով 32-52-76

ՇԱԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ
SAMEDI 17 MARS
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 — R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար · 120 ֆր ·	Վեցամսեայ	65 ֆր ·
Արտասահման	Տար · 135 ֆր ·	Հատը	0,70 ֆր ·

49ՐԴ ՏԱՐԻ — 12·667

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — No 12.667

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

"ՅԻՇԵՑԷ՛Ք...,,(*)

Այս վերտառութիւնը կ'երեւար, Երեքշաբթի գիշեր, սրահին ճակատը, հայերէն եւ ֆրանսերէն : Եւ թուական մը, — 1915 :

Լայն պաստառը կը ներկայացնէր Արարատը լեճափառ, եւ արիւնաթաթախ տարածութիւն մը որ վախճան մը չէր սակայն, այլ հեռանկար :

Ու բազմութիւնը կը հոսէր, լուռ եւ կարգապահ :

Տարիներու սին թիւրիմացութիւններէն ետք, առաջին անգամ էր որ այսքան այլազան բազմութիւն մը կը համախմբուէր ընդարձակ սրահի մը մէջ, առանց կրօնական դաւանանքի, քաղաքական հոսանքի, սեռի, դասակարգի կամ դիրքի խտրութեան :

Կ'արժէր մանաւորապէս արձանագրել այս կազդուրիչ իրողութիւնը, որ այնքան խոր տպաւորութիւն ձգեց :

Տարին գոնէ մէկ անգամ թող մեռելները խօսին, գիտակցութեան կոչ մը ուղղելով ողջերուն, իրենց ջարդուփշուր ոսկորներով եւ փոսացած աչքերով :

Թող անոնք տիրապետեն մեր սիրտերուն եւ միտքերուն վրայ, մեր իսկ բարիքին համար :

Մանաւանդ որ, անոնք ոչ համբանք ունեցան, ոչ ալ գերեզման :

Իւրաքանչիւրին դանկը առանձին հողմբերք մըն է, շատ աւելի խօսուն, քան մեծ քաղաքներու փառաւոր դամբարանները :

Ի վերջոյ ի՞նչ կ'արժեն մեր իմաստութեան մարգանքները, եթէ մեռելներու լեզուն ալ պիտի չհասկնանք :

Տարուան մնացեալ օրերը լիուլի կը բաւեն, հակաճառելու, տեսակէտ պարզելու, գաղափարական պայքար մղելու համար :

Գոնէ մէկ օր լռութիւն, ամէն տեղ, ինչպէս մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն կը պահենք հանդիսաւոր առիթներու մէջ :

Սովորական իմաստով համերաշխութեան կոչ մը չէ որ կ'ուղղենք : Այդ բառն ալ մաշած, իր իմաստը կորսնցուցած է :

Թող փոխադարձ յարգանքի եւ խորհրդածութեան օր մը դառնայ 1915 Ապրիլ 11-24ը, առանց աջի եւ ձախի, կամ հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան :

Թող դառնայ վկայութիւն մը ազգային գիտակցութեան, չափահասութեան, քաղաքակրթութեան :

Այո՛, յիշեցէք, մանաւանդ օտարութեան մէջ, թէ ժողովուրդի մը կէսը դարձաւ յուղարկաւոր միւս կէսին :

Եւ թող երիտասարդութիւնը յիշէ թէ ինք ժառանգորդն է ժողովուրդի մը որ դարերով դիմադրական ճակատ կազմեց ասիական բարբարոսութեան ու խաւարին դէմ, որ ազատութեան եւ արդարութեան երգը երգեց արեան ճապաղիքներու մէջ :

Յիշեցէ՛ք, դուք որ հրակէզ եւ արիւնաքամ անապատներէն անցաք, թէ երբ ամբողջ աշխարհ համակեցութեան ելքեր կը փնտռէ, առանց հրաժարելու իր ինքնուրոյն դաւանանքէն, մեր փոքր ածուն չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէ :

Միայն մեր մեռելներուն ոգեկոչումը կը բաւէ, շատ մը սառեր հալեցնելու համար :

Ի՞նչպէս պիտի կրնան դիմանալ տարագիր բազմութիւնները, եթէ տարրական պարտականութեանց առթիւ ալ վէճեր ծագին եւ ճեղքեր բացուին :

Ապրիլ 11-24ը ուխտի օր մըն է, խորհրդանշան՝ ինքնապաշտպանութեան :

Թող թշնամին չըսէ թէ մեր գոհերուն յիշատակն անգամ դարձած է հին ազգայ պատմութիւն :

Իբրեւ հողին փառած ժողովուրդ, ունինք մէկ հարազատ ներշնչարան հաւատքի եւ յարատեւութեան, — մեր ժամանակակից պատմութիւնը :

26 Ապրիլ 1956 — Շ.

(*) Ապրիլեան ոգեկոչման մերձաւոր այս օրերուն, շահեկան նկատեցինք վերահրատարակել Շ.ի այս «խօսքը» որ խմբագրականէն աւելին՝ պատգամ մըն է :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 12-13)

ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Երեւանի մէջ գումարուած է «Հնդկական մուսոն»ի հետազօտութեամբ զբաղող միջազգային աշխատանքի խումբի առաջին խորհրդակցութիւնը, որ տեւած է հինգ օր : Խորհրդակցութեան մասնակցած են օդերեւութաբան գիտնականներ Խորհ. Միութենէ, Մ. Նահանգներէ, Ճափոնէ, Հնդկաստանէ, Շուէտէ եւ Թանզանիայէ :

Մասնակիցները Երեւանը ընտրած են իբրեւ իրենց առաջին խորհրդակցութեան վայր, որովհետեւ հայ օդերեւութաբաններ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ կատարած են «Հնդկական մուսոն»ի ուղղութեամբ : Այժմ անոնք կը ձգտին խորացնել իրենց հետազօտութիւնները : «Հնդկական մուսոն»ը յաճախ կը տարածուի նաեւ Հայաստանի լեռներու վրայ :

×

ԵՌԵԱԿ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Բաթումցի ուսանող Սարգիս Սարխոյեան, 25 տարեկան, երեք առաջնութիւններ ապահոված է փինկ-փոնկի միջազգային մրցումին մէջ, որ տեղի ունեցած է Լենինգրադի մէջ : Մէկ յաղթանակ ապահոված է մենամրցումին եւ երկու յաղթանակ զուգամրցումներու մէջ՝ Է. Անտոնեանի եւ Ֆ. Փիլոսեանի հետ : Այս մրցումներուն մասնակցած են աւելի քան հարիւր խաղացողներ, որոնք ներկայացուցած են հետեւեալ երկիրները՝ Պուլկարիա, Հունգարիա, Արեւելեան եւ Արեւմտեան Գերմանիա, Քուպա, Լեհաստան, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա եւ Խորհ. Միութիւն :

×

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Ֆրանսական բանաստեղծութեան երեկոյթ»ը, որուն ընթացքին Վ. Սոմով, յաճախ դաշնակի ընկերակցութեամբ Օ. Մոստովի, արտասանած է ֆրանսացի բանաստեղծներէն քերթուածներ — Վիյոն, Ռոնսար, Հիւկօ, Պօտլէր, Վոլթէր, Պերանժէ, Վերլէն եւ ուրիշներ :

Երեկոյթը կրկին հաստատած է, որ Երեւանցիներու մօտ մեծ համբաւ կը վայելէ ֆրանսական գրականութիւնը :

Արտասանող Լիլիթ Գարագաշ, օրինակ, Մօփասանի գործերէն կազմած é առանձին յայտագիր մը, որուն նոյնպէս ծանօթացած են Երեւանցիները : «Գ. Սունդուկեան» թատրոնին մէջ այժմ կը բեմադրուի «Մադամ սան Ժեն»ը : Դերեր ստանձնած են Բ. Ներսիսեան, Մ. Սիմոնեան եւ ուրիշներ : Վ. Հիւկոյի «Թշուառները» երկար ժամանակ պատանիներու թատրոնի լաւագոյն բեմադրութիւններէն մէկը կը նկատուէր :

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ « ՈՍԿԻ ՔԱՂԱՔԸ »

Զօդի ոսկեհանքը, իր պարունակած ազնիւ մետաղի քանակով եւ որակով լաւագոյններէն մէկն է Խորհ. Միութեան մէջ : Ան կը մշակուի այն գործատան մէջ, որ կառուցուելու վրայ է Արարատեան դաշտին մէջ : Հանքաքարը մինչեւ հոս բերելու համար շինուելու վրայ է երկաթուղի մը : Իսկ ոսկին ձեռք ձգելու ծառայող գործատունը պիտի բանի 1975ին :

Ահա այս գործատան բանուորներուն համար է, որ կը կառուցուի «Ոսկի քաղաք»ը : Վերջերս առաջին բնակիչները տեղ գրաւեցին քաղաքի առաջին շէնքերուն մէջ : Քաղաքին հիմնական յատակագիծը կը նախատեսէ 50.000 բնակիչ : Բնակելի մասը բաւական հեռու պիտի ըլլայ արդիւնաբերութեան գօտիէն, որուն պիտի կապուի հանրակառքերով :

Նոր քաղաքը կառուցուելու վրայ է շրջանի մը մէջ, ուր աղուտներ եւ ճահիճներ կան : Ասոնք պիտի չորցուին եւ անոնց տեղը շէնքեր, դպրոցներ, մարզադաշտ (6000 տեղ) եւ գործատուներ պիտի բարձրանան : Կանաչ տարածութիւնը մեծ տեղ պիտի գրաւէ՝ 12 քառակուսի մեթր անձ գլուխ :

Սկսած են ջրամատակարարման աշխատանքները : Լեռնային սառնորակ ջուրը՝ վայրկեանը 200 լիթր տարողութեամբ, պիտի հոսի քաղաքը : Ապագայ քաղաքին մօտերը կը գտնուին հանքային աղբիւրներ՝ բուժիչ յատկութիւններով : Նախատեսուած է ասոնց մօտ ստեղծել առողջարանի գօտի մը :

×

ԱԿՆԱՌՈՐ ՀԱՅԱԳԷՏԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մատենադարանին մէջ տեղի ունեցած է յուշ-երեկոյ մը՝ նուիրուած ականաւոր հայագէտ Կարապետ Մելիք-Օհանջանեանի՝ անոր ծննդեան 80ամեակին առթիւ :

Մատենադարանի տնօրէնը՝ Ակադ. Լ. Խաչիկեան իր բացման խօսքին մէջ դիտել տուած է, թէ Կ. Մելիք-Օհանջանեան մեծ վաստակ ունեցած է հայագիտութեան մարզին մէջ : Ակադ. Ս. Ղանալանեան ներկայացուցած է հայագէտին կեանքն ու գործերը :

Խօսք առած են նաեւ ուրիշ ակադեմականներ եւ բանասէրներ՝ Մ. Հասրաթեան, Մ. Աւգալբեկեան, Գ. Աբգարեան, Ս. Յարութիւնեան եւ ուրիշներ :

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐԸ

Նորքի երիտասարդական ճամբարին մէջ պիտի կառուցուի 300 տեղնոց 16 յարկանի պանդոկ մը, որ պիտի ունենայ մեծ ճաշարան, շարժանկարի սրահ, լողաւազան, խաղատեննեսներ եւայլն : Այս պանդոկի շինութենէն ետք ճամբարը ի վիճակի պիտի ըլլայ 500 պատանիներ ընդունելու : Պանդոկին յատակագիծը մշակած են երիտասարդ ճարտարապետներ :

Վերջին վեց տարիներուն երիտասարդ ճարտարապետներու նախագծով կառուցուած են 40է աւելի շէնքեր՝ պատանի մարզիկներու դպրոց, մարզադաշտ, բնակելի շէնք եւայլն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ

ՇՈՒՄԱՆ ԵՒ ՓԼԵՎԷՆ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ

Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ) եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ն որոշած են հասարակաց ռազմավարութիւն մը ընդգրկել ընկերային գետնի վրայ :

Առաջին հանդիպումի մը ընթացքին զոր երկու ընկերակցութեանց ընդհ. քարտուղարները ունեցան առջի օր, որոշեցին կրկին հանդիպիլ Ապրիլ 4ին, այսինքն Ազգ. Ժողովի նստաշրջանի բացումէն երկու օր ետք : Բոլորը կը սպասեն կարգ մը խոստումներու գործադրութեան թէեւ Սեկի կը շեշտէ թէ աւելորդ է խօսիլ «Փոմփիտուի ծրագրի» մը մասին տրուած ըլլալով որ Սէ. Ժէ. Թէ.ի ընդհ. քարտուղարին համար Նախարարապետին Յունուար 7ի ճառը ընտրական ամբոխավար ճառ մըն էր :

× Կառավարութեան հրաժարումէն առաջ իսկ, Շուման եւ Փլեվէն, Արտաքին եւ Արդարութեան նախարարները, որոնք պարտուեցան Կիրակի օր, իրենց հրաժարականը տուին :

Հարկ պիտի ըլլայ թէեւ մինչեւ ամսուս վերջ սպասել նոր դահլիճին կազմին ծանօթանալու համար, բայց եւ այնպէս նրկատի կ'առնուի էլիզէ գացող-եկողները, որոնց մէջ են Շապան - Տելմաս, Կիշար եւ ուրիշներ, մինչ բոլորը կը նկատեն որ Փալէ Պուրպոնի մէջ ամէն քայլափոխի կարելի է էտկար Ֆօրին հանդիպիլ :

× Փոխադրութեանց նախարարը կոչ ըրաւ օդանաւային անձնակազմի բանթողներուն, որ 25 օր է գործադուլի մէջ են, որ վերսկսին աշխատանքը Երեքշաբթի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, անկարելի չէ որ կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունենան Կրեմլինի մէջ : Կը կարծուի որ այս փոփոխութիւնները պիտի յայտնուին Կեդր. Կոմիտէի մէկ լիակատար նիստին եւ Պոլիտպիւրոյի կարգ մը անդամներ «ուրիշ պաշտօնի պիտի կոչուին» : Բրեժնեւ տրամադիր է ամրապնդելու ղեկավար խմբակը եւ հեռացնելու անոնք որ «Բրեժնեւիստ» չեն նրկատուած ինչպէս՝ Վորոնով, Շելեստ եւ Պոլեանսկի :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ելմտական նախարարը ապահովութիւն տուաւ Բրեժնեւի, որ Նիքսըն կը փափաքի զարկ տալ երկու երկիրներու առեւտուրին : Ուաշինկթըն միշտ շահագրգռուած է Սիպերիոյ բնական կազի հարուստ պաշարներով :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ բացառիկ նիստը կը գումարուի Փանամայի մէջ : Բացումը կատարուեցաւ Հինգշաբթի օր : Ուաշինկթըն մտահոգ է, որ Փանամայի կառավարութիւնը համանուն ջրանցքին հարցը մէջտեղ դնէ : 1903ի համաձայնութեամբ ջրանցքի գօտին ամերիկեան կը նկատուի : Փանամա կ'ուզէ իր գերիշխանութիւնը հաստատել գօտիին վրայ :

Հայկական Տպարաններ Պետերբուրգի մէջ

ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն տպագրական օճախներ կը ստեղծուին Ռուսիոյ հայկական գաղութներու մէջ՝ Պետերբուրգ, Նոր Նախիջեւան, Հաշտարխան, Մոսկուա, Թիֆլիս, Թէոդոսիա, Պաքու եւ այլուր: Այդ օճախները չափազանց մեծ դեր կը կատարեն մեր ժողովուրդին կեանքին մէջ:

Առաջին հայկական տպարանը Ռուսիոյ մէջ կը հիմնուի 1781ին, Պետերբուրգ: Տպարանի հիմնադիրը կ՚ըլլայ Ջուղայեցի վաճառական մը՝ Գրիգոր Խալդարեանց: Անոր բարոյապէս եւ նիւթապէս կ՚օժանդակէ Յովսէփ Արղութեան – Երկայնաբազուկ, Ռուսիոյ Հայոց հոգեւոր առաջնորդը: Վաճառականը, որ մեծ սէր եւ ձգտում ունէր հայերէն գիրքեր տպելու եւ տարածելու, Հնդկաստանէն Լոնտոն կ՚երթայ եւ հոն անգլիացի փորագրիչի մը միջոցով պատրաստել կուտայ հայկական տպագիր տառեր: Սակայն 1780ին, գիրք մը տպելէ ետք, Լոնտոնէն կ՚երթայ Պետերբուրգ եւ կը հիմնէ իր տպարանը:

Վեց տարուան ընթացքին անոր տպարանէն լոյս կը տեսնէ 15 գիրք, որոնցմէ ուշադրութեան արժանի են «Այբբենարան»ը (1781), Ներսէս Շնորհալիի «Գիրք, որ կոչի Ընդհանրական» (1788), Կղէոպատրա Սաֆարեանի «Գիրք, որ կոչի Բանալի գիտութեան» (1788) եւ իրեն՝ Խալդարեանցի աշխատութիւնը՝ «Գիրք, որ կոչի Շաւիղ լեզուագիտութեան» (1788):

Գ. Խալդարեանց ծանր պարտքերու տակ մնալով, կը հարկադրուի ծախել իր տպարանը: Յովսէփ Արղութեան կ՚օգնէ անոր եւ կը գնէ տպարանը: Այնուհետեւ ան 1789ին տպարանը կը փոխադրէ Նոր Նախիջեւան՝ իր շինած Ս. Խաչ վանքը: Այսպէսով կը հիմնէ հայ տպագրութեան նոր կեդրոն մը:

Խալդարեանցի տպարանէն ետք կը բացուի Յովսէփ Յովհաննիսեանի տպարանը, որ կը գործէ անցեալ դարու տասնական թուականներէն մինչեւ քսանական թուականները: Այդ ժամանակաշրջանին ան լոյս կ՚ընծայէ շարք մը գիրքեր, որոնց մէջ ամէնէն նշանաւորն է «Աստուածաշունչ»ը (1817): Լազարեանները քսանական թուականներուն կը գնեն տպարանը եւ մէկ-երկու գիրք տպելէ ետք զայն կը փոխադրեն Մոսկուա:

Դարուն 60ական թուականներուն Պետերբուրգի մէջ կը հաստատուի Ռափայէլ Պատկանեանի հայկական տպարանը: Հոն կը տպուին անոր եւ իր հօր՝ Գաբրիէլ Պատկանեանի (կեղծ անունը՝ «Վերջը կ՚իմանաք») աշխատութիւնները: Հոն կը տպուի նաեւ առաջին հայերէն լրագիրը Պետերբուրգի մէջ՝ « Հիւսիս »ը (1863–1864), որու խմբագիր – հրատարակիչն էր ինքը՝ Ռափայէլ Պատկանեան: Այնուհետեւ ուրիշ տպարաններ ալ կը հիմնուին հոն, որոնց մէջ ամէնէն բեղուն գործունէութիւնը կ՚ունենայ «Պուշկինեան արապատիպը»: Այդ տպարանին մէջ լոյս կը տեսնեն բազմաթիւ եւ բազմաբովանդակ հայերէն գիրքեր:

ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին հայերէն գիրքեր տպուած են նաեւ օտար տպարաններու մէջ՝ Գիտութիւններու Ակադեմիայի, Եանսոնի, Բաքոտի, Գոլովինի, Սկորոխոդովի, Լիբերմանի, եւայլն: Վերջին երկու տպարաններուն մէջ կը տպագրուին Ղեւոնդ Երէցի «Հայոց պատմութիւն»ը, Թովմա Արծրունիի «Պատմութիւն տանն Արծրունեաց», Բժ. Բուդաղեանի գիրքերը եւ, վերջապէս, Սիմոն Գուլամիրեանի «Արաքս» գրական – գեղարուեստական պատկերազարդ հանդէսը (1887–1898):

Պետերբուրգի մէջ կը տպագրուին հայագէտներ Ն. Մառի, Ն. Ադոնցի, Ք. Պատկանեանի եւ ուրիշներու աշխատութիւնները:

Նոր Նախիջեւանի Ս. Խաչ վանքին կողքին հաստատուած տպարանը, հիմնուած Յովսէփ Արղութեանի կողմէ, կը կոչուի «Տպարան նորին բարձր սրբազնութեան» եւ կը բանի 1790էն մինչեւ 1796: Այդ տարիներուն լոյս կը տեսնեն շարք մը կրօնական եւ այլ բովանդակութեամբ գիրքեր: Այս վերջիններու թիւին ուշագրաւ են հետեւեալները. Ֆենելոնի «Տելեմաք»ի առաջին հրատարակութիւնը (1793), Պետրոս Քալանթարեանի « Բժշկարանը » (1793), «Տետրակ համառօտ անուանեալ Դուռն իմաստութեան» (1792), Պօղոս Թոբոսեանի «Տետրակ համառօտ բառասացութեան» չափածոյ բառարանը (1794), եւայլն: Այս տպարանը Յ. Արղութեան 1796ին կը փոխադրէ Հաշտարխան, ուր կը գործէ մինչեւ անցեալ դարու քսանական թուականները:

Ա. ԲԱՐԱՅԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆԸ

(ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Գիշեր էր:

Հիւսիսային քամին կ՚ոռնար փողոցներուն մէջէն եւ մայթերուն վրայի ձիւնափոշին կը պտուտկէր:

« Փալաս » պանդոկի լուսապայծառ մուտքին առջեւ կեցող մուրացկանը աչքերը գոցած էր: Մինչ անիկա ցուրտէն թմրած ձեռքերը մխրճած էր թեզանիքին մէջ ու ձողի մը կռթնած կը կենար, մոռցած էր, թէ ինք — փախստական մը եւ օտարական մը — հոն կեցած էր ողորմութիւն խնդրելու: Մրրկաշունչ քամին, ձիւներու վայրի պտուտկումը հեռաւոր ու չատոնց մոռացութեան տրուած յիշատակներ կ՚արթնցնեն իր մէջ. ձմեռնային չքեղութեան մէջ կորսուած ծննդավայրը, սառած լայն գետը, որուն մէկ եզերքէն միւսը կարելի չէր տեսնել, սուրացող բալխիրները, հաչող շուները — ամբողջ մանկութիւնը ուրախ ու չքնղող:

«Խոլորձները (*) ապսպրող պարոնը դո՞ւք էք», մէկէն մանկական ձայն մը կը հնչէ ականջին ու գինքը յանկարծակի կ՚արթնցնէ

Մանչուկը մետաքսեայ թուղթով մը փաթթուած ծաղկեփունջը իրեն կ՚երկարէ: «Ժամը տասնմէկին Փալաս պանդոկին դրան առջեւ սպասող դատարկաշրջիկի տարազով ծպտուած մարդուն», կը կարդայ պատանին բացիկի մը վրայէն, զոր լապտերին լոյսին դէմ բռնած էր:

Մուրացկանը խանդավառութենէն կարծես կը գինովնայ:

«Ե՛ս եմ», կ՚ըսէ ամուր ու ինքնավստահ ձայնով մը: «Արդէն առոր կը սպասէի», ձեռքը գրպանը տանելով մանչուկին ձեռաձիր մը կուտայ: Տղեկը ի նշան շնորհակալութեան խոնարհութիւն կ՚ընէ:

Մուրացկանը հաստատ քայլերով լայն սանդուխին աստիճաններէն վեր կը բարձրանայ: Նախագաւիթին մէջ ծաղիկփունջը պատող թուղթը կը պատռէ ու զայն կը յանձնէ մուտքին առջեւ սպասող մանկլաւիկներէն մէկուն, որ պարոնին սքանչելի ծպտումը տեսնելով բարձրաձայն կը խնդայ:

Մուրացկանը կը մտնէ աներեւակայելի չքեղութեամբ պճնուած սրահը: Վայրկեան մը կը շլանան անոր աչքերը: Հոստաք ու պայծառ էր եւ օդը անուշահոտութեամբ լեցուած: Պարող զոյգերուն վրայ գոյնզգոյն օդագունդեր կը ծածանէին քնքուշ նազանքով: Ջութակները կ՚երգէին: Շուշանաթոյր ուսեր ու թեւեր, կնոջական սիրունիկ դէմքեր եղնիկի աչու նայուածքով կը սահէին չորքով: Հրա՞շք էր: Երա՞զ էր:

Մէկէն, երաժշտութիւնը սուր ու բարձր ճիչով մը կը լռէ: Մուրացկանը խկոյն կը շրջապատուի կենսուրախ մարդերով, որոնք հետաքրքրութեամբ կը սկսին զինքը դիտել:

«Ո՛հ, որքան ինքնատիպ», կը բացագանչէ գիրուկ խարտիշահեր տիկին մը. «Ու հետն ալ այս փառաւոր ծաղիկները: Կարելի՞ է հատ մը գնել»:

«Հատը հի՛նգ մարք», կը յարէ խկոյն մուրացկանը եւ աղնուականի մը եւ միեւնոյն ատեն փողոցները դեգերող փերեզակի մը յատուկ շարժուձեւով մուշտ ծիրանեգոյն եւ սպիտակով կէտկէտուած ծաղիկ մը կը հրամցնէ անոր:

«Ո՛հ, կը խնդրե՛մ, սիրելի՛ս», կ՚ըսէ խարտիշահերը իր պարակից պարոնին, որ խկոյն կը վճարէ:

«Ոսկեղէն շահագործո՛ւմ մը», կը գոչեն կարգ մը ձայներ, եւ պարոնները իրենց պարակիցներուն ծաղիկներ կը նուիրեն: Մուրացկանը ցուրտ ժպիտով մը կը շօշափէ թուղթ եւ արծաթ դրամները, բայց ներքնապէս կը ցնցուի զգայած վախէն ու երջանկութենէն: Այլեւս չարաթներ պէտք պիտի չունենար փողոցները դեգերելու: Երկարատեւ ձմեռուան յատուկ դժուարութիւնները յաղթահարող այս բախտաւոր պահը, ի՛նչ մեծ շնորհք մըն էր... Ա՛խ, — Հրա՞շք էր — Երա՞զ էր...

«Այլեւս մեկնելու ատենս եկաւ: Հատ մնամ ի՞նչ պիտի ընեմ: Մէկ խոլորձ մնաց ձեռքս: Ուրե՛մն», կը մտածէ մուրացկանը:

Մինչ երջանիկ զոյգերը վալսի մը գուարթ եղանակովը կը պտտկէին, դէմքը դրան կողմը կը դարձնէ: Կը քալէ արագ ու ինքնավստահ: Սակայն սրտին մէջ երջանկութիւն ու վախ փոխն ի փոխ գլալի կը դառնային:

«Հետս կը պարե՞ս», կը փսփսայ ձայն մը ետեւէն, եւ ազնուաշուք Սպանուհի մը երկայն ծոպերով մետաքսեայ սեւ շալը ձախ ուսին նետած՝ հպարտ շարժուձեւով մը եւ մատանիներով զարդարուած նուրբ ձեռքը թեթեւ մը կը դնէ անոր թեւին վրայ:

«Երթալու վրայ եմ, այս ծաղիկն ալ դո՛ւն գնէ...»:

«Ինծի համար վճարող մէկը չունիմ», կ՚ըսէ տիկինը կէս մը կեղծաւորութեամբ եւ կէս մը թախծութեամբ:

Մուրացկանը կը շուարի: Աղաչողական երկու սեւ աչքեր դէպի վեր իրեն ուղղուած էին:

«Ուրե՛մն, դո՛ւն վճարէ», կ՚ըսէ ու խոլորձին կակուղ, օձաձեւ կոթունը կը մխրճէ անոր կուրծքին բացուածքին մէջ: «Վերջինն է, ու ասոր համար ալ մասնաւորապէս թանկագին... Քեզմէ շատ պիտի չպահանջեմ»:

Գեղուհին անոր կողմը կը հակի: Ու կը սկսին պարել: Ո՛հ, նորէ՞ն հրաշք, թէ երազ:

«Դուն անճանաչելիօրէն ծպտուած ես», կ՚ըսէ կինը շնչասպառ, երբ անոնք դադրի պահուն դէպի պատուհան կը յառաջանան: «Մարմինիդ արտաքուստին իսկ կեղծած ես, քանի որ թշուառութի՛ւն կը հոտիս: Ի՞նչպէս ըրիր սակայն»:

Մուրացկանը անոր շողարձակ մատանիները դիտելով կը հարցնէ. «Թշուառութեան հոտին ինչպէս ըլլալը ո՞ւրկէ գիտես»:

Կինը թեթեւ մը կը կարմրի բրինձա -

(*) Խոլորձ — Orchidée, Orchid.

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Լենինկրատ ոխ պահած էր այդ փոփոխութեան համար, եւ սորված էր վախնալ անկէ: Չէ՞ որ ամբողջ երկու դարեր «Փիթըր» Մոսկուայի հետ վարուած էր իբր անոր տէրը: Այժմ կարգը Մոսկուային էր, ինչպէս պիտի ապացուցանէին յետագային դէպքերը որոնց ընթացքին տեսանք մտագար պետի մը վրէժխնդրութեան աստիճանը, այնքան ահաւոր, որուն նմանը ռուս ազգը չէր տեսած Սոսկալի Իվանէն ի վեր:

Առաջին առթիւ շատ մեծ փոփոխութիւններ չեղան: Սթալին չափազանց զբաղած էր իր հնդամեայ ծրագրին պատրաստութեամբը, ինչպէս նաեւ կազմակերպութեամբը գիւղացիներու պարտադրուած հաւաքական գործակցութեան մը: Լենինկրատ, այդ վայրկեանին իր կենսական հարցերէն դուրս կը մնար:

Սերկէյ Կիրով փայլուն անձնաւորութիւն մըն էր, որ անցած էր քաղաքին Համայնավար կուսակցութեան գլուխը, եւ որուն ազդեցութիւնը հետզհետէ կը զօրանար կեդրոնի կոմիտէին վրայ, ուր ամէն ոք վախցած եւ սմքած էր Սթալինի անգթութիւններէն: Բայց 1934 Դեկտեմբեր 1ի օրը, Լէոնիդ Նիքոլաեւ անուն երիտասարդ մը մտաւ անոր գրասենեակէն ներս, եւ ատրճանակի հարուածով մը սպաննեց զայն: Այդ սպանութիւնը Լենինկրատի մէջ ահաբեկչական վարչաձեւի մը ազդանշանը եղաւ, վարչաձեւ մը որուն նմանը քիչ անգամ տեսնուած է աշխարհի վրայ: Հազարներով մարդիկ ձերբակալուեցան ու տեղն ու տեղը գնդակահարուեցան կամ ղրկուեցան կեդրոնական ճամբարները:

Իրասամբ, Կիրովի սպանութիւնը սկիզբը կազմեց այն ահաբեկումին, որ տեւեց 1934էն մինչեւ 1940: Անիկա ծնունդն էր այն գիւային վարչաձեւին որ արիւնով ներկած էր ամբողջ երկիրը եւ տեւած՝ մինչեւ Համաշխարհային երկրորդ պատերազմին սկիզբը:

Քանինե՞ր արդեօք մինչեւ 1941 կը հիւծէին տակաւին սթալինեան ճամբարներուն եւ բանտերուն մէջ: Կը կարծուի թէ 20 միլիոնի կը հասնէր անոնց թիւը:

Ոչ մէկ քաղաք Լենինկրատի չափ զոհը եղաւ այդ ահաբեկչական վարչաձեւին: Քաղաքին զինուորական ուժին մեծ մասը, բազմաթիւ զեկավարներ ու ճարտարարուեստի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ. բոլորն ալ հաշուեյարդարի ենթարկուեցան: Կուսակցութեան կարեւոր գլուխները եւ պաշտօնական անձեր հարիւրներով ձերբակալուեցան ու բանտ նետուեցան:

Հոն ալ նորէն, մաքրագործումը առաւ իր դժոխային ծանօթ ձեւը:

Ինչպէս որ արդէն Լենինկրատի մէջ կասկածած էին, Սթալինի մահէն յետոյ հաստատուեցաւ թէ Կիրովի սպանութիւնը մտագարի մը արարքը չէր, այլ պարզապէս ոճիր մը՝ Սթալինի եւ իր անձնական ոստիկանութեան կողմէ կազմակերպուած: Լենինկրատ չէր կրնար մոռնալ անցնող տասը տարիներու տառապանքները, չքացող երազներն ու խորտակուած յոյսերը: Եւ ճիշդ ատոր համար ալ մտաւորականներուն մեծ մասը Սթալինի պարտութիւնն ու անկումը պիտի լսէր թաքուն գոհունակութեամբ մը: Բայց քիչ չէր նաեւ թիւը անոնց որոնք գիտէին թէ ընտրութիւնը այնքան ալ դիւրին չէր, քանի որ դժբախտաբար եթէ մէկ կողմէ Սթալինն էր, միւս կողմն ալ Հիթլէրը կար:

Կայ ուրիշ պատճառ մըն ալ որ մեծապէս օգնեց (քիչ բացառութեամբ) ինքնապաշտպանութեան ջանքերու միացումին: Հայրենասիրական զգացումն էր այդ: Լենինկրատը իրենց քաղաքն էր, իրենց Ռուսիան, եւ անոնք որոնք յեղափոխութեան իտէալը ունէին կը հաւատային թէ ան իրենց յեղափոխութիւնն էր եւ ոչ թէ Սթալինինը: Պատերազմին առաջին օրը, մեծ բանաստեղծուհի Օլկա Պէրկոլթց որ բանտարկուած էր մաքրագործումի ժամանակ, իր զգացումները կը յայտնէր հոյակապ բանաստեղծութեամբ մը, որ տարիներ յետոյ միայն պիտի հրատարակուէր:

Ո՛չ, չեմ մոռնար ես այսօր
Դառն տարիները անձկութեան
Տիրապետութեան տակը չարին —
Բայց լուսեղէն տեսիլքէ մը հասկցայ
Թէ ես չէի տառապողը — այլ դուն
Ո՛վ իմ հայրենիք
Որ համբերութեամբ կրեցիր
Փուշէ պսակը ու սեւ ծիրանի գօտին
ճակտիդ
Կը սիրեմ քեզ, ի՞նչպէս չսիրել արդէն
Եւ դուն ու ես միատեղ ենք նորէն
Ինչպէս միշտ անցեալին մէջ:

Ամէն ինչ կ՚ըլլար գրուած, Լենինկրատ կը պատրաստուէր կռուելու, լաւագոյն օրերու սպասումին մէջ:

ՀԷՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(10 – Շար.)

փոշիին տակ, որով իր դէմքը չպարած էր, ապա առեղծուածային շեշտով մը կ'ըսէ. «Թերեւս ես միշտ աւանկ··· ազնուաշուք կին մը չեմ, ինչպէս որ դուն ալ միշտ մուրացկան մը չես···»:

Կինը խօսելու պահուն կը բանայ ձեռքի պայուսակը եւ կը սկսի շրթները ներկել: Մարդն ալ կարծես երազի մէջ ըլլար, պատեհութենէն օգտուելով՝ պատուհանը դրուած պայուսակը կ'առնէ ու մէջը աչքէ կ'անցընէ: Անուշահոտութեան սրուակը դուրս կը հանէ ու անոր ամբողջ պարունակութիւնը կը պարպէ իր կարկտնուած, հինցած բաճկոնին վրայ:

«Ա՜հ, ի՞նչ կ'ընես», կը հարցնէ Սպանուհին եւ վարի շրթունքը դուրս կը ցցէ իբրեւ նշան դժգոհութեան:

«Ա՛յս իրիկուն վրայէս թշուառութեան հոտ պէտք չէ առնուի — չե՛մ ուզեր», կ'ըսէ մարդը:

«Բաքէ՜», կ'ըսէ կինը խոժոռադէմ, «դուն թշուառութեան հետ այնքա՜ն նոյնացած ես — անճանաչելի՛ ըլլալու աստիճան··· Ասիկա իսկապէս հետաքրքրական է···»:

«Սպասեա՛կ», կը գոչէ մուրացկանը բարձրաձայն. «Շամբանեա բե՛ր — ամենալաւ տեսակէն թող ըլլայ»: — Խցը ուժգին ճայթիւնով մը մինչեւ ձեղուն կը նետուի:

Անոնք կը խնդան, կը խմեն, կը պարեն ու··· կը համբուրուին: Ժամերը կ'աճապարէին: Սպանուհին մեծ սեւ շալը իր եւ պարակիցին վիզին վրայ կ'երկարէ: Երկուքն ալ կը նստին յոգնաբեկ, լուռ ու երանաւէտ, մինչեւ որ մէկէն մուրացկանին գլուխը դէպի առջեւ սեղանին վրայ կը հակի: Կը քնանա՜յ:

Կնոջ մասամբ քօղարկուած աչքերը կը սկսին պայծառանալ ու արթուն հսկել: Շալին տակէն իր ձեռքը օձի պէս կը սողոսկի մուրացկանին վերարկուին գրպանը: Զգուշութեամբ կը պարպէ անոր ամբողջ պարունակութիւնը ու դուրս կը սպրդի շալին տակէն, որ անձայն ու թեթեւ մը ուսերէն վար կ'իյնայ, ու ինքն ալ առանց նոյն մէկէն նշմարուելու սրահէն դուրս խոյս կուտայ: Փախչելու ատեն թանկագին խոլորձն ալ կուրծքին բացուածքէն վար կը սահի:

Երբ մուրացկանը կ'արթննայ, մռայլ առաւօտ մը պատուհանին ապակիներուն մէջէն ներս կը նայէր: Սպասուհիները եռանդուն կերպով գործի լծուած էին: Պարասրահին թափուքները, աղբին–անդին ինկած թուղթի երիզները, պայթած օդապարիկները եւ կարկանդակի կտորները կ'աւլէին:

Աւելներու հարուածներուն տակ կոտրըտած պնակներու եւ գաւաթներու կտորներուն ճարճատիւնն ալ կը լսուէր:

Հազիւ ինքզինքը գտած, աղքատին մատները ծոցերուն արանքէն կ'երկարին մետաքսեայ շալին, որ իր ծունկերուն վրայ փռուած էր: Ապա կը տեսնէ գետին ինկած ծաղիկը: Կը վերցնէ զայն եւ ծարաւէն պապակած մէկու մը պէս շրթներուն կը տանի:

«Ե՞րբ մեկնած ըլլալու է», կը մրմնջէ ինքն իրեն եւ այրող չորութիւն մը կը զգայ բերանին մէջ:

«Գաւաթ մը սո՛ւրճ», կը գոչէ պարպուած հանդիսասրահին մէջ եւ ձեռքը մէկէն գրպանին կ'երկարէ, ու կը տեսնէ որ··· կողոպտուած էր:

Աճապարանօք շուրջը կը դիտէ, կարծես թէ մէկը կուգար: Բայց մօտերը մարդ չկար: Կթոտ քայլերով դէպի դուռ կը յառաջանայ:

Փողոցին վրայ խածնող ցուրտ մը իրեն կը սպասէր ու ինք մի–մինակ էր:

«Այսօր Ս. Աստուածածնայ եկեղեցիին առջեւ կենալու եմ», կը մտածէ մեռնելու աստիճան յոգնած ու ընկճուած, «Մոխրոց օրուան առթիւ հոն ամէնէն նպաստաւոր տեղն է···»:

Ե. ՀԻՆՊԵՐԿ

(Գերմաներէնէ թարգմանեց՝
Ս. ԶԱՒԷՆ)

(*) խոլորձը թանձր ու լայն տերեւներով ու մութ ծիրանեգոյն կարմիր ծաղիկներով բոյս մըն է:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԻՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍ

—0—

«Մամուլ» հանդէսը, որ լոյս տեսած է Կ. Պոլիս, 1869էն 1883, Գէորգ Յ. Այվազեանի տնօրէնութեամբ, 1874 Մայիս 29ի թիւով նկարագրած է հանդիսութիւն մը, որ տեղի ունեցած է Մայիս 26ին, Ազգ. Սահմանադրութեան տարեդարձին առթիւ:

Շուրջ հարիւր տարի ետք հետաքրքրական է կարդալ զայն՝ նախ հանդիսութեանց բնոյթի եւ ապա թղթակցութեանց ձեւին եւ ոճին մասին գաղափար մը կազմելու համար:

— Կիրակի առաւօտ 7–8 շոգենաւ դրօշակներով զարդարուած եւ ասոնցմէ զատ Շիրքէթի Խայրիէն ալ քանի մը շոգենաւներ Պոլսոյ եւ արուարձանաց բոլոր նաւահանգիստներէն Սահմանադրութեան Տարեդարձի հանդիսականները առնելով ըստ սովորութեան Հիւնքեար–Իսկէլէսի ուղեւորեցան:

Հանդիսականք շոգենաւներէն ելնելով նուագածուաց խմբին առաջնորդութեամբը ուղղակի Պէյքօզի եկեղեցին գացին, ուր Գեր. Մամբրէ սրբազան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցանէր: Նորին Գերապատուութիւնը յետ աւարտման ժամերգութեան, եկեղեցիին դուրսը յատկապէս շինուած բեմը ելնելով Սահմանադրութեան վրայ այնպիսի ջինջ եւ ազդու քարոզ մը խօսեցաւ, որ բոլոր ունկընդիր գտնուող ժողովուրդը «Կեցցէ Մամբրէ սրբազան» աղաղակներով իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնէին:

Քարոզը լմնալէն անմիջապէս վերջը, ժողովուրդը դարձեալ նուագարանաց առաջնորդութեամբ խումբ խումբ մեկնեցան դէպի Հիւնքեար – Իսկէլէսի դաշտավայրը:

Այս տարի սոյն հանդէսը թէեւ ուրիշ տարիներու նման շքեղութիւն մը չունեցաւ ալ նէ, գրեթէ մեծ պակասութիւն մ'ալ չը տեսնուեցաւ:

Դաշտավայրին բնական գեղեցկութիւնը ուրիշ տարիներէ նուազ գեղեցկութիւն մը չունէր, մէկ կողմէն քաղցրասահ զեփիւռը, միւս կողմէն ծառերուն տերեւներուն խշրտուքը, թնդանոց « Արիք Հայկազունք » երգելը եւ գետակէն հոսած ջրոյն խոխոջը ազգային Սահմանադրութեան ԺԴ. տարեդարձի հանդէսին փայլը աւելցնելով, ներկայ հանդիսականաց նոր եռանդ եւ նոր ոգի կը պարգեւէին:

Ստոյգ է, որ ուրիշ տարիներու պէս առեւտրականները շատ չէին ալ նէ, գոնէ նիւմուսէի համար մէկ հատ մ'ալ չը տեսնուեցաւ. Նոյնպէս նաեւ պատրաստուած յատուկ սեղան մըն ալ չը կար նէ, սահմանադրասէր աշճիները եւ ճէպապճիներն այնչափ շատ եկած էին որ, բոլոր հանդիսականները ուտելով թափելով կըշտանալէ վերջը Պէյքօզցիք ալ մինչեւ այսօր կ'ուտեն կ'ուտեն չեն կրնար կեր հատցունել:

Գալով չէլէկին ու գիրազին, այնչափ առատ եւ աժան էր որ, կրնամք ըսել թէ այն օրը չը մնաց հանդիսական մը, որ ուտելով ուտելով փորը չուռեցներ:

Բոլոր օրը հանդիսականք այսպէս անցընելէ վերջը, ժամը տասն էր, երբ սկսան հետզհետէ շոգենաւները մտնելով ճամբայ ելնել, եւ այսպէս երգելով ու նուագելով ամէն մարդ իր տեղը վերադարձաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Երբեք շատ կրկնուած ու շեշտուած պիտի չըլլանք մեր պատուական ու ազնիւ կիներու եւ կանանցի կազմակերպութիւններու կատարած կարեւոր դերը ազգային հաւաքական կեանքէն ներս: Արդարեւ իրենց ներկայութիւնը եւ գործակցութիւնը ոչ միայն փափաքելի ու անհրաժեշտ են, այլեւ հիմնական, որպէսզի տոկալու մեր դաւանանքը վերածուի ու դառնայ, ամենուրեք, ընտանիքէն ներս կամ դուրս, առօրեայ ապրում եւ գործ:

Այդ կանանցի միութիւններու մէջ, դեռ հազիւ երկու տարի կեանք ունեցող, Հայ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը կը գրաւէ այսօր նախանձելի տեղ մը, շնորհիւ իր անդամուհիներու ազգային պարտականութեան խոր գիտակցութեան, ձեռներէցութեան եւ զոհաբերութեան անվերապահ ոգիին:

Այսպէս, Կիրակի Մարտ 11ին, Սփլանտիտ պանդոկի ճաշասրահը եղաւ, ծառայելու պատրաստակամութեան այդ ոգիին, նոր եւ գեղեցիկ արտայայտութիւն մը, համախմբելով ճոխ սեղաններու շուրջ հարիւրաւոր Հայեր որոնք վայելեցին այն հարազատ հայկական մթնոլորտը, որ ամէն անկիւն եւ ամէն վայրկեան իր բուրումը անվերջ կը տարածէր ըլլայ գեղեցիկ երգերով, ազդեցիկ բանաստեղծութիւններով, խանդավառ պարերով եւ հայրենաբաղձ նուագով:

Տիկին Մարի Փափազեան, ժրաջան անդամուհի, հակիրճ խօսքերով բնորոշեց Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան նպատակը որ է՝ յատկապէս սատարել Մշակոյթի Տան ամէն տեսակի կարիքներուն, որովհետեւ ան վաղը պիտի դառնայ հայապահպանման կեդրոն: Ներկայ ազգայինները ինքնաբուխ նուէրներով ցոյց տուին իրենց համակրութիւնը գործի մը, որուն անկասկած մեծ հաւատք կ'ընծայեն, եւ կարճ ժամանակի մը մէջ Պր. Աւետիս Մելքոնեանի ղեկավարութեամբ գոյացաւ 3000 Ֆր. (ցանկը առանձին):

Աւելցնենք նաեւ որ այս առթիւ խօսք տրուեցաւ Պր. Կ. Տէրտէրեանի եւ Մշակոյթի Տան Կեդրոնական Յանձնախումբի ներկայացուցիչին:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց շընորհալի մասնակցութիւնը բերին՝ Շահան Քհնյ. Տէրտէրեան և երէցկին, Եղ. Տէտէյեան, Մ. Կարապետեան, Ս. Ճամուղեան, Շ. Ճիհանեան, Կ. Տէրտէրեան եւ Հայ Արենոյշներու եւ Նոր Սերունդի պարախումբերը: Յերեկոյթը շարունակուեցաւ Թէրզիպաշեան եղբայրներու նըւագախումբով:

Ահաւասիկ ձեռնարկ մը որ արժանիքն ունի հաճելին եւ օգտակարը սերտօրէն իրարու շաղկապելու, որ արժանիքը ունի, ազգային մթնոլորտով, հայ ընտանիքները փոխյարաբերութեան մէջ պահելու: Հետեւաբար, եթէ այսօր կը գիտակցինք հայապահպանման դժուարութիւններուն ու եթէ կը ցանկանք համեստօրէն բերել մեր գործ ու մասնակցութիւնը այս անհաւասար պայքարին մէջ, անհրաժեշտ է որ գուրգուրանք եւ քաջալերենք մեր միութիւնները, որովհետեւ անոնք այն քանի մը ազդակներէն մին են կազմակերպուած պահելու համար մեր գաղութները, ինչ որ միակ միջոցն է Սփիւռքի համար հայօրէն ապրելու, տոկալու, յարատեւելու եւ ստեղծագործելու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (133)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

— Ոչ, սիրունիկ օրիորդս, պատասխանեց Ժանն, սենեակէն ներս մտնելով ու դուռը գոցելով իր ետին: Ձեզմէ ծառայութիւն մը խնդրելու եկած եմ:

— Սիրայօժար պիտի ընեմ, եթէ կարողութեանս սահմանին մէջ գտնուի:

— Շատ դիւրին է:

— Լա՛ւ, նստեցէ՛ք դիմացս, ու ինծի ըսէ՛ք թէ ի՛նչ բանի վրայ կը դառնայ խընդիրը. այդ միջոցին ես պիտի աշխատիմ շրջազգեստին վրայ, որ վաղը իրիկուն պատրաստ պիտի ըլլայ:

Ժանն աթոռ մը առաւ, մանկամարդ աղջըկան քով նստաւ ու գորովալից նայուածքով մը պարուրեց զայն:

— Ահա՛ իմ խնդրանքս, օրիորդ Լիւսի···: Ասկէ առաջ, նորաձեւութեան վաճառատան մը առջեւէն անցայ: Դուրսը ցուցափեղկին մէջ շատ աժան ապրանքներ կային: Փորձութեան մատնուեցայ ու գըրեթէ ոչինչ գնով մը առի կերպասէ կըտրօն մը:

— Շրջազգե՞ստ մը շինել տալ կ'ուզէք:

— Այո՛, օրիորդ Լիւսի, եթէ երբեք բարի ըլլաք այս ծառայութիւնը ինծի մատուցանելու:

—Ըսի թէ պատրաստ եմ այդ բանը ընելու: Կտորնը բերա՞ծ էք:

— Ահաւասիկ:

— Լաւ, հոս դրէք զայն: Ձեռքիս գործը լմնցընելուս պէս՝ ձեր չափերը պիտի առնեմ: Քիչ մը սպասելու ատեն ո՞ւնիք:

— Այո՛: Երկրորդ պտոյտս աւարտեցաւ, ու մինչեւ վաղը առտու ազատ եմ···: Հետեւաբար, մի՛ աճապարէք···:

— Ես արագ աշխատելէ հաճոյք կ'ըզգամ:

Լիւսի ասեղը տենդոտ արագութեամբ շարժելով՝ մերթ նայուածքը կ'ուղղէր դէպի դուռը: Ժանն կը նշմարէր որ մանկամարդ աղջիկը մտահոգ էր, բայց չէր կրնար կռահել այդ մտահոգութեան պատճառը:

— Երկա՞ր ատենէ ի վեր կարով կ'ըզբաղիք, սիրելի օրիորդս, հարցուց Ժանն յանկարծ: մանկամարդ աղջկան անցեալի մասին բան մը իմանալու փափաքէն տարուած:

— Վեց տարիէ ի վեր, մայր Լիզոն:

— Փարիզի՞ մէջ սորվեցաք կարը:

— Այո՛, աղէկ կարելը հոս սորվեցայ···: Բայց կարի սկսայ այն անկելանոցին մէջ, ուր մեծցած եմ···:

Ժանն ամբողջ մարմինով դողաց:

— Անկելանո՞ցը մեծցած էք, հարցուց Ժանն:

— Այո՛ պատասխանեց Լիւսի, տխուր ժպիտով մը: Ո՛չ հայրս ճանչցած եմ եւ եւ ոչ ալ մայրս···: Շատ պզտիկ տարիքիս մէջ, ընկեցիկ մանուկներու անկելանոցը դրած են զիս:

Աշխատութեան պարապած ըլլալուն, Լիւսի չէր կրնար տեսնել այն խոր յուզումը, որ Ժաննի դիմագիծերը կ'աւերէր:

— Ո՞րքան տարի առաջ:

— Քսանըմէկ տարի···:

— Քսանըմէ՛կ տարի, կրկնեց Ժանն, իր ցաւագին հեռաւոր օրերը յիշելով: Քանի՞ տարու էք:

— Ինծի ըսուածին նայելով, քսաներկու տարու եմ գրեթէ:

— Գիտէ՞ք թէ որո՛նց կողմէ հոն ձըգուած էք. ձեր ծնողքի՞ն թէ այն օտարականներուն կողմէ, որոնց յանձնուած էիք:

— Ոչ:

— Բայց անկելանոցին մէջ գիտնալու են:

— Անկելանոցին մէջ պարտաւոր են տղոց չյայտնել թէ որոնց կողմէ յանձնուած են: Պէտք է որ տղան յանձնողը կամ փոխանորդը պահանջէ, յանձնումի թուականը եւ օրը յայտնելով, ինչպէս նաեւ խանձարուրին կցուած նշանները, յառաջիկային դիւրացնելու համար հետազօտութիւնները:

— Ուրեմն դուք չէ՞ք գիտեր որ, այդ կարգի նշաններ կան:

— Գիտեմ որ կան:

— Լիւսի անունը ո՞վ դրած է, հարցուց Ժանն:

— Անկելանոց դրուած եմ Ս. Լիւսիի օրը: Թերեւս ատոր համար է որ այդ անունով մկրտած են զիս···:

— Ուրեմն դիպուածաւ այդ անունը առած է, խորհեցաւ Ժանն սրտի սեղմումով, մինչդեռ ես տարտամօրէն կը հաւատայի··· կը յուսայի, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ···: Օ՜ն, անուրջներուս վախճանն է աս···:

Այդ պահուն ոտնաձայն մը լսուեցաւ սանդուխին վրայ: Լիւսի խոյացաւ դէպի դուռը, բացաւ զայն, յետոյ ականջ դրաւ, գլուխը դէպի առաջ: Ոտնաձայները դադրեցան երրորդ յարկը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վարչութեան փոխ–նախագահ Պր. Յարութիւն Էքպէքեանի եւ իր ընտանե–կան պարագաներուն, իր եղբօր՝

Թորգոմ Էքպէքեանի

մահուան համար:

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկե–պսակի, վարչութիւնը շնորհակալու–թեամբ ստացած է 50ական Ֆր. Խաչիկ Արմաղանեանէ եւ Տիկ. Թագուհի Գա–բիկեանէ, եւ փոխան ծաղկեպսակի հա–ւաքուած գումրին մնացորդը 45 Ֆր.:

ՊԵՏՐՈՍ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պերլինէն այրի Տիկին Սիրարփի Ֆրուն–ճեան եւ ընտանիքը 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման

ՊԵՏՐՈՍ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին՝ ի յիշատակ:

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS

LISTE DE MARIAGE
Cadeau à la mariée
d'une valeur de 5 % de la liste

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Մարտ 18, ժամը 14ին Ահա–րոնեան ակումբը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Գ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակ–ցի Նոր Սերունդը: Երգ, արտասանու–թիւն, պար:

Ծոփ պիւֆէ մինչեւ ժամը 22:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ազգային Միութեան Վարչութեան

Կիրակի, Մարտ 18,
կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
Պուալօ փողոց 295

Կը նախագահէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակ–ցին Հայկազեան վարժարանի աշակեր–տութիւնը՝ բանախօսութիւններով, եր–գերով, պարերով եւ արտասանութիւն–ներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեց–ւոյ Առնուվիլի հայերէն դասընթացքներու Վարդանանցի նուիրուած հանդէսը Մարտ 18, Կիրակի օր ժամը 4·30ին, Առնուվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջմ Ռիւ Ժան–Ժօրէս, Լէօ Լակրանժ մարզարանին դիմացը:

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները

24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քառէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ռստանողական, Րաֆֆի, Փոթո–րիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուր–բաթ (Մարտ 23) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ:

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն այրի Տիկին Լինտա Աբելեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ընկ. Յակոբ Աբելեանի մահուան տարելի–ցին ի յիշատակ կը նուիրեն 50ական Ֆր. Հ.Յ.Դ. «Արզումեան» խումբի, Շաւիլի Կապ. Խաչին, Կապ. Խաչի կայանին եւ 25ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ «Հայաս–տան»ին: (Վերջին երկուքը ստանալ «Յա–ռաջ»էն):

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ
Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանին

կազմակերպութեամբ
Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20·30ին

Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ **ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ**
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

Տոմսերու համար հեռաձայնել
Շէ Միշէլ 899-09-66 կամ Ֆիլիփ 368-61-35

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Երեքշաբթի (Մարտ 20) կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ռւ–սումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31–ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 18էՆ ՄԱՅԻՍ 3

Բնակութիւն կէս–փանսիոն, առաջին կարգի պանդոկ

Պէյրութ Ապրիլ 18էն 25 եւ ԵրուսաղէմԱպրիլ 25էն Մայիս 3 (*սիրքիւի*)

Ներկայ կ'ըլլաք կրօնական արարողութեանց Անթիլիաս եւ Երուսաղէմ

Մեկնում՝ ՓԱՐԻԶԷՆ, ԼԻՈՆԷՆ եւ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՆՁ ԳԼՈՒԽ 2290 Ֆ.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

COMMUNIQUÉ

PELERINAGE NATIONAL
DU SOUVENIR ARMENIEN
A L'OSSUAIRE DE DOUAUMONT

LE 20 MAI 1973
de 10 h. à 17 h.

CEREMONIE SOLENNELLE DEDIEE A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS AU CHAMP D'HONNEUR POUR LA FRANCE

Messe Pontificale en rite arménien à la Cathédrale de Verdun.

Procession, dépôt d'une gerbe et minute de silence au Monument aux Morts de VERDUN.

Prise d'armes, défilé militaire, sonnerie aux Morts et Requiem œcuménique à l'Ossuaire de DOUAUMONT et diverses cérémonies.

Le tout en présence de très hautes personnalités officielles, gouvernementales, religieuses, civiles et militaires, dont la liste sera indiquée ultérieurement.

Le samedi soir 19 Mai, Concert Arménien au Théâtre de VERDUN.

DETAILS SOUS PEU

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տա–րեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էՆ 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պագըըը–ճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ

Յետագային մանրամասնութիւններ:

Փարիզ (9րդ)

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24
HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle
Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:
Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, միմիայն 50 փրանք

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ – ՊՐԻՒՍԷԼ ԿԱՌՈՒՂԻՒՆ
ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՏ 24էՆ 25

Մեկնում Շաբաթ, Մարտ 24ին

Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7·30ին Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն «Թէր–մինիւս» սրճարանին առջեւ եւ ժամը 8ին կառ. տիւ Նոռ «Քիւրվէօր»: Անմիջական մեկնում դէպի Պրիւսէլ ուղղակի կառու–ղիով. ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամա–նում ժամը 13ի ատեններ եւ տեղաւո–րում, սովորական պանդոկը՝ Շեռս: Այ–ցելութիւն տեսարժան վայրերը: Երեկոյ–եան ճաշ ուրախ մթնոլորտի մէջ, պան–դոկը: Իրիկունը՝ ազատ:

Կիրակի, Մարտ 25, առաւօտը ազատ, ցերեկուան ճաշ եւ մեկնում՝ Ուաթերլօ եւ այցելութիւն ռազմադաշտին:

Մասնակցութիւն՝ 115 Ֆր. բոլոր ծախ–քերը մէջը:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մարտ 20:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Է.Տ. ՃԷԶԻՐՃԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 18 MARS 1973

LE NUMÉRO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — 12.668

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.668

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԵՂՄԱՑՈՒՄԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

—0—

Ամերիկացի ծանօթ մեկնաբանը՝ Ճէյմս Ռեսթըն, ինքնայատուկ վերլուծումով մը քաղաքական եւ միջազգային անցուդարձերու, վերջերս կը յանգէր այն եզրակացութեան, որ «ազգերու բացարձակ մեծամասնութիւնը տրամադիր է ու պատրաստ՝ փոխադարձ զիջողութիւններու ճամբով հարթելու ազգամիջեան տագնապներն ու տարակարծութիւնները, հակառակ այն միւս իրողութեան՝ որ փոքրամասնութիւն մըն ալ ծայրայեղական միջոցներու եւ բռնական արարքներու կը հաւատայ, իր նպատակները իրագործելու համար»:

Որո՞ւ է արդարեւ ա՛յն, որ Միաց. Նահանգներ, Խորհ. Միութիւն, Չինաստան ու այլ «մեծ» Պետութիւններ ծալած են իրենց առագաստները...

Տարբեր խօսքով՝ վերջ տուած են մինչեւ վերջին տարիներու սուր ու իրերամերժ պայքարին, քարոզչական թէ դիւանագիտական ճակատներու վրայ, զինուորական թէ քաղաքական մարզերու մէջ:

Ոչ միայն անհաշտ ոգին, այլեւ սպառնական փոխադարձ արտայայտութիւնները մեղմացած են եւ ուղի հարթուած է աչք-աչքի խօսակցութեանց: Նախագահ Նիքսընի բացատրութեամբ՝ «ճակատումները վերջ գտած են ու բանակցութիւնները սկսած»:

Խորհ. Միութիւնը դադրած է յեղյեղելէ «Ամերիկան թաղելու» իր կարգախօսը. եւ ո՛չ միայն ուղղակի չփումներու ճամբով փարատած է քաղաքական հորիզոններու վրայ կուտակուած թանձր ամպերը, այլեւ հող պատրաստած է առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գործակցութեան: Ամերիկեան ցորենը դէպի Խորհ. Միութիւն կը հոսի արդէն ու ամերիկեան ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներ կը շրջին խորհրդային կեդրոններու մէջ՝ ինքնաշարժի, ծանր մեքենաներու եւ այլ երկրագործական արտադրութեանց յատուկ սարքաւորումներ հաստատելու համար այնտեղ:

Միաց. Նահանգներ, իրենց կարգին, դրամական արժեզրկումի վտանգը փարատելու, զինուորաքաղաքական դանադան տագտուկներ հաշուեյարդարի ենթարկելու եւ միջազգային բարդութիւններ լուծելու նպատակով՝ կը ձգտին եւրոպական եւ ասիական գլխաւոր երկիրներուն հետ լեզու գտնելու: Չինաստանի, Խորհ. Միութեան եւ Ճափոնի հետ՝ վերջին երկու տարիներուն հետզհետէ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատուեցան ու ընդհանուր է այն ակնկալութիւնը, որ բարեկէտ զարգացում արձանագրուի տնտեսական, քաղաքական թէ զինուորական մարզերու մէջ:

Չինաստան երէկուան մեկուսացած երկիրը չէ: Խորհրդային Միութեան մասնակցութեանց հանդէպ մտահոգ՝ սերտ կապեր հաստատած է արդէն Ամերիկայի, Ճափոնի եւ Եւրոպայի հետ: Իսկ Ֆրանսա, որ Տը Կօլի օրերուն կասկածանքով կը նայէր Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հանդէպ ցայտուն վերապահութիւններ ունէր, կը միտի աւելի ճկուն եւ ներդաշնակ յարաբերութիւններու, բոլորին հետ ալ:

Կը կարծէ՞ք որ Վիէթնամի պատերազմը վերջ գտնէր, եթէ գլխաւոր մեծերու յարաբերութեանց մէջ «սառը» կոտրած չըլլար կողմերու փոխադարձ հասկացողութեամբ ու ամէն մէկը պատճառ չունենար սահմանափակելու միջազգային խաղաղութեան սպառնացող հրդեհը...

Կարգը եկած է Միջին Արեւելքին: Ու տարակոյս պէտք չէ ունենալ թէ այդ ճակատին վրայ եւս լուծման ձեւ մը գտնելու գործնական նախաքայլերը կ՚առնուին արդէն՝ Ուաշինկթընի, Գահիրէի, Ամմանի եւ Թել Ավիվի միջեւ վերջերս հաստատուած նոր կապերով:

Դրական այս երեւոյթներուն եւ բարենպաստ պէպքերուն զուգահեռ՝ անշուշտ կան նաեւ բացասական կացութիւններ ու վիճակներ: — Բռնական միջոցներու, անխտրական ծայրայեղութեանց եւ սպանութիւններու ալիք մը ակներեւ է, Լիբիական սաւառնակի եղերական անկումէն մինչեւ Սուտանի մէջ գործուած մարդասպանութիւնը:

Միջազգային ընդհանուր բարելաւումի երեւոյթին հակադրուած է որոշ գօտիներու ընկերային եւ քաղաքական մղձաւանջային կացութիւնը: Անապահովութեան զգացումով մը կ՚ապրի մարդկութիւնը, — ոճիրներու, կողոպուտի, ապարօրինակ կեանքի մը մղձաւանջով: Աղքատութեան, հիւանդութեան, տնտեսական անշնչելի կացութեան մէջ: Մինչ համայնավարական կարգերու տակ իշխողներու բռնակալութիւնը կը ճնշէ մարդոց ու ազգերու իրաւունքներուն, անհատական եւ հաւաքական ազատութեանց վրայ, ազատ աշխարհի մէջ սանձարձակ անիշխանութիւնն է որ աւեր կը գործէ:

Պարզուող այս պատկերին առջեւ՝ դրակա՞ն թէ բացասական իրականութեան վրայ կը կեդրոնանայ յոյսերը:

Ճէյմս Ռեսթընի համաձայն, մարդկութիւնը դէպի դրական իրագործումներ կ՚ընթանայ:

Ամերիկացի մեկնաբանը կը հաւատայ որ տնտեսական, զինուորական եւ մարդկային ազդակները բախտորոշ դեր պիտի խաղան յառաջիկայ տասնամեակի միջազգային յարաբերութեանց մէջ ու նշմարելի արդիւնքները (փոխադարձ զիջումներու եւ բանակցութեանց ճամբով խաղաղ գոյակցութեան հնարաւորութիւններ ստեղծելու) հետզհետէ արմատ պիտի արձակեն:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—0—

Երկուշաբթի օր լումայափոխութեան շուկաները կը վերաբացուին եւ կը թուի թէ առժամեայ կարգադրութիւններով շրջան մը եւս պիտի շարունակուի դրամական այն անկայուն եւ նոյնիսկ պայթուցիկ կացութիւնը, որ կը տեւէ ամիսներէ ի վեր:

Ուրբաթ օրուան ժողովին ալ կը նախագահէր Ժիսքար տ՚Էսթէն եւ աշխարհի 10 հարուստ երկիրները եւ չորս ուրիշներ կարգ մը որոշումներ տուած են, որոնք հիմնական ոչ մէկ բան կը լուծեն:

Միակ դրական կէտն այն է որ Ամերիկա վերջապէս համաձայնած է ինք ալ իր դրամին վիճակով զբաղիլ Եւրոպայի մէջ, բայց ի՞նչպէս: Ամերիկայի նպատակը շատ պարզ է, կ՚ուզէ որ եւրոպական (եւ Ճափոնի, անշուշտ) դրամները վերարժեւորուին, որպէսզի համաշխարհային առեւտրական շուկան իրեն մնայ, քանի այդ պայմաններու մէջ, գիներու մրցակից չունենար: Միացեալ Նահանգներու վիճակը հետեւանք է իր առեւտրական բացին, որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր: Ամերիկա շատ կը ծախսէ ու միշտ բաց ունի: Այս կացութիւնը որպէսզի ծանր հետեւանք չունենայ տոլարին վրայ, տեւական կերպով Եւրոպայի երկիրները, ի մասնաւորի Արեւմտեան Գերմանիա տոլար կը գնեն պահպանելու համար անոր սակը ու Ուաշինկթըն ցարդ կը մնար դիտողի դիրքին մէջ: Ուրբաթ օրուան ժողովին Ամերիկա վերջապէս ընդունեցաւ ի հարկին ինք ալ միջամտել եւրոպական շուկաներուն վրայ, փրկելու համար իր դրամը: Բայց հետաքրքրականը այն է նաեւ որ միջամտելու համար դրամ չունի, ուրեմն եւրոպական երկիրներէն փոխ դրամ պիտի առնէ (եւ Եւրոպա համաձայնած է վարկեր բանալ) որպէսզի իր դրամը «գնէ»:

Անկէ զատ Ամերիկա խոստացած է հըսկել արտասահմանի ամերիկեան դրամագլուխներուն վրայ, մինչ ստորագրեալ բոլոր երկիրներն ալ ընդհանուր ձեւով խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկեն դրամագլուխներու «շարժումները»:

Անկէ զատ Ամերիկայի ուզածը կը շարունակուի, այսինքն Ֆրանսական դրամները կը շարունակեն «տատանիլ» տոլարին նկատմամբ, բայց մնայուն սակը կը պահեն իրենց միջեւ միայն մինչեւ 4,5 առ հարիւրի տարբերութիւն մը հանդուրժելով: Բայց անգլիական, իտալական լիրը եւ իրլանտականը դեռ որոշ ժամանակ ենթակայ չեն այս օրէնքին:

Ըստ մասնագէտներուն ձեռք առնուած այս միջոցները հիմնական ոչ մէկ լուծում կը բերեն եւ պարզապէս առժամեայ ու կեղծ դարմաններ են միջազգային կացութիւնը փրկելու համար:

Ֆրանսայի համար, Ելմտական նախարարը հաղորդեց թէ Ֆրանսա բնակութիւն չունեցողներուն համար, հակակշիռը դրամներու վրայ պիտի խստանայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԱԽԱԳԱՀ ՉԻ ԳՏՆԵՐ

—0—

Թուրքիոյ Խորհրդարանը Ուրբաթ ալ չյաջողեցաւ նոր նախագահ մը ընտրել: Վերջին՝ վեցերորդ քուէարկութեան Զօր. Կիւրլէր, զինուորականներուն թեկնածուն, 165 քուէ ստացած է, իսկ Ասալէթի թեկնածուն՝ Թեքին Արիպուրու 292: Հինգերորդ քուէարկութեան ժամանակ Իսմէթ Ինոնիւ, որ 88 տարեկան է, սրտի թեթեւ տագնապ ունեցած եւ տուն փոխադրուած է: Միջին ճամբան այն է որ ժամանակի մը համար երկարաձգուի Սունայի պաշտօնավարութեան շրջանը, զինուորականները շատ համամիտ չեն: Միշտ վախ կայ որ զինուորական պետական հարուած մը ըլլայ եւ բոլորը մտահոգութեամբ կը հետեւին զօրքերու շարժումներուն Անգարայի մէջ: Բանակը միտքը չէ փոխած ու կը շեշտէ. «Կիւրլէրը կ՚ուզենք եւ ուրիշ ոչ ոք»: Եճէվիթի կուսակցութեան 115 խորհրդարանականները միշտ ձեռնպահ կը մնան, առարկելով թէ պաշարման վիճակի մէջ, կարելի չէ նախագահական ընտրութիւն ընել:

Յաջորդ քուէարկութիւնը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի օր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ տեղեկատուութեան գործակալութիւնը հաղորդեց թէ մօտ 40 հոգի ձերբակալուած է, երբ հարիւրաւոր Հունգարներ «ազգայնական ցոյց» կատարած են: Ցոյցերը սկսած են, երբ վերջ գտած են պաշտօնական հանդիսութիւնները 1848 Մարտ 15ի հունգար ապստամբութեան տարեդարձի, Աւստրիոյ դէմ: Գործակալութիւնը այլ մանրամասնութիւններ չի տար: Անցեալ տարի նոյն օրերուն ալ ցոյցեր տեղի ունեցած էին:

ԵԳԻՊՏՈՍ ըժգոհ է, որ Ուաշինկթըն համաձայնած է 48 նոր օդանաւեր ծախել Իսրայէլի: «Ալ Ահրամ» կիսապաշտօնական թերթը Մ. Նահանգները քննադատող յօդուած մը լոյս ընծայած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ թերթեր կը հաղորդեն, թէ Իսրայելացիք նոր յարձակում մը կը պատրաստեն Լիբանանի վրայ: Անոնք ուժեր կեդրոնացուցած են սահմանագլուխին վրայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ ամբաստանեց Հանոյը, որ վերջին ամիսներուն 30.000է աւելի զինուոր տեղափոխած է Լաոս եւ Հարաւ. Վիէթնամ: Միւս կողմէ ամերիկեան ուժերու պարպումը անգամ մը եւս կեցաւ, որովհետեւ, ըստ Ամերիկացիներուն, Հանոյ գերիներու ազատ արձակման նոր ցանկ մը չէ ներկայացուցած:

ԿԻՊՐՈՍԻ 3 մեծ քաղաքներուն մէջ՝ Նիկոսիա, Լիմասոլ և Պաֆոս 24 պայթումներ տեղի ունեցան: Նիւթական վնասները մեծ են. Մակարիոսի եւ Զօր. Գրիվասի համախոհները իրարու դէմ կը կռուին ահաբեկչական արարքներով: Զօր. Գրիվաս, ինչպէս ծանօթ է, Էնոսիսի (Յունաստանի կցել կղզին) կողմնակից է:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Կոսիգին տեսակցեցաւ Շահին հետ: Խօսակցութեան նիւթ դարձան երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, յատկապէս տնտեսական համագործակցութեան բաժնին մէջ: Սպահանի պողպատաձուլարանը, որուն պաշտօնական բացումը Կոսիգին կատարեց առջի օր, պիտի մեծցուի: Այս գործատունը շինուեցաւ Խորհ. Միութեան յատկացուցած վարկով: Պարսկաստան փոխարէնը բնական կազ կը հայթայթէ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Արտաքին նախարարը Փեքին այցելեց, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չին Արտաքին նախարարին հետ: Չինաստան զօրավիգ կը կենայ արաբ աշխարհին: Փեքինի տեսակէտով Արաբները պէտք չէ յոյս դնեն մեծ Պետութիւններու վրայ:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ԸՆԿԵՐ ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ցաւով կ՚իմանանք որ Սէն-Շամոնի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Արմենակ Գույումճեան:

Բնիկ Մարզուանցի, ծնած 1900ին, ողբացեալ ընկերը նուիրեալ կուսակցական մըն էր եւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ծառայած է Սէն-Շամոնի ազգային կեանքին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Մարտ 19, ժամը 16ին, Սէն-Շամոնի եկեղեցին:

Թ. ՊՈՒՐԱՍԱ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

Պուրասա ծնած էր 1839ին, եւ Փարիզի մէջ իրաւաբանութիւն եւ երաժշտութիւն ուսանելէ յետոյ՝ 1866ին դատաւորի ասպարէզին նուիրուած էր, հասնելով մինչեւ Եաշի վերաքննիչ ատեանի նախագահի պաշտօնին, ի վերջոյ լքելու համար սակայն այդ ասպարէզը եւ նուիրուելու համար վերջնապէս ազգագրութեան եւ ֆոլքլորի, մարզ, ուր առաջնակարգ դիրք մը պիտի գրաւէր ի վերջոյ։

Խորանալու համար իր ընտրկած նոր ասպարէզին մէջ՝ հարկ եղաւ որ Պուրասա այցելէ բոլոր այն վայրերը, ուր ան կը կարծէր հետք մը գտնել ռումէն ժողովուրդէն կամ նիւթեր, որոնք կրնային սատարել իր յետագայ պրպտումներուն։ Այսպէս, ան շրջեցաւ Տոպրոճա (1880), Աթոս լեռ (1884), Բիւթանիա (1893), Մորավիա (1894), Իսթրիա (1896), Աւստրիական Սիլեզիա (1896), Կամենից (1906), Տալմացիա եւ Խրուաթիա (1908) եւայլն։

Պուրասա բեղնաւոր եղաւ գրչի իր վաստակին մէջ։ Իր առաջին երկը՝ Եղեբերգեր, լոյս տեսաւ 1878ին, երկ, որուն պիտի յաջորդէին Քանդակներ ատաղձներու վրայ, 1880ին, Թաղմանական սովորութիւններ՝ 1882ին, Քանդակներ աղակոյտերու վրայ» 1885ին, Հարսանեկան սովորութիւններ՝ 1889ին, Մանուկներու ծննդեան առթիւ սովորութիւններ՝ 1892ին, առանց յիշելու դեռ մենագրական իր ուսումնասիրութիւնները ի մասին ռումէն օրէնսդրութեան, երաժշտութեան եւ թատրոնի պատմութիւններուն, որոնք ռումէն արուեստներու հետազօտութեանց դաշտին մէջ մնայուն արժէքներ են մինչեւ այսօր ալ։

Ուսումնասիրական իր ուղեւորութեան առթիւ, զոր Պուրասա կատարեց 1908ին դէպի Պոլիս՝ պրպտելու համար Տիմիթրիէ Քանթեմիրի թողած հետքերը Թուրք երաժշտութեան մէջ, ան բախտն ունեցաւ շատ բան յայտնաբերելու Քանթեմիրի երաժշտական ժառանգութենէն, եւ այս առթիւ հաստատեց [ինք] եւս թէ անոր հեղինակութիւններէն ոմանք պահպանուած են շնորհիւ Պապա Համբարձումի նոթաներուն, որոնցմով գաղնուք գրի առած էին տեղւին երաժիշտները։

Պուրասա իր Թուրքիա այցելութեան ընթացքին շփում ունեցած էր Թուրք երաժիշտներու եւ երաժշտագէտներու հետ։ Ասոնցմէ մէկուն՝ Ռաուֆ Եաքթայի մօտ ան գտած էր Քանթեմիրի երգերէն, նոթագրուած Պապա Համբարձումի մեթոտով, ինչպէս եւ Տոքթ. Սուպհի Զիւհտիի մօտ, որ տաղանդաւոր երաժըշտագէտ մըն էր եւ նոյն մեթոտով նոթագրած էր շատերը Քանթեմիրի յօրինած երգերէն։ Վերջապէս Քանթեմիրի մէկ փեշրէվը գտած էր, ձայնագրուած միշտ Համբարձումի նոթաներով, Բերայի տերվիշներու թեքքէին մեծաւոր Աթաուլլահի մօտ։ Իր շարադրած լուսաբանութիւնները Քանթեմիրի երաժշտական գործունէութեան շուրջ սուլթաններու մայրաքաղաքին մէջ՝ Պուրասա 1911ին ներկայացուց ռումանական Ակադեմիային, շահեկան հաղորդագրութեամբ մը։ Ռումէն երաժշտագիտութիւնը փոյթը չունեցաւ սակայն խորացնել հետազօտութիւնները, որոնց ճամբան բացեր էր Պուրասա, եւ պէտք եղաւ սպասել աւելի քան կէս դար, որպէսզի անոնք այժմէութիւն ստանան կրկին, այս անգամ արդէն մեր օրերուն, երբ ռումէն ժողովուրդը կը պատրաստուի տօնել ծննդեան հարիւրամեակը իր ականաւոր իշխանին։

Յիշենք այս առթիւ թէ իր պրպտումներու ընթացքին՝ Պուրասա հայ երգի հետքեր եւս գտաւ Մոլտովայի մէջ։ «Ալմանահ մուզիքալ»ի մէջ ան կը գրէր 1877ին, թէ իրենց մշտական շփումներուն հետեւանքով Հայերուն հետ՝ Ռումէնները անոնցմէ առած են յատկանշական պար մը եւ կ'աւելցնէր, թէ Պլընըրեասքը կամ Արմենեասքը կոչուած սոյն պարը շատ ժողովրդական է Մոլտովայի մէջ դեռ այս օրերուն։ Պուրասա զայն կը հրատարակէր իր եղանակին հետ մէկտեղ, տպուած միակ նմոյշը երբեմնի հայ երգերէն այս շրջաններուն մէջ, եթէ չհաշուենք Թրանսիլվանիոյ Հայութեան այն քանի մը ժողովրդական երգերը, զորս լոյս ընծայեցին Գովրիկեան եւ Սոնկոթ իրենց մենագրութեանց մէջ Կերլայի մասին։

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Խորէն Գաբիկեան շիջեցաւ Երեքշաբթի Յունուար 2ին կէս գիշերին՝ անտխճանաբար սպառող ու շիջող մոմի մը նման։ Բացատրութիւնը սովորական է, բայց նաեւ հարազատ եւ տառացիօրէն կը պատկերացնէ իրողութիւնն իր շիջումին՝ 82 տարեկանին։

Ծնած է 1891ին, Շապին Գարահիսար։ 1895ին, հազիւ չորս տարեկան, հօրմէն որբանալու դառնութիւնը կը ճաշակէ։ Իսկ 1903ին, Ատաբազարցի Սմբատ վարդապետ Սաատէթեանի հոգածութեամբ կը մտնէ Սեբաստիոյ որբանոցը, ուր եւ կը ստանայ իր նախակրթութիւնը։ Շրջանաւարտ կ'ըլլայ 1909ին։

Յաջորդ չորս տարիներուն կ'աշակերտէ Մխիթարեան հայրերուն, նախ Պոլիս՝ 1910–1911, ապա Վենետիկ՝ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան՝ 1911–1914։

Բարձրագոյն ուսումը կ'ընէ Ֆրիպուրկի համալսարանին մէջ՝ 1914–1919, եւ շրջանաւարտ կ'ըլլայ գրականութեան վկայականով։

Համալսարանաւարտ խանդավառ երիտասարդ՝ կը վերադառնայ Պոլիս եւ 1920–1921 դպրոցական տարեշրջանին կը պաշտօնավարէ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանին մէջ իբրեւ ուսուցիչ եւ ընդհանուր հսկիչ։

Ուսուցիչի եւ հսկիչի նոյն կրկնակ պաշտօններով յաջորդ եօթը տարիները (1921–1928) կը բոլորէ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան՝ Վենետիկ, կարծէք Մխիթարեան հայրերու մօտ իր պատրաստութեան չորս տարիներուն սրբազան պարտքը եօթը տարիներով հատուցանելու համար։

Մօտ տասը տարիներու ուսուցիչի եւ դաստիարակի փորձառութեամբ հարստացած՝ սիրով կ'ընդառաջէ Արտաւազդ արքեպիսկոպոս Սիւրմէեանի հրաւէրին՝ Հալէպի Ազգային Հայկազեան վարժարանի տնօրէնութիւնը վարելու 1928–1932 տարեշրջաններուն։ Իսկ յաջորդ երկու տարիներուն, տնօրէնութիւնը կը վարէ Գէորգոֆի նոր կառուցած չքեղ վարժարանին՝ Սախ–Ապապա, Եթովպիա։

1934ի աշնան, 14 տարիներու ամբողջ խնայողութիւնը վերցուցած, աւելի ու աւելի գիտութեան ծարաւով կը մեկնի գիտութեան ու լոյսի քաղաքը՝ Փարիզ եւ մասնագիտական դասընթացքներու կը հետեւի Սորպոնի եւ Գոլէժ տը Ֆրանսի մէջ՝ մինչեւ խնայողութեան վերջին դահեկանին սպառումը՝ 1936։

1936–1938 ուսուցիչ–փոխ–տեսուչի հանգամանքով կը պաշտօնավարէ Հալէպի Մխիթարեան նորաբաց վարժարանին մէջ։

Իսկ 1938–1940ին, երկրորդ անգամ ըլլալով կը ստանձնէ Հալէպի Ազգային Հայկազեան վարժարանի տնօրէնութիւնը, որով եւ վերջ կը գտնէ իր անկայուն պաշտօնավարութիւնը իբրեւ ուսուցիչ, դաստիարակ եւ տնօրէն։

×

1940ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Սարաճեան Պետրոս կաթողիկոսի կողմէ Անթիլիաս կը հրաւիրուի եւ իրեն կը վստահուի Կաթողիկոսարանի դիւանապետութեան պատասխանատու եւ փափուկ պաշտօնը, զոր ձեռնհասութեամբ եւ խղճամիտ հաւատարմութեամբ կը կատարէ մինչեւ Յովսէփեան Գարեգին կաթողիկոսի վախճանը՝ 1952։ Նոյն պաշտօնին առընթեր եւ նոյն թուականէն սկսեալ՝ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին մէջ կը դասաւանդէ բազմատեսակ նիւթեր, մինչեւ 1970 թուականը, երբ, տարիքի եւ յոգնութեան բերումով պնդօրէն կը խնդրէ Նորին Ս. Օծութիւն Խորէն Հայրապետէն պատո արձակուիլ իր դասաւանդութենէն եւ դադրեցնել համապատասխան նիւթական վարձատրութիւնը։ Նորակազմ եւ տակաւ աճող Մատենադարանի ամբողջական պատասխանատուութիւնը կը տանի անտրտունջ 1941–1956, մէկ առ մէկ դասաւորելով եւ թուագրելով քանի մը տասնեակ հազար հատոր։ Իսկ 1970–1972, իր ծերութեան օրերուն իբրեւ զբաղում ու մատենադարանային վայելք՝ կը դասաւորէ Շաւարշ Նարդունիի ճոխ եւ բացառիկ մատենադարանը՝ մօտ 20.000 հատոր, կոկիկ եւ մաքուր։

Կաթողիկոսարանէն դուրս՝ Լիբանանի Հայոց Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետութիւնը կը վարէ սիրով, օրինակելի նուիրումով եւ բացարձակ ղոհաբերութեամբ, պաշտօնին կատարումին պահանջած բոլոր ծախքերն իսկ գրպանէն վճարելով։

×

Խորէն Գաբիկեան ամէն բանի մէջ ժուժկալ մարդն էր՝ բառին լայն իմաստով։ Կարծէք ատոր համար ալ Կիլիկեան Կաթողիկոսարանի վանական մթնոլորտն ու կեանքը նախընտրեր էր իր ամէնէն հասուն հասակին՝ 49 տարեկանին։

Մարդոց հետ էր, բայց առանձնութեան մէջ ապրեցաւ՝ առանց ձանձրոյթ զգալու։ Կեանքի մէջ էր, բայց կեանքէն վեր մընաց՝ առանց կեանքը ատելու։ Մարդ էր, մարդոց մէջ, բայց մարդոցմէ տարբեր ոճ ու եղանակ որդեգրեց կեանքի ու գործի։

Հեռու մնաց հաճոյքի ու վայելքի վայրերէն, հեռու մնաց բոլոր տեսակի խաղի եւ կերուխումի սեղաններէն։ Կեանքի իր ամբողջ հաճոյքն ու վայելքը քաղեց գիրին ու դպրութեան սեղաններէն, աշխատանքի ու գիտութեան խորաններէն։ Ծխիկն ու օրաթերթը, «Լ'Օրիան», եղան իր անմեղ մոլութիւնները։ Առաջինէն հրաժարեցաւ վերջին կէս տարին, երբ կեանքը անօրինակ քաղցրանալ սկսեր էր իրեն համար։ Երկրորդին հաւատարմութիւնը պահեց մինչեւ իր երկար կեանքի նախավերջին օրը։

Կանոնաւոր էր իր կեանքին ու աշխատանքին մէջ։ Օրը պէտք էր անպայման լեցնէր մանաւանդ մտաւորական աշխատանքով։ Իր ոսկի սկզբունքն էր, որ ոչ մէկ օր, ոչ իսկ կէս օր սահէր–անցնէր առանց մտաւորական աշխատանքի։ Այս կանոնաւոր ու անընդհատ աշխատանքին շնորհիւ էր, որ համայնագիտարան էր դարձեր։

Իր գրական վաստակը՝ չորս պատկառելի գործեր՝

1.— «Հայկական Հարցին հոլովոյթը» (1880–1900)։

2.— «Արեւելեան տագնապը» (1908-14)։

3.— «Օտեան՝ պատմութեան առջեւ»։

4.— «Ազգերու պայքարը Միջերկրականի շուրջ»։

Իր ամբողջ ժառանգութիւնը յանձնեց Կիլիկիոյ Հայրապետին, եւ պետական պաշտօնական կտակով ալ իր 35 տարի-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

ԵՐԿԱԹԷ ՕՂԱԿԸ

Քաղաքը երբեք այդքան գեղեցիկ չէր եղած որքան եղած էր այդ վերջին օրերուն, երբ եղանակը դէպի աշուն կը սահէր։ Պայծառ եւ կապոյտ երկինքը՝ քաղաքին վրայ կամար մըն էր կարծես, ու լայն պողոտաներու եզերքին ի վեր թմբիները կը փայլփլէին՝ ոսկի ծիրանի ու չէկ գոյներով։ Բայց, ծառերուն տակ ոտնկի գորգեր կը տարածուէին։ «Գէշ նշան» կ'ըսէին ծեր կիները, շատ ոտնկ կայ, կը նշանակէ թէ շատ մահեր պիտի պատահին։

Գեղարուեստական խումբերէն շատեր մեկնած էին քաղաքէն, ի մէջ այլոց Նուագախումբը եւ օփերան։ Քաղաքապետական գրադարանը իր թանկագին գիրքերէն՝ 360.000 հատը փոխադրած էր վըտանգէ հեռու վայրեր։ Պաշտպանութեան կազմակերպութիւնը քակած ու պարպած էր 86 գործատուներ։ Էրմիթաժի թանգարանին մէջ, Օրբէլի կը շարունակէր իր գանձերը զետեղել սնտուկներու մէջ։ Երկրորդ շոգեկառք մը մեկնած էր արդէն, ու երրորդը կը պատրաստուէր ճամբայ ելլելու։

Սեպտեմբեր եօթի իրիկունը զօրավար Պիչեւսքի, որ խրապործած էր Լուկայի ամրութիւնները ճակատէն կուգար, երբ շարժավարը կեցուց կառքը, գոչելով.

— Ընկեր պետ, տեսէք թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ քաղաքին մէջ։

Պիչեւսքի աչքերը վեր բարձրացուց։ Լենինկրատի վրայ հորիզոնը արեան կարմիրով ներկուած էր ու երկինքին վրայ լուսարձակները զիրար կը խաչաձեւէին։ Գերման առաջին մեծ օդային յարձակումը սկսած էր։ Յաջորդական երկու ալիքներով թշնամին քաղաքին վրայ արձակած էր 6.000 հրձիգ ռումբեր, եւ թոներով պայթուցիկ։ Պիչեւսքի նշմարեց որ Պատաեւի մթերանոցները կ'այրէին։ Այդ մթերանոցները երկու հեկտար տարածութեամբ կ'երկարէին քաղաքին հարաւ–արեւելքին վրայ, ու կը պարունակէին քաղաքին պարենաւորումի պաշարը։ Ծուխի ու բոցի սիւներ կ'երկարէին վեր ու կը հասնէին խելացնոր բարձրութեան մը։ Մարդիկ կ'աճապարէին հրդեհին վայրը, իրենց հետ տանելով աւազի պարկեր, ջըրամբար–կառքեր։ Հրդեհը մինչեւ առաւօտ շարունակուեցաւ ու 5000 թոնէ աւելի ալիւր, շաքար, միս եւ ուրիշ սնընդեղէններ փճացան։ «Այդ մթերքը կը պահէինք իրարու կից փայտաշէն շինութիւններու մէջ», ըսաւ աւելի վերջ պատասխանատու անձ մը, եւ շատ սուղ վըճարեցինք մեր անխուհեմութիւնը»։

Սեպտեմբերը եղաւ օդային արշաւանքներու ամիսը, ընդամէնը 23, որոնք 4000 հոգիի մահուան պատճառ եղան։ Հակօդային պաշտպանութիւնը չունէր անհրաժեշտ ուժը գերման ոմբաձիգները յուսահատեցնելու համար։ Քաղաքին տրամադրուած սաւառնակներուն թիւը սկզբնական շրջանին 40 էր, բայց Սեպտեմբերին այս թիւը շատ պակսեցաւ։ Պաշտպանութեան իբր միակ միջոց կը մնային հակօդային հրետանին, 300 հատ թումբի պալոններ, որոնք ամբողջ գիշերը դէպի երկինք դարձած կը սպասէին։ Ճամբաներու վրայ հետզհետէ սկսան երեւիլ թըռուցիկներ, որոնք կը նետուէին գերման սաւառնորդներուն կողմէ եւ որոնք կ'ըսէին. «Զարկէք Հրեաներուն, զարկէք քոմիսէրներուն, անոնց երախները հարուածի կը սպասեն, յանձնուեցէք»։

— Տնիքներու վրայի կեանքն է որ պիտի սկսի հիմա, կ'ըսէր Պաւել Կուպչեւսքի, որ կը զբաղէր Էրմիթաժի գիտական գործերով։

Եւ գիշեր մը, թանգարանին տանիքին վրայէն տեսաւ թշնամի սաւառնակներ, որոնք ռումբեր կ'արձակէին Պօղոս–Պետրոսի ամրոցին վրայ։ Կրակէ հեղեղներու նման անոնք կը սահէին պատերն ի վար ու կ'երթային Նէվայի աւազուտ ափերուն վրայ։ Յանկարծ ահաւոր պայթիւն մը լսուեցաւ ու հազարաւոր բոցէ լեզուներ դէպի երկինք բարձրացան։ Շրջակայ լուսնապարտէզին ռուսական լեռներն էին որ այրել սկսած էին։ Փայտէ շէնքերը մէկը միւսին ետեւէ կը բռնկէին մոխիր կը դառնային ու գիշերը ցերեկի կը վերածէին, կայծերու ու խուղի անձրեւ մը կը տեղար Էրմիթաժի տանիքին վրայ, որուն կուգային միանալ լուսնապարտէզին խաղատարգէտ տեքոններէն փրթած կտորներ։ Ռուսական լեռները, այրած ու ճմռթկած երկաթի կոյտերու վերածուած՝ մնացին հոն պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, իբր վկաները այդ չարաշուք գիշերուան։

Իրիկուն մը, երաժիշտ–հեղինակ Շոստաքովիչ բարեկամներ հրաւիրած էր իր տունը։ Այդ բարեկամները զինքը գտան կորսուած ցիրուցան նոթատետրերու մէջ, որոնք իր եօթներորդ սէնֆոնիին ձեռագիրներն էին։

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(11 – Շար.)

Հայկական Տպարանները Մոսկուայի մէջ

———0———

Թուրքիոյ հայկական տպագրական օճախներուն մէջ, Պետերբուրգէն ետք, երկրորդ մեծ կեդրոնը կ'ըլլայ Մոսկուա: Մինչեւ առաջին հայկական տպարանին հիմնումը Մոսկուայի մէջ, հայերէն գիրքերը կը տպուէին ռուսական՝ Աւգուստ Սեմենի տպարանը, ուր լոյս կը տեսնեն Սերովբէ վարդապետի «Ծաղիկ գիտութեան» (1819), Յարութիւն Ալամդարեանի «Ռուս-հայ բառարան»ը (1821) եւ ուրիշ գիրքեր:

Լազարեան ճեմարանին կից 1829ին, Պետերբուրգէն փոխադրուած Յ. Յովհաննիսեանի տպարանը օգտագործելով, Մոսկուայի մէջ կը հիմնուի առաջին հայկական տպարանը: Տպարանը յետագային եւրոպական երկիրներէ կը ստանայ տպագրական մեքենաներ, Վիէննայի Մխիթարեան տպարանէն՝ հայկական տառերու մայրեր, կը հիմնէ իր սեփական տառաձուլարանը: Կ'ըլլայ ժամանակ մը, որ այս ձուլարանը տառեր կը մատակարարէ Թուրքիոյ հայկական միւս տպարաններուն:

Մասնաւորապէս Լազարեան ճեմարանը իր հիմնադրութեան օրէն սկսեալ (1815) մինչեւ 70ական թուականները, կարելի է ըսել, թէ կը դառնայ Արեւելահայերու մտաւոր կեանքին առաջնակարգ կեդրոնը: Ճեմարանը կ'ունենայ հրատարակչական լայն գործունէութիւն: Հայերէն եւ ռուսերէն լոյս կ'ընծայէ արեւելագիտական եւ հայագիտական արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ:

Հոս կը տպուին Լազարեան ճեմարանի երախայրիքը՝ «Մուղայք Արարատեան» հաւաքածոն (1829), Խուդաբաշեանի երկհատոր «Հայերէն-ռուսերէն բառարան»ը (1838), Մ. Էմինի, Գր. Խալաթեանի հայագիտական աշխատութիւնները, Սմ. Շահազիզի «Լեւոնի վիշտը» (1865), Համազասպեանի թարգմանութեամբ Պուշկինի, Լերմոնտովի եւ ուրիշ ռուս դասականներու գործերու հայերէն թարգմանութիւններու առաջին հրատարակութիւնը (1843), Ռասինի «Գոթողիա» ողբերգութիւնը Մ. Տիգրանեանի թարգմանութեամբ եւ արժէքաւոր ներածականով (1834):

Հոս է, որ առաջին անգամ կը տպագրուի Սայաթ Նովայի խաղերու հաւաքածոն (1852), Գէորգ Ախվերդեանի արժէքաւոր ուսումնասիրութեամբ:

Մոսկուա կ'աշխատին եւ կը տպագրեն իրենց գործերը Միքայէլ Նալբանդեան, Ստ. Նազարեան, Մ. Էմին եւ ուրիշներ:

Վերջապէս հոս է, որ կը հրատարակուի հայ հանրային կեանքին մէջ մեծ դեր խաղացած «Հիւսիսափայլ» ամսագիրը (1858-1864), ինչպէս նաեւ «Ճռաքաղ» (1858-1862), «Համբաւաբեր Ռուսիոյ» (1861-1864) պարբերականները:

Բացի Լազարեան ճեմարանի տպարանէն, Մոսկուայի մէջ կը բացուին նաեւ ուրիշ տպարաններ: Ասոնց մէջ բեղուն գործունէութիւն մը կ'ունենայ Մ. Բարխուդարեանի տպարանը: Դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ գիրքեր կը տպուին նաեւ օտար տպարաններու մէջ՝ Գոթիէ, Հերբէկ, Գատցուկ եւայլն:

Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ներու խնայողութիւնը տրամադրեց Նոբելին Ա. Օծուլեան՝ իր գործերուն հրատարակութիւնը ապահովելու եւ յառաջիկային ալ կրթական գործերու հրատարակութեան յատկացնելու:

Այս կարգադրութեան խորունկ գոհունակութեամբ կնքեց իր կեանքը, զրկելու համար յաւիտենականութիւնը, թողլով, իր գործովն ու կտակովը, մնայուն եւ անթառամ օրհնեալ յիշատակ:

Լոյս մշտնջենի՝ իր հոգիին:

Ա. Ե.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՇԱՐԹԻ ՀԵՏ

———0———

Նկարչական արուեստին վերաբերող նորութիւններ հրամցնող Պէյրութի լաւագոյն ցուցասրահներէն մէկը կարելի է նկատել «Աթիւտիօ 27»ը, որուն պատասխանատուները (Պութրոս) իրենց ներկայացուցած արուեստագէտներու ընտրութեամբ կը սատարեն Լիբանանի նկարչական կեանքին: Փօլ Կիրակոսեանէն, Խոկար Իչնէյէն եւ Մուսա Թիպայէն ետք, ներկայիս «Աթիւտիօ 27» կը ցուցադրէ ֆրանսահայ նկարիչ Շարթի երեսուներկու իւղաներկ պաստառները:

Կիրակի, Մարտ 4ին Շարթ հասաւ Պէյրութ, ներկայ գտնուելու համար իր գործերու ցուցադրութեան բացումին, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 7ին, երեկոյեան ժամը 7ին:

Անցնող Երկուշաբթի, «Աթիւտիօ 27»ի մէջ շուրջ մէկ ժամ տեւող զրոյց մը ունեցանք Շարթի հետ: Կարճահասակ ու լեցուն կազմուածքով, թաւ յօնքերով անձ մըն է Շարթ: Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, բազմաթեայ ու բեղուն վաստակով յատկանշուող այս արուեստագէտը խօսեցաւ իր արուեստին, առօրեային ու մտահոգութիւններուն մասին:

— Ինչո՞ւ կը նկարէք, հարցումին պատասխանելով՝ Շարթ ըսաւ.

— Նկարելը ինծի համար պահանջ է, ներքին մղում, հաղորդակցութեան միջոց, բան մըն է, որ ոչ կարելի է սորվիլ եւ ոչ ալ սորվեցնել:

— Ուրեմն ի՞նչ է նկարչութիւնը ձեզի համար:

— Նկարչութիւնը միայն գոյն չէ. միայն թեքնիք չէ, ոչ ալ միայն զգացում: Նկարչութիւնը այս բոլորին համադրումով առաջացող պոռթկումն է: Ես այս եղրակացութեան հասած եմ տարիներ ու տարիներ նկարելէ ետք:

— Ո՞վ է արուեստագէտը:

— Ա՛ն է, որ կուտայ կեանքը՝ իր ուրախ ու տխուր երեսներով, ամբողջութեան մէջ, գիտուած իր աչքերով:

— Ձեր գործերում մէջ ի՞նչ ձեւով տուած էք կեանքին տխուր երեսը:

— Հակառակ անոր, որ 1915ի Թրքական Ջարդի օրերը ապրած չեմ, բայց անխուսուած ժողովուրդի մը զաւակը ըլլալու գիտակցութիւնը ունիմ: Ո՛ւր ալ երթամ, իմ գործերուս մէջ պիտի տամ խորապէս արմատացած այդ զգացումը: Որքան ալ ուրախ նիւթեր նկարեմ, մանկութիւն չունեցող բազմաթիւ հայրենակիցներուս տեսածը հետս կը պտըտցնեմ, մէջս կը զգամ:

— Մե՞ծ է թիվը այս նյութին յատկացուած ձեր գործերուն:

— Անոնք յատուկ տեղ կը գրաւեն գործերուս մէջ: Երուսաղէմի թանգարանին մէջ ունիմ Տէր-Զօրի Ջարդը ներկայացնող պաստառ մը, ուրիշ հատ մըն ալ՝ Վենետիկի թանգարանին մէջ:

Յառաջիկայ Ապրիլին, Ջուիցերիոյ մէջ պիտի տամ ցուցահանդէս մը, ուր ցուցադրելիք պաստառներուս մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անիրաւուած ժողովուրդ մը թեմայով գործերը:

— Ձեզի պէս կը մտածե՞ն նաեւ ձեր զաւակները:

— Տղաքս, 18ամեայ Պատրիկը եւ 15ամեայ Րաֆֆին Մխիթարեան վարժարան կը յաճախեն: Հայ են, Հայ կը մեծնան, հայկական դաստիարակութիւն կը ստանան եւ Հայու պէս կը մտածեն:

— Դիտողը որքանո՞վ հաղորդակից է ձեր գործերուն մէջ դրուած մտածումներուն, մտահոգութիւններուն:

— Ես կը խոկամ, կը մտածեմ, կը վերլուծեմ, ներաշխարհիս մէջ բան մը «կ'եփեմ» եւ այդ բոլորը կը յանձնեմ պաստառին: Կ'ուրախանամ անոնց համար, որ կը «տեսնեն» հոն դրուածը, իսկ կը ցաւիմ անոնց համար, որ «քովէն» կ'անցնին:

Այսպէս է Շարթ: Երբ կը խօսի իր տղոց՝ Պատրիկին եւ Րաֆֆիին մասին, անոնց հայեցի կրթութեամբ մտահոգ հոգածու հայր է, երբ կը խօսի նկարչութեան մասին՝ համակ ապրում է ու զգայուն արուեստագէտ, իսկ երբ կը խօսի դատ ունեցող ժողովուրդի մը իբրեւ զաւակ, պահանջատէր Հայ է:

«Ազդակ» Է. Տ.

ՀԵԼԼԷՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔԸ

ԿԻՆԵՐԸ

Կը հաւատամ թէ՝ աշխարհի մէջ ըսուող ամէնէն սրամիտ բաները՝ կ'ըսուին կիներու մասին: Եթէ տրամադրութիւն ունիք՝ կարդացէք նորագոյններէն.

Ամերիկուհի լրագրող մը, օր մը, Մօրիս Շըվալիէին հարցուց.

— Պարոն Շըվալիէ, դուք որ սիրտերու մեծ գրաւիչ մըն էք, կիները ուսումնասիրած ըլլալու էք: Ձեր այդքան մեծ փորձառութիւնը ի՞նչ կրնայ ըսել մեզի:

— Օրիորդ, պատասխանեց խիստ սրամիտ Ֆրանսացին, կիները կը նմանցնեմ աշխարհի հինգ ցամաքամասերուն:

— Տասնըհինգէ տասնըութ տարեկան օրիորդը կը տեսնեմ Ափրիկէի պէս: Կիսով կոյս ու կիսով... հետախուզուած:

Տասնըութէն մինչեւ երեսուն տարեկանը, կը կարծեմ թէ կը նմանի Ամերիկայի: Լի եռանդով ու գիտի եւ արտադրութեան տրամադրութեամբ:

Երեսունէն քառասուն տարեկանին՝ կիւր Եւրոպայի պէս է: Գրեթէ աւերակ դարձած, բայց դեռ բաւական հետաքրքրքրական:

Քառասունէն յիսուն տարեկանին, կինը ինծի կը յիշեցնէ Ասիան: Լի խորհրդաւորութեամբ եւ հնադարեան քաղաքրական...

Վերջապէս յիսունէն վեր՝ կինը Աւստրալիան է: Ամէնքը գիտեն թէ Աւստրալիա ուր կը գտնուի, բայց ոչ ոք տրամադրութիւն ունի երթալ ու զայն տեսնելու:

×

Շատ հայրենասէր Փարիզցի թատերական հեղինակ Ժաք Տըվալը, վերջերս Ֆրանսուհիներուն համար ըսաւ.

— Այն Ֆրանսացին, որ իր հայրենակցուհիները շատ գեղեցիկ չի գտներ, կը նշանակէ թէ արտասահման չէ ճամբորդած:

Ուրիշ Ֆրանսացի հեղինակ մը, որ շատ ծանօթ է Աթէնքի, Մարսէլ Աշար կ'ըսէր.

— Կին մը, պարահանդէսի թուալէթ մը կրնայ հագնիլ եթէ նոյնիսկ պարել չի գիտեր, կրնայ ծովազգեստ մը հագնիլ, նոյնիսկ, եթէ լողալ չի գիտեր... Սակայն, երբ հարսանեկան հագուստ հագնի, գիտէ թէ զայն ինչպէս գործածէ:

×

Մեր անմոռանալի ու խիստ սրամիտ երգիծագիրը՝ Մորայթինեան ալ շնորհալի բաներ կ'ըսէր կիներու մասին:

Օր մը ան պատմեց ինծի.

— Ատենօք, զարնուած էի սիրունիկ դերասանուհիի մը, որ երբ հասկցաւ թէ իրեն ֆլիրթ կ'ընէի, պարզ ու յստակ ըսաւ ինծի.

— Ջուր տեղը կը յոգնիք: Սիրտս քար է...

Սակայն, հակառակ խոստովումին, երբ տօնը կը մօտենար ինծի հարցուց թէ նուէր մը պիտի տայի՞ իրեն: Խոստացայ եւ իր տօնի նախօրեակին, ղրկեցի կէս երկվեցեակ շիշ Լուրթրաքիի Ջուր, երկտողի մը մէջ նշելով թէ՝ այդ Ջուրը քարերը կը հալեցնէ...:

ՏԻՄ ԵԱՆՈՒՔԱԳԻՍ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (134)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

— Ան չէ, մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը, ու ներս մտաւ մռայլ դէմքով մը:

Ժանն խոկոյն նշմարեց Լիւսիի դէմքը մթագնող ամպը:

— Օրիորդ Լիւսի, մէկո՞ւն կը սպասէք, հարցուց Ժանն:

— Այո՛, մայր Լիզօն... կը ճանչնաք... պարոն Լիւսիէնն է....:

— Ա՜հ, դիմացի սենեակը բնակող երիտասա՞րդը:

— Այո՛, ապագայ ամուսինս, մայր Լիզօն: Անհամբերութեամբ կը սպասեմ անոր, ինչ որ գիւրաւ պիտի հասկնաք, երբ ձեզի ըսեմ թէ ան այս առտու խոկ գնմում ըրաւ, պաշտօն մը ձեռք բերելու համար, ուրկէ կախում ունի մեր երջանկութիւնը...: Եթէ այդ պաշտօնը ձեռք բերէ, Լիւսիէն մէկ տարիէն պիտի ամուսնանայ ինծի հետ, ինչպէս խոստացած է:

Նորէն ոտնաձայն մը լսուեցաւ սանդուխին վրայ:

— Ա՜հ, այս անգամ չեմ սխալիր, ան է, գոչեց մանկամարդ աղջիկը, յուզումէն դունատած:

Լիւսի հազիւ ըրած էր այս խօսքը, երբ դուռը բացուեցաւ յանկարծ: Ժիւլ Լապրուի որդին փոթորիկի մը պէս ներս մըտաւ ուրախ դէմքով մը:

— Յաղթութի՜ւն, սիրելի Լիւսի, յաղթութիւն, գոչեց Լիւսիէն:

— Յաջողեցա՞ք, թոթովեց մանկամարդ աղջիկը, որուն աչքերը կը լեցուէին հեղասահ արցունքներով:

— Կատարելապէս յաջողեցայ...: Իսկոյն ձեռք բերի այն պաշտօնը, որուն կը բաղձայի...: Ճաշէն յետոյ միասին գացինք այցելեցինք Գուրպըվուայի շինութիւնները...: Փարիզ վերադարձին՝ բարեկամիս Ժօրժ Տարիէ քով գացի, իր յանձնարարական նամակին բարեյաջող արդիւնքը հաղորդելու համար: Ի վերջոյ հոս եկայ, սիրելի Լիւսիս, ձեզի ըսելու համար թէ շատ երջանիկ կը զգամ ինքզինքս ու երջանկութիւնն է որ կը բերեմ, քանի որ քիչ ատենէն պիտի ամուսնանանք::

Լիւսիէն նշանածին ձեռքերը բռնեց, շրթունքներուն վրայ սեղմեց ու խօսքը շարունակեց ժպտուն:

— Աշխատութեանց տնօրէնի պաշտօնիս համար տասներկու հազար Ֆրանքի տարեթոշակ մը պիտի ստանամ:

— Տասներկու հազա՛ր Ֆրանք, կրկնեց Լիւսի, հազիւ իր ականջներուն հաւատալով: Հարստութիւն մըն է:

— Եթէ ոչ հարստութիւն, գէթ անոր սկզբնաւորութիւնն է: Վաղուընէ սկսեալ պաշտօնի պիտի ձեռնարկեմ: Մէկ տարիէն՝ իմ նոնոշիկ Լիւսիս կինս պիտի ըլլայ, ու հինգ վեց տարիէն, շնորհիւ կարգ կանոնի ու մեծ խնայողութեան, երեսուն հազար Ֆրանքի չափ գումար մը մէկդի դըրած պիտի ըլլանք: Այն ատեն պիտի կրնամ սեփական գործ ունենալ ու վերաշինել խեղճ հօրս աշխատանոցները Ալֆորվիլի գետնին վրայ:

Ժանն Ֆօրթիէ սարսռաց, այդ խօսքերը լսած պահուն, ինչպէս միեւնոյն օրը սարսռած էր ինքնակոչ Բօլ Հարման:

— Ձեր հայրը Ալֆորվի՞լ կը բնակէր, հարցուց Ժանն մարած ձայնով:

— Այո՛, մայր Լիզօն:

— Ի՞նչ էր ձեր հօր անունը:

— Ժիւլ Լապրու: Քսանըմէկ տարի առաջ սպաննուած է բոցերու մատնուած իր գործարանին մէջ:

Ժանն զգաց որ իր սրունքները կը կքէին: Մեծ սոսկում մը պատեց իր հոգին: Ինք անմեղ ըլլալով հանդերձ, դատապարտուած էր երբեակ ոճիրներով՝ իբր հրձիգ, գող եւ մարդասպան: Ինք Քլէրմօնէն փախած, Ժիւլ Լապրուի զաւկին դիմաց կը գտնուէր, որ իր զոհն էր, դատարանի վճռին համաձայն:

— Խեղճ հօրս մահը ատենօք շատ աղմուկ հանած է, յարեց Լիւսիէն, խօսքը Ժաննի ուղղելով: Դուք բան մը չէ՞ք լըսած:

— Այո՛, պատասխանեց հացագործ կինը:

— Կին մը դատապարտուած է...: Կը յիշէ՞ք:

— Այո, կը յիշեմ...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Սուրէն Վանեան 1000 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր հօր՝
Շաւարշ Վանեանի
նաեւ՝
Շաւարշ Միսաքեանի
յիշատակին:

×

Տիկին Պայծառ Սրապեան (Վիլըրէն) 30 Փր. կը նուիրէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շ. Միսաքեան սրահի կահաւորման

Տիկին Շաքէ Առաքելեան	100 Փր.
Տիկին Աննիկ Պալըրճեան	50 Փր.
Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Պօղոսեան	50 Փր.
Մէզոն Արթիւր	50 Փր.
Տիկ. Մելինէ Օսմանճեան–Վասէօռ	
Տիկ. Ազնիւ Պետրոսեանի մահուան տարելիցին առթիւ փոխան ծաղկեպսակի	30 Փր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ–ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէմէրճեան, Բաբըքեան, Մալէմալեան եւ Միլիտոսեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակից եղան իրենց սուգին, իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱԼՊԷՐ–ՅԱԲԷԹ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ, որուն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ Փետր. 2ին: Նոյնպէս շնորհակալութիւն իր մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօնին իրենց ներկայութեամբ յիշատակը յարգողներուն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Մարկրիթ Ուզունեան կը նուիրէ երեսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, Տիկին Զարուհի Պօյաճեանի մահուան տարելից առթիւ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան
ի նպաստ օգափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Փր. Տիկին Գայեանէ Տօնիկեանէ իր հանգուցեալ ամուսնոյն Եղիա

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Երեքշաբթի (Մարտ 20) կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգի Մուրատ Ռուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31–

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պալըըրճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ
Յետագային մանրամասնութիւններ:
Փարիզ (9րդ)

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Զատիկը Հայաստան

ՄԵԿՆՈՒՄ.—

ԱՊՐԻԼ 14

15 օր Փարիզէն Փարիզ 2180 ֆրանք

Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր Միութեան կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ կ'ոգեկոչուի Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 58րդ տարեդարձը՝

ԱՊՐԻԼ 15ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի հանդէսը Կիրակի Մայիս 20ին:

Տրապիզոնի (Պոնտոս) Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշասեղան – հանդէսը Ապրիլ 8ին Կիրակի կէսօրէ վերջ՝ Հայ Մշակոյթի Տունը:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը ի նպաստ օգափոխութեան կայանի նոր շէնքին՝

ՄԱՅԻՍ 6ԻՆ

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները
24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քաւէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ռւսանոզական, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն–Մօրիսի «Վրացեան» խումբի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Մարտ 23, իրիկուան ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

COMMUNIQUÉ

PELERINAGE NATIONAL
DU SOUVENIR ARMENIEN
A L'OSSUAIRE DE DOUAUMONT
LE 20 MAI 1973
de 10 h. à 17 h.

CEREMONIE SOLENNELLE DEDIEE A LA MEMOIRE DES ARMENIENS MORTS AU CHAMP D'HONNEUR POUR LA FRANCE

Messe Pontificale en rite arménien à la Cathédrale de Verdun.

Procession, dépôt d'une gerbe et minute de silence au Monument aux Morts de VERDUN.

Le samedi soir 19 Mai, Concert Arménien au Théâtre de VERDUN.

DETAILS SOUS PEU

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ
Կապոյտ խաչի Օդափոխութեան Կայանին

Կազմակերպութեամբ
Կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20·30ին
Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ **ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ**
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

Տոմսերու համար հեռաձայնել
Շէ Միշէլ 899-09-66 կամ Ֆիլիփ 368-61-35

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական տրամաթիկական Թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 Ռիւ Ժանկուժոն:

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն: Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվաճեանի կողմէ: Մենախօսութիւն՝ Օր. Սոնա Վարդանեան:

Մասնակցութեամբ՝ դերասաններ
Գ. Տէրվիշեան եւ Ն. Պշտիկեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռալի գիւղը, 80 քիլոմեթր Համէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ալպեան լեռներու դիմաց:

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ:

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին:

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան
ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24
HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle
Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:
Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, միմիայն 50 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՐՏ
MARDI 20 MARS
1973

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMÉRO 0,70 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.669
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — No 12.669

«ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ» ՔԱ՛Յ ՊԱՀԵՆՔ

—0—

Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կառուցուած յուշարձանը — ի յարգանս հայ նահատակներու եւ Ֆրանսայի համար զոհուած զինուորներու — կը շարունակէ զբաղեցնել հայ, թուրք եւ ֆրանսական մամուլը, ինչպէս նաեւ միջազգային հեռագրական գործակալութիւնները։

Թուրքերը իրենց հաշուոյն չա՛տ դէշ բան մը ըրին անշուշտ՝ ո՛չ միայն անոր համար որ առիթ տուին Թրքական ցեղասպանութեան վերարծարծումին, այլեւ անոր համար որ այդ ոճրին մէջ... ինքնարդարացումի իրենց տաղանդը արժեցնելու բոլոր հնարաւորութիւններէն զուրկ են։

Ինչպէս կ՚ակնկալուէր, ֆրանսական մամուլը անհեթեթ գտաւ Անգարայի ըմբռնումը դիւանագիտական ճակատի վրայ, գիտել տալով որ Թուրք դեսպանը Փարիզէն ետ կանչելով չի կրնար ջնջել ցեղասպանութեան խարանը։ Ֆրանսա եւ Թուրքիա կրնա՛ն թերեւս քաղաքականօրէն լեզու գտնել դարձեալ իրարու հետ, — ատիկա զարմանալի պիտի չըլլայ ոեւէ մարդու համար. սակայն ոչ ոք եւ ոչ մէկ շահախնդրական համաձայնութիւն կրնայ հերքել օսմանեան զանգուածային մարդասպանութիւնը, որ պիտի շարունակէ նուաստ եւ ամօթապարտ դիրքի մը մէջ պահել Հանրապետական Թուրքիան, որքան ատեն որ զղջում յայտնուած չէ եւ հատուցում չէ եղած Հայերուն։

Յատկանշական էր այս առթիւ ֆրանսական մամուլի քաջ–բերան ներկայացուցիչներէն «Քոմպա»յի հետեւեալ ազդարարութիւնը Թրքական կառավարութեան, Փետրուար 16ի թիւով.

— «Անգարա այս դէպքին տուաւ այնպիսի համեմատութիւն մը, որուն համար ինք միայն պէտք է ցաւի, որովհետեւ միջազգային մամուլը կրնայ լայն բանալ հայկական, յունական եւ քրտական թղթածրարները, այնպիսի փաստարկութիւններով եւ իրողութիւններով՝ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ՍՏԻՊՈՒԻ ՔՕՂՈՎ ՄԸ ԾԱԾԿԵԼ ԻՐ ԴԷՄՔԸ»։

Թուրքը կրնայ ամօթի զգացում չունենալ. նոր չէ որ պիտի գիտնանք ասիկա։ Եթէ ունեցած ըլլար անցեալի մէջ՝ ցեղասպան չէր դառնար. եթէ ունեցած ըլլար ներկայի՛ մէջ՝ չէր յամառեր ինքնարդարացման միջոցներ փնտռելու իր հի՛ն արհեստին մէջ։ Ընդհակառակն, կը փորձէր առնուազն հետեւիլ քաղաքակիրթ ազգերու օրինակին եւ ապաշխարել, — ցաւ յայտնել գործուած ոճրին համար ու դարմանել չարիքը՝ նիւթական թէ բարոյական առումով։

Պարագան նոյնը չէ սակայն բոլոր այն երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն համար՝ որոնք շահերու բերումով ցարդ պարտկած ըլլալով հանդերձ Թրքական ցեղասպանութիւնը — ու մեղապարտին մեղսակի՛ց դառնալով հանդերձ — կը գիտակցին խորապէս որ արիւնոտ էջը կարելի չէ պատռել ու նետել։ Կարելի է մոռցնել այսօր, անտեսել առայժմ, նոյնիսկ լռել անոր գոյութեան մասին, սակայն անհնար է ջնջել կամ մոռնալ յաւիտենապէս։

«Քոմպա»յի ազդարարութիւնը նշանակալից է այս տեսակէտով։ Եւ ի՛նչ որ ալ պատահի վաղը, Անգարա եւ Փարիզ դիւանագիտական նկատումներու թելադրանքով ի՛նչ որ ալ ընեն, կրնանք վստահ ըլլալ թէ «Թղթածրարները» պիտի մնան Թուրքիոյ վզէն կախուած վճիռ մը (անքաւելի յանցապարտութեան մը սեւ վճիռը) ու այդ երկիրը օր մը անպայմա՛ն պիտի հարկադրուի զղջալ եւ քաւել իր եղեռնագործութիւնը։

Էականը, — ինչպէս շեշտած ենք միշտ, — Հայրենաբնակ ու տարասփիւռ Հայութեան միակամ հետեւողականութիւնն է։

Հայրենիքը կրնայ մեծ չափ գործօն ուժ չըլլալ այս խնդրին մէջ ու պայմանները կրնան աննպաստ մնալ տակաւին՝ երկար ժամանակ։ Սակայն դոյզն կասկածի իսկ առարկայ չի կրնար ըլլալ այն իրողութիւնը, որ Հայաստանի ժողովուրդը մեծ չափ արթուն ու զգայուն է եւ այս գիտակցութիւնը բարոյական ներշնչումի յաւելեալ աղբիւր մըն է տարասփիւռ Հայութեան համար։

Ամէն մէկ յուշարձան, ամէն մէկ կոթող, որ կը բարձրանայ հիւրընկալ հողերու վրայ — փոյթ չէ թէ երբեմն անբաւարար արձանագրութիւններով կամ առարկայ՝ դիւանագիտական կապերու եւ շահերու անարդար միջամտութեան, — Թուրքի սրտին խրուած դաշոյն մըն է։ Կը տեսնենք յատկապէս 1965էն ասդին, թէ Անգարայի պետական շրջանակները որքա՛ն անհանգիստ կ՚ըլլան ու մղձաւանջային զառանցանքներու կը յանձնուին՝ երբ Հայութիւնը միջազգային մամուլի, հանրային կարծիքի եւ հաստատութեանց անթափանց վարագոյրը կը պատռէ ու կը յաջողի իր մերկութեան մէջ բեմ բերել Թրքական ոճիրը։

Հայաջինջ Սարսափներու 58ամեակի սեմին կը գտնուինք։ Ամիս մը վերջ ոգեկոչական հաւաքոյթներն ու Հայ Դատի կարգախօսները պիտի ողողեն սրահներն ու բեմերը։

Ատեն է, որ թափ տրուի քարոզչական լայն տարողութեամբ ճիգերու՝ արմատացնելու համար համաշխարհային հանրային կարծիքի մէջ այն համոզումը, որ կասում պիտի չճանչնանք. բայց պիտի պահենք «թղթածրար»ները հատուցման վճռական պահանջով, նահատակներու սուգը պիտի վերածենք քաղաքական գիտակցութեան՝ նոր եւ նորագոյն սերունդները մղելու համար դէպի նոր միջոցներ, միջպետական փոխադարձ շահերով խեղդուած մեր իրաւունքները լսելի եւ ընդունելի դարձնելու համար։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՄՊՈՃԷՆ ՀԱՆՈՅ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—O—

Քամպոճի մէջ պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ, երբ օդանաւորդ մը, որ երկրին օդային ուժին մաս կը կազմէ, ռմբակոծեց նախագահական պալատը։ Օդանաւորդը՝ Սօ Փոթրա, Փնոմ–Փենի զինուորական օդակայանէն օդանաւ մը առնելով, քանի մը ռումբեր նետեց պալատին վրայ, որուն հետեւանքով 35 հոգի մեռաւ եւ 50 հոգի վիրաւորուեցաւ։ Զանազան մեկնաբանութիւններ կը տրուին այս դէպքին մասին։ Ըստ կարգ մը աղբիւրներու՝ օդանաւորդը անձնական վրէժ է ուզած լուծել նախագահ Լոն Նոլէն՝ զայն սպաննելով։ Արդարեւ, Սօ Փոթրա չէր յաջողած օդանաւ վարելու արտօնութիւն ձեռք ձգել։ Այլ աղբիւրներու համաձայն՝ օդանաւորդը մաս կազմած է արքայական ընտանիքի զաւին։ Արդարեւ իշխան Սիհանուքի ընտանիքի անդամներ ռմբակոծութեամբ ուզած են սպաննել նախագահը, որ 60 տարեկան է եւ գրեթէ երբեք դուրս չելլեր պալատէն։

Այս վերջին մեկնաբանութիւնը հաւանական կը նկատուի, քանի որ ռմբակոծութենէն անմիջապէս ետք իշխանութիւնները ձերբակալեցին արքայական ընտանիքի հինգ անդամներ։ Միեւնոյն ատեն հրամանագրով մը արգիլեցին որեւէ մէկու մեկնիլ երկրէն։

Նախագահը՝ Լոն Նոլ ձայնասփիւռէն յայտարարեց, թէ դաւը համայնավարներու կողմէ կազմակերպուած էր, որպէսզի տապալեն կառավարութիւնը։ Յամենայն դէպս, այս միջադէպը տեղի ունեցաւ 1970 Մարտ 18ի պետական հարուածի տարեդարձի օրը։

× Տագնապ մը եւս ելած է Հարաւ. Վիեթնամի զինադուլի գործադրութեան կապակցութեամբ, ըստ զինադուլի պայմանին՝ Հանոյ մինչեւ Մարտ 27 պէտք է ազատ արձակէ ամերիկացի բոլոր գերիները, իսկ Ուաշինկթըն պէտք է հեռացնէ իր զինուորները։ Արդ դեռ 146 գերի կը գտնուի Հանոյ։ Միւս կողմէ, զինադուլէն ցայսօր, ինչպէս հաղորդուեցաւ ատենին, Հանոյ 30.000 զինուոր, 300 զրահապատ կառք եւ 150 ծանր թնդանօթ «տեղափոխուած» է, ինչ որ զինադուլի պայմաններու խախտում կը նշանակէ, ըստ Ամերիկացիներուն։ Նախագահ Նիքսըն առջի օր իր «մտահոգութիւն»ը յայտնեց զինուորական ուժերու Հար. Վիեթնամ առաքման շուրջ։ Եւ զգուշացուց Հանոյի վարիչները։ Այս հարցը Ուաշինկթըն «փոխանցած» է նաեւ Փեքինի եւ Մոսկուայի։

Կարգ մը լուրերու համաձայն, նախագահ Նիքսըն կրնայ նոյնիսկ ռմբակոծութիւններու հրաման տալ, եթէ Հանոյ շարունակէ ուժեր ղրկել Հար. Վիեթնամ։ Արդէն նկատել կը տրուի, թէ ամերիկեան 7րդ նաւատորմը, որ Հիւս. Վիեթնամի ծովափը կը գտնուի, նոր մարտանաւերով զօրացած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՔ ՔԷՇԻՇԵԱՆ կէտերով պարտուեցաւ Նումէայի մէջ, Աւստրալիացի Տարքէ Բոմոնի կողմէ։ Քէշիշեանի մրցակիցը իր կարգին գեր–ուելթէրներու ախոյեան է (Քոմընվուէլթի)։ Երկու կոփամարտիկները աշխարհի տասը լաւագոյններէն կը նկատուէին եւ գիտէին թէ այդ երկուքէն յաղթականը հաւանաբար կարենայ աշխարհի տիտղոսին համար մրցիլ Ճափոնցի Վաժիմայի դէմ։

ՔԱՅԷԶ, այն Ֆրանսացին որ ասկէ 55 օր առաջ սրտի փոխարկումի ենթարկուեցաւ Ֆոշ հիւանդանոցին մէջ, մեռաւ Երկուշաբթի առտու։ Կը թուի թէ մարմնին մերժումին առաջքն առնելու համար եղած դարմանումն է որ պատճառ եղած է ուղեղային արիւնահոսութեան, որուն զոհ գնաց ենթական։ Անգամ մը եւս բանավէճը պիտի վերսկսի սրտի փոխարկումներու մասին, որոնց կողմնակիցները կը պնդեն որ պէտք է փորձերը շարունակուին, մինչ հակառակորդները կ՚առարկեն թէ մերժումի փրոսէսիւսը դեռ հարկ եղածին չափ չէ քննուած եւ կանխահաս են այս գործողութիւնները։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ Ս. Պատրիկի կաթողիկէ տօնը առիթ տուաւ եղերական հաշուեկշիռի մը։ Երեք մեռեալ եւ շուրջ տասը վիրաւոր կայ, իբրեւ հետեւանք քանի պայթումներու։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կացութիւնը լարուած կը մնայ եւ վախ կայ որ բանակը իշխանութիւնը ձեռք առնէ։ Ընդհանուր սպայակոյտի պետը՝ Զօր. Սեմիհ Սանքար ազդարարած է քաղաքական կուսակցութեանց պետերուն որ եթէ չընդունին երկու տարիով երկարաձգել նախագահ Սունայի պաշտօնավարութեան շրջանը, բանակը իշխանութիւնը ձեռք կ՚առնէ։ Զօր. Սանքար յիշեցուցած է նաեւ 1971 Մարտ 12ի զինուորական յայտարարութեան թիւ 3 յօդուածը, որ ստիպեց այն ատենուան վարչապետին՝ Սիւլէյման Տէմիրէլի որ հրաժարի։ Ըստ այդ յօդուածին, բանակը կը յայտարարէ որ Թուրքիոյ կառավարութեան գլուխը կ՚անցնի եթէ պարզուի որ քաղաքացիները անկարող են բանակին անհրաժեշտ նկատած բարենորոգումները կատարել։

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 14–15)

ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ

Նուագարաններու արտադրութեան հիմը դրուած էր 10 տարի առաջ Երեւանի մէջ։ Ան արագ թափով զարգանալու վրայ է։ Գնորդներու շրջանակին մէջ մեծ պահանջ կայ «Կոմիտաս» դաշնակի, «Կռունկ», «Անի» ելեկտրական կիթառներու եւ մանտոլիններու։ Գործատան արտադրութեան երկու երրորդը Հայաստանէն դուրս կը ղրկուի։

Շուտով անոնց առաջին նմոյշները պիտի ղրկուին նաեւ Ֆրանսա, Պելժիա եւ Հոլանտա։ Ձեռնարկութիւնը կը պատրաստուի նաեւ մասնակցելու միջազգային երկու մեծ ցուցահանդէսներու՝ մէկը՝ Կիպրոսի եւ միւսը՝ Պրագի մէջ։

×

ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ՝ ԴԱՍՏՈՒ

Սիրուած երգչուհիի իր ասպարէզի կողքին, Գոհար Գասպարեան այլեւս ծանօթ է նաեւ իբրեւ դաստու եւ մանկավարժ։ Այս առընչութեամբ Գոհար Գասպարեանի աշակերտուհի Էլզա Զախոյեան մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Վերտիի Ռիկոլեթթոյի մէջ։ Տասնամեայ երաժշտական դպրոցը աւարտելէ յետոյ, 1967ին Էլզա Զախոյեան ընդունուած է Երեւանի Երաժշտանոցի դաշնամուրի դասարանը բայց երկու տարի ետք, մասնագէտներու խորհուրդով որոշած է իր ձայնը մշակել ու մտած է Գոհար Գասպարեանի նորահաստատ դասարանը։

Յաջողութիւն գտած են նաեւ Գոհար Գասպարեանի երկու ուրիշ աշակերտները.— Օլկա Զաքարեան եւ Դաւիթ Վարժապետեան, այս վերջինը՝ Պէյրութէն։

×

ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ

Հայաստանի Հեռատեսիլի եւ Ձայնասփիւռի նուագախումբը իր յայտագրին մէջ նուագած է նաեւ Եդուարդ Միրզոյեանի Սիմֆոնիան, Հայֆիլհարմոնիայի դահլիճին մէջ։ Միրզոյեանի այս գործը առաջին անգամ ունկնդրուած է 1962ին հայ յօրինողներու համագումարի օրերուն եւ այդ թուականէն սկսեալ, մեծ արձագանգ գտած է Խորհ. Միութեան այլ Հանրապետութիւններու ինչպէս նաեւ արտասահմանեան երկիրներու մէջ։ Այս Սենֆոնիան ղեկավարած է Ռուբէն Գրիգորեան (Ամերիկա), Խոսէ Ռոդրիկէզ Քաուրին (Արժանթին), Արչէնտոն (Իտալիա) եւայլն, եւայլն։

Հայկական Տպարաններ Թիֆլիսի մէջ

Հայկական տպագրութեան մեծ կեդրոն մը եղած է Թիֆլիսը: Արդարեւ, ԺԹ. դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ ներկայ դարու 20ական թուականները Թիֆլիս, իբրեւ հայկական տպագրութեան օճախ, բացառիկ տեղ գրաւած է հայ գիրքի պատմութեան մէջ:

Առաջին հայկական տպարանը հիմ – նուած է Ներսիսեան դպրոցի կողքին: Այս դպրոցին նիւթապէս մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած է Գրիգոր Արծրունիի մեծ հայրը՝ Վանեցի Հարութիւն փաստաբան Գերմ Արծրունի: Ան Եւրոպա համբարձած տառեր, ... մէջ գնած է տպագրական տառեր, եւ զանոնք Թիֆլիս բերելով նուիրած է Ներսիսեան ճեմարանին, որ նոր պիտի բացուէր: Տպարանը գործել սկսած է 1823ին: Ցեռապայրի ...

Մինչեւ 1830 հոն լոյս տեսած է երեք – ... գիրք: Այնուհետեւ տասնամեակի մը դադարէ ետք տպարանը շա – րունակած է բանիլ մինչեւ 60ական թը – ւականները: Այդ ժամանակաշրջանին լոյս տեսած գիրքերէն յիշատակելի են Ներսի – սեան դպրոցի «Երաժշտութիւն» (1828), Ներսէս Շնորհալիի «Ողբ Եդեսիոյ» (1829), Զաքարեանի «Ճանապարհորդու – թիւն» (1842), ինչպէս նաեւ Խ. Աբով – եանի «Վէրք Հայաստանի»ի առաջին տը – պագրուած գիրքը (1858):

1864էն սկսեալ այս տպարանին մէջ հրատարակուած է Կովկասի Հայոց թեմին պարբերականը՝ «Կովկաս» լրա-գիրը, Յակոբ Կարինեանի եւ Միքայէլ Պատկանեանի խմբագրութեամբ, իսկ 50-ական թուականներուն՝ «Մեղու Հայաստանի»ն:

Անցեալ դարու 30ական թուականներուն հայկական երկրորդ տպարանը հիմնուած է: Ասիկա Արղանեան եղբայրներու տպա-րանն էր, որ այդ շրջանին միակն էր Թիֆլիսի մէջ: Ներսիսեան դպրոցի տպա-րանը, ինչպէս ըսուեցաւ, այդ թուական-ներուն փակ էր: Արղանեաններու տպա-րանը քանի մը տարուան կեանք ունե – ցած է:

Դարու երկրորդ կէսին ուրիշ տպարան-ներ ալ բացուած են: Նախ յիշատակենք Մելքումեան – Էնֆիաճեան եւ ապա՝ կարճ ժամանակ ետք միայն «Էնֆիաճեան եւ Ընկ.» տպարանն ու ձուլարանը: Այս տպարանը, որ հիմնուած էր 1860ին եւ 20 տարուան կեանք ունեցած է, առաջինն է եղած Արեւելահայերուն մէջ, որ փորձ-եան եւ վիէննական նորաձեւ տառեր գոր-ծածած է, որոշ փոփոխումներ մտցնելով անոնց մէջ: Այս տպարանին մէջ լոյս տեսած է Աբովեանի «Նախաշաւիղ կըր – թութեան» (1862) «Պարապ վախտի խա-ղալիք» (1864), Սունդուկեանի «Գիշեր-ուայ սաբրը խեր է» (1866), ինչպէս նաեւ պարբերականներ՝ «Մեղու Հայաստանի», « Կռունկ Հայոց աշխարհի », « Փորձ » եւայլն.:

Այնուհետեւ 70ական թուականներէն սկսեալ հետզհետէ բացուած են Մարտի-րոսեաններու, Վարդանեանի, Տիգ. Նա-զարեանի (« Արօր »), « Հերմես », «Մա-մուլ» եւ բազմաթիւ այլ տպարաններ: Իր երկարակեցութեամբ, տպագրած գիր-քերու քանակով եւ, յատկապէս, բարձրո-րակ գիրքերով աչքի զարկած է Մարտի-րոսեաններու տպարանը: Հոս է որ տըպ-ուած է Գ. Լեւոնեանի «Գեղարուեստ» հանդէսը:

Թիֆլիսի հայկական հրատարակչական կազմակերպութիւններէն յայտնի էին հետեւեալները. «Թիֆլիսի Ընկ. հայերէն գրքերի հրատարակութիւն», «Թիֆլիսի Հայոց հրատարակչական Ընկերութիւն», «Կովկասի Հայոց հրատարակչական Ըն-կերութիւն», «Ստ. Լիսիցեան եւ Ընկ.»:

Թիֆլիսի մէջ մինչեւ 1920 լոյս են տե-սած բազմաթիւ եւ բազմաբովանդակ գիր-քեր եւ մօտ երկու հարիւր պարբերական:

Քանի մը խօսք ալ Պաքուի հայկական տպարաններու մասին:

Պաքուի Հայոց Մարդասիրական Ընկե – րութիւնը, որ հիմնուած էր 1864ին, 1872ին քաղաքին առաջին հայկական տը-պարանը բացած է: Տպարանը լոյս ըն – ծայած է Մխիթար Գօշի, Եզովպոսի, Ողիմպիանոսի առակները եւայլն:

Տասնամեակներու ընթացքին հոն բաց-ուած են Ս. Տէր–Յովհաննիսեանի, Ս. Շահբազեանի, Երեւանցեանի եւ ուրիշնե-րու տպարանները, որոնք յիսունի մօտ գիրքեր լոյս ընծայած են:

Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ՈՒԿՐԱՆԻԱ

(Պատմական համառօտ ակնարկ)

Պատմարաններու համաձայն Ուկրանիոյ հողին վրայ բազմաթիւ ցեղեր կ'ապրէին՝ 15–10րդ դարերէն սկսեալ, Ք. Ա.: Ա – նոնցմէ էին Կիմերացիք, Սկիւթացիք, Սարմաթները եւայլն: Ուկրանիոյ բաց տափաստանները քառուղի կը դառնան Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, եւ հոնկէ կ'անցնէր, Ջինաստան – Սեւ ծով ճամբով «մետաքսի ճամբան»: Ք. Ա. 8րդ եւ 7րդ դարերուն այդ տափաստաններուն վրայ կը հաստատուին բազմաթիւ ցեղեր, ո-րոնց մէկ մասը, ըստ երեւոյթին, արե-ւելեան Սլաւներու նախնիքներն են: 6րդ դարուն, միջտ Ք. Ա., Սեւ ծովի ափե-րուն կը ստեղծուին հելլէն կայան – քա-ղաքներ՝ դառնալով առեւտուրի եւ ար-հեստներու կարեւոր կեդրոններ:

Մեր թուարկութեան սկիզբը մեծ ար-շաւանքներու ժամանակաշրջանը կ'ըլլայ: Ասիացի պատերազմիկ ցեղեր՝ Թաթար-ներ եւ ուրիշներ, կ'աւերեն երկիրը: Այս արշաւանքներուն կը յաջորդեն ուրիշներ՝ աւելի աւերիչ: 1236էն 1238ին մոնկոլ հոր-դաներ, առաջնորդութեամբ Պաթյիի, Ճենկիզ Խանի թոռը, Մոսկովեան տա-փաստաններէն մինչեւ Սեւ ծովի ափերը կ'արշաւեն եւ կ'աւերեն:

Ուկրէն քաղաքակրթութեան ծագումը կը զուգադիպի քրիստոնէութեան մուտ – քին հետ: Իշխան Վլադիմիր, յոյն օրթո-տոքս եկեղեցիին վարդապետութիւնն ու ծէսերը իւրացնելով, 988ին քրիստոնէու-թիւնը կը տարածէ Քիեւի մէջ: Այս ձե-ւով Քիեւի իշխանապետութիւնը կը դառ-նայ օրրանը սլաւ քրիստոնէութեան եւ հոգեւոր կեդրոնը՝ արեւելեան օրթոտոք-սութեան:

Երկիրը, որ ԺԳ. դարուն թիրախ կը դառնայ յաջորդական արշաւանքներու եւ աւերածութիւններու, ամբողջ դար մը կ'ենթարկուի թաթար տիրապետութեան: ԺԴ. դարուն Լիթուանիոյ մեծ դուքսերը կը փորձեն ապաստարել զայն: ԺԶ. դա-րուն, Ուկրանիոյ մէկ մասը կը կցուի Լեհաստանի: Այսուհանդերձ, գրաւուած շրջանը սահմանափակ էր՝ Քիեւ, Կանիով, Չերկասի եւ Պրաթսլաւ: Քիեւի իշխանա-պետութեան հարաւային եւ արեւելեան անմարդաբնակ տափաստանները՝ Դնեպ-րի եւ Դնեստրի միջեւ, քոչուոր այլազան ցեղեր կը համախմբուին: Ասոնց մէջ տի-րապետող կը դառնան Կոզակները, ուրկ-րէն ծագումով: Ասոնք ոչ միայն կը պաշտպանեն երկիրը լեհ եւ թուրք-թա-թար նուաճողներու դէմ, այլեւ իրենք իրենց կարգին արշաւանքներ կը կազմա-կերպեն մինչեւ Խրիմ եւ Թուրքիա:

Ուկրանիոյ տափաստանները չափա – զանց բերրի են: Որով լեհ թաւաւորները իրենց գրաւած շրջաններու հողերը կը բաժնեն լեհ եւ ռուս ազատպետներու: Ժողովուրդին ընդվզումը ծաւալ կը ստա-նայ ԺԶ. դարէն սկսեալ:

Ժողովրդական ըմբոստութեան շար – ժումը կը ղեկավարէ Բոգդան Խմելնից-կի, որ Կոզակներու հարիւրեակի մը պետն էր: Խմելնիցկիի շարժումին զօրավիգ կը կենան Մոսկովեան Ռուսիա, Թուրքիա եւ Կ. Պոլսոյ յոյն պատրիարքարանը: Ապըս-տամբութիւնը՝ ուղղուած Լեհաստանի դէմ, տարիներ կը տեւէ:

Բ. Խմելնիցկի, 1654ին, կը հարկա – դրուի Պերեյասլավլիայի դաշնագիրը կըն-քել Ռուսիոյ հետ: Դաշնագրին համա – ձայն՝ Ալեքսիս Միխայլովիչ, Ռոմանով-ներու տոհմին երկրորդ ցարը, յանձն կ'առնէր զօրավիգ կենալ եւ զէնքով պաշտպանել Ուկրանիան՝ «լեհ կաթողի-կէութեան» դէմ: Միւս կողմէ Խմելնիցկի կ'ընդունէր ցարին գերիշխանութիւնը Ուկրանիոյ վրայ: Այս գերիշխանութիւ-նը, սակայն, հոգեւոր բնոյթ ունէր, քա-նի որ ցարը կը դառնար երկրին հոգեւոր պետը: Միւս կողմէ, սկզբունքով, Ուկ – րանիոյ ներքին կարգն ու սարքը պէտք է մնար անփոփոխ:

Պերեյասլավլիայի դաշնագիրը, որ Խը-մելնիցկիի համոզումով միայն պաշտպա-նողական դաշնակցութիւն մը պիտի ըլ-լար Մոսկուայի հետ, իրականութեան մէջ ծուղակ մը կ'ըլլայ: Արդարեւ, ցա-րին բուն նպատակն էր գրաւել Ուկրա-նիան եւ զայն ենթարկել Ռուսիոյ տիրա-պետութեան: Երբ Բոգդան Խմելնիցկի կ'անդրադառնայ այս իրողութեան, ար-դէն շատ ուշ էր: Արդարեւ, երկու Պե-տութիւններ՝ Լեհաստան եւ Ռուսիա նը-ւաճել կ'ուզէին զայն:

Ուկրանիոյ ապստամբութեան հարցը չէր լուծուած, երբ 1657ին կը մեռնի Բ. Խմելնիցկի: Տասը տարի անց, Ռուսիա, որ տէր դարձած էր Ուկրանիոյ, Լեհերու ձեռքէն կը խլէ Սմոլենսկ, Չերնիքով եւ Քիեւ քաղաքները, ինչպէս նաեւ Դնիեպ-րի ձախափնեայ շրջանը: Անդրուսովի պինադուլը (1667), որ առժամապէս վերջ կուտար ռուսեւլեհ պատերազմին, Ուկ – րանիոյ մասնատումը կը հաստատէր:

Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը կ'ըլլայ ռուսացնել ուկրէն ժողովուրդը:

Ուկրէն պատմութեան այս դժնդակ ժա-մանակաշրջանին է, որ հրապարակ կու-գայ Ուկրանիոյ ազգային հերոսը՝ Եան Մազեպա, որուն դիւցազնական տաղեր նուիրած է Վ. Հիւկօ:

1687ին ցարը պաշտօնանկ կ'ընէ Կո-զակներու պետը՝ Սամոյլովիչ, որովհե-տեւ պարտուած էր թուրք բանակին առ-ջեւ: Ե. Մազեպա Կոզակներու առաջնորդ կը նշանակուի:

Մեծն Պետրոս, որ իր հսկայ կայսրու-թիւնը քաղաքակրթելու եւ եւրոպակա – նացնելու աշխատանքին էր լծուած, Մա-զեպայի պարտականութիւն կը յանձնէ պաշտպանել երկրին հարաւային սահ – մանները՝ Թաթարներու դէմ: Մազեպա կ'առնէր կայսերական վարչակարգը, թէեւ հարկադրուած էր ծառայել անոր: Մինչ ան այնպէս ցոյց կուտայ, թէ հաւա-տարմօրէն կը ծառայէ ցարին, անդին գաղտնի բանակցութիւններ կը վարէ Շուէտի Կարոլոս ԺԲ. թագաւորին հետ, որ 1700ին Նարվայի մէջ պարտութեան մատնած էր Ռուսերը: Մազեպայի նպա-տակն էր գաղտնի դաշնակցութիւն մը կնքել Շուէտացիներու հետ, այն յոյսով, որ անոնց օժանդակութեամբ Ուկրանիան կ'ազատագրէ Ռուսիոյ մականէն:

Ռուսիոյ եւ Շուէտի միջեւ նոր պատե-րազմ մը կը ծագի 1709ին: Մազեպա, որ Կոզակներու բանակի մը գլուխը կը գըտ-նուէր, կը միանայ շուէտ բանակին: Սա-կայն 1709 Յուլիս 9ին ռուս բանակները Պոլտավայի մօտ կը ջախջախեն Շուէտի բանակը եւ ուկրէն Կոզակներու ուժերը:

Մազեպա կը մեռնի Բենդերի ճակատա-մարտէն (1709 Հոկտեմբեր 20) քիչ ետք:

Այսպէս յօդս կը ցնդէին Ուկրանիոյ ա-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

ԵՐԿԱԹԷ ՕՂԱԿԸ

Շոսթաքովիչ նստաւ դաշնամուրին առ-ջեւ ու սկսաւ նուագել յորդահոս խան-դավառութեան մը մէջ: Այնքան պրկուած վիճակ մը ունէր որ ունկնդիրները կար-ծեցին թէ դաշնակահարը կարծես կը ջա-նար գործիքէն կորզել հնչականութեան մինչեւ յետին մասնիկը:

Ցանկարծ, օդային յարձակումի մը ազ-դանշանը տրուեցաւ, բայց արուեստագէ-տը չդադրեցուց նուագը:

Երբ առաջին մասը աւարտեց ապաս – տանարան իջեցուց կինը եւ տղաքը, բայց բարեկամներէն խնդրեց որ շարունակեն մտիկ ընել: Երկրորդ մասը նուագուեցաւ հակօդային թնդանօթաձգութեան մը հըն-չեղ ընկերակցութեամբը: Այդ երաժըշ-տութիւնը, ռումբերը, սուլիչները, բո – լորը մէկ կը լուծուէին ու կը դառնային չմոռցուելիչ խառնուրդ մը, ուր ար – ուեստը եւ կեանքի կոյտ իրականութիւ-նը իրարու կը միանային:

Եւ սակայն, պէտք է խոստովանիլ թէ օդային յարձակումները չէին որ վճռեցին Լենինկրատի ճակատագիրը: Այն միջո – ցին երբ անոնք դեռ նոր էին սկսեր, վա-րը՝ Հիթլէրի երկաթէ օղակը սեղմուած էր արդէն քաղաքին շուրջ: Օգոստոս 30ին Գերմանները գրաւեցին Մկան: Անոր գրա-ւումովը կը կորսուէր նաեւ երկաթուղա-յին վերջին ճամբան, որ Լենինկրատը կը կապէր Մոսկուայի: Ութ օր վերջ, Թըշ-նամի ուժերը գրաւեցին Շլիսըլպուրկը: Այս անգամ քաղաքը Ռուսիոյ մնացեալ մասին միացնող միակ կապը կը մնար օ-դային ճամբան եւ հիւսիս արեւելքէն Լա-տոկայի լիճը:

Այս սոսկալի պարտութեան մասին ոչ իսկ տող մը գրուեցաւ մամուլին մէջ եւ ձայնասփիւռը ակնարկութիւն անգամ չը-րաւ անոր, բայց, Լենինկրատ գիտէր: Մկայի եւ Շլիսըլպուրկի անունները բո-լոր շրթներուն վրայ էին: Պաշարումը կատարեալ էր: Պէտրոֆի մթերանոցնե-րուն հրդեհէն վերջ խանձած մսի ու շա-քարի գարշահոտութիւնը, այրած ալիւրի եւ իւղի ծանր արտաբուրումները ապա – կանած էին ամբողջ օդը: Այլեւս ոչ ոք կը տարակուսէր այն ահաւոր մարտիրո-սութենէն որ կը սպասէր քաղաքին եւ ա-նոր բնակչութեան — վերջը եկած է... եկած է սովը, կ'ըսէին իրենց գլուխները լաջակներով ծածկած պառաւներ: Լենին-կրատի 900 օրերը կը սկսէին:

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՑՈՒՑԱԿԸ

Ամբողջ շաբաթներ, ոչ ոք զբաղած էր պահեստի ուտելիքներով: Թէեւ պարե – նաչափի դրութիւնը սկսած էր, բայց մինչեւ Սեպտեմբեր երկուքը ան երկրին միւս մասերէն մեծ տարբերութիւն մը չունէր: Եւ սակայն սկսած էր յայտնուիլ մութ հեռապատկեր մը: Սեպտեմբերի տակաւին սկիզբէն պատասխանատու ան-ձեր ըսին թէ եթէ որեւէ ձեռնարկ չկա – տարուէր 2–3 շաբաթ վերջ քաղաքը իր մթերքը սպառած պիտի ըլլար արդէն: Ծածկագիր հեռագիր մը քաշուեցաւ Մոս-կուա, տիրող վիճակին մասին տեղեկու-թիւններ տալու համար: Իբր պատասխան, դէպի հիւսիսի մայրաքաղաք ղրկուեցաւ Պաշտպանութեան Նախարարութենէն պա-տասխանատու անձ մը: Դիմիթրի Պաւ – լով: 35 տարու կորովի մարդ մը, որ սաւառնակէն դուրս ելաւ գործի լծուե – ցաւ: Ան, Սեպտեմբեր 10ի եւ 11ի օրերը անցուց մնացեալ պաշարին ցուցակը պատրաստելով: Թիւերը վհատեցուցիչ էին, միայն 38 օր բաւելու չափ մսեղէն ու ընդեղէն, եւ 35 օր բաւելու չափ ալ շաքար եւ ալիւր մնացած էր: Երկար ժա-մանակի մը համար յոյս չկար դուրսէն օգնութիւն ստանալու: Լատոկայի լիճը միակ ազատ մուտքն էր Լենինկրատի: Արդ, նաւերու, քարափի ու մթերանոց – ներու չգոյութեան պատճառաւ, կարելի չէր օգտագործել նաեւ այդ ճամբան: Ո-րով ամէն բան ծայրէն պէտք էր սկսէր, ինչ որ ժամանակի կը կարօտէր: Լենին-կրատ պարտաւոր էր այլեւս ապրիլ մի-միայն իր պաշարով: Որքա՞նատեն, ոչ ոք կրնար գիտնալ ատիկա:

Քանի՞ սնուցանելիք բերան: Պաւլով անոնց թիւը հաշուեց: Շուրջ 2.887.000 քաղաքացի, առաւել 500.000 զինուոր – կան: Ուրեմն կարենալ ապրեցնել 3 մի-լիոն 400.000 հոգի: Այս վիթխարի պար-տականութիւնը ծանր մատանջութիւն – ներ կը պատճառէր իրեն:

Իր առաջին գործը եղաւ զաղրեցնել անանց պարենաւորումի գնումները, գո-ցել տուաւ ճաշարանները, արգիլեց զա-րեջուրի եւ խմորեղէններու պատրաստու-թիւնը: Գրաւեց հիւանդանոցներու ու մանկանոցներու պարենաւորման քար – տերը:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(12 – Շար.)

պատազրման յոյսերը:

Այնուհետեւ Ռուսիոյ ձգտումը կ'ըլլայ ռուսացնել ուկրէն ժողովուրդը:

Կատերինա Բ.ի իշխանութեան ժամանակաշրջանը Ուկրանիոյ պատմութեան դժնդակ ժամանակներէն մէկը կ'ըլլայ (ԺԸ. դարու երկրորդ կէսը):

Ռուսերու կը յաջորդէին հսկայ տապարուածութիւններ երկրին ամէն կողմը 1789-ին կը ջնջուի կազակապետութիւնը: Բիրտ ճնշումներ ի գործ կը դրուին, որպէսզի ժողովուրդը հպատակի: Նոյնիսկ ջարդ-ժողովուրդը հպատակի: Այսպէս, 1775-ին կը կազմակերպուին: Այսպէս, 1775-ին կը ջնջուի Զապորոժեան Սեչ ինքնուրոյն շրջանը, ուր հաճանուն կոզակները ԺԶ. դարէն սկսեալ բուռն պայքար կը մղէին Ուկրանիոյ ազատագրման համար: Շրջանի կոզակները կը ջարդուին եւ երկրէն դուրս կը քշուին:

Ռուսացման քաղաքականութիւնը կը շարունակուի ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին: Ուկրէներէնը բոլորովին կը նըսեմացուի եւ 1863ին Վալուեւի Շրջաբերականով ու 1876ին Էմսի աքթով ուսուցումը կը դառնայ Ուկրանիոյ պաշտօնական լեզուն դպրոցներու, եկեղեցիներու եւ պետական հաստատութիւններու մէջ: Ուկրէներէնի գործածութիւնը կ'արգիլուի: Ուկրանիա կը դառնայ Ռուսական կայսրութեան մէկ նահանգը: Երկիրը կ'որակուի Փոքր Ռուսիա:

Այսուհանդերձ, ազգային զարթօնքի շարժում մը կ'արձանագրուի, որուն դըրշաւոր դերակատարը կը հանդիսանայ բանաստեղծ Թարաս Ջեվչենկօ (1814–61): Ռուսերը կ'աքսորեն զինքը Ուրալէ անդին: Համաձայն անոր կտակին, մարմինը 1861ին կը փոխադրուի Կանիվ, Քիեւի հարաւը:

1917ի Փետրուարեան եւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւններէն ետք, 1918–1920, Ուկրանիա կարճ ժամանակուան մը համար կը դառնայ անկախ: Յետագային Խորհ. Ռուսիա կը գրաւէ երկիրը:

Խորհ. Ուկրանիոյ տարածութիւնն է 603·700 քառ. քիլոմեթր, բնակչութեան թիւը վերջին մարդահամարի տուեալներով 47·100·000: Մայրաքաղաքն է՝ Քիեւ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԱՆՁՆ ԵՒ ՀՈՒՆՁՔ

Ինչքա՜ն ցանկալի պիտի ըլլար որ մեռանք-կորանքի, վնասաբեր յոռետեսութեան ապետներէն ոմանք, որոնք կը խորհին թէ արտասահմանի մեր պայմաններուն մէջ թափուած բոլոր ճիգերը, անխուսափելիօրէն դատապարտուած են ամլութեան, Մարտ 3ին, մեզի հետ ներկայ գտնուած ըլլային մկրտութեան հանեստ արարողութեան մը:

Ո՛չ նորածին մանուկի մը հոգիին փըրկութիւնը ապահոված ըլլալու համար կատարուած մկրտութեան հետ, ո՛չ մէկ կապ ունէր, պարզ եւ սակայն հանդիսաւոր այդ արարողութիւնը, եւ ոչ իսկ եկեղեցիի մը մէջ տեղի ունեցաւ ան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ, բոլորիս ծանօթ, հոս ծնած ու մեծցած հին երիտասարդներ է որ եկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն ներս մտնելու համար իրենց երդման արարողութիւնը կատարելու: Հոն՝ մեր դիմացը, անոնք շրջապատուած զրեթէ իրենց տարեկից եւ դեռ նոր շարքային, բաւական թիւով ուրիշ երիտասարդ ընկերներով, համբերութեամբ կը սպասեն ընդհանուր եւ խորհրդաւոր լռութեան մէջ:

Ի՜նչ զմայլելի եւ անփոխարինելի պատկեր այդքան երիտասարդներու այս մեծ փունջը մեր դիմաց: Սփիւռքեան մեր ազգային կեանքի դժուարութիւններէն դիտած, սփիւռքի եւ յոյսի ինչ խօսուն փաստ եւ յուզիչ պատկեր առոք հունձքի այդ հոյակապ դէզը մեր դիմաց, արդիւնք եւ արդար վարձատրութիւնը՝ անխոնջ եւ համեստ սերմնացաններու թափած յամառ ճիգերուն եւ որոնց աչքերուն մէջ կարելի է յստակօրէն տեսնել արդար հպարտութեան ցոլքերուն հետ, հայրական գուրգուրանքի սրտագեղ արտայայտութիւնը:

Հայրենասիրական ապրումներով յորդուն այս մթնոլորտին մէջ է, որ Անի կոմիտէին կողմէ, ընկ. Ա. Քզելեան, հաւաքոյթը բացուած յայտարարելով, մկրտութեան արարողութիւնը կատարելու պարտականութիւնը կը յանձնէ ընկ. Ս. Սիսլեանի:

Անդրադառնալէ ետք, քիչ վերջը կատարուելիք երդման արարողութեան նշանակութեան եւ անոր բարոյական արժէքին, ընկերը կը շեշտէ, թէ ապաշաւութեան այս դարուն, երբ այնքան երիտասարդներ իրենց ճղճիմ խնին գերին են դարձած ու կեանքի իմաստն իսկ կը փընտռեն գիւրին հաճոյքի վայելքին մէջ, սփոփարար եւ հաճելի է տեսնել, թէ այս երիտասարդները եկած են հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներու պաշտպանութեան գործին մէջ, պարտականութեան իրենց բաժինը վերցնելու: Կը թուէ

ԾՈՎԱԽՈՅԶՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԻՐԵՆՑ ՎԱՅՐԷՋՔԸ

Մարդկային ուղեղին անհեթեթութիւնը կամ ազգերու փառասիրութիւնը տարօրինակ իրագործումներու առջեւ կը դնէ մեզ: Մարդ արարածը օդին մէջ բարձրացաւ աւելի մօտ երկու դար առաջ օդապարիկի մը միջոցով, 70 տարի առաջ գտաւ օդանաւը, 15 տարի առաջ օդատորմեց հրթիռները եւ մէկ ոստումով հասաւ Լուսին, կտրելով 400·000 քիլոմեթր ճամբայ մը: Մինչդեռ ան դարերէ ի վեր կը փորէ ջրհորներ եւ կը սուզուի ջուրերու մէջ եւ դեռ շատ ետ կը մնայ վերոյիշեալ թիւէն:

Երկրագունդը խուզարկելու պարագային, ան հասած է հազիւ հինգ քիլոմեթր խորութեան մը, իսկ ծովախուզութեան պարագային, անոր նուաճումները շատ աւելի համեստ են: Երկու պարագային ալ գործողութիւնները ունէին շահագիտական նպատակներ: Մարդիկ հինգ քիլոմեթր փորած էին հողին ընդերքէն քարիւղ հանելու համար, իսկ ջուրին մէջ կը սուզուէին ընդծովեայ հարստութիւններ երեւան հանելու համար:

Նկատի չենք առներ Պաթիսֆափ կոչուած գործիքին կատարած էջքերը, որոնց մասին պիտի խօսինք տարբեր առիթով, որովհետեւ մարդ արարածը հոն պարզ հանդիսատես է եւ ոչ՝ գործօն տարր:

Մարդ արարածը, առանց մետաղէ պատեանի, ո՞ր խորութեան հասած է ցարդ:

Արաբական ծոցի եւ Հնդկաց ովկիանոսի մարգարիտի որսորդները, երկար մարզանքներէ ետք, կը յաջողին բաւական խորունկները իջնել եւ ջուրին տակ մնալ մինչեւ երեք վայրկեան: Սակայն անոնց քաջագործութիւնները մաս կազմելով իրենց առօրեայ կեանքին, պատիւը չեն ունեցած արձանագրութեան:

Ծովախուզութեան տոմարներուն մէջ արձանագրուած են հետեւեալ անունները: Պապ Քրոֆ, ամերիկացի, առանց որեւէ գործիքի, յաջողած է իջնել մինչեւ 73 մեթր՝ 77 երկվայրկեան, եւ ջուրին տակ մնացած է երկու վայրկեան եւ 26 երկվայրկեան:

Իննիօ Ֆալքօ եւ Ջեզարէ Օլճիանի Իտալացիները, շնչառութեան գործիքի մը օժանդակութեամբ, հասած են 130 մեթրի:

Իսկ մասնաւոր պատեանի մը մէջ 1968ին նոյն Իտալացիները իջած են մինչեւ 365 մեթր խորութեան:

Գաղափար մը ունենալու համար այդ գործողութենէն, ըսենք, որ հարիւր մեթր խորութեան մէջ, մարդկային մարմնին մէկ քառակուսի սանթիմեթրը ենթարկուած է մէկ թոն ճնշումի:

Վերջերս Մարսիլիոյ մօտերը խումբ մը սուզուողներ, պատեանի մը մէջ, հասած են մինչեւ 610 մեթր: Ջուրին ճնշումը չէզոքացնելու համար պէտք եղած է պատեանին մէջ օդի ճնշումը բարձրացնել 62 աստիճանի եւ անոնց շնչառութիւնը զօրացնելու համար պէտք եղած է ղրկել օդի խառնած նոր բաղադրութիւն մը:

Սուզուողները նախ զգացած են ջղային որոշ անհանգստութիւն, բայց կամաց-կամաց իրենք զիրենք գտնելով, սկսած են գործել:

Սակայն բուն դժուարութիւնը սկսած է, երբ պէտք եղած է դուրս գալ այդ խորութենէն: Ճնշումի արագ նուազումը կրնայ մահացու հետեւանքներ ունենալ. այդ պատճառով վերելքի գործողութիւնը կը կատարուի աստիճանաբար, որպէսզի մարմինը վարժուի նոր դրութեան: Մարսիլիացի սուզուողներու պարագային, վերելքը տեւած է ինը օր:

Այս փորձը չի նշանակեր սակայն, որ մարդ արարածը սկսած է իշխել ծովերու յատակին վրայ, ինչպէս կ'իշխէ երկինքին մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական կեանքի դժուարութիւնները եւ կանգ առնելով Դաշնակցութեան մաքուր գաղափարական եւ ջերմօրէն եղբայրական ներքին մթնոլորտին վրայ, կը թելադրէ տեւականօրէն գուրգուրալ անոր վրայ, զայն նկատելով դաշնակցական բարոյականի հիմքն ու իր երկարակեցութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկը:

Ընկերական սիրալիր ողջագուրումներէ ետք, «Մշակ բանուոր»ով կը վերջանայ իր հանդիսաւորութեամբ տպաւորիչ երդման այս արարողութիւնը, որուն հանդէպ կարելի չէ անտարբեր մնալ եւ չյուզուիլ մանաւանդ երբ մարդ կը խորհի թէ մինչ դուրսը, անսանձ վայելքի ցանկութիւնն է որ կ'իշխէ այնքան երիտասարդ հոգիներու վրայ, հոս հինգ երիտասարդներ եկած են երդում կատարելու համար թէ՝ առանց անձնական դոյզն ակնկալութեան, պիտի ծառայեն հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներու պաշտպանութեան պայքարին:

Միամիտ ինքնախաբէութի՞ւն: Եղածին արժէքը գերագնահատելու ձգտո՞ւմ: Եւ ոչ մէկը, բայց այս ապրումները կարողանալ բաժնելու համար, անհրաժեշտ է եղածը քննել մեր ներկայ պայմաններու լոյսին տակ: Եթէ աւելցնենք նաեւ թէ Վիէնի մէջ, այս չորրորդ խմբական մըկրտութիւնն է ու կազմը բոլորովին երիտասարդացած է, այն ատեն եղրակացութիւնը շատ աւելի յստակ կը դառնայ մեզի համար, որ պէտք է ցանել հնձելու համար, որ պէտք ունինք կազմակերպուած աշխատանքի շուրջ հաւաքուած աշխատող ձեռքերու, մեր ազգային թէ կուսակցական կեանքէն ներս, եթէ կ'ուզենք նպատակի մը հասնիլ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

— Երգուեալներու մարմինը արձակած է իր վճիռը, բայց տարաբախտ կինը ո՞ճրագո՞րծ էր իսկապէս, յարեց Լիւսիէն: Կեղծ երեւոյթներու ու դատական սոսկալի սխալի մը զոհ գացած չէ՞ միթէ: Ինծի համար առեղծուած մըն է այդ գործը:

— Դատապարտեալ կնոջ անմեղութեան կը հաւատա՞ք, հարցուց Ժանն անհամբերութեամբ:

— Բանի մը չեմ հաւատար... կը տարակուսիմ... ու պիտի տարակուսիմ մինչեւ այն օրը, երբ հանդիպիմ այն մարդուն, որուն համար կ'ըսեն թէ իր անձնուիրութեան զոհ գացած է, թէեւ իմ կարծիքովս՝ սոսկալի կատակերգութիւն մը խաղացած է, որպէսզի կարենայ խոյս տալ ու հանդարտօրէն վայելել կողոպտած հարստութիւնը:

Քիչ մնաց որ, Ժանն ինքզինքը մատնէր: Ժաք Կարօ անունը շրթունքներուն վրայ կը զգար՝ պատրաստ՝ արտաբերելու, բայց լռելու ուժը ունեցաւ: Բանականութիւնը կը հրամայէր լուռ մնալ, որովհետեւ պիտի չկրնար բաւարար կերպով ապացուցանել իր անմեղութիւնը: Արդ, փաստերը կը պակսէին, ինչպէս իր դատապարտութեան ատեն: Սակայն անդառնալի, անակնկալ, անյուսալի ուրախութիւն մը կը զգար...: Իր կարծեցեալ զոհին զաւակը չէր հաւատար որ ինք Ժանն ոճրագործ էր:

Մէկ երկու վայրկեանի լռութենէ յետոյ՝ Ժանն հարցուց.

— Ի՞նչ պիտի ընէիք, եթէ այդ մարդը գտնէք, որուն ողջ ըլլալուն մասին են թադրութիւն կ'ընէք:

— Եթէ ստուգեմ որ իմ հօրս սպաննիչն է ան, չարիքը չարիքով պիտի փոխարինեմ, ու խստօրէն պատժուած մարտիրոսուհիին պատուոյ վերահաստատումը պիտի պահանջեմ, պատասխանեց Լիւսիէն:

— Թերեւս մեռած է ան, մրմնջեց Ժանն:

— Թերեւս, բայց քիչ առենէն ընելիքս պիտի որոշեմ...: Իմ բարեկամներէս մէկը, փաստաբան մը, որ մեծ համարում կը վայելէ դատական պաշտօնատան մէջ, դիմումներ պիտի ընէ, հասկնալու համար թէ Ժանն Ֆորթիէ ո՛ր բանտը տարուած է...: Եթէ ողջ է, պիտի երթամ տեսնեմ զայն...: Ժանն Ֆորթիէ պիտի չստէ ինծի...: Պիտի խոստանամ ամէն ինչ ընել, անոր ազատ արձակումը ապահովելու համար ու խօսքս ալ պիտի բռնեմ, որովհետեւ բնազդ մը ինծի կ'ըսէ թէ ուշ կամ կանուխ պիտի գտնեմ հօրս սպաննիչը...:

Ժանն Ֆորթիէ երկրորդ անգամ ըլլալով քիչ մնաց որ ինքզինքը մատնէր: Իր շրթունքները երերացին, Լիւսիէնի երեսն ի վեր աղաղակելու համար.

— Ձեր փնտռած կինը մեռած չէ...: Ձեր մօտ կը գտնուի...: Ե՛ս եմ...:

Բայց սարսուռ մը անցաւ մարմնին վրայէն, ու շրթունքները չկրցան աղաղակը արտաբերել: Անդառնալիութիւն մը պատճառ պիտի ըլլար որ Ժանն ձերբակալուի, բանտ տարուի, ու այն ատեն պիտի ստիպուէր որեւէ յոյս չակնկալել ու առյաւէտ հրաժարիլ զաւակներուն երեսը տեսնելէ: Սակայն, Ժանն երիտասարդին վրայ յառելով աչքերը, համարձակութիւնը ունեցաւ սա խօսքը ընելու.

— Բայց այդ տարաբախտ կինը զաւակներ ունէր: Ի՞նչ եղած են անոնք:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ Լիւսիէն:

Փիէր Ֆորթիէի այլեւս չէր կրնար աւելի պնդել: Գլուխը ծռեց ու լռեց: Լիւսիէն յարեց, իր նշանածին ուղղելով խօսքը.

— Ուրեմն երջանիկ է՞ք, սիրելի Լիւսի:

— Այո, շատ երջանիկ եմ:

— Միայն թէ պիտի չկրնանք իրար տեսնել յաճախ:

— Ինչո՞ւ, հարցուց աղջիկը դողահար:

— Պ. Հարման, որ կ'ուզէ գիս իր մօտ պահել միշտ, կը փափաքի որ Մուրիլլօ փողոցին շրջակաները բնակիմ:

— Կը հասկնամ, բարեկամս, յարեց Լիւսի համակերպութեան շեշտով մը: Ձեր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է հոն, արդարեւ: Քիչ մը տխրութիւն կը զգամ, բայց խնդիրը ձեր պարտականութիւնը կատարելուն վրայ կը դառնայ. ուստի կը համակերպիմ: Առաջին օրերը, կզզխացումը դժնդակ պիտի թուի ինծի, բայց երբեմն քանի մը վայրկեան միջոց պիտի ունենաք, հոս գալու համար: Ձեր բոլոր կիրակիները ինծի պիտի նուիրէք...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրվարդ Զիլինկիրեան,
Տէր եւ Տիկին Փիթըր Հարթլի,
Օր. Սեդա Զիլինկիրեան,
Պ. Լեւոն Զիլինկիրեան,
Տէր եւ Տիկին Մանուկ Բարիքեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լիւսիլ Մայերս եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահան Պետելեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետելեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Պերճուհի Զերչեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Եղիայեան, Նահիկեան, Կիւրիւնեան, Գլնճեան, Պատիկեան, Քիւրքճեան, Քեմանճեան եւ Ֆոնտաքարօ ընտանիքները անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն

ՆՈՐԱՅՐ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի Մարտ 14ին, իր բնակարանը Պէքընհամ, Քենթ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի Մարտ 20ին, ժամը 12·30ին, Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ:

×

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Եղիայեան, փոխան ծաղկեպսակի հինգ անգլիական կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը եւ տեսչութիւնը կը ծանուցանեն թէ կիրակի օր, Մարտ 25ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց վարիչ–քարտուղարուհիին՝

ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում:

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ռուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31–

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԶԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, խառեան Սանուց Միութեան հետ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պալըըր–ճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ
Յետագային մանրամասնութիւններ:
Փարիզ (9րդ)

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները
24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քաւէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց խնամիին այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր–Ղազարեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան 50 Ֆր., այրի Տիկին Դ. Մանուկեան 20, Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հալաճեան 20, Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան 20, Տէր եւ Տիկին Նալչաճեան 20, այրի Տիկին Թագուհի Պօյաճեան 20, այրի Տիկ. Արեւալոյս Պօյաճեան 20 (այս գումարին 150ը՝ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, 20ը՝ «Յառաջ»ին: Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆ.— Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր.ի նուէրը, Տէր եւ Տիկ. Մ. Ալթունեանէ եւ զաւակներէն, իրենց մօր եւ մեծմօր՝ այրի Տիկ. Աննիկ Ալթունեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ռստանողական, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն–Մօրիսի «Վրացեան» խումբի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Մարտ 23, իրիկուան ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան
Ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԻԻ
Ձուկ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ
Կապոյտ խաչի Օդափոխութեան Կայանին

Կազմակերպութեամբ
Կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20·30ին

Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

Տոմսերու համար հեռաձայնել
Շէ Միշէլ 899-09-66 կամ Ֆիլիփ 368-61-35

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական տրամաթիկական թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 Ռիւ Ժանկուժոն:

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն: Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվաճեանի կողմէ: Մենախօսութիւն՝ Օր. Սոնա Վարդանեան:

Մասնակցութեամբ՝ դերասաններ
Գ. Տէրվիշեան եւ Ն. Պշտիկեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

25 Մարտ Կիրակի ժամը 2·45ին
Լիոնի « Սիկալ » թատրոնի մէջ
կազմակերպութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. «ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
մասնակցութեամբ «ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»
թատերախումբի
ղեկավարութեամբ ժող. Դեր. ԹՐԱԴՕՇԻ
Կը մասնակցին ԺԻՒՏԷՔՍ եւ 45 դերակատարներ

Կը ներկայացուին համազգական թատերգ.
ՍԷՐՆ ՈՒ ԳԱՀԸ
(4 արար)

Կ'երգեն ու կը պարեն տասը օրիորդներ
Մոլիէրի ՍՔԱՊԷՆԻ ՉԱՐԱՃՃԻ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — 3 արար
Սէն Շամոնի թատերախումբի մասնակցութեամբ

Մուտք 5 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին ներկայացման օրը կիշէն:

ԼՈՆՏՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Լոնտոնէն ընկ. Ղազարոս Յակոբեանի Փարիզ այցելութեան առթիւ Ռուբէն եւ Կարօ Վանեան 100 անգլ. ոսկի կը նուիրեն Լոնտոնի Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի շէնքի ֆոնտին:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԽԷՏԷՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԷՏԷՐԵԱՆ

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան
ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24
HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle
Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:
Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՄԱՐՏ
MERCREDI
21 MARS
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12670

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.670

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԱՆԵԼԷՆ ԴՈՒՐՍ ԵԼԼԵԼ

—— o ——

ՄԷԿ ՄԻՋՈՑ՝ ԵՐԿԱՐԱՁԳԵԼ ՍՈՒՆԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ

Երկուշաբթի օր կատարուեցաւ նախագահական ընտրութեան եօթներորդ քուէարկութիւնը բայց կարելի չեղաւ հարկ եղած բացարձակ մեծամասնութիւնը ձեռք ձգել: Թեկնածու նախագահը՝ Արիպիւրին առաւելագոյն 293 ձայն առաւ մինչ 318 ձայն անհրաժեշտ է: Կուսակցութիւնները իրենց դիրքը չեն փոխած եւ նոյնիսկ Երկուշաբթի օրուան քուէարկութեան բացմաթիւ խորհրդականներ բացակայ էին: Սակաւաթիւ ներկաներէն մէկը պոռացած է. «Ե՞րբ վերջ պիտի տանք այս բիւզանդական քաղաքականութեան»:

Քուէարկութեան յաջորդ (ութերորդ) նիստը յետաձգուած է Չորեքշաբթի օրուան, բայց յոյս չկայ որ այդ օրը լուծում մը գտնուի: Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութեան պարագլուխ՝ Էճեվիթի տեսակէտը նոյնը կը մնայ՝ «Կը խորհինք որ ներկայ պայմաններուն մէջ, ամէնէն պատեհ ճամբան է յետաձգել նախագահական ընտրութիւնը մինչեւ երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնք նախատեսուած են Հոկտեմբերի համար»:

Ներկայիս կը թուի թէ Տէմիրէլի Ատալէթ կուսակցութիւնը եւ Էճեվիթի Հալքը հարկ եղած ձայները ունին քուէարկելու համար իրենց ծրագիրը, որ պարզապէս Սունայի շրջանին երկարաձգումն է: Ասոր համար պէտք է սահմանադրական բարեփոխում մը ըլլայ եւ երկու կուսակցութիւնները կրնան ընել եթէ դիւանագիտական վերաբերումները չըլլան: Արդարեւ, ներկայ պատկերը հետեւեալն է.— Գլխաւոր կուսակցութիւնը՝ Ատալէթը իր թեկնածուն ունի եւ կը մերժէ բանակին թեկնածուն՝ Զօր. Կիւրլէրը, Հալք չի մասնակցիր քուէարկութեան առարկելով թէ պաշարման վիճակի մէջ կարելի չէ բնականոն ընտրութիւն կատարել: Այս երկուքը պատրաստ են մինչեւ 1975 Սունայի պաշտօնավարութեան շրջանը երկարաձգելու, բայց բանակը չուզեր: Կ՚ըսուի թէ Տէմիրէլ համաձայնած է Սունայի պաշտօնի երկարաձգման խոստումի մը փոխարէն, այսինքն եթէ Ատալէթը յաղթէ Հոկտեմբերի ընտրութեանց, Տէմիրէլը վարչապետ կ՚ըլլայ: Ասիկա կը նշանակէ նաեւ թէ բանակը այլեւս չի պնդեր իր տեսակէտին վրայ թէ Տէմիրէլ անգամ մըն ալ վարչապետ չի կրնար ըլլալ եւ թէ 1971 Մարտ 12ի պետական հարուածը վերջակէտը դրած է քաղաքական իր ասպարէզին:

Իրաց ներկայ կացութեան մէջ, միակ ելքը անելէն դուրս ելլելու, սահմանադրական բարեփոխումն է երկարաձգելու համար նախագահ Սունայի շրջանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լիսէներուն գրեթէ բոլոր աշակերտները գործադուլ ըրին Երկուշաբթի օր, ի նշան բողոքի «Տըպրէ օրէնքին» դէմ: Ըստ այս կարգադրութեան զինուորական ծառայութեան յետաձգումները (սիւռսի) կը ջնջուին եւ ուսանողական շրջանը նկատի չառնուիր: Ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Փէռ–Լաշէզէն Նասիոն եւ ուրիշներ ալ նախատեսուած են ձախապաշտ եւ ծայրայեղ–ձախ խմբակցութեանց հրաւէրով: Ըստ ոմանց «Տըպրէ Օրէնքը» նպաստաւոր է հարուստներուն, քանի անոնք կրնան երթալ զինուորական ծառայութիւն ընել ու վերադառնալ եւ ուսումը շարունակել եւ աննպաստ է բանուորական շրջանակին, քանի որ՝ տղան զինուորական ծառայութեան կ՚երթայ, տղա պէտք է ապրուստը շահի: Օրէնքի կողմնակիցներուն պատճառաբանութիւնն այն է որ շատ չահագործումներ կային եւ կը բաւէր որ մէկը համալսարան արձանագրուի, որպէսզի տարիներով զինուորական ծառայութիւնը չկատարէ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, մէկ գիշեր ամբողջական ղաղարէ ետք, օդանաւային երթեւեկը հետզհետէ վերսկսաւ Ֆրանսայի վրայ: 12 ժամ դադար անհրաժեշտ էր, որպէսզի հակակշիռը զինուորականներէն քաղաքայիններուն անցնի: Գործադուլը տեւեց ուրեմն ճիշդ մէկ ամիս եւ կ՚ըսուի թէ 250 միլիոն ներկայ Ֆրանք արժած է Ֆրանսայի:

ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ տարօրինակ ոճիր մը գործուած է երկու Անգլիացիներու դէմ, որոնցմէ մէկը՝ հայրը 60 տարեկան սպաննուած է, մինչ տղան թեթեւօրէն վիրաւուած: Ճոն Քարթլանտ ամառային գըլլոց կը վարէր Պրայթըն եւ տղուն հետ կառքով հարաւ. Ֆրանսա կ՚երթար: Որոշած են գիշեր մը վրանի տակ անցընել ու հոդ է որ ոճիրը տեղի ունեցած է: Պարագաները շատ մութ են սակայն, ոչ մէկ գողութիւն կատարուած ըլլալով: Քննութիւնը կը վարէ գլխաւոր ոստիկանապետը Գրիգորեան: Զանազան վարկածներ կան: Կը յիշուի նաեւ թէ վերջին պատերազմին Քարթլանտ Ինթելիճընս Սըրվիսի մաս կազմած է:

ՌՈԼԱՆ ՏՈՐԺԸԼԷՍ, 86 տարեկան, գրագէտ եւ նախագահ Կոնքուռի Ակադեմիայի, մեռաւ առջի օր: Իր գլխաւոր ծանօթ գործն էր «Փայտէ խաչերը», զոր հրատարակեց 1919ին եւ որ լաւագոյն վըկայութիւնը կը նկատուի ռազմիկներուն վրայ:

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Իշխանութիւնները, նախագահական պալատի ռմբակոծումէն ետք, արքայական ընտանիքի 16 անդամներ ձերբակալած են, ինչպէս նաեւ քանի մը բարձրաստիճան զինուորականներ: Իշխանութիւնները կ՚ըսեն, թէ առջի օրուան «դաւը» արքայականներու, այսինքն իշխան Սիհանուքի շրջապատին կողմէ նախաձեռնուած է:

ՌԻՈՒՆՏԸՑ Նի գիւղը միշտ «գրաւման» տակ կը գտնուի կարմիր Հնդիկներու կողմէ: Սիուքս ցեղախումբի պատկանող Հնդիկներ գայն «գրաւեցին» քսան օր առաջ եւ կը պահանջեն ներկայիս բանակցիլ ուղղակի նախագահ Նիքսընի հետ՝ իրենց իրաւունքներու վերահաստատման համար:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ ոստիկանութիւնը զոյգ մը ձերբակալեց. այրը՝ Պաղեստինցի իսկ կինը՝ Եւրոպացի: Ոստիկանութիւնը կը կասկածի, թէ անոնք մաս կը կազմեն Սեւ Սեպտեմբեր՝ ահաբեկչական կազմակերպութեան: Վերջերս երկու Յորդանանցիներ ալ ձերբակալուած էին, երբ ռումբեր գտնուեցան անոնց մօտ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ նիստին Զինաստանի պատուիրակը զօրավիգ կեցաւ Փանամայի եւ յայտարարեց, թէ Փանամա իրաւունք ունի ձեռք ձգելու համանուն Ջրանցքի շրջանը, որ Մ. Նահանգներու գերիշխանութեան տակ կը գտնուի 1914էն ի վեր, երբ Ջրանցքը շինուեցաւ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ Քանտիլի քաղաքն ու շրջակայ գիւղերը միջին տարողութեամբ շարժ մը արձանագրեցին: Վնասները միայն նիւթական են: 200 տուներ քանդուած կամ աւերուած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Ազատագրման ժողովրդական ճակատի պետը՝ ժորժ Հապաշ յայտարարեց Պէյրութի արաբական համալսարանի մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը ընթացքին, թէ պէտք է տապալել Հիւսէյն թագաւորի վարչակարգը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշած է միշտ ճանչնալ Մակարիոս Արք.ը իբրեւ պետը Կիպրոսի Օրթոտոքս եկեղեցւոյ, հակառակ Սինոդի երեք եպիսկոպոսներու որոշումին: Յոյն մամուլը կը սպասէ որ վարչապետը միջամտէ եւ ճնշում բանեցնէ Կիպրոսի այն երեք եպիսկոպոսներուն վրայ, որոնք դէմ արտայայտուած են Մակարիոսի կրկնակ հանգամանքներուն (եպիսկոպոս եւ նախագահ): Միւս կողմէ կ՚ըսուի սակայն թէ այդ երեք եպիսկոպոսները հաւանաբար ինքնագլուխ չեն գործած եւ թէ իրենց որոշումին դրդապատճառը աւելի քաղաքական է քան կրօնական: Իրենց ետին Գրիվասը կը տեսնուի:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ եղեռնափորձ մը կատարուած է Ալ–Հավատիս շաբաթաթերթին շէնքին դէմ: Վիրաւոր չկայ: Այս շաբաթաթերթը առենին բուռն նասըրական կը նկատուէր բայց վերջին տարիներուն դէպի աջ յեղաշրջում մը կատարած էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 15)

Ն. ԿՈՊԵՌՆԻԿՈՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է լեհ մեծ աստղագէտ Ն. Կոպեռնիկոսի նուիրուած գիտական նիստ մը՝ անոր ծննդեան 500ամեակին առթիւ:

Ակադ. Մ. Զըրաշեան խօսած է Կոպեռնիկոսի գիւտերուն վրայ: Այնուհետեւ զեկուցումներ կատարած են Տոքթ. Գ. Պետրոսեան եւ Տոքթ. Բ. Թումանեան:

Կոպեռնիկոսի աշխարհի արեւակեդրոն տեսութիւնը իր արձագանգը գտած է աւելի քան հարիւր տարի առաջ Հայաստանի մէջ: Մատենադարանին մէջ ձեռագիր մը կայ, ուր արձանագրուած է, թէ մոլորակներու տեսանելի շարժումը պէտք է բացատրել նաեւ գետնին վայրին շարժումով: Իսահակ Ջուղայեցի (ԺԷ. դար) գրած է, թէ երկիրը իր առանցքին շուրջը կը դառնայ, իսկ Եղիա Գառնեցի ԺԸ. դարու քսանական թուականներուն ոչ միայն նկարագրած է աշխարհի արեւակեդրոն համակարգը, այլեւ պաշտպանած է այդ տեսակէտը:

×

ՁԱՅՆ – ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Հայաստանի ձայն – պատկերասփիւռի սիմֆոնիկ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ռաֆայէլ Մանդասարեանի, Պաքու մեկնելէ առաջ նուագահանդէս մը տուած է Երեւանի մէջ, որու ընթացքին նուագած է Ալ. Յարութիւնեանի «Տօնական նախերգանք»ը, Պախի քոնչերթօն երկու ջութակի համար եւ Եղ. Միրզոյեանի Սինֆոնին:

×

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՀԱՅ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐՈՒ

Ազրպէջանի մէջ կան հայ օդանաւորդներ: Անոնցմէ երկուքը՝ Հ. Եաղիջեան, որ փոխ–տնօրէնն է Ազրպէջանի օդանաւային վարչութեան, եւ Ռ. Սահակեան, պարգեւատրուած են:

×

ՈՒԹ ԴԱՐ ԱՆՑ...

Միջնադարեան բանաստեղծ Գրիգոր Տղայի (1133–1193) 19 բանաստեղծութիւններ տեղ գրաւած են այն հաւաքածոյին մէջ, զոր լոյս ընծայած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան: Ութ հարիւր տարի մագաղաթէ պըչակներու մէջ մնալէ ետք անոնք ընթերցողներու սեփականութիւնը դարձան: Անոնք՝ իրենց երկրորդ «ծնունդ»ը պարտական են Մատենադարանի վարիչ Տոքթ. Ասատուր Մնացականեանի: Ան մօտ 25 տարի մէկ առ մէկ հաւաքեց զանոնք հազարաւոր ձեռագիրներու մէջէն: Մինչեւ հիմա չորս գործեր հրատարակուած էին միջնադարու բանաստեղծէն:

Հաւաքածոյին մէջ ամփոփուած ստեղծագործութիւններէն 15ը առաջին անգամ ըլլալով է, որ լոյս կը տեսնեն: Ամբողջացած է նաեւ «Ողբ Երուսաղէմի» քերթուածը:

Բագրատունեաց թագաւորութեան անկումէն (1045) ետք, զօրացաւ Հայերու գաղթականական հոսանքը դէպի Կապադովկիա, Կիլիկիա եւ այլ վայրեր: Շատ չանցած Ռուբինեան տոհմէն երեւան եկան անուանի զօրավարներ, որոնք յամառ պայքարի գնով հիմը դրին Կիլիկեան հայկական թագաւորութեան: Ընդամէնը երեք դար գոյատեւեց այդ Պետութիւնը, բայց անոր քաղաքական եւ տնտեսական հզօրութիւնը հիմ հանդիսացան հայկական միջնադարեան մշակոյթի ծաղկումին: Բանաստեղծութեան բնագաւառին մէջ փայլեցան պայծառ անուններ, որոնց մէջ Ներսէս Շնորհալիի կողքին իր արժանի տեղը գրաւեց անոր եղբօրորդին՝ Գրիգոր Տղայ:

Ան իր բանաստեղծութիւններով, կը գրէ Ա. Մնացականեան, ծառայեց չափածոյ խօսքին այն բնագաւառին, որ անցեալին կը կոչուէր «Բան»: Ասոնք իրենց բնոյթով երեք խումբի կը բաժնուին՝ պատմագիտցաներգութիւն, խրատական եւ քնարական:

Կեանքի վերջին քսան տարիներուն Գրիգոր Տղայ Հայոց հոգեւոր առաջնորդն էր, քանի որ կաթողիկոս ընտրուած է իր հօրեղբօրմէն ետք: Այդ տարիները բանաստեղծին հանրային գործունէութեան բեղուն շրջանն էր: Արդարեւ մեծ ջանք թափեց, որպէսզի վերականգնի հայկական պետականութիւնը եւ ծաղկի հայ մշակոյթը:

Գրիգոր Տղայ թելադրած է շատերու՝ որ դպրութեամբ զբաղին: Շատ մը արժէքաւոր գործեր անոր ջանքերուն շնորհիւ յաջողութեամբ գլուխ ելած են: Բաւական է յիշել Մխիթար Հերացիի «Ջերմանց մխիթարութիւն»ը, որ բժշկական ամէնէն յաջող գործն էր մեր անցեալի հայ իրականութեան մէջ: Հեղինակին խոստովանութեամբ՝ ան այդ գործին ձեռնարկած է կաթողիկոս Գրիգոր Տղայի խորհուրդով: Մեծ կաթողիկոսին անունին հետ կապուած է փաստօրէն նաեւ հայկական իրաւաբանական գրականութեան զարգացումը:

Ան է, որ հիմնած է Հռոմկլայի կաթողիկոսարանի մատենադարանը՝ կորուստէ փրկելով ձեռագիրներ:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԴՐՕ՝ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՄԷՋ

17 տարիներ առաջ, 1956 Մարտ 8ին, Պոսթընի մէջ մահացաւ հայ ազատագրական շարժումի մեծ դէմքերէն Դրօն:

Անոր կեանքն ու գործունէութիւնը եղան համակ անձնուրացութիւն եւ յանդգնութիւն:

Իր անհաբեկիչի խիզախութեամբ, մարտիկի հզօրութեամբ ու ռազմական տաղանդով՝ Դրօ իւրայատուկ տեղ մը գրաւեց մեր յեղափոխական պատմութեան մէջ եւ, սփիւռքահայ սերունդներուն համար, մինչեւ այսօր, ան կը պահէ իր տիպարին խանդավառող ու վարակիչ թելադրականութիւնը:

Մարտի այս օրերուն, յեղափոխական մեծ Հայուն յիշատակը ոգեկոչելու համար կուտանք Ս. Վրացեանի մէկ հետաքրքրական յուշ–վկայութիւնը:

Օրուան հրատապ պահանջն էր՝ կանգնեցնել թշնամու յառաջխաղացումը: Դրա համար, առաջին հերթին, պէտք էր ուժեղացնել ճակատի զօրամասերը օգնական ուժերով: Սարդարապատում պահեստի մասերը գրեթէ սպառած էին, մնացածները ո՛չ մէկ վստահութիւն չէին ներշնչում: Զօր. Արէշեանի դիմումները Ալեքսանդրապոլ Զօր. Նազարբէգեանին ոչ մի արդիւնք չէին տալիս: Սկսեցինք ուղիղ հեռագրաթելով ամբակծել Հայոց Ազգային Խորհուրդը Թիֆլիսում: Հետեւանքը եղաւ նոյնը:

Սարդարապատում եւ առհասարակ ճակատի մերձաւոր թիկունքում սուր կարիք կար մտաւորական ղեկավար ուժերի, որոնցով լեցուն էր Թիֆլիսը: Մեր դիմումները Հայոց Ազգային Խորհրդին այս ձեւով էլ արձագանգ չէին գտնում:

Ռազմաճակատից պահանջում էին կտրուկ միջոցներով վերջ տալ դասալքութեան: Բանակի կարգապահական ոգին կոտրուածները մնում էին անպատիժ: Անհրաժեշտ էր զինուորական դատարան կազմել՝ պատժելու համար դաւաճաններին ու դասալիքներին: Զօր. Արէշեանը յարմար ուժեր չէր գտնում դատական կազմի համար եւ ի զուր բախում էր ընդհանուր հրամանատարութեան եւ Ազգային Խորհրդի դռները: Մեր թախանձագին խնդրանքներին էլ պատասխանելով՝ Թիֆլիսից յորդորում էին սեփական ուժերով բաւականանալ: Փորձեցինք «սեփական ուժերով» կազմել զինուորական ատեան. բան դուրս չեկաւ: Երկու Վահանները վճռական կերպով մերժեցին զինուորական դատարանի կազմի մէջ մտնել. նրանց խիղճը թոյլ չէր տալիս մահուան դատավճիռ արձակել: Երբ ղեկավարները իրաւունք էին համարում «խղճով» առաջնորդուել, բնական էր, որ ատորադասներն էլ նոյնպէս ապաւինէին խղճին: Օրեր տեւող խօսակցութիւններից ու վէճերից յետոյ, կարելի չեղաւ զինուորական ատեան կազմել եւ դասալիքները անպատիժ վխտում էին թիկունքում:

Մի օր էլ ըմբոստացաւ եւ մերժեց ճակատ երթալ Սարդարապատում գտնուող 101րդ ձիաւոր հարիւրեակը: Արէշեանի բոլոր ջանքերը կարգի բերելու, անցան անօգուտ: Մարդիկ ուզում էին հետեւել դասալիք՝ ռազմաճակատից հեռացած ռուս զօրամասերին:

Զօր. Արէշեանը սիրտը բռնած՝ չարչարւում էր ցաւից ու անկարողութիւնից՝ չարչրկելով նաեւ մեզ: Նստած մռայլ՝ ելք էինք որոնում անել եւ անտանելի կացութիւնից: Եթէ այս դրութիւնը շարունակուէր, կարճ ժամանամիջոցում ռազմաճակատը փուլ կը գար եւ թշնամին անարգել կը յառաջանար դէպի Կարս եւ Ալեքսանդրապոլ:

Մէկ էլ — հրա՛շք: Տէուս Էքս մաքինա վաղներեան հերոսի պէս՝ ներս մտաւ Դրօն: Ո՞րտեղից որտեղ եւ ի՞նչ օրհնական վայրկեանին: Կարծես լոյս բերեց հետը: Նոյնիսկ Արէշեանի դէմքը պայծառացաւ: Դրօն բանակի կոմիսար էր:

Բախտաւոր աստղի տակ ծնուած մարդիկ կան, որոնց համար անկարելի բան գոյութիւն չունի: Հող առնեն՝ ոսկի կը դառնայ: Յաջողութիւնը անբաժան ընկերն է նրանց:

Դրօն յայտնեց, թէ եկել է Երեւանից զէնք ու ռազմամթերք հայթայթելու Աբարանեան դաշտի զօրամասերի համար: Կարսից ստացել եւ ուղարկել է որոշ քանակութեամբ փամփուշտ եւ հրացաններ ու գնդացիրներ: Հիմա ուզում է Սարդարապատի պահեստներից զէնք ու փամփուշտ ուղարկել Երեւան:

Բոլոր պահեստները, իբրեւ պարէտի, իր տրամադրութեան տակ էին: Ես, ի հարկէ, առաջարկեցի ինչ որ հնարաւոր է փոխադրել: Արէշեանը անմիջապէս հաւանութիւն տուեց:

— Տարէք ինչ որ ուզում էք եւ ինչքան որ ուզում էք: Միայն թէ՝ սիրելի պարոն Դրօ, մնացէք մի քանի օր օգնելու մեզ:

Դրօն շտապում էր վերադառնալ Երեւան նահանգը, ուր արեւմտեղ քաղաքացիական կռիւներ էին տեղի ունենում եւ ուր ինքը շրջանի հրամանատար էր: Միայն ստիպողական հանգամանքի տակ անձամբ եկել էր զէնք ու ռազմամթերք տանելու: Բայց Զօր. Արէշեանի եւ մեր խնդրանքը այնքան բուռն էր, որ ստիպուած եղաւ տեղի տալ: Իր զինուորականի բացառիկ բնազդով նա արագ կերպով ըմբռնել էր կացութեան ահաւոր լրջութիւնը եւ անմիջական դարմանումի անհրաժեշտութիւնը:

Առաջին հերթին անհրաժեշտ էր վերջ տալ 101րդ հարիւրեակի ըմբոստութեան, որ բարոյալքում ու կազմալուծում էր բանակը: Մարդիկ զինուած՝ նստել էին զօրանոցում եւ մերժում էին ենթարկուել հրամանատարութեան՝ ցուցական կերպով:

Իբրեւ բանակի կոմիսար, Դրօն արագ կերպով պատրաստեց վստահելի զինուորական ուժ եւ հրամայեց, որ ըմբոստները դուրս գան զօրանոցից: Հարիւրեակը դուրս եկաւ եւ շարուեց հրացանները ձեռներին: Դրօն մի կարճ ճառով դիմեց նրանց հայրենասիրութեան՝ յորդորելով, որ մեկնին ռազմաճակատ հայրենիքի պաշտպանութեան համար: Աջ ու ձախից լսուեցին տրտունջներ, մերժումի բացագանչութիւններ: Դրօն մի պահ լուռ դիտեց եւ յանկարծ վաղրի ոստիւնով ատրճանակը ուղղեց հարիւրեակին ու գոչեց.

— Հանգա՛րտ:

Անակնկալի եկած զինուորները արագ կատարեցին հրամանը:

— Տասը քայլ առա՛ջ, — պոռաց Դրօն:

Առանց վարանումի զինուորները անցան տասը քայլ:

— Հրացանները դնել գետին, — հրամայեց Դրօն:

Մի պահ տատանումից յետոյ, ամէնքը հրացանները վար դրին: Քիչ անդին կեցած էր Դրոյի պատրաստած վաշտը՝ գնդացիրներով զինուած: Զինուորները տեսնում էին այդ:

— Սուրերը դնել գետին, նորից հրամայեց Դրօն:

Զինուորները սուրերն էլ դրին վար:

— Տասը քայլ յե՛տ, — գոչեց Դրօն:

Հարիւրեակը մէկ մարդու պէս քաշուեց յետ, նախկին տեղը:

Դրոյի կարգադրութեամբ եկան ու արագ կերպով հաւաքեցին ու տարին հրացաններն ու սուրերը: Ապա Դրօն պահանջեց, որ անմիջապէս յանձնեն ըմբոստութեան պարագլուխներին: Առանց դժուարութեան, յանձնեցին երեք հոգի:

Հարիւրեակը զղջում ու հնազանդութիւն յայտնեց: Լուրը կայծակի արագութեամբ հասաւ ռազմաճակատի զօրամասերին եւ ցնցող տպաւորութիւն գործեց նրանց վրայ:

Այնուհետեւ արագ կերպով կազմուեց պատերազմական ատեան, դատելու համար խռովարարների երեք պարագլուխներին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Կեանքի Ուղիներով)

ՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ազգային Սահմանադրութիւնը մշակութային գործունէութեան կարելիութիւններ ստեղծեց: Եռուզեռ մը ծայր տուաւ մամուլի, գրականութեան, արուեստի եւ կրթական մարզերու մէջ:

Այդ աշխուժութիւնը իր արտայայտութիւնը գտաւ նաեւ երաժշտութեան բնագաւառին մէջ: Իրարու եաւէ լոյս տեսան երաժշտական պարբերաթերթեր: Ասոնցմէ առաջինը «Քնար Արեւելեան»ն էր, որ իբրեւ ամսաթերթ սկսաւ լոյս տեսնել 1858 Մայիսին: Հրատարակիչներն էին Արիստակէս Յովհաննիսեան (1812-1878), որ Համբարձում Լիմոնճեանի ամէնէն ընդունակ աշակերտն էր, եւ Գաբրիէլ Երանեան, որ Ա. Յովհաննիսեանի աշակերտն էր: Անոնց նպատակն էր արեւելեան երաժշտութիւնը ծանօթացնել ժողովուրդին: Այդ պատճառով ալ եւրոպական նօթաներով իրենց ձայնագրած «թաքսիմները», «բեշրեֆները», «սեմայիներն» ու «շարքիները» կը հրատարակէին: Այսուհանդերձ, այս պարբերականը կարեւոր գործ մը կատարեց, քանի որ եւրոպական նօթագրութիւնը տարածեց Հայերու մէջ:

Աւելի մեծ գործ կատարեցին միւս պարբերաթերթերը, որոնք անհրաժեշտ տեղեկութիւններ կուտային եւրոպական եւ հայկական ձայնագրութեան մասին: Անոնցմէ էր, օրինակ, «Քնար Հայկական»ը, որ սկսաւ լոյս տեսնել 1861 Սեպտեմբեր մէկին, իբրեւ կիսամսեայ պարբերաթերթ: Այս անգամ նախաձեռնողը Գաբրիէլ Երանեանն էր, իր աշակերտին Նիկողոս Թաշճեանի հետ: Երգարանին մէջ տեղ կը գտնէին նաեւ ազգային երգեր եւ պարերգներ եւրոպական նօթագրութեամբ:

«Քնար Հայկական»ը ունեցաւ երկու շրջան: Առաջին շրջանին լոյս տեսաւ միայն վեց ամիս, որմէ ետք ընդհատուեցաւ: 1862 Մարտին վերստին լոյս տեսաւ, երբ համանուն երաժշտական ընկերութիւնը հիմնուեցաւ: Այս երկրորդ շրջանին կ'աշխատակցէր Տիգրան Չուհաճեան: Տրպուեցան գլխաւորապէս Գ. Երանեանի, իտալացի երգահան Ֆոսքինիի (այդ օրերուն Պոլիս կը գտնուէր) եւ Չուհաճեանի գործերը: Պարբերականին հրատարակութիւնը ատեն մը կ'ընդհատուի, երբ Գ. Երանեան կը մեռնի 1862 Հոկտեմբերին: Ընկերութիւնը, որպէսզի կարողանայ շարունակել հանդէսին հրատարակութիւնը, 1862 Դեկտեմբեր 21ին Արեւելեան Թատրոնի մէջ ներկայացում մը կուտայ Գ. Երանեանի յիշատակին եւ գոյացած գումարով կը շարունակէ անոր տպագրութիւնը: 1863 Օգոստոսէն ետք Թաշճեան միայնակ շարունակեց հանդէսին խմբագրութիւնը, դժբախտաբար, կարճ ժամանակով, որովհետեւ նիւթական միջոցներու պակասին պատճառով վերջ ի վերջոյ ստիպուեցաւ դադրեցնել զայն:

«Քնար Հայկական»ը նոյնանուն երաժշտական ընկերութեան օրկանն էր: Հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ անիկա առաջին երաժշտական ընկերութիւնը եղած է: Անոր հիմնական նպատակն էր «երաժշտական ոգին արթնցնել ազգին

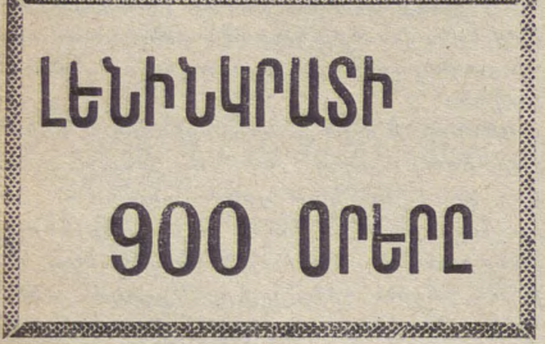

ՋԱՐԱՇՈՒՔ ՑՈՒՑԱԿԸ

Անցեալին ալ Լենինկրատի կիները ժամեր ամբողջ կը մնային խանութներուն առջեւ պոչ բռնած, եւ կամ մէկէն միւսը կը վազէին: Այնուհետեւ պարէնի բաժանումը ալ աւելի դժուարացաւ, եւ կիներէն ոմանք սկսան ուրիշ միջոցներու դիմել: Էլէնա Սքրիապինա, որ աւելի վերջ իր յիշատակները գրի առաւ, կը պատմէ թէ օր մը, իր պայուսակին մէջ դրաւ քանի մը չիչ վոտքա, երկվեցեակ մը տուփ գլանիկ, զոյգ մը այր մարդու կօշիկ եւ քանի մը զոյգ կնոջական ռռֆէք: *Ու ճամբայ ելաւ դէպի գիւղ, իր ընտանիքին համար ուտելիք ճարելու համար: Ճամբուն վրայ մարդիկ անքթիթ իրեն կը նայէին: Կացութիւնը թեթեւ մը կը յիշեցնէր 1918–1920ի քաղաքացիական պատերազմի օրերը, երբ քաղաքացիներ գիւղերը կը վազէին, գոհարեղէններով ու մուշտակներով բեռնաւոր քչիկ մը հաց կամ քանի մը գետնախնձոր ճարելու համար:*

Էլէնա այդ իրիկունը վերադարձաւ իր հետ բերելով 18 քիլօ գետնախնձոր, եւ երկու լիթր կաթ, ինչ որ քիչ մը ատեն պիտի բաւէր իրենց սնունդին: Բայց, սպառած էր ու պարտասած:

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՄԸ

Սեպտեմբերի երկրորդ շաբաթը, Ֆոն Լէէպի հիւսիսի զօրասիւնը սկսաւ դէպի Լենինկրատ յառաջանալ, վերջնական յարձակումի անցնելու համար: Մառեշալ Վորոշիլով, ծայրայեղ դերադրդութենէն ծայրագոյն յուսահատութեան կը մատնուէր: Յեղափոխական ծեր զինուորականին վատնած բոլոր ջանքերը չէին կրցած կասեցնել գերման յառաջխաղացումը: Միւս կողմէ ան խուսափած էր Սթալինի տեղեկացնել Մկայի եւ Շլիսըլէնպուրկի գրաւումները, որովհետեւ կը յուսար զանոնք վերագրաւել նախքան թշնամիին հոն հաստատապէս տեղաւորուիլը: Բայց, Սթալին արդէն տեղեկացած էր անոր ստախօսութեան: Սեպտեմբեր 11ին, Քրոնշտատ Սէլոյի մէջ գնդապետ Պիչեւսքի ականատես եղաւ անմոռանալի տեսարանի մը: Այդ օրը մառեշալը կը պատրաստուէր ճակատ դրկելու, ծովային հրացանակիրներու բանակ մը: Արդ, Գերմանացիները ամբողջ խորհրդային ուժերուն մէջ ամէնէն աւելի այդ հրացանակիրներէն է որ կը վախնային: «Սեւ մահ» որակած էին զանոնք, իրենց սեւ–սեւ քաբերուն *համար:*

Կռիւը սկսած էր, ռումբերը երկուստեք կը պայթէին մթնոլորտը լեցնելով ծուխի եւ փոշիի ամպերով: Պիչեւսքի կը դիտէր իր գլխուն վերեւ գերման եւ խորհրդային սաւառնակներու պայքարը: Վորոշիլով ոտքի կեցած էր ծովայիններուն ճիշդ դէմը ու հոն էր որ իր խօսքերը կը հասցնէր անոնց: Ան, կը խրախուսէր զանոնք, կռուելու՝ հայրենիքին, կուսակցութեան ու ծովուժին արժանապատուութեան համար: Երիտասարդները, ուշադիր մտիկ կ'ընէին: Մառեշալը պահ մը լռութիւն պահեց, եւ յետոյ ըսաւ պարզօրէն. «Յառաջ»: Ծովայինները կարճ «հուռրա» մը արձակեցին եւ սկսան յառաջանալ դէպի թշնամի դիրքերը: Վորոշիլով կը քալէր առջեւէն: Զօրախումբը երկար ճամբայ մը կտրել անցնելէ յետոյ, Կոլթցէլէվօ անուն գիւղէն վտարեց Գերմանները:

Գերմանները վերստին եւ վերստին յարձակեցան: Տասը անգամ Ռուսերը յաջողեցան վտարել զանոնք: Բայց պահեստի ուժ չունէին, ու ի վերջոյ ստիպուեցան նահանջել: Քանի մը ժամ վերջ Վորոշիլովի բանակատեղին դրաւուած էր:

Մառեշալին քաջագործութիւններուն լուրը շուտով ամէն կողմ տարածուեցաւ, ու Վորոշիլով առասպելի կարգ անցաւ: Ոմանք ծերացած պետին քով կարծեցին տեսնել ուրիշ բան քան պարզ հերոսական ելոյթ մը, ու խորհեցան թէ յուսահատութեան նոպայի մը մէջ ան կամովին մահուան դէմ գացած էր որպէսզի խուսափէր պարտութեան մը ամօթէն եւ կամ Սթալինի վարկաբեկիչ ատրդանքներէն:

Ինչ որ ալ ըլլայ իրականութիւնը, արդիւնքը այն եղաւ, որ այդ դրոհը տուած օրն իսկ, Վորոշիլով հեռացուեցաւ Լենինկրատի ճակատի հրամանատարի իր պաշտօնէն, թշնամիին դէմ կրաւորական դիրք մը բռնած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Սթալին անոր տեղ նշանակեց զօրավար Ժուքովը, կարմիր բանակին նախախնամական անձը, որպէսզի ան ձեռք առնէ Լենինկրատի բանակին հրամանատարութիւնը ու փրկէ կացութիւնը: Երբ Ժուքով Սմոլնի հասաւ, հոն գտաւ Ժտանովը եւ Վորոշիլովը, որոնք կը սպասէին իրեն: Զեւակերպութիւնները կարճ տեւեցին, եւ անմիջապէս որ աւարտեցան, Ժուքով մասնաւոր հեռաձայնով Մոսկուան փնտռեց:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(13 – Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՕՐՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բացառիկ իմաստով այս վերտառութիւնը՝ խրախճան մաղնիս մը եղաւ որ իրեն քաշեց Մարտ 3ի Ուրբաթ երեկոյ հայ եւ օտար ունկնդիրներու երկսեռ ընտրեալ բազմութիւն մը, որ օրինաւոր ու կարգապահ ճշգրիտ ժամուն փութացած էր Մարսէյլի Փալէ տը Քոնկրէի սրահը։ Յարգելի դասախօսը բեմ բարձրացաւ Վարդանեան եպիսկոպոսի հովանաւորութեամբ Պոլսեցիներու Միութեան նախագահ Միքայէլ Եավէրի եւ Մէթր Վարժապետեանի հետ։

Օրուան անգլիացի դասախօսը արեւելեան ազգերու պատմագէտ Տաւիտ Մարշալ Լանկ, սահուն ու վճիտ լեզուով մը, համբոյն լուսափողփ աստղի մը արեգակներով լուսաւորեց հայ հոգիներու խաւարը, ներկաները, հայ թէ օտար, լսելով զինքը հիացան, վերացան, ոգեւորուեցան։ Դասախօսութիւնը բացառիկ էր նիւթը ներկայացնելու իր եղանակով՝ ուսումնասիրութեան լրջութեամբ, վերլուծումի խորութեամբ եւ ճշգութեամբ, քանի ինք երկիցս այցելած էր Հայաստան եւ կը տիրապետէր իր նիւթին, որ կիսուած գետին մը չէր եւ ոչ ալ տեղքայլ մը։ Ան շինիչ եւ օգտաշատ, խօսեցաւ առանց ձանձրացնելու ունկնդիրները, սկսելով նախաքրիստոնէական շըրջանէն մինչեւ միջին դար, հպարտալից տեղեկութիւններով, փաստացի գունաւոր լուսարձակներով, ցոյց տուաւ թէ հայ ստեղծագործ միտքը միշտ հանդիսացած է հարազատ արտայայտիչը ցեղային անկորնչելի արժէքներու եւ առաքելութեանց, հիմնուելով հայ ճարտարապետական քանդակներու, խաչքարերու ոճերու պէսպիսութեան, գեղարուեստական արժէք ներկայացնող հազուագիւտ ձեռագիրներու, մագաղաթներու ցուցադրութեամբ։ Ան կազդոյր եւ հոգեկան սնունդ ներարկեց ներկայ բազմութեան, միշտ կարծես պատրաստ ունէր ակնրախ ակնարկութիւններ Հայու հայրենասիրութիւնը դրուատող, հայ հոգին ջերմացնող բացատրականներով։

Ուշ գիշերին արեւելագէտին դասախօսութիւնը աւելի շահեկան բնոյթ ստացաւ նման առուլիսի ներկաներու հարցումներուն տալովը՝ որոնց բոլորին պատասխանեց տեղին, ժպտաշրթն եւ ուշիմ, եւ որ վերջացաւ բոլորին գոհունակութեամբը, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի դասախօսին ուղղած անգլերէն շնորհակալութեան տողերովը։

Այս դասախօսութիւնը անվրէպ խորացուց Հայու սրտին մէջ ազգային վսեմ զգացում եւ ցեղային առողջ հպարտութիւն, օտարները լսելով զինքը, համակրանքով տոգորուեցան Հայերու հանդէպ, իսկ մենք Հայերս զգացինք թէ արժանի ենք մեր բեղուն ստեղծագործութիւններով ապրելու, տեւելու, դեռ երկար, պայմանաւ որ չմոռնանք մեր մայրենի լեզուն, որ միակ ազդակն է մեր գոյատեւման։

Ի պատիւ արժէքաւոր դասախօսին Շաբաթ երեկոյ ճաշ մը սարքուեցաւ Նասիոնալ Ֆէտ Գլիպի մէջ՝ Պոլսեցիներու Միութեան կողմէ հրաւիրուած ազգընտիր հայրենակիցներով, հաճոյալի մթնոլորտի մը մէջ, ուր տեղի ունեցաւ մտերմիկ զրոյց, որուն միջոցին անգլիացի դասախօսը զարմացաւ որ 40–50 հազար Հայութիւն հաշուող հայ գաղութ մը չապրեցներ նոյնիսկ հայ դպրատուն մը...։

Ճաշը ոգեւորուեցաւ նաեւ հայրենաբաղձ երգերու շարանով մը, ուր հետզհետէ ջերմացուցին մթնոլորտը, Պր. Ստեփանեան Վանանդեցիի Հայաստան երկիր դրախտավայրով խլեց ջերմ ծափեր, Օր. Սարաֆեան իր երգած Զնաղ աղջիկով խորապէս յուզեց ներկաները, Միշէլ Եավէր իր արտասանած Պարոյր Սեւակի Կանչ, պիտի լինենքով եւ երգած Սիրեցի, եարս տարանով եղան ճաշասեղանին գունագեղ ծաղկեփունջը, իսկ Պր. Շահնուրի երգած Տըլէ եամանը հայրենաբաղձ յորդում մը եղաւ, որ միաձուլեց հայ հոգիները։

Լեւոն Էքէր, իր հայրենակարօտ մեղեդիներու հնչիւններով երգեց Պճինկօ։

ՄԱՏԼԷՆ ԵԱՎԷՐ

մէջ», իսկ այս նպատակին իրագործման համար ընկերութեան շուրջ համախըմբուած գործիչները ոչ միայն կ՚օգտագործէին իրենց հանդէսը, այլեւ ձրի երեկոյթներ եւ դասախօսութիւններ կը կազմակերպէին (*)։ Ստեղծած էին 35 հոգինոց սէմֆոնիք նուագախումբ մը եւ համերգներ կուտային ընդհանրապէս եւրոպական դասական գործերու յայտագրով։ Անոնք ազգային երգեր, պարերգներ, թատերական երաժշտութիւն կը սորվեցնէին ժողովուրդին։ Յետամնաց Թուրքիոյ մէջ, «Քնար հայկական» ընկերութիւնը կարեւոր դեր խաղաց մեր երաժշտութեան պատմութեան մէջ։

Մ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(*) Ձրի դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենային Պոլսոյ արուարձաններուն մէջ։ Դասախօսներէն յիշատակենք ընկերութեան անդամները՝ Գ. Երանեան, Ն. Թաշճեան, Հ. Թէրզեան, Ե. Տնտեսեան, Գ. Խանեան, Ռ. Փափազեան, ինչպէս նաեւ գրագէտներ՝ Մ. Պէշիկթաշլեան, Մ. Մամուրեան, Գ. Օտեան, Գ. Աղաթոն, Ս. Հէքիմեան, Ս. Փափազեան եւ ուրիշներ։

Ուկրէն բանաստեղծ մը՝ ՄԱՔՍԻՄ ՌԻԼՍԿԻ

Հայ գրականութիւնը լաւ բարեկամներ շատ ունեցած է եւ ունի։ Անոնք բազմաթիւ տարիներով գովքն են հիւսած Հայաստանի եւ ընկերական կապ հաստատած են գրչակից Հայերու հետ։ Եուրի Վեսելովսկի, Վալերի Բրիւսով, Եան Ռայնիս, Պաւլօ Տիչի, Իոսիֆ Գրիշաշվիլի, Սամէդ Վուրղուն եւ դեռ ուրիշներ մաս կը կազմեն այս հոյլին։ Անոնց շարքին առանձնայատուկ տեղ կը գրաւէ Մաքսիմ Ռիլսկի, ուկրէն մեծ բանաստեղծը։

Բանաստեղծը ծնած է Կիեւ, 1895ին։ 15 տարեկան էր, երբ հրատարակեց իր բանաստեղծութիւններու առաջին գըրքոյկը՝ «Ճերմակ կղզիներու մէջ»։

Ուկրէն բանաստեղծը 1956ին այցելեց Երեւան, ուր հանդիպումներ ունեցաւ Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ. Ա. Իսահակեանի, Ստեփան Զօրեանի, Գեղամ Սարեանի, Նայիրի Զարեանի եւ Հրաչեայ Քոչարի հետ։

Մաքսիմ Ռիլսկի, որ բազմաթիւ հայերէն գիրքեր թարգմանած է Պաւլօ Տիչինայի հետ, Հայաստանի մասին բանաստեղծութիւն մը գրած է, որ կը կոչուի «Սեւ աստղեր»։ Ահա հատուած մը անկէ։

... Թէեւ հայերէն մենք չգիտէինք
Սակայն լցւում էր մեր սիրտն ու հոգին
Մի երախտագէտ, ջերմ զգացումով
Դէպի այն ազգը, որ այնքան դարեր
Եւ այնքան դաւի ու ցաւի միջով
Բերել, այստեղ է հասցրել հպարտ
Գեղեցկութիւնն իր հոգու եւ լեզուին։
Բերել է, եւ իր հողին տէր դարձած
Կառուցում է իր հայրենիքը նոր,
Եւ խաղող տնկում ժայռերի վրայ,
Յաման՝ խաղողի տունկերի նման։

Բանաստեղծը ծանօթ էր մեր երկրին պատմութեան։ Հայաստան այցելելէ առաջ ան գրած էր «Հայաստան» բանաստեղծութիւնը։

Ինչպէս հողմի դէմ, գիշերուայ մթում
ջահն է բոցկլտում,
Դու վառ պահեցիր քո ազատութեան
ձգտումը անմահ,
Դարերի ճամբին տեսար բռնութիւն,
կոտորած ու մահ,
Բայց գալիք բերիր լեռներում նախրող
քո երգը տրտում։

Դու արծուային քո սուր հայեացքով
գալիքը տեսար,
Թէեւ բռնութեան վիշապն էր նստել քո
կրծքի վրայ
Եւ բախտը ցոլաց... ծաղկեց քո յոյսի
այն վարդը շռայլ,
Որ արմատներով փշրել էր շղթայ եւ խան,
եւ կեսար...

Հիմա դարաւոր քո Երեւանի շէնքերի վրայ
Նոր կեանքի լոյսն է շողշողում
ու ցոլում շռայլ,
Եւ Արարատեան դաշտը թնդում է
երջանիկ երգից։

Ուկրէն բանաստեղծը մեռաւ 1964ին։

Լ. ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

(Հեռատիպ)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 Ը

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի փոքրաթիւ գաղութն ալ յիշատակեց փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը։ 150է աւելի հայրենակիցներ, Մարտ 4ին, փութացած էին «Օմար Խայեամ» սրահը, ներկայ գտնուելու համար Փետրուար 18ի հանդիսութեան, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդեան» կոմիտէի կողմէ։

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Սիմոն Ալեքսանեան իր կարճ խօսքին մէջ նկատել տուաւ, թէ 1921ին հայրենի ժողովուրդը իր ընդվզումը յայտնեց այն բիրտ իրականութեան դէմ, որ հաստատուած էր Հայաստանի մէջ Ցեղկոմի կողմէ։

Բանախօսը՝ ընկ. Անանիա Մահտէսեան, Կիպրոսէն, նախ ներկայացուց իրադարձութիւնները, մէկ առ մէկ թուեց բռնութեան, կողոպուտի, ազգային արժանապատուութեան ոտնահարման, հայ մտաւորականութեան եւ զինուորականութեան դէմ լարուած դաւին մանրամասնութիւնները։ Ապա ըսաւ, թէ ժողովուրդը յուսախաբ «հիւսիսի աստղ»էն՝ ծառացաւ անոր դէմ, ինչպէս յետագային ուրիշ ազգեր եւս նոյնը ըրին։ Հայ ժողովուրդը, որ աւելի քան երկու տարի ազատ եւ անկախ հայրենիք մը ունեցած էր, չկրցաւ համբերել այդ անկախութեան ոտնահարումին, եւ ըմբոստացաւ։

Օրուան սեղանապետը՝ ընկ. Ղազարոս Յակոբեան գոհունակութիւն յայտնեց, որ Լոնտոնի մէջ երիտասարդներ վառ կը պահեն իրենց ազգին իտէալները։ Կոչ ուղղեց բոլորին՝ շարունակել պայքարը մասնաւորապէս մեր հողային իրաւունքներուն համար։

Հայութեան այժմու իտէալն է՝ միացեալ Հայաստանի կերտումը։

Եղան նուիրատուութիւններ Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդեան» ֆոնտին։

Երեկոյթը շարունակուեցաւ ազգային երգերով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

— Աստուած գիտէ թէ ի՜նչ ուրախութեամբ, գոչեց Լիւսիէն։ Սիրելի պաշտելիս, ինքզինքս երջանիկ կը զգամ, ձեր խոհականութիւնը տեսնելով։ Յոյսը պիտի սրտապնդէ մեզ ու շաբաթները պիտի սահին...։ Վաղն իսկ սենեակէս պիտի ելլեմ։

— Որքան ալ ատենը շուտ կ՚անցնի, ես առանձին պիտի մնամ դարձեալ։

— Պարոն Լիւսիէն, սո՞ւղ է ձեր վճարած վարձքը, հարցուց Ժանն, խօսքը ուղղելով Լիւսիէնի։

— Հարիւր յիսուն Ֆրանք, ու կանխիկ վճարուած է վարձքը եռամսեակին, որուն երեք քառորդ մասը չէ աւարտած տակաւին։

— Կը փափաքէի վարձել ձեր բնակած սենեակը։

— Իրա՞ւ կ՚ըսէք, մայր Լիզօն, գոչեց Լիւսի։

— Այո՛, իմ սիրելի եւ սիրունիկ օրիորդըս։ Ես հաճոյք պիտի զգամ ձեր մօտ բընակելէն։ Չէք կրնար երեւակայել թէ ո՛րքան կը սիրեմ ձեզ, ու ի՛նչպէս կը սիրեմ նաեւ Պ. Լիւսիէնը։ Ամենամեծ ուրախութիւնս պիտի ըլլայ ամէն օր անոր վրայ խօսիլ ձեզի։

— Շա՛տ լաւ, մայր Լիզօն, ինծի պէս դուք ալ ձեր կարասիները փոխադրեցէք, ու եկէք իմ սենեակս բնակեցէք։ Գոհ պիտի ըլլամ իմ նշանածիս մօտ ձեր բնակութենէն։ Անոր հետ միասին պիտի խօսիք իմ վրայ. ամբողջ հոգիովս կը սիրեմ նըշանածս ու անոր համար միայն կ՚ապրիմ...։ Հիմա ձեզի կը յայտարարեմ թէ, ախորժակս բացուած ըլլալուն, շատ անօթի եմ։ Եթէ երբեք մինինիկ Լիւսիս հաճոյակատար գտնուի, զիս ճաշի պիտի հըրաւիրէ մայր Լիզօնի ընկերակցութեամբ։

Լիւսի ձեռքերը իրարու զարկաւ։

— Իմ ուզածս ալ հաճոյակատար ըլլալ է, գոչեց մանկամարդ աղջիկը աշխուժօրէն. ես սեղանի սպասը պիտի դնեմ, ու մեր ազնիւ բարեկամուհին ալ ուտելիք գընելու պիտի երթայ։

Ժանն ուրախութենէն կ՚արտասուէր, երջանիկ ըլլալուն համար։ Տարօրինա՛կ երջանկութիւն, որ արցունքներով միայն կրնար արտայայտուիլ։

Բ.

Յաջորդ օրն իսկ, տրուած որոշման համաձայն՝ Լիւսիէն պաշտօնի ձեռնարկած էր Բօլ Հարմանի քով։ Մէրիի ընկերակցութեամբ, որ պատրուակներ կը փընտռէր, Լիւսիէնի մօտենալու համար, երիտասարդը գծագրութեան աշխատանոցի կը վերածէր գրադարանին մօտ գտնուող մեծ սենեակը. յետոյ քանի մը գծագրիչներու դիմում ըրաւ, որոնց արժանիքը կը գնահատէր։

Լիւսիէն երեք փոքր սենեակ վարձեց Միրոմէնիլ փողոցի մէկ տան չորրորդ յարկին վրայ, մինչ Ժանն Ֆօրթիւէ կը տեղաւորուէր Լիւսիի դիմացի սենեակին մէջ։ Ան բնազդօրէն կը սիրէր մանկամարդ աղջիկը։

Լիւսիէն չափազանց զբաղած, Քէ Պուրպօնէն հեռանալէ ի վեր, մէկ վայրկեան իսկ չէր գտած, նշանածին այցելութիւն տալու համար։ Լիւսի անհամբերութեամբ կը սպասէր Կիրակի օրուան, եւ երբ այնքան բաղձացուած օրը հասաւ, երկու նըշանածները ու Ժանն կատարեալ երջանկութիւն մը վայելեցին։

Լիւսիէնի մուտքը միլիոնատէր Փօլ Հարմանի տունը՝ զուարճութիւն առաջ բերած էր Մէրիի սովորաբար միօրինակ եղող կեանքին մէջ։ Երիտասարդը Մուրիլլօ փողոցի յարատեւ հիւրը դառնալէ յետոյ՝ Մէրիի հիւանդութիւնը կասեցաւ կարծես։

Այդ յեղակարծ փոփոխութիւնը չէր կրնար խուսափիլ Ժաք Կարոյի աչալուրջ նայուածքներէն։ Ուստի ան եզրակացուց որ բնաւ չէր սխալած, Մէրիի սրտին մէջ երեւան հանելով բուռն սէր մը Ժիւլ Լապրուի զաւկին նկատմամբ։ Ժաք Կարօ սոսկումով կը դիտէր այդ սէրը, մանաւանդ անոր կարելի հետեւանքները, ու անձկութեամբ կը սպասէր այն վայրկեանին, երբ Մէրի իրեն պիտի յայտնէր սէրը, քանի որ իր աղջկան նկարագիրը գիտէր։

Մէկ ամսուան ընթացքին՝ որեւէ փոփոխութիւն առաջ չեկաւ մեր հերոսներու կացութեան մէջ։ Սակայն, Մէրիի սէրը Լիւսիէն Լապրուի նկատմամբ՝ կը սաստկանար հետզհետէ։ Երիտասարդն ալ կը նշմարէր մանկամարդ աղջկան մեծ բարեացակամութիւնը իրեն հանդէպ։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան
ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Կը նուագէ Վալանսի ԿՈՌԻՆԿ ժող. ովրդական նուագախումբը։
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Կը նախագահէ Մեթր Ց ՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները
24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քասէ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Երէպաքանեան 30ական ֆր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման Յակոբ Միասերեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Պօղոս Պօղոսեան Պէյրութէն 100 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան, իր այցելութեան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Ֆր. Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Զպուքճեանէ, այս վերջնոյն որպէս պատուակալ սպայ Ֆրանսական բանակի երկու պատերազմներուն իր մատուցած ծառայութեանց եւ իր ազգօգուտ գործունէութեանց առ ի գնահատութիւն արծաթեայ շքանշանով պարգեւատրութեան առիթով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմէի եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմէի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ռւ - սումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31-ին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ օր, Մարտ 24, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ ոտնկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ բաց պատարագ կը մատուցուի։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր Միութեան կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ կ'ոգեկոչուի Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 58րդ տարեդարձը՝

ԱՊՐԻԼ 15ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանին
կազմակերպութեամբ
Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20.30ին
Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ
Տոմսերու համար հեռաձայնել
Շէ Միշէլ 899-09-66 կամ Ֆիլիփ 368-61-35

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանը կերը. ջեռուցումով օժտելու նպատակին կը նուիրեն.—

Տէր եւ Տիկ. Պերճ Ճէզվէճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ժան Մատօեան 200, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Տօնիկեան 100, Տիկ. Բէն Ճէվիզեան (Ժուան լէ Փէն), Պր. Սիւքէր - եան (Լանսէ), Տէր եւ Տիկ. Դարբինեան, Տիկ. Ս. Փափազեան (Նիս), Պր. Օհնիկեան (Բէքինեի) 50ական, Պր. Անդրանիկ Մալաճեան 60, Պր. Մախլուֆ, Տոքթ. Բոժէ Պարսամեան, Տիկ. Իվէթ Մաթոսեան, Տէր եւ Տիկ. Յարէթ Յարութիւնեան (Անիէռ), Պր. Ժան Յակոբեան, Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան, Պր. Բարսեղ Պօղոսեան, Տիկ. Ժասմին Փափազեան (Սար - սէլ), Օր. Սիրվարդ Սանըքեան (Մարսէյլ), Տիկ. Մելինէ Սիրունեանց (Մելիպէր) երեսունական ֆր.։

(Շար.)

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական դրամաթիկական թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 Ռիւ Ժանկուժոն։

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ
Կը խօսին
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն։ Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվաճեանի կողմէ։ Մենախօսութիւն՝ Օր. Սոնա Վարդանեան։

Մասնակցութեամբ՝ դերասաններ
Գ. Տէրվիշեան եւ Ն. Պշտիկեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԶԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, Լսաեան Սանուց Միութեան հետ։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պաղըըր - ճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ
Յետագային մանրամասնութիւններ։
Փարիզ (9րդ)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռոի գիւղը, 80 քիլոմեթր Համէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչագեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ալպեան լեռներու դիմաց։

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ։

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին։

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ռւսանողական, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մորիսի «Վրացեան» խումբի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Մարտ 23, իրիկուան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Մարտ 21, ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

25 Մարտ Կիրակի ժամը 2.45ին
Լիոնի « Սիկալ » թատրոնի մէջ
կազմակերպութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. «ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ մասնակցութեամբ «ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»
Թատերախումբի ղեկավարութեամբ ժող. Դեր. ԹՐԱԳՕՇԻ
Կը մասնակցին ԺԻՒՏԷՖՍ եւ 45 դերակատարներ
Կը ներկայացուին համազգական թատերգ.
ՍԷՐՆ ՈՒ ԳԱՀԸ
(4 արար)
Կ'երգեն ու կը պարեն տասը օրիորդներ
Մոլիէրի ՍՔԱՊԷՆԻ ԶԱՐԱՃԻ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — 3 արար
Սէն Շամոնի Թատերախումբի մասնակցութեամբ
Մուտք 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին ներկայացման օրը կիչէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, 24 Մարտ ժամը 20.45ին
Dans la salle des ARTS DECORATIFS
107, Rue de Rivoli, Paris (1er)
ԱՍՔ ՄԵԾ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ
Եւ Շիրվանզադէի
ՊԱՏԻՈՅ ՀԱՄԱՐ
գլխաւոր դերակատարութեամբ
Հրաչեայ Ներսիսեանի
Երկու ֆիլմերու ցուցադրութիւնը երկար ըլլալով, երեկոյթը կը սկսի ճիշդ որոշուած ժամուն։
Մուտք 8 ֆրանք
Billets en vente : Patisserie Markarian 32, rue de Trévise, Paris (9e)
Alimentation « Massis » 21, rue Saulnier, (Paris (9e), Chirinian 36, rue de Cléry, Paris (2e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'ARMÉNIE
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ
JEUDI 22 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.671

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — No 12.671

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ

(1896–1960)

———Ս———

Յիսուներկու տարի առաջ, 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի փողոցներէն մէկուն մէջ՝ պատուհասիչ Հայ Բազուկի կողմէ գլխատուեցաւ մօտ երկու միլիոն Հայերու ցանցառային կոտորածին, աքսորական կեանքի տառապանքներուն եւ անմարդկային վայրագութեանց հրէշապատումին գլխաւոր հեղինակ ու ղարբին Թալէաթ:

Ահարեկիչն էր Սողոմոն Թէհլիրեան, «որի արանց մանկունք» փաղանգի հայրենավրէժ եւ պատուախնդիր տղերէն՝ որոնք սուգով մթագնած հայկական հորիզոններու վրայ տարածեցին իրենց լոյսը, համայն մարդկութեան քարացած խիղճը ցնցելու եւ Արդարութեան ձայնը լսելի դարձնելու համար բոլոր դահիճներուն ու իրենց մեղսակից մեծերուն:

Թալէաթէն առաջ՝ 1920ին պատուհասուած էր, արդէն, մասնաւորաբար Շիրակի, նաեւ Բաքուի եւ Շուշիի հայկական կոտորածներուն պատասխանատու խոյակիր, Ատրպէճանի վարչապետը: Ապա, Թալէաթի ահաբեկումէն ետք՝ Ջիւանշիր, Խոյսկիյի գործակիցը, Պոլսոյ մէջ (1921 Յուլիս 19ին). Սայիտ Հալիմ Հռոմի մէջ (1921 Դեկտ. 6ին). Պէհաէտտին Շաքիր եւ Ճեմալ Ազմի Պերլինի մէջ (1922 Ապրիլ 17ին) եւ վերջապէս Ճեմալ փաշա եւ իր երկու սուրհանդակները՝ Թիֆլիսի մէջ, 1922 Յուլիս 25ին:

Աշխարհահռչակ կենսաբան, Էմիլ Լուտվիկ, 1944 Թուականին Մոնթրէալի մէջ լոյս ընծայած իր «Դաւիթ եւ Գողիաթ» հատորին մէջ անդրադառնալով Թէհլիրեանի ահաբեկչական արարքին, կը գրէ.

— «Մարդկային խիղճը անգամ մը եւս պոռթկաց ի նպաստ մարդասպանի մը — Սողոմոն Թէհլիրեանի — որ դատարան գտած չէր ամբաստանելու համար իր պատիր ազարտողները, եւ այդ պատճառով ալ՝ անձնական կորովը յուռ թարգման եւ իր ժողովուրդի վրիժառու դարձնելով՝ վերականգնեց արդարութիւնը: Չգտնուեցաւ նոյնիսկ մէկ մարդ որ պատիժ պահանջէր սպաննիչին համար այն փաշային՝ որ երէկ հզօրագոյն անձնաւորութիւնն էր ամբողջ կայսրութեան մը: Արդարութեան ձայն մը եռաց սրտերուն մէջ գերման երդուեալ դատաւորներուն, որոնք վճիռ արձակեցին: Ու այսպէս, բռնակալ կառավարութիւն մը դատապարտուեցաւ եւ անզօր ժողովուրդի մը վրէժը լուծուեցաւ»: (Տե՛ս էջ 136–137):

Ծնած է 1896 Ապրիլ 2ին՝ Դարանաղեաց Կիլի (Կամախ) գաւառի Բագառիճ գիւղը, յաճախած է Երզնկայի բողոքականաց եւ Եղնիկեան վարժարանները: 1913ին կ՚անցնի Սիպերիա՝ ուր հաստատուած էր արդէն հայրը: 1914ին մաս կը կազմէ Զօր. Սեպուհի վաշտին: Արեւմտեան Հայաստանի դատարկումն ու եղեռնը՝ որուն զոհ գացած էին մայրն ու բոլոր ազգականները, զինք կը ցնցեն եւ վրէժխնդրութեամբ կը լեցնեն:

1919ին կ՚անցնի Պոլիս եւ կը լծուի ահաբեկչական գործին: Պոլսէն նախ կու գայ Միաց. Նահանգներ, ուրկէ կը մեկնի Պերլին եւ 1921 Մարտ 15ին կը պատուհասէ ոճրագործ Թալէաթը:

Զարագործի սպանութենէն ետք Թէհլիրեան ձերբակալուեցաւ: Պատմական կը մնայ ազմկալի այն դատավարութիւնը, որուն ենթարկուեցաւ եւ ուր զինք ջերմօրէն պաշտպանողներէն մէկը եղաւ մեծ հայասէրը, Տոքթ. Լեփսիուս: Գլխաւոր պաշտպանն էր՝ փաստաբան Հմայեակ Խոսրովեան, որու մասին քանիցս խօսած ենք:

Պաշտպան փաստաբաններէն մէկն էր Համալսարանի իրաւագիտական բաժնի ուսուցչապետ Տոքթ. Նիմայէր, որ կը յայտարարէր դատական ատեանին առջեւ.

— «Սողոմոն Թէհլիրեանը չէ՛ր որ փողոց կ՚իջնէր Թալէաթ փաշան սպաննելու. իր մէջ կ՚իջնէին դարե՛րը, միլիոնաւոր սպանեալները: Ան, կարելի է ըսել, կը կրէր դրօշակը իր ամբողջ ժողովուրդի պատիւին, դրօշակը խոշտանգուածներուն, դրօշակը իր լլկուած բնտանիքին»:

1921 Յունիս 3ին, գերմանական արդարութիւնը անպարտ կ՚արձակէր զինք եւ Թէհլիրեան կ՚անցնէր Պելկրատ (Եուկոսլաւիա), ուրկէ Միաց. Նահանգներ եկաւ Համաշխարհային Բ. պատերազմի վախճանին եւ հաստատուեցաւ Սան Ֆրանսիսքօ:

Մեռաւ 1960 Մայիս 23ին, հանուր Հայութեան սիրոյ ու յարգանքի զգացումներուն առարկայ, եւ յաւէ՛րժ կենդանի՝ ապրող սերունդներու մտքին եւ հոգիին մէջ:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

———Ս———

ԼԻՍԷՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԵՐՆ ՈՒ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

—Օ—

Հինգշաբթի «Ազգ օր» հռչակուած է լիսէներու աշակերտութեան կողմէ, ի նշան բողոքի «Տըպրէ Օրէնք»ին, որ մասամբ կը ջնջէ զինուորական ծառայութեան յետաձգումը ուսումի համար: Օրէնքը, որ քուէարկուած է 1970ին հետեւեալն է.— Ազգ. ծառայութիւնը պէտք է կատարուի 18էն 21 տարեկանի միջեւ: Տեւողութիւնը 12 ամիս է: Այդ շրջանէն դուրս յետաձգումէ կրնան նպաստաւորուիլ. Ա) Բժշկական ուսանողները (մինչեւ 27 տարեկան ամէնէն ուշը), ատամնաբուժութեան եւ դեղագործութեան (մինչեւ 25 տարեկան), բայց 16 ամիս պիտի կատարեն: Բ) Մեծ վարժարաններու մուտքի մրցումի թեկնածուները, որոնք միայն մէկ տարի կրնան օգտուիլ: Այս շրջանին իւրաքանչիւրը ազատ է ընտրելու ծառայութեան իր ժամանակաշրջանը: Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ժ. Ֆոնթանէ, յայտարարեց թէ արդէն իսկ օրէնքը որոշ բարեփոխումներու կ՚ենթարկուի եւ թէ ընդհանուր ձեւով ճկունութեամբ պիտի գործադրուի բայց սակայն ոչ մէկ ձեւով հանդարտեցուցած է երիտասարդները: Բողոքողները կը պահանջեն օրէնքին ջնջումը եւ նոյնիսկ Տըպրէի հրաժարումը Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարի իր պաշտօնէն:

Ամէն պարագայի օրէնքը կարելի չէ ջնջել մանաւանդ երբ յիշուի որ այս օրէնքը քուէարկուած է Ազգ. Ժողովին մէջ բոլոր երեսփոխաններու կողմէ, բացի մէկէն: Իսկ համայնավարները ձեռնպահ մնացած էին: Արդէն իսկ ամէն կողմ «Տըպրէ օրէնքին դէմ կոմիտէներ» կազմուած են ձախապաշտ տարրերու նախաձեռնութեամբ: Ոչ ոք մտքէն կ՚անցընէր սկիզբը թէ այսքան հետեւողներ պիտի ըլլան պարզ կարգախօսքի մը զոր հրապարակ գրած էին քաղաքական խմբակցութիւններ: Երիտասարդ բանթողներու առարկութիւնները բազմաթիւ են: Նախ կ՚ըսեն թէ պաշտօյէն անմիջապէս ետք երբ ուսանող մը զինուոր երթայ տարի մը, խզում մը կ՚ըլլայ իր ուսումին հետ եւ վերջը դժուար կը վերսկսի: Կը գտնեն նաեւ որ կառավարութիւնը կ՚ուզէ երիտասարդ տարրեր ունենալ զինուորութեան համար, որպէսզի աւելի դիւրին «կաղապարէ»: Կ՚ըսեն թէ այս ձեւով համալսարանները պիտի պարպուին: Ձանազան սենտիքաներ ալ դէրք բռնած են Սէ. Ժէ. Թէ.ն կը յայտարարէ թէ միջամտած է Նախարարապետին մօտ որպէսզի յետաձգումները անմիջապէս վերահաստատուին:

Ցոյցերու նախաձեռնութիւնն առած են արդէն կազմակերպութիւններ.— Համայնավար Լիկա, Ընկերվարութեան համար Երիտասարդներու գինակցութիւն, Յեղափոխական մարքսիստ գինակցութիւն եւ Յեղափոխութիւն:

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռին թեկնածուները արդէն իսկ պոչ բռնած են եւ հետաքրքրականն այն է որ ցարդ ներկայացած թեկնածուները, բոլորն ալ Մեծամասնութեան կը պատկանին: Նախ թեկնածու է հրաժարեալ նախագահը Աշիլ Փէրէթի, ապա Անկախ Հանրապետականները ներկայացուցին Փաքէն, մինչ էտկառ Ֆօռ անմիջապէս ցանկին վրայ կը տեղաւորուէր: Միւս կողմէ, Ազգ. Ժողովի ուրիշ նախկին նախագահ մը՝ Շապան–Տելմաս տեսակցութիւն մը կուտար Սիւտ–Ուէսթ օրաթերթին ուր կը շեշտէր թէ մինչեւ երեք օր պիտի ըսէ թէ ի՞նք ալ թեկնածու է թէ ոչ Ազգ. Ժողովի նախագահութեան եւ կ՚աւելցնէ թէ եթէ ինք թեկնածու ըլլայ, բոլորն ալ կը քաշեն իրենց թեկնածութիւնը: Էտկար Ֆօռ անմիջապէս ճշդեց թէ բան մըն ալ չի քաշեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԵԱՆ ուժեր սահմանային կայան մը գրաւեցին Քուէյթի մէջ եւ ռմբակոծեցին երկրորդ մը: Քուէյթ անմիջապէս փակեց իր սահմանը Իրաքի հետ եւ դիմում կատարեց արաբ երկիրներու: Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Պաղտատի նպատակն է տեսնել, թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն արաբական ծոցի գրացի իշխանապետութիւնները եւ, յատկապէս, Սէուտական Արաբիա: Պաղտատ ազդայնացնելէ ետք «Իրաք Քարիւղի Ընկերութիւնը», կը ձգտի գերիշխանութիւն մը հաստատել արաբ ծոցի շրջագիծին մէջ: Քուէյթ աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրներէն մէկն է շնորհիւ իր քարիւղի արտադրութեան, որ տարեկան 165 միլիոն թոնի կը հասնի: Իրաքի տարեկան արտադրութիւնն է 72 միլիոն թոն:

ԼՈՆՏՈՆ հրապարակեց իր ծրագիրը Հիւս. Իրլանտայի մասին: Հիւս. Իրլանտա Անգլիոյ մաս պիտի կազմէ ցորչափ այդ է ժողովուրդին մեծամասնութեան բաղձանքը: 80 հոգինոց Խորհրդարան մը, ընտրուած համեմատական ներկայացուցչութեան հիման վրայ, պիտի փոխարինէ այժմու Խորհրդարանը, ուր բողոքականները բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմեն: Այս ձեւով կաթոլիկները իրենց թիւին համապատասխան ներկայացուցիչ պիտի ունենան: Մարդկային իրաւունքները երաշխաւորող նոր Ուխտ մը պիտի մշակուի, որպէսզի որեւէ խտրականութիւն չըլլայ քաղաքական կամ կրօնական հիմերու վրայ: Անգլիական ուժեր պիտի մնան Ըլսթերի մէջ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ նիստին Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը յայտարարեց, թէ Ուաշինկթըն պատրաստ է նոր համաձայնագիր մը կնքելու Փանամայի հետ, համանուն Ջրանցքի գօտիին շուրջ: Փանամա կը պահանջէ, որ Ջրանցքի գօտին յանձնուի իրենց: 1903ի համաձայնութեամբ Ամերիկացիք տէր դարձած են այդ գօտին «տեւականօրէն»:

ԱԹԷՆՔԻ համալսարանին մէջ բախումներ տեղի ունեցան ուսանողներու եւ ոստիկաններու միջեւ: 11 ոստիկան վիրաւորուեցաւ եւ 30 ուսանող ձերբակալուեցաւ:

«ԹՈՒՐՔ բնակչութիւնը վախի, կասկածի եւ սարսափի մթնոլորտի մը մէջ կ՚ապրի: Ոստիկանութիւնը հեռաձայնային հաղորդակցութիւններուն կը հսկէ եւ նամակներուն, մարդիկ կը ձերբակալէ վախցնելու համար: Մամուլը գրաքննութեան ենթակայ է: Համալսարանի դասատուները կրնան հետապնդուիլ եւ պատժուիլ ըստ պատժական օրէնքի մը որ թոյլ կուտայ բերանացի արտայայտութեան իսկ յանցանքի բնոյթ տալ»: Այս է գլխաւոր եզրակացութիւնը որու յանգած է իրաւաբանական համալսարանի դասախօս՝ Փէթէր Նոլի տեղեկագիրը: Նոլ իրաւագէտներու միջազգային յանձնախումբին կողմէ Անգարա ղրկուած էր ներկայ գտնուելու համար Տեվ Կենճի անդամներու դատավարութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 16)

ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

Երգահան Սերգէյ Ռախմանինովի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ համերգներ տեղի ունեցած են Երեւանի մէջ: Համերգներէն մէկուն երգահանին «Սիմֆոնիկ պարեր»ը նուագած է Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Վահան Այվազեանի:

×

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Լիթուանիոյ մայրաքաղաքին՝ Վիլնիուսի մէջ վերջ գտած են մարմնամարզութեան համամիութենական մրցումները: Հայ մարմնամարզիկները յաջողութիւններ ձեռք ձգած են: Ռուբէն Միքայէլեան եւ Գայլիկ Գալստեան, որոնք սաներն են պատանի մարմնամարզիկներու դպրոցներուն, առաջին եւ երրորդ տեղերը գրաւած են իրենց ճիւղերուն մէջ: Ռ. Միքայէլեան նժոյգի վարժութիւններուն մէջ առաջին հանդիսացած է, իսկ Գ. Գալստեան երրորդ եղած է օղակի մրցումներուն մէջ: Հետաքրքրական է դիտել տալ, թէ երկու պատանիներն ալ փայլած են այն ճիւղերուն մէջ, որոնց առաջնութիւնը անցեալին կը պատկանէր իրենց այժմու ուսուցիչներուն՝ Հրանդ Շահինեան՝ նժոյգ, Ալբերտ Ազարեան՝ օղակ:

×

ԵՐԳԱՀԱՆ Ա. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Մոսկուայի մէջ Մարտ 15ին տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, որու ընթացքին երգահան Ա. Հէքիմեանի նուիրուած երկու ժապաւէններ ցուցադրուած են:

Ա. Հէքիմեան ռուսերէն երգերէ զատ հայերէն երգեր ալ յօրինած է:

ԱՆԱՂԱՐՏ ՊԱՀԵՆՔ ՄԱՅՐԵՆԻՆ

ՈՉ ԹԷ «ՄԵՐՍԻ» ԱՅԼ՝ «ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ»

—0—

ԽՄԲ.— Հայաստանի մտաւորականները յաճախ կը քննադատեն օտար բառերու անհարկի գործածութիւնը հայրենիքի մէջ եւ կը պահանջեն, որ լեզուի մաքրութեան համար պայքար մղուի: Վերջին օրինակը՝ Ռ. Իշխանեանի այս գրութիւնը, «Գրական Թերթ»ի Մարտ 2 թիւին մէջ:

«Համեցէք» — «Մերսի», «Վերցրէք տարը», — «Շատ մերսի», «Նստեցէք», — «Մերսի, մերսի», «ստացա՞ք», — «Այո՛, շա՛տ, շա՛տ մերսի»... Այսպէս մերսին *յաղթարշաւ անցնում է Հայոց լեզուի անդաստանով եւ յետին դիրք մղում* շնորհակալութիւնն *ու միւս համարժէք հայերէն բառերը:*

Բոլոր այն մարդիկ, ովքեր իրենց հայերէն խօսքի մէջ գործածում են մերսին, *շատ լաւ գիտեն, որ ունենք* շնորհակալութիւն, շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ եմ, երախտապարտ եմ *եւն.: Բայց իմանալով՝ ասում են* մերսի: *Ինչո՞ւ: Սովորոյթի ուժով «մտել է լեզուի մէջ, դուրս չի գալիս»:*

Այս սովորոյթի մասին է, որ ուզում եմ երկու խօսք ասել: Ուրեմն, առայժմ մեր գործած այն այլազգի բառերի մասին չէ, որոնց հայերէնը չգիտենք: Չիմացած հայերէն բառեր սովորելու հարցը ուրիշ է: Առայժմ այդ թողնենք մի կողմ: Խօսքը չի վերաբերում նաեւ «մաքրամոլութեան» եւ «օտարամոլութեան» շուրջ մղուող լեզուաբանական վէճերին, ոչ էլ տերմինաբանութեան *խրթին հարցերին, թէ, օրինակ, ի՞նչպէս պէտք է հայերէն արտայայտել* ռատիոպելենգացիան:

Առաւելապէս շատ պարզ ու հասարակ մի բան է՝ ի՞նչ անենք, որ գործածենք մեր իմացած եւ շատ սովորական մի շարք հայերէն բառեր:

Ահա, բոլորս գիտենք նաեւ, որ հայերէն ճիշդ է ասել «ողջ լինէք», բայց շատերս շարունակում ենք գոչել՝ «սաղ լինէք»: Ինչո՞ւ: Դարձեալ սովորոյթի ուժով: Կամ՝ մեզնից ո՞վ չգիտի արկղ, կանգառ, մշտական, ընդմիջում, տակառ, գարեջուր, պաղպաղակ, պայուսակ, յատակ, խումբ, դեղատուն, վարորդ, խոհանոց, շաքարաւազ, փաստաթուղթ, կամուրջ, այգի, դոյլ, պահարան *եւ բազմաթիւ ուրիշ շատ սովորական հայերէն բառեր: Բայց չէ՞ որ իմանալով հանդերձ՝ մեզնից շատերը չեն գործածում դրանք եւ ըստ սովորոյթի ասում են՝* եաշչիկ, աստանովկա, պաստայեաննի, պերերիվ, բոչկա, պիվա, մարոժնի, սումկա, պոլ, գրուպպա, ապտեկա, շոֆեր, կուխնեա, պեսոկ, դակումենտ, մոստ, սադ, վեդրօ, շկաֆ *եւայլն:*

Մաքուր, գեղեցիկ հայերէն խօսք այժմ, ի հարկէ, յաճախ կարելի է լսել՝ հասարակական վայրերում, ընտանիքներում: Քիչ չեն այն մարդիկ, որոնք ուշադիր են իրենց խօսքի նկատմամբ, սիրով ու երկիւղածութեամբ են վերաբերւում մայրենի լեզուին եւ հայերէն խօսքի մէջ չեն գործածում վերը յիշուած եւ ուրիշ անհարկի ոչ հայերէն բառեր: Այդպիսի մարդկանց խօսակցութիւնն էլ հաճելի է լսել, եւ նրանք սկզբից եւ եթ բարեկիրթ մարդու տպաւորութիւն են թողնում:

Բայց ովքեր անփոյթ են իրենց խօսքի նկատմամբ, չեն խնայում իրենց իսկ գեղեցիկ մայրենին, նրանք, բնականաբար, իրենք իրենց չեն խնայում: Այդպիսիները չեն խնայում նաեւ այլ լեզուների, մասնաւորապէս ռուսերէնի բառերն ու արտայայտութիւնները, անխնթօրէն աղաւաղում են դրանք:

Հայերէնի հետ այդպէս անփոյթ են վարւում նաեւ Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ոչ քիչ մասնագէտներ, գրողներ: Ահա՝ «Գնանք մի-մի սոկ խմենք», «Մերելի խանութի դիմաց մի ֆոտօ կայ, նրա մօտ էլ մի սեռկա», «Վազը ազատ եմ, իմ դրուպպան լեկցիա ունի. նու, լաւ, պակա», «Ռայկոմի պավառոտի մօտ աւարեա էր եղել», «Վնուտրեննի մոնոլոգը հրաշալի էր», «Դա, պրոստը լիտերատուրնի պրեոմ է», «Սարոչկայից վարաննիկն ուզիր», «Փոքր սուվխորկա էր, փոխադրուեցինք դալը», — այս խօսքերը վերցուած են Հայոց լեզուի ու գրականութեան բարձրորակ մասնագէտների եւ գրողների առօրեայ խօսակցութիւններից: Նրանք հարկաւ լաւ գիտեն հիւթ, կահոյք, լուսանկարչատուն, ցանց, խումբ, դասախօսութիւն, առայժմ, շրջկոմ, վթար, ներքին, մենախօսութիւն, պարզապէս, ուղղակի, գրական, հնարք, վերնաշապիկ, օճիք, լսարան, դահլիճ *բառերը եւ դեռ ուրիշներին էլ սովորեցնում են դրանք: Հայերէն բանաւոր խօսքում շատ են գործածում* դաժէ, պրոստը, վարշչէ, ուրշեմ, ակազիցա *բառերը: Դարձեալ սովորոյթի ուժով:*

Մարդիկ, բոլորս արդարանալու հակում ունենք, երբ նոյնիսկ գիտենք, որ անճիշդ արարքի պատճառը մենք ինքներս ենք: Եւ երբ անփոյթ խօսելու համար դիտողութիւն ենք ստանում, դարձեալ արդարանում ենք: Օրինակ, մեզ դիտել են տալիս՝ «Ինչո՞ւ ես ասում խալադիլնիկ *(կամ՝* խալադելնիկ*), ասա* սառնարան», *պատասխանը յաճախ լինում է. «Որ լաւ հայագէտ ես, դէ ասա՝* կոնֆետ՝ *հայերէն ի՞նչպէս կը լինի, կամ* տորթ, բուլկի, վակոն, տրակտոր... *Դէ, ասա, նոր* խալադիլնիկից *կպիր»: Սա ինքնարդարացում է: Այդպիսի մարդիկ գիտեն* սառնարան *բառը, ինչպէս և* պատշգամբը, ծորակը, շնորհակալութիւնը, խնդրեմը *եւայլն, բայց թոյլ են սովորոյթի դէմ եւ նրա ուժով ասում են «խալադիլնիկը բալկոն տարայ», «Կռանը փակիր» եւն., իսկ դիտողութեան դէպքում իբրեւ արդարացում մէջ են դցում* տրակտորը, կոնֆետը, բուլկին... *Ո՛չ, սիրելի բարեկամ, հանգիստ թող նրանց, առայժմ գործածիր* տրակտորն *էլ,* վակոնն *էլ... որոնց հայերէնը չգիտես: Տուեալ դէպքում խօսքը քո լաւ իմացած հայերէն բառերի մասին է՝ մի քանի տասնեակ, հարիւր, աւելի, բայց որոնք դու չես գործածում ըստ քո սովորոյթի, լեզուդ «չի պտըտւում», որ գործածես:*

Սովորոյթը մեծ ուժ է: Նրա դէմ կռուելը դժուար է: Բայց անհնար չէ: Կայ մի լաւ միջոց՝ ինքնահսկումը: *Վաղուց է ասուած, որ ինքնահսկումը, նաեւ ինքնիշխումը այն զօրեղ միջոցներն են, որոնք կարող են յաղթել վատ սովորոյթները, օրինակ՝ հարբեցողութիւնը, ծխելը, դողրախօսութիւնը, ստախօսութիւնը, ծուլութիւնը եւայլն: Որոշել ես չծխե՞լ, անընդհատ հսկում ես ինքդ քեզ, որոշել ես անվերջ ստախօսութիւններից վե՞րջ տալ, դարձեալ ինքդ քեզ հսկիր, ինքդ քեզ «բռնիր», ստիպիր, որ չխախտես որոշումդ:*

Այդպէս կայ նաեւ լեզուական ինքնահսկում: *Մէկը որոշել է այլեւս չասել* մերսի *եւ գործածել այն միւս անհարկի բառերը, որոնց հայերէնը ինքը գիտի: Նա հսկում է իրեն, իր խօսքին, եւ ըստ հին սովորոյթի բերանից դուրս եկող անհարկի բառը կիսատ թողնում, ասում է իմացած ճիշդը: Եւ այսպէս ժամ-ժամի, օր-օրի մաքրւում է նրա լեզուն, եւ դա մտերիմներն ու ծանօթներն էլ են նկատում: Իրենք էլ են աշխատում այդպէս գեղեցիկ խօսել: Իսկ ո՞վ չի ուզում խօսել գեղեցիկ:*

Այսպիսով, սկսենք ամենահասարակից՝ շնորհակալութիւն, շնորհակալ եմ, *եւ ոչ թէ՝* մերսի:

Ռ. Ի.

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

«Փուրիմի» տօթիւ որ Իսրայէլի բարեկենդանն է, պանազան զուարճութիւններ տեղի ունեցած են երկրին մէջ ու նաեւ բաւական քաշքշուած են Մօրիս Շուման եւ Միշէլ Տըպրէ: Զայնասփիւռի երգիծական յայտագրի մը ընթացքին, Ֆրանսայի Արտաքին նախկին նախարարը ներկայացուած է իբրեւ մէկը, որ ընտրական իր ձախողութենէն ետք, Իսրայէլ ներգաղթելու արտօնութիւն ուզած է, ուր կը փափաքի «իր ինքնութիւնը ստանձնել» եւ Նեկեւի մէջ գիւղ մը հաստատել, զոր պիտի մկրտէ «Քոլոմպէ լէ Տէօ Քիպուց»: «Ունկնդիրին սալը» յայտագրի մը ընթացքին, Գնդ. Խատաֆի, Լիբիոյ նախագահը, փափաք յայտնած է որ Միշէլ Տըպրէի համար սփռուի «Հրեայ մայր մը» սալը:

«ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ»

—0—

Հայագիտութեան քաջածանօթ մարդիկ միայն կրնան պատկերացնել այն հսկայ աշխատանքը, բայց հոգեպարար աշխատանքը, որուն արդիւնքն է եղած «Կանոնագիրք Հայոց» աշխատութեան երկու ստուարածաւալ հատորներու հրատարակութիւնը: Հեղինակը՝ Փրոֆ. Վազգէն Յակոբեան դեռ երիտասարդ տարիքին շարք մը արժէքաւոր գործեր հրապարակ հանած էր, ինչպէս, օրինակ, ԺԳ.-ԺԸ. դարերու հայերէն փոքր ժամանակագրութիւններու երկու մեծ հատորները (Ա. հատորը 1951-ին, Բ.ը՝ 1956ին):

«Կանոնագիրք Հայոց»ը կազմուած է դասական հայագիտութեան սկզբունքներուն համաձայն: Երկու հատորներն ալ նոյն կառուցուածքը ունին ընդարձակ «Նախաբան», ապա՝ Կանոնագիրքի բնագիրը, յաւելուածներ, ծանօթագրութիւններ եւ ցանկեր: Առաջին հատորին յառաջաբանը, աւելի քան 70 մեծադիր էջ, կը ներկայացնէ Կանոնագիրքին տեղն ու դերը մեր բազմադարեան մշակոյթին մէջ, անոր արժէքը հայ մտաւոր կեանքի՝ իրաւագիտութեան եւ պատմութեան, բանասիրութեան եւ ազգագրութեան ու յատկապէս՝ Հայոց եկեղեցիի, աւատապետական հարցերու պարզաբանութեան տեսակէտէն: Հեղինակը ապա կ՚անդրադառնայ քննութեան առարկայ նիւթին հարուստ ձեռագիրներու ընդօրինակութեան հարցին: Ան ձեռագիրները կը բաժնէ երկու խումբի: Կը քննէ իւրաքանչիւր խումբին եւ ենթախումբերու առանձնայատկութիւնները, լայնօրէն կը նկարագրէ Կանոնագիրքին առաջին՝ Ը. դարուն Յովհաննէս Օձնեցիի կազմած կանոնները:

Երկրորդ հատորին «Ներածական»ը, 115 մեծադիր էջ, նոյն նպատակը կը հետապնդէ, այսինքն կը քննէ հատորին նիւթը եւ անոր հետ կապ ունեցող տարբեր հարցեր: Փրոֆեսորը հիմնաւոր փաստերով ցոյց կու տայ, թէ երկու խումբերն ալ ծագած են նոյն հին ձեռագրին տարբերակներէն: Առաւել անաղարտ են Ա. խումբին ձեռագիրները, որոնք աւելի հարազատ են Օձնեցիի կանոններուն:

Հոս քննութեան կ՚ենթարկէ նաեւ Կանոնագիրքի Ժ. դարու շարադրութիւնը, Ա. խումբի վերաշարադրութիւնը ԺԱ. դարուն, Բ. խումբի ճոխացումն ու նոր երեսներու յաւելումը Անանունի, Գէորգ Երզնկացիի (ԺԳ.-ԺԸ. դարեր) եւ Աղաբիա Սասունցիի (ԺԷ. դար) կողմէ:

Շատ կարեւոր է նաեւ քննութեան այն հարցը, թէ կեղծ կամ ոչ վաւերական կանոնները ի՞նչպէս եւ ի՞նչ չափով օգտագործուած են հայ մատենագրութեան եւ իրական կեանքի մէջ: Չէ՞ որ «բոլոր դէպքերում դրանք իրենց բնոյթով կանոններ էին եւ վերաբերում էին աւատա-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

— Ղեկավարութիւնը ստանձնեցի, ըսաւ ան: Վերին հրամանատարութեան հաղորդեցէք թէ նախորդներէն շատ աւելի կորովով պիտի շարժիմ:

Այս էր ամէնը եւ աւելի ոչինչ:

ԳԱՂՏՆԻ ԾՐԱԳԻՐ

Այդ պահուն այլեւս ոչ ոք գիտէր թէ կարելի՞ էր տակաւին ազատել Լենինկրատը: Բոլորն ալ պատրաստուած էին սակայն փողոցային կռիւներ մղելու եւ 475 հազար քաղաքացիներ զօրաշարժի են- թարկուած էին արդէն: Քանի մը թիւեր կրնան որոշ գաղափար մը տալ կատարուած աշխատանքներուն մասին: 770 քիլոմեթր երկարութեամբ հակաթանք արգելք, 680 քիլոմեթր երկարութեամբ փշաթել ցանց, 28.769 քիլոմեթր երկարութեամբ խրամ, եւ 17.000 անձնական տուներու եւ յարկաբաժիններու մէջ բացուած նշանառութեան որմածակեր: Գործաւորներու բանակը առաւօտ գիշեր կ՚աշխատէր, փոխն ի փոխ գիշերելով գործատուներու կամ գրասենեակներու մէջ: Կոյուղիներու դետնափորներուն մէջ ցանցեր չինուած էին որոնց շնորհիւ վտանգի մը պահուն ռազմանիւթերը ուրիշ տեղեր պիտի փոխադրուէին: Փոքրիկ տղաք, կիրի դոյլեր ի ձեռին ճամբաներու անունները կ՚անհետացնէին, շուարեցնելու համար թշնամին, եթէ ան յաջողէր քաղաք մտնել:

Բոլոր այս պատրաստութիւնները ընելով հանդերձ, քաղաքը պիտի յաջողէ՞ր արդեօք դիմադրել: Շատերը թերահաւատ էին այդ մասին, եւ առաջինը ինք՝ Սթալինն էր: Եւ ճիշդ ատոր համար ալ ուրիշ ծրագիր մը եւս պատրաստուած էր որպէսզի քաղաքը Հիթլէրի ձեռքը չիյնար:

Լենինկրատի մէջ, առաջին անձը որ տեղեկութիւն ունեցաւ այդ ծրագրին մասին Պալթիկի ծովուժին հրամանատարը՝ ծովակալ Թրիպուցն էր: Սեպտեմբեր 13ին ան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ժուքովի հետ ու հրահանգներ ստացաւ անկէ: Երբ վերադարձաւ Կրոնշթատ, իր քով կանչեց իր հաւատարիմ գործակիցներէն երեքը ու մտայլ դէմքով մը ըսաւ անոնց.

— Լենինկրատ ցվերջ պիտի պաշտպանուի: Բայց, եթէ պատահի որ Գերմաններէ յաջողին գրաւել քաղաքը, ինչ որ կայ հոն պիտի փճացնենք: Կամուրջները, գործատուները, պաշտօնական շէնքերը բոլորն ալ ականներով պիտի եղերենք: Թշնամին աւերակներու տակ հողի պիտի տայ: «Վերին հրամանատարութիւնը կը պահանջէ որ ոչ մէկ նաւ, ոչ մէկ պաշար եւ ոչ իսկ մէկ թնդանօթ իյնայ թշնամիին ձեռքը: Եթէ կացութիւնը պարտադրէ ամէն ինչ պէտք է ոչնչացուի»:

Այսպէս ուրեմն, այն պահուն իսկ երբ իրենց ամբողջ ջանքը կեդրոնացուցած էին քաղաքի պաշտպանութեան աշխատանքներուն վրայ, պատերազմիկները ստիպուեցան ամէն բանէ առաջ իրենց իսկ պաշտպանութեան միջոցները ականներով լեցնելու:

Այս բանը, անոնցմէ շատերուն սրտին մէջ բուռն եւ յամառ ատելութիւն մը արթնցուց Մոսկուայի եւ ի մասնաւորի Սթալինի հանդէպ: Եւ անոնք սա համոզումին յանգեցան. ամէնէն ճակատագրական պահուն կրնար պատահիլ նոյնիսկ որ Սթալին դաւէր իրենց:

Զարդուշակ պատրաստութիւնները սկսան Լենինկրատի մէջ: Գործատուներու եւ պաշտօնական շէնքերու պայթուցիկներ բաժնուեցան: Գնդապետ Պիչեւսքի հրահանգ ստացաւ պատրաստելու քաղաքին ամբողջ երկաթուղային ցանցին ընաջնջումը: Արգիլեալ գօտի մը մէջտեղ հանելու համար, փութով քակեցին քաղաքը շրջապատող երկաթուղային գիծը: Իժորայի վիթխարի գործատունը, կամ ինչ որ կարելի էր տեղէն շարժել, այլուր փոխադրուեցան ու տեղափոխուեցան նովա, Մոսկուա Նէվսքի թաղերուն 110.000ի մօտ բնակիչները: Ընդամէնը 21 գործատուներ դէպի ետ առնուած էին, այսինքն Նէվայի հիւսիսակողմը, ու անհրաժեշտ կարգադրութիւնը եղած էր որպէսզի անխուսափելի պահուն կոճակի մը վրայ կոխելով կարելի ըլլար մնացեալ բոլոր շէնքերը օդը հանել: Մոսկուա սկսած էր այլեւ Նափոլէոնի հոն մուտք գործած գիշերն իսկ: Հիմա ալ տակէ աւելի ահաւոր պատուհաս մը կը սպասէր Հիթլէրի, եթէ անոր բանակները յաջողէին Լենինկրատ մտնել: Ո՛չ յաղթանակի աղանդք ձմեռնային պալատին առջեւ, ոչ պատուոյ օթեակ պալատի հրապարակին վրայ, ոչ ալ հացկերոյթ Աստորիա պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ: Այն բոլորը որ շինուած էր Մեծն Պետրոսի, կատարինէ Երկրորդի եւ անոնց յաջորդներուն, նաեւ Լենինի աշխատաւորներուն եւ Սթալինի սարուկներուն կողմէ, դատապարտուած էր կործելու դժոխային պատկերի մը մէջ:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(14 — Շար.)

կան հասարակութեան անդամներին, հոգեւորականութեան վարքագծին, վարուեցակերպին, հայ եկեղեցու ծիսական եւ իրաւաբանական զանազան հարցերին»: Հեղինակին այս տեսակէտը աւելի կը հիմնաւորուի, երբ, ինչպէս ան կը պարզէ, կանոնները մեծ չափով օգտագործուած են Մխիթար Գօշի կողմէ: Ճիշդ է, որ Գօշ վերապահ գտնուած է, օրինակ, Բարսեղ Կեսարացիի ծանօթ կանոններուն վաւերականութեան մասին, բայց ան այնուամենայնիւ օգտագործած է զանոնք: Գօշ ուրիշ կեղծ կանոններ ալ մըտցուցած է իր Կանոնագիրքին մէջ՝ զանոնք մեկնաբանելով:

Փրոֆ. Յակոբեան լուրջ քննութեան կ՚ենթարկէ Կանոնագիրքին կիրարկութեան լայն շրջանակները յատկապէս միջնադարու վերջերը, մինչեւ Ի. դարու սկիզբը, Հայաստանի եւ գաղութներու մէջ: Իրաւունք ունի հեղինակը, երբ կը գտնէ, որ Կանոնագիրքը իր ամբողջութեանը մէջ երբեք չէ կորսնցուցած «իր նախնական պաշտօնական բնոյթը» եւ միշտ մնացած է իբրեւ «աւատական հասարակութեան ներքին կեանքի մի շարք կողմերը կարգաւորող պաշտօնական ուղեցոյց»: Այլ կերպ չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ հայ ժողովուրդը «դարեր շարունակ զրկուած լինելով իր պետականութիւնից, եկեղեցուն նայում էր որպէս միակ կենտրոնական եւ համազգային... հաստատութեան, որի իրաւասութեան տակ գտնուող հարցերի լուծման համար կանոնագիրքն ամբողջութեամբ համարւում էր բարձրագոյն իշխանութեան կամքի արգասիք»:

Այս իրողութիւնը ենթադրել չի տար, թէ հայ եկեղեցին միջնադարուն, Հայոց միանական Պետութեան անկումէն ետքն է միայն, որ իր ձեռքն է կեդրոնացուցած հանրութեան կանոններու պահպանութեան գործը: Մատենագրական անհերքելի տեղեկութիւններով կը հաստատուի, որ այդ դերը եկեղեցին ստանձնած էր նաեւ Արշակունեաց Թագաւորութեան ժամանակ:

Բ. ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԱՄԵԼԻԱ ԷՐՀԱՐԹԻ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Ա.

Խաւարի ասպետ մը չէ այսօրուան մեր հերոսուհին, այլ հայրենասէր եւ յանդուգն կին մը, որուն վախճանը կը մնայ խաւարամած ու առեղծուածային:

Ամելիա Էրհարթ կը պատկանի կիներու այն փոքրաթիւ փաղանգին, որոնք հասած են այր մարդոց քաջագործութիւններուն եւ խիզախումներուն, շնորհիւ իրենց կամքին եւ յարատեւութեան:

Միջպատերազմեան շրջանին երբ դեռ օդանաւը նկատուած էր վտանգաւոր գործիք մը նոյնիսկ վարժ օդաչուներու համար, Ամելիա Էրհարթ կը նետուէր առաջ անվախօրէն եւ կը խլէր մրցանակներ:

Ամելիա ծնած էր 1898ին, այսինքն՝ այն թուականին, երբ օդանաւը կ՚ընէր իր առաջին ոստումները: Դեռ երիտասարդուհի, կ՚երթար օդակայաններուն մօտ՝ դիտելու համար մետաղէ թռչուններուն սլացքը, երազելով օր մը նստիլ անոնց ղեկին առջեւ: Քսան տարեկանին ըրաւ իր առաջին փորձերը: Երբ ստացաւ օդաչուի իր վկայականը, արդէն 27 տարեկան էր:

1928ին իբրեւ օգնական օդաչու մասնակցեցաւ Նիւֆաունտլանտէն մինչեւ Կալէսի երկիրը կատարուող թռիչքին: Չորս տարի ետք, առանձին կը թռչէր Քանատայէն մինչեւ Իրլանտա եւ 1936ին թռաւ Սան Ֆրանսիսքոյէն մինչեւ Հաւայեան կղզիները, կոտրելով հեռաւորութեան մրցանիշը:

1937 Մայիս 20ին, ճամբայ ելաւ Ֆրէտ Նունան օդաչուին հետ աշխարհի շրջանը ընելու համար: Օդանաւը, որ կը կրէր Էլեքթրա անունը, օժտուած էր երկու շարժիչներով եւ վառելանիւթի յաւելեալ ամբարներով: Մեկնումը տեղի ունեցաւ վերոյիշեալ թուականի այգաբացին, Պըրազիլոյ Նաթալ նաւահանգիստին օդակայանէն: Օդանաւը անցաւ Ատլանտեան ովկիանոսին վրայէն ու կանգ առաւ Տաքար, Քարաչի, Ատէն, Փորթ Տարվին՝ Աւստրալիոյ հիւսիսը: Արդէն կտրած էր 37.000 քիլոմեթր, գրեթէ հասարակածին երկարութիւնը:

24 ժամ հանգիստէ ետք, Էլեքթրա մէկ ոստումով կանգ առաւ Նոր Կինէ կղզիի հիւսիսակողմը, ուր յաւելեալ վառելանիւթի ուրիշ ամբարներ ամրացուեցան անոր կողերուն, որովհետեւ այս անգամ կտրուելիք միջոցը 4.300 քիլոմեթր երկարութիւն ունէր եւ հասակէտը կը կոչուէր Հաւլէնտ աննշան կղզին, որ կը գտնուի ճիշդ հասարակածին վրայ, Ժիլպէր կղզիներուն արեւելակողմը:

Հաւլէնտ կղզին, ուր հաստատուած էր ամերիկեան փոքրիկ կայան մը, անբնակ ժայռ մըն է չորս քիլոմեթր երկարութեամբ եւ եօթը մեթր բարձրութեամբ, այսինքն աննշմարելի եւ յաճախ ջուրերով ծածկուած: Այդ պատճառով, ամերիկեան ծովակալութիւնը պաշտօն յանձնած էր եղերապահ Իթասքա նաւուն, որպէսզի գտնուի կղզիին մօտերը եւ ուղղութիւն տայ յանդուգն օդաչուներուն: Ամբողջ գիշերը նաւուն անձնակազմը արթուն մնաց կատարելու համար իր պաշտօնը: Առտուան ժամը վեցը քառորդ անց, ձայնասփիւռէն կը լսուէր Ամելիա Էրհարթի ձայնը: Կը կարծուէր գտնուիլ նպատակակէտէն 300 քիլոմեթր հեռու միայն, կէս ժամ ետք հեռաւորութիւնը իջած էր 150 քիլոմեթրի: Ժամը 7ը 42 վայրկեան անց կը յայտարարուէր, որ կը դառնար շուրջանակի առանց նշմարելու Հաւլէնտ կղզին: Ժամը ութին կրկին պատասխանեց Իթասքայի մէկ հարցումին, երեք քառորդ ժամ ետք, տուաւ գտնուած կէտը, ու տիրեց անհասկնալի լռութիւն մը: Իթասքա նաւուն անձնակազմը կանգնած էր կամուրջին վրայ ու կը դիտէր երկինքը՝ տեսնելու համար այն սեւ կէտը, որ պիտի իրագործէր իրենց առաքելութեան յաջողութիւնը: Բայց այդ սեւ կէտը, որուն մէջ տեղ առած էր քաջ օդաչու մը եւ անվեհեր կին մը, պիտի չյայտնուէր երբեք: Երբ բաւական ժամանակ անցաւ, այլեւս յստակ դարձաւ որ Էլեքթրայի վառելանիւթը վերջացած էր եւ օդանաւը իջած էր ուր որ կրցած էր: Անմիջապէս Իթասքա լուր տուաւ ուրիշ նաւու մը, որ կը գտնուէր մօտերը, եւ երկուքը միասին մաղէ անցուցին ովկիանոսին այդ մասը, առանց որեւէ դրական արդիւնքի: Օդանաւակիրէ մը օդանաւեր բարձրացան եւ դարձան Հաւլէնտ կղզիին մօտերը, բայց երկինքը լուռ էր եւ ովկիանոսը ամայի:

Եւ յանկարծ ձայնասփիւռի գործիքները արձանագրեցին Էլեքթրա օդանաւը բնորոշող ձայնանիշերը եւ ասիկա բազմաթիւ անգամներ:

Ուրեմն Ամելիա Էրհարթ դեռ ողջ էր, բայց մինչեւ ե՞րբ ողջ պիտի մնար, եւ ո՞ւր կը գտնուէր: Անմիջապէս օգնութեան կը հասնին Գոլորատօ զրահաւորը եւ Լեքսինկթըն օդանաւակիրը, ամբողջ նաւատորմ մը եւ քանի մը տասնեակ օդանաւեր կը խուզարկեն ու մաղէ կ՚անցընեն ծովուն մակերեսը, բայց առանց արդիւնքի:

Երբ մութը սկսաւ կոխել, ամերիկեան ծովակալութիւնը հրահանգեց որ վերջ տրուի փնտռտուքներուն: Ամելիա Էրհարթ անհետացած էր:

1939ին դատական որոշում մը մեռած հռչակեց հերոսուհին:

Եւ սակայն, դատական վճիռը վերջ չէր կրնար դնել Ամելիա Էրհարթի առեղծուածային ճակատագրին:

Վրայ հասաւ Համաշխարհային Բ. պատերազմը եւ մոռցուեցաւ հերոսուհիին անունը գոնէ հասարակութեան համար: Դէպքը յիշողներու կարգին կար Ֆրէտ Կըրնըր հրապարակագիրը, որուն մասնագիտութիւնն էր առեղծուածներ մեկնաբանել:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊՈՒՍՏ ՄԻՄԱՂ

Երկու կղերականներ, երկուքն ալ ծխամորճի սիրահար, հարց կուտան իրարու, թէ կարելի՞ է արդեօք ծխամորճ գործածել Սուրբ Գիրքի իրենց առօրեայ ընթերցումի ընթացքին:

Պատասխան չեն կրնար գտնել եւ կ՚որոշեն իրենց մեծաւորներուն հարցնել:

Յաջորդ օրը կը հանդիպին իրարու եւ առաջինը կը հարցնէ երկրորդին.

— Ի՞նչ լուր:

— Դժբախտաբար ոչ, հրաման չտուին:

— Ի՞նչպէս հարցուցիր:

— Հարցուցի, թէ Ս. Գիրքը կարդալու ատեն, կրնայի՞ ծխամորճ ծխել: «Ո՛չ» պատասխանեցին: Իսկ դուն ի՞նչ ըրիր:

— Ես յաջողեցայ հրաման ձեռք ձգել:

— Ի՞նչպէս:

— Հարցուցի, թէ ծխամորճս ծխելու ատեն եթէ Ս. Գիրքը կարդալ փափաքիմ, անպատեհութիւն մը կա՞յ: «Ո՛չ, չկայ», պատասխանեցին:

×

Պզտիկը հօրը կը հարցնէ.

— Հայրիկ, ինչո՞ւ օրէնքը կ՚արգիլէ որ այրերը մէկէ աւելի կիներ ունենան:

Հայրը կը պատասխանէ.

— Տղաս, եթէ մեծնաս պիտի հասկնաս որ օրէնքը շինուած է պաշտպանելու համար այն մարդիկը՝ որոնք չեն կրնար իրենք զիրենք պաշտպանել:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ՏԻՎՐԻԿ ՔԱՂԱՔԻ, հաւաքեց, դասաւորեց եւ հրատարակեց՝ Երուանդ Զարդարեան Համազգայինի Վահէ Սէթեան տպարան, Պէյրութ, 1972:

ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ ՏԻՐՈՋԸ ԱՅԳԻՒՆ ՄԷՋ Հեղինակ՝ Բենիամին Թաշեան, հրատարակութիւն Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի, Պէյրութ 1972:

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, գրեց՝ Արամ Հայկազ, հրատարակութիւն Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի, Պէյրութ 1972:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (137)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

Լիւսիէն կը նեղուէր, այդ բարեացակամութիւնը տեսնելով, որուն ի՛նչ ըլլալը կը հասկնար, որովհետեւ սաստիկ կը սիրէր Լիւսին. աշխարհի բոլոր միլիոնները պիտի չկրնային զինքը համոզել, իր սրտին հետ իրաւախոհ ըլլալու: Լիւսիէն յոյսը դրած էր Քուրպըվուայի մէջ աշխատանոցներու մօտալուտ բացման վրայ, որպէսզի Օր. Հարմանի հետ հաստատած յարաբերութիւնը խզէ:

Իրողութիւնը նախ Լիւսիէնի իրաւունք տուաւ: Գործարանին բացումը ոչ թէ ատեն մը մարեցուց, այլ կասեցուց Մէրիի սէրը: Լիւսիէն շատ քիչ անգամ կը տեսնուէր Փօլ Հարմանի բնակարանին մէջ: Աշխատութեանց հսկողութիւնը՝ Քուրպըվուայի մէջ իր ներկայութիւնը կը պահանջէր:

Մէրի լռիկ կը տառապէր՝ Լիւսիէնէն հեռու մնալուն համար. մերթ որեւէ պատրուակով՝ կ՚երթար իր հայրը կը գտնէր գործարանին մէջ, Լիւսիէնը տեսնելու, քանի մը խօսք փոխանակելու համար անոր հետ: Այդ հազուադէպ ու կարճատեւ տեսակցութիւնները քիչ մը երջանկութիւն կը պարգեւէին անոր: Շաբաթ իրիկուն մը, Լիւսիէն նամակ մը ստացաւ Ժորժ Տարիէէն: Երիտասարդ փաստաբանը յաջորդ օրուան ճաշին կը հրաւիրէր զայն: Իր նամակին մէջ կ՚աւելցնէր թէ ըսելիք մը ունէր: Լիւսիէն որոշեալ ժամուն գնաց Պոնափարթ փողոց, Ժորժի բնակարանը: Հոն գտաւ նկարիչ Էթիէն Քասթէլը: Այս վերջինը Ժորժէն իմացած էր թէ Փօլ Հարմանի գործարանը ընդունելով՝ Լիւսիէն կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր հոն:

— Ձեր յաջողութիւնը կը շնորհաւորեմ, պարոն Լապրու, ըսաւ նկարիչը, անոր ձեռքը սեղմելով: Այդ պաշտօնին արժանի էք, ու կը կարծեմ որ գեղեցիկ ապագայ մը կը պարզուի ձեր առջեւ:

— Պարոն, ես ալ այնպէս կը կարծեմ... կը յուսամ, պարոն, պատասխանեց Լիւսիէն: Քանի որ ինծմով կը շահագրգռուիք, ձեզմէ պիտի չծածկեմ իմ մեծ փառասիրութիւնս:

— Ալֆորվիլի մէջ ձեր հօր գործարանը վերաշինել կը խորհի՞ք, երբ ատենը գայ:

— Այո, այդ բանին վրայ կը խորհիմ... Իմ պարտականութեանս մէջ պիտի չթերանամ: Հարկ եղած դրամը մէկդի դնելուս պէս՝ շինութեան պիտի ձեռնարկեմ փոքր չափով: Հօրս յիշատակը պիտի սըրտապնդէ զիս:

— Բարեկա՛մ, կը շնորհաւորեմ տուած որոշումդ՝ երբ բարի զաւակ ու մեծ սիրտի տէր մարդ, ըսաւ Ժորժ: Քանի որ անցեալին վրայ կը խօսինք, ձեզի պիտի տեղեկացնեմ այն դիմումները, զոր ձեր խնդրանքին վրայ կատարեցի ի մասին դատապարտուած կնոջ՝ իբր հրձիգ ու մարդասպան:

— Ժաննը Ֆօրթիէի համար կ՚ըսէք...: Ի՞նչ եղաւ:

— Յանցապարտ կամ անմեղ, հէք կինը շատ տառապած է: Դատապարտութենէն յետոյ խելագարած է ան...:

— Խելագարա՛ծ, գոչեցին Լիւսիէն եւ Էթիէն Քասթէլ միաբերան:

— Այո՛, ... տասը տարի խելակորոյս մնացած է Սալբէթրիէի մէջ:

— Հոնկէ ելա՞ծ է հիմա:

— Այո՛: Պաշտաման ատեն իր տաղաւարին վրայ ինկած ռումբ մը հրդեհ առաջ բերելով սարսափի ենթարկած է այդ կինը: Յանկարծ անոր յիշողութիւնը արթննալով՝ խելագարութիւնը բուժուած է: Ասոր վրայ, Քլէրմօնի կեդրոնական բանտը փոխադրուած է, ուր պիտի մնար մինչեւ կեանքին վերջը, մշտնջենական բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալուն համար:

— Մեռա՞ծ է, հարցուց Լիւսիէն:

— Ոչ, բայց երկու ամիս առաջ, բանտապահներու հսկողութիւնը ի դերեւ հանելով՝ փախած է, հիւանդարանի գթութեան քոյրերէն մէկուն զգեստովը ծպտուած:

— Փախա՛ծ, գոչեց Էթիէն Քասթէլ: Հետքը չէ՞ գտնուած միթէ:

— Ոչ, մինչեւ հիմա, բայց շատ քիչ հաւանական է որ իր ազատութիւնը երկար տեւէ: Իր դիմանկարները ամէն կողմ ղրկուած են. ուշ կամ կանուխ տարաբախտ կինը պիտի ձերբակալուի:

— Խե՛ղճ կին, մրմնջեց Ժիւլ Լապրուի զաւակը:

Իրաւունք ունէիր ըսելու թէ տառապած է ան: Արդեօք պիտի կրնա՞մ անոր երեսը տեսնել: Որքան կը փափաքէի զայն տեսնել, հետը խօսիլ...: Փախուստի գաղափարը ո՞ւրկէ յղացած է...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անդրանիկ Պուտաքեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Մարտ 25) առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը եւ տեսչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Մարտ 25ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց վարիչ–քարտուղարուհիին՝

ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլ· Օտտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հայկուհի Շալճեանի, իր զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր եւ մեծ–մօր կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պանտիկեան և Փափազեան ընտանիքներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, իրենց Թոռան եւ զաւկին կսկծալի մահուան տխուր առթիւ:

ԹԱԳՒՈՐ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պալեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սընըրքճեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր

ԹԱԳՒՈՐ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառներորդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն 50 Ֆր· Իսիի Մշակոյթի Տան, 50 Փարիզի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր· «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլ· Օտտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները.—

Հանգուցեալ այրի Մխիթարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան 20 Ֆր· :Հանգ· Փիլեանի հոգեհանգիստ՝ Պր· Արապեան 20 Ֆր· : Հանգ· Ղեւոնդ Կիւլեանի հոգեհանգիստ՝ Տէր եւ Տիկ· Ղազար Կիւլեան 20, Պր· Պէնիլեան 10 Ֆր· : Հանգց· Մանուկ Մինասեանի թաղման՝ այրի Տիկ· Յարութիւնեան 10: Եզոյեանի հոգեհանգիստ՝ Տէր եւ Տիկ· Գէորգեան 10, Տէր եւ Տիկ· Պուտուրեան 10, Տէր եւ Տիկ· Մանուկեան 20: Հանգ· Մարիքեանի մահուան առթիւ՝ Սարաֆեան 50: Հանգ· Կարօ Խոզիկեանի մահուան առթիւ Կօնոյեան 10, Տիկ· Ժիւլիա Կօթիչ 10, Հայապանեան 20: Հանգ· Անիձա Ամերիկեանի մահուան առթիւ, այրի Տիկ· Երէցեան 10, Կիւլեան ընտանիք 10, Տիկ· Սողոյեան 20: Փեհլիվանեանի հոգեհանգիստ՝ այրի Տիկ· Փէհլիվանեան 10 Ֆր·:

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Մեթր Յ ՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Հ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ· ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները

24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայի Ս· Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում:

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ռուսումնասիրացի ընդհ· ժողովը Մարտ 31–ին: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ուսանողական, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ·Յ·Դ· խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական Ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն–Մօրիսի «Վրացեան» խումբի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Մարտ 23, իրիկուան ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՎԻԷՆ.— Հ· Յ· Դ· Անի կոմիտէի ընկերական ժողովը 24 Մարտ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Dactylo-facturière pour petit secrétariat, pour Paris (Charenton).

Téléphonner 368-26-32

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ օր, Մարտ 24, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ բաց պատարագ կը մատուցուի:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանը կեդր· ջեռուցումով օժտելու նպատակին կը նուիրեն.—

Տիկին Սամուէլեան (Պուա Քոլոմպ), Եղիշէեան ընտանիք (Կարկան), Պ· Վարդան Գասիկեան (Մոնթօրու), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան (Փավիյոն սու Պուա), Տիկ· Լուիզ Պետրոսեան (Րիւէյ), Պր· Խօզպէքեան (Պուա Քոլոմպ), Տէր եւ Տիկ· Գամեր Ապաճեան, Տիկ· Ռոզ Թովմասեան, Պր· Հաշմանեան, Պր· Լեւոն Խանճեան (Անիէռ), Տէր եւ Տիկ· Զարեհ Աղաճանեան (Սէն Պրիս), Պր· Տէր–Սահակեան (Մալաքոֆ), Տէր եւ Տիկ· Արամ Տէտէեան (Վիրոֆլէ), Պր· Արմենակ Հաճընեան, Տէր եւ Տիկ· Յովհ· Գալայճեան (Վիլնէօվ Սէն Ժորժ), Պր· Արտաշէս Տէյիրմէնճեան, Պր· Ս· Կարապետեան (Տըրակինեան) 20ական Ֆր· : Տոքթ· Արամ Քիթապճեան, Տէր եւ Տիկ· Ջատիկեան, Պր· Պետրոս Թընկըրեան (Լիվրի Կարկան), Պր· Ա· Ճիւրէթեան (Վէրզոն), Տէր եւ Տիկ· Խպրիշիմեան (Քրեթէյ), Պր· Ժաք Սահակեան (Սանարի), Տէր եւ Տիկ· Մելքոն Գալայճեան (Իսի), Պր· Սարգիս Գոչեան (Մէօտոն), Տէր եւ Տիկ· Ջատէեան (Պանեէօ), Պր· Յարութիւն Նշանեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ· Կամպարեան (Պուք Պէլ Էռ), Տիկ· Ժանէթ Շահինեան (Մարսէյլ) 10ական Ֆր·:

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24

HOTEL PAVILLON

36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle

Պ· ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ

որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:

Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 ֆր·

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան ճաշասեղան – խնջոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս· Թէհլիրեան սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ

Պ· ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտք ճաշով՝ 20 ֆրանք

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԶԱՏԻԿԸ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս· Ղազար, խաեան Սանուց Միութեան հետ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, 24 Մարտ ժամը 20·45ին

Dans la salle des ARTS DECORATIFS

107, Rue de Rivoli, Paris (1er)

ԱՍՔ ՄԵԾ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Եւ Շիրվանզադէի

ՊԱՏԻՒՅ ՀԱՄԱՐ

գլխաւոր դերակատարութեամբ Հրաչեայ Ներսիսեանի

Երկու ֆիլմերու ցուցադրութիւնը երկար ըլլալով, երեկոյթը կը սկսի ճիշդ որոշուած ժամուն:

Մուտք 8 ֆրանք

Billets en vente : Patisserie Markarian 32, rue de Trévise, Paris (9e) Alimentation « Massis » 21, rue Saulnier, (Paris (9e), Chirinian 36, rue de Cléry, Paris (2e)

ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

25 Մարտ Կիրակի ժամը 2·45ին

Լիոնի « Սիկալ » թատրոնի մէջ

կազմակերպութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ· «ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ մասնակցութեամբ «ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒ–ԹԻՒՆ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

թատերախումբի

ղեկավարութեամբ ժող· Դեր· ԹՐԱԳՕՇԻ

Կը մասնակցին ԺԻՒՏԷՔՍ եւ 45 դերակատարներ

Կը ներկայացուին համաշխարհային թատերգ·

ՍԷՐՆ ՈՒ ԳԱՀԸ

(4 արար)

Կ'երգեն ու կը պարեն տասը օրիորդներ

Մոլիէրի ՍՔԱՊԷՆԻ ՉԱՐԱՃՃԻ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — 3 արար

Սէն Շամոնի թատերախումբի մասնակցութեամբ

Մուտք 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին ներկայացման օրը կիչէն:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան

Ի նպաստ օդափոխութեան կայանին

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը:

Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր· ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ·

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ

Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանին

Կազմակերպութեամբ

Կապոյտ Խաչի Ալփորվիլի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20·30ին

Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

Տոմսերու համար հեռաձայնել

Շէ Միշէլ 899–09–66 կամ Ֆիլիփ 368–61–35

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՄԱՐՏ
VENDREDI 23 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 126.72
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — No 12.672

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

———o———

ԿՐԵՄԼԻՆ «ՊԻՏԻ ՄՈՌՆԱՅ» ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԵԼՔԻ ՏՈՒՐՔԸ ԳԱՆՁԵԼՈՒ

Նախագահ Նիքսըն առջի օր խօսեցաւ Բրեժնեւի Մ. Նահանգներ պաշտօնական այցելութեան մասին: Նիքսըն խորհրդային մարդիկներ կ'ընդունէր առջի օր եւ այդ եղած է պատրուակը, որպէսզի Միացեալ Նահանգներու նախագահը իր տեսակէտը պարզէ:

Ամիսներէ ի վեր յայտնի էր, թէ Բրեժնեւ Մ. Նահանգներ պիտի այցելէր: Այս մասով խօսակցութիւններ տեղի ունեցած էին անցեալ տարի, երբ Նիքսըն Մոսկուա կը գտնուէր: Այսուհանդերձ, Ուաշինկթընի պաշտօնական շրջանակները մինչեւ հիմա կը խուսափէին հաստատական պատասխան տալէ:

Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, խորհրդային Հրեաներու արտագաղթի «տուրք»ը հիմնական պատճառ եղած է, որպէսզի ամերիկեան Խորհրդարանը վերապահ դիրք բռնէ խորհրդային – ամերիկեան յարաբերութիւններու բարելաւման ուղղութեամբ: Ծանօթ է, որ Մոսկուա կ'ուզէ ընդլայնել իր առեւտրական կապը Մ. Նահանգներու հետ: Բայց կ'ուզէ նաեւ որ նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուին իրեն համար: Այս կապակցութեամբ Մոսկուա կը փափաքի, որ ամերիկեան Խորհրդարանը ընդունի Խորհրդային Միութիւնը իբրեւ «ամէնէն նպաստաւորուած Պետութիւն»ը: Արդ ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ կը մերժեն քուէարկել այդ կէտը, ցորչափ Մոսկուա Իսրայէլ ներգաղթել ուզող խորհրդային Հրեաներէ «արտագաղթի տուրք» պահանջէ:

Մ. Նահանգներու Ելմտական նախարարը՝ Շուլց, որ Մոսկուա կը գտնուէր անցեալ շաբաթ, այս մասին ալ խօսած է խորհրդային վարիչներուն հետ: Համաձայն դէտերուն, Մոսկուա ապահովութիւն տուած է ամերիկացի նախարարին, թէ պիտի «մոռնայ» գործադրել տուրքի որոշումը, առանց զայն ջնջելու: Այս ձեւով Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն երեւոյթները կը փրկեն:

Իրաց այս վիճակին մէջ այլեւս հաւանական կը նկատուի, որ ամերիկեան Խորհրդարանը քուէարկութեամբ մը Խորհ. Միութիւնը նկատէ «Նպաստաւորուած Պետութիւն» մը:

Աւելցնենք, որ խորհրդային ծանօթ գրող Վիքթոր Լուի, իսրայէլեան «Եռիոթ Ահարոնոթ» թերթին մէջ կը գրէ թէ արտագաղթող Հրեաները այլեւս տուրք պիտի չվճարեն: «Կրեմլինի ղեկավարները որոշած են անպաշտօն կերպով վերջ տալ ուսման տուրքին, որ կը պահանջուէր այն Հրեաներէն, որոնք Իսրայէլ ներգաղթել կը փափաքէին»: Այս որոշումը, կը գրէ խորհրդային լրագրողը «պիտի չջնջուի, սակայն պիտի չգործադրուի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ Սահմանադրական յանձնախումբը ընդունեցաւ սահմանադրական այն բարեփոխումը, որ պիտի արտօնէ Ճեվդէթ Սունայի նախագահական պաշտօնավարութեան շրջանին երկարաձգումը, երկու տարիով: Սունայի շրջանը կը լրանար Մարտ 28ին եւ ծանօթ էր որ 10 օր, բազմաթիւ քուէարկութիւններէ ետք, կարելի չէր եղած բացարձակ մեծամասնութիւն ձեռք ձգել ընտրութեան համար:

Չորեքշաբթի օր, ձեւի համար էր գրեթէ որ կը կատարուէր եօթներորդ քուէարկութիւնը, որու միայն 142 խորհրդարանական մասնակցեցան եւ կարելի չէր ութերորդ քուէարկութեան անցնիլ: Կը մնար ուրեմն Սունայի շրջանի երկարաձգման միակ ելքը եւ սահմանադրական բարեփոխումը Ազգ. Ժողովի քուէարկութեան կը դրուէր Հինգշաբթի օր:

Երեքշաբթի օր արդէն, Զօր. Կիւրլէր ետ առած էր թեկնածութիւնը եւ Չորեքշաբթի առտու ալ սրտի թեթեւ տագնապ մը կ'ունար:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԵՐԸ

Հինգէն եօթը հազար կը նկատուի Չորեքշաբթի օրուան ցուցարարներու թիւը, Պուլվառ Վոլթէրի վրայ (Նասիոնէն Ռեփիւպլիք): Այս ցոյցին հրաւէրը կարգած էին ձախ կազմակերպութիւններ, գլխաւորաբար Համայնավար Երիտասարդութիւնները, ԻւՆԷՖը, լիսէներու գործօն կոմիտէներու Ազգ. Միութիւնը եւայլն:

Այս ցուցարարները կը յայտարարէին նաեւ թէ «այսօր 6000 ենք, վաղը՝ 50.000 պիտի ըլլանք»: Ծանօթ է որ Հինգշաբթի օր «Ազգային Օր» հռչակուած էր եւ լիսէի աշակերտները Տանֆէռ հրաւիրուած էին ցոյցի: Փարիզի ոստիկանապետութիւնը արգիլեց սակայն այդ ցոյցը շեշտելով թէ «Շաբաթ մըն է լիսէի աշակերտներու մօտ, իրարանցում մը կը տիրէ, քաղաքականացուած յեղափոխական շարժումներու կողմէ: Երիտասարդ ցուցարարներու հետ որեւէ միջադէպի առաջքն առնելու համար, ոստիկանութեան սպասարկութիւնները ցարդ հանդուրժած են տողանցքները՝ փողոցը, սահմանափակելով անախորժութիւնները բնակչութեան համար: Այդ ոգիով է որ փորձած են, ցոյցերու կազմակերպիչներուն հետ նախատեսել Մարտ 21ի եւ 22ի ուղեցոյցները, ուր այդ ցոյցերը կրնան տեղի ունենալ հանդարտութեան մէջ, առանց շատ նեղելու Փարիզցիները: Այդ էր որ եղաւ այսօր բայց նոյն բանը կարելի չեղաւ վաղուան համար ձախապաշտ կազմակերպութեանց բացարձակ մերժումին եւ անոնց որոշումին հանրային կարգը խանգարելու պատճառով: Ուրեմն ցոյցը արգիլուած է»:

Պարզ է որ զանազան կազմակերպութիւններ եւ կուսակցութիւններ (Փէ. Խա. Իւ.Ն) կը բողոքեն այս արգելքին դէմ, որ կը վնասէ «երիտասարդներու արտայայտութեան ազատութեան»:

Ազգ. Պաշտպանութեան նախարար, Միշէլ Տըպրէ որ «հայրն է» խնդրոյ առարկայ օրէնքին քաղաքական խաղեր կը տեսնէ միայն այս բողոքներուն եւ մանաւանդ ցոյցերուն մէջ:

Այս ցոյցերուն եւ բողոքներուն «ձայն» կուտայ նաեւ ԽւմաՆիթԷ, հակառակ անոր որ ցարդ համայնավարները եղած են ամէնէն բուռն ընդդիմադիրները «զինուորական ծառայութեան յետաձգումներուն» (սիւրսի) որմէ օգտուողը պարզ է որ բանուորական դասը չէ: Օրէնքի քուէարկութեան ատեն ալ համայնավար երեսփոխաններուն ձեռնպահութիւնը պարզ է որ ընդդիմութիւն չի նշանակեր: Յիշենք նաեւ թէ Մարտ 22ը «պատմական» թուական մըն է շատերու համար: Արդարեւ 1968 Մարտ 22ին էր որ 142 ուսանողներ գրաւած էին Նանթէրի համալսարանի Գրականութեան լսարանի Խորհուրդի սրահը եւ հանդարտօրէն հեռացած անկէ առաւօտեան ժամը 1.30ին: Յետագային այս ցոյցը իբրեւ օրինակ եւ խորհրդանիշ պիտի ծառայէր «Մարտ 22ի շարժում» անունին տակ, կապկելով Ֆիտէլ Քասթրոյի «Յուլիս 26ի շարժումը»: Ներքին նախարարը, նոյն տարուան Յունիսին կը լուծէր այդ կազմակերպութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻԱԿԱՆ հալածիչ օդանաւ մը կրակ բացաւ ամերիկեան օդանաւի մը վրայ, Մալթայի մօտերը: Ամերիկեան օդանաւը՝ «Սէ–130» այնուամենայնիւ յաջողեցաւ թէեւ Աթէնք հասնիլ, թեթեւ վնասներ կրած էր: Թռիչքի ընթացքին լիբիական երկրորդ օդանաւ մըն ալ փորձած է յարձակիլ «Սէ–130»ի վրայ: Լիբիական օդանաւերը «Միրաժ»ներ էին: Ամերիկացիք «Սէ–130» օդանաւերով հետախուզութիւններ կը կատարեն ընդհանրապէս:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն, թէ տասը զինուած մարդիկ յարձակած են զինուորներու վրայ եւ սպաննած անոնցմէ երկու հոգի: Կը կարծուի, թէ յարձակողները Պաղեստինցիներ են, թէեւ այս վերջինները կը հերքեն:

ԻՐԱՔԻ եւ Քուէյթի սահմանագլուխը փակ կը մնայ: Ինչպէս հաղորդած էինք, առջի օր Իրաքցիք Քուէյթի սահմանագլուխին վրայ պահականոց մը գրաւեցին: Արաբ երկիրներ այժմ կը միջամտեն, որպէսզի Իրաքցիք հեռանան սահմանէն:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ գիները շատ բարձրացած են Փետրուարի ընթացքին: Ուտեստեղէնը 1,9 առ հարիւր յաւելում կրած է եւ պատճառ դարձած ապրուստի ընդհանուր սղութեան:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ ուժերը բուռն յարձակողականի դիմեցին Ռաչ Գափ շրջանին մէջ, ուր իրենց պատկանող զինուորական կայան մը օրերէ ի վեր թիրախ դարձած է Հանոյի թնդանօթաձիգներու կրակին: Սայկոն դիմում կատարած էր միջազգային քննիչ մարմնին, որպէսզի արգիլէ ռմբակոծութիւնները: Դիմումը ապարդիւն անցած ըլլալով, Սայկոն յարձակողականի կը դիմէ: Այս է տրուած պաշտօնական բացատրութիւնը Սայկոնի կողմէ: Ուաշինկթըն անգամ մը եւս կը յետաձգէ ամերիկացի զինուորներու հեռացումի գործողութիւնը, տրուած ըլլալով, որ Հանոյ ամերիկացի գերիներու նոր ցանկ մը չէ ներկայացուցած, գերիներ, որոնք պէտք է ազատ արձակուին:

Ա. ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ իր առաջին կնոջմէն ամուսնալուծուելու արտօնութիւնը ստացած է ինչ որ թոյլ պիտի տայ իրեն ամուսնանալու Նաթալիա Զվետլովայի հետ, որմէ երկու զաւակ ունի: Կը կարծուի որ այս արտօնութեան շնորհիւ Սոլժենիցին պիտի կարենայ այլեւս Մոսկուա բնակիլ: Ինչպէս բոլոր խորհրդային քաղաքացիները Սոլժենիցին արտօնագրի մը պէտք ունի Մոսկուա բնակելու համար եւ հոն երթալու համար ալ պէտք է մօտիկ ազգական մը ունենայ կամ կինը:

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը՝ Թանաքա, յայտարարեց, թէ իր երկիրը կրնայ ի հարկին հիւլէական զէնքերով օժտել բանակը: Այնուամենայնիւ, ըստ Թանաքայի, այդ զէնքերը պաշտպանողական բնոյթի պիտի ըլլան:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...

———o———

«ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ ԹԵՐԱՃ ԸԼԼԱԼՈՒ ՏԱԳՆԱՊՆ Է ԶՈՐ Կ'ԱՊՐԻ: ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ՀԱՐԿ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ԶԱՐԳԱՑԱԾ ՉԵՆՔ...»

ԿԸՍԷ ԿԻՒՐԼԷՐ

———o———

Թրքական սպայակոյտի նախկին պետը, որ տասը օր է չյաջողեցաւ նախագահ ընտրուիլ հակառակ բանակին կամքին, նշանակալից յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը խոստովանի նաեւ թէ Թուրքիա յետամնաց երկիր մը կը մնայ տակաւին: Աթաթիւրքի հիմնած Հանրապետութեան յիսնամեակի նախօրեակին, նման խոստովանութիւն մը, կուգայ անգամ մը եւս փաստել թէ Ատլանտեան Ուխտի անդամ ըլլալը չի բաւեր «զարգացած» Պետութեան մը վերածուելու համար մէկ օրէն միւսը: Եւ թէ ցնոր տնօրինութիւն Թուրքերը աշխարհի մէջ համբաւ պիտի վայելեն միայն իբրեւ ջարդարար եւ աւիկա ոչ միայն յուշարձաններու վրայ...:

×

ԱՆԳԱՐԱ.— Նախորդ սպարապետ եւ այժմու ծերակուտական Ֆարուք Կիւրլէր յայտարարութիւններ ըրաւ Թ.Ռ.Թ.ի թղթակցին, պատասխանելով անոր հարցումներուն եւ ինչ–ինչ խնդիրներու շուրջ հետեւեալ խորհրդածութիւններն ըրաւ.— Հիմա մեր մեծագոյն նպատակը պիտի ըլլայ ազգն ու երկիրը անվթար պահել տեւական անդորրութեան մը մէջ, եւ այս՝ ամէն մարզի վրայ: Անհատական եւ հանրային բոլոր ուժերը պէտք է համախմբենք եւ գործակցութեան հրաւիրենք, եւ ինչպէս կրկնած եմ քանիցս, անփոփոխ պահենք մեր մեծ Աթային նշանաբանները եւ սկզբունքները, որոնք են՝ խաղաղութիւն մեր երկրին մէջ եւ աշխարհի վրայ, ազգային միաբանութիւն եւ ազգային ներդաշնակութիւն, վերելք՝ հասնելու համար ժամանակակից քաղաքակրթութեան մակարդակին: Այս բոլորը պէտք է անբաժանելի ամբողջութիւն մը կազմեն եւ իրագործուին կարելի եղածին չափ շուտ: Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավար իրաւակարգին, բնական է որ ատեն ատեն տագնապներ պատահին: Մեր երկիրը թերաճ ըլլալու տառապանքն է որ կ'ապրի: Ընկերային, մշակութային եւ տնտեսական գետիններու վրայ զարգացած չենք հարկ եղածին չափ եւ այս ցաւը կը կրենք ներկայիս: Այս երեւոյթին դրդապատճառները կ'երկարին մինչեւ պատմութեան հեռաւոր սահմանները: Թշնամիներ ունինք եւ անոնք կ'ուզեն բաժան բաժան ընել, քանդել ու քայքայել Թրքութիւնը, այս վտանգը այսօր աւելի սաստկացած է թէ՛ ներքնապէս եւ թէ արտաքնապէս: Մեծ Աթաթիւրքը Թուրքերը վերակերտեց, երբ աւերակ մըն էր ան, բաժան բաժան եղած: Աթաթիւրք վռնտեց հայրենիքի թշնամիները եւ նորակերտ Պետութիւն մը հիմնեց: Պարտաւոր ենք իր սկզբունքները իրականացնել, ամենակարճ ժամանակէն»:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻՑ

Ա.

ԽՄԲ.— «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի 1973 Փետրուարի թիւէն կ'արտատպենք Գ. Հատիտեանի այս խիստ շահեկան գրախօսականը, որ կը վերաբերի «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» շարքին 7րդ եւ 8րդ հատորներուն: Այդ հատորներուն նիւթն է Սփիւռքի մշակութային կեանքն ու գրականութիւնը եւ քննադատին գրութենէն կը պարզուի որ անգամ մը եւս հարկ եղած լրջութեամբ եւ առարկայական մօտեցումով չէ ուսումնասիրուած սփիւռքահայ գրականութիւնը: Մնաց որ բուն տագնապը այլ է: Երբեւան Սփիւռքը չի հասկնար եւ երբ փորձէ հասկնալ ու մանաւանդ վերլուծել, անպայման ձախաւեր արդիւնք մը կուտայ: Դժբախտաբար ցարդ մեր ձեռքը չեն հասած այդ հատորները, որպէսզի կարենանք մենք ալ մեր խօսքն ըսել: Բայց արդէն իսկ շատ բան կարելի է հասկնալ Հատիտեանի այս յօդուածէն:

ՀՍՍՀ գիտութիւնների ակադեմիայի պատմութեան ինստիտուտի նախաձեռնութեամբ հրատարակուող «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» (*) ութհատորեակի չորս հատորները՝ 1, 4, 7, 8, հրապարակի վրայ են արդէն:

Ինչ խօսք, որ պատմութիւնը կը լինէր թերի ու անաւարտ, եթէ նրա քաղաքական ու սոցիալ – տնտեսական կեանքի շարադրմանը չզուգակցուէին նաեւ մշակութային *պատմութիւնը, ժողովրդի հոգեւոր ստեղծագործական կեանքի տարեգրութիւնը: Այս սկզբունքով էլ առաջնորդուելով, հեղինակային կոլեկտիւը միաժամանակ անդրադարձել է մշակոյթի պատմութեանը ըստ իւրաքանչիւր ժամանակաշրջանի:*

Այս տեսակէտից մեզ առաւել հետաքրքրող գլուխները վերջին երկու հատորներում (7,8) զետեղուած հայկական սփիւռքի կամ սփիւռքահայութեան համապատասխան ժամանակաշրջանի մշակութային կեանքին նուիրուած բաժիններն են: Այսինքն՝ սփիւռքահայութեան, որպէս մեր ժողովրդի խոշորագոյն մէկ հատուածի ժամանակակից պատմութեան մշակութային գործունէութիւնը: Ցատկապէս գրականութիւնը որպէս նրա կեանքի առաւել կենդանի ու անմիջական արտայայտութիւն: Պէտք է խոստովանել, որ սփիւռքահայութեան պատմութեան բազմակողմանի և հանգամանալից ուսումնասիրութիւնը դեռեւս մեր պատմագրութեան կարեւորագոյն խնդիրներից մէկն է մնում որպէս խոպան ու անմշակ հող, որի հետ կարիք կայ աւելի լուրջ ու պատասխանատու իմացումով զբաղուելու:

Անշուշտ, սովետահայ ընթերցողը բոլորովին անծանօթ ու անտեղեակ չէ սփիւռքահայութեան կեանքին, շնորհիւ վերջին քառորդ դարու հետզհետէ ընդլայնուած յարաբերութիւնների ու ցուցաբերուած հետաքրքրութեան: Բայց այդ ծանօթութիւնը դեռեւս բաւական չէ, որպէսզի ընթերցողը յստակ ու մեկին պատկերացում ունենայ գաղութահայութիւն *իրողութեան մասին: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր պատմագիրներից, գրականագէտներից ու քննադատներից պահանջւում է աւելի լուրջ գիտականութիւն հանդէս բերել:*

Մենք կ'անդրադառնանք « Հայկական սփիւռք » (7րդ հատոր) եւ «Սփիւռքահայութիւն» (8րդ հատոր) գլուխներին՝ կանգառնելու համար մասնաւորաբար սփիւռքահայ գրականութեան թեմայի վրայ:

Յայտնի է, որ եղեռնից յետոյ քեմալականների ճնշմամբ Արեւմտեան Հայաստանը կրկին դատարկւում է (1920-1922) եւ հայ ժողովուրդը ցրւում աշխարհի չորս ծագերում ու դառնում սփիւռք (տիասփորա): Տարագիր Հայութեան հաւաքավայր կենտրոններ են դառնում Միջին Արեւելքը (Սիրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Եգիպտոս, Իրաք, Իրան), Արեւմտեան Եւրոպան (յատկապէս՝ Ֆրանսիան), Բալկանները (Ռումինիա, Բուլղարիա, Յունաստան), Ամերիկան (Հիւսիսային եւ Հարաւային), ըստ որում, ամենահոծ եւ բազմամարդ գաղութը դառնում է Միջին Արեւելքը: Այդ տարիներին մայր հայրենիքը եւս իր փրկարար ձեռքն է մեկնում գաղթական ժողովրդին իր ծոցում տեղ տալու եւ սպատսպարելու համար: Եւ, այնուհետեւ, յետագայում միշտ էլ պատեհ առիթներին կազմակերպում է պարբերական ներգաղթեր, յաճախ իր ունեցած պայմանների հնարաւորութիւններից վեր: Եւ ահա սփիւռքը, որպէս մեր ժողովրդի մէկ թեւը եւ անբաժանելի մասը մեր պատմութեան, գաղութներում վարած իր ներքին եւ արտաքին կեանքով մտնում է մի առանձին եւ ինքնուրոյն ուղու մէջ:

Թւում է, որ սրանից յետոյ մենք կ'ընթանայինք սփիւռքի, որպէս ազգային հաւաքական կեանքի ու դէմքի կազմաւորման *ուղիով, եւ սփիւռքահայութեան կեանքում պատահած դէպքերն ու իրադարձութիւնները կը գային լրացնելու եւ ամբողջացնելու հիմնական այդ կազմաւորման պրոցեսի ուսումնասիրութիւնը: Մինչդեռ մասնաւոր դէպքեր եւ իրադարձութիւններ գրաւում են սփիւռքի կազմաւորման ներքին օրինաչափութիւնների ու օրէնքների տեղը, եւ վերջիններս իրենց տեղն ու դիրքը զիջում են ակամայ առաջիններին: Ընթերցողը, ի վերջոյ, ցանկանում է իմանալ, թէ սփիւռքահայութեան ծոցում ինչպիսի ձգտումներ են խմորուել, ներքին ու արտաքին ինչ միտումներով է ապրել, ազգային ինչ իղձալ է հետապնդել: Տարբեր երկրամասերի քաղաքականութեան ձգտումներին տակ ընկած ինչպէս կարողացել է հակակշռել ազդեցութիւնները եւ հետեւաբար՝ քաղաքական ու հասարակական ինչ հանգամանքներ նպաստել են նրա զարգացմանը եւ կամ արգելակել նրա առաջընթացը: Այս ամէնի բերումով հաւաքական գոյապահպանման ինչպիսի ազգային քաղաքականութիւն հարկադրուած է եղել որդեգրելու եւ ինչպիսի յարաբերութիւնների մէջ է մտել իր ապաստանած երկրների այլացեղ ու այլադաւան տէրերի ու տարրերի հետ: Որովհետեւ իւրաքանչիւր երկրում ապրող հայ գանգուածը իր ազգային շահերից դուրս հարկատու է իբրեւ քաղաքացի երկրի ընդհանուր քաղաքական պահանջներին: Եւ, ի վերջոյ, սփիւռքահայը կարողացե՞լ է, արդեօք, պետանի տէր լինել, բարձր պահել իր ազգային արժանապատուութիւնը, նպաստելով իր ապրած երկրի անտեսութեան՝ արհեստների, առեւտրի, շինարարութեան զարգացման ու մշակոյթի վերելքին: Ահաւասիկ հարցեր, որոնց պատասխանները պատմութիւնը ճշգում, մշակում ու կոնկրետացնում է:*

Այս իրողութիւնների ուժեղ հանգամանքներից է մեկնում գրականութիւնը, որպէսզի ձեւ ու կերպարանք տայ հոգեւոր կեանքի արտայայտութիւններին: Եւ ահա, սփիւռքահայ գրականութեան նկարագրութեան ճիշդ այս կէտում երեւան է գալիս հեղինակային միակողմանիութիւնը. կարծես արեւմտահայ գրականութիւնն է, որ շարունակւում է սփիւռքի նոր պայմաններում. Կամսարական, Բաշալեան, Օտեան, Զօհրապեան, Եսայեան, Թէքէեան, Օշական, արեւմտահայ գրականութեան վերջամնաց թանկագին մոհիկանները: Բայց չի բացատրւում, որ նրանք թէպէտեւ շարունակում են գրել ու ստեղծագործել, նոյնիսկ յաճախ սփիւռքահայ կեանքի թեմաներով, բայց իրենց բուն ոգով ու ձգտումներով ամբողջովին սփիւռքահայ գրականութեան չէ, որ պատկանում են:

Ցայտաբարւում է, թէ «Գաղափարական տարբեր դիրքերում կանգնած գրական տարբեր ուղղութիւնների հետեւող, տարբեր նախասիրութիւններ ունեցող գրողներն ըստ էութեան շարունակեցին ընդհատուած արեւմտահայ գրականութիւնը, կրելով նոր միջավայրի ազդեցութիւնը» (տես՝ Հ. Ժ. Պ. 7րդ հ., էջ 587): Ճիշդ է, որ սփիւռքահայ սերունդը հոգեկան ամուր թելերով կապուած էր արեւմտահայ գրականութեանն ու գրողներին: Նրանցով էր խանդավառւում ու նրանցից էր ոգեշնչւում: Վարուժանների, Սիամանթօների, Սեւակների եւ այլոց տեսիլքը իր սրբազան ուխտն էր եւ իր թռիչքն ու խոյանքները յաճախ նրանցից էր ստանում: Բայց այս բոլորի հետ միաժամանակ սփիւռքի սերունդը չէր կարող «շարունակել» արեւմտահայ գրականութիւնը, եթէ ցանկանար անգամ: 1915 թուականից յետոյ գաղթաշխարհում շարունակուող գրականութիւնը (1920-1940) արեւմտահայ գրականութիւնը չէր նոր ժամանակների ու տարբեր միջավայրերի պարտադիր պահանջների տակ:

Մի խօսքով, հայրն ապրում էր որդու մէջ իր իմացական ու հոգեկան որոշ յատկանիշների ժառանգութեամբ, բայց որդին հայրը չէր այլեւս: Ճիշդ այս համեմատութեամբ էլ չեշտը առաւելապէս պէտք է դրուէր սփիւռքահայ գրողների ու գրականութեան բնութագրման վրայ, որոնց ներկայացուցիչները՝ Շ. Շահնուր, Որբունի, Հ. Զարդարեան, Վ. Շուշանեան, Վ. Վաւհեան, Մ. Մանուշեան, Սեմա, Մ. Աթմաճեան, Հ. Գույումջեան, Մ. Իշխան, յիշատակւում են լոկ թուարկման կարգով:

1925 թուականից յետոյ սփիւռքը իր խարխուլ դցած երկրներում համախմբւում, ամփոփւում ու խառնւում է եւ սկսում մի նոր կեանքի վերելքի: Կեանքի հետ համաչափ քայլելու, կեանքից ետ չմնալու ձգտումն ու պատասխանատուութիւնը, եւ մանաւանդ Հայ ապրելու իդէալը ի հեճուկս ապրուստի դաժան պայքարի, *մղում է տալիս տուն ու երդիք կառուցելու, ընտանեկան բոյն շինելու, դպրոցներ հաստատելու, թերթ ու մամուլ հիմնելու եւ երեխաների բազմութիւնները... Հա՛յ դաստիարակելու: Խանդավառութիւնից զուրկ, ապագայի հեռանկար չունեցող եւ յոռետեսութեան գիրկն ընկած մի ժողովուրդ ինչպէս կարող է անմիջապէս վերագտնել ինքն իրեն եւ այսքան արագ տեմպով հասնել այս բոլոր նուաճումներին: Ու չմոռանալ, որ վերելքի ու վերակենդանացման թափն աւելի հզօր է արտայայտւում այնտեղ, որտեղ միջավայրն աւելի ձեռնտու պայման ու հնարաւորութիւն է ընձայում: Յատկապէս Մերձաւոր Արեւելքի երկրներում սփիւռքահայութիւնը համարեա մի ուրոյն հայրենիք ստեղծած ապրում է իր համար, իր լեզո՛ւն, գրականութի՛ւնը, մշակո՛յթը անարգել զարգացնելով:*

Թէ եղեռնը ահաւոր ազդեցութիւն է թողել սփիւռքի գրականութեան վրայ, ոչ մէկ կասկած, բայց թէ այդ գրականութիւնը ներկայացնել միայն եղերերգութիւն, ընդունելի չէ: Ո՞վ ոք չի ժխտում, որ ջարդը, կոտորածը, սովը, աղքատութիւնը, մի խօսքով, թշուառութի՛ւնը, որին մատնուեց արեւմտահայ ժողովուրդը, շատ բան խլեցին նրա անմիջական շարունակութեան՝ սփիւռքի Հայութեան նկարագրից, բարոյականութիւնից, հոգեկան կերտուածքից: Նոր միջավայրերի տարադէպ ազդեցութիւններն էլ իրենց հերթին եկան խորացնելու բարոյական այդ խաթարումը:

Բայց այս բովանդակ աղէտների մէջ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Հիթլէրի պիտի չկիճակէր ուբեմն աշխարհի երեսէն սրբել, անհետացնել Մարքսականութեան այս օրրանը: Այդ պարտականութիւնը ստեղծիչները իրենք իսկ պիտի կատարէին:

Լենինկրատի շուրջը կատաղի կռիւ մը կը մղուէր: Մարդիկ պատերազմի կը փութային հանրակառքերով: Երբ կը հասնէին քաղաքին վերջաւորութեան, վարորդը կը պոռար անոնց. «ամէն ոք վար իջնէ, Թերմինուս, ճակատ հասած ենք»: Ամբողջ Լենինկրատը պատերազմելու կ'երթար ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս գրած է Օլկա Պէրկոլց.«յուշերով լի ընտանի ճամբաներէն, կարծես երազի մէջ ըլլայի, դէպի ճակատ կ'երթայի անցնելով մանկութեան օրերուս ընդմէջէն, ճամբաներէն՝ որոնց վրայէն վազած էի դպրոց երթալու համար»:

Պալթիկի նաւատորմին մնացորդը, ընդամէնը 300 նաւ, կենսական օժանդակութիւն մը կը բերէր քաղաքի պատերազմիկներուն: Այս նաւերէն շատեր բնաջնջուեցան գերման օդային ուժին եւ հրետանիին կողմէ, բայց նաւատորմին հրետանին ալ իր կարգին մահասփիւռ կրակի մը տակ առած էր թշնամի դիրքերը:

Սեպտեմբերի այդ օրերուն էր որ Ժուքով սկսաւ վտանգաւոր դառնալ: Անդադար սպառնալիքներ կը տեղացնէր իր սպաներուն յայտնելով որ հրացանազարկ ընել պիտի տար անոնք որոնք պիտի չհնազանդէին իրեն: Կը հրահրէր անոնց կուրովը անձամբ մէկ հոս մէկ հոն վազելով միակ բառ մը ունենալով շրթներուն վըրայ. «Յարձակեցէք, յարձակեցէք, յարձակեցէք»:

Զերպաքով, որ 8րդ բանակին հրամանատարն էր, այդ օրերուն հրահանգ ըստացաւ հակայարձակումի անցնելու, բայց պատասխանեց թէ չէր կրնար, քանի որ իր զօրքը կռուած էր մինչեւ իր արեան վերջին կաթիլը: Ժուքովի հակազդեցութիւնը եղաւ այնպէս ինչպէս կ'ակնկալուէր: Անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ Զերպաքովը, եւ 8րդ բանակը նետեց կռուին մէջ: Յետոյ հրամայեց բոլոր սպաներուն որ չդադրեցնեն յարձակողականը: Սպաները, քաղաքային բոլոր պետերը իրենց խումբերուն գլուխը անցան եւ քալեցին դէպի կռուադաշտ:

Այդ յարձակումը ժամանակաւոր կերպով կասեցուց Գերմանները: Այդպէս էր ահա՛ Ժուքովի գործելակերպը: Կարեւորութիւնէ զուրկ էր բանակին սկարացած ըլլալը, հոգն անգամ չէր որ մարդիկը ո՛չ զէնք եւ ոչ ալ ռազմանիւթ ունէին եւ շաբաթներէ ի վեր կը նահանջէին: Իր հրամանը անտեղիտալի էր. յարձակիլ, եւ կամ հրացանազարկ ըլլալ:

Այսպէս է որ ի վերջոյ այդ ռազմավարութիւնը տուաւ իր պտուղը: Ժուքովի պողպատէ կամքն ու Լենինկրատի արիւնը յաջողեցան կեցնել Ֆոն Լիպը:

Հիթլէր յամառ ճնշում մը բանեցուցած էր մառեշալին վրայ, որպէսզի այս վերջինը ջանար հասնիլ իր նպատակակէտին: Ֆիւհրէրը ծրագրած էր օղակաձեւ ընդարձակ շարժում մը, որ հիւսիսային բանակին միութիւնները պիտի տանէր ռուսական գիծերուն ետին, դէպի Մոսկուա, մինչ ատդին Ֆոն Բունաշէթի զօրքը, մէջտեղէն պիտի հարուածէր գանոնք: Մինչդեռ կարելի չէր իրագործել այդ ծրագիրը, եթէ Ֆոն Լիպ մշտնջենապէս մնար Լենինկրատի առջեւ: Բայց Ֆիւհրէրին ճնշումները արդիւնք չտուին: Հիմա շատ ուշ էր այլեւս: Սեպտեմբեր 17ին գրահապատ ուժերու 41րդ զօրասինը հրաման ստացաւ մեկնելու համար Լենինկրատի ճակատէն: Յաջորդող ուժերու 41րդ զօրասինը հարաւ ղրկուեցաւ: Գերման յառաջխաղացումին առաջին նըպատակը կը սկսէր տեղ փոխել եւ պատրաստուիլ Մոսկուայի դէմ կատարուելիք մեծ յարձակողականին: Լենինկրատի յարձակողականը վերջացած էր: Անմիջապէս քաղաք հասան տեղեկութիւններ, որոնց համաձայն, սահմաններուն վրայ մնացած Գերմանները սկսած էին խրամներ փորել վերահաս ձմեռուան համար:

Երբ իմացաւ այդ լուրը, զնդապետ Պիչեւսքի լայն շունչ մը առաւ: Ստալին պիտի չըլլար ուրեմն քաղաքը օդը հանելու: Լենինկրատի մասին Հիթլէրի ծրագիրը փոխուած էր: Սեպտեմբեր 22ին, ան հետեւեալ գաղտնի հրահանգները տըւաւ: «Ֆիւհրէր որոշած է երկրագունդին երեսէն սրբել Սէն Պետերբուրգը: Խորհ. Ռուսիոյ պարտութենէն յետոյ, այդ քաղաքը իրաւունք չունի ապրելու: Ատոր համար ալ, քաղաքը օղակի մէջ պիտի առնենք եւ ամէն հասակէ թնդանօթներով եւ օդային շարունակական յարձակումներով, ամբողջովին պիտի կործանենք զայն: Եթէ ստեղծուած այդ վիճակին պատճառով իսկ քաղաքը ուզէ յանձնուիլ, այդ խնդրանքը պիտի մերժուի»:

ՀԷՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(15 – Շար.)

ԱՄԵԼԻԱ ԷՐՀԱՐԹԻ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1960ին, իր Մայիսի թիւերէն մէկուն մէջ, օրաթերթ մը կը հրատարակէր հիւանդապահուհիի մը յուշերը, որ 1937ին, այսինքն՝ պատերազմէն առաջ, կ՚աշխատէր Մարիաններու հարաւը գտնուող Սայփան կղզիին մէջ: Այդ կղզին, որ գրաւած էր Ճափոնցիներու իշխանութեան տակ, վերածուած էր զինուորական եւ նաւային կեդրոնի: Օր մը հիւանդապահուհին, հիւանդանոցի պատուհանէն նշմարած էր երկու ճերմակամորթ օդաչուներ, շրջապատուած ճափոնցի զինուորներով: Այդ երկու օդաչուները անկարելի էր որ ըլլային Ամելիան եւ Ֆրէտ Նունանը, որովհետեւ Սայփան կղզին կը գտնուի Հաուլէնտ կղզիէն 4·000 քիլոմեթր հեռու, եւ յետոյ 1937ին պատերազմական վիճակ չէր տիրեր եւ ոչ մէկ պատճառ կար որ Ճափոնցիները գերի բռնէին երկու ամերիկացի օդանաւորդները:

Հրապարակագիր Կըրնըր անմիջապէս օդնաւ բարձրացաւ ու հասաւ Սայփան կղզին: Հարցուփորձի ենթարկեց կարգ մը տարիքոտ բնակիչներ եւ անոնցմէ ոմանք հաստատեցին որ պատերազմէն քանի մը տարի առաջ կղզիին մէջ նշմարած էին երկու ճերմակամորթներ: Մէկը այր եւ միւսը՝ կին: Անոնց նկարագրութիւնը կը համապատասխանէր Ամելիա Էրհարթի եւ իր ընկերոջը կերպարանքին: Նոյնիսկ հրապարակագրին ցոյց տուին այն տեղը, ուր թաղուած էին: Կըրնըր հանել տուաւ թաղուած ոսկորները եւ յանձնեց մասնագէտի մը ուսումնասիրութեան: Այդ ոսկորները կը պատկանէին բազմաթիւ անձերու: Կըրնըր շարունակեց իր փնտռտուքները ու վերադարձաւ Ուաշինկթըն: Անմիջապէս դիմումներ կատարեց պետական անձնաւորութիւններու մօտ, որոնք իրեն տուին խուսափողական պատասխաններ: Վերջապէս իրեն ծանօթ կարգ մը քաղաքական դէմքերու միջամտութենէն օգտուելով, ան իրաւունք ստացաւ ուսումնասիրելու Պատերազմական Նախարարութեան կարգ մը գաղտնի արխիւները, եւ հասաւ հետեւեալ եզրակացութեան.

1918ին, Ճափոն, որ կը գտնուէր դաշնակիցներուն կողմը, իբրեւ վարձատրութիւն ստացաւ գերմանական նախկին Մարշալ եւ Քարոլին կղզիներու հողատարութիւնը, եւ այդ կղզիներէն մէկուն վրայ հաստատեց ծովային եւ օդային կարեւոր խարիսխ մը, որուն Ամերիկացիները տուին ճափոնական Փըրլ Հարպըր անունը:

1937ին արդէն լարուած յարաբերութիւն կը տիրէր երկու երկիրներու միջեւ և պատերազմը անխուսափելի կը նկատուէր Ուաշինկթընի մէջ: Ամերիկացիները մէկէ աւելի անգամներ փորձած էին լրտեսել այդ խարիսխները, բայց բոլոր փորձերը ձախող վախճան մը ունեցած էին:

Այն ատեն առաջարկեցին մեր երկու հերոսներուն, որ կատարեն այդ դժուարին առաքելութիւնը: Երկու օդաչուները, տարուած հայրենասիրական բարձր զգացումներէ, խոստացան իրենց կարելին ընել եւ սկսան պատրաստուիլ: Օդանաւին մարմնին ամրացուցին վառելանիւթի յաւելեալ ամբարներ, եւ իրենց թռիչքին տուին մարզական բնոյթ, այսինքն՝ աշխարհի շրջանը ընելու փորձ մը:

Օդանաւը կատարեց իր առաքելութիւնը ճափոնական խարիսխին վերեւը շրջելով եւ լուսանկարեց անոր զանազան կէտերը: Դժբախտաբար վերադարձի ճամբուն վրայ, վառելանիւթը պակսեցաւ: Ամելիա եւ իր ընկերը, ծովամոյն չըլլալու համար, յաջողեցան էջք կատարել փոքրիկ աքոլի մը վրայ, ուրկէ շարունակեցին ձայնասփիւռով կոչ ուղղել զիրենք հովանաւորող ամերիկեան նաւերուն, որոնք սկսած էին իրենց փնտռտուքները: Այդ կոչերը թէեւ լսուեցան, բայց կարելի չեղաւ որոշել անոնց մեկնակէտը:

Յաջորդ օրը, Յուլիս 13ին, նաւ մը երեւցաւ աքոլին բացերը: Երկու նաւաբեկեալները ուրախութեան ճիչեր արձակեցին, կարծելով, որ մօտ էր փրկութեան ժամը: Աւա՜ղ, մօտեցող նաւը ճափոնական դրօշակ կը պարզէր: Ամելիա եւ իր ընկերը փոխադրուեցան ճափոնական մարտանաւի մը մէջ, որ բռնեց Սայփան կղզիին ուղղութիւնը, ուր կը գտնուէր ճափոնական ծովակալութեան կարեւոր կեդրոններէն մէկը: Ճափոնցիները, այս ընելով կ՚ոտնակոխէին միջազգային օրէնքները խաղաղութեան շրջանի մը ընթացքին, ձերբակալելով օտար ազգի քաղաքացիներ: Սակայն անոնք խուզարկած էին օդանաւը եւ անոր մէջ գտած էին ամբաստանող լուսանկարներ:

Այսպէսով կը փաստուէին հիւանդապահուհիին տուած տեղեկութիւնները եւ մանաւանդ յատկանշական էր փնտռտուքներուն մասնակցող ամերիկեան մարտանաւերուն թիւը, որոնք երկու օդաչուներէն աւելի կ՚ուզէին ձեռք անցընել խնդրոյ առարկայ լուսանկարները:

Անկէ ետք ի՞նչ եղաւ Ամելիա Էրհարթի եւ իր ընկերոջ ճակատագիրը, այդ կը մնայ առեղծուած: Անպայման անոնք ենթարկուեցան խիստ հարցաքննութեան, իրենցմէ բացատրութիւններ խնդրուեցան, լուսանկարներու մասին: Թերեւս ենթարկուեցան չարչարանքներու եւ ետքէն գնդակահարուեցան, թերեւս մնացին կալանաւոր Սայփան կղզիին մէջ ու մեռան հիւանդութենէ:

Գալով ամերիկեան կառավարութեան մեղաւոր լռութեան, Կըրնըր զայն կը վերագրէ քաղաքական եւ զինուորական արգելքներու: Նախագահ Ռուզվէլթ, որ երկրորդ ընտրութեան մը պիտի ներկայանար, չէր ուզեր, որ երկրին հանրային կարծիքը իր դէմը ելլէ իր վարչակարգին կողմէ կատարուած այս հակասահմանադրական արարքին համար: Ճափոնի լռութիւնը կը բացատրուի անով, որ այս պարտուած երկիրը չէր ուզեր պատերազմական նոր ոճիր մը աւելցնել անոնց երկար ցանկին:

Մինչ այդ, Սայփան կղզին դարձած էր ամերիկեան լրտեսութեան մարզումի կեդրոն, եւ զինուորական իշխանութիւնները չէին ուզեր, որ անթիւ թղթակիցներ ժամանեն հոն ու հրապարակեն անոր այդ հանգամանքը:

Իսկ գրաւոր ամէնէն վաւերական փաստը այն թղթիկն է, որ գտնուեցաւ 1938 Հոկտեմբեր 30ին, Ֆրանսայի Ատլանտեան ծովափին վրայ ձկնորսի մը կողմէ: Այդ թղթիկը կը գտնուէր շիշի մը մէջ եւ կը կրէր հետեւեալ նախադասութիւնը. «Ամելիա էրհարթ եւ Նունան կալանաւոր են Մարշալ կղզիներու Ճալուիթ աքոլին վրայ»:

Այս ալ ուրիշ առեղծուած: Ի՞նչպէս Խաղաղականի կեդրոնին մէջ նետուած շիշ մը տասնեակ հազարաւոր քիլոմեթրներ նաւարկելէ ետք ինկած էր Ֆրանսայի ձկնորսի մը ուռկանին: Այդ հարցնենք «Շիշը՝ ծովուն մէջ» քերթուածի հեղինակ՝ մեծ բանաստեղծ Ալֆրէտ տը Վինյիի:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

յատկանշականը՝ չէ կո՛ւլ գնալու և գո՛հ զանալու խոնարհամիտ պարտուողականութիւնն է, այլ պայքարելու եւ վերածնելու տենչանքը: Ուստի սփիւռքահայ գրականութիւնը այդ դժբախտութիւնների ողբասացութիւնը չէ: Հայ ժողովրդի վրայ գործադրուած ահաւոր ու անօրինակ ոճրագործութիւնը, անշուշտ, չէր կարող կարճ ժամանակամիջոցում ջնջուել ու անհետանալ ժողովրդի յիշողութիւնից: Բայց թէ դիակների եղերերգութիւնը ներկայացնել իբրեւ միակ թեման այդ գրականութեան, ճիշդ չէ եւ արդար չէ:

Սփիւռքահայ գրականութեան հետ աւելի մօտիկից շփուելու եւ հետեւաբար՝ նրան աւելի ճանաչելու դէպքում որոշ վարանումներ ու տարակարծութիւններ ինքնաինքեան կը վերանային: Ու կը տեսնէինք ո՛չ թէ «մռայլ, դորշ, ջղաձգական մի վիճակ», ո՛չ թէ «միայն ժխտող, բացասող, յուսահատական ու սայթաքուն», այլ կը հաստատէինք, որքան էլ տարօրինակ թուայ, առաջադիմութեան քայլեր եւ նոյնիսկ նուաճումներ:

Գ. ՀԱՏԻՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Հայ ժողովրդի պատմութիւն, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, Երեւան, հ. 7, 1972 հ. 8, 1970:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

Ներկայիս Գ. Մ. Գ. Մրցանակի դատակազմը բացուած կը յայտարարէ 1973 տարուան Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակը եւ այս առթիւ հետաքրքրուողներու կը վերյիշեցնէ հետեւեալ գլխաւոր պայմանները ըստ Գ. Մ. Գ. Մրցանակի կանոնագրին.

Ա) Մրցանակի համար կրնան ներկայացուիլ հայերէն կամ օտար լեզուներով հեղինակութիւններ որոնք նպաստ կը բերեն հայկական մշակոյթի գրական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական, հնաբանական եւ արուեստագիտական կալուածներու մէջ:

Բ) Մրցանակին կրնան ներկայացուիլ ոչ միայն անտիպ ձեռագիր գործեր, այլ նաեւ գրութիւններ՝ որոնք լոյս տեսած են պարբերական մամուլին մէջ, եւ ի մի հաւաքուելով կրնան կազմել հատոր մը:

Գ) Գ. Մ. Գ. Մրցանակը «մրցում» մը չէ՝ ներկայացուած գործերու մէջէն «լաւագոյնը» ընտրելու եւ պարգեւատրելու համար: Մրցանակը կը տրուի Դատակազմի կողմէ գնահատանքի արժանի գործին համար միայն:

Դ) Մրցանակի գումարը կրնայ ըլլալ 1·000էն 2·000 լիբ. ոսկի՝ ըստ Դատակազմի գնահատումին:

Ե) Դատակազմը կրնայ կարգ մը գործեր լոկ «հրատարակութեան արժանի» համարել:

Զ) Երկու պարագաներուն ալ, հրատարակուած գործերէն 500 օրինակ կը տրամադրուի հեղինակներուն:

Է) Գործերը նկատի կ՚առնուին իրենց ներկայացուած վիճակին մէջ, եւ «մրցանակ»ի կամ «հրատարակութեան» արժանանալու պարագային՝ կը տպագրուին Դատակազմի որդեգրած կանոններուն համաձայն:

Ը) Մրցանակի համար ներկայացուած գործերը պէտք է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան (Անթիլիաս) հասած ըլլան մինչեւ տարւոյս Սեպտեմբեր ամսուան վերջը:

Թ) Ներկայացուելիք գործերը նախընտրաբար պէտք է ըլլան մեքենագրուած եւ երեք օրինակ:

ԴԻՒԱՆ
Գ. Մ. ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ
ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

5 Մարտ 973
Անթիլիաս (Լիբանան)

Հասցէ.—

K. M. Literary Prize
Armenian Catholicossate of Cilicia
Antelias — Lebanon

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (138)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

— Այդ մասին ենթադրութիւններէ անդին չենք կրնար անցնիլ, պատասխանեց Ժորժ: Բայց քաղուած տեղեկութիւններու համաձայն, ան դիմումներ ըրած է, իր երկու զաւակներուն վիճակը հասկնալու համար, որոնցմէ բաժնուած էր իր ձերբակալութեան ատեն: Այդ դիմումները ապարդիւն մնացած ըլլալուն, հաւանական է որ լոյս տուած է ան, անձամբ փնտռելու համար իր մանչ զաւակը եւ աղջիկը: Իր տղաքը փնտռած ատեն օձիքը ձեռք պիտի տայ: Գէթ այնպէս կը կարծեն դատական եւ ոստիկանական շրջանակներու մէջ:

— Խե՜ղճ արարած, հէ՜ք մայր, ըսաւ Լիւսիէն: Քանի մը օր առաջ, անոր վրայ կը խօսէին ինծի:

— Ո՞վ, հարցուց Ժորժ:

— Կին մը, որ ատենօք հետեւած է դատավարութեան: Ան ինծի ըսաւ թէ Ժանն Ֆորթիէ զաւակներ ունէր սուտլիւ:

— Ի՞նչ տեսակ կին է, հարցուց նկարիչը հետաքրքրութեամբ:

— Լիզ Փէրրէն կոչուող հացագործ կին մը:

Այնուհետեւ խօսակցութիւնը փոխուեցաւ:

Ճաշը զուարթօրէն վերջացաւ:

Լիւսիէն չէր մոռնար որ իր նշանածին խոստացած էր շուտով վերադառնալ. ուստի Ժորժէն թոյլտուութիւն խնդրեց կանուխ մեկնելու, եւ Քէ Պուպօնի ճամբան բռնեց:

Մայր Լիզօնի ընկերակցութեամբ, որուն անբաժանելի ընկերը եղած էր, Լիւսի կը սպասէր իր նշանածին: Ժանն հազարումէկ միջոցներ կը գտնէր, ծառայութիւն մատուցանելու համար Լիւսիի: Հացագործ կինը շատ խնամով կը մաքրէր երկու սենեակները, փոքր գործերը կը տեսնէր, այնպէս որ Լիւսի այդ հոգերէն ազատած, կրնար իր ամբողջ ժամանակը նուիրել աշխատութեան: Մանկամարդ աղջիկը կը սկսէր որդիական սէր մը զգալ իր դրացուհիին նկատմամբ: Այդ բարեկամական արտայայտութիւնները յաճախ արցունք կը խլէին խեղճ մօր աչքերէն: Մերթ կ՚երեւակայէր թէ Լիւսի իր աղջիկն էր իսկապէս: Երբ Ժանն տեսաւ որ Լիւսիէն Լապրու ներս կը մտնէր, ուզեց սենեակէն հեռանալ:

— Հոս կեցէք, ազնիւ մայրիկ, ըսաւ նորեկը: Այսօր, սիրելի Լիւսիի տօնի օրն է: Դուք ալ պիտի մասնակցիք:

Ժաննի ուզածն ալ ատ էր:

— Ա՜հ, ո՜րքան բարի էք, Լիւսիէն, յարեց Ժանն յուզումով: Դուք չա՛տ կը սիրէք մեր սիրելի օրիորդը. բայց ես ալ ձեզի չափ կը սիրեմ զայն: Բնաւ չեմ ուզեր անկէ բաժնուիլ:

— Այդ օրն ալ պիտի գայ...: Երբ ամուսնանանք, Լիւսիի հետ յարկաբաժին մը պիտի բնակինք: Առտնին գործերը տեսնողի մը պէտք ունինք: Այդ հոգը դուք պիտի ստանձնէք, եթէ ուզէք մեզի հետեւիլ:

— Հարկաւ կ՚ուզեմ ձեզի հետեւիլ, գոչեց Ժանն: Ձեզի հետ բնակելու գաղափարն իսկ ուրախութիւն կը պատճառէ սրտիս:

— Բարեկամս, հիանալի գաղափար մը յղացեր էք, ըսաւ Լիւսի: Եթէ մայր Լիզօն զիս սիրէ, ես ալ կը փոխադարձեմ: Ինծի այնպէս կը թուի որ մայր մը կը գտնեմ անոր մէջ: Ես բնաւ չեմ ճանչցած իմ մայրս:

— Իսկ ես ձեզ կը պաշտեմ, սիրունիկս իբր թէ իմ աղջիկս ըլլայիք, գոչեց Ժանն, իր թեւերուն մէջ առնելով ու կուրծքին վրայ սեղմելով Լիւսին:

Երկու կիները անպատում յուզում մը ունեցան, առանց գիտնալու թէ արենակցական սեղմ կապեր իրարու կը միացնէին զիրենք: Քնքուշ դորովանք մը իրարու կը մօտեցնէր երկու կիները:

— Մայր Լիզօն, ըսաւ Լիւսիէն պահ մը յետոյ, կը յիշէ՞ք, երկու երեք շաբաթ առաջ, հօրս վրայ խօսած ատեննիս, դժբախտ կնոջ մը մասին խօսք բացուեցաւ ոճիրի մը համար դատապարտուած էր, թէեւ ես անմեղ կը կարծեմ զայն:

Ժանն սարսռաց:

— Այո՛, այո՛, կը յիշեմ պատասխանեց հացագործ կինը:

— Երկու ամիս առաջ բանտէն փախած է ան, ըսաւ Լիւսիէն:

— Փախա՞ծ, գոչեց Լիւսի: Ուրեմն հիմա ազատ է ան...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արամ Պապահեան, Անի, Թադէոս եւ Ստեփան, այրի Տիկին Պապահեան (Պոլիս), այրի Տիկին Շանիկ Թադէոսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բարգէն Պապահեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պապահեան եւ զաւակները (Գերմանիա), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գարուն եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր և Տիկ. Մ. Սիւրմէլի և զաւակները (Պոլիս), Տէր և Տիկ. Պետ. Գօչգօչեան և զաւակները, Տէր և Տիկ. Մ. Մարգարեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գօչգօչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ջիլինկիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սահակ եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Պապահեան, Գարուն, Գօչգօչեան, Թադէոսեան, Փօլատեան, Մարգարեան, Ջիլին-կիրեան եւ Մանճեան ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փեսին, եղբօր, տագրոջ, քեռայրին, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՊԱՊԱՀԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 19ին, Քլամար, 48 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Մարտ 23, ժամը 15·30ին Իսսի Սէն-Մուլինօ եկեղեցին, 14 Ռիւ տը լ'էկալիթէ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի էնթէրքոմինալ գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը եւ տեսչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Մարտ 25ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց վարիչ-քարտուղարուհիին՝

ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմէի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ու-սումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31ին։

Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէփանս, Իսի։

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ-անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

PHARMACIE SILVESTRE

46, Rue de Trévise, Paris (9e)

Cherche manutentionnaire pour travail l'après-midi jusqu'à 20 h. 30

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ օր, Մարտ 24, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ բաց պատարագ կը մատուցուի։

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊՉՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները

24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քաաէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, 24 Մարտ ժամը 20·45ին

Dans la salle des ARTS DECORATIFS

107, Rue de Rivoli, Paris (1er)

ԱՍՔ ՄԵԾ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Եւ Շիրվանզադէի

ՊԱՏԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

գլխաւոր դերակատարութեամբ Հրաչեայ Ներսիսեանի

Երկու ֆիլմերու ցուցադրութիւնը երկար ըլլալով, երեկոյթը կը սկսի ճիշդ որոշուած ժամուն։

Մուտք 8 ֆրանք

Billets en vente : Patisserie Markarian 32, rue de Trévise, Paris (9e) Alimentation « Massis » 21, rue Saulnier, (Paris (9e), Chirinian 36, rue de Cléry, Paris (2e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ռոստոմ, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մօրիսի «Վրացեան» խումբի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Մարտ 23, իրիկուան ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ժողովը 24 Մարտ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

garage bédot

BARONIAN

MECANIQUE — TOLERIE — PEINTURE — TOUTES MARQUES

Spécialiste mise au point électrique Souriau

DEPANNAGE RAPIDE

6, Impasse des Prêtres (37, Avenue d'Eylau)
Paris (16e) — Tél. : 727-95-16

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 073-58-82 et 073-39-99
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ - Քաղաքի վարչութեան

ի նպաստ օդափոխութեան կայանին

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ

ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը։

Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ

Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռսի գիւղը, 80 քիլոմեթր Հռոմէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ապեննեան լեռներու դիմաց։

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ։

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին։

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9·30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

ԱՆԻ եւ ԻՐ ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ

Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանին

Կազմակերպութեամբ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20·30ին

Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ **ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ**
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

Տոմսերու համար հեռաձայնել
Շէ Միշէլ 899-09-66 կամ Ֆիլիփ 368-61-35

ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

25 Մարտ կիրակի ժամը 2·45ին
Լիոնի « Սիկալ » թատրոնի մէջ

կազմակերպութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. «ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ մասնակցութեամբ «ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒ-ԹԻՒՆ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

Թատերախումբի
ղեկավարութեամբ ժող. Դեր. ԹՐԱԳՕՇԻ
Կը մասնակցին ԺԻՒՏԷՔՍ եւ 45 դերակատարներ

Կը ներկայացուին համազգական թատերգ՝
ՍԷՐՆ ՈՒ ԳԱՀԸ
(4 արար)

Կ'երգեն ու կը պարեն տասը օրիորդներ

Մոլիէրի ՍՔԱՊԷՆԻ ԶԱՐԱՃՃԻ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — 3 արար
Սէն Շամոնի Թատերախումբի մասնակցութեամբ

Մուտք 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին ներկայացման օրը կիչէն։

ՇԱԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ
SAMEDI 24 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

Le Numéro 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·673
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.673

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅՑԵՐԸ

—0—

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՓՈՔՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Ցոյցը արգիլուած էր եւ նշանակուած ժամէն շատ առաջ, ոստիկանական պատկառելի ուժեր պաշարած էին Տանֆէրի հրապարակը եւ արգելք կը հանդիսանային որ երիտասարդները հոն համախմբուէին։

Ինչպէս միշտ ցուցարարներու թիւը կը տարբերի ըստ աղբիւրներուն։ Փարիզի ոստիկանութիւնը 25էն 30 հազար կը հաշուէ մասնակցողները, Ալէն Կրիվլին (Համայնավար Լիկա = Տրոցկիստ) 100 հազար, մինչ Իւմանիթէ «տասնեակ եւ տասնեակ հազարներ» կը խորագրէ աւելի ճշգրիտ թիւ մը չտալով։

Ամէնէն յատկանշական կէտն այն էր արդէն, Հինգշաբթի օրուան ցոյցին, որ առաջին անգամ ըլլալով համայնավարները կը հետեւէին ցոյցի հրահանգի մը զոր տուած էին ձախապաշտները։

Ժամը 3·30էն սկսեալ տղաքներ եւ աղջիկներ կը հասնէին դէպի Տանֆէռ բայց անմիջապէս ետ կը մղուէին եւ ի վերջոյ կը համախմբուէին Պուլվառ Արակօ եւ հետզհետէ տողանցք կազմելով, թափօրը կը հասնէր Փօթերն տէ Փէօֆլիէ, Պուլվառ Քելլերմանի մօտ։ Պահ մը փորձ կ՚ըլլայ Սթատ Շառլէթի հաւաքուելու, բայց ոստիկանութիւնը արգելք կը հանդիսանայ։ Ցուցատախտակները, ամէն գոյն են, նոյն երգը կ՚երգեն․ «Անկցի՛ Տըպրէ օրէնքը, անկցի՛ բանակը, բանակը սպաննէ, կ՚ապականէ եւ... կը դարձնէ», տղաք ու աղջիկներ կը պոռան․ «Տըպրէ, Ֆոնթանէ, ժողովուրդը ձեր հաշիւը պիտի մաքրէ»։

Ցոյցերու պատասխանատուներ բանակցութիւններ կ՚ունենան ապահովութեան ուժերու հետ եւ համաձայնութիւն կը գոյանայ որ ցուցարարները ցրուին կամաց-կամաց։ Ցուցարարներու մէկ մասը «դաւաճանութիւն» կը նկատէ ղեկավարներու այս հաշտարար ոգին եւ այդ իսկ պատճառով բախումներ տեղի կ՚ունենան եւ պահ մը ամբողջ Պուլվառ Քելլերմանը արտասուաբեր ռումբերու ամպերուն մէջ կը կորսուի։ Բախումները երբեմն բուռն բնոյթ կ՚առնեն, 150 երիտասարդներ կը ձերբակալուին, ու երկու կողմերն ալ վիրաւորներ կ՚ըլլան բայց կարելի կ՚ըլլայ աւելի ծանրակշիռ բախումներու առաջքն առնել։

Հակասական բան մը կայ անշուշտ այս ցոյցին դրդապատճառին մէջ։ Իւնէֆը որ Ուսանողական Ազգ. Միութիւնն է, ինչպէս նաեւ ձախ կազմակերպութիւնները տարիներ շարունակ պահանջած են որ «քաղքենի դասակարգի այս առանձնաշնորհը, զինուորական ծառայութեան յետաձգումը (սիւրսի)», ջնջուի ու հիմա որ ջնջուած է, բողոքողները կ՚ըլլան նորէն ձախ տարրերը, ինչ որ առնուազն տրամաբանական չէ։

Պարզ է սակայն թէ դրդապատճառներէ աւելի պատրուակներ կը փնտռուին որոշ մթնոլորտ մը ստեղծելու համար երկրին մէջ եւ շատ հաւանական է որ ցուցարարներու մէկ կարեւոր մասն ալ չի գիտեր անգամ թէ ի՛նչ է «Տըպրէ օրէնքը» որուն դէմ կը բողոքէ։

Ցոյցեր եղած են նաեւ գաւառը, Մարսէյլ, Պորտօ, Թուլուզ, եւայլն։ Գործադուլի շարժումներն ալ կը տարածուին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ

Հինգշաբթի օր Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը մերժեց սահմանադրական բարեփոխում մը, որ Թոյլ պիտի տար երկու տարիով երկարաձգել Նախագահ Սունայի պաշտօնին ժամանակաշրջանը։ Այս բարեփոխումը միակ ելքն էր զոր կուսակցութիւնները գտած էին անելէն դուրս ելլելու համար, քանի եօթը քուէարկութենէ ետք կարելի չէր եղած Հանրապետութեան նախագահ մը ընտրել։

Այլեւս մէկ ճար կը մնայ կուսակցութիւններուն (գլխաւորաբար՝ Ատալէթ եւ Հալք) թեկնածու մը գտնել որ իրենցմէ զատ հաւանութիւնը ձեռք բերէ բանակին։ Այլապէս կասկած չկայ որ զինուորական պետական հարուած մը, որու առաջքն առնուեցաւ 15 օրէ, անխուսափելի կը դառնայ։

ՎԻԷԹՆԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ ՈՐ ՉԻ ՎԵՐՋԱՆԱՐ

Վիէթնամի հարցը «տագնապ» մը եւս կ՚արձանագրէ։ Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ուաշինկթըն որոշեց դադրեցնել ամերիկեան ուժերու պարպումի գործողութիւնը, որովհետեւ Հանոյ ամերիկացի գերիներու ազատ արձակման համար նոր ցանկ մը չէ ներկայացուցած։ Ուաշինկթըն պաշտօնապէս կը պահանջէ, որ Հանոյ ամերիկացի գերիներու «լրիւ» ցանկը ներկայացնէ։ Այդ ցանկին մէջ պէտք է գտնուին նաեւ Փաթէթ Լաօի (Լաոսի համայնավար ուժերը) մօտ գտնուող գերիներու անունները եւ բոլորին արձակման թուականն ու ժամը ճշդուի։

Ուաշինկթըն կը յիշեցնէ, թէ Քիսինկէր եւ Լը Տիւք Թօ իրենց խօսակցութիւններու ընթացքին համաձայնած էին, որ Լաոսի մէջ գերի բռնուած Ամերիկացիները եւս ազատ պիտի արձակուին։ Աւելցնենք, որ Ամերիկացիներու տեսակէտով, իրենց ուժերու պարպումը «համեմատական» պէտք է ըլլայ գերիներու ազատ արձակման հետ։ Ցարդ Հանոյ գերիներուն 75 առ հարիւրը ազատ արձակած է, իսկ Ամերիկացիք ալ նոյն տոկոսը ներկայացնող թիւով զինուոր հեռացուցած են զինադադարի կնքումէն ի վեր։ Այժմ 6·308 ամերիկացի զինուոր կը գտնուի Հարաւ. Վիէթնամի մէջ, որ համաձայն զինադադարի պայմանին մինչեւ յառաջիկայ Զորեքշաբթի պէտք է հեռանան հոնկէ։

Հանոյի համար Ուաշինկթընի նոր որոշումը ամերիկեան զինուորներու հեռացումի գործողութիւնը դադրեցնել «լուրջ հարց» մը կը ստեղծէ։ Ըստ Հիւս. Վիէթնամցիներուն՝ Փարիզի համաձայնագրին մէջ ոչ մէկ խօսք կայ ամերիկացի այն գերիներու մասին, որ Լաոս կը գտնուին։

Անկէ զատ ուրիշ հարց մըն ալ կայ։ Ուաշինկթըն կ՚ամբաստանէ Հանոյը, որ զինադադարէն ի վեր կարեւոր քանակութեամբ ռազմամթերք եւ զինուած ուժեր տեղափոխած է Հար. Վիէթնամ։

Փարիզի մէջ ալ քաղաքական խօսակցութիւնները՝ Սայկոնի եւ Առժամեայ Կառավարութեան միջեւ, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն կ՚արձանագրեն։ Սայկոն նախ կ՚ուզէ որ խօսուի Հանոյի ուժերու Հար. Վիէթնամ ներկայութեան մասին, մինչդեռ Առժամեայ Կառավարութիւնը օրակարգի առաջին հարց դարձնել կ՚ուզէ՝ «դիւանագիտական ազատութիւններու վերահաստատումը» Հար. Վիէթնամի մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախագահը՝ Լ. Սվոպոտա, վերընտրուեցաւ։ Սվոպոտա 77 տարեկան է։ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն զինք նշանակած էր իբրեւ «միակ թեկնածու»ն։ Սվոպոտա նախագահ ընտրուած էր 1968 Մարտ 30ին։ Խորհրդային յարձակումէն ետք միջամտած եւ արգելք հանդիսացած է, որ իր նախկին պաշտօնակիցները ձերբակալուին։

ՅՈՅՆ իշխանութիւնները փակեցին Աթէնքի «Փաթրաս» համալսարանը, որովհետեւ ուսանողական ցոյցեր տեղի ունեցած էին հոն։ Վերաբացումի համար թուական չեն ճշդած։ Համալսարանի ուսանողութեան թիւն է 2·300։

ՆՈԹԵՐ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՀԱՅԵՐԸ ԱՅՍՕՐ

Միթէ այսօր ալ Մուսա Լեռ դեռ Հայե՞ր կան։

Չէ՞ որ լման Սանճագը պարպուեցաւ 1939ին։

Ճիշդ է, 1939ին լման Սանճագը պարպուեցաւ Հայերէ, եւ Մուսա Լերան վեց գիւղերու փառապսակ ժողովուրդը նորէն ստիպուեցաւ բռնել արտագաղթի ճամբան, ի վերջոյ հաստատուելու համար Լիբանանի Այնճար դաշտավայրը։ Բայց բոլոր Մուսատաղցիները չգաղթեցին։ Վագըֆ գիւղի բնակչութեան մեծամասնութիւնը (շուրջ 250–300 հոգի) նախընտրեց մնալ պապենական հողին վրայ, իբրեւ պահապան՝ հերոսներու Յուշարձանին։

Եւ զարմանալի բան։ Աւելի քան 30 տարի անցած է, բայց կը մնայ թէ՛ Վագըֆ գիւղը, թէ՛ հայ հերոսներու Յուշարձանը անվթար, Թուրքին տիրապետութեան տակ։

Վագըֆ գիւղի բնակչութեան թիւը հազիւ թէ փոխուած է — միշտ 300ի վրայ։ Բայց զուտ հայաբնակ գիւղին մէջ ոչ մէկ այլազգի կայ։

Նոր սերունդը կը գաղթէ Պոլիս, լեցնելով Պոլսոյ հայ վարժարանները ուշիմ եւ կարող աշակերտներով։ Այս փոքրիկ գիւղէն Պոլիս ներկայիս կը գտնուին շուրջ երեսուն ուսանողներ։

Գիւղը ունի Ս. Աստուածածնի նուիրուած եկեղեցի մը, առաջնորդը՝ Տէր Ղեւոնդ Քհնյ. Գարթունեան։

Նախակրթարան – դպրոցը դժբախտաբար միայն թրքերէն է։ Եթէ հայերէն չէ եղած սկիզբէն՝ այդ ցաւալի արդիւնքն է ազգային մարմիններու անհոգութեան։ Պոլսոյ Գարեգին պատրիարքը, որ 1953ին հիմնեց Դպրեվանքը՝ գաւառի Հայութեան համար, մեծապէս պիտի աւաղէր յետոյ այն անդառնալի կորսուած առիթը։

Մուսա Լերան պարպուած միւս գիւղերը լեցուած են անմիջապէս Եւկոսլաւիայէն ներգաղթած Տաճիկներով։ Սակայն, Վագըֆ գիւղի ջիջերը կրցած են յաջողցնել պետական օրէնք մը, որով անհնարին կը դառնայ ոչ-Հայերու գիւղին մէջ հաստատուիլը։

Ժողովուրդը կը խօսի իր հին ֆիատըրկ բարբառը, բայց եւ նոյնքան կը տիրէ գրական հայերէնի։ Այն քիչերը, որոնք առիթ չունին հայկական դպրոց այցելելու Պոլիս, հայերէն կը սորվին տունը։

Կառավարական շրջանակները նկատի ունենալով, որ ամբողջ շրջապատը լի է արաբախօս տարրերով, հայկական փոքրիկ եւ անվնաս գիւղի մը գոյութիւնը կը նկատեն բարերար հակազդեցութիւն եւ կարելի է ըսել՝ Վագըֆի հանդէպ կը տածեն «համակրական» կեցուածք։

Մուսա Լերան Համբաւաւոր Յուշարձանը մինչեւ օրս դեռ կանգուն կը մնայ, եւ ամէն տարի, Վագըֆցիները ուխտի կ՚երթան այնտեղ, Հերոսամարտի դաշտը։

Վագըֆցիները մեծամասնութեամբ կը զբաղին պարտիզպանութեամբ եւ Թուրքիոյ 4000 գիւղերուն մէջ, կը ներկայացնեն «տիպար գիւղը» — այնպէս արտայայտուեցան Պոլսոյ համալսարանէն խումբ մը Թուրք ազգագիրներ եւ ընկերաբաններ, որոնք 1964–1965ին այցելեցին Մուսա Լեռ, կենդանի – վաւերագրական բազմաթիւ լուսանկարներ առին, ժապաւէններու վերածեցին եւ, յետոյ, Պոլսոյ համալսարանին մէջ դասախօսութիւններով եւ առանձին հրատարակութեամբ ներկայացուցին հանրութեան։

Բայց աւաղ, Մուսա Լերան Վագըֆ գիւղը, դրացի, բայց սուրիական սահմանէն ներս գտնուող Քեսապի հետ միակ գիւղն է, որ իր պապենական հողին վրայ մնացած է իբրեւ զուտ հայկական, այնպէս՝ ինչպէս հի՛ն երանելի օրերուն։

«Ազդակ» ՍԻՄՈՆ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 20)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ

Երեւանի «Յ. Պարոնեան» երաժշտական – կատակերգութեան թատրոնին մէջ առաջին անգամ ըլլալով բեմադրուած է Միշէլ Սերոյի «Մաման, պապան եւ միւսները...» կատակերգութիւնը։ Զայն թարգմանած է Խաչատուր Ասադեան։ Բեմադիրն է Անդրանիկ Գամչեան։

×

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ՝ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԵՄԱԴԻՐ

Թամար Լիսիցեան, որ տարիներ Իտալիա գտնուած է, իբրեւ Մոսկուայի «Սոյուզէքսփորթֆիլմի» ներկայացուցիչ, բազմաթիւ ժապաւէններ պատրաստած է՝ «Իտալական Օրագիր», «Սոմպրերօ», եւայլն։

×

«ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՀՆՉԻՒՆՆԵՐ»

Հայաստանի երգահաններու Տան սրահին մէջ, «Հայրենաբաղձ հնչիւններ» անունով նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է։ Ասիկա 13րդ նուագահանդէսն է եղած այդ շարքին։ Կազմակերպիչն է Ցիցիլիա Բրուտեան։ Ձեռնարկը ծնունդ առած է 1961ին։

Այս նուագահանդէսին Երեւանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով նուագուած են հետեւեալ կտորները՝ Ալան Յովհաննէսի (Մ. Նահանգներ) սոնաթը երկու օ պուայի եւ երգէոնի համար, Աւետիս Ճամպազեանի (Աւստրիա) փողային քնթէթը, Պօղոս Ճելալեանի (Լիբանան) դաշնակի սոնաթը։ Նուագուած են նաեւ Լոռիս Ճգնաւորեանի (Պարսկաստան), Ռուբէն Գրիգորեանի եւ Ալիս Սիրունեանի (Մ. Նահանգներ) Լուսինէ Պագըքի (Գերմանիա), Սիրվարդ Կարա-Մանուկի (Թուրքիա) յօրինումները։

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻՑ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժամանակաշրջանի ամենահիմնական ու համընդհանուր միտումը, որ ուղղութիւն ու շարժում է տալիս սփիւռքի հաւաքական կամքի բոլոր մասերին, ինչպէս ուղեղը մարմնի անդամներին, հայապահպանութեան, ազգապահպանութեան ու դեմոկրատիզմի ոգին է: Ազգը պահել, պահպանել, որպէսզի Հայութիւնը շնչի ու ապրի ազատ, դեմոկրատական պայմաններում: Ահա այն իդէալը, որի վրայ կենտրոնաձգւում են առօրեայ կեանքի գործառնութիւնները, ինչպէս արուեստի ստեղծագործական բարձրագոյն ներշնչումները: Այս սրբազան դրօշի տակ գալիս ու խոնարհւում են գրականութեան բոլոր տարատեսակ ու տարասփիւռ արտադրութիւնները: Ամենահներից մինչեւ նորագոյն սկսնակները վտանգի դէմ հակազդեցութեան այս ոգով գրահապատուած՝ զինուորագրւում են սպասարկելու այդ իդէալին: Օշականը, Թէքէեանը, Կ. Զարեանը՝ հա՛յ ոգուն կառչած, նրա սրբազան ու ազնուագոյն պաշտամունքն են նուիրագործում: Աւելի երիտասարդները, այդ մտահոգութեան միւս երեսի վրայ, ամենամերձաւոր ոդեկցութեան մէջ, կորած հայրենիքի աւանդոյթներն են ոգեկոչում, վաղնջական բարքերի քաղցր ու սրտայոյզ յիշատակները գաւառական կեանքի այնքան բնատոհմիկ միջավայրով ու կենցաղով: Հայրենի տունն ու երդիքը, ծուխն ու ու ծխանին, գոմն ու հոտը, հողն ու ջուրը, նահապետական կեանքի պարզ ու սրտառուչ հովուերգականութեամբ: Թլկատինցին ու Ռ. Զարդարեանն իրենց դասական արուեստի գեղեցկութիւններով վերապրում ու անմահանում են Համաստեղի այնքան չքնաղ արուեստում, որի զունավառումները արտացոլւում են Վ. Հայկի, Բ. Նուրիկեանի եւ Մնձուրիի գործերում: Հայութեան այս կարօտը աւելի քան սրտառուչ է ամերիկեան աշխարհի արտադրական ու տնտեսական մրցավազքի թոհուբոհի մէջ, ուր թւում է, որ հալչում ու կլանւում է հոգու ամէն մի թռիչ երազ՝ գործարանական կեանքի քուրաներում: Հայ մարդու սէրն ու հայրենիքի կարօտը, սփիւռքահայ գրականութեան հոգեյատակը կարմիր թելի նման անցնում են բոլոր այլազան ու տարանման ստեղծագործութիւնների միջից: Միշտ եւ ամենուրեք հայ մարդու ճակատագրի առեղծուածն է, որ վերծանւում է: Ու տեսնում ենք, փոխանակ «յոռետեսութեան», ճիշդ ընդհակառակն, լաւատես աշխարհզգացողութիւնն է, որ ցաւման ու պայքարի տրամադրութիւններ է հրահրում ու ապրելու վճռականութիւնը հակադրում է տառապանքին ու ցաւին: Եւ, վերջապէս, Հայի եւ Հայութեան պրոբլեմատիկ հարցն է, որ ծառանում է իբրեւ գոյապահպանման պատնէշ գրողների առջեւ, լինեն նրանք հին կեանքը ոգեկոչողներ, թէ նոր կեանքը սեւեռողներ:

Արդարեւ, վէրքերը դարմանուած են, եւ սփիւռքահայութիւնը ձգտում է վերագտնել ինքն իրեն: 30ական թուականներին առողջացած ու կենսունակ սփիւռքը անհերքելի իրողութիւն է արդէն, նոյնիսկ Ֆրանսիայի մէջ, որ Հայութեան հաւաքական գոյութեան այնքան վտանգներով լի միջավայրն է: Եւ հէնց այդ միջավայրում է, որ նոր սերնդի ջանքերով սփիւռքի գրականութիւնը հաղորդակից է դառնում արուեստի ու մտածողութեան ժամանակակից նորագոյն հոսանքներին ու գրական բարձրագոյն հանդանակներին: Բանաստեղծութիւնն ու արձակը նորոգւում են ինչպէս ձեւի նորութիւններով, երանգների ճոխութեամբ ու գոյների բազմազանութեամբ, այնպէս եւ խորքը հարստանում է հասարակական, փիլիսոփայական ու քաղաքական մտքի հետաքրքրութիւններով: Այնտեղ է Շահնուրը, սփիւռքի գրականութեան ամէնից աւելի ինքնատիպ, ողջամիտ, ազատախոհ, թափանցող, զգաստ ու հաւասարակշիռ միտքը, այնտեղ են Զարեհ Որբունին, Հրաչ Զարդարեանը, Բիւզանդ Թոփալեանը, Վազգէն Շուշանեանը, Նիկողոս Սարաֆեանը, Ա. Սեման (Գեղամ Աթմաճեան), Մարի Աթմաճեանը, Միսաք Մանուշեանը եւ բազմաթիւ այլ գրողներ:

Ուրիշ հարց է, թէ Ֆրանսիայում աւելի ցայտուն է արտայայտուել նոր միջավայրի ու կեանքի նոր պայմանների հետ Հայութեան ինքնուրոյնութեան բախումը, հետեւաբար եւ ձուլման վտանգը: Շահնուրը առաջին խրատեւ ու քաջարի հեղինակն էր, որ ահազանգեց այդ վտանգը: Բայց վտանգը դեռեւս յուսահատութիւն ու պարտութիւն չէր նշանակում: Ուստի եւ Շահնուրը ողբասաց չէր: «Նահանջը», վտանգի այդ իրողութիւնը հաստատելով հանդերձ, վտանգի դէմ պատնէշուելու առաջարկութիւն էր: Նրմանապէս ողբերգակներ չէին Զարդարեանը, Շուշանեանը եւ ուրիշներ, որոնք հակառակ իրենց վշտերին ու յուսախաբութիւնը, ցաւերն ու դառնութիւնները աղաղակելու տրամադրութեան, երբեք չէին ընկել յոռետեսութեան գիրկը: Հաւաքական հոգեբանութիւնը առողջ էր եւ կուլ չէր գնում հոսանքին, այլ պատնէշւում նրա դէմ:

«Հայ ժողովրդի պատմութեան» ութերորդ հատորի Ե. բաժինը սփիւռքահայութեան վերջին քսանամեակին յատկացուած մասն է (1945–1965):

Այս հատորում արդէն Սփիւռքահայութեան հասարակական – քաղաքական կեանքի պատկերը իր մշակութային գործունէութեամբ նկարագրւում է աւելի լայն շրջանակով: Եւ դա բնական է: Որովհետեւ այս ժամանակաշրջանը տարբերւում է նախորդից: Եթէ կանխող ժամանակաշրջանում սփիւռքահայութիւնը գաղթօջախներում հաստատման ու ամրացման սկզբնական շրջանն էր ապրում, ապա՝ այս ժամանակաշրջանում մտնում է արդէն գործունէութեան բնական ծիրի, այսինքն՝ իր մտաւոր եւ հոգեւոր ուժերի արգասաւորման հունի մէջ: Ուստի՝ հեղինակները սփիւռքի հայաբնակ կենտրոնների հայկական կեանքը, կենցաղը, ներքին ու արտաքին քաղաքական ու ազգային հակամարտութիւնները ներկայացնելուց յետոյ անցնում են մշակութային գործունէութեան նկարագրութեան: Այս ժամանակաշրջանի յատկանշական երեւոյթը սփիւռքահայութեան համար մայր հայրենիքի հետ ունեցած յարաբերութիւնները, փոխադարձ շփումն ու հաղորդակցութիւնն են: Այս տեսակէտից, ինչպէս նշւում է իրաւամբ, սփիւռքը իր ոգեւորութիւնն ու ներշնչումները ստանում է մայր հայրենիքից ու նրա առաջադիմութիւնից եւ կանգնում գաղափարապէս աւելի ամրակայուն գետնի վրայ: Իսկ միւս կողմից, ինչպէս նկատում է ընթերցողը, սփիւռքի այս ժամանակաշրջանը նախորդի համեմատութեամբ աւելի բարդացած էտապ է՝ տնտեսութեան, մշակոյթի ու ազգային կեանքի վերելքի տեսակէտից: Ճշմարիտ է, որ Ֆրանսիան, Ամերիկան, Լատինական Ամերիկայի որոշ երկրներ շարունակում են Հայութեան համար ձուլման վտանգը պահպանել դեռեւս: Բայց միւս ցամաքամասերում սփիւռքահայութեան արձանագրած յաջողութիւնները կեանքի տարբեր բնագաւառներում վկայում են նրա ծաղկեալ դրութիւնն ու կենսունակութիւնը: Բաւական է յիշել հատորում արձանագրուած այն փաստը, որ 1961 թուականին սփիւռքում լոյս է տեսել 134 անուն պարբերական, որից 16ը՝ օրաթերթ, 5ը՝ եռօրեայ, 24ը՝ շաբաթաթերթ, 41ը՝ ամսագիր, իսկ 45ը՝ այլ պարբերականութիւն ունեցող (եռամսեայ, կիսամսեայ, տարեգիրք) հրատարակութիւններ:

Իսկ ինչ վերաբերում է դպրոցական ցանցին, այսինքն՝ կրթական եւ ուսումնական օջախներին, պատկերն աւելի քան ապշեցուցիչ է: Իրանում ապրող 20 հազար հայ երեխաներ ընդգրկուած են 57 դպրոցներում: Սիրիայում գործում են 73, իսկ Լիբանանում՝ 70 հայկական դպրոց՝ 20 հազար աշակերտութեամբ:

Երկու մեծ պատերազմների միջեւ ընկած ժամանակաշրջանները տարբերւում են իրարից քաղաքական, հասարակական եւ հոգեբանական ուրոյն երեւոյթներով ու յատկանիշներով: Ըստ այդմ էլ, գրողներին թուարկելուց եւ նրանց համառօտակի բնութագրելուց առաջ, անհրաժեշտ է այդ գործօններով պայմանաւորուած ժամանակաշրջանն ուրուագծել: Այսինքն՝ նկարագրել պատմական նոր դէպքերի ու իրադարձութիւնների հիման վրայ առաջացած ազգային նոր մթնոլորտը: Անտարակուսելի է, որ համաշխարհային երկրորդ պատերազմը շատ բան վերիվայր շրջեց մարդկանց կեանքում, ինչպէս նրանց գաղափարական աշխարհում: Դրա անդրադարձումը աւելի խորապէս զգացուեց հայ սփիւռքի հաւաքական կեանքում, ուր նոր ձգտումներ ու նոր իդէալներ երեւան եկան: Հայ մարդու հոգեկան աշխարհը փոփոխուեց ու երէկուայ դաւանութիւնները համարուեցին հին ու ժամանակավրէպ: Հայրենիքի ու Հայութեան նոր յոյզեր ու հասկացողութիւններ առաջացան: Հայրենադարձութեան համընդհանուր շարժումը (1946) սփիւռքը դուրս հանեց իր պատեանից եւ վաղնջական երազների՝ շրջապատից: Նոր հայրենիքի իրականութիւնը համարուեց սփիւռքահայ կեանքի հորիզոնում իբրեւ հին երազների նոր մարմնաւորում եւ իր ուժի ձգողականութեան տակ առաւ սփիւռքի հաւաքական մակընթացութեան շարժումը: Դրան նպաստելու եկան սփիւռքահայութեան ապրած երկրների ներքին քաղաքական զարթօնքի շարժումները՝ միջազգային քաղաքականութեան տեղաշարժերի հետ կապուած: Ազգային անկախութեան ձգտումները, ժողովուրդների ազատ ինքնորոշման իրաւունքները, գաղութարարութեան դէմ պայքարը յետպատերազմեան ժամանակաշրջանի ամենաբնորոշ խմորումներն էին, որոնք չէին կարող չանդրադառնալ գրողների ու գրականութեան վրայ: Եւ հետեւաբար, քաղաքական ու պատմական այս բուռն վերադարթնումներով է յատկանշւում յետպատերազմեան ժամանակաշրջանի քսանամեակը նրան նախորդող քսանամեակից, որ կարծես սփիւռքի համար խաղաղ ապաքինման ու տեղաւորման ժամանակաշրջան էր: Ուստի՝ սփիւռքի գրականութեան այս վերջին շրջանը պէտք է տուէր պատմական այս նոր իրականութեան ֆոնի վրայ: Մինչդեռ, դժբախտաբար, այստեղ հինն ու նորը, անցեալն ու ներկան, իրենց պարբերականացմամբ ու մեթոդական դասակարգմամբ, իրար են խառնուել: Յիշատակւում են արդէն իսկ յիշատակուածները առանց նոր շարժառիթների, եւ երեսնական թուականների մէջ գեղեցիկ հեղինակները կրկնւում են նաեւ այս ժամանակաշրջանում: Օրինակ՝ Համաստեղ, Վ. Հայկ, Բ. Նուրիկեան, Ա. Անդրէասեան, Կ. Սիտալ, Հ. Գուլամ-

---

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

ՑՈՒՐՏ, ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ, ԽԱՒԱՐ

Գրեթէ միշտ, սկիզբի օրերուն է որ դժուար է անօթութեան դիմանալ: Երբ մէկը միմիայն կտոր մը հաց ունի իբր ուտելիք, անհաւոր կերպով կը տառապի առաջին օրը: Բայց քիչ քիչ տառապանքը կը սկսի չքանալ, տեղը տալով մռայլ ու ընկճուած վիճակի մը եւ տկարութեան մը որ արագօրէն կը զարգանայ: Ինչ որ կարող էինք ընել երէկ, այսօր այլեւս չենք կրնար, սանդուխը շատ ցից կը թուի բարձրանալու համար, փայտը շատ կարծր՝ կոտրելու, իսկ դարանը շատ բարձր՝ հասնելու համար: Ամէն նոր օր տկարութիւնը ալ աւելի կը շեշտուի, բայց միտքը միշտ պայծառ կը մնայ: Մենք մեզ կը դիտենք կարծես հեռուէն կատարելապէս գիտակից մեր շուրջ անցած դարձէն, բայց այլեւս անկարող՝ հակազդելու որեւէ բանի: Մարմինը կը ձեւափոխուի, սրունքները կը սկսին լուցկիի նմանիլ, բազուկները վար՝ կ'իյնան, իսկ ստինքները պարպուած պարկերու տեսքը կ'առնեն: Երբեմն ալ հակառակը կը պատահի եւ կը սկսինք ուռիլ: Կօշիկները այլեւս անտանելի են, այտերը կ'ուռին, վիզը այն աստիճան կ'ընդլայնի որ այլեւս չենք կրնար կոճկել մեր օձիքը: Լենինկրատի բնակչութեան կէսը այսպէս կը հիւծէր, իսկ միւս կէսն ալ արագօրէն կ'ուռէր:

Մարդիկ սկսած էին իրենց ստամոքսը լեցնել պատահական բաներով: Պատերու թուղթերը կը հանէին, եւ կ'ուտէին անոնց խէժերը, որովհետեւ անոնց համար կ'ըսուէր թէ գետնախնձորի ալիւրով են պատրաստուած: Ոմանք թուղթը ամբողջութեամբ կ'ուտէին: Աւելի վերջ սկսան գաճն ալ ուտել: Փողոցներուն մէջ շուներու թիւը նուազեցաւ: Պաւլով, պարենաւորումի մասնագէտը յարատեւ զօրաշարժի մը լծուած էր, գտնելու համար այն ինչ որ կարելի էր ուտել: Նախ եւ առաջ սկսաւ քննութիւն կատարել Պէտաեւի մթերանոցներուն աւերակներուն մէջ, եւ հողէն դուրս հանեցին 900 թոն շաքար եւ հազար թոն ալիւր առաւել կամ նուազ խանձած վիճակի մէջ: Փակուած գարեջրատուներուն մէջ գտաւ 8000 թոն ծլաղարի (գարեջուրի պատրաստութեան մէջ գործածուող գարի) զոր խառնեց ալիւրի հետ հաց պատրաստելու համար անկէ: 5000 թոն վարսակը որ պահուած էր ձիերուն համար, բռնագրաւուեցաւ, ձիերը մեռան եւ կամ սպաննուեցան: Քիմիաբանները յաջողեցան մայրիի ոստուքէն պատրաստել տեսակ մը ուտուելիք, փայտի փոշի: Ան ալ խառնուեցաւ հացի պատրաստութեան մէջ, եւ պաշարումի ամբողջ տեւողութեան Լենինկրատի բնակչութիւնը շուրջ 16.000 թոն սպառեց անկէ:

Միւս կողմէ քաղաքը պաշար կը ստանար նաեւ Լատոկայի լճին վրայէն, տափանաւերու եւ բեռնամբարձ նաւերու օգնութեամբ: Բայց սկիզբէն իսկ երթեւեկը դժուարութեան բախեցաւ: Առաջին 30 օրերուն Լենինկրատ 9.800 թոն ուտելիք ստացաւ, մինչ միմիայն Օգոստոս ամսուան մէջ ալիւրի օրական սպառումը 1100 թոն եղած էր: Նաւարկութիւնը 16 ժամերու կը կարօտէր եւ փոխադրանաւերը մօտէն կը լրտեսուէին գերմանական ռմբաձիգներուն կողմէ: Նոյեմբերի սկիզբը, 49 նաւերէն 7 հատը մնացած էր միայն, մինչ դեռ անդին, լիճին միւս կողմը, արմտիքի թանկագին պաշարը, անօգուտ, դիզուած, կը սպասէր մթերանոցներուն մէջ:

Հոկտեմբեր 14ին, մէկ քանի փաթիլ ձիւն ինկաւ երկինքէն: Հինէն ի վեր Լենինկրատի մէջ սովորութիւն եղած էր տօնելու ձմեռուան այդ առաջին յայտնութիւնը, քանի որ քաղաքը կը նկատուէր ձիւնի եւ սառի մայրաքաղաքը: Բայց այս անգամ ցուրտը շատ դառն մտածումներ կը բերէր նաեւ իրեն հետ:

Նոյեմբերին արդէն իսկ պատահեցան բաւական թիւով մահեր որոնք լոկ անօթութեան արդիւնք չէին: Ծերունիները կամաց կամաց սկսած էին մեռնիլ զանազան տկարութիւններէ հիւծած: Աւելի երիտասարդները զոհը կ'ըլլային թոքախտի, կրիփի, փորհարութեան եւ կամ որեւէ ուրիշ հիւանդութեան մը: «Մեռնիլը այնքա՛ն դիւրին է այսօր, կը գրէր Ելենա Սքրիապին իր օրագրին մէջ, մարդ պարզապէս կը սկսի անտարբեր դառնալ շուրջի բոլոր բաներուն հանդէպ, յետոյ կ'երկարի անկողնին վրայ, եւ այլեւս ոտքի չելլեր»:

Կը մօտենար Նոյեմբեր 7ը, Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տարեդարձի օրը:

Ամբողջ Ռուսիա սովորութիւնը ունէր այդ օրը տօնելու վոտքայով, գինիով, հնդկահաւով, խոզի ճարպով ու զանազան աղանդերներով:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(16 – Շար.)

ջեան եւ ուրիշներ: Բայց չի բացատրւում (իսկ եթէ բացատրւում է, ապա՝ շատ թռուցիկ ու հպանցիկ), թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչ անհրաժեշտութեամբ նրանք յիշատակւում են վերջին ժամանակաշրջանի գրողների շարքում: Միեւնոյն մօտեցումը՝ նաեւ ֆրանսահայ գրականութեան համար: Յիշատակուած անուններից Հր. Զարդարեանը, Որբունին, Բ. Թօփալ–եանը առաջին պատերազմից անմիջապէս յետոյ ֆրանսահայ նոր սերնդի գրողներ էին: Նրանց երկարաձգումը այս ժամանակաշրջանում ինչո՞վ է արդարանում: Նշանակալից է, որ Արշակ Չօպանեանը երկու հատորում էլ յիշատակւում է իր «ծանրակշիռ տեղում»: Բայց երբեք ընթերցողը կոնկրէտ պատկերացում չի կարողանում կազմել այս մեծ մարդու մասին: Մի՞թէ պարզ չէ, որ նրա գրական արժէքների ու գրականութեանը մատուցած ծառայութիւնների բացայայտումից պէտք է պատմական արժէքաւորում ստանար նրա մեծ դէմքը: Մինչ Չօպան–եանը բոլոր դէպքերում էլ մնում է սոսկ յիշատակուած անուն:

Բայց այստեղ, հէնց այս կէտում էլ առաջանում է մի կարեւոր հարց:

Ներկայացուած անունների ու դէմքերի ընտրութիւնը ի՞նչ սկզբունքի եւ ի՞նչ չափանիշի վրայ է կատարուած: Գրողի ի՞նչ արժանիքներն են հաշուի առնուել ընդհանրապէս:

Ֆրանսահայ հեղինակներից մեզ ներ–կայացւում են՝ Վ. Մալէզեան, Ենովք Արմէն, Անոյիս (Եփիմէ Աւետիսեան), Լ. Մեսրոպ: Բայց նրանք ի՞նչ կապ ունեն վերջին քառամեայ ժամանակաշրջանի սփիւռքահայ գրականութեան հետ: Եթէ այդպիսի երկրորդական, երրոր–դական գրողները յիշատակուէին, ապա նրանց անուանացանկը հարիւրների կը հասնէր:

Շատ աժգոյն է ֆրանսահայ գրակա–նութեան պատկերը: Նախորդ սերնդից հաշուի են առնուել Վահէ Վահեանն ու Ան. Ծառուկեանը: Իսկ նոյն սերնդից Սմբատ Փանոսեանը, չգիտենք ինչո՞ւ, աւելի յետոյ է դցուել: Ժամանակաշրջանի սերնդից յիշատակւում են՝ Գ. Ադդարեան, Ա. Դարեան, Հ. Գանդրունի: Տեսնում ենք, ընտրութիւնների մէջ կայուն սկզբունք չկայ:

Մի այնպիսի լուրջ հրատարակութիւն, ինչպիսին է գիտութիւնների ակադեմիայի հեղինակութեամբ լոյս տեսնող «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» ընդարձակ ու լայնածաւալ ուծհատորեակը, պարտաւորեցնում է առաջին հերթին, իր իսկ անուան հեղինակութեան համար, մտահոգուել գործի որակով: Գործի գիտակա–նութեան ցուցանիշը չափանիշների վա–ւերականութեան եւ մանաւանդ սկզբունքայնութեան մէջ:

Գ. ՀԱՅՐՏԵԱՆ

«Սովետական Գրականութիւն»
Փետր. 1973

Անժէլ Կարապետեանի երգահանդէսը

———o———

ԼԻՈՆ.— Վեց տարի առաջ Անժէլ Կարապետեան, Լիոնի Երաժշտանոցի ուսումնաշրջանի աւարտին, երգահանդէս մը կուտար Մոլիէռ սրահին մէջ: Հոն էր կրկին որ ժամադրութիւն տուած է Լիոնի հասարակութեան, Մարտ 10ի րիկունը, վեց տարի կատարելագործելէ ետք իր թեքնիքը Վիէննայի մէջ:

Ունկնդիրը հաճոյքով նկատեց այս երիտասարդ երգչուհիին ձեռք բերած յառաջդիմութիւնները: Իր անոյշ ձայնով, մասնագիտացած մեղեդիներու մէջ, Անժէլ Կարապետեան իր յայտագրին մէջ նախ մեծարանքի բաժին մը ունէր գերման եւ աւստրիական երգացանկին: Յաջորդաբար լսեցինք Շուպէրթ, Վոլֆ, Մոցարթ ու ֆրանսացի մեծ յօրինող մը՝ Տրպիւսի:

Յայտագրին Բ. մասը նուիրուած էր Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալեմշահի:

Անժէլ Կարապետեան այս կտորները մեկնաբանեց նրբութեամբ եւ երաժշտական հասկացողութեամբ, մանաւանդ քնքոյշ անցքերուն մէջ, ուր երգչուհին կատարեալ է:

Հասարակութիւնը իր ծափերով արդար գնահատանքը արտայայտեց, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող՝ Ալեքս Սիրանոսեանի, որ Ռոմանի Երաժշտանոցի տնօրէնն է:

Սեւ կէտ մը կար սակայն, զոր պէտք է մատնանշել: Ներկաներու թիւը մեծ չէր եւ նախապէս ոչ մէկ ռոմսակ ծախուած էր:

Անժէլ Կարապետեան 15 օր արձակուրդ առած էր լաւագոյնս պատրաստելու համար իր երգահանդէսը եւ այս զոհողութիւնը իր հատուցումը չգտաւ: Անոնք, որ տարիներու ընթացքին հայկական հանդէսներու մէջ առիթն ունեցած են տեսնելու այս երկու արուեստագէտները, որոնք երբեք չեն խնայած իրենց մասնակցութիւնը, պարտէին իրենց քաջալերանքը բերել: Եւ օր մը չզարմանանք եթէ մեր լաւագոյն ուժերը մեզմէ հեռանան: Հարկ էր չեշտել այս կէտը:

Ա. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

———o———

Ինչպէս գիտենք բոլորս ալ, շատ երկար տարիներէ ի վեր Ֆրանս. Կապոյտ Խաչի կազմակերպութիւնը իր յարակից մասնաճիւղերով նկատելի տեղ մը կը գրաւէ հայ հասարակութեան տարած–քին վրայ աչքառու գործունէութեամբ:

Ան կ՚աշխատի ողի ի բռին օգտակար ըլլալ բարենպատակ ձեռնարկներով. կը դարմանէ հիւանդներ, կ՚այցելէ ծերու–րուն, դպրոցներ կը բանայ, մղում կուտայ հայ լեզուի զարգացման, ժիւռայի բարձունքին վրայ ունեցած իր կալուածին կայանը հայեցի ջերմ մթնոլորտի մը մէջ հոգեկան հաճելի վայելք մը կուտայ երախաներուն, մէկ խօսքով՝ Կապ. Խաչը ամէն տեղ է բարերար հրեշտակի մը պէս:

«Յառաջ»ի վերջին էջերուն մէջ աննըշմար չեն անցնիր Կապ. Խաչի սարքած հանդէսներն ու հաւաքոյթները, որոնք կը ձգտին հայապահպանման գործին նըպաստել համախմբելով Հայերը, միեւ–նոյն ատեն ապահովելու նիւթական միջոցներ ի նպաստ իրենց միութեան: Գովելի աշխատանք իսկապէս:

Մարտ 11ի կիրակնօրեայ հանդէսը եկաւ ապացուցանելու որ Սեւրանցի Հայը գիտէ իր ազգ. գիտակցութեան ոգին վառ պահել, Հայ ապրիլ ձեռք ձեռքի հաշտարար ոգիով:

Քաղաքապետարանի սրահը լեցուն էր Փարիզէն եւ արուարձաններէն եկող Ֆրանսացի եւ հայ ազգայիններով: Ներկայ էր տեղւոյն համակրելի քաղաքապետը իր ընտանիքով: Հոն էր Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Օր. Առաքելեանը, որ քանի մը խօսքերով բացատրեց Կապոյտ Խաչի օգտաշատ դերը կարօտ ազգակիցներու կողքին՝ եւ շեշտեց կայանի յարակից շէնքի մը կառուցման անհրաժեշտութիւնը ու կոչ ըրաւ հասարակութեան որ զօրավիգ կանգնին իրենց կողքին նիւթապէս օգնեն սոյն կարեւոր ձեռնարկին, որպէսզի շէնքը շուտ ընդ փոյթ բարձրանայ կարեւոր թիւով երախաներ ընդունելու համար:

Մեր բեմերու զարդը եղող «Պեակ» նըւագախումբը չէնշող երգերով սրահը թնդացուց ծափերու տարափին տակ:

Նայիրի պարախումբէն շնորհալի Օր. Անահիտ իր ձեռնադաշնակով միմիտ մանուկի մը զուարճութեամբ՝ պարզ եւ անսեթեւեթ, հայկական փունջ մը երգելով զուարթ տպաւորութեամբ լեցուց սրահը, մանաւանդ իր վերջին «Կոմիտաս Կաքաւիկ»ը ինչպէս ըսաւ ինք, թէ՛ խանդավառեց եւ թէ յուզեց բոլորը հին յիշատակներու անդրադարձումով. կ՚արժէ շնորհաւորել զինքը:

Պր. Պուրնութեանի Նայիրի պարախումբին նազելաճեմ օրիորդներն ու թըխորակ, կայտառ մանչուկները իրենց հայկ. նախշուն տարազներով եւ համաչափ կշռոյթով պարեցին կարգ մը հայկ. լեռնային եւ այլ պարեր, բոլորն ալ արժանացան ներկաներու գնահատութեան եւ բուռն ծափահարութեանց:

Քանի մը վայրկեան դադարէ վերջ սկըսաւ հանդէսին երկրորդ մասը: Սեղանները բացուեցան, աւանդական ուտելիքներ եւ զանազան խմիչքներ. անդամուհիները մրջիւններու արագութեամբ սպասարկեցին զոհ ձգելով բոլորը: Եւրոպական պարերու կարգին տեղ գրաւեցին շուրջպարերն ալ որոնք նման ծովու ալիքներու, հետզհետէ ընդարձակուելով խրախճանքը իր գագաթնակէտին հասցուցին:

Գովելի են նոր վարչութեան երիտասարդ անդամուհիները որոնք գիտակից իրենց պատասխանատուութեան՝ բծախնդրօրէն ամէն ջանք ի գործ դրած էին հաճելի հանդէս մը սարքելու, մէկ խօսքով հասարակութիւնը գոհ տպաւորութեան տակ կէս գիշերին մեկնեցաւ ուրախ զուարթ բացագանչութիւններով:

Արդարացի է ըսել որ Սեւրանի մասնաճիւղը իր հանդէսներու շարքին երկար տարիներէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը 30 աշակերտներով, կարող ուսուցչուհիի մը ղեկավարութեան տակ:

Յետադարձ ակնարկով մը հոս պարտք կը սեպեմ յիշատակելու որ 1948ին Կապ. Խաչի Շրջանային Վարչութեան ան–նկուն ատենապետուհի Տիկին Միսաքեանի եւ Սեւրանի Կ. Խաչի վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Վերժին Յովհաննէսեանի եւ ողբ. Տիկ. Անոյշ Քէօսէեանի ու քանի մը անձնուէր անդամուհիներու նախաձեռնութեամբ հայ դպրոցի հիմը դրուեցաւ Սեւրանի մէջ 25 աշակերտներով: Ողբ. Տիկին Միսաքեան գիս դրաւ այդ ուսուցչական պաշտօնին գլուխը եւ տեղւոյն անձնուէր անդամուհիներու հետ միասնաբար հինգ տարուան բեղուն շրջան մը բոլորեցինք եւ դպրոցը մինչեւ այսօր կը քալէ առանց ընդհատումի, դպրոցը ունի նաեւ իր սկաուտական խումբը:

Փակելէ առաջ երկու խօսք եւս: Երիտասարդ նոր վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը յղացեր էր՝ հանդստեան կոչուած յոգնաբեկ անդամուհիները պատուոյ սեղանի մը շուրջ համախմբելու իբրեւ Միութեան պատուոյ անդամներ:

Գովելի եւ երախտագիտական յարգանք:

Հարկ է որ այս պարագան օրինակ ըլլայ կարգ մը միութեանց:

ՀՌ. ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻՒՆ մէջ գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի 20րդ պատգամաւորական ժողովը: Շրջանային վարչութեան անդամ ընտրուած են՝ Յովհաննէս Շահինեան, Տօքթ. Միսաք Արզումանեան, Տօքթ. Յարութիւն Գազանճեան, Վարդգէս Ալաջաջեան, Յովհ. Տէր-Յարութիւնեան, Բիւզանդ Թորիկեան, Կարօ Պետրոսեան, Վահէ Դանիէլեան եւ Յակոբ Համամճեան:

ՊՈԼԻՍ այցելած է Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնի վարիչ–ներէն Վահրամ Մավեան: Յաջորդաբար այցելած է Սկիւտարի Ներսէսեան-Երմոնեան վարժարանը, Գալֆայեան որբանոցը, Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը եւն.:

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ» (139)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

— Այո՛, բայց երկար ատեն պէտք պիտի ըլլայ, ըստ երեւոյթին, որովհետեւ կ՚ենթադրուի որ ան խոյս տուած է, իր պաւակները գտնելու համար: Այդ անխոհեմ դիմումներուն վրայ լոյս դրած են, ժանն Ֆօրթիէն ձերբակալելու եւ կեդրոնական բանտը դնելու համար:

Ժանն կը սարսռար: Գլուխը անդէն դարձուց, իր սաստիկ զուանտութիւնը ծածկելու համար:

Աւելի քան երբեք հասկցաւ որ լուռ մնալու եւ իր ինքնութիւնը ծածկելու էր…:

. . . .

Նոյն Կիրակի առտուն, Մէրի սովորականէն աւելի կանուխ ելած էր անկողնէն: Միլիոնատէրին աղջիկը շատ մռայլ ու տխուր դէմք մը ունէր: Մինչեւ նախաճաշի ատեն սենեակէն դուրս չելաւ, խորհելով Լիւսիէնի վրայ, որուն ակներեւ անտարբերութիւնը վիրաւորիչ ու անըմբռնելի կը թուէր իրեն:

Մէրի իսկապէս կը տառապէր: Սէրը արագ յառաջդիմութիւն գործած էր մանկամարդ աղջկան թարմունակ սրտին մէջ: Մէրի ազատ բարքերու եւ ամերիկեան սովորութիւններու շրջանակին մէջ մեծցած, իր ընթացքով Լիւսիէնի հասկցուցած էր ներշնչած սէրը: Ուրեմն ինչո՞ւ ան չգիտնալ կամ արհամարհել կը ձեւացնէր այդ տարփանքը: Մէրի միշտ կը խորհէր այդ անլուծելի առեղծուածին վրայ:

Լիւսիէն նշմարած էր մանկամարդ աղջկան զգացումը, բայց կը խորհէր որ Բոլ Հարմանի ահագին հարստութիւնը անդունդ մըն էր իր եւ Մէրիի միջեւ. մնաց որ՝ Լիւսիէն այլամերժօրէն կը սիրէր Լիւսին: Հետեւաբար՝ կրկնակ պատճառներով ՝չտեսնել կը ձեւացնէր Օր. Հարմանի սիրոյ նախաքայլերը, ու յարգալից ցրտութեամբ կ՚ընդունէր զանոնք:

Այդ ցրտութիւնը զարմանք ու զայրոյթ կը պատճառէր Մէրիի, բարոյական խոր վրդովում մը առաջ կը բերէր անոր մէջ, այդ վրդովումը կը հակադրէր իր Ֆիզիքական վիճակին վրայ, որ աւելի կը վատթարանար: Ատեն մը անհետացած հիւանդութիւնը կը վերսկսէր: Մանկամարդ աղջիկը մերթ կը պայքարէր այդ ակներեւ իրողութեան դէմ, ու մտովի կ՚ըսէր.

— Թերեւս ան կը սիրէ զիս, բայց ընչազուրկ եւ հօրս քով պարզ պաշտօնեայ մը ըլլալուն, չի համարձակիր յայտնել իր սէրը. ինքզինքին դէմ կը պայքարի եւ ինձմէ կը ծածկէ իր անյոյս կարծած սէրը: Այսպէս ըլլալու է, անտարակոյս: Պէտք է լուսաբանել. պիտի մեռնիմ, եթէ անոր կինը չըլլամ…:

Մանկամարդ աղջիկը մօքի այդ տըրամադրութեան մէջ կը գտնուէր, երբ սենեկապանուհին իմաց տուաւ որ ճաշը պատրաստ էր: Մէրի վար իջաւ ու հօրը քով գնաց, փոքր սալոնին մէջ: Բոլ Հարմանի աղջիկը դիմաւորեց ու երկու-երեք անգամ համբուրեց զայն:

— Անոյշս, սովորականէն աւելի ուշ ելեր ես սենեակէն: Տկա՞ր ես արդեօք, հարցուց Բոլ Հարման:

— Քիչ մը, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը…: Բայց ասոր համար չէ որ սենեակը մնացի…: Մտածումներու մէջ թաղուած էի:

— Լա՛ւ, սեղան նստի՛նք:

Ճաշասրահ գացին ու Մէրի հօրը դիմաց նստաւ:

— Տեսնենք, ի՞նչ լուրջ բաներու վրայ կը խորհէիր, յարեց Բոլ Հարման ժպտուն, աղջկան սպասարկելէ յետոյ:

— Մտովի կ՚ըսէի թէ կեանքի մէջ աւելի սուտեր կայ քան թէ արեւ, աւելի տառապանք քան թէ ուրախութիւն:

Բոլ Հարման չկրցաւ զարմանքի շարժուձեւ մը զսպել:

— Ի՞նչ կը պակսի քեզի, երջանիկ ըլլալու համար:

— Թոյլ կուտա՞ս որ անկեղծօրէն խօսիմ:

— Ոչ միայն կը թոյլատրեմ, այլեւ կ՚աղաչեմ:

— Այո, քու քովդ երջանիկ եմ… ցոյց տուած գորովիդ համար, բայց հօր մը գորովը չի բաւեր լեցնելու մանկամարդ աղջկան մը սիրտը…: Ես տղայ չեմ այլեւս…: Քիչ ատենէն՝ տասնըինը տարեկան պիտի ըլլամ…: Զիս ամուսնացնելու վրայ չե՞ս խորհիր:

Բոլ Հարման թեթեւ սարսուռ մը զգաց: Մէրիի մօտեցաւ ու թեւերովը շրջապատեց զայն:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 24 Ի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Մարսէյլի Հայկ. Ցուցարձանի Յանձնախումբը, 1973 Փետրուար 28ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը հրաւիրած էր Մարսէյլի Հայկ. միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու բոլոր ներկայացուցիչները։

«Ժողովը միաձայնութեամբ իր գնահատանքը յայտնեց Հայկ. Ցուշարձանի Յանձնախումբին, կատարուած աշխատանքին համար եւ իր վստահութիւնն ու անկորնչելի օժանդակութիւնը անոր գործունէութեան շարունակութեան համար։

«Միաձայնութեամբ ներկայացուցիչներ իրենց փափաքը արտայայտեցին որ միասնականութեան մէջ ոգեկոչուի 1915 Ապրիլ 24ի Ազգ. Սուգը։

«Ոգեկոչման կազմակերպութիւնը յանձնուեցաւ Ժողովին կողմէ ընտրուած յանձնախումբի մը։

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ»

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը 25 Մարտ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 14ին, Պր. Ներսէսի սըր – ճարանը, Պառ տը լա Կառ։ Անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։

×

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմի եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէփանս, Իսի։

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ-անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Մեթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները

24 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քառէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

PHARMACIE SILVESTRE

46, Rue de Trévise, Paris (9e)

●

Cherche manutentionnaire pour travail l'après-midi jusqu'à 20 h. 30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

ԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պաղըըր – ճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ

Ցերեկային ժամերուն մէջ։

Փարիզ (9րդ)

Առաջին կարգ երթ-դարձ՝ 1850 ֆր.

Առանձին սենեակ փափաքողներուն, օրական 30 ֆր. յաւելում։

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

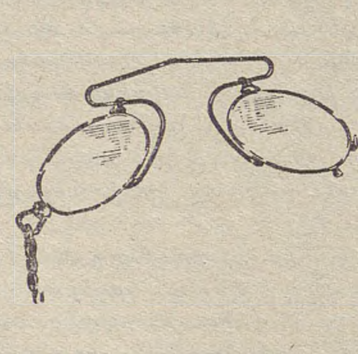

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN

Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- Վ Ա Լ Ա Ն Ս - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 **26000 VALENCE**

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռուբէն Ուսանողական, Րաֆֆի, Փոթորիկ, Թէհլիրեան Հ.Յ.Դ. խումբերը Ուրբաթ (Մարտ 23) ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մօրիսի «Վրացեան» խումբի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Մարտ 23, իրիկուան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ժողովը 24 Մարտ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Հայր եւ որդի Վարդան եւ Համազասպ Մուրատեան, Օր. Օդտա Կարապետեան (Պարսկաստան) իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ քրոջ՝ Սառա Մուրատեանի մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ կը նուիրեն 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 100 ֆր. Մարսէյլի Կապոյտ Խաչին, 100 ֆր. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Լիոնի Կարմիր Խաչէն 500 ֆր. եւ 960 ֆր. Կապ. Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի «Վաճառական Սրթին ադա»ի ներկայացման հասոյթէն։

×

Ապրուստի յարաճուն սղութիւնը դժնդակ կացութեան առջեւ դրած է հայ ուսանողութիւնը եւ պէտք է հոգածութիւն եւ աջակցութիւն յայտնաբերել։ Այս պատճառով Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ֆրանսահայ գաղութին, որպէսզի Զատկուան առթիւ իրենց բարենպաստ նուէրներէն բաժին հանեն Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութեան։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Զատիկը Հայաստան

ՄԵԿՆՈՒՄ.—

ԱՊՐԻԼ 14

15 օր Փարիզէն Փարիզ 2180 ֆրանք

Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՄԱՅԻՍ 19 ԻՆ

150 ՕՐ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ՝ 2230 ՖՐ.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
Կապոյտ խաչի Օդափոխութեան Կայանին

Կազմակերպութեամբ
Կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Մարտ 24, 1973 ժամը 20.30ին

Salle des Fêtes d'Alfortville, Rue Voltaire

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ **ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ**
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

Տոմսերու համար հեռաձայնել
Շէ Միշէլ 899-09-66 կամ Ֆիլիփ 368-61-35

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Մարսէյլ – քաղաքի վարչութեան
ի նպաստ օդափոխութեան կայանին
Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն ՍԱԼ ՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ մէջ
ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Կը նուագէ Վալանսի ԿՌՈՒՆԿ ժողովրդական նուագախումբը։
Պար՝ Նոր Սերունդի պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Օր. ԺԻՆԷԹ ՊԵՐԺԷԻ
Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐ.

ԿԻՐԱԿԻ
25
ՄԱՐՏ
DIMANCHE
25 MARS
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար․ 120 ֆր․	Վեցամսեայ	65 ֆր․
Արտասահման	Տար․ 135 ֆր․	Հատը	0,70 ֆր․

49ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·674

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.674

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՊՐԻ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

Անհերեւ է տարաշխարհ Հայութեան գրական բերքը : Որակով եւ թիւով : Ճիշդ է, հարիւրներու չի հասնիր գիրքերու թիւը ամէն տարի : Եւ ոչ ալ ներկայացուած բոլոր գործերը կը դիմանան ժամանակ կոչուած մեծ զատաւորին : Բայց աւելա ընդհանուր երեւոյթ է : Զարգարեան տուեն մը կը գանգատէր, թէ ամուլ տարիներ կ'արձանագրուէին Պոլսէն Թիֆլիս :

Այսօր, պայմանները բոլորովին տն– նպաստ են : Ընթերցողի տագնապ, մասնաւորապէս, Արեւմտեան ափերու վրայ : Արեւելքն ալ վարակուած է դարուն ո– գիէն : Հեռատեսիլը դուրս վտնտած է գիրքը տուներէ : Մեքենական եռուզեռը շատ ժամանակ չի թողուր մարդոց, որպէսզի ընթերցանութեան հաճոյքը վայելեն : Մնաց որ մարդիկ, այժմ, կը նախընտրեն այսպէս կոչուած թեթեւ ընթեր – ցանութիւնը : Ու կը վխտան այդպիսի պարբերականներն ու գիրքերը :

Բայց պէտք չէ մոռնալ, թէ գրականութեան սէրը «ախտ» մըն է, մոլութիւն մը, որմէ դժուար է ձերբազատիլ, բարեբախտաբար : Եւ այնպէս է, որ գիրքերը կը գիզուին գրասեղաններու վրայ : Ամէն տեղ գիրք կը տպուի : Հոս թէ այլուր : Մանաւանդ Պէյրութի մէջ, ուր հայ տպագրութեան նոր օճախն է դարձած քանի մը տարիէ ի վեր : Ուրեմն՝ տպարանները կը բանին : Հատորները իրարու կը յա – ջորդեն :

Իջնէր պիտի լեցուէին, եթէ փորձուէր վերջին մէկ–երկու տարիներու գիրքերու թուարկումը կատարել : Վէպ, պատ – մուածք, բանաստեղծութիւն, պատմա – գիրք : Միայն այս ամիսներուն Փարիզ ղրկուած գիրքերու թիւը տասնէն աւելի է : Հին եւ նոր դէմքեր, երէց եւ սկսնակ գրողներ, ծանօթ եւ անծանօթ անուններ, բոլորն ալ կը ջքնին, կը ստեղծագործեն : Ու ոմանք արժէք ու կշիռ ներկայացնող երկեր են :

Ուրեմն հայ միտքը արգասաբեր է, հակառակ այլազան դժուարութիւններուն : Աննպաստ պայմաններուն :

Այս հաստատումը մեզ կը դնէ պարտաւորութեան մը առջեւ : Հիմնական անշուշտ : Արդարեւ անհրաժեշտ է գնահատել հայ գրագէտին, բանաստեղծին ճիգը : Տքնութիւնը : Նուիրումը : Հարկ է զօրավիգ կենալ գրական ամէն շարժումի : Հետեւիլ անոնց : Այլ մանաւանդ՝ սիրել հայ գիրը :

Գրականութիւնն ալ «մթնոլորտ»ի կը կարօտի : Օդի, արեւի : Բնականաբար, բարեբար միջավայրի մը, որպէսզի շնչէ, ծաղկի, ուռճանայ : Այլապէս կը տժգունի, կը կորսնցնէ բոյր եւ համ : Կը դառնայ անկենդան մարմին մը :

Մանկավարժութեան հիմնական սկըզբունքներէն մէկն է՝ երախան փոքր տարիքէն վարժեցնել ընթերցանութեան : Գիրքը՝ դարձնել հրապուրիչ : Այս ճամբով է, որ կը թրծուի անոր նկարագիրը : Ու ան կը մեծնայ՝ փնտռելով միշտ ընթերցանութեան նիւթ մը : Գիրքը :

Մեզմէ քանի՞ներ ըմբռնելով հանդերձ այս ճշմարտութիւնը, ճիգ կը թափեն այս ուղղութեամբ : Գիրք կը հրամցնեն նոր – րահասին, պատանիին, երիտասարդին : Եւ, մանաւանդ, առաջին օրինակը կու – տան իրենք : Մինչդեռ միտքը հարստացնելու, հոգին ազնուացնելու լաւագոյն ճամբան է այս : Ապահովաբար միակ միջոցը :

Եւ դեռ կայ ազգապահպանման հարցը : Կարեւոր անկասկած : Հայերէն գիրն ու գրականութիւնը հիմնական ազդակներն են հայապահպանումի :

Պէտք է ըմբռնել այս ճշմարտութիւնը :

Գրագէտը կը ստեղծագործէ, որովհետեւ անոր համար ներքին, հոգեկան պահանջ մըն է դարձած «արտաբերում»ը : Ան պարտաւորուած է իր գրչին յանձնել մտքի յղացքներ եւ սրտի տրոփիւններ : Յոյզեր եւ ապրումներ :

Մեզի կը մնայ վայելել զանոնք : Դատել : Վերլուծել : Սիրել կամ դժգոհիլ : Բայց անպայման կարդալ, մի՛շտ կարդալ եւ տեւաբար կարդալ :

Որպէսզի հայ գիրքը ապրի, զարգանայ եւ հարստացնէ մեր գրականութեան արդէն իսկ առոք անդաստանը :

Բերքը կայ՝ թող հնձուորները շատ ըլլան :

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՊԱՆ-ՏԷԼՄԱՍ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ ԱԶԳ․ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱԹՈՌԻՆ, ԲԱՅՑ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Է ՓՈՄՓԻԴՈՒԻ ՅԱՋՈՐԴԵԼՈՒ

Ինչպէս յայտարարած էր, Պորտոյի քաղաքապետը երեք օր մտածելէ յետոյ, յայտնեց իր որոշումը Ազգ․ Ժողովի Նախագահութեան թեկնածութեան մասին : Նախկին վարչապետը թեկնածու չէ այդ աթոռին, զոր գրաւած է երկար ատեն, եւ որուն արդէն հինգ թեկնածու կայ այսօր, բոլորն ալ Մեծամասնութեան անդամ : Բայց Շապան–Տելմաս բացէ ի բաց հասկցուց թէ կը մնայ «Հանրապետութեան պահեստի համար», կը պատ – րաստուի տարբեր աթոռի մը՝ Հանրապետութեան Նախագահի աթոռին, եթէ անշուշտ Փոմփիտու կրկին չներկայանայ : Պարզ է որ բոլորը, այս առթիւ, վերյիշեցին ուրիշ նախադասութիւն մը, այն անգամ արտասանուած Փոմփիտուի կողմէ, Հռոմի մէջ, երբ ան կը պատրաստուէր Տը Կոլին յաջորդելու եւ կ'ըսէր պարզապէս թէ «Ազգ․ ճակատագրի» մը կը պատրաստուի : Շապան–Տելմասի ծըրագիրը քօղարկուած իսկ չէ երբ կը յայտարարէ .— «Եթէ Հանրապետութեան Նախագահը կրկին ներկայանայ, իր կողքին կ'ըլլամ ինչպէս առաջին անգամ : Եթէ չներկայանայ այն ատեն, ինծի կը վերապահեմ խղճմտօրէն, քննել թէ իմ պարտականութիւնս կ'ըլլայ ներկայանալ այդ ընտրութիւններուն : Եւ պարզ է որ, այդ քննութեան անցնելու համար, ի հարկին, պէտք է պատրաստուիլ» :

Ինչպէս կ'երեւայ Ֆրանսան ընտրութենէ ընտրութիւն կ'ապրի եւ դեռ հազիւ լրացած երեսփոխանական ընտրութիւն – ները, երբ դեռ ոչ Ազգ․ Ժողովի դիւան ընտրուած է, ոչ ալ նոր կառավարութիւն մը կազմուած, բոլորը «պարտականութիւն» կը նկատեն 1976ի նախագահական ընտրութիւններուն պատրաստուիլ :

× Գալով Ազգ․ Ժողովի Նախագահի աթոռին թեկնածուները կը շատնան : Արդէն հինգ է անոնց թիւը՝ Փերէթի (նախկին նախագահը), Էտկար Ֆօռ, Փաքէ (Անկախ Հանրապետականներու թեկնա – ծուն), Ռոլան Նէօնժեսէռ, Ֆրանսուա Լը Տուարէք :

× Ազգային Պաշտպանութեան նախա – րարը յայտարարեց թէ ոչ մէկ խօսք կրնայ ըլլալ յետաձգումի օրէնքը ջնջելու 1973ին նկատի կարելի է առնել միայն կարգ մը անհատական պարագաներ եւ որոշ ճկունութիւն ցոյց տալ :

«Ռուսացում Հայաստանի Ղեկավար Տարրերուն»

ԽՄԲ․— Մոնտի Մարտ 24ի թիւին մէջ լոյս տեսած է վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը, որ կ'անդրադառնայ Հայաստանի ղեկավար տարրերու մէջ յառաջ եկած փոփոխութիւններու : Ինչպէս դիտել կուտայ Մոնտի թղթակիցը կատարուածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ռուսացման յարատեւ քաղաքականութեան մը կիրարկումը : Եթէ կարգ մը փոփոխութիւններ նոր տեղի ունեցած են, յիշենք թէ ատենին անդրադարձած էինք (տես «Յառաջ» 1973, Յունուար 9), Նոյեմբերին կատարուած փոփոխութիւններուն ուր արդէն յատկանշական էր հետեւեալը .— «Նոյեմբեր 21ին Բաղտասեանց «կ'ազատի» Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի առընթեր «պետական Անվտանգութեան Կոմիտէի» (նախապէս Չեկա) նախագահի պաշտօնէն : Անոր տեղ այդ պաշտօնին կը տիրանայ Արգամի Պաւլովիչ Ռոգովին» :

×

ՄՈՍԿՈՒԱ (Մոնտի թղթակիցէն) .— Նոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցան Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ : Պրաւդա կը յայտնէ Ուրբաթ Մարտ 23ի թիւով թէ Կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստ մը, գումարուած Երեւան Մարտ 22ին, ազատ արձակեց Գ․ Ա․ Տէր–Ղազարեանցը Կեդր․ Կոմիտէի Բ․ քարտուղարի եւ Քաղաքական Բիւրոյի անդամի իր պաշտօններէն դիւանագիտական պաշտօնի մը կոչուած ըլլալուն պատճառով : Զինքը փոխարի – նած է Պր․ Պ․ Պ․ Անիսիմով :

Անիսիմով նորեկ մըն է, որ 1971 Մարտի 24րդ համագումարին, չկար ոչ Հայաստանի Կոմկուսի պատուիրակներու ցանկին վրայ, ոչ ալ Հանրապետութեան Կեդրոնական Կոմիտէի անդամներուն : Երեւան իր ժամանումը նոր է : Լենինկրատի կուսակցութեան Կոմիտէի նախկին քարտուղար, իր ներկայութիւնը կը յիշուի 1969էն 1972 Մոսկուա, իբրեւ կցորդ «կուսակցութեան աշխատանք եւ կազմակեր – պութիւն» բաժանմունքի, Խորհ․ Միու – թեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի : Այդ իմաստով արդէն իր նշանակումը համապատասխան է որոշ տրամաբանութեան մը : Յաճախա – դէպ է, եթէ ոչ՝ օրէնք, որ ոչ–ռուս Հանրապետութեանց կուսակցութեան Բ․ քարտուղարի պաշտօնը Մոսկուայէն եկած Ռուսի մը տրուի : Այդ առընչութեամբ Տէր–Ղազարեանցի (հայ) պարագան գրեթէ բացառութիւն մըն էր :

Միւս կողմէ, Պրաւդայի տեղեկատուութիւնը չի մատնանշեր Քոչինեանը, հայ Կոմկուսի Ա․ քարտուղար, խօսողներու կարգին, որոնք ելոյթ ունեցած են Մարտ 22ի լիակատարին : Թերթը կը պահանջ նշելով Մոսկուայէն, այդ առթիւ եկած, Անիսիմովի մէկ ուրիշ պաշտօնակիցին Պետրովիչեւի մասնակցութիւնը աշխա – տանքներուն :

Հայաստանի մէջ, անցեալ Նոյեմբերին անձերու զանազան փոփոխութիւններ տեղի ունեցած էին արդէն .— Երկու նոր անդամներ մտած էին Կեդրոնական Կո – միտէի քարտուղարութեան մէջ․ — Գրիգոր Արզումանեան փոխարինած էր Բ․Ա․ Մուրատեանը իբրեւ նախարարապետ եւ Ա․ Ռոգովինը նշանակուած էր Ապահովութեան Պետական Կոմիտէի պետ (Քա – Ժէ–Պէ) փոխարինելով Բաղտասեանցը (հայ), որ 1955էն ի վեր այդ պաշտօնին գլուխն էր : Այս վերջին պարագային ալ, ինչպէս Անիսիմովի, օրինաւոր կը թուի Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն տարրերու ռուսացման մասին խօ – սիլ» :

ԱԼԷՆ ԺԱՔՈՊ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԵԼԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆ ՄԸ ԿԸ ՂՐԿԷ ԱՆԳԱՐԱ

Թուրքիա ծանր կացութեան մը սեմին կը գտնուի թէեւ որոշած է անգամ մը եւս (8րդ) փորձել նախագահ մը ընտրել քանի որ Ազգ․ Ժողովը մերժեց առաջար – կուած սահմանադրական բարեփոխումը, որ թոյլ պիտի տար Սունայի շրջանին եր– կարաձգումը : Այս բարեփոխումին մեր – ժումը կը նշանակէ նաեւ թէ Հալք եւ Ատալէթ կուսակցութիւնները քուէի կարգապահութիւն չունին, քանի որ երկու կուսակցութեանց ունեցած աթոռներու թիւը 323 է ինչ որ մեծամասնութիւն է արդէն :

Բանակը ազատ մը առաւ Զօր․ Կիւրլէրի ընտրութիւնը չկարենալ ապահո – վելով, դեռ կը համբերէ բայց հաւանաբար պէտք չէ չարաչար գործածուի այդ «համբերութիւնը» :

× Անգարայի զինուորական հրամանատարութիւնը յայտարարեց թէ վերցու – ցած է Էսկիշէհիրի եւ Իզմիրի պաշարման վիճակի օրէնքը :

× Ֆրանսա փոխարինած է Անգարայի իր դեսպանը : Ցետ այսօրիկ Պ․ Ռոժէ Վօրին է որ Ֆրանսան պիտի ներկայացնէ Թուրքիոյ մէջ, Արնօ Ուափլէրի տեղ : Նոր դեսպանը ծնած է 1920ին եւ իր ասպարէզը սկսած Քէ տ'Օրսէի մամլոյ բաժինը : Շրջանաւարտ է Էնաէն : Ղրկուած է Նիւ Եորք, ապա 1966էն 69 Արտաքին նախարարութեան մամուլի եւ տեղեկա – տուութեան տնօրէնն էր : 1969ին երբ Քուվ տը Միւրվիլ նախարարապետ էր, Վօրս անոր գրասենեակին փոխ–տնօրէնն էր, ապա հանրային յարաբերութեանց խորհրդատուն՝ Շապան–Տէլմասի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Սայէպ Սա – լամ 48 ժամուան այցելութիւն կատարեց Փարիզ, ուր հանդիպում մը ունեցաւ Փ․ Մեսմէրի հետ : Տեսակցութենէն ետք Լիբանանի վարչապետը յայտարարեց, թէ «այսօրուան խօսակցութիւնը կարեւոր եղաւ Ֆրանսայի եւ Լիբանանի, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի եւ արաբ երկիրներու յարաբերութիւններու համար» :

ՀԱՐԱՒ․ ԵՄԷՆԻ երկու Միկեր Սէու – տական Արաբիոյ սահմանին մէջ զինուորական կայան մը ռմբակոծեցին : Լուրը հաղորդուեցաւ Պէյրութէն : Հարաւ․ Եմէն անմիջապէս հերքեց :

ՉԻԼԻԻ դահլիճը հաւաքաբար հրաժարեցաւ, որպէսզի նախագահ Այենտէ, Սահմանադրութեան օրէնքի համաձայն, հնարաւորութիւն ունենայ նոր կառավարութիւն կազմելու :

ԱՆԺԱՄԱՆԱԿ ԱՀԱԶԱՆԳ

Ա.

Տաքուկ գարնան այն առտուն, երբ Մարտունի արթնցաւ, գլխուն վերեւ եւ աջին, ճողէ մը կախ գնդաշիշեր՝ նորոգ կեանք մը կ'ուեաէին իր մարմնին։ Անոնցմէ մէն կը խմցնէր անծանօթին հրաշագործ արիւնը, մինչ միւսը, ռունգի ճամբով, թթուածինը իր թոքերուն կը ջամբէր։ Ու երբ, պահ մը, պատուհանին նայեցաւ, նկատեց որ արեւի շերտ մը կը խնդար։ Զինքը շոյեց այդ շողը։ Յայնժամ զգաց վերադարձը ուժերուն։ Ուրեմն կեանքը չէր մեկներ։ Նախորդ օր, սակայն, ան փորձեր էր խոյս տալ իրմէ առ յաւէտ։ Յոգնած սիրտը կը պայթէր։ Թոքերուն մէջ օդ չկար։ Եւ արիւնը գլխուն մէջ իջեր էր, թեւերուն մէջ գիդուեր էր։ Կազմուեր էր քարակոյտ մը մութ-կապոյտ։ Կարծեր էր թէ պիտի փրթէր կեանքին թելը եւ չուչանար խըղճումը։ Նշմարեր էր մահուան տխուր տեսիլը։ Պիտի կասէր ծեր աշխարհին ընթացքը։ Ողջ մեռեալ մը դարձեր էր, երբ բժիշկը ներարկեր էր մորֆինը։ Պատգարակը շալակեր էր դիակ մը եւ կը վազէր գիւլ կանչով։

Այսպէս, ահա, կեանքի աշնան, Վահան կ'իյնար հիւանդանոց, — գոց աշխարհ մը՝ ցաւի, վիշտի, տառապանքի եւ մահուան, դարմանումի, ամոքումի, նորոգ կեանքի, ծնունդի։ Ուր մարդկային արարածներ խոր տամներ կ'ողբերգեն։ Անշուշտ, մինչ այդ, ան տեսեր էր հիւանդանոց ու ճեղքեր էր տխուր բակեր, ուր հիւանդներ, սառած աչքով, օր կը սպաննեն, ինչպէս նաեւ, երկարաձիգ սրահներ, ուր սեւեռուն դէպի մուտքը՝ համբերատար կամ անհանդարտ ակնարկներ այցելուի կը սպասեն։

Կէս դար առաջ, ի Պոլիս, ամէն գարնան, Կիրակի, ան քալելով եւ սուլելով, կ'երթար տեսնել հիւծախտաւոր դասընկերը, հէք Սարգիսը որ, ափսո՜ս, պիտի հալէր քիչ առ քիչ եւ, հուսկ յետոյ, սպառսպուռ պիտի մարէր Սուրբ Փրկիչի մեր Ազգային Տունին մէջ։ Ուր Մարտունի պիտի ճանչնար, ի մէջ այլոց, իմաստունն Բենիամին Թաշեան, տարօրինակն Խաճանեան եւ քերթողն Մանուկեան ու ճաշակէր՝ համբաւաւոր հացը այնքա՜ն համեղ, խղափայլ։

Տարիներ ետք, երիտասարդ ուսուցիչ, ան Լեմանի հելվետական կողին վրայ, պիտի կտրէր անտառը, իջնէր ձորեր, ելլէր սարեր, ապա մագլցէր բլուրն ի վեր, ուր շողակաթ բուժարանը, ոտքերէն կախ ծանր քարով, անշարժութեան դատած էր աշակերտը՝ Բենիամին, դժբախտ զոհ մը կիսադարման կողատապի։ Յետոյ, ափսո՜ս, պիտի փակէր աչքերը բարի ազան, որուն զոհար ձեռակերտը փայտաչէն, — յար եւ նման մանրանկար՝ էջմիածնի Մայր Տաճարին, պիտի ըլլար դպրոցական թանգարանին ուշադրաւ յաջողուածքը գեղարուեստի, ցուցադրուած՝ քառակուսի զանգակի տակ ապակեպատ։

Ֆրանսայի մէջ, պարբերական այցերով, Վահան կ'ապրէր ընկերներու հիւանդ կեանքին մտերմութեամբ։ Տասնեակներով արմատախիլ խոնարհները չտոկացին խորթ գործերու տաժանքին, գիշերային գիրկընդխառն պարերու տաքքրտինքին, անքնութեան եւ քաղցին։ Չէր մոռնար, անշուշտ, վաղամեռիկ Փայլակը, — տոյգ խոստում վաւերական տաղանդի, որուն, աւա՜ղ, այնքա՜ն կանուխ պիտի մարէր «Արեւը...»։ Պէշիկթաշլեան Նշանը, գործողութեան ենթարկուած, որ սրամիտ, երգիծական, կատակաբան մանրավէպերով՝ իր բախտակից հիւանդներուն ցաւն ու հոգը կը փարատէր։ Մայրենիքի սպետական Նարդունին որ, մըտահոգ տեսողութեան հաւանական խանարումին պատճառաւ, այն օրերուն ի՞նչպէս գիտնար թէ ինքն իսկ իր բոլորովին էութեամբ պիտի շիջէր յեղակարծ։

Մարտունիին յատկացուած է, հարիւր եւ մէկ սենեակին մէջ, մահճակալի թիւ 2ը։ Ու առաջին պատուհանը իրեն է, որուն ներքեւ կ'երկարի նեղ ու տխուր եւ ուղղանկիւն պարտէզը։ Ելքի ձախին հաստատուած է կիրէ ճերմակ քառակուսին, — տուն սեւ մահուան։ Աջին, թիւ 1 մահճին վրայ, կը շարժակի, անընդհատ, ութսունամեայ Ֆրանսացին, Փիէռ Ժոռլէն, մինչեւ ծուծը ծառայասէր, հակառակ իր գիրութեան եւ ծերութեան։ Խոշոր եւ լաժ աչքերը կը շողշողան ժպիտով որոնք, սակայն, մեծ դիւրութեամբ կը տամկանան։ Տարի մը առաջ կինն է մեռեր։ Իր Ժողէֆը, քսան տարու, տուն չէ դարձած գերմանական կայանէն։ Ինք բուժուած է եւ կը սպասէ ապաքինման տան կոչին։ Սրտի կաթուած ունեցեր է։ Անհամբեր է, որովհետեւ թացանէ ու կարագէ եւ աղէ զուրկ սնունդը ախորժակը կը գոցէ։ Տիկին Վենսան, քրիստոնեայ, թերեւս նաեւ, ճշմարտապէս հաւատացեալ, միշտ կ'այցելէ եւ կը զբաղի իր մաքրութեամբ։ Իսկ ծերունին, թեւ ի թեւ, մինչեւ ծայրը նրբանցքին, կ'ընկերանայ Տիկինին։ Վերադարձին, արտասուաթոր, կը ճաշակէ անոր հաստեան եւ միրգերը, ծաղն ու տուրմը։

Իսկ թիւ 3 մահճին վրայ, Փօլ Տիւրան, գործէ քաշուած ուսուցիչ, կարծես քէն է աշխարհիս հետ։ Ոչ աչքերը կը բանայ, ոչ ալ կը խօսի գրեթէ։ Օրեր կ'անցնին, եւ շաբաթներ, ան՝ կամազուրկ, ոչ մէկ ճիգի կը յօժարի։ Ձախ բազուկէն անդամալոյծ, գիշեր, ցերեկ ընդարմացած, կը թուի թէ չունի կեանքին նախկին սէրը։ Ինք որ այնքա՜ն կը գուրգուրար այդ թանկագին գանձին վրայ։ Կորսնցնե՜լ կեանքին համը։ Ահաւոր է այդ վիճակը։ Ոչ մէկ բժիշկ կրնայ շարժել, աշխատցնել անկար թեւը եւ դայն փրկել, եթէ երբեք ենթակային անխախտ կամքը չմասնակցի ընդհանրապէս արդիւնաւոր այդ փորձերուն։

Գալով թիւ 4 մահճակալին, ան, ցերեկը, գրեթէ պարապ կը մնայ։ Ամար Բահման պտոյտի է նրբանցքին մէջ կամ պարտէզը։ Ու թերեւս, վերնայարկի դահլիճին մէջ, հեռատեսիլ կը վայելէ։ Սենեակ կ'իջնէ սնանելու եւ դեղահատ կլլելու, լուացուելու, աղօթելու՝ լոգարանին քարին վրայ։ Բժիշկները զինքն այլեւս չեն քններ։ Կը հարցնեն. «Ի՞նչպէս էք»։ Ան ցոյց կուտայ ականջները եւ աչքերը, խռչափողը, քիթն ու կուրծքը, ստամոքսը եւ լեարդը։ Հիւսիսային Ափրիկեցին կարդալ գրել չի գիտեր, բայց տեղեակ է ընկերային օրէնքներուն։ Ան գիտէ թէ ամսուան մէջ ո՞ր օրն է որ աշխատանքը պէտք է կասի եւ ո՞ր շաբթուն պիտի մտնէ գործարան։

Մարտունիի երակները վեց գնդաշիշ օտար արիւն ծծեցին։ Վարդ կը վառի դէմքին վրայ։ Սրտի վտանգ չէ մնացած։ Բայց ընդհանուր քննութիւն մը պարտադիր է։ Պէտք է շողագրել ստամոքսը, աղիքները եւ լեարդը։ Կրնայ նաեւ անկողնին մէջ։ Տաս օր ետքը, պիտի փորձէ, ոտքերը կախ, պատուհանէն պարտէզ նայիլ։ Այնուհետեւ, օր ըստ օրէ, տեւողութեան զգուշաւոր յաւելումով, պիտի ճեմէ սենեակին մէջ, բայց ուշադիր սրտի զարկին։ Ի դարմանս շրջապատին, նաեւ իրեն, անլի, անհամ՝ ամէն ինչ կ'ուտէ ախորժակով։ Պէտք է ապրիլ։ Վահան կեանքը շատ կը սիրէ։ Մահուան տեսքը, անգամ մը եւս, իմաստ տուաւ անոր կեանքին։

Ամար Բահման սեղմեց ձեռքեր եւ մեկնեցաւ։ Տեղը հասաւ Լըվիըլա, յիսունամեայ ելեկտրագէտ, հաղորդական եւ սըրտագեղ։ Լաւ կը ճանչնայ Հայերը։ Ունի շատ մը բարեկամներ։ Գործի բերմամբ, երկրէ երկիր անցած է եւ այցելած՝ Երեւան։ Տեղեկացաւ «Վահան» անուան եւ «Մարտունի» մականունին նշանակութեան։ Սակայն, ինչո՞ւ սովորական «եան» մասնիկը ջնջուեր է։ Յանկարծ ուռեր, կապուտցեր են Լըվիըլայի քիթն ու վիզը եւ ճակատը։ Ու դժուարաւ կը շնչէ։ Արեան, սրտի, ստամոքսի եւ թոքերու քննութիւնը պիտի ճշդէ դարմանումի, ներարկումի եւ դեղերու տեսակները։

Ֆրանսուազ, Սիւզան, Մարսէլ, Ժաքըլին եւ բազմաթիւ ուրիշներ՝ դադար չունին։ Որքա՜ն սիրով, համբերութեամբ, նուիրումով կը ծառայեն իրենց անդին կոչումին։ Եւ օրն ի բուն, յոյս ու կորով, վստահութիւն կը ներշնչեն հիւանդին։ Ինչո՞ւ, սակայն, անտեսուած են, ժլատօրէն վարձատրուած։ Ֆրանսուազ, հրեշտակի անբիծ տիպար, գորովալից, գերզգայուն եւ փափկավար, կը տառապի յայտնապէս, որովհետեւ, կը ներարկէ շարշարելով։ Խեղճ ասեղը կը քրտնի, կ'անճարակի ձեռքերուն մէջ։ Երակները արիւն կուլան հինգ-վեց վէրքով։ Ազնիւ սիրտը ընտրած է զոհողութեան ասպարէզը։ Կ'ուզէ բուժել եւ դարմանել առանց ցաւի, այլ մեղմութեամբ եւ բարութեամբ։ Մինչ մատները կապանքներու կ'ենթարկուին։ Բայց հիւանդը գինաթափ է, չի գանգատիր։ Որովհետեւ, Ֆրանսուազ՝ Հոլիվուտի աստղերուն հետ՝ պիտի մրցէր հեշտօրէն, իր սլացիկ, նուրբ հասակով, կանանչ եւ գորշ աչքերով, թարմ, ջինջ, խաղաղ եւ իմաստուն նայուածքով։ Ան կը կարդայ, էջ բնագրով, արուներու ցանկալարոյց ակնարկները թափանցիկ եւ կը շիկնի մանկական համեստութեամբ։ Ու գրեթէ իր կոպերը կը փակուին։ Մինչ սիրտերը կը թրթռան սենեակներուն, սրահներուն եւ նրբանցքին երկայնքին։ Համբուրելի՜, վեհ հոգիներ թանկագին։ Օ՜ նուիրեալք խնկելի։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

Եթէ հայ իրապաշտ շարժումը կը թուագրենք այն պահէն երբ Արփիար Արեւելքի գլուխը կ'անցնէր՝ ըմբռնելի չէ սակայն առանց այն խանդավառ տղոց, զորս ան իր կողքին ունեցաւ առաջին իսկ րոպէէն։ Ատոնցմէ մէկն էր Լեւոն Բաշալեան։

Ծնած է 1868ին՝ գրեթէ պատանի էր երբ գրական ասպարէզ մտաւ Լեւոն Բաշալեան։ Պէրպէրեանը աւարտած 1883ին, յաջորդ տարուան սկիզբէն Մասիսի խմբագրութեան մէջ էր արդէն, վեց ամիս յետոյ Արեւելք անցնելու համար Արփիար Արփիարեանի կողքին, ու աւելի յետոյ 1890էն 1896 սիւներէն մէկը դառնալով Հայրենիքին, որուն շուրջ պիտի համախմբէր Արփիար գլխաւոր դէմքերը Արեւելքի եւ Մասիսի շուրջ իր ստեղծած սերունդին։ Աւելի ետքն ալ պիտի գործակցէր ան Արփիարին տարագրութեան մէջ, երբ փոթորիկը 1896ին, սերունդը կը քշէր հեռաւոր ափեր, եւ պիտի աշխատակցէր անոր՝ ինչպէս Լոնտոնի Մարտին (1897-1901) եւ Նոր Կեանքին (1898-1902), նոյնպէս եւ Վենետիկի Հայ Հանդէսին (1902-1903) մէջ։

Զոյգ տասնամեակ տեւող այդ շըջանին է, որ Լեւոն Բաշալեան տուաւ իր տուրքը հայ գրականութեան։ Ան ամէնէն կրտսերն էր Արփիարի շուրջ հաւաքուած երիտասարդներուն, բայց ամէնէն խո-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

1941ի պարագան տարբեր եղաւ սակայն։ Պաւլով հազիւ կրցաւ քանի մը յաւելուածական բաներ գտնել։ 200 կրամ կծու սեր եւ հարիւր կրամ գետնախնձորի ալիւրացոց. հինգ հատ պահածոյ լոբիկ չափահասներուն համար։ Քանի մը ցանցառ առանձնաշնորհեալներ կէս լիթր գինի ստացան։ Կը պատմեն թէ, խումբ մը կիներ պոչ բռնած էին իրենց գինիի բաժինը ստանալու համար, երբ գերմանական ռումբ մը ինկաւ մօտերը եւ պայթեցաւ. կիներու մեծ մասը կտոր կտոր եղաւ։ Անցորդ մը սարսափահար դիտեց թէ ինչպէս ողջ մնացողները զիրար կը հրմշտկէին, եւ բոլորովին մոռցած պատահած դէպքը, կը ցատկէին մեռեալներուն վրայէն վերակազմելու համար պոչը գինիի։

Ցուրտ եւ խաւար...։ Յեղափոխութեան 24րդ տարեդարձին առթիւ, ամէնէն աւելի այս երկու բառերն են որ կ'երեւին Լենինկրատի նկարագրականներուն մէջ։ Նեւսքի հրապարակին վրայ, անցորդները կը քշուէին հովէն, ու ձիւնի ամպեր կը բարձրանային օդին մէջ։ Քիչ հեռուն, ռումբեր կը տեղային, բայց իրենց վերարկուներուն մէջ փաթթուած անցորդները կարեւորութիւն անգամ չէին տար այդ ռումբերուն։ Գետը սառած էր, եւ եզերքին մօտ մարդիկ տեղ տեղ ծակեր բացած էին անոնցմէ ջուր առնելու համար, քանի որ ջրացանցերն ալ սառած էին իրենց կարգին։

Նոյեմբեր 8ին Գերմանները գրաւեցին Թիքվինը, այս կերպով կտրելով երկաթուղային գիծը ուրկէ Ռուսերը ուտելիք կը փոխադրէին մինչեւ Լատոկայի լիճը, եւ անկից ալ նաւերով Լենինկրատ կ'ուղարկէին զայն։ Այնուհետեւ, իբրեւ ամենամօտիկ կայարան կը մնար սպասման փոքրիկ վայր մը, լիճէն 350 քիլոմեթր հեռու, որուն հետ հաղորդակցող անտառային պարզ ճամբայ մը իսկ չկար։

Նոյեմբեր 13ին հացի պարենաչափը իջաւ օրական 300 կրամ աշխատաւորներուն, իսկ 150 կրամ մնացեալ ժողովուրդին համար։ Նոյեմբեր 16ին, Մոսկուա կը յաջողէր իրագործել օդային կամուրջ մը պարէն հասցնելու համար Լենինկրատի։ Այնուհետեւ քաղաքը ամէն օր թոներով ուտելիք ստացաւ։ Բայց բոլոր ատոնք չէին բաւեր նոյնիսկ զօրաբանակը կերակրելու։ Առաջին գծի զինուորները օրական 500 կրամ հաց կը ստանային, իսկ իրիկունները՝ 300 կր.։ Նոյեմբ. 20ին երկրորդ անգամ ըլլալով պարենաչափը պակսեցաւ 250 կրամ գործաւորներուն, 125 կրամ ժողովուրդին։ Այս չափերը գրեթէ քաղաքին կէսը մահուան կը դատապարտէին։

ԿԵԱՆՔԻ... ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Այդ օրերուն, իբր փրկութեան լոյս միմիայն Լատոկայի լիճը մնացած էր։ Ամէն օր, պաշտպանութեան խորհուրդին առաջին մտահոգութիւնը ջերմաչափն էր. եթէ լիճը սառէր, կարելի պիտի ըլլար բալխիրներով պարէն փոխադրել դիմացի ափէն, ուր դիզուած կը մնար ան։

Թէեւ Ռուսիայէն դուրս շատ քիչեր լսած են այդ անունը, բայց Լատոկայի լիճը Եւրոպայի ամէնէն լայն անոյշ ջուրի տարածութիւնն է, 200 քիլոմեթր երկարութեամբ եւ 130 քիլոմեթր լայնքով։ Լիճին Լենինկրատի մերձակայ մասը միջին հաշուով Նոյեմբերի կիսուն կը սկսի սառիլ, երբեմն նոյնիսկ հազիւ Յունուարին։ Բայց անգամ մը որ սառի, թանձրութիւնը մէկէն մինչեւ 1.50 մեթրի կը հասնի։ Ռուսական ծրագիրը այսպէս կը նախատեսէր 30էն 35 քիլոմեթր երկարող ճամբայ մը, անմիջապէս որ սառը կարող ըլլար կրելու ձիերու եւ բալխիրներու ծանրութիւնը։

Ամէն օր, հետազօտիչ սաւառնակներ կ'երթային ստուգելու համար սառին երեւոյթը։ Նոյեմբերի երկրորդ շաբթը սաւառնորդները լուր բերին թէ սառը կը սկսէր կազմուիլ։ Նոյեմբեր 15ին հովը սաստկացաւ որ արագացուց լիճին սառիլը։ Երկու օր վերջ, առաւօտեան ժամը 8ին առաջին քննիչ խումբը կը մեկնէր եզերքէն։ Մարդիկը, որոնք չնշմարուելու համար ճերմակներ հագած էին, չուանով իրար կապուած՝ զգուշութեամբ կը յառաջանային, պատրաստելով ճամբան։ Իւրաքանչիւր նոր անկիւն անոնք կը զետեղէին ցից մը որուն ծայրը փոքրիկ դրօշ մը կը դրուէր։ Սառը դեռ տասը սանթիմեթր թանձրութիւն ունէր, ինչ որ հազիւ կրնար տանիլ անոնց ծանրութիւնը։

Գրեթէ ճամբու կէսին հասած էին, երբ հանդիպեցան չսառած ջուրի տարածութեան մը, բայց հիւսիսէն դառնալով վերագտան հաստատ սառը։ Կէս գիշերը շատոնց անցած էր, երբ վերջապէս հասան դիմացի ափը։ Իրենց ետին սառը կը շարունակէր թանձրանալ եւ ջուրի տարածութիւնը կը նեղնար։

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(17 Շար.)

հականն էր ան բոլորին մէջ, եւ տեսակ մը հաւասարակշռութիւն կը պահէր այլոցն խառնուածքներուն միջեւ: «Գրական բարձր լուծմանք մը եղաւ Բաշալեան» պիտի գրէր Կամսարական տարիներ յետոյ:

Այդ շրջանին է, որ յայտնուեցաւ տաղանդաւոր գրագէտը Բաշալեանի մէջ: Մասիսի եւ Հայրենիքի մէջ է, որ լոյս տեսան արդարեւ իր առաջին նորավէպերը, որոնք իր տեղը պիտի ապահովէին հայ իրապաշտներու շարքին մէջ: Այդ շրջանէն կը մնան Ղալաթիոյ բեստը, Տէտէքին ուխտը, Խաչախշին, Վերջին համբոյրը, Պալըխճի Գէորգ, Սրբազանին սենեակը, Երկու կիներ, Դրացուհին, Անժէլ, Ծերունին, Զարթօնք եւ դեռ շատ ուրիշներ: Արտասահման անցնելէ յետոյ, երբ իր ուսերուն էր «Նոր Կեանք»ի եւ «Մարտ»ի խմբագրական բովանդակ հոգը, գրական էջեր ալ տուաւ, իր գրչի վաստակին կցելով զանոնք, ինչպէս Ցեղին ձայնը եւ Կաղանդի իրիկունը:

Իր զուտ գրական սոյն էջերէն ինչպէս նաեւ օրաթերթերու մէջ ցրուած բազմաթիւ քրոնիկներէն զատ, որոնց մէջ եւս յաճախ չի պակսիր գրական շունչը, Բաշալեան թարգմանութիւններ ալ կատարեց մասնաւորաբար Ֆրանսերէնէ, ինչպէս Ժիւլ Մարիէն, Ժիւլ Վեռնէն, Վիքթորիէն Սարտուէն եւ Օքթավ Ֆէօյէէն, եւ ինքն եղաւ առաջիններէն, որոնք արեւմտահայ ընթերցողին ծանօթացուցին ռուս գրականութեան մեծ վարպետները:

Լեւոն Բաշալեան լքեց մէկէն իր կապը հայ գրականութեան հետ: Ան չդիմացաւ գլխանքներուն, զորս տարագրութիւնը կը պարտադրէր հայ մտաւորականին եւ նետուեցաւ գործի ասպարէզ, քաշուելով Կովկաս: Ամբողջ երկու տասնամեակ իր անունը ա՛լ չլսուեցաւ գրականութեան մէջ, եթէ չհաշուենք արտատպումները, զորս կատարեց Թիֆլիսի Մուրճը 1904ին իր հին գրածներէն, իր մեկուսացման սկզբնական շրջանին եւ իր քանի մը էջերը Փեթերսպուրկի Բանբերին մէջ:

Անցան շատ մը տարիներ եւ նոր փոթորիկներ ցնցեցին աշխարհը՝ ցիրուցան ընելով անգամ մը եւս հայ ժողովուրդը: Բաշալեան, անցնելէ յետոյ հանդրուանէ հանդրուան ինքզինքը գտաւ Փարիզ, պահու մը երբ լոյս քաղաքը կեդրոն էր դարձած սփիւռքի հայ կեանքին, պատերազմի աւերածութիւններէն եւ հայ ժողովուրդին ապրած պատրանքներու եւ յուսախաբութեանց պահերէն յետոյ: Ստեղծուած նոր հոգերուն լծուելու համար մարդոց կարիք կար: Բաշալեան մէկն եղաւ անոնցմէ, որոնք իրենց փորձառութիւնը ի սպաս դրին կատարուող նոր աշխատանքներուն: Ան մաս կազմեց Գաղթականաց Յանձնաժողովին եւ գըլխաւորեց անոր ձեռնարկները, որոնք տեղի ունեցան ինչպէս Լօզանի, նոյնպէս անոր յաջորդող դժնդակ օրերուն, եւ սատարեց սփիւռքի կապը ամրացնելու համար հայ հայրենիքին հետ:

Այդ տարիներուն էր երբ իր անդրանիկ նախասիրութիւնները եկան անգամ մը եւս արթննալ իր մէջ: Փորձեց գրչի ասպարէզին դառնալ վերստին: Փարիզի մէջ լոյս ընծայեց Ֆուայէ շաբաթաթերթը հայերէն եւ ֆրանսերէն՝ արձագանգը հանդիսանալու համար այդ օրերու հայկական մտահոգութեանց, եւ աշխատակցեցաւ Զօպանեանի Անահիտին եւ Թէոդիկի Ամէնուն Տարեցոյցներուն գրական նիւթերով առաւելապէս, էջեր, որոնց մէջ երբեմնի մեծ արձակագիրը կը շարունակէր պահպանել ազնուական իր ոճը:

Ան իր աչքերը փակեց պատերազմի թոհուբոհին մէջ, 1943ին, եւ իրեն հետ կ'անհետանար վերջինը այն մեծ սերունդէն, որ արեւմտահայ գրականութեան նոր շունչ ներարկեր էր ուղղելով ան քայլ նետէ կեանքին հետ: Եթէ Արփիար եւ Կամսարական կեանքի պատկերներու արձագանգը բերեր էին գրականութեան մէջ, Զօհրապ նիւթ էր առեր իրեն քաղքենի դասը իր հարազատ գիծերով, Կիւրճեան պանդուխտներու տառապանքը պատմեր էր ու Երուխան խոնարհ մարդոց մեծ հոգին, Բաշալեան նախընտրեց երիտասարդ հերոսները իր շուրջի կեանքէն:

Ծաւալով համեստ եղաւ իր գրական վաստակը, բայց պիտի ապրին շատերը մեզի թողած իր էջերէն:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1900–1973

ՍԷՆ–ՇԱՄՈՆ.— Փո՛ս մը եւս աւելցաւ: Հին սերունդէն շատերէն մէկն ալ մեզմէ հեռացաւ:

Գարնանամուտի գեղեցիկ օր մըն էր, տխրութեամբ, բայց Եռագոյն դրօշակներով թաղեցինք Արմենակը: Գիտէի, վերջին օրերուն իր հիւանդութիւնը անբուժելի էր:

Անողոք ցաւը իր հոգին ու մարմինը սկսած էր չարչարել: Հիւծած ու անխօս մոմի էր դարձած: Բայց գիտակցութիւնը տեղն էր: Մահուընէ առաջ իրենց սենեակէն ներս մտայ: Տիկին Գույումճեան, արցունքոտ աչքերով սկսաւ հեծկլտա՛լ. «Դաշնակցական ընկերդ քանի մը օրուան կեանք ունի»:

Գարնանամուտի օր մըն էր, մեր Արմենակն ալ «ոչ եւս» եղաւ:

Ճշմարիտ ու գիտակից Հայ մը մեռաւ: Հաւատարիմ ու անդաւաճան Դաշնակցական մը: Բայց մեր ներկայ ամայութեան մէջ հիներուն շուքին ու շունչին տակաւին պէտք կար, եւ ահա մէկիկ–մէկիկ քէն ըրած՝ կը ձգեն ու կ'երթան:

Խանդավառ էր, երբ հայ երիտասարդական մաքուր շարժում մը կար: Ներքին ուրախութիւն մը ունէր: Որքա՜ն ուրախացաւ երբ իրեն ըսի թէ «շարքերը կ'երիտասարդանա՜ն, անհոգ եղիր»:

Քանի մը ամիսներ առաջ, երբ տօնեցինք մարտական կուսակցութեան տօնը, ցաւ զգաց որ ներկայ չեղաւ: Յաջորդ օրը, պատմեցի տօնակատարութեան մեծապոյն յաջողութիւնը եւ ներկաներուն խանդավառութիւնը մինչեւ արշալոյս, մանաւանդ ընկ. Միրզէին սքանչելի ճառը: Որքա՜ն ուրախացաւ ու ուրախութեան արցունքով ժպտեցաւ: «Սաքօ՛, այլեւս ես ճամբորդ եմ, կը զգամ որ այլեւս ձեզի հետ պիտի չըլլամ. այս գաղութը որբ մի ձգէք» եղաւ իր վերջին խօսքը:

Հպարտ էր դաշնակցականի իր գաղափարականի ոգիով ու սրտով կապուած էր Հայութեան:

Ընկ. Արմենակ ծնած էր Մարզուան, 1900ին: Մարզուանի «Անաթոլիա» քոլէճին մէջ որպէս ուսուցիչ ունեցած է Գագիկ Օզանեանի պէս յայտնի մտաւորական – յեղափոխական մը՝ զոհ՝ Մեծ Եղեռնի: Տեղահանութենէ յետոյ տարիներ թափառելէ ետք, իր եղբօր եւ մօրը հետ կ'անցնի Պոլիս 1921–22ին: Այս թըւականին կուգայ Ֆրանսա ու կը հաստատուի Սէն Շամոն: Այդ օրերուն, գաղթականական հոսանքը արդէն մաս մը տեղաւորուած այս շրջանը իրարու կարօտ ունէին ու զիրար կը փնտռէին:

Գաւառի եւ գաղութներու ամէնէն հետաքրքրական դէմքը կ'ըլլայ ողբացեալ Զուլֆերեան: Եւ ահա ընկ. Արմենակ՝ Արամ – Սարգիս, Առաքելեան եւ ուրիշներ ազգային ոգին կ'արթնցնեն գաղութին մէջ, ծնունդ տալով Հ. Յ. Դ. Վարուժան խումբին: 1924ին արդէն գաղթականական հոսանքը երթալով մտահոգիչ պատկեր կ'ունենայ: Նոյն թուականին, նոր գաղթականները բախտաւորութիւնը կ'ունենան այցելութիւնը վայելելու Հայաստանի վարչապետ՝ ընկ. Ալեքսանդր Խատիսեանի:

Նոր ոգեւորութիւն: Նոր աշխուժութիւն: Այսպէս, ընկ. Արմենակ «Վարուժան» խումբին հիմնադիրներէն մէկը կ'ըլլայ:

Հաւատարիմ մնաց իր պաշտած ու սիրած կուսակցութեան: Դեռ անկողին չինկած, կաղն ի կաղ քովս եկած էր օր մը: Ժամեր զրոյց ըրինք, հինէն, ներկայէն, ուր ամայութիւն է ամէն կողմ: Իր խօսքը եղաւ այսպէս «Սաֆօ, ա՛ռ սա գումարը, եւ տուր առ որ անկ է. ո՛վ գիտէ ինչ կը պատահի» (կուսակցական տուրքն էր):

Հաւատարիմ Դաշնակցական մըն էր: Ուխտեալ շարքային մը, իշխանական կեցուածք ունէր երբ խօսք կ'ըլլար մարտական կուսակցութեան մասին:

Այո, կրնանք համարձակօրէն գրել թէ Սէն Շամոնի գաղութը ի՛նչ խանդավառ տարիներ անցուց 1925էն մինչեւ 1965 թուականը: Սերունդ մը կար, որ համեստ էր ու ազնիւ: Խոնարհ ու անսուտ, կեղծիքն ու նենգամտութիւնը չէին գիտեր: Ինչպիսի՜ մարդիկ եկան ու անցան:

Սէն Շամոնի գաղութը պատիւը ունեցած է տեսնելու եւ լսելու տիտանները երէկուան՝ հայ քաղաքական մտքի ու գրչի: Խատիսեաններն ու Վրացեանները, Գիւլխանդանեաններն ու Մխաքեանները, Ջամալեաններն ու Նարդունիները ու Զօպանեանը: Ահա՛ այդ սերունդին շունչով ապրած ընկերն էր Արմենակ: Սերունդ մը որ ամէն բանէ առաջ, ճշմարիտ Հայ էր եւ ճշմարիտ հայրենասէր:

Գարնանամուտի օր մըն էր. օրե՛ր եւ շաբաթներ չարչարուելէ յետոյ, կռուելով մահուան դէմ, աչքերը փակեց Արմենակ: Կեանքի եւ մահուան կռիւն էր: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 19ին Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ: Սէն–Փիէրի տաճարը լեցուած էր ողջ Հայութեամբ եւ Ֆրանսացիներով: Տաճարէն ներս տեղւոյս կաթողիկէ հայր Կոմիտասը մխիթարական երկու խօսք ըսաւ սերունդի մը անցեալին ու իր կատարած դերին մասին: Տաճարէն դուրս, վերջին խօսքը եղաւ, յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Խօսեցաւ ընկ. Սաքօն, վեր հանելով առաջին հայ գաղթականին մէջ հայ մարդը, համոզուած ու մաքուր դաշնակցականը:

Դագաղը ծածկուած էր Եռագոյն դրօշակով, եւ ծաղկեպսակներ ղրկած էին «Վարուժան» եւ «Անտոք» կոմիտէութիւնները, իր ազգականները եւ բարեկամները:

Յուզումով, յարգանքով եւ տխրութեամբ թաղեցինք մեր խոնարհ փէտային, մեր Արմենակը:

Հողը՝ թեթեւ, ընկ. Արմենակ:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երաժիշտ հեղինակներու միջազգային Ընկերութիւնը որուն կ'անդամակցի Արա Պարթեւեան, մասնաւոր վարկ յատկացուցած է գրապէս քաջալերելու համար այն երգահանները, որոնք համանուագային կամ սենեակի երաժշտութեան յօրինողներ են:

Այս հիման վրայ ի գնահատութիւն, պարգեւատրած է Պարթեւեանի երկու եռանուագները (դաշնակի, պոյտ սրինգի, քլարինէթի եւ թաւիղի համար), որոնց ձայնասփռումը երկու անգամ տեղի ունեցած է Ֆրանս–Միւզիք կայանէն:

Կրկին կը նուագուի Մարտ 31ի Շաբաթ օր, Քաթրայի կազմակերպած երեկոյթին, Միւզէ Կիմէի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

— Քեզ ամուսնացնե՛մ, ուրկէ՞ ինծմէ բաժնուի՞ս, անուշս, մինչեւ մինչեւ միլիոնատէրը: Բայց դուն գիտես որ քու ներկայութիւնդ գիս կը մղէ գործունէութեան, կորով, արիութիւն եւ փառասիրութիւն ունենալու: Եթէ երբեք հոս, իմ քովս չըլլայիր, ամէն ինչ պիտի կործանէր. ինծի այնպէս կը թուի որ մահը պիտի նախընտրէի:

Բոլ Հայման ճշմարտութիւնը կ'ըսէր: Ֆրանսա դառնալէն ի վեր, խղճի խայթեր կ'ունենար յաճախ, ու աղջկան նայած պահուն միայն կը յաջողէր մտքէն վանել: Մէրի միայն ուժ կը պարգեւէր անոր, իր յիշատակներուն դէմ պայքարելու համար:

— Բայց կրնամ ամուսնանալ, առանց քեզմէ բաժնուելու, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը:

— Աւելի լաւ պիտի չըլլա՞յ որ այս վիճակին մէջ մնանք:

— Հա՛յր եսասէր մարդու մը պէս կը խօսիս, ինչ որ դէշ բան է: Սակայն դուն խորհելու ես որ պիտի գայ օր մը, երբ սիրտս քեզի պիտի չպատկանի միայն:

— Անուշս, խորհած եմ այդ մասին: Յաճախ խորհած եմ տառապանքով: Մըտովի ըսած եմ թէ սրտիդ մեծագոյն մասը ուրիշի մը պիտի տաս, ափսո՜ս: Գիտեմ թէ այդ օրը պիտի հասնի, բայց կը փորձեմ յետաձգել: Մնաց որ, անուրջ մըն ալ հիւսած եմ:

— Ի՞նչ անուրջ:

— Իմ դիզած հարստութիւնս թոյլատուէ որ ամէնէն գեղեցիկ խնամութիւնը կնքեմ: Ես կ'ուզեմ որ դուն փայլուն դիրքի տէր ամուսին մը ունենաս... ամուսին մը որ անձնասիրութիւնդ գգուէ:

— Ի՞նչ հարկ անձնասիրութիւնս գգուելու, ըսաւ Մէրի: Իմ կարծիքովս՝ ընտանիութեան գոհացում տալով չէ որ մարդ երջանիկ կ'ըլլայ:

— Ո՞վ պիտի չսիրէ քեզ, գոչեց Բոլ Հայման:

Մէրի զգաց որ աչքերը արցունքներով կը լեցուէին: Ան կը խորհէր Լիւսիէն Լապրուի վրայ: Ցետոյ գլուխը վեր առաւ ու ըսաւ.

— Քիչ մը առաջ ձեր յայտնած կարծիքներուն տրամագծօրէն հակառակ գաղափարներ ունիմ ամուսնութեան մասին: Փայլուն ամուսնութիւն մը չեմ փափաքիր ոչ ալ կ'ուզեմ հարուստ մէկու մը հետ կարգուիլ: Երեք յատկութիւն կը պահանջեմ. անկեղծութիւն, վճռականութիւն եւ արիութիւն: Այս ձիրքերուն շնորհիւ, ամէնէն համեստ պաշտօնեան իսկ մարդ կ'ըլլայ: Կը գերադասեմ սիրտը քան արժեթուղթերը եւ Ֆրանքները:

Բոլ Հայման անզգած կերպարանքով մը մտիկ կ'ընէր իր աղջիկը, ու իրեն այնպէս կը թուէր որ իր առջեւէն կ'անցնէին ընդհանրական բաներ, կամ աւելի ճիշդը, տափակութիւններ: Ան շատ լաւ կ'ըմբռնէր թէ Մէրի ակնարկութիւն կ'ընէր իր սիրած մարդուն, Լիւսիէն Լապրուի:

Այդ սէրը թերեւս չէր հասած այն կէտին, ուր ամէն բան տեղի կուտայ սարփանքին առջեւ, բայց ան գոյութիւն ունէր, ու մեծ սարսափ կը պատճառէր միլիոնատէրին: Որքան ալ քարացած ըլլար իր հոգին, իր աղջիկը Լիւսիէն Լապրուի տալու գաղափարը սոսկում կ'ազդէր Բոլ Հայմանի: Մահացու պղծութիւն մը կը սառեցնէր իր երակները, խորհելով որ աղջկանը ձեռքը պիտի դնէր այն մարդուն ձեռքը, որուն հայրը սպանննած էր:

Երկար լռութիւն մը յաջորդեց մանկամարդ աղջկան խօսքերուն: Հայր ու աղջիկ ներամփոփ վիճակի մը մէջ կը գտնուէին: Բոլ Հայման խզեց լռութիւնը:

— Դուրս պիտի ելլե՞նք, այսօր, հարցուց Բոլ Հայման:

— Եթէ կ'ուզես, հայր: Այցելութիւններ պիտի տանք: Պէտք է այցելութիւն մը տանք տիկին Ուիլյամսի, որուն աղջիկը բարեկամուհիս է:

— Այո: Բարեկամուհիդ այցելած պահուդ, ես ժորժ Տարիէի քով պիտի երթամ զոր չեմ տեսած վերադարձէս ի վեր:

— Օ՜հ, ես ալ քեզի հետ պիտի գամ, զայն տեսնելու համար, ըսաւ Մէրի, որուն դէմքը յանկարծ պայծառած էր, խորհելով որ ժորժ պիտի խօսէր Լիւսիէնի վրայ:

— Լաւ... պիտի ընկերանաս...: Ժորժ Տարիէ ինծի նամակ գրեց, ու ես տակաւին առեն չունեցայ պատասխանելու:

— Անշուշտ, քեզի շնորհակալութիւն կը յայտնէր, իր յանձնարարութեամբ՝ Պ. Լապրուին պաշտօն տուած ըլլալուդ համար:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յովհ. Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս–Արման Պօյաճեան, Տիկին Գառնիկ Գէորգեան, զաւակներն ու թոռները, Օր. Երանուհի Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Օհանեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Օհանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մարուքեան զաւակներն ու թոռները եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնոր – հակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռա – գրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին

ՏԻԿԻՆ ՅՈՎՀ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Զարուհի Օհանեան)
կսկծալի կորուստին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմի եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում:

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգի Մուրատ Ու – սումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31–ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ–անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկե – ղեցւոյ կից սրահը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռնի գիւղը, 80 քիլոմեթր Հռոմէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչագեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ապենեան լեռներու դիմաց:

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. առհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ:

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին:

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ Մայիս 27, Կիրակի:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE

Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական դրամաթիկական թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 Ռիւ Ժանկուժոն:

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին

ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈՆԿԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթա – բալայէն: Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվա – ճեանի կողմէ: Մենախօսութիւն՝ Օր. Սոնա Վարդանեան:

Մասնակցութեամբ՝ դերասաններ
Գ. Տէրվիշեան եւ Ն. Պշտիկեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցու – թեան ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Ապրիլ 12ին, ժամը 20·30ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համա – ձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 29ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Առ այդ փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24
HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle
Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:
Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 փր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Ծերիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկ. Կիրակոսեան 30 Փր.: Ժիլպէռ Խարիթեանի յուղարկաւորութեան առ – թիւ, Պր. Անդրէ Պաղտասարեան եւ Պր. Ռօպէր Սարաճեան 10ական: Ողբ. Ճինտեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պր. Պետրոս Մարգարեան 10: Ողբ. Խաչիկ Տէրտէրեանի թաղման, փոխան ծաղկեպսակի, Պր. Աւետիս Տէրտէրեան 100: Պր. Արզումանեանի հոգեհանգստեան Պր. Անտրէ Պաղտասարեան 20, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան 10 Փր.:

ԱՐԵՒԱԳԼԱԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Առնուվիլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան՝ Մեծ Պահքի բոլոր Կիրակիները Մարտ 11էն Ապրիլ 8 յաւարտ պատարագի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյս մէջ կը կատարուին նաեւ Արեւագալի հոգեզմայլ երգեցողութիւնները, առաջ – նորդութեամբ հոգեւոր հովիւ, Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեանի, մասնակցութեամբ գիւղիս եւ հրաւիրեալ դպիրներու:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

PHARMACIE SILVESTRE
46, Rue de Trévise, Paris (9e)

Cherche manutentionnaire pour travail l'après-midi jusqu'à 20 h. 30

ԾԱԽՈՒ Է

ALFORTVILLE
Rue Véron à vendre ds. im.
ravalé, 2 p. + cuis. Pos. WC, dche
Av. 15.000 cpt + chg crédit
Propriétaire hres repas 255.00.35

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամասիացիներու աւանդական պատա – րագը եւ ճաշը՝ Կիրակի, Ապրիլ 29: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Թէրզեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տէր–Յովհաննէս – եան կը նուիրեն 20 Փր. Կարմիր Խաչին, 20 Փր. Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յա – ռաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ՆՈՒԷՐԻ

Լոնտոնէն Պ. Ղազարոս Յակոբեան եւ Հայաստան Վարդանեան 5ական ոսկի կը նուիրեն Լոնտոնի Նաւասարդեան կոմիտէի Շէնքի Ֆոնտին եւ «Յառաջ»ին, փոխան նուէրի Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մըրըրըպեանի ամուսնութեան արծաթեայ տօնակատարութեան առթիւ (14 Ապրիլ 1973, Լոնտոն):

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պադըր – ճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ
Յետագային մանրամասնութիւններ:
Փարիզ (9րդ)

Առաջին կարգ երթուդարձ՝ 1850 փր.
Առանձին սենեակ փափաքողներուն, օրական 30 փր. յաւելում:

«ԱՆՈՅՇ»Ը ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Մարտ 30ին, Ուրբաթ օր ժամը 18էն 18·30 Ֆրանս–Միւզիք կայանէն կը սփռուի «Անոյշ»էն հատուածներ:

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան ճաշասեղան – խնջոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ
Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտք ճաշով՝ 20 ֆրանք

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՁԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, Լսաեան Սանուց Միութեան հետ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՐՏ
MARDI 27 MARS 1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.675 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.675

ÉDITORIAL

Au-delà d'un monument

—o—

« Les Turcs ont passé là. Tout est ruine et deuil ».
VICTOR HUGO

Notre confrère marseillais « Le Provençal », qui semble, depuis quelques semaines, s'être spécialisé dans la lecture de la presse turque, rapporte dans son numéro du 24 Mars, que la France a officiellement fait connaître ses regrets à la Turquie, au sujet de l'affaire du monument arménien. Le journal du député-maire de Marseille, se rapporte en effet pour son information au journal turc « Milliyet », alors qu'une telle nouvelle, de source française, nous aurait pourtant évité d'avoir des réserves, tout au moins en ce qui concerne l'authenticité de la traduction. Que nous rapporte « Le Provençal » ? Le ministre des Affaires Etrangères du gouvernement français aurait, par le truchement de l'Ambassadeur de France à Ankara, transmis un message à son homologue turc où, il serait dit que « *Le Gouvernement français a éprouvé une profonde affliction au sujet de l'affaire du monument arménien de Marseille et qu'il accueillait avec compréhension la susceptibilité et les réactions montrées à ce sujet par la Turquie* ». Au-delà de ces guillemets, « Le Provençal » fait écho aux suppositions du journal turc, sur lesquelles il nous semble inopportun de nous étendre, tant que leur véracité n'est pas démontrée en France. Car, d'après le journal turc, il serait prévu d'envoyer une « *circulaire aux préfets en France en vue de prévenir que les réunions et démonstrations des résidents en France prennent une tournure anti-turque* » etc., etc. Si nous continuons, avec « Le Provençal » la lecture de « Milliyet », nous apprenons aussi qu'il serait question de « *résoudre par la persuasion le problème de l'épitaphe offensante pour les Turcs* ».

Alors, là bravo ! Il semble que le journal turc confonde le régime d'Etat de siège de son pays, (où il a été même interdit à la presse de parler politique pendant la semaine précédant l'élection présidentielle) avec le régime démocratique de la France. Mais si cela était, imaginons un moment tout ce qu'il faudrait supprimer ou effacer, depuis des siècles pour ménager « la susceptibilité turque ». L'épitaphe du monument arménien (érigé dans l'enceinte privée d'une église arménienne) devient alors une chose fort anodine à côté de tous les livres d'histoire et de toutes les encyclopédies du monde. Que pense faire la Turquie à ce sujet ? Ouvrons au hasard une encyclopédie récente et lisons : « *Ce peuple (arménien) connut des alternatives d'indépendance et de sujetion, celles-ci parfois aggravées de pillages et de massacres dont les plus sanglants furent perpétrés par les Turcs en 1895 et en 1915. A la suite de ces persécutions dont la cruauté dépasse l'imagination, une partie du peuple arménien se dispersa dans le monde* » (Encyclopaedia Universalis, volume 2, page 429). Et voilà pourquoi, deux cent mille Français d'origine arménienne sont en France et parce qu'ils ne sont pas seulement des électeurs, ils ne peuvent oublier le génocide arménien. Et si les touristes et les archéologues du monde entier visitent la Turquie aujourd'hui, ce n'est pas pour prendre le café mais pour admirer Ani « Boulevard de la Civilisation Occidentale et chrétienne face à l'Asie », où s'il ne reste que des ruines des mille et une églises de cette capitale arménienne, c'est nous dit encore l'Encyclopaedia Universalis : « *Qu'en 1064, les Turcs s'emparèrent d'Ani, la détruisirent et soumirent le pays tout entier au massacre et à la dévastation* ». Il y a aussi, pour éclairer la lanterne turque, le Larousse du XXème siècle, Alpha Encyclopédie, les livres de Macler, de Toynbee, de Nansen, et mille autres documents. Il y a surtout le fameux télégramme de Talaat, qui vaut à lui tout seul tous les livres d'histoire du monde. Et cela, les Turcs ne peuvent pas le supprimer.

Mais le problème n'est pas là. Le vrai problème a été soulevé, il y a quelques semaines par le journal « Le Monde » qui s'étonnait à juste titre, de la réaction turque concernant un régime (ottoman) condamné par les dirigeants de la Turquie actuelle. Pour résoudre le problème arménien, il n'y a pas mille solutions, la seule consiste en la reconnaissance par la Turquie des crimes et préjudices commis envers les Arméniens. Il faut d'abord faire son *mea culpa* et ensuite demander l'absolution. L'inverse n'est pas dans la logique des choses, surtout pour un pays cartésien.

Le Monument arménien de Marseille a acquis, grâce aussi à la collaboration involontaire de la Turquie, une dimension qui dépasse le simple cadre d'un mémorial.

Au-delà de ce monument, le problème arménien a retrouvé une actualité dans la presse française, écrite et parlée.

Au delà de ce monument, les liens se sont resserrés dans la communauté arménienne de Marseille, qui avec celles du monde entier, dans quelques semaines, au lendemain du jour où le monde chrétien fêtera la Résurrection, le 24 Avril, se recueillera dans la dignité, en souvenir du million et demi d'Arméniens massacrés par les Turcs en 1915 et pensera avec fierté à une autre résurrection, celle de son peuple.

HARATCH

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

—o—

Կիրակի օր անակնկալ կերպով յայտնուեցաւ թէ Եգիպտոսի վարչապետը հրաժարած է եւ կը թուի թէ Սատաթ անոր տեղ ոչ մէկը պիտի նշանակէ եւ իր ձեռքը պիտի առնէ երկրին ամբողջ ղեկավարութիւնը, կարգ մը այլ փոփոխութիւններ ալ ընելով դահլիճին մէջ։ Թէեւ մանրամասնութիւններ կը պակսէին դեռ Երկուշաբթի օր, բայց կը թուի թէ Սատաթ «պատերազմական դահլիճ» մը կ'ուզէ կազմել եւ գործի անցնիլ։ Կ'ըսուի թէ քաջալերուած է Վիէթնամի օրինակէն եւ մանաւանդ յուսախաբ դիւանագիտական ապարդիւն ճիգերէն։ «Ախպար էլ Եոմ» թերթի մէջ Իհսան Ապտէլ, որ մտերիմ մը կը նկատուի Նախագահ Սատաթի, կ'առաջարկէ որ քաղաքական ճիգերու ձախողութենէն ետք, Միջին Արեւելքի մէջ պէտք է Վիէթնամի նմանող կացութիւն մը հաստատել։ Խմբագիրը կը գրէ.— «Կարելի է հաշտութիւն փնտռել միայն երբ պատերազմի մէջ ես։ Վիէթնամի մէջ խօսակցութիւնները չորս տարի տեւեցին կռիւներու կրակին տակ»։

Կ'ըսուի նաեւ թէ Խորհ. Միութիւնը կը վերսկսի զէնքեր ղրկել Եգիպտոսի։

× Պէնկազիի մէջ բացուած է խմբակ երկիրներու Արտաքին Նախարարներու համագումարին չորրորդ նստաշրջանը։ Ընդհանրապէս այս ժողովին մէջ կողքկողքի նստողները նոյն տեսակէտները չունին բազմաթիւ հարցերու շուրջ բայց Լիպիոյ կողմէ հրամանատար Ճալուտ, նիստը բանալով յայտարարած է թէ մահմետականները «բնական ուժ մը ունին եւ քաղաքակրթութեան դրամագլուխ մը որոնք թոյլ կուտան իրենց աշխարհի ճակատագիրը վարելու»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ծերակոյտն ալ, ինչ որ անակնկալ մը չէր, մերժեց սահմանադրական այն բարեփոխումը զոր մերժած էր արդէն Ազգ. Ժողովը եւ որ թոյլ պիտի տար Սունայի շարունակել իր պաշտօնը, երկու տարի ալ։ Խօսքը բանակին կը մընայ եթէ կարելի չըլլայ նոր թեկնածու մը գտնել, որ 8րդ քուէարկութեան ատեն, կարենայ իր վրայ կեդրոնացնել ձայներու մեծամասնութիւնը։

ԻՐԱՔԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ միշտ գրաւած է Քուէյթի սահմանական կայանը։ Արաբական երկիրները կը փորձեն միջամտել։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ պաշտօնապէս յայտարարեց, թէ ամերիկեան ուժերը պիտի չպարպեն Հարաւ. Վիէթնամը, եթէ ամերիկացի բոլոր գերիները, որոնց մէջ կը գտնուին Լաոսի մէջ գերի բռնուած ինը Ամերիկացիներ, բոլորն ալ ազատ չարձակուին։ Նախագահը հրահանգ տըւած է այս իմաստով։ Արդէն անցեալ շաբաթ անպաշտօն ձեւով հաստատուած էր այս կացութիւնը։ Հանոյի ներկայացուցիչները կրկնեցին, թէ մինչեւ Զորեքշաբթի պատրաստ են ազատ արձակելու իրենց մօտ գտնուող 107 գերիները, սակայն ոչ մէկ խոստում տուին այն ինը գերիներուն համար, որոնք Փաթէթ Լաօյի ձեռքը կը գտնուին։ Ամերիկացիք կ'ըսեն, թէ Քիսինկէր եւ Լը Տիւք Թօ համաձայնած էին, որ ասոնք ալ ազատ ձըգուին մինչեւ Մարտ 28։ Այժմ 6000 ամերիկացի զինուոր կը գտնուի Հար. Վիէթնամ։ Միւս կողմէ 210 Հիւս. Վիէթնամցի գերիներ, որոնք գերի կը մնային Հարաւ. Վիէթնամի մէջ, մերժեցին ազատ արձակուիլ եւ Հիւս. Վիէթնամ վերադառնալ։ Սայկոն 395 գերի Պիէն Հօա օդակայանը փոխադրած էր՝ Հանոյի ներկայացուցիչներուն յանձնելու համար։ Ասոնցմէ 210ն է, որ վերջին պահուն մերժեց Հիւսիս. Վիէթնամ երթալ» պաստառներ մէջտեղ հանելով, ուր գրուած էին՝ «Զենք ուզեր համայնավար երկիր երթալ»։

ՍԱԽԱՐՈՎ, որ խորհրդային հիւլէական ռումբի հայրն է, հարցաքննուած է խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ (Քաժէպէ)։ Ծանօթ է որ մեծանուն գիտնականը նախապահութիւնը ըստանձնած էր Մարդկային Իրաւանց Կոմիտէի մը, զոր հիմնած էր Մոսկուայի մէջ եւ քանիցս բողոքներ բարձրացուց Խորհ. Միութեան կիրարկած «ընկերվարութեան» դէմ։ Անցեալ Նոյեմբերին, տեսակցութիւն մը տուած էր Նիւզ.Ուիքի ուր կ'ըսէր. «Բոլոր համոզումներս սկսած եմ վերաքննել։ Այսօր այլեւս չեմ կրնար ինքզինքս ընկերվարական նկատել»։ 22 տարեկան իր աղջիկը վռնտուած է համալսարանէն, մինչ կը գրէ Օռոռ, կինը, մանկաբոյժ, կէս-հրեայ կէս-հայ (?) կը ճնշուի տեւապէս։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ երեք անգլիացի զինուորներ սպաննուեցան եւ չորրորդ մը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։ Անգլիացի չորս զինուորներ պարահանդէսի մը մէջ ծանօթացած էին երկու Իռլանտուհիներու, որոնք հրաւիրած են զինուորները իրենց տունը։ Հոն անոնք զոհ գացած են ծուղակի մը։ Քանի մը հոգի ներս մտնելով ընդացիրով կրակ բացած են զինուորներուն վրայ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 21-22)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նուագախումբը՝ խմբավարութեամբ Օհան Տուրեանի, Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ նուագած է Պեթհովէնի «Էկմոնթ» օփերայի նախերգանքը, դաշնակի հինգերորդ քոնչերթօն եւ Պերլիոզի «Ֆանթասթիք սիմֆոնին»։

Նուագահանդէսին ներկայ եղած են շուրջ 1.500 երաժշտասէր։

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ

Հրազդանի շրջանին մէջ Մարտ 20ին «Երաժշտական Շաբաթ»ի բացումը կատարուած է՝ «Հայկական երաժշտութիւնը Սպենդիարեանէն մինչեւ մեր օրերը» անունին տակ։ Ձեռնարկը կազմակերպուած է Հայաստանի երգահաններու միութեան եւ Ալ. Սպենդիարեան տուն-թանգարանի տնօրէնութեան կողմէ։ «Շաբաթ»ի յայտագիրները կազմուած են Սպենդիարեանի, Ռ. Մելիքեանի, Հ. Ստեփանեանի, Է. Միրզոյեանի, Ա. Բաբաջանեանի եւ ուրիշ երգահաններու գործերէ։

×

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ համերգ մը տուած է Շթութկարտի «Մելոս» քառեակը։ Խումբը նուագած է Շուպերթի, Տըպիւսիի եւ Պեթհովէնի քուարթէթներ։ Գերմանացիները շատ գոհ մնացած են հայ երաժշտասէրներու նուրբ ճաշակէն։

×

ՆԿԱՐԻՉ ԵԴ. ԻՍԱԲԷԿԵԱՆ

Նկարիչ Եդուարդ Իսաբէկեան պատմական նիւթերով նկարներ կը յօրինէ։ Անոր նկարներէն ծանօթ են «Դաւիթ Բէկ»ը, «Պատասխան Յազկերտի»ն, «Պատանի Դաւիթը» եւայլն։ Վերջերս նոր նկար մը պատրաստած է, ուր կ'երեւի Պապ թագաւորը, որ եկեղեցիէն դուրս կը վռնտէ դաւաճան նախարարներ եւ ծախուած հոգեւորականներ։

ԱՆԺԱՄԱՆԱԿ ԱՀԱԶԱՆԳ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փիէռ Ժուլէն ողջագուրեց, փղձկեցաւ, բաժնուեցաւ եւ հեռացաւ խուրայատուկ մանր քայլերով: Ուղեկիցն էր Տիկին Վենսան: Զոյգ դուռները բացուեցան: Ներս սահեցաւ պատգարակը, կմախք մը պարզեց մահճին վրայ: Հեղգութեան մը երկարաձգած կեանքն էր կարծես: Խեքճ դիակ մը՝ յետաձգուած: Երբեք բժիշկ չէ տեսեր ու դեղարան չէ մտեր: Անդնդային հազ մը ունի եւ իր խուխը անպակաս է: Ու անընդհատ տախտակ կուրծքին չոր վանդակը կը հեւայ: Իսկ ճակատը տաք քրտինքի փայլուն չիթեր կը կայլակէ: Կը բնակի նեղ դուհին հին պանդոկին մութ խուցին մէջ, արեւագուրկ բակի վրայ: Սնանիլը աւելորդ է, կարեւորը ըմպելիքն է: «Գինի չունի՞ք ճաշերուն հետ»: Անարձագանգ այս հարցումը գայթակղեցուց լուռ սենեակը: Յետ քննութեան, հետեւեալ օր, պատգարակը առաւ տարաւ այդ աւերակ մարմինը, անհոգ, անոք, փեռեկտուած ու կծկուած, դէմքը հալած: Իսկ Մարտունի եւ Լըփըլա իր անունը չգիտցան:

Անակնկալ բարդութիւն մը յայտնուեցաւ: Փօլ Տիւրանի բնամէջը կ'ելեւէջէր: Բժիշկները մտահոգ են: Կը թուի թէ լաւ նշան չէ: Ան այլեւս ոչ մէկ սնունդ կ'ընդունի: Հետեւաբար, չիճուկներու դըն-դաչիչեր կախուեցան: Եւ չարունակ տակները կը բանին, կը ծակծկեն մարմինը: Ան չի տոկար մորթին սեւուկ բացուածքներուն տաժանելի ցաւերուն եւ, ճարահատ, կ'աղաղակէ. «Դուք գութ չունի՞ք: Ո՞ւր դրած էք ձեր խիղճերը: Ինչո՞ւ, ի զուր, զիս կը տանջէք: Վերջացուցէք: Մեռնիլ կ'ուզեմ: Ի՞նչ ընեմ ես տխմար կեանքը արուեստական»:

Տիկին Տիւրան լուռ կ'արտասուէր, քացր բառերով ամուսինը կը փայփայէր: Կ'ածիլէր զայն եւ կ'օծանէր անոյշ բոյրով: Իսկ Մարտունի, ինքնամոռաց, կ'ապրէր անոնց անհուն վիշտը: Երբ, մերթ ընդ մերթ, կը բացուէին հէք Տիւրանի աչքերը, նուաղ նայուածք մը կը պլպլար, մահամերձի ապակեփայլ, թոյլ ակնարկ մը կը մարմրէր:

Բաղդատաբար գիշերներուն, Մարտունիի ցերեկները չեն դանդաղիր, չեն երկարիր: Շարժման մէջ են չարունակ: Երթեւեկը չի կարիր: Վահան, անշուշտ, մերթ կը դիտէ, կ'ունկնդրէ: Մերթ կը խօսի, կ'անէանայ կամ գրքի մը սեւ ու ճերմակ էջերուն մտերմութեան կ'ապաւինի: Եւ ի հարկէ բացակայ է երբ կը նայի իր երկնքի պաստառին: Ու ամէն օր, կը վայելէ պատուհանին զոյգ մը տարփոտ աղաւնիի փափուկ սէրը: Կ'անցնի նաեւ, հաստատութեան ողորմաբաշխ քահանան, բարեժպիտ ինչպէս հայը, որ մեղմաձայն կը մրմնջէ տաքուկ բառեր սփոփարար, երբ կը սեղմէ դողդոջ ձեռքեր:

Բայց երբ կ'իջնէ իրիկունը, երբ լոյսերը կը մարին եւ սենեակը սուգ կը մտնէ, մենութիւնը կը ճնշէ, թէեւ չունչի, հոնչիւնի եւ հազի համանուագ կը լսուի: Գիշերուան մէջ, փոքր ձայն մը կը խօսի, կ'որնայ: Ելեկտրական մեքենային կրկնոցը կը սղոցէ արթուն գանկը: Վահան, անշուշտ, կը հետեւի գանդակատան ժամացոյցի կշռութաւոր համրանքին եւ գնացքին երթ ու դարձի սուլումին: Լուսածագը ուշացնող գիշերուան մէջ, անցեալ կեանքին դրուագները կ'արթննան: Գաղափարներ կը ծնին: Մտածումը թեւեր կ'առնէ: Ալեւոյթը վերադարձի ուտում կ'ընէ: Ու անթեղուած այլ կենդանի յուշերը յուշիկ յուշիկ կը սպրդան:

Ահա Ան որ Վահանի տարագրութեան վերջին կայքը հանդիսացաւ: Ժանտատենդը նորաբողբոջ կեանքեր կ'որսայ: Մնացորդաց ապաստանը կը նօսրանայ: Ոչ բժիշկ կայ, ոչ ալ՝ դարման: Մահատուն է հանդիպակաց հին խրճիթին վերնայարկը, ուր կը քչուին եւ կը լքուին հէք դոհերը ջերմութեան: Գետնայարկը, մեռելատուն, մեկնակէտ է դէպի Եփրատ: Ինք, Մարտունի, օր մը անցուց այդ մահաշունչ գեհենին մէջ: Լուսաբացին, դաղտագողի եւ առխարխափ, քաղաք փախաւ:

Ինչո՞ւ մեռնէր դեռաբուսիկ պատանի մը, — յուսոյ ընձիւղ՝ նետուած դէպի ապագան: Ի՞նչպէս մեռնէր կեանքի գարնան: Իր ատենին պէտք է մեռնիլ:

Ահաւասիկ Ուրֆա: Բնակչութեան ելիցը դատարկած է աւանը: Կը թափառին հաւերը: Կատուները մտածկոտ են: Ախոռներէն ձիու վրնջիւն կը հասնի: Ու կովերը կը բառաչեն ցանկապատուած դաչտերուն մէջ: Հազար ինը հարիւր քառասունի Յունիս տասնի կէս օրն է: Մարտունիենց դումարտակը դիրք բռնած է քառուղիին բերանը: Կուրծք պիտի տայ թշնամիին խօլ արշաւին: Սայլակները պիտի չափուին թանքերուն հետ: Մինչդեռ, ահա, ոչ թէ ճամբէն, այլ կողերու այգիներէն դուրս կը թափին, յորդահոսան, «հա՛յլ Հիթլէր»ի գոռոց ու բիրտ գոչիւններ եւ մահասփիւռ հրասայլեր: Ու մետաղեայ ահեղ անդղեր, — օ՜, գիտութեան մարդորս պարգեւ, երկինքէն վար, հսկողութեան սպառնալիք կը սուրեն: Կանանչագոյն պարմանիներ յոխորտաձայն կը գոչեն. «Ո՛վ Ֆրանսայի ընկերներ, զէնքերը վա՛ր: Խնայեցէ՛ք ձեր կեանքերուն: Մենք ամէնէն հզօրներն ենք»: Ֆրանսական դումարտակը, ի պատասխան, կը կրակէ հրացանով: Տեղատալը արեան ծրարի կը վերածուի: Ու ենթասպան վերջին երգը կը թոթովէ: Զինուորները «կեցցէ՜ Ֆրանսան յաւիտեան» կը գոչգոռան եւ կ'իյնան: Սայլակին տակ, անիւներու պաշտպանութեան ապաւինած, երկու ընկեր, Ժան եւ Վահան, կ'ուզեն ապրիլ, վերապրիլ: Ինչո՞ւ զոհուիլ ընդունայն: Անիմաստ է այս կռիւը: Դիակներու անմիտ դէզը վաստակ մը չէ երկրին համար: Հայրենիքը, պարտուած այսօր, ողջ կեանքերու պիտի յենու վաղուան համար: Հո՛ն նայեցէք: Հրապայծառ փոթորիկ կայ անտառին մէջ: Կայ ծառերու ճարճատիւնը հողեվարքի: Ժան եւ Վահան, դնդացիրի փոսին մէջ, երեսանկեալ, կը խոշտանգուին մժեղներէ: Լռութեան մէջ, երեկոյեան, սրբ չուներու մահուան ոզրեր կ'արձագանգեն:

Ինչո՞ւ մեռնէր ուժերու տէր չափահաս մը, — վստահ գործիք՝ բարօրութեան ապարքի: Ի՞նչպէս մեռնէր կեանքի ամրան: Իր ատենին պէտք է մեռնիլ:

Փօլ Տիւրանի վախճանումի արալն էր: Շունչը այլեւս լոկ ցաւագին հոնչիւն է: Ու աչքերը մերթ կը բացուին, մերթ կը գոցուին: Ընդլայնած են բիբերը: Ծիւրած դէմքը, դեղին-կապոյտ կը կծկուի: Երկարամեայ գոյութիւն մը անէութեան փոսին մօտ է: Փուճ տանջանքի վայրկեանները կը հատնին:

Իրիկնամուտ: Տիւրան տուաւ վերջին շունչը: Հանդարտած է դժոխմբեր տառապանքի անկողինը: Ննջեցեալը սաւանով մը ծածկեցին: Հողմարգելը մեկուսացուց մեռեալը:

Տիկին Տիւրան կ'արտասուէ: Սիրտէն սիրտը մեկնող ողբը անոյշ բառեր կը ցօղէ. «Փօ՛լ, սիրելիս, բաց աչքերդ: Զիս առանձին մի ձգեր: Ամբողջ կեանք մը մենք աքնեցանք երկուքեան: Ե՛լ տուն երթանք եւ միասին վայելենք բարուոք կեանքը հանդստեան: Թոռնուհի մը ունեցանք: Վարդի նման փարփառ է: Պիտի խայտայ գրկիդ մէջ: Գլուխդ առած՝ ո՞ւր կ'երթաս: Բաց աչքերդ: Ե՛լ տուն երթանք...»:

Կէս գիշեր է: Նրբանցքին մէջ, լիալուսնին արծաթ լոյսով, Լըբանանցին, ներքնաբժիշկ, եւ Մարտունի կը զրուցեն մեղմաձայն.

— Տոքթո՛ր, ինչո՞ւ անյոյս կեանք մը կ'երկարէք:

— Պարո՛ն Վահան, կեանքը երբեք անյոյս չէ: Մարդը յոյս է մինչեւ վերջը գոյութեան: Յոյսը մարդուս կը պատկանի: Եթէ յոյսը դադարի եւ վերջանայ, մահը արդէն անմիջապէս ներկայ է:

— Հոգեվարքը մեծ պայքարն է վախճանին: Եւ մանաւանդ վերջին պահն է խղումի: Ուստի ինչո՞ւ զայն ձգձգել:

— Անկարելի է ճշգրտօրէն նախատեսել ստոյգ պահը յետին շունչին: Հետեւաբար, պէտք է կեանքը կանգուն պահել մինչեւ վերջին սահմանը: Հակառակը՝ սպաննել:

— Նոյնիսկ, ի գին անտանելի եւ աւելորդ տանջանքներո՞ւ...:

— Բայց ներկայիս, օր ըստ օրէ, միշտ աւելի կը յօժարինք թմրեցնել անձկութիւնը եւ ցաւերը, երբ ամէն յոյս մեղ կը լքէ վերջնապէս:

— Կեանք յարգելու պատրուակաւ, դուք սոսկալի տանջանքներու կը սահմանէք մահամերձը: Յանուն ինչի՞: Բարոյական ի՞նչ հիմք ունիք:

— Ամբողջ կեանքը, անընդհատ, հոգեվարք է յապաղած: Ան մահ մըն է ձգձգուած: Այսպէս կ'ըսէ Շոփենհաուր: Գալով մեզի, բժիշկներուս, մենք պէտք է որ զայն երկարենք ըստ կարելւոյն: Բայց լաւ գիտցէք, մեր արուեստը մարդկայնութեան ակունք ունի:

— Ուրեմն քանի գիտութիւնը յառաջդիմէ, նոյնքան, անշուշտ, ուշ պիտի գայ հոգեվարքին վախճանը:

— Ու այն ատեն, պարո՛ն Վահան, անոյշ կեանքը պիտի մեկնի լռութեամբ:

Զոյգ դուռները բացուեցան: Փօլ Տիւրանը մեռելատուն իջեցուցին: Դագաղ մը եւս պիտի նետուի ունայնութեան ցուրտ փոսը: Կեանք մը եւս պիտի մտնէ գերեզման: Պիտի փտին կարծր կաղնիէ սնտուկը եւ պատանքը: Պիտի նեխի մարմինը: Հողը պիտի յաղենա՞յ:

Իսկ Մարտունի, նորոգուած, վերադարձաւ դէպի կեանք: Վերագտաւ ուրախութիւնն ապրելու: Դեռ գարուններ պիտի տեսնէ եւ երազէ: Կեանքն անոյշ է:

Ինչո՞ւ մեռնէր լիութեան հասած ծերը, — ստոյգ ուժ մը՝ արգիւնաւոր աշխատանքի: Ի՞նչպէս մեռնէր կեանքի աշնան: Իր ատենին պէտք է մեռնիլ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Մեր Ձեռնարկները

Հետաքրքրական պիտի ըլլար, գոնէ Ֆրանսահայ գաղութին համար, հաշուել տարուան մը միջոցին, ազգային հաւաքական կեանքէն ներս տեղի ունեցած բոլոր, բոլոր ձեռնարկները:

Նոյնիսկ ճշգրիտ վիճակագրութեան մը բացակայութեան, անտարակոյս, առանց չափազանցելու կրնանք թուել քանի մը տասնեակներ, մինչեւ դույց մէկէն երկու հարիւր: Այլ խօսքով եւ միջին հաշուով երեք օրը մէկ ձեռնարկ:

Ահաւասիկ մտաւոր թիւ մը, որ առաջին մօտեցումով աներեւակայելի ու անկարելի կրնայ թուիլ: Բայց պահ մը խորհրդածելէ յետոյ, եւ աչքի առջեւ ունենալով այն տասնեակ կազմակերպութիւնները որոնք կը գործեն հայ կեանքէն ներս, թէ անոնք ըլլան՝ քաղաքական,

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Նոյեմբեր 20ին, առաջին խումբը Լենինկրատէն ճամբայ ելաւ: Թէեւ սառը դեռ բաւական տոկուն չէր, բայց այլեւս ժամերը համրուած էին եւ քաղաքին մէջ երկու օրուան պաշար մնացած էր: Կարաւանը, որ կը բաղկանար 350 ձիաքարշ բալխիրներէ, կ'երկարէր ութ քիլոմեթրի վրայ: Մարդոց կէսը ձիերու մասին ոչ մէկ փորձառութիւն ունէր եւ դժբախտ անասունները, կաշի եւ ոսկոր մնացած, այնքան տկար էին որ դժուարաւ կրնային քաշել պարապ բալխիրները: Ցուրտը կը պակսէր, եւ մարդիկ իրենց հացը ձիերուն հետ կը բաժնէին: Խումբը հազիւ յաջորդ առաւօտ կրցաւ քաղաք հասնիլ, իր հետ բերելով առաջին պաշարը:

Պաշարումին 83րդ օրն էր այդ: Բաւական ատեն այս փոխադրութիւնը չարունակուեցաւ, եւ Լենինկրատի մարդիկը յաջողեցան հաւաքել 1100 անասուններ ու բալխիրներ: Բայց իւրաքանչիւր բալխիր կը փոխադրէր հազիւ 90 քիլօ ինչ որ կը նշանակէր կաթիլ մը ջուր Լենինկրատի կարիքներուն ովկիանոսին մէջ:

Նոյեմբեր 22ի գիշերը, բեռնատառներու առաջին կարաւանը անցաւ Լատոկայէն, ընդամէնը՝ 60 կառք: Անոնք լճին վրայ կատարեցին անհրաժեշտ զետեղումները ինչպէս օգնութեան կայան, երթեւեկը հակակշռող կէտեր, նորոգութեան աշխատանոցներ եւայլն: Սառի հաւանական բեկումներուն դէմ եւ կամ տկար կողմերուն վրայ կամուրջներ շինելու համար կազմուեցան աշխատաւորներու խումբեր որոնց համար քիչ ժամանակուան մէջ 19.000 հոգի արձանագրուեցան:

Փոխադրամիջոցներուն կորուստը շատ ծանր կը կշռէր, քանի որ ճամբան յաճախ կը ռմբակոծուէր եւ համազարկի կը բռնուէր: Աւելի ըլլալով 9րդ քիլոմեթրի վրայ սառը ճեղքուեցաւ եւ երեւան ելան տկար կողմեր: Բեռնատարները ինկան այդ բացուածքներուն մէջ եւ անհետացան: Կորուստները ալ աւելի ծանր եղան անտառային այն ճամբուն վրայ որ շինուած էր Թիքվինի գրաւումէն յետոյ, լիճը ամէնէն մօտիկ կայարանին կապելու նպատակով: Այդ ճամբան Թիքվինի եզերքէն կ'անցնէր, 350 քիլոմեթր երկարութեամբ ճահիճներու եւ անտառներու մէջէն: Միմիայն երեք օրուան մէջ անոնք տեսնուեցան այդ ճամբուն վրայ լքել 350 բեռնատարներու դէզ մը: Վերջապէս սառին թէ անտառային ճամբուն վրայ տրուած կորուստներուն թիւը հասաւ 1900 կառքի: Հակառակ այս բոլոր հսկայական ջանքերուն Լատոկայի լիճը չյաջողեցաւ իրականացնելու ժտանովի յոյսերը եւ չհասաւ քաղաքին կարիքներուն: Նոյեմբեր 23էն մինչեւ 30 հազիւ 800 թոն ալիւր փոխադրուեցաւ այդ ճամբէն, մինչ օրական սպառումի պահանջքը 510 թոն էր: Այս ընթացքով, քաղաքը պիտի չարունակէր մեռնիլ, քիչ մը աւելի դանդաղ կերպով...

Փողոցներուն մէջ տարօրինակ տեսարան մը մէջտեղ ելաւ. դիակներ դիտզննարան կը տարուէին աղոց յատուկ բալխիրներու վրայ դրուած, փոխանակ զետեղուելու դագաղներու մէջ քանի որ փայտը ամբողջովին յատկացուած էր ջեռուցումի: Մարմինները կը թաղուէին լոկ սաւաններու մէջ փաթթուած: Այս մահագոյժ տեսարանը շուտով սովորական դարձաւ: Նոյեմբերի ընթացքին աւելի քան 11.000 հոգի մեռան անօթութենէ իսկ Դեկտեմբերին ընդհանուր գումարը 52.881ի հասած էր:

Դեկտեմբեր 9ին Թիքվին ետ առնուեցաւ: Երկու օր վերջ Ժտանով Մոսկուայի մէջ ներկայ կ'ըլլար ժողովի մը եւ կը լսէր թէ նոր յարձակողական մը կը պատրաստուէր: Ժուքով որ մայրաքաղաք կանչուած էր այդ օրերուն, սկսած էր Մոսկուայի ճակատէն քիչ քիչ քշել Գերմանները: Լենինկրատի ուժերը նոր շարժումի մը ձեռնարկած էին դէպի Մկա, ու հիւսիսի շղթան խորտակելու յոյսը հետզհետէ աւելի կը զօրանար մտքերու մէջ:

Այդ արբեցնող հեռանկարը պատճառ դարձաւ որ Ժտանով փոքրիկ յաւելում մը ընէ պարենաչափին վրայ: Ծննդեան տօնէն սկսեալ 300 կրամ աւելի աշխատաւորներուն, 75 կրամ աւելի պարզ ժողովուրդին համար: Ընդարմացած, սառած, տկարացած, Լենինկրատի բնակչութիւնը կ'ապրէր այդ յոյսին հեռապատկերով: Անոնց յոյսը հիմա սառի ճամբան էր զոր «Կեանքի ճամբայ» կ'անուանէին:

Ժողովուրդին բարոյականը բարձր պահելու համար հաւաքոյթներ կը կազմակերպուէին, ձիւնապատնէշներով զարդարուած գործատուներու, հանրային շէնքերու, առանց պատուհանի վրասենեակներու եւ պատահական վառարաններով տաքցուած յարկաբաժիններու մէջ:

Բերնէ ականջ կը տարածուէր այն լուրը թէ Յունուար մէկին Լենինկրատ ազատագրուած պիտի ըլլար: Մկան պիտի վերագրաւուէր եւ շղթան վերջնականապէս պիտի խորտակուէր:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(18 – Տար.)

մշակութային, երիտասարդական, հայրենակցական, պատանեկան, եկեղեցական, բարեսիրական, կանացի, մարզական, սկաուտական... այնքան ալ անհատատալի չէ։

Այս շատ պարզ թուական ու վիճակագրական երեւոյթէն վերջ, եթէ հարցը առաւականօրէն քննուի, անմիջապէս եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ՝ թէ Ֆրանսահայ գաղութը կենսունակ է, ունի հարազատ դիմագիծ, կ'ապրի իր ազգային արժանաւորութեամբ, տոկալու դաւանանքը ամէնօրեայ գործի եւ ապրումի վերածած է։

Եթէ այսօրուան արդի աշխարհի մէջ, վիճակագրութիւնները զանազան հարցերու շուրջ, քաղաքական, մշակութային թէ ընկերային, այլեւս հասարակ դարձած են, սակայն անոնց մեկնաբանութիւնը դեռ այնքան ալ թուաբանական ճշգրիտ գիտութիւն մը չէ, որովհետեւ օրուան ամէն տեսակի պարագաները, հոլովոյթներն ու դէպքերը մեծ դեր կը խաղան եւ կարելի չէ զանոնք զանց առնել։

Ուստի մասնաւոր յուետեսներէն հըլալով հանդերձ, միայն բացարձակ թիւի մը վրայ յենուիլ, եւ տեսականօրէն եզրակացնել, ողջամիտ քայլ մը եղած չըլլար։ Ոչ միայն նկատի պէտք է առնել ամբողջականութիւն մը, այլեւ այս պարագային, նամանաւանդ, ձեռնարկներու ձըգած տպաւորութիւնը ժողովուրդին վըրայ։

Ո՞ւր է ուրեմն իրականութիւնը։

Իրականութիւնը վերջ ի վերջոյ, ալ աւելի պարզ է եւ բիրտ։

Ձեռնարկները բազմապատկել չի նշանակեր անպայման ազգային եռուն կեանք կամ այլ խօսքով՝ հայեցիութիւն, քանակը միշտ կարեւոր է, բայց ոչ ի վնաս որակին։

Հոս հաւասարակշռութիւն մը կայ որ պէտք է բնորոշել եւ յարգել։ Ո՞րն է ամէնէն նպատաւորն ու արդիւնաւորը՝ ծրագրուած, ուսումնասիրուած, նպատակներ հետապնդող աշխատա՞նքը թէ պատեհականութեան ձգուած, առանց հիմնական նպատակի ու հայճեպով եւ քմահաճոյքներու համար կատարուած կամ ալ ըստ սովորութեան եղած աշխատանքը։ Հետեւաբար հոս կարեւոր հարց մը կը ծագի՝ ձեռնարկներու իմաստը։

Արդեօ՞ք մեր բոլոր ձեռնարկները կը պատասխանեն, եթէ ոչ հիմնական, առնուազն կարեւոր եւ ազդօգուտ կարիքի մը։ Դժբախտաբար պիտի ըսենք որ միշտ այդպէս չէ, երբեմն, չըսելու համար յաճախ, ձեռնարկները պարպուած են իրենց իմաստէն, որոշ նպատակ չունին, այսինքն ոչ մէկ անմիջական տարողութիւն եւ ազդեցութիւն։

Ոմանք պիտի հակաճառեն յայտարարելով թէ՝ նոյնիսկ այս որոշ պարագային, ձեռնարկները պատեհ առիթներ են հայութիւնը համախմբելու եւ փոխ-յարաբերութեան մէջ գնելու հայ անհատներ ու ընտանիքներ։ Ճիշդ է, բայց տեւական չի կրնար ըլլալ, մանաւանդ գաղութի մը համար որ կոչուած է դուցէ դեռ երկար տարիներ ապրելու հայրենի աշխարհէն դուրս։

Օրինակ մը բերելով առօրեայէն, ըսենք որ հացկերոյթները շատ անգամ ոչ մէկ ազգային նպատակ ունին եւ ընդհակառակն յաճախ տեղի կուտան անհաճոյ դէպքերու երբ չռայլօրէն խօսք կը տրուի այս կամ այն անձնաւորութիւններուն, որոնք այս կամ այն ազդեցութեան տակ հակասական խօսքեր կ'ընեն։

Հետեւաբար այս եւ այլ օրինակներ մեզ կը հրաւիրեն զգաստութեան։ Այլեւս դարը անցած է «տեղւոյն վրայ գեղարուեստական բաժին» պատրաստել, ձեռնարկները պէտք է տան մտային եւ հոգեկան սնունդ, նոյնիսկ եթէ անոնք ըլլան սեղաններու շուրջ։ Եթէ չանդրադառնանք այս կէտերուն վրայ, մեր սրահները հետզհետէ պիտի ամայանան եւ ներկաներու միջին տարիքը պիտի բարձրանայ։

Կարեւորը ապագան է, եւ ապագան կը կերտուի երիտասարդ սերունդով։ Անհրաժեշտ է բարեփոխել մաշած սովորութիւնները, բարձրացնել որակը մօտեցնելու համար երիտասարդ սերունդը, եւ ողջունելով եւ ոչ մերժելով անոր քննադատութեան ոգին։ Ողջունել քննադատութեան ոգին, չի նշանակեր անշուշտ հրաժարում մեր սովորութիւններէն եւ բարքերէն, այլ արդիականացում համաձայն մեր պատմութեան պատգամին։

Ուստի, թող ըլլան ա՛լ աւելի բազմաթիւ՝ մեր ձեռնարկները, եթէ անոնք պիտի ունենան նպատակ եւ իմաստ. սակայն նախընտրելի է որ նուազին եթէ անոնք պարպուած պիտի ըլլան իրենց իմաստէն։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԽՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

—o—

Խաեան Սանուց Միութեան Անդրանիկ դիմակաւոր պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Մարտ 3ին Շաբաթ գիշեր, մինչեւ լոյս, Օթէլ Մոտէռնի շքեղ սրահներուն մէջ, համակիրներու եւ նախկին Խսաեանցիներու հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։

Նախագահութեամբ Պր. Նուհան Ֆրէնկեանի եւ Տիկ. Մարի Մարտիկեանի, պատուոյ սեղանին շուրջ յատկապէս աչքի կը զարնէր անխոնջ Պր. Ծոլակ Մարտիկեան, որ եկած էր հայկական տարազով։ Այս պարահանդէսը բացառիկ էր նաեւ իր յըղացումով։ Երկար տարիներէ ի վեր Փարիզի գաղութը առաջին անգամն էր որ այսպիսի դիմակաւոր - տարազաւոր պարահանդէս մը վայելեց։

Փարիզի Խաեան Միութեան, ըլլայ գեղարուեստական, ըլլայ մշակութային եւ զանազան գետիններու վրայ տարած աշխատանքները գնահատանքի արժանի եղած են արդէն։ Վերջապէս Միութեան անդամները ժողովուրդէն եւ իրենց լաւ աշխատանքէն քաջալերուելով, Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պարահանդէսի մը պատրաստեցան։ Կազմակերպիչ յանձնախումբը այս գեղեցիկ գաղափարը ոչ միայն յղացած էր այլ նաեւ շատ լաւ կերպով գործադրեց զայն։ Ոչ մէկ ջանք խնայուած էր որ պարահանդէսը յաջող կերպով անցնի։

Օրուան խօսնակի պաշտօնը ստանձնած էր Օր. Իրմա Պասմաճեան, որ իր անոյշ խօսքերով ժողովուրդը խանդավառեց։ Պետիկի նուագախումբը արժեցուց ինքզինքը հայկական եւ եւրոպական երգերով։ Ցեռոյ իր մասնակցութիւնը կը բերէր երգիչ Մարթէն Եօրկան որ իր քաղցր եւ գեղեցիկ ձայնով, վերջին շըրջանիս կը փայլի Փարիզի մէջ։

Սրահին գեղեցկութիւնը, զարդարանքը, ընտանեկան եւ ջերմիկ տաք մթնոլորտը նշմարելի էին։ Սեղանները հայկ. ճաշերով լեցուն ու առատ։ Գիշերուան ամէնէն հետաքրքրական բանն էր «Խսաեան Սանուց Միութիւն» պիտակաւոր յատուկ պատրաստուած գինիները, որոնք զարդը եղան ճոխ պիւֆէին եւ ուտելիքներուն։ Շատեր նոյնիսկ որպէս յիշատակ փափաքեցան պահել այդ շիշերը։

Ներկաներու կողմէ ընտրուեցաւ օրուան թագուհին՝ Օրիորդ Լիտի Մարկարեանը, որուն կուրծքը եկաւ զարդարել «Միս Խսաեան» ժապաւէնը եւ որպէս նուէր ստացաւ Անոյշ օփերայի երեք ձայնապնակները։ Իսկ օրուան լաւագոյն տարազը կրող Օր. Վերոնիկ Բամպուքճեանի ալ նուիրուեցաւ ծառի կոճղէ պատրաստուած խմիչքի շիշ մը։

Եղաւ նաեւ վիճակահանութիւն՝ գեղեցիկ եւ ճոխ նուէրներով։

Ամէն վայրկեան ժողովուրդին խանդավառութիւնը զգալի էր։ Կազմակերպիչ յանձնախումբը ամէն ջանք ու կարելին ըրած էր այս մթնոլորտը ստեղծելու համար։ Առտուան յառաջացած ուշ ժամերուն ներկաները վերջին ծայր ուրախացած, կազմակերպիչներուն շնորհակալութեամբ եւ շնորհաւորութեամբ բաժնուեցան սրահէն։

ՎԱՀԷ ԷՕԶԹԷՅԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Անկախներու 84րդ ցուցահանդէսին՝ արուեստը 1912-1919, երկու պաստառներով «Փոքր Ասիոյ բնանկար» եւ «Աղաւնիով պարմանուհին» կը մասնակցի Գոհար Պետոյեան։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ուրբաթ, Մարտ 2ին, երեկոյեան ժամը 6.30ին, հրաւէրով եւ նախագահութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Բարձրաշնորհ Տ. Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեանի, Փարիզի Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ ժողով մը, որուն հրաւիրուած էին փարիզեան շրջանի հայկական միօրեայ դպրոցներու պատասխանատու վարիչները, Դպրոցասէր Տիկնանց, Սուրբ Մխիթարեան վարժարաններու տնօրէնները, ինչպէս նաեւ տարբեր հայկական միութիւններ, որոնք կը կազմակերպեն կամ կ'օգնեն հայ լեզուի դասընթացքները։

Սոյն ժողովի նպատակն էր քննել թէ ի՞նչ կերպով կարելի է բարելաւել Հայոց լեզուի ուսուցումը Ֆրանսայի մէջ։

Մտքերու փոխանակումէ մը ետք ընտրուեցաւ աժամեայ յանձնախումբ մը, որպէսզի վերալիշեալ ժողովին արտայայտուած մտքերն ու ցանկութիւնները ամփոփուին Տեղեկագրի մը մէջ։

Յանձնախումբը իրեն տրուած պարտականութիւնը կատարելէ յետոյ, պատրաստած է նաեւ հարցաթերթիկ մը, որ պիտի ղրկուի ոչ միայն փարիզեան շրջանի՝ այլ նաեւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գործող հայ կրթական հիմնարկներուն։

Ստացուած տեղեկութիւններու հիման վրայ կարելի պիտի ըլլայ Հայ Լեզուի դասընթացքներու հարցը տեսնել աւելի մանրամասնօրէն եւ առաջարկներ ներկայացնել ընդհանուր, խնամուած եւ ծրագրուած աշխատանքի մը իրագործման համար։

ԴԻԽԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ արաբերէնի թարգմանուած եւ առանձին գիրքով լոյս տեսած է Շահանդուխտի «Սաննինէն ջուր խմեցինք» գործը։ Գիրքը հայերէն լոյս տեսած էր 1971ին։ Լիբանանեան մամուլը գովեստով արտայայտուած է գիրքին մասին։ «Ալ Ճարիտա», «Նիտա էլ Ուաթան», «Ալ Մուհարէր», «Ալ Պայրաք» եւ «Լ'Օրիան» իրենց գրախօսականներով նկատել տուած են, թէ Շահանդուխտին գործը կը բովանդակէ բանաստեղծական նըկարներ, մտածումներ, մրմունջներ։ Անիկա «կը պարունակէ հողի մը փոթորկումները, ժողովուրդի մը ոգին, ազգի մը աւանդութիւնները եւ ընկերութեան մը սովորութիւնները»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (141)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

— Այո՛, բայց այդ պարագային մէջ՝ ես իրերախատուրեալն եմ։ Ճշմարիտ ծառայութիւն մը մատուցած է ինծի, իր բարեկամը յանձնարարելով։

— Շա՞տ գոհ ես Պ. Լապրուէն։

— Այո՛, խիստ արժանիք ունեցած երիտասարդ մըն է...։

— Ուրքա՜նալ բարեկիրթ, ուղղամիտ, ճշնթմէն երիտասարդ մըն է, յարեց Մէրի։ Հա՛յր, ինչպէս կը տեսնես, չէի սխալեր, երբ առաջին ակնարկով մը անոր մէջ տեսած էի բոլոր այդ յատկութիւնները։

Առանց պատասխանելու, Բօլ Հարման աչքերը յառեց իր աղջկան։ Մէրի կասկարմիր կտրեցաւ, ու պահ մը մեղադրեց ինքզինքը, մեծ խանդավառութեամբ խօսած ըլլալուն համար...։

Կէս ժամ յետոյ, ութ սռնակներով զոյգ կառք մը, անգլենորմանտական երկու մեծ կառատուներու մէջ պատրաստուած ու գեղեցկօրէն զարդարուն, հայր ու աղջիկը կը փոխադրէր դէպի Պոնափարթ փողոց։ Ժամը գրեթէ երկուքն էր, երբ կառքէն վար իջան երիտասարդ փաստաբանի տան առջեւ։ Լիւսիէն Լապրու տասը վայրկեանէ ի վեր բաժնուած էր իր բարեկամէն։ Ժորժ իր նախկին խնամակալ Էթիէն Քասթէլի հետ կը խօսէր, երբ պառաւ սպասուհին Մատլէն ներս մտաւ։

— Պարոն, ըսաւ սպասուհին, Պ. Բօլ Հարման եւ իր օրիորդը եկած են...։ Սալոն առաջնորդեցի զանոնք։

— Զարմանալի՜ բան, ահա այցելութիւն մը որուն չէի սպասեր բնաւ։ Սիրելի խընամակալս, ձեզ պիտի ծանօթացնեմ մեր ժամանակի ամէնէն մեծ ճարտարագործներէն մէկը... Լիւսիէն Լապրու բարեկամիս գործատէրը։

— Շատ գոհ պիտի ըլլամ, զայն տեսնելով։

Երկուքը միասին սալոն գացին։

— Սիրելի պարոն Հարման եւ դուք օրիորդ, բարի եկաք, ըսաւ Ժորժ, ձեռքը երկարելով միլլիոնատէրին ու խոնարհութիւն մը ընելով մանկամարդ աղջկան առջեւ. ահա՛ այցելութիւն մը որ ուրախութեամբ կը լեցնէ զիս։

— Սիրելի փաստաբանս, կ'ուզամ անձամբ շնորհակալութիւն յայտնելու այն նամակին համար, զոր ինծի ղրկած էիք քանի մը օր առաջ, պատասխանեց Բօլ Հարման։

— Փոխանակ նամակ գրելու, ես պարտաւոր էի անձամբ շնորհակալ ըլլալու ձեզի եւ օրիորդ Մէրիի, իմ պաշտպանեալիս ըրած ձեր լաւ ընդունելութեան համար։ Կ'ուզէի այդ այցելութիւնը տալ, բայց ծանր աշխատութիւններ արգելք եղան կատարելու պարտականութիւն մը, որ միեւնոյն ատեն հաճելի էր։ Խնդրեմ, ներողամիտ գտնուեցէ՛ք այդ մասին, ու թոյլ տուէ՛ք որ իմ խնամակալս Էթիէն Քասթէլը ձեզ ներկայացնեմ, որուն անունը իմացած էք անշուշտ։

— Ոչ միայն Պ. Քասթէլը կը ճանչնամ, այլեւ իր նկարներէն մէկ քանին։ Իր տաղանդին վրայ մեծապէս հիացողներէն մէկն եմ։

— Ես ալ, ըսաւ Բօլ Հարման։ Վստահ եմ որ չեմ սխալիր, որովհետեւ Պ. Քասթէլի գովեստը լսած եմ նկարչութենէ հասկցողներու բերնէն, որոնք ձեռնհասութենէ զուրկ չեն ինծի պէս։

— Պարո՛ն, Հարման չեմ կրնար ըսել թէ որքա՜ն երջանիկ զգացի ինքզինքս, իմանալով որ սիրելի բարեկամս Լիւսիէն Լապրուն ձեր տան մէջ առած էք, յարեց Ժորժ։ Հաւատացէք որ երախտապարտ եմ ձեզի։

— Կ'երեւայ որ մենք երախտապարտ ենք ձեզի, յարեց Մէրի։ Հայրս կ'ըսէ թէ Պ. Լապրուն յանձնարարելով իրեն, ճըշմարիտ նուէր մը ըրած էք։

— Արդարեւ, ձեր պաշտպանեալը թանկագին աշխատակից մըն է ինծի համար, ըսաւ Բօլ Հարման։

— Կը յուսայի որ այդպէս պիտի ըլլար։ Նոյնիսկ կրնամ ըսել թէ կանխաւ վստահ էի, որովհետեւ կը ճանչնայի բարեկամիս մեծ ու լուրջ յատկութիւնները։ Այսու հանդերձ, ան երախտապարտ է ու իր բարերարը, ազատարարը կը նկատէ ձեզ, եւ իրաւունք ալ ունի։ Եթէ երբեք դուք ձեռք չկարկառէիք, յուսահատութեան պիտի մատնուէր ան։

— Յուսահատութեա՞ն, կրկնեց Մէրի, բարախուն սրտով։

— Ի՞նչ բանի համար, հարցուց Բօլ Հարման։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամներէն Պր. Վարդան Պանտիկեանի սիրեցեալ թոռնիկին արկածալի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ նուէրները.—

Լեւոն Կիւլեանի մահուան առթիւ Մարկոսեան 10, Պէնլեան 10: Տրդատեանի մահուան առթիւ այրի Տիկ. Մաքրուհի Մնատեան 50, Կարապետ Ճանիկեան 30: Տիկին Օ. Արապեանի մահուան առթիւ Օհաննեան ընտանիք 20, Զարեհ Պղտիկեան 30, Պապիկեան Լեւոն 20: Էլիան Փափազեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Բէգաղեան Հայկուշ 50, Պանտիկեան Վարդան 50, Ճանիկեան Կարապետ 30, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան Աւետիս 50: Այրի Տիկին Մարիձա Պօյաճեանի մահուան առթիւ Շալճեան ընտանիք 100, Պանտիկեան Վարդան 30, Ճանիկեան Կարապետ 20: Փոքրիկն Սիլուի կսկծալի մահուան առթիւ Մարգարեան Ժիրայր 100, Յակոբեան Սուրէն 30, Տէր եւ Տիկին Կրասոն 50, Ճանիկեան ընտանիք 100: Կարօ Զադարեանի հոգեհանգիստին՝ Տէրտէրեան Ժիրայր 50: Բեհլիվանի հոգեհանգիստին՝ Բեհլիվանեան ընտանիք 10 Ֆր.:

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պ. Տօլապճեան իր պաւակին ընդ. Օր. Շալճեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով 50 Ֆր., Պր. Գրիգորեան Վաղգէնի եւ Սիսակի յիշատակին համար 200: Ազգային մը 100, Տիկին Ոսկի Անսուրեան չէնքի շինութեան ֆոնտին 100, Արաքսի Փափազեանի թաղման առթիւ Պր. Արա Արմէն 100: Արկածամահ ժան Տօնապետեանի թաղման առթիւ Պր. Պօղոս Պէրպէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Թորոսեան 40, Արաքսի Թօփալեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ա. Զըփլաքեան, Չէյթունցեան ընտանիք 50ական, Տիկ. Տէրտէրեան, Թէքեան ընտանիք, Տիկին մը, Ա. Ազատեան, Խ. Տէյիրմէնճեան 30ական, Տէր եւ Տիկ. Ա. Զըփլաքեան, Հ. Պարտիզպանեան, Քարապաճաքեան ընտանիք, Տիկ. Խ. Ազատեան 20ական: Էլիզ Քիւլպաստեանի թաղման առթիւ Յարութիւն Աֆարեան, Յ. Թաքթալեան ընտանիք 100ական, Տիկ. Ա. Մենչուրեան 50, Տիկին Հ. Հաթապեան 30 Ֆրանք: Հըռիփսիմէ Հայկազեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ ամուսինը՝ Պր. Օ. Հայկազեան եկեղեցւոյ բարեզարդման համար 500, Տիկին Լ. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Յ. Պօշնաքեան 50ական, Մ. Գալայճեան 20: Սիւզան Մութաֆեանի քառասունքի հոգեհանգիստին Տիկիններ Ա. Մենչուրեան, Է. Մենչուրեան, Բ. Փալամուտեան, Վ. Թուղլաճեան 50ական: Տաճատ Խաչիկեանի մահուան 10րդ տարելիցի հոգեհանգիստին Տիկ. Ս. Խաչիկեան եւ զաւակները 100: Լեւոն Պէկլարեանի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Յ. Միրաքեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Փանոսեան 50ական, Ա. Պապայեան 20: Հայկազ Փափազեանի հոգեհանգիստին ընտանիքէն 50: Գրիգոր Տէր-Մարգարեանի հոգեհանգիստին Մ. Բարսեղեան 30, Թ. Միքայէլեան 20: Իւղաղինի Տիկ. Զ. Արզումանեան 20, Պարոններ Ա. Մենծիկեան, Գ. Նաճարեան, Խ. Նալպանդեան 10ական Ֆր.:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ Մայիս 27, Կիրակի:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Բ. Ը. Մ.

կը ներկայացնէ

Տաւղահարուհի

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Քէնթէթ
ՓՕԼ ԹԱՖԱՆԷԼ եւ Ե. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

SAMEDI 31 MARS A 21 H.

MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)

ENTREE LIBRE

SOIREE PROPOSEE PAR LA QUATRA

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում:

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ռուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ-անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Արեւագալի շարականները վերջին անգամ պիտի երգուին յաւարտ պատարագի ժամը 11.15ին:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE

Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան ճաշասեղան-խնջոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ
Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտք ճաշով՝ 20 ֆրանք

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24

HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle

Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:

Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 ֆր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժեռմէի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Կիյոյի մահուան առթիւ.— Տիկին Էլմայեան եւ զաւակները 10 (եւ 10 դպրոցին), Մ. Տօնիկեան, Շափուրի, Սաթճեան 10ական, Տոքթ. Նահապետեան 40: Արուսեակ Գիւփէլեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան 10 (դպրոցին), Յովհ. Կուտուզեան 10, Հազարապետեան 10, Ա. Խաչատուրեան 20, Կ. Մինասեան 20, Տէր եւ Տիկին Ղազիկեան 10: Ստեփան Յարութիւնեանի մահուան առթիւ, Տէր-Մինասեան ընտանիք 30 (դպրոցին), այրի Տիկին Բալամուտեան եւ զաւակները 30, Տէր եւ Տիկին Կ. Սվազլեան 25 (եւ 25 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Թիւրքէնեան 10, Ոմն 10, Մ. Զիչէքեան 10 (դպրոցին) Կ. Սվազլեան 10:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Ապրիլ 12ին, ժամը 20.30ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի դրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 29ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Առ այդ փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է իր հիմնադրութեան 55րդ տարեդարձին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կատարել Հայրենիք, տօնելով Զատիկը եւ ոգեկոչելով Ապրիլեան յիշատակը

ԱՊՐԻԼ 17էն 27

Այս ուխտագնացութեան մասնակցիլ փափաքող ընկերներն ու համակիրները կրնան արձանագրուիլ Գէորգ Պագըըրճեանի մօտ՝

35, Ռիւ տը Թրէվիզ

Յետագային մանրամասնութիւններ:

Փարիզ (9րդ)

Առաջին կարգ երթուդարձ՝ 1850 ֆր.

Առանձին սենեակ փափաքողներուն, օրական 30 ֆր. յաւելում:

«ԱՆՈՅՇ»Ը ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Մարտ 30ին, Ուրբաթ օր ժամը 18էն 18.30 Ֆրանս-Միւզիք կայանէն կը սփռուի «Անոյշ»էն հատուածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԶԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, Էսաեան Սանուց Միութեան հետ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԱՐԵՒԱԳԼԱՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Առնուվիլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան՝ Մեծ Պահքի բոլոր կիրակիները Մարտ 11էն Ապրիլ 8 յաւարտ պատարագի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյս մէջ կը կատարուին նաեւ Արեւագալի հոգեզմայլ երգեցողութիւնները, առաջնորդութեամբ հոգեւոր հովիւ, Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեանի, մասնակցութեամբ գիւղիս եւ հրաւիրեալ դպիրներու:

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական դրամաթիկական Թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 Ռիւ Ժանկուժոն:

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն: Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվաճեանի կողմէ: Մենախօսութիւն՝ Օր. Սոնա Վարդանեան:

Մասնակցութեամբ՝ դերասաններ
Գ. Տէրվիշեան եւ Ն. Պշտիկեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամասիացիներու աւանդական պատարագը եւ ճաշը՝ Կիրակի, Ապրիլ 29: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի հանդէսը Կիրակի Մայիս 20ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ
MERCREDI 28 MARS 1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.676
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.676

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

(1897–1937)

Եօթանասունվեց տարի առաջ, 1897 Մարտ 13ին, Կարսի մէջ ծնած է Եղիշէ Սողոմոնեան – Չարենց, Մակուցի ծնողքէ: Նախակրթութիւնը եւ միջնակարգ ուսումը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ ու համաշխարհային Ա. պատերազմին կը մեկնի Վան՝ իբրեւ կամաւոր: 1915ին կ'անցնի Մոսկուա, ուսանելու: Եւ երբ կը ծագի համայնավար յեղափոխութիւնը (1917)՝ կը միանայ Կարմիր բանակին:

1919ին Երեւան է: Գրական առջինեկ գործերը կը գրաւեն ուշադրութիւնը Նիկոլ Աղբալեանի, որ կարդալէ ետք «Երեք երգ տխրադալուկ աղջկան» եւ «Տանդէական առասպել» քերթողական ստեղծագործութիւնները, Չարենցը կը դարձնէ մասնաւոր գուրգուրանքի առարկայ: Իբրեւ Լուսաւորութեան (Կրթական) նախարար՝ պաշտօնի կը կոչէ երիտասարդ բանաստեղծը նախարարութեան գրասենեակներէն մէկուն մէջ ու տեւական հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ անոր քերթողական աշխատանքներուն հանդէպ:

Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան փլուզումէն եւ վարչակարգային փոփոխութենէն վերջ՝ հայրենիքը կ'ապրի իր ամէնէն տխուր օրերը: Հալածանք, բանտարկութիւն, աքսոր՝ հայ ղեկավարութեան դէմ: Թալան, կեղեքում, խոշտանգում՝ ժողովրդային զանգուածներու մէջ: Կը ծագի Փետրուարեան տարերային ապստամբութիւնը եւ Աղբալեան, իրեն ճակատագրակից շատերու հետ կ'ապաստանի արտասահման: — Չարենց երբեք չէ մոռցած Աղբալեանը՝ որուն ղրկած իր գրքերուն մէջ կ'երեւի հետեւեալ տողը.— «Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին, իմ առաջին ուսուցչին, որին ես երբեք չեմ մոռանայ եւ երբեք չեմ դադարի յարգել»:

×

Քսանըհինգ տարու երիտասարդ, կրակոտ, յեղափոխական խառնուածքով, հաւատաւոր համայնավար եւ բոցաշունչ երգիչ՝ Չարենց համամիութենական չափանիշով բանաստեղծ էր արդէն 1923ին: Հսկայական նուաճումներ արձանագրեց խորհրդահայ գրականութեան մէջ՝ քերթողական ու արձակ գործերով: Ինքնատիպ, ստեղծագործական ցայտուն կերպով, «ժամանակին շունչը» կարենալ ղանալու իր զօրեղ անհատականութեամբ ու տաղանդով, դարձաւ խորհրդահայ գրականութեան «խոշորագոյն պոէտը»՝ ինչպէս կոչած է զինք եղերաբախտ Աղասի Խանջեան:

Գլխաւոր գործերն են «Տանդէական առասպել» (1916), «Ամբոխները խելագարուած» (1918), «Պոէմներ» (1923), «Երկիր Նայիրի» (1923), «Եպիքական լուսաբաց» (1930) եւ իր գլուխ գործոցը՝ «Գիրք ճանապարհի» (1933), որ դարձաւ նաեւ չարչարագին իր բանտարկութեան ու մահուան պատրուակներէն մէկը:

1936–1937 թուականներու ստալինեան «մաքրագործում»ներու օրերուն՝ Բակունցի, Թոթովենցի, Մահարիի եւ երկու հարիւրէ աւելի մտաւորական – հասարակական դէմքերու հետ ենթարկուեցաւ բոլշեւիկեան վայրագութեանց: Հաւատաւոր համայնավարի իր գաղափարական ուղղամտութիւնը բաւարար չնկատուեցաւ, որ համայնավարութիւնը ներէ իրեն իր ազգային ինքնութեան գիտակցութիւնը: «Երկիր Նայիրի»ի եւ «Գիրք ճանապարհի»ի մէջ, Չարենց կը պատմէ մեզի հոգեկան իր ներքին տագնապանքը՝ հանդէպ բոլշեւիզմի ապազգային մղումներուն եւ բռնական միջոցներուն: Խորհրդահայ գրականութեան 1932–1937 հնգամեակի իրադարձութեանց մէջ, Չարենցի եւ իրեն ճակատագրակից հայ գրագէտներու կեանքին ու գործունէութեան կը կապուին համայնավարութեան անմարդկային բնոյթը եւ գազանային բռնութիւնները յատկանշող ողբերգական դէպքեր, — անոնց մէջ ՀԱՅԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ խեղդելու յաջորդական փորձեր, հրապարակային վարկաբեկումի բեմադրութիւններ, «դաշնակցականութեամբ» ամբաստանելու ճիգեր, եւ վերջապէս գաղափարները ֆիզիքական տանջանքներով ու բռնամիջոցներով փշրելու եղանակներ, այնքա՜ն բնորոշ՝ Բոլշեւիզմին:

Չարենցի եղերական վախճանին մէջ կարելի է տեսնել խորհրդային համայնավարութեան հին թէ նոր օրերու կարգախօսը.— Արմատախիլ դարձնել ազգային ինքնութեան գիտակցութիւնը մտաւորական թէ ժողովրդային խաւերու մէջ:

Մեռած է բանտին մէջ, հաւանօրէն 1937 Դեկտեմբերին, ֆիզիքական անլուր չարչարանքներու հետեւանքով:

Մ. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Թուրքիա երթալով կը մխրճուի անելին մէջ եւ որեւէ ելք չի գտներ: Եօթը ապարդիւն քուէարկութիւններէ եւ սահմանադրական բարեփոխման մերժումէն ետք, Խորհրդարանին կողմէ, երրորդ ճամբայ մը կը փնտռուէր: Այն էր նոր թեկնածու մը գտնել, որ երկու գլխաւոր կուսակցութեանց — Ատալէթի եւ Հալքի — հաւանութիւնը վայելէր: Մարդը գտնուած էր յանձին Միւհեթթին Թայլանի երբ այս անգամ ալ նախագահ Սունայ մերժեց: Ըստ օրէնքի, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ ըլլալու համար հարկ է նախ ծերակուտական ըլլալ: Թայլան սահմանադրական Ատեանի նախագահ է եւ Սունայ մերժած է զայն ծերակուտական նշանակել:

Ծանօթ չեն Սունայի դրդապատճառները: Կրնայ ըլլալ որ նախագահը ինքնագլուխ չէ տուած իր այդ որոշումը, այլ բանակին ազդեցութեան տակ, քանի կը կարծուի որ բանակը կողմնակից չէ Թայլանի:

ՍԱՏԱԹԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախագահ Սատաթ ընդունելէ ետք վարչապետին հրաժարականը, ինք ստանձնեց նաեւ այդ պաշտօնը:

Ընկերվարական Միութեան, որ երկրին միակ կուսակցութիւնն է, Կեդրոնական Կոմիտէին առջեւ, Սատաթ յայտարարած է.— «Պետութեան ղեկավարի եւ գործադիրի ղեկավարի կրկնակ պաշտօնները ու բարդումը պիտի տեւէ որոշ ժամանակ եւ ունենայ որոշ պարտականութիւն: Համոզուած ենք որ անհրաժեշտ է միացնել պատասխանատուութիւնները առանց վնասելու սակայն Պետութեան մեր ըմբռնումին, այսինքն՝ հիմնարկութեանց Պետութիւն: Պետութեան գործերուն մէջ աւելի լայն մասնակցութիւն մը իրագործելու համար ներկայ վճռական շրջանին, Կեդր. Կոմիտէի և Ժողովուրդին Ժողովին միացեալ համագումարը կանոնաւոր գործունէութիւն մը պիտի ունենայ կառավարութեան հետ»: Շարունակելով իր ճառը, Սատաթ շեշտած է. «Միացեալ Նահանգներու յայտարարութիւնը ինչ կը վերաբերի նոր զէնքերու եւ կազմածներու հայթայթման Իսրայէլի, շատ վտանգաւոր դիրքի մը հայելին է, նամանաւանդ որ տարհամոզման արարքի մը ձեւը կ'առնէ Արաբներուն նկատմամբ: Ամբողջական բախումի հանգրուանը անխուսափելի է եւ ուզենք թէ չուզենք այդ ճամբուն մէջ ենք: Պէտք է աշխարհի ըսենք թէ ո՞ւր ենք եւ ըսենք նաեւ թէ մենք կրնանք թելադրել մեր իսկ կամքը»:

Ընդհանուր ձեւով Սատաթ կ'ուզէ պատերազմ պատրաստել առանց վերջ տալու քաղաքական լուծում մը գտնելու դիւանագիտական փորձերուն:

× Իրաւագէտ մըն է Հաֆիզ Ղանէմ որ Արաբ Ընկերվարական Միութեան նոր քարտուղարն է: Մասնագէտ է միջազգային Իրաւունքի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿԱՆՏԱ յայտարարեց, թէ Թանզանիա 3500 զինուոր կեդրոնացուցած է սահմանագլուխին վրայ՝ իբրեւ նախապատրաստութիւն յարձակումի մը: Թանզանիա «անհիմն» նկատեց Ուկանտայի ամբաստանութիւնը:

ՍԱՅԿՈՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ համաձայնութիւն գոյացած է ամերիկացի գերիներու հարցին շուրջ: Հանոյ մինչեւ Հինգշաբթի պիտի արձակէ ամերիկացի բոլոր գերիները, որոնց ընդհանուր թիւը այժմ 148 է: Ասոնց մէջ են այն ինը Ամերիկացիները, որոնք Լաոս կը գտնուին: Միւս կողմէ, Մ. Նահանգները պիտի հեռացնեն իրենց մնացեալ ուժերը, որոնց թիւը 5000 է:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ կղզիներու հարաւը բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան բանակին եւ ըմբոստ մահմետական զինուած ուժերու միջեւ: Մահմետական ուժերը՝ 5000–6000 հոգի, յարձակած եւ գրաւած էին Լապանկան քաղաքը: Բանակը օդանաւերով եւ զրահապատ կառքերով հակայարձակում դիմելով վերագրաւած է զայն: 200 մահմետականներ սպաննուած են: Փիլիպպեան բանակը կ'աշխատի մաքրագործել Պալիգան կղզիի հիւսիսային շրջանը, ուր ըմբոստները մեծ ուժեր ունին: Ասոնց մէջ զօրաւոր են ձախապաշտ տարրերը: Պենկալքի մէջ արաբ երկիրներ քննադատեցին Փիլիպպեան կղզիներու կառավարութիւնը, որ «հակամահմետական» քաղաքականութիւն կը վարէ երկրին մէջ: Փիլիպպեան կղզիներու 40 միլիոն բնակչութեան երեքուկէս միլիոնը մահմետական է, մնացեալը քրիստոնեայ:

ՓՐԱԿԱՅԻ Ատեանը որոշեց վերջնապէս գրաւել այն գիրքերն ու փաստաթուղթերը որոնք գտնուած էին երեք մտաւորականներու մօտ, անցեալ ամառ կատարուած խուզարկութեանց ընթացքին: Ասոնց մէջ են Արթըր Լոնտոնի «Խոստովանութիւնը», Ռոժէ Կառոտիի ելոյթը Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան 19րդ համագումարին, եւն., եւն.: Ասոնք կը գրաւուին իբրեւ «հակախորհրդային» հրատարակութիւններ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 21–22)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄԱՐԸ

Արարատ շրջանին մէջ յայտնաբերուած է մարմարի նոր հանք մը՝ հարուստ պաշարներով: Երկրաբանները նոր հանքը շրջանի գիւղին անունով անուանած են «Վարդաշատ»:

Մասնագէտներու կարծիքով այս քարը աչքի կը զարնէ իր հաճելի գոյնով եւ բարձր յատկանիշներով: Շուտով պիտի սկսի հանքին շահագործումը: Պիտի պատրաստուին երեսպատման սալիկներ, յուշանուէրներ եւ գրասենեակի պիտոյք:

Հայաստանի մէջ կան մարմարի քանի աւելի հանք՝ մօտ 20 միլիոն խորանարդ մեթր ընդհանուր պաշարով: Հայկական մարմարով զարդարուած են Մոսկուայի Մեթրոյի կայարանները, Կրեմլինի համագումարներու պալատը, Լենինկրադի, Ուլեանովսկի, Թիֆլիսի այլ քաղաքներու բազմաթիւ հանրային շէնքեր եւ կոթողներ:

×

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Գիտելիք» ընկերութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած էր Վ. Համբարձումեանի հետ, Երեւանի «Ռելէ» գործատան ակումբին մէջ: Ակադեմականը խօսած է արդի գիտութեան հարցերու մասին: Ան դիտել տուած է նաեւ, որ գիտութեան նուաճումները դանդաղ կ'արմատաւորուին գործատուներու մէջ: Որպէսզի յաջողութեամբ լուծուի այս հարցը, գործակցութիւն ստեղծելու է գիտնականներու եւ ձեռնարկութիւններու պատասխանատուներու միջեւ:

×

ԱԲՈՎԵԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

Արդիւնաբերութեան զարգացումը Աբովեան քաղաքի եւ համանուն շրջանի մէջ տասը տարուան պատմութիւն ունի: Տնայնագործական արհեստանոցներէ զուրկ շրջանին մէջ շինուեցան 15ի մօտ գործատուն:

Անցեալ տարի շինուեցաւ կենսաքիմիական մանրէական պատրաստուկներու գործատունը, որ Դեկտեմբերէն ի վեր կը բանի՝ արտադրելով կենսաքիմիական նիւթեր: Շահագործման յանձնուած ձեռնարկութիւններէն է Արզնիի Քարերու մշակման գործատունը՝ ուր կը յղկուի, կը վերամշակուի, նոր տեսք կը ստանայ Խորվիրապի, Արարատի, Մարմարաշէնի եւ Մայմեխի մարմարը: Այս տարուան արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 60.000 քառ. մեթր մարմար, 150.000 քառ. մեթր խճանկար, 20.000 քառ. մեթր երկաթաքար, 10.000 քառ. մեթր արուեստական մարմար, եւայլն:

Կառուցուելու վրայ է Արզնիի հանքաջուրերու նոր գործատունը, որուն տարեկան արտադրութիւնը պէտք է ըլլայ 50 միլիոն շիշ:

ՄՕԼԻԷՐ

(1622 - 1673)

ՄԱՀՈՒԱՆ 300ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ա.

Մոլիէր անկասկած որ աշխարհի տասը մեծագոյն թատերագիրներէն մէկն է եւ առաջին կատակերգակը: Անոր գործերը թարգմանուած են աշխարհի բոլոր լեզուներով եւ օր չկայ, որ անոր փիէսներէն մէկը կամ միւսը չներկայացուի աշխարհի թատրոններէն մէկուն մէջ:

Մոլիէր ապրեցաւ իր դարուն մարդոց հետ եւ մօտէն ուսումնասիրեց անոնց կենցաղը, բարքերը եւ հոգեբանութիւնը: Եւ որովհետեւ իր դարու մարդիկը եւ կենցաղը նման էին բոլոր դարերու մարդոց եւ կենցաղին, կրցաւ ստեղծել տիպարներ, կացութիւններ եւ հարցեր, որոնք կուտային յաւիտենական եւ տիեզերական մարդուն կերպարը եւ մարդկային ընկերութեան մշտնջենական պատկերը. մէկ խօսքով՝ Մոլիէրի կեանքը որոշ չափով ազդած էր իր գրականութեան վրայ, ուրկէ իր կենսագրութեան անժխտելի կարեւորութիւնը:

Մոլիէր, տխուր Մոլիէր, կը բացագանչէ անգլիացի բանաստեղծ Սուին–պըրն, զարմանք պատճառելով անոնց, որոնք կ'անգիտանան տխրութեան եւ երգիծանքին սերտ աղերսը: Բոլոր երգիծաբանները տխուր եւ յոռետես մարդիկ եղած են իրենց խորքին մէջ, կա՛մ խառնուածքով, կամ պարագաներու բերումով. Թերենտիուս ծնունդով ստրուկ մըն էր, ուրեմն դժբախտ, տխուր եղան Մոլիէր, Պարոնեան, Պեռնար Շօ: Այն դրագէտը, որ մօտէն կը դիտէ մարդ արարածը եւ կը քօղազերծէ անոր հոգիին ծալքերը, ուր միշտ ալ հիանալի բաներ չկան, չի կրնար յոռետես ու մելամաղձոտ չըլլալ:

Եւ սակայն եթէ նկատի առնենք ընտանեկան պարագաները, բացի Մոլիէրէն որեւէ մահկանացու ինքզինք պիտի գտնէր երջանիկներու շարքին մէջ:

Մոլիէրի հայրը, Ժան Փօքըլէն, կահակարասիի վաճառական էր Սէնթ–Հոնորէ փողոցին վրայ եւ թագաւորական պալատի հայթայթիչ: Մայրը՝ Մարի Քրեսէ, նոյնպէս կը պատկանէր նոյն գործով զբաղող բարեկեցիկ ընտանիքի մը, եւ կը բնակէին Փարիզի լաւագոյն թաղերէն մէկուն մէջ, ուր ունէին անձնական իրենց տունը:

Այդ տան մէջ էր, որ աշխարհ եկաւ ապագայ դրագէտը եւ մկրտուեցաւ Սէնթ Խօսթաշ եկեղեցիին մէջ, Հալի հրապարակին վրայ: Ըստ ժամանակուան սովորութեան, նորածինին տրուեցաւ հօրը եւ օրուան սուրբին անունը եւ կոչուեցաւ Ժան Պաթիստ Փօքըլէն:

Մարի Քրեսէ զգայուն, մելամաղձոտ ու սրամիտ կին մըն էր, որուն չունչը անպայման որ մտաւ մանուկի հոգիին մէջ: Աւաղ որ ան մեռաւ շատ երիտասարդ, իր ետին ձգելով չորս որբեր. երեք տղայ եւ մէկ աղջիկ: Ժան Պաթիստ այնատեն տասը տարեկան էր, այնպէս որ ժամանակը չունեցաւ ճշգրիտ գաղափար մը կազմելու մօրը մասին եւ իր գործերուն մէջ քիչ անգամ կը հանդիպինք համակրելի եւ տիպար մայրերու: Ասոր փոխարէն, ան յաճող կերպով տուած է խորթ մայրերու տիպարներ, որովհետեւ այս էր դարերէ ի վեր ընդունուած աւանդութիւնը: Ճիշդ է, որ Մոլիէր ունեցաւ խորթ մայր մը՝ Քաթրին Ֆլէօրէթ, որուն մասին շատ բան չենք գիտեր: Քաթրին արդէն երկար չմնաց այս աշխարհին մէջ ու մեռաւ ամուսնանալէն երեք տարի ետք:

Գալով հօր, Ժան Փօքըլէնի, պէտք է ըսել որ անոր եւ զաւկին յարաբերութիւնները շատ սիրալիր չեղան: Ցեղագային դրագէտը վրէժ լուծեց, բեմին վրայ ներկայացնելով անհամակրելի հայրերու տիպարներ: Ժան Փօքըլէն լաւ դրամ կը շահէր ու կը դիզէր, նոյնիսկ դրամ փոխ կուտար բարձր տոկոսով, ինչպէս «ժլատ»ը փիէսին անմահ Հարփակոնը:

Մոլիէրի ապագայ ասպարէզը արդէն որոշուած էր իր ծնած օրը: Ան պիտի շարունակէր հօրը շահաբեր գործն ու պաշտօնը, բայց արուեստի չարաճճի պարիկը չուտով խանգարեց այս ծրագիրները: Այդ պարիկը առած էր ծեր ու խանդավառ մարդու մը կերպարանքը եւ կը կոչուէր Լուի Քրեսէ, այսինքն՝ իր վաղամեռ մօր հայրը: Լուի Քրեսէ թատրոնի մոլի մըն էր, եւ յաճախ իր թոռնիկին ձեռքէն բռնած կ'երթային դիտելու Փոն Նէօֆի աճպարարները եւ հապիտները, կամ Օթէլ տը Պուրկոնի մէջ ներկայացուած փիէսները: Մանուկը մեծ հաճոյք կ'առնէր դերասաններու խաղարկութենէն, եւ զարմանալի չէ որ իր մըտքին մէջ ծնած ըլլայ դերասան դառնալու հեռաւոր երազը:

Մինչ այդ, ապագայ դրագէտը դպրոց կը յաճախէր: 1636ին, զինք կը գտնենք Քոլէժ տը Քլերմոն, Ֆրանսայի ամէնէն նշանաւոր դպրոցական հաստատութիւններէն մէկը, զոր կը ղեկավարէին Ցիսուսեան հայրերը: Քոլէժ տը Քլերմոն ունէր 4000է աւելի աշակերտ, որոնց մեծամասնութիւնը կը պատկանէր ազնուական դասակարգին, իսկ մնացեալը հարուստ պուրժուաներու զաւակներ էին: Ժան Փօքըլէն, հակառակ իր ժլատութեան, պէտք եղած զոհողութիւնները, ըրաւ, որպէսզի իր զաւակը շփումներ ունենայ ազնուական դասակարգին հետ: 1641ին Մոլիէր վերջացուց իր երկրորդական ուսումը, յետոյ փիլիսոփայութեան դասեր առաւ, բայց շատ չխանդավառուեցաւ երբ հայրը զինք ստիպեց որ իր ուսումը շարունակէ իրաւաբանական ճիւղին հետեւելով: Մոլիէր, փոխանակ նստելու համալսարանի սեղաններուն առջեւ, կը նախընտրէր այցելել թատրոնները եւ խօսակցութիւններ ունենալ դերասաններուն հետ: Մոլիէր չկրցաւ ներկայանալ քննութեան, բայց հայրը իրեն վկայական մը գնեց Օրլէանի համալսարանէն, 200 ոսկի վճարելով:

1643ը ոչ միայն մեծ թուական մըն է Մոլիէրի կեանքին մէջ, այլ նաեւ ամբողջ թատրոնին համար: Այդ տարուան Յունիս 30ին, Մոլիէր կը հիմնէր թատերական ընկերութիւն մը, Լ'Իլլիւսթըր Թէաթր՝ Ժոզէֆ, Ժընըվիեւ եւ Մատլէն Պեժար ընտանիքին հետ: Անմիջապէս սրահ մը վարձեցին Սէն գետին մօտերը: Խումբը սակայն իր առաջին ներկայացումները տուաւ Ռուան քաղաքին մէջ, Մեծն Քորնէյի հայրենիքին մէջ:

Փարիզի մէջ սակայն Մոլիէրի հիմնած խումբը յաջողութիւն չի գտներ: Կը վարձեն ուրիշ սրահ մը Սէնթ Անթուան փողոցին վրայ: Արդիւնքը կ'ըլլայ նոյնը: 1645 Օգոստոս 2ին, պարտատէր մը բանտ նետել կուտայ խումբին պատասխանատուն, այսինքն հռչակաւոր դրագէտը:

Բանտէն ելլելուն պէս, Մոլիէր լուծարքի կ'ենթարկէ իր հաստատութիւնները ու կը կազմէ թատերական նոր խումբ մը Պեժարներու հետ:

1645էն մինչեւ 1658, խումբը կը շրջի նահանգներու մէջ, քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, մասնաւորաբար հարաւային կողմը: Պաշտպանութիւնը կը վայելէ Գոնթի իշխանին, որ իր նախկին դպրոցի ընկերը եղած էր եւ ներկայիս կառավարիչն էր Լանկըտոք նահանգին:

Խումբը կը ներկայացնէր ողբերգութիւններ եւ մէջ ընդ մէջ կարճ զաւեշտներ, զորս կը պատրաստէր ինքը՝ Մոլիէր: Ապագայ դրագէտը կը գոհանար տնօրէնի, բեմադիրի եւ դերասանի պաշտօնով:

Այդ երկար ժամանակաշրջանին խումբը չահած էր մեծ փորձառութիւն եւ համբաւ, այնպէս որ երբ 1658ին Մոլիէր կ'որոշէ վերադառնալ Փարիզ, անմիջապէս հրաւէր կը ստանայ ներկայացում մը սարքելու թագաւորին եւ արքունիքին համար:

Վերսայլի սրահներէն մէկուն մէջ, Մոլիէրի խումբը կը ներկայացնէր Քորնէյի Նիկոմէտ ողբերգութիւնը եւ կարճ զաւեշտ մը՝ «Սիրահարած բժիշկը», որ հեղինակութիւնն էր ապագայ կատակերգակին: Թագաւոր Լուի ԺԴ. շատ հաւնեցաւ խումբին խաղարկութեան եւ ներկայացուած փիէսներուն եւ անմիջապէս արտօնութիւն տուաւ որպէսզի հաստատուին Փարիզ:

1659ին Մոլիէր կը գրէ ու կը ներկայացնէ իր լաւ գործերէն մէկը, «Լէ փրեսիէօզ ռիտիքիւլ», որուն մէջ կը ծաղրէր տիրող սեթեւեթեալ լեզուն: Այս յաջողութիւնը սակայն նախանձը կ'արթնցնէ հակառակորդ Պուրկոնեի եւ Մարէի թատրոններուն, որոնց տնօրէնները կը փորձեն պառակտել Մոլիէրի խումբը: Բայց դերասանները հաւատարիմ կը մնան իրենց սիրելի ղեկավարին:

1660ին կը սկսի գլուխ գործոցներու շարքը: Մոլիէր կը հաստատուի Փալէ Ռուայեալի սրահին մէջ, հոն ուր յետագային պիտի հիմնուէր Քոմէտի Ֆրանսէզի հռչակաւոր սրահը:

1662 Փետրուարին, Մոլիէր կ'ամուսնանայ Մատլէն Պեժարի պզտիկ քրոջ՝ Արմանտին հետ: Տարիքներու տարբերութիւնը մեծ է, քառասուն եւ քսան: Այս ամուսնութիւնը սպասուած արդիւնքը չտուաւ եւ վէճեր չպակսեցան երկու ամուսիններու միջեւ: Մոլիէր դարձաւ աւելի դառն եւ աւելի կծու: Քննադատները կը կարծեն, որ իր «Կինէրու դպրոցը» փիէսը կը պատկերացնէ իր ամուսնական կեանքին վերիվայրումները եւ ձախողութիւնը: Սլաքներ կ'արձակէ բոլոր կեղծաւորներուն եւ շողոքորթներուն դէմ եւ կ'աւելցնէ իր թշնամիներուն թիւը:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Թէ ինչպէս Հայերը Թուրք «ջարդեցին»

Ուրեմն Թուրքերը յուշարձաններ պիտի կանգնեն եղեր Հայերու կողմէ սպաննուած Թուրք «Շէհիտ»ներու յիշատակին»: Այսպէս, Վանի մէջ, 2000 Թուրք սպաննուած, եւայլն: Ես խորհուրդ կուտամ իրենց՝ որպէս նախկին վաքանտաշ, որ հատ մըն ալ Սեբաստիոյ մէջ կանգնեցնեն. այնտեղ ալ շատ պոհեր տուած են, Ագատաղի հայ «չէթէ»ներու կողմէ: Եւ որպէս ականատես վկայ, իրենց օգնած ըլլալու միտումով կը վկայեմ, 1915ի Յունիսի առաջին օրերուն էր, Սեբաստիոյ շրջաններէն Կէմէրէկ գիւղաքաղաքի մէջ, 14 տարեկանէն վեր տարիք ունեցող բոլոր տղամարդիկ հաւաքեր եւ տարեր էին, Աստուած գիտէ ո՛ւր: Գիւղը մնացեր էին քալելու անկարող ծերեր, մանուկներ եւ կանայք, որոնք կը սպասէին իրենց վերջին վախճանին, ինչ որ չուշացաւ: Այդ ալ՝ առանձին պատմութիւն:

Կենդանիները խնամելու հոգը մնացեր

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ

900 ՕՐԵՐԸ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Սակայն Մկան չվերադրաւուեցաւ: Ամանորէն առաջ իսկ ժտանով հասկցաւ թէ իր լաւատեսութիւնը հիմ չունէր: Սոսկալի իրականութիւն մըն էր ռուսական զինուորական ուժին տկարութիւնը ու ռազմամթերքի պակասը:

Գալով «Կեանքի ճամբուն», ան ալ հիմա կարծես մահուան ճամբայ կը դառնար: Լենինկրատի օրական պարենաւորումի պահանջքը 1000 թոն էր, մինչ հազիւ 360 թոն կը հասնէր այդ ճամբէն: 1942ի Յունուար ամսուան թուանշանները շատ ծանրակշիռ կացութիւն մը կը ներկայացնէին: Լենինկրատ այլեւս գրեթէ ոչինչ ունէր ուտելիք, եւ ալ աւելի մռայլ օրեր կը մօտենային: «Երբեք, պիտի գրէին պաշտօնական լրատուները, Լենինկրատ այդքան ողբերգական օրեր չէր ապրած: Մուխը հաղուադէպօրէն կը բարձրանար գործատուներու ծխնելոյզներէն, հանրակառքերը չէին բաներ եւ հազարաւոր մարդիկ դժուարաւ կրնային անցնիլ հրապարակներու եւ պողոտաներու վրայ դիզուած կոյտերու մէջէն: Մութ յարկաբաժիններու մէջ, անոնք որ չէին աշխատեր, օրական մէկ կամ երկու ժամ կը ջանային տաքնալ պատահական ջերմոցներու դէմ, եւ կը քնանային փաթթուած վերարկուներու կամ շալերու, իրենց վրայ դիզելով տաքուկ ինչ որ գտնէին: Իրիկունը քաղաքը կը թաղուէր անթափանցելի խաւարի մը մէջ: Միայն տեղ տեղ հրդեհի մը երերուն լոյսը եւ կամ ռումբի մը կարճատեւ փայլատակումն էր որ կը լուսաւորէր խաւարը որ կը տարածուէր տուներու եւ աշխատանոցներու վրայ:

Քաղաքը կը նմանէր անկենդան, հսկայ մարմինի մը, որուն վրայ, միշտ աւելի ճնշող, կը տիրապետէր անօթութիւնը:

Լենինկրատ կը սկսէր հոգեվարել...:

×

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Դեկտեմբերին երեւան ելան կարմիր եւ դեղին գոյներով տղոց յատուկ բալխիրները, որոնք շինուած էին բլրակներէն վար սահելու համար: Հաւանաբար Ծընունդի ընծաներն էին անոնք բայց հիմա, չարաշուք գնացքով մը կ'անցնէին փողոցներէն, փոխադրելով հիւանդներ, մահամերձներ ու մանաւանդ պատանքներու փաթթուած կամ պատահական դաղաղներու մէջ դրուած դիակներ: Այդ մանրանկար բալխիրները կը վխտային ամէն կողմ, լայնածաւալ պողոտաներուն, Նէվայի սառած ափերուն եւ քաղաքին արքայական անցեալը խորհրդանշող Նէվսքի հրապարակին վրայ: Ձիւնածածկ ճամբաներուն երկայնքին անոնց չմուշկներուն անվերջանալի ու հալածող խժըրտուքը կը սաստկանար ու կը դառնար խլացնող աղմուկ մը որ անլսելի կը դարձնէր գերման հրետանիին հեռաւոր խուլ ձայնը: Ոչ մէկ ինքնաշարժ փողոցներուն մէջ, այլ միայն մարդիկ՝ որոնք իրենց հետ կը քաշէին այդ բալխիրները եւ որոնք յաճախ գետին կը սահէին, իրենց փոխադրած դիակներուն քով, իրենք իսկ մահացած, առանց ճիչի, առանց հեծեծանքի:

Կ'ըսուի թէ, 1941ի Դեկտեմբերի կիսուն, օրական առնուազն 6000 հոգի կը մեռնէին, պաշարումին զոհը դարձած: Երբեմն անոնց թիւը նոյնիսկ մինչեւ 10 հազարի կը բարձրանար: Քաղաքին հոտն անգամ փոխուած էր, այլեւս վառելանիւթ ծխախոտ, ձի, շուն եւ կատու չէր հոտեր: Կարծր սառի եւ խոնաւ քարի հոտ մը կար հոն, եւ երբեմն բենեկնի (թերեպանթին) բարկ հոտը կը տարածուէր օդին մէջ, երբ դիակներով բեռնատար մը կ'անցնէր ու կ'ուղղուէր դէպի գերեզմանատուն: Բեւեկնի կը սրսկէին թէ կառքին եւ թէ մարմիններուն վրայ եւ այդ ծանր հոտը որ պաղ օդին մէջ կը տարածուէր, ճիշդ ու ճիշդ մահ կը բուրէր կարծես:

Ի՞նչ էր պատահածը, ի՞նչպէս եկած հասած էին մինչեւ այդ ահաւոր աղէտը: Քաղաքին բնակիչներէն շատեր յաճախ անձկութեամբ հարց կուտային մտքի: Տարիներ ամբողջ օրօրուած քարոզութիւններով որոնք ի վեր կը հանէին խորհրդային բանակներուն անպարտելիութիւնը՝ անոնցմէ շատեր հիմա դեռ չէին կրնար հաւատալ թէ Գերմանները եկած հասած էին քաղաքին դռներուն, 800 քիլոմեթր կարել անցնելով Պալթեան երկիրներուն մէջէն: Եւ սակայն 1941 Յունիս 22ին Հիթլէրի կողմէ շղթայազերծուած կայծակնային պատերազմը, դեռ երկու ամիս իսկ չանցած, ահա տուած էր այդ արդիւնքը:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(Շար. – 19)

էր մանուկներուս: Այսպէս ինծի տարեկից ալոց հետ կ'երթայինք գիւղի մօտակայ արօտավայրերը ղանոնք արածելու, եւ այնտեղ ականատես կ'ըլլայինք դանազան ոճիրներու, որոնք սովորական դէպքեր էին եղեր մեզի համար եւ որոնց հազիւ թէ ուշադրութիւն կը դարձնէինք: Օր մը, սակայն, մեր ուշադրութենէն վրիպեցաւ երբ տեսանք որ, մօտաւորապէս երկու հարիւր տղամարդ մխմեանց կապուած բերին իջեցուցին Տըրմըրտէրէ կոչուած ձորը, տասի մօտ ոստիկաններով եւ քանի մը տասնեակ գիւղացի «պաշըպօզուք»ներով շրջապատուած եւ մինչեւ իրենց ակռաները զինուած: Մեր մայրերը զգուշութեան համար մեր փէշերուն եղրին մէկ-մէկ ճերմակ շղարշէ լաթ փաթթած, որպէսզի Թուրքերէն չզանազանուէինք: Այս վերջին պարագան մեզ հնարաւոր դարձուց որ մօտէն դիտէինք գործուած ոճիրները:

Ցանկարծ սկսաւ հրացաններու որոտը. տասը վայրկեան վերջ, ամէն ինչ վերջացեր էր: Ոստիկանները ձգեցին հեռացան, իսկ Թուրք խուժանը մտաւ մեռելներուն մէջ եւ սկսաւ կողոպտել անոնց ինչքերը: Մեռելները աջ կը դարձնէին, ձախ կը դարձնէին, եթէ կիսամեռ է, վերջին խանչարի հարուածով մը վերջ կուտային անոր կեանքին եւ մինչեւ իսկ հագուստները կը հանէին:

Այսպէս, մեր գիւղէն, մի ոմն Գավլաք Հիւսէին, վերջին հարուածը տալէ վերջ վիրաւորի մը, իր արիւնոտ խանչարը դրեր էր կողքի մեռելներէն մէկուն վրայ, որպէսզի իր ձեռքերը ազատ ըլլան անոր հագուստները դիւրաւ հանելու համար. դուն մի ըսեր, մարդը դեռ ողջ է եղեր, կողմնակի դիտելով կատարուած խողղութիւնը, եւ վստահ ըլլալով որ պահ մը վերջ կարգը իրեն պիտի գայ, այդ յուսահատ վայրկեանին իր փորին վրայի արիւնոտ խանչարը վերցնելը եւ Թուրքին սրտին մխրճելը մէկ ակնթարթի գործ կ'ըլլայ. «Աման կեավուրը գիս սպաննեց, հասէք Ալլահի սիրոյն» Թուրքին սրտի արձագանգը մինչեւ մեզի հասաւ. ընկերները փութացին իրեն օգնութեան, անոնց առաջին գործը եղաւ կիսամեռ Հայուն հաշիւը մաքրել, բայց Հիւսէինը արդէն Շէհիտ էր եղեր:

Արդ, մեր նախկին վաթանտաշները եթէ Սեբաստիոյ մէջ շէհիտ Թուրքերու համար յուշարձան մը կանգնեն, թող չմոռնան Գավլաք Հիւսէինի անունը ոսկի տառերով արձանագրելու:

Վ. ՀՈՎԻՒԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Բարձրաշնորհ Տ. Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեանի հրաւէրով, 1973 Մարտ 13 եւ 14, Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերուն Փարիզի Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայաստանեայց Եկեղեցիներու խորհրդակցական ժողով մը:

Խորհրդակցական այս ժողովին մասնակցեցան 15 եկեղեցականներ եւ եկեղեցական վարչութիւններու 19 աշխարհական ներկայացուցիչներ: Այն եկեղեցիները որոնք հնարաւորութիւն չէին ունեցած ներկայացուցիչներ ուղարկել, նամակներով իրենց գոհունակութիւնը արտայայտած էին նման ժողովի մը գումարման օգտակարութեան մասին եւ յայտնած հաւանութիւնը:

Ժողովը բացուեցաւ Երեքշաբթի յետ միջօրէի ժամը 3.30ին՝ Տէրունական աղօթքով:

Դիւանական գործողութիւններէն յետոյ, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սրբազան հայրը կարդաց իր տեղեկագիրը, որ սեղմ գիծերու մէջ կը ներկայացնէր պատկերը վերջին քսան տարիներու ընդհանրապէս Արեւմտեան Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի կրօնական, եկեղեցական, կրթական եւ վարչական կեանքին:

Հայրապետական Պատուիրակը իր տեղեկագրին մէջ գոհունակութեամբ շեշտեց, թէ այս վերջին շրջանին աւելի կազմակերպուած, բարգաւաճ եւ կենսունակ վիճակ մը կը ներկայացնեն մեր եկեղեցիները: Կառուցուած են վեց նոր եկեղեցիներ, երեքը Ֆրանսայի մէջ, Վալանս, Շաւիլ եւ Լիոն. այս վերջինը իր ծաւալով, յարակից սրահով, դասարաններով եւ այլ յարմարութիւններով, Լիոնի եկեղեցական եւ համայնական կեանքին կեդրոնը եղած է եւ խանդավառութիւն ստեղծած է գաղութին մէջ: Շինութեան ընթացքին մէջ է Իսի լէ Մուլինոյի եկեղեցին: Վերջին այս շրջանին էր, որ կառուցուեցան՝ Միլանոյի մէջ Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցին բարերարութեամբ Տիարպէքիրեան եղբայրներուն, Վիէննայի մէջ Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցին բարերարութեամբ Տիկ. Ռոզ Թրիքի-Հռիփսիմէ Հալաճեանի և Ժընեւի մէջ Ս. Յակոբ եկեղեցին՝ բարերարութեամբ Յակոբ Թօփալեանի: Այս երեք եկեղեցիներն ալ իրենց ճարտարապետական կառուցուածքով, հայկական դասական ոճով եւ վայելուչ գեղեցկութեամբ պատիւ կը բերեն ոչ միայն պատկան համայնքներուն, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդին: Այս ամբողջը իրագործուած են շնորհիւ մեր ժողովուրդի տոհմիկ առաքինութիւններուն եւ առատաձեռն ու եկեղեցասէր ոգիին, եւ յիշեալ բարերարներու մեր ժողովուրդին օգտակար ըլլալու բարեացակամութեան:

Այժմ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ կան 27 եկեղեցիներ եւ մատուռներ, ներառեալ նաեւ Անգլիան՝ ուր կան երեք եկեղեցիներ:

Հակառակ ամենուրեք զգացուած կրօնաւորներու պակասին, մեր գաղութը բախտաւորութիւնն ունեցաւ կարելի բաւարար թիւով երիտասարդ եւ իրենց պարտականութեան գիտակից նոր եկեղեցականներ ունենալ:

Այժմ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ կը ծառայեն երկու արքեպիսկոպոսներ, երկու եպիսկոպոսներ, չորս ծայրագոյն վարդապետներ, եօթը վարդապետներ եւ ութ քահանաներ. գրեթէ ամէնքն ալ երիտասարդ ուժեր, որոնց ծառայասիրութիւնը եւ կրօնաւորի պարտականութեան գիտակցութիւնը հոգեւոր կեանքի աշխուժութիւն մը ստեղծած են մեր ժողովուրդին մէջ:

Հոգեւոր կեանքին զուգընթաց, հոգեւորականներու եւ եկեղեցւոյ վարչական մարմիններու հետաքրքրութեան եւ գուրգուրանքին առարկայ եղած են նաեւ հայերէն լեզուի եւ կրօնական գիտելիքներու միօրեայ դասընթացքները, որոնք գոյութիւն ունին իւրաքանչիւր եկեղեցիի հովանիին տակ, ինչպէս նաեւ կարգ մը հայաշատ կեդրոններու մէջ: Շնորհակալութեամբ պէտք է յիշել, որ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը տարեկան որոշ գումար մը կը յատկացնէ սոյն դասընթացքներուն:

Արեւմտեան Եւրոպան իբրեւ Տիրախնամ Թեմ, մշտական եւ սերտ յարաբերութեան մէջ եղած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ անոր արժանընտիր գահակալ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Նորին Ս. Օծութիւն Տէր Տէր Վազգէն Ա.ի հետ, որ իր այցելութիւններով, սրբատառ կոնդակներով, օրհնութեան գիրերով եւ իր հայրապետական գնահատանքներով միշտ խանդավառած ու ոգեւորած է մեր հաւատացեալ ժողովուրդը՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ սիրով եւ Մայր հայրենիքի յառաջդիմութիւններով:

Ժողովը այս առթիւ յանուն Արեւմտեան Եւրոպայի ժողովուրդին եւ եկեղեցիներուն իր անվերապահ հաւատարմութիւնն ու որդիական սէրը կը յայտնէ Նորին Ս. Օծութեան, երկար ու արդիւնաւոր գահակալութեան տարիներու մաղթանքներով, ի պայծառութիւն հայ եկեղեցւոյ եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի:

Միշտ եղբայրական սիրալիր յարաբերութիւններու մէջ եղած ենք նաեւ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին եւ Հայ Աւետարանականներուն հետ եւ համազգային հանգամանք ներկայացնող դէպքերու առիթով համերաշխ գործակցութեամբ աշխատած են:

Նոյն սիրալիր յարաբերութիւնները պահուած են նաեւ Ֆրանսայի Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ Նուիրապետութեան, յոյն եւ ռուս օրթոտոքս եկեղեցիներուն եւ միւս բոլոր յարանուանութիւններուն հետ: Անոնց պաշտօնական հանդիսութիւններուն միշտ մասնակցած է մեր եկեղեցին, յայտնաբերելով քրիստոնէական սիրոյ եւ գործակցութեան համերաշխ ոգին:

Վերջացնելէ առաջ իր բովանդակալից տեղեկագիրը, Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազան հայրը եզրակացուց թէ՝ «Վերջին տարիներու ընթացքին մեր եկեղեցիները աւելի լաւ կազմակերպուած վիճակ մը կը ներկայացնեն, սրբազան արարողութիւնները կը կատարուին միշտ աւելի վայելուչ եւ վսեմ կերպով, եւ մեր ժողովուրդը եւ նոյնիսկ երիտասարդներ աւելի հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան եկեղեցիին հանդէպ, միշտ զգալի բազմութեամբ ներկայ գտնուելով սրբազան արարողութիւններուն:

Ապա Սրբազան հայրը գնահատանք եւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր հոգեւորականներուն՝ իրենց պարտաճանաչութեան, կարգապահութեան եւ իրենց նուիրական պաշտօնին գիտակցութեան համար, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու վարչական մարմիններուն՝ որոնք մեծ զոհողութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ իրենց ժամանակն ու բարոյական օժանդակութիւնը ի սպաս կը դնեն մեր եկեղեցիներու պայծառութեան եւ Աստուծոյ փառքին համար:

Ժողովը մեծ գոհունակութեամբ լսեց Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազան Հօր տեղեկագիրը, եւ երախտագիտութեամբ արձանագրեց անոր աշխատանքն ու նուիրումը՝ մեր ժողովուրդին հոգեւոր զարգացման եւ եկեղեցիներու պայծառութեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ Մարտ 17 եւ 18ին իր նկարները ցուցադրած է նկարիչ Լեւոն Մնացականեան: Նկարիչը վերջերս հայ սուրբերու նկարներ պատրաստած էր Պոլսոյ մէջ, Շնորհք պատրիարքի յանձնարարութեամբ: Անոր նկարները կը գտնուին Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցին, Վիէննա, Թիֆլիսի Ս. Գէորգ եկեղեցին, ինչպէս նաեւ հաւաքածոներու մէջ հոգելոյս Կարդինալ Աղաճանեանի, Մոսկուա, Նիքոլայ Մետրոպոլիտին եւ Գենթըրպըրիի Արք.ին, Լոնտոն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

– Լիւսիէն Լապրու թէ՛ ինքզինքին եւ թէ իր ապագային վրայ կը տարակուսէր: Արդ, տարակոյսը վհատութեան, ու այս վերջինն ալ յուսահատութեան կը մղէ մարդը: Լիւսիէն շատ տառապած է անիրաւօրէն: Ալ առենը հասած էր որ քիչ մը երջանկութիւն սպիացնէր ցաւագին անցեալի մը պատճառով գոյացած վէրքերը:

Բոլ Հարման շատ նեղուեցաւ փաստաբանին խօսքերէն: Ոտքի պիտի ելլէր, մեկնելու համար երբ Մէրի խօսք առաւ, որուն համար չահեկանութիւն ունէր Լիւսիէնի վերաբերեալ ամէն բան:

— Պ. Լիւսիէն ընտանեցուրկ է, այնպէս չէ՞, հարցուց մանկամարդ աղջիկը:

— Այո՛, օրիորդ...: Ոճրի մը հետեւանքով՝ որը մնացած է ան, պատասխանեց Ժօրժ:

Մանկամարդ աղջիկը սարսաց ամբողջ մարմնովը:

— Ոճի՞ր մը, գոչեց Մէրի: Այդ մասին բան մը չէ ըսած ինծի: Հա՛յր, քեզի ըսա՞ծ է:

— Անտարակոյս, մրմնջեց միլիոնատէրը: Բայց հարկ չզատեցի քեզի կրկնելու այդ մռայլ պատմութիւնը:

— Ինչո՞ւ: Պ. Լիւսիէն իմ պաշտպանեալս ալ է, եւ ես կ'ուզեմ գիտնալ անոր անցուցած փորձանքները, որպէս զի քեզի հետ աշխատիմ զանոնք մոռցնել:

— Ահա ազնիւ զաւակ մը, խորհեցաւ նկարիչը, հօր եւ աղջկան նայելով:

Մէրի շարունակեց.

— Պարոն Տարիէ, դուք կ'ըսէիք թէ ոճրի մը պատճառով Պ. Լիւսիէն որբ մնացած է...: Այդ մասը պատմեցէ՛ք ինծի, եթէ կրնաք:

— Կրնամ քանի մը խօսքով պատմել... Լիւսիէնի հայրը՝ Ժիւլ Լապրու կարճատեւ ճամբորդութենէ մը կը վերադառնար: Գիշերը Ալֆորվիլ հասած ու բոցերու մէջ եղող գործարանին սեմէն անցած ատեն սպաննուած է ան:

— Բայց սոսկալի՛ բան է ատ, մրմնջեց Մէրի դողդոջուն ձայնով մը: Այնպէս չէ՞ հայր:

— Այո՛, սոսկալի բան է...:

— Ո՞վ էին մարդասպանը եւ հրձիգը, հարցուց Մէրի:

— Մէկ հոգի, եթէ հաւատ ընծայենք դատական վճռին... կին մը... գործարանին պահապանուհին...: Եղեռնագործ Ատեանին կողմէ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է:

— Այդ կինը հրէշ մըն է, ըսաւ Մէրի, զարհուրանքի շարժուձեւով մը:

— Մարտիրոսուհի մը կրնայ ըլլալ, պատասխանեց Ժօրժ Տարիէ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, պարո՛ն:

– Պատուական կին մը եղող Լիւսիէնի հօրաքրոջ կողմէ տրուած տեղեկութիւններուն վրայ յենլով՝ բարեկամիս մտքին մէջ տարակոյսներ առաջ եկած են այդ կնոջ յանցապարտութեան մասին:

— Դատարանը չէ՞ր ունեցած այդ տարակոյսները:

— Ոչ, օրիորդ: Բոլոր ամբաստանութիւնները կը ծանրանային մեղադրուած կնոջ վրայ:

— Ի՞նչ, Պ. Լիւսիէն տակաւին կրնա՞յ տարակուսիլ:

— Փաստերը համոզիչ չեն թուիր իրեն: Դատական սխալներէն մէկը կը համարէ, որոնք յաճախադէպ են, ափսո՜ս: Լիւսիէն կը յուսար դատապարտեալ Ժանն Ֆորթիէն բացատրութիւններ առնալ, որոնք զինքը պիտի դնէին բուն յանցաւորին հետքին վրայ: Դժբախտաբար այս պահուս չի կրնար գտնել այդ կինը:

Բոլ Հարման զգաց որ պաղ քրտինք մը կը թրջէր իր մազերուն արմատը:

— Ի՞նչպէս կրնայ գտնել այդ կինը, հարցուց Հարման ուժգին ճիգով մը: Դատապարտեալը բանտարկուած է հարկաւ:

— Ժանն Ֆորթիէ երկու ամիս առաջ խոյս տուած է Քլէրմօնի կեդրոնական բանտէն, ուր բանտարկուած էր:

— Խո՜յս տուած է, կրկնեց նախկին գործավարը, ուրուականի մը պէս մոխիր կտրած դէմքով:

— Հաւանական է որ շուտով ձերբակալեն զայն, յարեց Ժօրժ Տարիէ: Լիւսիէն տակաւին այս առտու չէր գիտեր Ժանն Ֆորթիէի փախուստը: Ճաշի ատեն իմացուցի անոր, որովհետեւ ինծմէ խնդրած էր որ տեղեկութիւն քաղեմ: Լիւսիէն ցաւ զգաց, խորհելով որ շատ բան կը սպասէր այդ կնոջ հետ ունենալիք տեսակցութենէ մը:

— Բայց ան չի կրնար բան մը ընել ժամանցումի ենթակայ ոճրի մը հեղինակին դէմ, ենթադրելով իսկ որ իր նախազգացումները չեն խաբեր զինքը, յարեց միլիոնատէրը:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռոմի եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռոմի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ-անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Հ. ՅՐԹ. ՎՐԴ. ՊՉՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ՆԿԱՐԻՉ Պ. ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՒ ՄՐ ԲԱԶԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ

Շաբաթ, Մարտ 31, ժամը 20·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քառէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հրաչեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի, Օր. Էլիան Փափազեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Նշանուհի Աչճեան 15 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇԱԻՎԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Արեւադալի չարականները վերջին անգամ պիտի երգուին յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

Գեղեցիկ ճամբորդութիւն մը

ՀՈԼԱՆՏԱ

ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՃԱՄԲՈՎ

ԱՊՐԻԼ 7 ԵՒ 8

Շաբաթ, Ապրիլ 7, հաւաքոյթ ժամը 7·30ին (առաւօտեան) Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէնի առջեւ, դէպի անտառը եւ 8ին Կա տիւ Նոռ *Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ։*

Մեկնում ժամը 8·15ին դէպի Հոլանտա հիւսիսի կառուղիէն, ճաշ ճամբու ընթացքին, Անվերս, ապա հոլանտական սահմանագլուխը եւ ժամանում Պռետա։ Ժամանում սովորական պանդոկը, քաղաքին այցելութիւն, իրիկուան ճաշ պանդոկը, իրիկունը ազատ։

Կիրակի, Ապրիլ 8, նախաճաշէն ետք (հոլանտական ձեւով) մեկնում դէպի Պրիւսէլ, աւանդական շօփինկէն *ետք։ Ճաշ Պելժիա եւ մեկնում դէպի Ուաթերլօ, այցելութիւն ռազմադաշտին եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Փարիզ կառուղիով եւ ժամանում Կառ տիւ Նոռ, ժամը 21ի առեններ։*

Մասնակցութիւն 133 Ֆր. ամէն բան մէջը բացի խմիչքէն։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux

Tél. 324-14-96

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ԾԱՆՕԹ.— Ի մօտոյ՝ մանրամասնութիւններ վերտէօնի ուխտագնացութեան համար։

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան *ճաշասեղան – խնջոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։*

Նախագահութեամբ

Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ։

Մուտք ճաշով՝ 20 ֆրանք

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Ապրիլ 12ին, ժամը 20·30ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ։

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի դրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 29ին, 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ։

Առ այդ փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն։

ԱՐՃԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռնի գիւղը, 80 քիլոմեթր Հռոմէն դուրս. հոկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգավետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ապենեան լեռներու դիմաց։

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ։

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին։

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols

13012 MARSEILLE

Tél. : 48-90-91

«ԱՆՈՅՇ»Ը ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

Մարտ 30ին, Ուրբաթ օր ժամը 18էն 18·30 Ֆրանս-Միւզիք կայանէն կը սփռուի «Անոյշ»էն հատուածներ։

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՁԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, Էսաեան Սանուց Միութեան հետ։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ԱՐԵՒԱԳԼԱՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Առնուվիլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան՝ Մեծ Պահքի բոլոր կիրակիները Մարտ 11էն Ապրիլ 8 յաւարտ պատարագի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյս մէջ կը կատարուին նաեւ Արեւագալի հոգեզմայլ երգեցողութիւնները, առաջնորդութեամբ հոգեւոր հովիւ, Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեանի, մասնակցութեամբ գիւղիս եւ հրաւիրեալ դպիրներու։

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական դրամաթիքական թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, *8 Ռիւ Ժանկուժօն։*

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին

ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն։ Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվանեանի *կողմէ։ Մենախօսութիւն՝ Օր.* Սոնա Վարդանեան։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Բ. Ը. Մ.

Կը ներկայացնէ

Տաղահարուհի

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻՒՏՈՆԵԱՆ

Քէնթէթ

ՓՕԼ ԹԱՖԱՆԷԼ եւ Ե. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

SAMEDI 31 MARS A 21 H.

MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)

ENTREE LIBRE

SOIREE PROPOSEE PAR LA QUATRA

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պէյրութէն Հրանդուհի Քիւփէլեան կամ Տալաքիւփէլեան, ընիկ Կեսարացի կը փնտռէ իր երկու եղբայրները Կարապետ եւ Յարութիւն Քիւփէլեան կամ Տալաքիւփէլեան, զորս կորսնցուցած է տարագրութեան ժամանակ երբ ինք 12-13 տարեկան էր, անոնք ալ 10 եւ 8։ Իրենց հայրը՝ Յակոբ աքսորէն առաջ մեռած է, իսկ մօրը անունը՝ Հայկազուհի։ Ինք կը մնայ Պուրճ-Համմուտի կուրանոցը եւ շատ կը փափաքի լուր առնել իր երկու եղբայրներէն։ Իր հասցէն է՝

H. KUPELIAN

Institut pour les Arméniens aveugles et sourds

BOURDJ-HAMMOUD

LIBAN

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի

CINEMA MODERNE

Place des Bourguignons

4, Rue Bourdarie-Lefure, Asnières 92

10 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժ.ը 8·45ին

Կազմակերպուած

Հայ Կարմիր Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի եւ շրջանի մասնաճիւղին կողմէ

Կը ցուցադրուին՝

«ԿԱՐԻՆԷ» (Լէպլէպիճի Հօր-Հօր աղա) զուարթ եւ հանրածանօթ օփերէթ հայերէն ֆիլմը

եւ

«Ասք մեծ ճշմարտութեան մասին» փաստանկարը

Սիրով եւ անխտիր կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները

Մուտք 8 ֆրանք

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24

HOTEL PAVILLON

36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle

Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը։

Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 ֆր.

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE

Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին

Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ

ALAIN POHER

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
29
ՄԱՐՏ
JEUDI
29 MARS
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.677
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.677

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

—o—

(խորհրդարանի ու բանակի հակամարտութեան առթիւ)

Ա.

Անմոռանալի էր եւ վերջին ծայր յատկանշական՝ երեւոյթը, որ պարզուեցաւ Անգարայի Խորհրդարանին մէջ՝ Հանրապետութեան նոր՝ վեցերորդ նախագահի ընտրութեան առթիւ։

Յիսուն տարեկան է Թուրք Հանրապետութիւնը՝ հիմնուած Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ 1923 Հոկտեմբեր 29ին եւ այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին ամէն կողմ փառաշուք հանդէսներով տօնելու համար այս պատմական յիսնամեակը։

Ի մէջ այլոց կը ծրագրեն այդ առթիւ նաեւ յուշարձաններ կանգնել կարգ մը քաղաքներու մէջ... Հայերու — եւ Ֆրանսացիներու — կողմէ հայկական նահանգներու եւ Կիլիկիոյ մէջ ջարդուած Թուրքերու յիշատակին։ Ու այս իբրեւ փոխվրէժ Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ բակին մէջ կանգնուած համեստ յուշարձանի մը, որուն վրայ նշուած է 1915ի Թրքական եղեռնի ցեղասպանութիւնը։

Զինուորական մըն էր, որ վերջ տուաւ օսմանեան կայսերական վարչաձեւին։ Սուլթանները ամբողջ վեց դար զէնքի ուժով իրենց տիրապետութեան էին ենթարկած միլիոնաւոր Թուրք, մանաւանդ ոչ-Թուրք ազգեր ու ցեղեր Պալքաններէն մինչեւ արաբական թերակղզին ու Պարսից ծոց, Ռուսիոյ սահմաններէն մինչեւ հիւսիսային Ափրիկէ։

Քիչ մը պատմութիւն՝ թարմացնելու համար յիշողութիւնները։

1918 Հոկտ. 30ի Մուտրոսի Զինադադարէն ետք Պոլսոյ ու Թուրքիոյ զանազան շրջանները գրաւող յաղթական դաշնակիցները իրենց ձեռքով — յետապային նաեւ իրենց նիւթական ու ռազմական աջակցութեամբ — պատճառ դարձան ոգեւորելու Թուրքիան, որ բոլոր ճակատներու վրայ չարաչար պարտուած՝ գերեզմանի դուռն էր հասած, առաջին աշխարհամարտի վերջաւորութեան։

1919 Մայիսին Սուլթան Մէհմէտ Զ. Վահիտէտտինի եւ մեծ-եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշայի օրով, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ գրաւման դաշնակից բանակներու հրամանատարութեան հաւանութեամբ Անատոլու ղրկուեցաւ Մուսթաֆա Քէմալ, որ Տարտանէլի եւ Պաղեստինի ճակատներուն վրայ անուն շահած էր։

Պարտականութիւնն էր քննել արեւելեան նահանգներու ներքին կացութիւնը, պահպանել խաղաղութիւնը այդ շրջանին մէջ եւ տեղեկագիր ներկայացնել Պոլսոյ կառավարութեան։

Մայիս 19ին Սամսոն ցամաք ելլելով Մուսթաֆա Քէմալ ուղղուեցաւ դէպի Ամասիա, առաջին վայրկեանէն իսկ ծրագրելով համախմբել եւ կազմակերպել ցիրուցան զինուորական ուժերը եւ ճակատ յարդարել սուլթանական կառավարութեան դէմ, որ մայրաքաղաքին մէջ հլու կամակատարն էր դարձած յաղթական դաշնակիցներուն — Միացեալ Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Յունաստան։

Մ. Քէմալ ձեռնարկեց «միլլի» ուժերու կազմակերպութեան։ Իրեն միացաւ Քեազիմ Քարապէքիր փաշա, որ հրամանատարն էր Էրզրումի չորրորդ բանակին, բաղկացած վեց զօրաբաժիններէ։

Պատմութիւնը ծանօթ է։

Մ. Քէմալ եւ ընկերները ճարպիկ լարախաղացութեամբ յաջողեցան մեծաքանակ ոսկի, զէնք ու ռազմանիւթ ստանալ պոլշեւիկներէն եւ 1920ի աշնան քանդեցին նորաստեղծ Հայաստանի անկախութիւնը։ Ֆրանսա փութաց Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի անպաշտօն կառավարութեան հետ կնքել 1921 Հոկտ. 20ի չարաշուք դաշնագիրը, քէմալականներուն յանձնելով Կիլիկիան, որ կոչուած էր դառնալու «հայկական ինքնավար օջախ» մը, Ֆրանսայի հովանաւորութեամբ եւ Հայկական Լեգէոնի աջակցութեամբ։

Իզմիրի աղէտը 1922 Սեպտեմբերին վերջնապէս ամրապնդեց քէմալականներու դիրքը։

1920 Յունուարին դաշնակիցներու քիթին տակ Պոլսոյ մէջ գումարուած էր Թրքական Երեսփոխանական Ժողովը, որ Յունուար 28ին միաձայնութեամբ քուէարկեց ծանօթ «Ազգային Ուխտ»ը (Միսաքը միլլի), որ դարձաւ քէմալականներու հաւատոյ հանգանակը նախ Էրզրումի (23-31 Յուլիս 1919), յետոյ Սվազի (3-11 Սեպտ. 1919) համագումարներուն մէջ։

«Ազգային Ուխտ»ի գլխաւոր կէտն էր՝ «ո՛չ մէկ թիզ հող Հայերուն եւ Յոյներուն»

Էրզրումի ժողովը կը բացուէր Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման (10/23 Յուլիս 1908) 11րդ տարեդարձին օրը։

1921 Յունուար 20ի օրէնքով Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը որոշեց չճանչնալ Պոլսոյ սուլթանական կառավարութիւնը եւ իր իշխանութեան ենթարկել «Ազգային Ուխտ»ով պահանջուած բոլոր հողերը։ Զեղեալ նկատեց Սեւրի դաշնագիրը։

Այս «Ուխտ»ն է, որ քանդեց մեր տունը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԻԼԻՓՓԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—o—

Փիլիփփեան կառավարութիւնը խոստացաւ բարենորոգումներու ճամբով լուծել այսպէս կոչուած մահմետական հարցը։ Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, փիլիփփեան կղզիներու հարաւը երեքուկէս միլիոն մահմետական կայ, որոնք դարերէ ի վեր իրենց դիմագիծը կ'ուզեն պահպանել երկրի մը մէջ, որուն 37 միլիոն բնակչութեան աւելի քան 82 առկոսը կաթողիկէ է։

Մահմետական զինուած ուժեր, որոնց թիւը հինգէն վեց հազար կը հաշուուի, երկար ժամանակէ ի վեր կռիւներ կ'ունենան շրջանի քրիստոնեայ բնակիչներու եւ, վերջերս ալ, բանակի ուժերու հետ։

Հարցին ծանօթ դէտերու կարծիքով, մահմետականներու հարցը հողային խնդիրներէ ծագում առած է։ Իրենց բնակած շրջանը՝ Մինտանաօ շատ բերրի է եւ հողերուն մէկ մասը Պետութեան կը պատկանի։ Մնացեալը՝ բաժնուած է քանի մը մեծ հողատէրերու միջեւ։ Արդ, Պետութեան պատկանող անմշակ հողերու վրայ սկսած են հաստատուիլ քրիստոնեայ եւ մահմետական գիւղացիներ։ Այս հողերը ծախու հանուելով Պետութեան կողմէ՝ դժգոհութիւններ կը ստեղծուին, ուրկէ նաեւ բախումները երկու համայնքներու գիւղացիներու եւ բանակին ու մահմետականներու միջեւ։

Մահմետական 26 երկիրներու Արտաքին նախարարներ միացեալ կոչ մը ուղղեցին բոլոր երկիրներուն, որպէսզի իրենց միջամտութեամբ ստիպեն Փիլիփփեան կառավարութեան՝ վերջ տալ «ջարդին»։ Արտաքին նախարարները, որոնք Պենկազի (Լիբիա) հաւաքուած էին մասնակցելու համար «Մահմետական Խորհրդաժողովին», որոշած են հինգ Արտաքին նախարարներ ղրկել Մանիլ՝ քննութիւն կատարելու համար։ Այդ հինգ Արտաքին նախարարները կը ներկայացնեն Սաուտական Արաբիա, Լիբիա, Աֆղանիստան, Սենեկալ եւ Սոմալի։

Փիլիփփեան Տեղեկատուութեան նախարարը՝ Ֆրանսիսքօ Թաթար յայտարարեց, թէ իրենք սիրով կ'ընդունին պատուիրակութեան ժամանումը եւ թոյլ կուտան, որ պատուիրակութիւնը մօտէն քննէ կացութիւնը։ Տեղեկատուութեան նախարարը յայտարարեց, թէ կառավարութիւնը տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային բարենորոգումներու ձեռնարկած է, որպէսզի բարելաւէ մահմետականներու կացութիւնը։

Ովասիս մը Ստալինի համար

—o—

Ա.

ԽՄԲ. — Ստալինի մահուան 20ամեակը առիթ տուաւ շատերու կրկին անդրադառնալու խորհրդային երբեմնի մենատէրին կեանքին ու «գործին»։ Ան՝ որու անունը միայն, դեռ սարսափազդու կը մնայ մահէն քսան տարի ետք եւ պիտի մնայ դեռ դարերու երկայնքին։

Ինթէռնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնէն, թարգմանաբար, այս յօդուածը։

Գորի փոքր քաղաք մըն է Վրաստանի մէջ, Կովկասեան լեռներու շուքին։ Հոն կը թոյլատրուի եւ, նոյնիսկ կը քաջալերուի փառաբանումը Ստալինի, խորհրդային ժողովուրդի «մեծ ուսուցիչին», որ մեռաւ քսան տարի առաջ, Մարտին։ Գորի Ստալինի ծննդավայրն է։

Անոր ծնած տունը երկու սենեակէ բաղկացած փայտէ խրճիթ մըն է, որ, հաւանաբար, յար եւ նման տուներով շրջապատուած էր, երբ 1897ին Ստալին կը ծնէր։ Անիկա այժմ մենակեաց տեսք ունի քաղաքին գլխաւոր պարտէզին մէջ։ Խրճիթը պաշտպանուած է քարաշէն շէնքով մը։ Ստալինի թանգարանն ալ տիրական դիրք կը գրաւէ հանրային պարտէզին մէջ։ Քիչ անդին՝ մեծ պատուանդանի մը վրայ կանգնուն է Ստալինի արձանը։

Այս արձանն ու թանգարանը խորթ աչքով կը դիտուին Մոսկուացիներու կողմէ։ Հոն Ստալինն ու ստալինականութիւնը դեռ մռայլ յուշեր կ'արթնցնեն։ Մենատէրը դեռ քաղաքական հարց մըն է։ Մըտաւորականներ ստալինականութեան ժառանգութեան մասին կը խօսին՝ կուսակցութեան նուիրապետութեան մէջ, կը ներկայացնեն նոր ստալինականութեան մը ծնունդը կամ՝ ապաստալինացման գործողութիւնը, որ երբեք Խրուշչեւի նախատեսած տարողութիւնը չստացաւ։

Ստալին վարկաբեկուեցաւ Խրուշչեւի կողմէ, բայց ո՛չ ամբողջովին։ Անոր յաջորդները վերապատուեցին բռնատէրը, բայց մասնակի չափով։ Անոր մահէն քսան տարի ետք դեռ ան կարեւոր ուժ մը կը նկատուի։ Ոմանց համար՝ լաւ, ուրիշներու համար՝ դէշ։ Ստալին այնքան փափուկ հարց դարձած է, որ խորհրդային երախաներուն դրեթէ ոչինչ կ'ըսուի անոր մասին։

Գորիի յուշարձանները ճարտարապետական խորհրդանշաններն են Ստալինի ձգտումին՝ տիրական դէմք դառնալ խորհրդային ժամանակակից կեանքին մէջ։ Ասոնք անվիճելի ապացոյցներ են, թէ ան գոյութիւն ունեցած է, թէեւ Մոսկուայի պատմութեան թանգարանները կը փորձեն անգիտանալ։ Սակայն այն փաստը, որ այս յուշարձանները կը գտնուին միայն հոս, Կրեմլինէն մղոններ հեռու փոքր քաղաքի մը մէջ, կը նշանակէ, թէ՝ Ստալին չէ յաջողած փառահեղ անմահութիւն մը ապահովել։

Լուրջ պատմաբաններ եկած են այն եզրակացութեան, թէ Ստալին պատասխանատու է 5էն 10 միլիոն մարդոց մահուան՝ մեծ մաքրագործումներու ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան պատերազմէն առաջ եւ վերջ։ Միլիոնաւորներ ալ երկար տարիներ տառապեցան ճամբարներու եւ բանտերու մէջ։ Խրուշչեւ Ստալինի ոճիրներէն շատերը երեւան հանեց 1956ին, երբ իր նշանաւոր «գաղտնի ճառ»ը արտասանեց Համայնավար կուսակցութեան 20րդ համագումարին։

Ստալին, ինչպէս ցոյց կուտան Գորիի թանգարանին ցուցանմոյշները, խորհրդային կեանքին բազմաթիւ ծէսերն ու հիմնարկութիւնները ստեղծեց։ Ասոնցմէ շատեր դեռ կը գոյատեւեն։ Երբ 1924ին Լենին կը մեռնէր, Նորակազմ Խորհ. Միութիւնը խռովայոյզ Պետութիւն մըն էր։ Այդ օրերուն վերահաստատուած էին սահմանափակ ծաւալով անհատական ձեռնարկութիւններ։ «Պրաւդա» թէեւ միակողմանի, սակայն բովանդակալից թերթ մըն էր։ Խորհրդային մտաւորականութիւնը աշխարհի լաւագոյն բանաստեղծութիւններէն, ճարտարապետական կոթողներէն եւ նկարներէն ոմանք կը ստեղծէր։

Ստալին վերջ տուաւ այս բոլորին։ Գիւղական շրջաններու պատկերը փոխուեցաւ՝ բիրտ համայնացումներու հետեւանքով։ Ստեղծեց հաւաքական տնտեսութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր կը ճըգնին հարկ եղած չափով ուտեստեղէն հայթայթել երկրին։ Վերջ տուաւ անհատական ձեռնարկութիւններուն եւ հաստատեց կեդրոնացեալ տնտեսութիւն մը եւ հնգամեայ ծրագիրներ՝ մղում տալու համար անոր։ Ասոնք դեռ անփոփոխ մնացած են։

Դիւանակալ բնոյթի միութիւններ ստեղծելով հակակշռի տակ առաւ «մշակոյթը», երեւոյթ մը, որ վերջ չէ գտած։ Ստեղծեց ընկերվարութեան հերոսներ՝ իբրեւ ներշնչումի աղբիւր ժողովուրդին։ Գրական արժէքները արուեստի չափանիշով չսահմանուեցան։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Շուրջ երեք ամսուան բացակայութենէ ետք, ընկ. Հրանտ-Սամուէլ այսօր կը վերադառնայ իր սենեակը։ Արդարեւ, ինչպէս հաղորդած էինք առենին, ընկեր Հրանտ-Սամուէլի առողջական վիճակը երկար դարմանումի կարօտցած էր վերջերս, ուրախ ենք յայտնելու թէ սկսած է ապաքինման շրջանը եւ կրնանք արդէն իսկ ողջունել իր վերադարձը։

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի

ՄՕԼԻԷՐ

(1622 – 1673)

ՄԱՀՈՒԱՆ 300ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փոթորիկ ծայր տուաւ երբ 1664ին գրեց ու բեմադրեց իր գլուխ գործոցներէն մէկը՝ «Թարթիւֆ»ը, որ աւելի ողբերգական բնոյթ ունի, քան կատակերգական: Թարթիւֆ կեղծաւոր մըն է, անաստուած մը, որ աստուածավախութիւն եւ բարեպաշտութիւն կը ձեւացնէ: Կը յաջողի վստահութիւնը շահիլ միամիտ Օրկոնի եւ կը հաստատուի անոր տունը: Աչք ունի Օրկոնի երիտասարդ աղջկան՝ Մարիանի վրայ, որուն միջոցով կ'ուզէ տիրանալ ընտանիքին ամբողջ հարստութեան: Իրարու դէմ կը հանէ հայր ու որդի, մայր ու աղջիկ: Օրկոն կը ժառանգազրկէ իր զաւակները եւ Թարթիւֆի կը յանձնէ ամէն ինչ: Բարեբախտաբար, շուտով դիմակազերծ կ'ըլլայ ու կը տարուի բանտ:

Թշնամիներու վոհմակները մոլեգնեցան այս փիէսին դէմ իբրեւ զայթակղեցուցիչ եւ հակակրօն, մինչ Մոլիէր կը ձաղկէր այն բոլոր կեղծաւորները եւ սուտ հաւատացեալները, որոնք կրօնքը կը գործածեն իրենց անձնական շահերը ապահովելու համար:

Հակառակ այս բոլորին եւ թագաւորի համակրանքին, փիէսը արգիլուեցաւ երկար ժամանակի մը համար: Սակայն Մոլիէր չյուսահատեցաւ ու շարունակեց իր գործը: 1664էն մինչեւ 1669 գրեց տասէ աւելի թատերգութիւններ, որոնցմէ յիշենք «Տոն Ժուան», «Մարդատեացը», «Ակամայ բժիշկը» եւ «Ժլատը»:

1670ին Մոլիէր հասած է իր փառքի գագաթնակէտին եւ կը վայելէ թագաւորին անկեղծ գնահատանքը: Այդ թուականին ան նշանակուած է թագաւորական հանդէսներու պատասխանատու. «Թարթիւֆ» փիէսին դէմ գրուած արգելքը վերցուած է: Նոր գլուխ գործոցներ կուգան ճոխացնելու միջազգային թատրոնը. «Ազնուական քաղքենին», «Սքափէնի սադ-րանքները», «Գիտուն կիները» ու վերջապէս «Երեւակայական հիւանդը»:

Եւ սակայն Մոլիէր երկար չի վայելեր իր այս նախանձելի վիճակը: 1665էն ի վեր ան կը տառապի կուրծքի հիւանդութենէ: Իր մէկ հատիկ զաւակը կը մեռնի մատղաշ տարիքին մէջ, իր տարիներու բարեկամուհին նաեւ կը բաժնուի իրմէ ընդմիշտ եւ նոյնիսկ կը կորսնցնէ իր արքունական պաշտօնը: Բայց հիւանդութիւնը միշտ իր հետն է: Հիւանդ կամ ոչ, Մոլիէր կը շարունակէ իր գործունէութիւնը եւ կը վերցնէ միշտ ամէնէն երկար եւ ամէնէն յոգնեցուցիչ դերերը:

1673 Փետրուար 17ի իրիկունը խուռներամ բազմութիւն մը կը փութայ Փալէ Ռուայեալի թատրոնը: Անոնց մէջ կան ազնուականներ, հարուստ քաղքենիներ եւ համեստ դասակարգի մարդիկ: Եկած են ծափահարելու համար հանճարեղ դերասանը եւ գրագէտը իր վերջին արտադրութեան առիթով:

Սակայն անդին սկսած է ողբերգութիւն մը: Մոլիէր հիւանդ ու տկար. ի՞նչպէս պիտի կարենայ բեմ բարձրանալ: Իր բարեկամները եւ գործակիցները կը խնդրեն իրմէ որ յետաձգել տայ ներկայացումը: Մոլիէր կը նայի անոնց աչքերուն մէջ, ու կ'ըսէ խօսք մը, որ ցոյց կուտայ իր բարձր հոգին եւ անձնազոհութիւնը. «Եթէ այսօր ես բեմ չբարձրանամ, վաղը հացի մը տասնեակ ընտանիքներ ուտելու հաց չեն ունենար: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ իմ հանգիստիս համար դժբախտութեան մատնեմ խեղճ կիներ ու մանուկներ»:

Հիւանդ Մոլիէր կը խաղայ սուտ հիւանդ Արկանի դերը. երբ ան կը հազայ, կուրծքը կը պատռի ու բերնի մէջ արիւն կուգայ, մինչ ծափահարութիւնները կը թնդացնեն ամբողջ սրահը:

Վարագոյրը կ'իջնէ, ծափահարութիւնները կը շարունակուին: Մոլիէր այսքան լաւ դեր չէր խաղացած երբեք: Բայց քուլիսներուն մէջ, աշխարհի մեծագոյն հանճարներէն մէկը գետին կը փլչի: Անմիջապէս մարդիկ կը հաւաքուին իր շուրջը եւ զայն կը փոխադրեն իր խցիկը եւ հոնկէ տունը, որ կը գտնուէր քանի մը քայլ անդին:

Նոյն գիշերը, ժամը 9ի մօտերը 51 տարեկանին Մոլիէր կ'աւանդէ իր տառապած ու վեհ հոգին: Բժիշկները, սնամիտները, կեղծ բարեպաշտները լուրը իմանալով խնջոյքներ սարքեցին: Իրենց մեծագոյն թշնամին մեռած էր, լռած էր այն ձայնը, որ կը խարանէր իրենց տգիտութիւնը, ընչաքաղցութիւնը եւ կեղծիքը, մեռած էր պարկեշտ մարդոց մեծագոյն բարեկամը:

Թաղման արարողութիւնն ալ եղաւ ուրիշ ողբերգութիւն մը: ԺԷ. դարու թատրոնի ծառայողները ի պաշտօնէ բանադրուած էին եկեղեցիին կողմէ, մինչեւ որ մեղայի չգային: Մոլիէր ժամանակ չէր ունեցած իր հաւատամքը արտասանելու, ուստի կը մնար բանադրուած:

Տիկին Մոլիէր խնդրեց թագաւորին միջամտութիւնը, որպէսզի իր ամուսնոյն շնորհուի եկեղեցական թաղում եւ ափ մը քրիստոնէական հող: Ուշ գիշերին, Սէնթ Էօսթաշ եկեղեցիին ժողովրդապետը երկու քահանաներ եւ խումբ մը կրօնաւորուհիներ տարին եւ թաղեցին մարմինը գերեզմանոցին մէկ անկիւնը:

×

Մոլիէր գրած է քառասունի չափ թատերգութիւններ, որոնք կը պարփակեն սեռին բոլոր տեսակները, պարզ պաւէշտէն, թեթեւ կամ լուրջ կատակերգութիւններէն, մինչեւ ողբերգական բնոյթ ունեցող փիէսներ:

Մոլիէր աշխարհի ամէնէն սիրուած եւ ամէնէն ժողովրդական հեղինակներէն մէկն է, որովհետեւ ան ճշգրտօրէն կըրցած է չափել մարդ արարածին կարեւորութիւնները, տարօրութիւնները եւ թերութիւնները: Ան մարդ մը եղած է մարդկային ընկերութեան մէջ եւ իր գործին հում նիւթը վերցուցած է ուղղակի կեանքէն, առօրեայ եւ բարախուն: Իր պահանջած մեծագոյն առաւելութիւնը՝ անկեղծութիւնն է, որովհետեւ իր խորաթափանց հայեացքը լոյս աշխարհ կը բերէ մեր կեղծիքները եւ փոքրութիւնները:

Իր փիէսներուն մէջ կը տողանցեն ժամանակակից եւ բոլոր ժամանակներու մարդկային տիպարները:

Իշխաններ՝ ինքնահաւան տկարամիտ ու անխիղճ:

Քաղքենիներ՝ տխմար, սնամիտ եւ հետամուտ բարձր դասակարգին ապրելակերպը կապկելու.

Ժողովուրդը՝ համեստ ու լուռ.

Ուսեալ դասակարգը՝ բժիշկ, կեղծ փիլիսոփայ, լեզուագէտ կամ կեղծ բանաստեղծ, որոնք կ'ուզեն իրենց տգիտութիւնը օրէնքի վերածել:

Այս ընդհանուր պատկերը կենդանացնելու համար, Մոլիէր ստեղծած է անմահ տիպարներ, որոնք դարձած են իրենց թերութիւններուն հոմանիշը. Հարփակոն՝ ժլատը՝ Թարթիւֆ՝ կեղծաւորը, Ալսեսթ՝ մարդատեացը, Սելիմէն՝ քըմահաճ կին, Թրիսոթէն՝ անտաղանդ բանաստեղծը, Ֆիլամենթ՝ գիտութեան մոլի կինը, եւ տասնեակներով ուրիշներ:

Այս տիպարներուն թերութիւնները աւելի ցայտուն դարձնելու համար, հանճարեղ գրագէտը անոնց հակադրած է աւելի լրջախոհ ու տրամաբանող տիպարներ:

Մոլիէր մարդ արարածը կ'առնէ ինչպէս որ է, եւ անկէ չի պահանջեր անկարելին: Անոր առջեւ չի բանար անմատչելի հերոսութիւններու եւ անհասկնալի առաքինութիւններու ճամբան, այլ անկէ կը խնդրէ, որ ըլլայ ընկերային արարած մը եւ պատուհաս չդառնայ իր շրջապատին:

«Մոլիէր սիրել, կը նշանակէ ապախովագրուիլ կարգ մը թերութիւններու, մոլութիւններու եւ վատութիւններու դէմ», կը գրէ քննադատ մը:

Կեանքի դժուարութիւնները եւ դառնութիւնները ապրող այս գլխաւոր մարդը դարձած էր յոռետես, բայց ոչ մարդատեաց: Այդ պատճառով ալ իր գործերէն ոմանք կը ստեղծեն ողբերգական ընդհանուր մթնոլորտ մը: Մոլիէր աշխարհի բոլոր հանճարներուն պէս յոռետես եղած է եւ այս հանգամանքին անդրադառնալով է, որ մեծ բանաստեղծ Ալֆրէտ տը Միւսէ կը գրէ.

«Ի՜նչ առնական խնդուք, այնքան խորունկ ու տխուր,
Որ ծիծաղ առթելէ անմիջապէս ետք,
արցունք կը բերէ մեր աչքերուն»:

Ուրեմն սիրենք Մոլիէրը, սիրենք նաեւ իր միւս հայ թէ օտար հանճարեղ գրագէտ եղբայրները, որոնք բարձր կը պահեն մարդ արարածին արժանապատուութիւնը:

«Մոլիէր, տխուր Մոլիէր», հանճարեղ Մոլիէր:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

«ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՅ ԳԱՀԸ»

1660ին, Ռուսիոյ հետ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքելու մտադրութեամբ, Սպահանէն խումբ մը հայ առեւտրականներ Մոսկուա կը ժամանեն: Արեւելեան անգիր օրէնքով, հայ վաճառականները բազմաթիւ նուէրներ կուտան Ալեքսէյ Միհայլովիչ ցարին: Հայ վաճառականներու խումբին ղեկավարն էր Նոր Ջուղայի անուանի վաճառական՝ Սահրադ Շահրիմանեանի զաւակը՝ Զաքար: Տրուած նուէրներուն մէջ կը գտնուէր ադամանդեայ գահ մը, որ այժմ զետեղուած է Կրեմլինի Զինուորական պալատը:

Մինչեւ այսօր հիացում կը պատճառէ գահին չքեղութիւնը: 897 զանազան չափի ադամանդներ, 1.298 մարգարիտ, շափիւղայ, տպազիոն, յակինթ, 1830 նշխարքի նշանաւոր փիրուզակ ագուցուած են ոսկիէ եւ արծաթէ սալիկներու վրայ: Օգտագործուած են նաեւ սեւ թաւիշ, կարմիր մետաքս, դեղին կերպաս, փայտի զանազան տեսակներ, որոնց շարքին՝ չինարէնին եւ հաճարենին:

Գահին ձեւը շատ պարզ է: Այս ձեւը շատ տարածուած էր ԺԶ.–ԺԷ. դարերուն: Անոր լաւագոյն օրինակներն են՝ Շահ Աբաս Ա.ի նուիրած գահը Բորիս Գոդունովի՝ 1604ին, Թեհրանի Կիւլիստան պալատի քանի մը գահերը, Հայաստանի պատմութեան թանգարանը ցուցադրութեան դրուած ԺԷ. դարու գահը՝ Էջմիածին, եւայլն: Անոնք բոլորն ալ շինուած են վարպետ գրուագումով ոսկիի, արծաթի, փղոսկրի, թանկարժէք քարերու:

«Ադամանդեայ գահ»ը բացառիկ տեղ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Մկայի եւ Շլիւսլէնպուրկի գրաւումը կտրած էր Լենինկրատի կապը Ռուսիոյ մնացեալ մասին հետ, ու պաշարումը սկըսած էր: Ուտեստեղէնները եւ վառելանիւթը հազիւ կաթիլ կաթիլ կը հասնէին քաղաք: 1942 Յունուար մէկին պաշարը գրեթէ ամբողջութեամբ սպառած էր: Բայց այս իրողութիւնը գիտէին միմիայն Ժտանով եւ իր գործակիցներէն մէկ քանին: Ճիշդ է որ քաղաքը ազատագրելու համար, Սթալին եւ իր զօրավարները նոր յարձակում մը փորձած էին Մոսկուայէն, սակայն այդ յոյսն ալ իր կարգին չքացած էր: Վեց ամիսէ ի վեր գերման բանակներուն ճնշումին տակ Լենինկրատի բնակիչներուն մէկ մասը ամբողջովին բնաջնջուած էր, իսկ միւս մասն ալ անհրաժեշտ ուժը չունէր այլեւս դիմադրելու այդ գերազանց ուժին: Միակ միջոցը որ կրնար դեռ վերապրեցնել քաղաքը, Լատոկայի սառած մակերեսին վրայի սառի ճամբան էր: Իրականին մէջ խընդիրը միայն միակ ճամբու մը վրայ չէր որ կը դառնար, այլ 60 ճիւղաւորումներու, որոնք կ'երկարէին 1500 քիլոմեթրի վրայ:

Նոյեմբեր 19ին թէ բեռնակառքերով եւ թէ բալխիրներով քիչ թէ շատ պարէն հասած էր քաղաք, բայց կորուստները շատ բարձր էին օդային յարձակումի, ցուրտի, մեքենաներու խանգարումի եւ այլ պատճառներով: Օդաչափը զերոյէն վար 10–20ի մէջ կը տարուբերէր: Հիւսիսային խստաշունչ քամին կը փչէր անընդհատ, մարդիկ տեղն ու տեղը կը մահանային ցուրտէն, ու բեռնակառքերը անտէր՝ կանգ կ'առնէին:

Ժտանով որ իր ամբողջ կորովով կ'աշխատէր պահել այդ միակ ճամբան, Յունուար 5ին ստիպուեցաւ հետեւեալը խոստովանիլ.

— Այդ ճամբով կարելի է փոխադրել հազիւ մէկ երրորդը այն պարէնին, որուն պէտք ունի քաղաքը ապրելու համար, ամէնէն նուազ չափով իսկ: Այս միջոցիս բնակիչները ամենավատ զըրկանքներու մատնուած են:

Իրենց ամենատկար միջոցներով իսկ Ժտանով եւ իր գործակիցները կարելին կ'ընէին անելին մէջէն ելլելու համար: Ասոր համար ալ պաշտօն տուին Կոմսոմոլի (համայնավար երիտասարդութիւն) անդամներէն անոնց որոնք դեռ ողջ մնացած էին, որպէսզի գունէ գուռ երթալով օգնէին մեռելները փոխադրելու գործին:

Այն տեսարանները որոնց ականատես եղան այդ երիտասարդները կը գլեն կ'անցնին ամէն երեւակայութիւն: Կին մը սապէս նկարագրած է տեսարանը որ պարզուեցաւ իր աչքերուն դէմ քաղաքին յարկաբաժիններէն մէկուն մէջ:

Ծովակալը հետաքրքրուած՝ ընդառաջեց կնոջ խնդրանքին: Քանի մը օր վերջ նուէր մը ընդունեցաւ: Աման մը միսի գոնդող: Ծրարին կ'ընկերանար պայուսակին մետաղէ մասերը ու երկտող մը հետեւեալ տողերով. «մետաղէն չկրցի օգտուիլ, բայց կաշին շատ օգտակար եղաւ այս գոնդողին պատրաստութեան մէջ»:

Այդ ձմեռ չափազանց ցուրտ ըրաւ: Օդաչափը Դեկտեմբերին միջին հաշուով զերոյէն վար 13 էր, իսկ Յունուարին իջած էր զերոյէն վար 20ի: Վառելանիւթ հայթայթելու միակ յոյսը կը մնար խեղճուկ փոքր անտառ մը, որ կ'երկարէր Նէվայի հիւսիսային ափերուն եզերքն ի վեր: Կային նաեւ քաղաքին հին փայտաշէն տուները: Ժտանով հրաման ըրաւ որ փութով վար առնուին քաղաքին բոլոր փայտաշէն տուները: Երիտասարդներէն ոմանք մինչեւ իսկ քակեցին Մեծն Պետրոսի ձիաւոր արձանին պաշտպանութեան համար զետեղուած տախտակներուն մէկ մասը, իսկ մնացածներուն վրայ ալ հետեւեալը գրեցին «ան չի մսիր, մինչդեռ այս փայտը պիտի տաքցնէ մեզ»:

Հողը որ սառած էր, քարի պէս կարծրացած էր, եւ մեռելները թաղելու համար, բանակին փոսահատ գինուորները ստիպուած էին ուժանակով փոսեր բանալ գերեզմանատուներու եւ հեռաւոր հրապարակներու վրայ: Այդ ձմեռ, ընդամէնը 660 հասարակաց փոսեր փորուեցան, 18 քիլոմեթր երկարութեան վրայ:

— Շատ յստակ յիշատակ մը կը պահեմ այդ տեսարաններէն, կը պատմէ միոմն Կրասիվեցքի գործատունի մը տնօրէնը: Մարմինները սառած էին, եւ զանոնք կը նետէին բեռնատարներու վրայ ուր իյնալու ժամանակ մետաղային ձայն մը կը հանէին: Առաջին անգամ երբ գերեզմանատուն գացի, մազերս ցցուեցան գլխուս վրայ ի տես մարդկային դիականերէ կազմուած այդ բլուրներուն, նաեւ այն մարդոց, որոնք իրենք իսկ կէս մը մեռած ու չմորսուն, փոսերուն մէջ կը նետէին մեռած մարմինները:

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(20 – Շար.)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարճ դադարէ մը յետոյ ժողովը անցաւ օրակարգի խնդիրներու քննարկման, որոնց առաջինն էր՝ հովիւի եւ եկեղեցական վարչութեան յարաբերութիւններու հարցը: Եղան գաղափարի փոխանակութիւններ եւ տրուեցան անհրաժեշտ լուսաբանութիւններ: Ժողովը յանգեցաւ այն եզրակացութեան, որ երկուքն ալ, հովիւն ու վարչութիւնը՝ գործակիցներ են, եւ միայն երկուքին իրերհասկացողութեամբ եւ համերաշխ գործակցութեամբ է, որ արդիւնաւոր աշխատանք կը կատարուի: Հոգեւոր հովիւը միշտ պէտք է ներկայ ըլլայ ժողովներուն, եւ զուտ ծիսական եւ կրօնական խնդիրներուն խորհրդատու: Անհրաժեշտ է բացառիկ պարագաներուն դիմել կեդրոնը՝ Հայրապետական Պատուիրակէն ստանալու համար հրահանգ ու թելադրութիւններ: Ժողովը յարմար նկատեց, որ հովիւն ու վարչութիւնը պարբերաբար իրենց գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդեն կեդրոնին՝ Հայրապետական Պատուիրակին:

Յաջորդ օր, Չորեքշաբթի ժամը 10ին բացուեցաւ երկրորդ նիստը, ուր մասնաւորաբար նկատի առնուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ եւ քոյր եկեղեցիներու յարաբերութեան խնդիրը, էօքիւմէնիք շարժումը:

Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազան հայրը կարգ մը լուսաբանութիւններ տըւաւ, բացատրեց մեր եկեղեցւոյ մասնակցութիւնը էօքիւմէնիք շարժումին եւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին մեր եկեղեցւոյ անդամակցութիւնը, 1970ին Հայրապետին Վատիկան Ս. Պաւլին այցելութեան առթիւ ինչպէս նաեւ 1972ի Յունիսին Վատիկանի պատուիրակութեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելութեան միջոցին այդ նիւթին շուրջ կատարուած բանակցութիւնները, յիշեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին կոնդակը եկեղեցիներու միութեան խնդրոյն մասին, եւ ըրաւ կարգ մը գործնական թելադրութիւններ:

Բոլոր ժողովականներն ալ լայնօրէն արտայայտուեցան այս այժմէական խնդրոյն մասին: Ժողովը, հիմ ունենալով Հայրապետական կոնդակը, յարմար եւ օգտակար նկատեց քրիստոնէական սիրոյ եւ համագործակցութեան ոգիով մասնակցիլ Եկեղեցիներու Միութեան շարժումներուն՝ միշտ հաւատարիմ եւ նախանձախնդիր մնալով մեր եկեղեցւոյ ինքնադրոշմ նկարագրին եւ մեր նախահայրերու հաւատքին ու վարդապետութեան:

Կէսօրուան դադարէն յետոյ տեղի ունեցաւ երրորդ եւ վերջին նիստը: Քննարկուեցան օրակարգի մնացեալ հարցերը, հովուին եւ ծուխերու յարաբերութիւնները, այցելութիւններ, տնօրհնէք եւ այլ գործնական խնդիրներ, Եկեղեցիներու Ընկերակցութեան կանոնագիրներու միօրինակութիւնը եւ կրօնական կեդրոնական նուիրապետութեան կապուելու անհրաժեշտութիւնը:

Խորհրդակցական այս ժողովը այնչափ շինիչ եւ արդիւնաւոր եղաւ, որ փափաք յայտնուեցաւ որպէսզի ամէն տարի տեղի ունենան նման հանդիպումներ:

Օրակարգի վերջաւորութեան, ժողովը հաճելի եւ նուիրական պարտականութիւն մը զգաց արձանագրելու իր երախտագիտական եւ հաւատարմութեան ջերմ զգացումները հանդէպ ասպետական Ֆրանսայի ազնիւ ժողովուրդին, Ֆրանսական բարեխնամ կառավարութեան եւ իր իմաստուն նախագահ՝ Ժորժ Փոմփիտուի՝ մեր ժողովուրդին եւ եկեղեցիին նկատմամբ ցոյց տրուած մարդասիրական զգացումներուն, եւ իրեն յատուկ լայնախոհ եւ միշտ բարեացակամ վերաբերմունքին՝ եւ բարեմաղթութիւններ Ֆրանսայի բարգաւաճման եւ անոր յաւերժական փառքին համար:

Ժողովը փակուեցաւ ժամը 6ին, Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազան հօր «Պահպանիչ»ով եւ խմբովին երգուած «Հայր Մեր»ով:

Երեկոյեան ժամը 6.30ին, բոլոր եկեղեցականներն ու աշխարհական ներկայացուցիչները եկեղեցի իջան մասնակցելու Հսկումի արարողութեան, որ արդէն լեցուած էր հաւատացեալներու բազմութեամբ: Փարիզի Մայր եկեղեցին, իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին չէր տեսած վեղարաւորներու եւ քահանաներու այսքան բազմութիւն: Խորհրդաւոր մթութեան մէջ, մոմերու աղօտ լոյսերով հազիւ նշմարելի խաչելութեան պատկերին առջեւ, Շնորհալիի «Զի Աստուած ընդ մեզ է» երգին եւ Նարեկացիի «Ընկալ քաղցրութեամբ» աղօթքին հաւատաւոր եւ աղերսական եղանակները կ՚արձագանգէին եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, թրթռացնելով հաւատացեալներուն հոգիները եւ զգացնելով Աստուծոյ ներկայութիւնը: Մեր պատմական վանքերու գիշերային հսկումի հաւատքի հզօր արտայայտութեան խորհրդաւոր եւ տպաւորիչ մէկ պատկերն էր, որ կը վերակենդանանար Լոյսի Քաղաքի հայկական եկեղեցիին մէջ:

Յետ Հսկումի արարողութեան, բոլոր ժողովականները միասին ընթրեցին Նար ճաշարանին մէջ, հրաւէրովը Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան: Այս ողջերթի հացկերոյթի ընթացքին եւս տեղի ունեցան գնահատանքի եւ ուրախութեան արտայայտութիւններ՝ նման ժողովներու օգտակարութեան շուրջ:

Սրբազան հայրը կրկին օրհնեց բոլորը, անոնց յորդորելով, որ նոյն նուիրումով շարունակեն գործել մեր եկեղեցիներու պայծառութեան եւ ժողովուրդին հոգեւոր կեանքին առաւել բարձրացման համար, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ անոր Սրբազնախնամ Գահակալին՝ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հովանաւորութեան ներքոյ:

ԴԻՒԱՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Փարիզ, Մարտ 22, 1973

կը գրաւէ իր ինքնատիպութեամբ: Գահը շինող վարպետներուն նպատակը եղած է զարդանախշել փայտի բոլոր մասերը, որոնք իրենց կարգին բաժնուած են կարեւոր եւ երկրորդական կտորներու: Անոնց մէջէն կ՚անցնի ոսկեայ զարդանախշ՝ մանրանկարչական յատակ ձեւով: Ասիկա երբեմն ծաղիկի, երբեմն ալ երկրաչափական հատու գիծերու տեսքը կը պարզէ:

Գահին կողքերը ծածկուած են մետաղեայ ոսկէ հատուածներով կամ ոսկէ թերթերով, որոնց միօրինակ կշռոյթն ու դեղին հարթութիւնը կը «խախտէ» փերուզակներու երկնագոյնով, դեղին եւ կարմիր սուտակներով: Արծաթեայ զարդանախշին մէջ տեղաւորուած են կենդանիներ, որոնք ստեղծուած են արծաթը սեւցնելու միջոցով: Գահը շինող վարպետներուն համար կարեւորը երկու հարթութիւններն են եղած՝ թիկնակը եւ ոտքերուն մօտ գտնուող դիմացի հատուածը: Հոս է, որ յատկապէս երեւան կուգայ Նոր Ջուղայի ԺԷ. դարու հայ վարպետներու ճաշակն ու հմտութիւնը:

Թիկնակին վրայ, որ ծածկուած է սեւ թաւիշով, աւելի եւս կ՚ընդգծուի մանր մարգրիտներով ելուզուած, կարմիր կերպասի վրայ ասեղնագործուած ուղերձը: Հոս պատկերացուած հրեշտակները կը յիշեցնեն ԺԷ.–ԺԸ. դարերու հայ գեղանկարչութեան նոյնանման կերպարները: Ոսկեթել եւ արծաթաթել նուրբ ասեղնագործութեան շնորհիւ անոնք կը պահեն իրենց նրբագեղութիւնը:

Գահին վերի մասին վրայ յետագային յաւելումներ կատարուած են (երկգլուխ արծիւ եւայլն), որոնք փոխած են անոր ընդհանուր կառոյցին ներդաշնակութիւնը, շրջանի ոճին ըմբռնումները:

Մոսկուայի մէջ Խոջա Զաքարի կ՚առաջարկեն Շահի երկրէն Ռուսիա բերել «... ոսկեգործներ, ոսկիի եւ արծաթի վարպետներ, յղկողներ, ամէն տեսակ նկարիչներ»: Զաքար կ՚ընդունի, պատասխանելով, թէ «... զանազան նկարիչներ շատ կան Պարսկաստան, եւ կ՚աշխատի զանոնք Ռուսիա կանչել»:

Արդարեւ, Նոր Ջուղա մասնագէտ հմուտ վարպետներ շատ ունէր, որոնց գեղեցիկ գործերէն մէկն ալ Կրեմլին գտնուող «Ադամանդեայ գահ»ն է:

Մ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը հանդիսութեամբ մը յիշատակուեցաւ Վալանսի «Ա. Ահարոնեան» ակումբի մէջ, Մարտ 18ին: Հանդիսութիւնը նախաձեռնած էր Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէն, որուն իր մասնակցութիւնը բերած էր Նոր Սերունդի «Շ. Միսաքեան» խումբը:

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր ազգայիններով եւ, մանաւանդ, երիտասարդներով: Նախագահը՝ ընկ. Լ. Մուրատեան կարճ խօսքով ներկայացուց ապստամբութեան դրդապատճառները: Բանախօսը՝ ընկ. Գ. Պօյաճեան պատմական անդրադարձով մը պատկերացնելէ ետք Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառները եւ իրադարձութիւնները, ցոյց տուաւ, թէ ինչպէս նոր իշխանաւորները դրժեցին Դեկտեմբեր 2ի համաձայնագրի տրամադրութիւնները՝ բիրտ քաղաքականութիւն մը որդեգրելով երկրին մէջ: Ժողովուրդը, որ վայելած էր ազատութեան բարիքները, ընդվզեցաւ, ըմբոստացաւ եւ պաշտպանեց իր իրաւունքները: Գեղարուեստական բաժինը հաճելի էր:

Լ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ Տեսչութիւնը, Մարտ 9ին, դասախօսական երեկոյ մը կազմակերպած է, որուն ներկայ գտնուած են Խորէն Ա., միաբան հայրեր եւ ուսուցիչներ: Կարապետ Փօլատեան խօսած է Փարիզի հայ գրական շարժումի մասին: Ներկայացուցած է «Մենք»ի սերունդը, որ թէ արձակի եւ թէ չափածոյի մէջ նոր փայլ մը աւելցուց իր ստեղծագործութիւններով: Այդ շրջանի տիրական դէմքերը դարձան Ահարոն Տատուրեան, Նիկողոս Սարաֆեան, Բիւզանդ Թոփալեան եւ ուրիշներ բանաստեղծութեան մարզին մէջ, իսկ արձակի գծով՝ Շաւարշ Նարդունի, Շահան Շահնուր, Վազգէն Շուշանեան, Հրաչ Զարդարեան, Զարեհ Որբունի, Նշան Պէշիկթաշլեան եւ ուրիշներ: Բացման եւ փակման խօսքը կատարած է Դպրեվանքի Տեսուչը՝ Արտաւազդ Եպս. Թրթռեան:

Այնճարի մէջ եւս, Կ. Փօլատեան դասախօսած է ֆրանսահայ բանաստեղծութեան մասին, Մարտ 1ին: Դասախօսութիւնը կազմակերպուած էր «Համազգային»ի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ: Երեկոյթին բացումը կատարած է ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (143)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

— Ներեցէ՛ք, պարոն, շատ բան կրնայ ըլլալ: Եթէ երբեք մարդասպանը պատուաւոր դիրք մը գրաւած է իր կողոպտած դրամին շնորհիւ, պիտի կրնայ զայն պատժել գայթակղութեամբ մը: Կարգ մը պարագաներու մէջ, հանրային ճակումը համարժէք է դատապարտութեան, եւ յանցապարտին կը մնայ անձնասպանութեան դիմել միայն:

— Ա՛հ, արդարութիւնը այդպէս կը պահանջէ, գոչեց Մէրի: Իցի՜ւ թէ Լիւսիէն յաջողի իր ձեռնարկին մէջ, ու հօրը վրէժը լուծէ...:

Բոլ Հարման զգաց որ կը դեղնէր: Այդ խօսքերուն տակ գլուխը ակամայ ծռեց: Ժօրժ Տարիէ յարեց.

— Լիւսիէնի անուրջն է աշխատանքի եւ խնայողութեան շնորհիւ հաւաքել բաւարար գումար մը, իր հանգուցեալ հօր գետնին վրայ վերաշինելու համար հրկիզուած աշխատանոցներուն մէկ մասը– այն ատեն իր հարստութիւնը ինք շահած պիտի ըլլայ:

— Շատ գովելի նպատակ մըն է ատ, գոչեց Մէրի: Պ. Լիւսիէն Լապրու արժանի է յաջողելու. ուշ կամ կանուխ, պիտի յաջողի ան. բայց եթէ դուն ուզես, հա՛յր, այդ յաջողութիւնը շուտով պիտի գտնէ:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Բոլ Հարման:

— Երկու երեք օր առաջ կ՚ըսէիր թէ աշխատութիւնները շատ ընդարձակուած են: Նոյնպէս կ՚ըսէիր թէ պիտի ստիպուիս երկրորդ գործարան մը շինել տալ, ու Քուրպըվուայի մէջ պահել երկաթուղիներու շինուածանիւթերու աշխատանոցները միայն...: Պ. Լապրու շատ լաւ պիտի վարէ քու նոր գործարանդ...:

— Անոր վրայ յոյս դրած եմ արդէն:

— Ուրեմն շահընկերդ ըրէ՛ զայն:

Ժօրժ Տարիէ եւ Էթիէն Քասթէլ յարաճուն շահագրգռութեամբ մտիկ կ՚ընէին մանկամարդ աղջիկը:

— Բայց, ըսաւ Բոլ Հարման:

— Բայց չկայ, ընդմիջեց Մէրի: Դուն բաւական հարուստ ես, որով դրամագլուխ պիտի չպահանջես Պ. Լիւսիէնէն. տաղանդ, երիտասարդութիւն եւ արիութիւն ունի ան: Բոլոր ասոնք անարժէք բաներ չեն: Ու դեռ խօսքը չեմ ըներ մեր պարտականութեան, որով պէտք է միջոց ընծայել Պ. Լապրուի տղուն, որպէս զի ան տիրանայ իր հօրը կայութեան:

— Ազնի՛ւ սիրտ, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ մտովի:

— Ահա վեհանձն մտածում մը, որ պատիւ կը բերէ ձեզի, օրիորդ, ըսաւ Ժօրժ Տարիէ, բայց կ՚ըմբռնեմ որ ձեր պարոն հայրը ատոր վրայ խորհելու միջոց ուզէ:

– Ի՞նչ կայ խորհելու, պատասխանեց Մէրի աշխուժով: Պ. Լապրու իր արժանիքին շնորհիւ ճարտարագործութեան իշխաններէն մէկը պիտի ըլլայ, անտարակոյս: Հետեւաբար, անոր հետ գործակցութիւն մը նպաստաւոր պիտի ըլլայ ամէն տեսակէտով...: Հա՛յր, որոշումդ տո՛ւր...:

Բոլ Հարման բռնազբօսիկ ժպիտ մը շրթունքներուն վրայ, պատասխանեց.

— Հիմա եթէ որոշում տամ, թեթեւօրէն գործած պիտի ըլլամ, ինչ որ իմ սովորութիւններուս հակառակ է: Այդ գաղափարը ուսումնասիրուելու պէտք ունի, բայց սկզբունքով չեմ մերժեր զայն:

Այս խօսքէն յետոյ Բոլ Հարման ոտքի ելաւ, իր աղջիկը բռնադատելով որ նոյն բանը ընէ: Ան կ՚ուզէր վերջ տալ խօսակցութեան մը, որ չարչարանքի կը մատնէր զինքը:

— Մեկնելէ առաջ, անդաղտնապահութիւն մը պիտի ընեմ: Ես կը փափաքիմ հօրս բնակարանին մէջ սարքել վարպետ նկարիչներու գծած պատկերներու փոքր ցուցահանդէս մը ու երկու բան կը խնդրեմ պարոն Քասթէլէն:

— Ի՞նչ բան, հարցուց արուեստագէտը ժպտուն դէմքով մը:

— Նախ իր նկարներէն մէկը, եւ յետոյ իր խորհուրդները այն նկարներու ընտրութեան մասին, որոնք պիտի շրջապատեն իր նկարը:

Ինծի համար մեծ բարեբախտութիւն մըն է ձեզի ծառայել, օրիորդ:

Հայր ու աղջիկ մեկնեցան փաստաբանին բնակարանէն:

— Սիրելի խնամակալս, յարեց Ժօրժ Տարիէ, գիտէ՞ք թէ ի՛նչ երեւան հանեցի Պ. Հարմանի եւ Օր. Մէրիի այցելութեան պահուն:

— Ի՞նչ բան, հարցուց Էթիէն:

— Միլիոնատէրին հմայիչ աղջիկը աւելի քան բարեկամական եռանդով մը կը պաշտպանէ Լիւսիէնի դատը:

— Ես ալ գիտեցի քեզի պէս, ըսաւ նկարիչը:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Հ. Շալճեան, Օրիորդ Վարդուհի Պօյաճեան, ինչպէս նաեւ Պօյաճեան եւ Մօրուքեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝ ողբացեալ Մարիամ Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն կը ծանուցանեն թէ քառասունքի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Ապրիլ 1 Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն կ'ողբայ ընկ. Արմենակ Գույումճեանի մահը, Սէն Շամոն *եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանեկան պարագաներուն:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկ. Արմենակ Գույումճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Ստեփան Գույումճեան 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, 100 Ֆր. «Յառաջ»ին: Նիւէն՝ Տէր եւ Տիկին Ատալեան 100 Ֆր. Կապ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան 100 Մշակոյթի Տան, Տէր եւ Տիկին Ասլանեան 100 Մշակոյթի Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռոմի եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռոմի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում:

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ-անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱԻՒԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Արեւադալի չարականները վերջին անգամ պիտի երգուին յաւարտ պատարագի ժամը 11.15ին:

ՓԱՐԻԶ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Հ. ՅՐԹ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ՆԿԱՐԻՉ Գ. ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ

Շաբաթ, Մարտ 31, ժամը 20.30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քաւէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Dactylo-facturière pour petit secrétariat, pour Paris (Charenton).

Téléphoner 368-26-32

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ընկերակցութեան վարչութեան շրջանը լրացած ըլլալով, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր անդամները, այս Ուրբաթ, Մարտ 30, ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հիւսիսեան սրահը, 6 Ռիւ Ֆավան-թին: Օրակարգ.— Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24

HOTEL PAVILLON

36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle

Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ

որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը:

Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, նաշագին միմիայն 50 ֆր.

«ԱՆՈՅՇ»Ը ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Մարտ 30ին, Ուրբաթ օր ժամը 18էն 18.30 *Ֆրանս-Միւզիք կայանէն կը սփռուի «Անոյշ»էն հատուածներ:*

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՁԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, էսաեան Սանուց Միութեան հետ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական տրամաթիկական Թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 *Ռիւ Ժանկուժոն:*

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին

ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն: Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվաճեանի *կողմէ: Մենախօսութիւն՝ Օր.* Սոնա Վարդանեան:

Կը մասնակցի Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE

Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին

Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ

ALAIN POHER

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան Մարտ 11ի ճաշին նուիրատուութեան ցանկը.—

Պր. Գր. Դանիէլեան 215, Թաղթալեան եւ Սահակեան ընտանիքներ, Տէր եւ Տիկին Ա. Մելքոնեան, Տիկ. Մ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Զաւէն Միլտոնեան, Տիկ. Հայրապետեան, Տիկ. Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկ. Փափազեան, Պր. Յարութիւն Տէրոյեան, Սէն Ժեռոմի Կապ. Խաչի մասնաճիւղ 100ական: Մարալեան ընտ., Վարնաճեան, Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկ. Կարօ Յովսէփեան, Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Նշան Քհնյ. Գույումճեան, Ալթունեան, Տիկ. Տօրումեան, Մարգրիտ Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Եղքովանեան, Տէր եւ Տիկ. Գույումճեան, Տէր եւ Տիկ. Ժ. Թէրզիպաշեան, Տէր եւ Տիկ. Պ. Խաչատուրեան, Տիկ. Թէրզիպաշեան, Թուկուրեան, Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւն, Տիկ. Գասապալեան, մի ոմն, Տէր եւ Տիկ. Վ. Գամպերեան, Վ. Տէր-Վարդանեան, Պր. Վ. Դանիէլեան, Պալոյեան 50ական: Ժանին Պալոյեան, քոյր եւ եղբայր Տէրտէրեան 40ական: Մաղաքեան, Պետիկեան, Տիկ. Շիմշիկեան, Պ. Արզումանեան, Ս. Գինոսեան, Մարկոսեան, Ա. Աչճեան, Նշանեան, Սինանեան, Մարտիրոսեան 30ական: Վ. Տէրտէրեան, Ա. Տէրտէրեան, Մ. Պէրպէրեան, Գիլիճեան, Հ. Մարտիրոսեան, Ժամկոչեան, Յ. Էսկիճեան, Տիկ. Թուփաքեան Տիկ. Արզումանեան, Պօղոսեան Ղ., Արզալեան, Նաւալեան, Սարաֆեան, Գութումճեան, Պօղոսեան, Գայմաքճեան 20ական: Հայրապետեան 15: Տէրտէրեան, Կ. Տէրտէրեան, Թաղոսեան, Ալթունեան 10ական Ֆր.:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ Մայիս 27, Կիրակի:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Կը ներկայացնէ

Տաւղահարուհի

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Քէնթէթ

ՓՕԼ ԹԱՖԱՆԷԼ եւ Ե. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

SAMEDI 31 MARS A 21 H.

MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)

ENTREE LIBRE

SOIREE PROPOSEE PAR LA QUATRA

ՃԱՇ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան *ճաշասեղան - խնջոյքը Կիրակի Ապրիլ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:*

Նախագահութեամբ

Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտք ճաշով՝ 20 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պէյրութէն Հրանդուհի Քիւփէլեան կամ Տալաքիւփէլեան, ընիկ Կեսարացի կը փնտռէ իր երկու եղբայրները Կարապետ եւ Յարութիւն Քիւփէլեան կամ Տալաքիւփէլեան, որս կորսնցուցած է տարագրութեան ժամանակ երբ ինք 12-13 տարեկան էր, անոնք ալ 10 եւ 8: Իրենց հայրը՝ Յակոբ աքսորէն առաջ մեռած է, իսկ մօրը անունը՝ Հայկազուհի: Ինք կը մնայ Պուրճ-Համմուտի կուրանոցը եւ շատ կը փափաքի լուր առնել իր երկու եղբայրներէն: Իր հասցէն է՝

H. KUPELIAN
Institut pour les Arméniens
aveugles et sourds
BOURDJ-HAMMOUD
LIBAN

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC

ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons

PARIS (12), 52 Rue de Chalon

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՄԱՐՏ
VENDREDI 30 MARS 1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

Le Numéro 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·678

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — No 12.678

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(խորհրդարանի ու բանակի հակամարտութեան առթիւ)

Բ.

«Ազգային Ուխտ»ով ճշգրտուած հողերուն տիրանալէ ետք, Մուսթաֆա Քէմալ կռթնած Անգարայի Ազգային Մեծ Ժողովի մեծամասնութեան վրայ, սկսաւ գործել իբրեւ մենատէր, արհամարհելով բոլոր ընդդիմադիրները:

Իզմիրի յաղթանակի (1922 Սեպտ.) վաղորդայնին, 1922 Նոյեմբեր 1ի օրէնքով խալիֆայութիւնը բաժնեց սուլթանութենէն: Գահընկէց հռչակուեցաւ Մէհմէտ Զ. Վահիտէտտին, որ 24 ժամ պայմանաժամ ստացաւ հեռանալու համար Ըլտըզի պալատէն: 1922 Նոյեմբեր 17ին օսմանեան կայսրութեան վերջին սուլթանը անգլիական Մալայա նաւով գնաց Մալթա: Յետոյ հաստատուեցաւ Սանրէմօ, ուր եւ մեռաւ:

Կրօնամոլ կարգ մը երեսփոխաններու, մանաւանդ Թուրքիոյ եւ արտաքին աշխարհի իսլամներու զգացումները չվիրաւորելու համար ժամանակաւորապէս պահեց խալիֆայութիւնը: Խալիֆա հռչակուեցաւ օսմանեան գերդաստանի վերջին շառաւիղներէն նախկին գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտտինի որդին Ապտիւլ Մէճիտ:

1923 Հոկտ. 13ի օրէնքով Անգարա դարձաւ Թուրքիոյ մայրաքաղաք: Թրքական բանակի վաղեմի գերման մարզիչ Ֆոն Տէր Կոլց փաշա ժամանակին յանձնարարած էր օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքը Վոսփորի ափերէն փոխադրել Անատոլուի ներքին քաղաքներէն մէկը: Մ. Քէմալ հետեւեցաւ օրինակին, բոլշեւիկներու, որ Ռուսիոյ մայրաքաղաքը Պետրոգրադէն փոխադրեր էին Մոսկուա:

Լօզանի դաշնագրի (24 Յուլիս 1923) բացառիկ յաջողութենէն քաջալերուած Մ. Քէմալ իր դիրքը բոլորովին ամրապնդելով ձեռնարկեց աւելի յախուռն բարենորոգումներու:

1923 Հոկտեմբեր 29ին Օսմանեան կայսրութիւնը վերածուեցաւ Թրքական Հանրապետութեան:

1924 Մարտ 3ի օրէնքով խալիֆայութիւնն ալ ջնջուեցաւ: Ապտիւլ Մէճիտ յաջորդ օրն իսկ՝ 4 Մարտին — Սուլթան Մէհմէտ Բ. Ֆաթիհի 1453ին Պոլիսը գրաւելու տարեդարձի օրը — հապճեպով հեռացուեցաւ Պոլսէն ցամաքի ճամբով: Պուլկարիայէն անցաւ Զուիցերիա, ուր շարտօնուեցաւ բնակութիւն հաստատելու բազմակնութեան պատճառաւ: Իր վերջին տարիները անցուց Ֆրանսայի Լազուարթ ափերուն վրայ:

Թուրք Հանրապետութեան առաջին նախագահն եղաւ Մ. Քէմալ, որ 1934ին ինք իրեն տուաւ «Աթաթիւրք»(Թուրքերու նախահայրը) տիտղոսը: Իր ծանօթ բազմաթիւ բարենորոգումներու շարքին ատիպեց նաեւ որ իւրաքանչիւր Թուրք «մականուն» մը պէտք է ունենայ:

Աթաթիւրք հիմնեց քաղաքական միակ կուսակցութիւնը՝ Հանրապետական ժողովրդական (Ճումհուրիյէթ Հալք Փարթիսի) անունով եւ անոր վրայ յենած շարունակ վերընտրուեցաւ իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ՝ մենատիրական լայն իրաւունքներով՝ մինչեւ իր մահը (1938):

Իրեն յաջորդեց զօրավար Իսմէթ Ինէօնիւ Մ. Քէմալի վաղեմի զէնքի ընկերն ու գործակիցը, 1938–1949:

1950ին վերջ գտաւ Հալք կուսակցութեան մենատիրութիւնը: Հրապարակը գրաւեցին Դեմոկրատները: Հանրապետութեան երրորդ նախագահն եղաւ ոչզինուորական մը՝ Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ Ճէլալ Պայար (1950–1960): Իր օրով տասը տարի վարչապետի պաշտօնին վրայ պիտի մնար Ատնան Մէնտէրէս, որ 1960 Մայիս 27ի զինուորական յեղաշրջումէն վերջ Եասը Ատայի դատարանին կողմէ մահուան դատապարտուեցաւ եւ կախաղան հանուեցաւ իր երկու նախարարներուն հետ:

Հանրապետութեան չորրորդ նախագահն եղաւ զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ՝ երիտասարդ զինուորականներու Մայիս 27ի յեղաշրջումեան գլխաւոր վարիչը, 1960էն 1966: Հիւանդանալով 200 օր մահուան մէջ մնաց: Նախ քան մահը իրեն տեղ 1966 Մարտին Հանրապետութեան հինգերորդ նախագահ ընտրուեցաւ զօրավար Ճէվտէթ Սունայ, որուն եօթնամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը լրացաւ այս օրերս, Մարտ 28ին:

Նախագահ Սունայի յաջորդի ընտրութիւնն է, որ իրարու դէմ հանեց Խորհրդարանն ու Բանակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՍՄԷՐԷՆ ԵՏՔ՝ ՄԵՍՄԷՐ

Մեսմէր պաշտօնապէս տուաւ իր կառավարութեան հրաժարականը նախագահ Փոմփիտուի, գրաւոր կարճ նամակով մը, ուր կը շեշտէր թէ ըստ Սահմանադրութեան 8րդ յօդուածին, Մարտ 4ի եւ 11ի ընտրութիւնները նոր Ազգ. Ժողով մը ընտրած ըլլալով, իր դահլիճին հրաժարականը կը ներկայացնէ:

Նախագահ Փոմփիտու անմիջապէս յայտնեց թէ տրամադիր է կրկին Փիէռ Մէսմէրի յանձնել նոր դահլիճին կազմութիւնը: Այս «տրամադիր է»ն չի նշանակեր թէ կրնայ միտքը փոխել, այլ պարզապէս Փոմփիտու չի կրնար այժմէն իսկ նշանակել նոր Նախարարապետը, տրուած ըլլալով որ այդ պարագային ներկայ կառավարութիւնը այլեւս չի կրնար շարունակել իր գործը:

Զորեքշաբթի օր, Նախագահ Փոմփիտու ճաշի ընդունեցաւ Իւ. Տէ. Էռ.ի 183 երեսփոխանները, այս առթիւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է հաւասարակշռել Գործադիրին եւ Խորհրդարանին իշխանութիւնները:

Նոյն օրը Իւ. Տէ. Էռ. երեսփոխանները ընտրեցին իրենց խմբակցութեան նախագահը յանձին նախկին նախարար՝ Ֆրէյի:

× Ռընօ գործատան կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ 400 մասնագիտացած բանուորները կը շարունակեն իրենց գործադուլը, որ կրնայ տարածուիլ այլ ճիւղերու:

× Լիսէի աշակերտներու ցոյցերը շարունակուեցան Զորեքշաբթի օր եւ փողոց փողոց ուսանողներ «գրոյց» փորձեցին անցորդներուն հետ, բացատրելու համար թէ ի՞նչ կ'ուզեն: Ցոյցերու ընթացքին առաւելաբար կը պոռային «Տա՛ք, տա՛ք, տա՛ք, գարունը տաք պիտի ըլլայ»: Հաւանաբար շատեր կարօտն ունին «Մայիս 68» մը վերապրելու, տրուած ըլլալով որ ներկայիս «Տըպրէ Օրէնք»ը պարզ պատրուակ մըն է:

Ովասիս մը Ստալինի համար

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ստալին վերջնական փուլի մէջ դրաւ Համայնավար կուսակցութեան կառոյցը, կուսակցութիւն մը, որուն քննած հարցերն ու արձանագրութիւնները — այսինքն երկրին իրական քաղաքականութիւնը — գաղտնի կը պահուին ժողովուրդէն: Այսօր ալ նոյնն է: Ան նոյնիսկ ստեղծեց խորհրդային քաղաքականութեան ժամանակակից լեզուն, նշանախօսքերու կրկնուած բառացանկ մը, որոնցմէ շատեր թէեւ պարպուած են իրենց իմաստէն, սակայն դեռ կը մնան գործածական:

Ստալին մտաւորական պարապ մը ստեղծեց Խորհ. Միութեան մէջ՝ հրապարակէն դուրս քշելով օտար գաղափարներ, եւ խորհրդային ընկերութեան պատմութիւնը գրեց ըստ իր հայեցողութեան: Այս պարապը չգոյատեւեց, սակայն իր հետքը ձգեց:

Իբրեւ այժմու օրինակ Թուենք Ձեխոսլովաքիոյ հարցը: Խորհրդային պարզ քաղաքացին, ըստ երեւոյթին, կ'ընդունի իշխանութիւններուն տուած պաշտօնական բացատրութիւնը, թէ 1968ի յարձակումը Ձեխոսլովաքիոյ վրայ անհրաժեշտութիւն մըն էր, քանի որ այդ ձեւով առաջքը կ'առնուէր դրամատիրութեան վերահաստատումին՝ Արեւմուտքի գործակալներու կողմէ: Շատեր դեռ կը հաւատան, թէ խորհրդային զինուորական խորհրդատուները անցեալ ամառ հեռացան Եգիպտոսէ, որովհետեւ վերջ դրած էր անոնց առաքելութիւնը (այս է պաշտօնական բացատրութիւնը) եւ ոչ թէ անոնք դուրս հանուած են երկրէն Սատաթի որոշումով:

Բազմաթիւ Վրացիներ Ստալինը կը նըկատեն իրենց ժողովուրդի հարազատ զաւակը, որ փառք ապահովեց իր ազգին: Վրացի մտաւորական մը կը նախատեսէ, որ «Պատմաբանները Ստալինի մասին աւելի պիտի գրեն, քան ինչ որ երբեւիցէ պիտի գրուի Նափոլէոնի կամ Հիթլէրի մասին», որովհետեւ ան եղակի առաջնորդ մը եղաւ: Մէկը, որ մարմնացուց բազմաթիւ յատկանիշներ՝ հմուտ ընկերաբան եւ քաղաքագէտ, տաղանդ մը զինուորական ասպարէզի մէջ եւ երկաթեայ կամքի տէր մէկը:

Բայց Խրուշչեւ խնդրոյ առարկայ դարցուց այս յատկանիշները: Ըստ Վրացիներու ասոնք «յերիւրածոյ ամբաստանութիւններ» են: Իսկ ինչո՞ւ այժմու ղեկավարները չեն վերահաստատեր Ստալինի արժանիքները: «Ասիկա տեղի չունենար դիւանագիտական պատճառներով, օտար երկիրներու հետ հաստատուած յարաբերութիւններու հետեւանքով»:

Այս մեկնաբանութիւնը բոլորովին ճիշդ չէ, թէեւ կը բովանդակէ ճշմարտութեան բաժին մը: Ստալինն ու ստալինականութիւնը կը սարսափեցնեն օտարները: Նոյնիսկ Խորհ. Միութեան արբանեակ երկիրները Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, կ'ատեն ստալինեան ժամանակաշրջանը: Անիկա անվերաքննելի կերպով քննադատուած է Հունգարիոյ, Լեհաստանի, Եուկոսլաւիոյ մէջ: Բայց ոչ Խորհ. Միութեան մէջ: Շատերու համար ասիկա կը մնայ անհասկնալի:

Սակայն խորհրդային վարիչները հարցը կը քննեն տարբեր տեսանկիւնէ մը: Ստալին ստեղծեց իրենց երկիրն ու հաստատեց անոր իշխանութեան ձեւը, որու շնորհիւ կ'օրինականացուի իրենց իշխանութիւնը: Չեն կրնար դատապարտել զինքը: Կրնան վերջ տալ Ստալինի սարսափի քաղաքականութեան, եւ այդպէս ըրին արդէն: Կրնան բարելաւել երկրին մթնոլորտը այն աստիճան, որ ոչ-ուղղափառ գրագէտներ եւ մտաւորականներ կարողանան գիրքեր գրել եւ բողոքագիրներ ներկայացնել, առանց վախնալու թէ պիտի գնդակահարուին, եւ երբեմն նոյնիսկ առանց վախնալու, թէ պիտի բանտարկուին:

Ստալին, անկասկած, պիտի սարսափէր տեսնելով այս «ազատախոհութիւնը»: Սակայն եթէ պահ մը սանձէր իր բարկութիւնը եւ աւելի խոր դիտէր, պիտի տեսնէր, թէ իր բոլոր հիմնական գործերը կանգուն մնացած են՝ թերեւս քիչ մը բարեփոխուած, սակայն հիմնականին մէջ նոյնը:

Եւ եթէ իր ծննդավայրը՝ Գորկի երթար, ինքզինք պիտի մխիթարէր գտնելով փոքր ովասիս մը, ուր իր անձին պաշտամունքը կը շարունակուի: Իր թանգարանին մէջ ինքզինք պիտի տեսնէր բարեժպիտ արտայայտութեամբ մը:

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահին շրջանը լրացաւ Զորեքշաբթի օր եւ փոխանցման շրջանը կ'ապահովէ, ըստ սահմանադրական օրէնքին Ծերակոյտի նախագահը՝ Արըգուրուն: Վերջին միակ թեկնածուն՝ Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը Ֆերուհ Պօզպէյլի 51 ձայն ստացաւ միայն ընտրութեան այս 11րդ փորձին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կարգ մը գրագէտներ եւ մտաւորականներ, որոնց կարգին կը յիշուի Սոլժենիցինը հանդիսաւոր բողոք մը բարձրացուցած են, բաց նամակի ձեւին տակ այն մեկնաբանութեան դէմ զոր Խորհ. կառավարութիւնը կուտայ հեղինակի իրաւունքի պայմանագրութեան մասին: Ծանօթ է որ Մոսկուա ի վերջոյ անդամակցեցաւ միջազգային պայմանագրութեան եւ այդ որոշումը ի զօրու կը դառնայ Մայիս 27ին: Այս առթիւ հրատարակուած հրովարտակը հեղինակի իրաւունքները կը տարածէ այն բոլոր գործերու, որոնք անգամ մը լոյս տեսած են Խորհ. հողամասին վրայ կամ լոյս չեն տեսած բայց այս կամ այն ձեւով Խորհ. Միութեան հողին վրայ կը գտնուին: Այս կարգադրութիւնը Թոյլ կուտայ Խորհ. իշխանութեանց որ արտասահման ղըրկուած ձեռագիրները նկատէ Պետական մենաշնորհի իբրեւ բռնաբարում: Այս օգտագործման դէմ են բողոքագիրը ստորագրողները: Կը դատապարտեն Ինչսքօն որ օժանդակած է իրենց պարտադրուած լռութեան եւ այդ ձեւով կոնակէն դաշունահարած է խորհրդային գրագէտները:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Տնտեսութեան նախարարը Մոսկուա մեկնեցաւ՝ բացումը կատարելու համար զուիցերական ցուցահանդէսին, որուն կը մասնակցին 70 ձեռնարկութիւններ Զուիցերիայէն: Նախարարը տեսակցութիւններ պիտի ունենայ խորհրդային վարիչներու հետ, որպէսզի զարկ տրուի երկու երկիրներու առեւտուրին:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱՆՈՒԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

—0—

ԳԱԲՐԻԷԼ ԵՐԱՆԵԱՆ (1827–1862). — Պոլսոյ մէջ հիմնուած երաժշտական առաջին ընկերութեան՝ «Քնար Հայկականի» ղեկավարներէն էր Գաբրիէլ Երանեան։ Ծնած էր Կ. Պոլիս եւ աշակերտած Արիստակէս Յովհաննիսեանի։ Զգոհանալով իր ուսուցչին տուած հայկական ձայնագրութեան վերաբերեալ նիւթերով, ան կը դիմէ եւրոպական ձայնագրութեան ուսումնասիրութեամբ եւ ընդհանրապէս մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս ձայնագրութեան տարածումին։ Այս է պատճառը, որ անոր նախաձեռնութեամբ եւ գործակցութեամբ հրատարակուած երաժշտական պարբերաթերթին նիւթերը կը տպագրուին եւրոպական նոթաներով։ Այսպէս էին «Քնար Արեւելեան»ը եւ «Քնար Հայկական»ը։

Երաժշտութեան ուսուցիչ եղած է Խասգիւղի մէջ եւ, միաժամանակ, իր գործօն մասնակցութիւնն է բերած Պոլսոյ հայ երաժշտական կեանքին։ Հեղինակած է ազգային – հայրենասիրական երգեր։ Ան է, որ հեղինակած է «Կիլիկիա», «Հայաստան, երկիր դրախտավայր», «Արիք Հայկազունք», «Հայ մեռնինք», «Հայ տղրինք», «Անբախտ» երգերը, ինչպէս նաեւ ուրիշներ, որոնք յետագային Կարա–Մուրզայի միջոցաւ տարածուած են Արեւելեան Հայաստանի մէջ եւս։

Այս երգերէն «Արիք Հայկազունք»ը նուիրուած է Ազգային Սահմանադրութեան եւ շատ տարածուած էր անցեալ դարու երկրորդ կէսին։ Բացառիկ ժողովրդականութիւն կը վայելէ «Կիլիկիա» երգը՝ իր խոր հայրենասիրութեան եւ քաղցրանուագ գեղեցկութեան շնորհիւ։

Դժբախտաբար, Գ. Երանեան երիտասարդ տարիքին մեռած է՝ 1862 Հոկտեմբեր 13ին։

ԵՂԻԱ ՏՆՏԵՍԵԱՆ (1834–1881). — Պոլսոյ երաժշտագէտներուն մէջ ան առանձնայատուկ տեղ մը գրաւած է իր բազմազան գործունէութեամբ։ Ան եղած է մանկավարժ, երաժշտութեան տեսաբան եւ երգահան։ Ծնած է Օրթագիւղ, 1834 Մարտ 29ին։ Կրթութիւնը ստացած իր ծննդավայրին մէջ, յատկապէս խորանալով եկեղեցական երաժշտութեան մէջ։ 14 տարեկանին կ՚աշխատի Յովհ. Միւհէնտիսեանի տպարանը եւ տարիներու ընթացքին կը տիրապետէ տպագրական արուեստի նրբութիւններուն։ Այդ տարիներուն ոգեւորուած է ազգային–ազատագրական գաղափարներով եւ զբաղած՝ ուսուցչութեամբ Գատըգիւղի եւ Ղալաթիոյի Մխիթարեան վարժարաններու մէջ։ 1862ին Տնտեսեան Հաճըն գացած է իբրեւ ուսուցիչ։ Միաժամանակ կատարած է Պոլսոյ «Անձնուէր Ընկերութեան» յանձնարարութիւնները՝ իր նամակներուն մէջ նկարագրելով այդ շրջանին իրադարձութիւնները։ Երկու տարի Հաճընի մէջ աշխատելէ ետք, վերադարձած է Պոլիս եւ հրատարակած իր առաջին գիրքը՝ «Բովանդակութիւն նուագաց հայկական եկեղեցւոյ ըստ ութն ձայնից» խորագիրով։ 1865ին Տնտեսեան հրաւիրուած է Երուսաղէմ, իբրեւ ձայնագրութեան ուսուցիչ Ժառանգաւորաց վարժարանի։ 1867ին «Սիոն»ի մէջ լոյս ընծայած է յօդուածաշարք մը «Ազգային երաժշտութիւն» վերնագիրով։ Յետագային այս յօդուածաշարքը տեղ կը գտնէ անոր «Նկարագիր երգոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ» գիրքին մէջ, որ լոյս տեսած է 1874ին։ Այս գիրքը կարեւոր երեւոյթ էր ԺԹ. դարու երկրորդ կէսի հայ երաժշտագիտութեան մէջ։ Ան կը բովանդակէր հեղինակին ուսումնասիրութիւնները միջնադարեան հայկական խազերու, հայ հոգեւոր երաժշտութեան, նոր հայկական երաժշտութեան եւ այլ հարցերու վերաբերեալ։

Տնտեսեան 1872ին Պոլսոյ մէջ հիմնեց տպարան մը։ Հոն տպագրուած են շատ կարեւոր գիրքեր։ Ասոնց շարքին կը պատկանին՝ Սրուանձտեանի «Գրոց–բրոց», «Մանանա» եւ «Թորոս աղբար», Յ. Պարոնեանի «Ազգային ջոջեր» եւայլն։ 1873ին ան նախագահ ընտրուած է Պոլսոյ երաժշտական Յանձնաժողովի։ Այս մարմնին նպատակն էր քննել եւ հաստատել ձայնագրուած շարականները եւ զանոնք տպագրել։ Տնտեսեան մարմնին քննութեան ենթարկել տուած է իր «Ձայնագրեալ շարականք» մեծածաւալ աշխատութիւնը, որ վաւերացուած է։ Սակայն այս գործը իր ատենին չէ տպագրուած, որովհետեւ Էջմիածինի մէջ նոյն օրերուն լոյս կը տեսնէր Ն. Թաշճեանի «Շարակնոցը» (*)։

Տնտեսեան ձեռնարկած է երաժշտական նոր պարբերաթերթի մը՝ «Նուագք Հայկականք»ի հրատարակութեան, որ հիմնուեցաւ 1880ին եւ լոյս տեսաւ միայն 14 թիւ՝ եւրոպական ձայնագրութեամբ ներկայացուած ազգային – կրօնական երգերով։ Պարբերաթերթին բնաբանն էր Շիլլերի խօսքերը՝ «Զար մարդիկ երգ չունին»։

Տնտեսեանի հրատարակութիւններէն կարեւոր է նաեւ «Նոր երգարան Հայոց» ազգային երգերու հաւաքածոն, որ պատճառ դարձաւ նաեւ անոր մահուան։ Թուրք կառավարութիւնը, որ խիստ գրաքննութիւն մը հաստատած էր 1877–1878ի ռուս–թրքական պատերազմէն ետք եւ կը հալածէր յեղափոխականները, 1881ին ձերբակալեց զայն։ Տնտեսեան բանտին մէջ հիւանդացաւ եւ մեռաւ նոյն տարուան Ապրիլ 23ին։

Անոր յօրինած երգերէն շատ բան չէ հասած մեզի։ Ծանօթ են «Հայկական քայլերգ», «Զու Վահան Մամիկոնեանի» եւայլն։ Անհրաժեշտ է դիտել տալ, թէ հակառակ իր առաջադրած պահանջներուն, ան եւս տուրք տուած է ժամանաշրջանի հոսանքին եւ «Նուագք Հայկականք»ի մէջ տպագրած է Մոցարթի եւ գերման երգահաններու մեղեդիներ՝ անոնց յարմարցնելով հայկական խօսքեր։

ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՇՃԵԱՆ (1841–1885). — Հմուտ եղած է հայկական ձայնագրութեան մէջ։ Ծնած է Խասգիւղ 1841ին։ Աշակերտած է տեղւոյն Ներսիսեան վարժարանը։ 1860ական թուականներուն եղած է գործօն անդամներէն մէկը «Քնար Հայկական» երաժշտական ընկերութեան եւ համանուն երաժշտական հանդէսին։ Խմբագիրներէն մէկը եղած է «Քնար Արեւելեան»ի։ Յետագային, 1875ին, իր եղբօր Յակոբի հետ հրատարակած է «Նուագք Օսմանեան» կիսամսեայ հանդէսը՝ տպագրելով արեւելեան եղանակներ դաշնակի եւ այլ նուագարաններու համար։ Հանդէսը կարճատեւ գոյութիւն մը ունեցած է։

1873ին Գէորգ Դ. կաթողիկոսի կողմէ հրաւիրուած է Էջմիածին՝ հայկական հոգեւոր երգեր ձայնագրելու համար։ Տարի մը հոն մնալով, ան ձայնագրած է ժամագիրքը, պատարագի արարողութեան երգեցողութիւնը, շարականները եւ բազմաթիւ տաղեր եւ մեղեդիներ, որոնք լոյս տեսած են Վաղարշապատի մէջ՝ «Ձայնագրեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի» (1874), «Ձայնագրեալ շարականք» (1875) եւ «Երգք ժամագրոց» հաւաքածոներով։ Կաթողիկոսին հրամանով Էջմիածինի Ժառանգաւորաց դպրոցի ընդունակ սաներէն կազմած է 25 հոգինոց խումբ մը՝ անոնց հայկական ձայնագրութիւն սորվեցնելու նպատակով։ Պատրաստած է նաեւ «Դասագիրք եկեղեցական ձայնագրութեան Հայոց» աշխատութիւնը, որ առաջին դասագիրքը եղած է ճիւղին մէջ։

1874 Սեպտեմբերին վերադարձած է Պոլիս։ 1864ին լոյս տեսած է անոր երգերուն առաջին տետրակը՝ «Նոր երգեր»։ Թաշճեանի ամէնէն տարածուած երգերն են՝ «Հանգիստ իմ անոյշ», «Ով Հայկազունք, ով դիւցազունք», «Հուր բարկութեան» եւ «Հնչեցէն լարք»։ Անոր երգերուն մեծ մասը նուիրուած է Ազգային Սահմանադրութեան եւ ունի հայրենասիրական բովանդակութիւն։

Ն. Թաշճեան մեռած է Պոլիս 1885 Սեպտեմբեր 9ին։

Մ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(*) Ե. Տնտեսեանի «Ձայնագրեալ շարականք»ը լոյս տեսած է 1934ին, Պոլիս, չորս հատորով, հեղինակին զաւկին՝ Լեւոն Տնտեսեանի ջանքերով։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ԿԻԼԻԿԻԱ

Հայերու զանգուածային գաղթը դէպի Փոքր Ասիա եւ Կիլիկիա հիմնականին մէջ կը սկսի արաբական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին։ Ի հարկէ, կարելի չէ ըսել, թէ այդ թուականէն առաջ Հայաստանէն Կիլիկիա գաղթողներ չէին եղած։ Որոշ աղբիւրներու համաձայն դեռ Տիգրան Մեծի օրերէն սկսեալ Հայեր գաղթած են հոն։ Կիլիկիոյ մէջ, յատկապէս ծովափնեայ քաղաքները, մեծ թիւով Հայեր կեդրոնացած էին։ Ահա թէ ինչու հռոմէացի պատմագիր Ամմիանոս Մարկելլոս (Դ. դար) Կիլիկիոյ ծովը կ՚անուանէ Հայկական ծով։

Սակայն, ասոնք, զանգուածային գաղթեր չէին։ Կացութիւնը կը փոխուի 451էն ետք, երբ Վարդանանց պատերազմէն յետոյ Պարսիկները ծանր հարկեր կը դնեն Հայաստանի վրայ, որուն պատճառով ալ ժողովուրդին մէկ մասը կը սկսի գաղթել Փոքր Ասիա եւ Կիլիկիա։ Սակայն այս գաղթը եւս զանգուածային կարելի չէ համարել։ Ժողովրդական խաւերը աւելի մեծ թիւով կը սկսին Կիլիկիա եւ Տաւրոս տեղափոխուիլ Ը. դարէն սկսեալ, երբ անտանելի վիճակ մը կը ստեղծուի Հայաստանի մէջ արաբ խալիֆաներու ճնշումներուն հետեւանքով։ Այդ ծանր կացութենէն ազատելու համար նախարարներէն շատեր իրենց ժողովուրդին հետ կը հարկադրուին թողուլ իրենց բնակավայրերը եւ հաստատուիլ Բիւզանդիոն։

Թ. դարու վերջին տասնամեակներէն սկսեալ Կիլիկիա կ՚երթան Սասունի լեռնականները։ Մխիթար Այրիվանցիի վկայութեամբ 900 թուականէն սկսեալ Սասունէն 50 հայ իշխաններ կը տեղափոխուին Կիլիկիա եւ կը հաստատուին հոն։ Արաբական տիրապետութենէն խուսափելով՝ հայ նախարարական տուներէն ոմանք իրենց զինուորական ուժերով եւ ժողովուրդին մէկ մասին հետ կ՚անցնին բիւզանդական սահմանը եւ զինուորական ծառայութեան մէջ կը մտնեն Բիւզանդիոնի կայսերական բանակը։ Միջերկրականի ափերուն գտնուող քաղաքները առեւտրական կեդրոններ էին։ Հայ հատուածը, կեդրոնանալով հոն, կ՚ազատէր արաբ դաժան տիրապետութենէն։ Ժողովուրդին մէկ մասը կ՚ամրանայ բերդերու մէջ, կը բնակի գիւղերը, ուր կը զբաղի հողագործութեամբ եւ անասնապահութեամբ, իսկ քաղաքները հաստատուածները՝ արհեստներով եւ առեւտուրով։

Բազմավաստակ պատմաբան Ս. Ալպօյաճեան իր «Պատմական Հայաստանի սահմանները» աշխատութեան մէջ, մանրամասն ուսումնասիրելով երկարատեւ գաղթերու պատմութիւնը, կուգայ այն եզրակացութեան, որ «Արդէն հարաւային

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

Կիսարէվսքիի գերեզմանատունը պեղիչներ բերուեցան. եւ իրիկուն մը Լենինկրատսքայա Պրաւդա թերթին թղթակիցը տեսաւ անոնց չարժման անցնիլը։ Կարծես թէ նոր ամրութիւններ պիտի սկսէին շինել, բայց չարժավարը ճշդեց թէ գերեզմաններ կը բացուէին։

— Զէ՞ք տեսներ դիակները, ըսաւ ան։ Կոչեքով սկսաւ աւելի մօտէն դիտել մըթնշաղին մէջ, եւ հասկցաւ թէ ինչ որ նախապէս փայտի դէզեր կարծած էր, իրականութեան մէջ դիակներու կոյտեր էին լոկ։

— Հազարներ կան, ըսաւ չարժավարը։ Ամէն օր կ՚անցնիմ հոսկէ, եւ ամէն օր ալ նոր փոսերու փորուիլը կը տեսնեմ։

Հակառակ բոլոր այդ աշխատանքներուն, դարձեալ կարելի չէր թաղել բոլոր մեռելները։ Պաշտօնական մարմինները, հրաման տուած էին որպէսզի յարգուին առողջապահական բոլոր կանոնները, նոյնիսկ հրացանազարկ ընելու սպառնալիքով։ Բայց այդ սպառնալիքը, անձերու համար որեւէ իմաստ չէր ներկայացներ։ Քանի կը հիւծէին, այնքան կը նօսրանար թիւը անոնց որոնք դեռ ուժ ունէին մեռելները թաղելու համար։ Երբեմն կը բաւականանային մարմինները տունը պահելով, պաղ սենեակի մը տախտակամածին վրայ դրուած։ Քիչ քիչ բնակարանները դիակներով կը լեցուէին։

Կը պատահէր որ մեռելները փողոցը լքէին այն յոյսով որ գիշերապահ ոստիկաններու խումբ մը կը գտնէ ու կը թաղէ զանոնք։ Բայց յաճախ չէին յաջողեր։

Օր մը, Վասիլիէվսքի կղզիի մէկ չէնքին վերի յարկերէն երիտասարդ կնոջ մը դիակը վար ձգեցին։ Ան ինկաւ Նիկոլայի Թուչոլսքիի գրասենեակին դրան առջեւ։

Այս վերջինը մէկ քանի ընկերներու օգնութեամբ սառի մէջէն տարբեր ուղղութեամբ ճամբայ մը բացաւ, դիակէն խուսափելու նպատակաւ։ Քանի մը օր վերջ դիակը անհետացած էր արդէն եւ դարձեալ կարելի եղաւ անցնիլ հոնկէ։

Շատ վերջը, գարնան սկիզբն էր, երբ առաւօտ մը, Թուչէվսկի սարսափով տեսաւ ձեռք մը որ կ՚երկարէր սառէն դուրս։ Մարմինը մնացած էր հոն ուր ինկած էր. միայն թէ ձիւնը եւ սառը անհետ ըլլած էին զայն։ Ձմեռուան ամբողջ տեւողութեան Թուչէվսկի եւ ընկերները քալած էին անոր վրայէն։

Անկարելի է նկարագրել այն սոսկալի տեսարանները որոնք կը պարզուէին ճամբաներուն վրայ։ Քաղաքին բնակիչներէն մէկը պատմեց, թէ օր մը երբ կ՚անցնէր փողոցներէն, զարմացաւ տեսնելով մարդիկ որոնք նստած էին դուռերու առջեւ գլուխնին իրենց ձեռքերուն մէջ առած։ Մօտենալով հաստատեց թէ բոլորն ալ մեռած էին եւ անցորդները կուգային կ՚երթային, կատարելապէս անտարբեր պարզուած այդ տեսարանին։

Թուչէվսկի կը պատմէ ուրիշ պարագայ մըն ալ։ Ան Նէվայի սառած ափերուն վրայ նշմարած էր բացուածքներ ուրկէ հարիւրներով կիներ, դոյլեր ի ձեռին կուգային ջուր փոխադրել իրենց տան կարիքներուն համար, քանի որ ջրացանցերը սառած ըլլալով, քաղաքին ջուրը առհասարակ գետէն կը հայթայթուէր։ Բայց գրագէտը անգամ մը սոսկումով տեսած էր թէ սառը լեցուն էր կիներու դիակներով, որոնք ջուր առնելու միջոցին տեղն ու տեղը ինկած եւ անշնչացած էին։ Անոնք որ 1942ի ձմեռը խմած են այդ ջուրէն, կարելի չէ որ մոռնան անոր համը։ Ի զուր կ՚եռացնէին, եթէ անշուշտ կրակ վառելու միջոցը գտնէին, կամ երբ կեղծ թէյ կամ սուրճ կը պատրաստէին. ոչ մէկ բան կրնար փոխել անոր համը։ Ան միշտ կը մատնէր թէ ուրկէ՛ կուգար։ Քիչ մը քաղցրահամ, եւ թեթեւ մը մըրլոտած, իսկ եւ իսկ մահուան համը ունէր ան։

Ամէնէն տոկուն մարդիկն անգամ իրենք իրենց կը հարցնէին թէ արդեօք Լենինկրատ պիտի կարենա՞ր դիմանալ այդքան տառապանքներու։ Վէրա Իմպէր, որ Լենինկրատ եկած էր քաջաբար իր ամուսնին ճակատագիրը բաժնելու համար, Յունուար 4ին կը գրէր իր օրագրին մէջ. «Ունիմ այն տպաւորութիւնը թէ եթէ տասը օրերու ընթացքին պաշարումը չվերնայ, քաղաքը պիտի չկարենայ դիմանալ։ Ցուրտը ահաւոր է, եւ ձմեռը հեռու է վերջանալէ»։

ԿԵԱՆՔԻ ՁԱՅՆԸ

Գրագէտ Լէվ Ուսպանսկի, երբ օր մը ձայնասփիւռի կայանը հասաւ խիստ հետաքրքրուեցաւ հոն տեսնելով փայտէ տարօրինակ տարկայ մը, անակայ ու կարճ կոթով։ Տնօրէն Պապուշկինի բացատրութեան համաձայն յենարան մըն էր ան, որուն վրայ կրնար կոթնիլ եթէ ուժը չէր ներեր ոտքի մնալու, միքրոֆոնին դէմ խօսելու ատեն։

ՀԵՐԻՍՈՆ ՍԱԼԶՊԸՐԻ

(21 – Շար.)

Տաւրոսի եւ Կիլիկիոյ մէջ Հայերը հաստատուած էին Նիկեֆոր Փոկասի (963–969) օրերէն սկսեալ...»: Հոն սկսան գալ Վասպուրականէ, Անիէ, Կարսէ, Մանազկերտէ եւ այլ վայրերէ: Այդ ժամանակաշրջանին, ինչպէս նկատել կուտայ ան, «Հայերով լեցուեցան Սեբաստիա, Կեսարիա, եւայլն, ինչպէս նաեւ Իսոսի ծոցին բոլորտիքը, որ անկէ վերջ՝ Հայոց ծոց յորջորջումը ստացաւ: Այսպէս Ամանոսի, Արեւելեան Տաւրոսի երկու գաւիթները հոծ Հայութեամբ մը լեցուեցան, հայ վանքեր շէնցուցին Քեսունի, Բերդուսի, Ուռհայ, Գերմանիկէի եւ Տլուքի շրջանները եւ նոյնիսկ Հիւսիսային Ասորիքը»:

Սակայն ԺԱ. դարը աւելի անբարենպաստ կ՚ըլլայ Հայութեան համար, որու հետեւանքով ալ ուժեղ թափ կը ստանայ գաղթը դէպի Կիլիկիա – Տաւրոս: Տաւրոսեան լեռներու անմատչելի վայրերը աքանչելի տեղեր էին ինքնապաշտպանութեան համար:

Ինչպէս յայտնի է, Բագրատունեաց թագաւորութեան վերջին շրջանին Հայաստան բաժնուած էր քանի մը անատապետական թագաւորութիւններու եւ իշխանութիւններու: Վասպուրականի մէջ գոյութիւն ունէր առանձին թագաւորութիւն: Սենեքերիմ Յովհաննէսի թագաւորութեան ժամանակ էր, որ Արեւելքէն 1019ին առաջին անգամ կ՚երեւան սելճուքեան հորդաները: Անոնց հետ ընդհարելով Սենեքերիմ կուգայ այն եզրակացութեան, թէ ինք իր ունեցած զինուորական ուժերով ի վիճակի չէ դէմ դնելու այդ վայրենի ցեղին: Հոսկէ նաեւ անոր որոշումը՝ իր ժողովուրդին հետ գաղթելու Բիւզանդիոն: Այս նպատակը իրագործելու համար ան կը բանակցի Վասիլ կայսրին հետ, որ, ի հարկէ, դէմ չէր որ Հայեր հաստատուին իր կայսրութեան քիչ բնակչութիւն ունեցող վայրերու մէջ: Մանաւանդ որ Հայերը կրնային զինուորական ուժեր հայթայթել իր բանակին:

Այսպէս Սենեքերիմ Արծրունի կը տեղափոխուի Բիւզանդական կայսրութեան հողերը՝ իր ընտանիքին եւ ժողովուրդին ստուար մասին հետ: «Եւ Սենեքերիմ նեղեալ ի յայլազգացն եւ ետ զաշխարհն իւր Վասիլ թագաւորին Յունաց եւ ինքն եկեալ ի Սեբաստիա, հինգ որդովն, որ է՝ Դաւիթ, Ատոմ, Կոստանդին, Վեստ, Աբուսահլ»: (Թովմա Արծրունի, Պատմութիւն տանն Արծրունեանց):

Հայաստանի մէջ ծանր եւ անտանելի վիճակ կը ստեղծուի սելճուք արիւնարբու ցեղին պատճառով: Սակայն գաղթերուն պատճառը միայն այս չէր: Բիւզանդիոնն ալ քաղաքականութիւն մը կը վարէ Գագիկ թագաւորին եւ հայ իշխանական տուներուն նկատմամբ: Մէկ կողմէ սելճուքեան վտանգը, միւս կողմէ Բիւզանդիոնի քաղաքականութիւնը եւ, վերջապէս, երկրին մատնուած վիճակը պատճառ կը հանդիսանան, որ մէկը միւսին ետեւէն Բիւզանդիոն գաղթեն հայ իշխանները: Այսպէս, 1001ին, երբ դեռ Սենեքերիմ իր հայրենակործան որոշումը չէր առած, Դաւիթ Կիւրոպաղատ, Տայքի թագաւորը, իր երկիրը արդէն կտակած էր բիւզանդական կայսրութեան: Անկէ ետքն է, որ Վասպուրականը Բիւզանդիոնին յանձնելով, Սենեքերիմ կը ստանայ Սեբաստիան:

Այդ տեղափոխութիւնները, ժամանակակից պատմագիրներու վկայութեամբ, զանգուածային կ՚ըլլան: Ինչպէս նկատել կուտայ Սամուէլ Անեցի, Սենեքերիմ Արծրունի Բիւզանդիոնի կը յանձնէ 72 բերդ, 8 քաղաք, 400 գիւղ, 115 վանք:

Այս զանգուածային գաղթերու պատճառով, բնականաբար, կ՚ամայանայ երկրին մէկ կարեւոր մասը: Մատթէոս Ուռհայեցի կը գրէ, թէ «անտիրացաւ աշխարհն Հայոց ի թագաւորաց եւ իշխանաց»:

1019ին Վասպուրականի վրայ արշաւելէ ետք սելճուք հորդաները հեղեղի նման կը խուժեն երկրին կեդրոնը՝ Արարատեան դաշտավայրը, իսկ հոնկէ ալ՝ Սեւանայ լիճ: Պահլաւունի Վասակ իշխանը, Բջնիի մօտ ջախջախելէ ետք սելճուքեան ջոկատ մը, կը յարձակի անոնց բանակին վրայ, սակայն ձախողութեան կը մատնուի: Այս անյաջող դիմադրութենէն ետք Սելճուքները ազատ կերպով կը սկսին աւերել եւ կրակի ու սուրի ճարակ դարձնել ամբողջ երկիրը: Անոնց արշաւանքներէն վախցած, Գրիգոր Բջնեցի Պահլաւունի 1045ին Բիւզանդիոնի կը յանձնէ իր կալուածները, որոնց մէջ նաեւ Բջնին, եւ ատոնց փոխարէն հողեր կը ստանայ Միջագետքի մէջ: Հայաստանի մէջ միայն կանգուն կը մնայ Անին, որուն վերջին թագաւորը Գագիկ (1042–1045) Բիւզանդացիներու դաւին զոհ դառնալով կը ստանայ Կապադովկիայի Պիզա քաղաքը եւ հոն կ՚երթայ:

1065ին Բիւզանդիոն կը յաջողի քանդել նաեւ Կարսի թագաւորութիւնն ալ, Հայաստանի մէջ կանգուն մնացած միակ իշխանութիւնը: Անոր վերջին գահակալը՝ Գագիկ, կը ստիպուի նոյն թուականին հետեւիլ միւս թագաւորներու եւ իշխաններու օրինակին՝ կայսրութեան յանձնելով Կարսը եւ փոխարէնը ստանալով Ծամնդաւ քաղաքը:

Սելճուքեան աւերիչ արշաւանքները, որոնք աւելի ուժեղ թափ կը ստանան 1047–ին, կ՚աւերեն ամբողջ երկիրը: Պատմագիրին ըսելով, Թուրքիստանէն դէպի Փոքր Ասիա արշաւող հորդաները կը մըտնեն նաեւ Հայաստան, «որոնց երիվարքն արագունք իբրեւ զարծուիս եւ սմբակք նոցա իբրեւ զվեմ հաստատունք» (Արիստակէս Լաստիվերտցի):

Սելճուքեան հորդաները 1064ին Ալփ-Արսլանի գլխաւորութեամբ կը գրաւեն Անի քաղաքը, կրակի կուտան զայն եւ սուրէ կ՚անցընեն բնակիչները: Քաղաքի բնակչութեան մէկ մասը 1310ի մեծ երկրաշարժէն ետք կը գաղթէ այլուր:

Սելճուքեան արշաւանքներուն կը յաջորդեն մոնղոլ աւերիչ ասպատակութիւնները: Ժողովուրդը կը շարունակէ գաղթել եւ մեծ թիւով հաստատուիլ Կիլիկիա, ուր արդէն մեծ թիւով Հայեր համախմբուեր էին:

Ահա համառօտ պատմութիւնը Հայերու գաղթին դէպի Կիլիկիա:

Հ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ՝ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

———O———

ՀՌՈՄ (Յառաջ).— Կիրակի, Մարտ 4ին, Հռոմի Լեւոնեան դպրեվանքին մէջ կատարուեցաւ Սրբոց Վարդանանց փառատօնը:

Կէսօրէն ետք, ժամը 4.30ին, նոյն հաստատութեան Նարեկի Տիրամօր նուիրուած մատրան մէջ՝ հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Գէորգ Վրդ. Զապպարեան:

Պատարագէն ետք, Հռոմէաբնակ մեր ազգայինները առաջնորդուեցան Դպրանոցի հանդիսասրահը: Օրուան հանդիսութեան բացման խօսքը կատարեց ժառանգաւոր Յարութիւն Ղազարեան: Ապա, աշակերտութիւնը լսելի ըրաւ «Հանդէս է տօնական» խմբերգը: Դաշնակահար Պր. Ոսկեհան Քարաքուշեան յաջորդաբար նըւագեց Արամ Խաչատրեանի «Վարդերու պար»ը եւ Շոփէնի «էդիւտ ան փա մինէօր»էն:

Օրուան բանախօսը՝ ժառանգաւոր Եղիա Եղիայեան կատարեց Վարդանանց ոգեկոչումը:

Երգչուհի Օրիորդ Սոնա Կարապետեան երգեց Կոմիտաս վարդապետի «Անտունի»ն եւ «Քելէր ցոլեր»ը:

Օրիորդ Տիանա Տէր–Յակոբեան ապրումով արտասանեց Յովհ. Շիրազի «Հայոց աւանդավէպը»:

Յայտագրին երկրորդ մասին մէջ, Օրիորդ Ժանէթ Խաքիճեան՝ դաշնամուրի վրայ նուագեց Մոցարթի «Սոնատա քարթա 331»ը: Երկու ժառանգաւորներ արտասանեցին Պարոյր Սեւակի «Կանչ, պիտի լինենք»ը եւ Յովհ. Թումանեանի «Լուսաւորչի կանթեղը» քերթուածները:

Փառատօնին փակումը կատարեց Դըպրեվանքի Մեծաւոր՝ Ներսէս Սէթեան Գերապայծառը: «Վարդանանց կռիւը պէտք է ապրուի — ըսաւ ան — վասնզի այս տօնը եթէ ըլլար միայն յիշատակութիւն մը՝ առանց գործնական կեանքի առաջադրութեան, Վարդանի եւ անոր ընկերներու նահատակութիւնը պիտի մնար ապարդիւն»:

«Սրբոց Վարդանանց կեանքին ու նահատակութեան մէջ կը գտնենք — յարեց Սէթեան Գերապայծառը — վեհագոյն նըւիրումը երկրի վրայ ապրուելիք մեծագոյն գաղափարականին համար՝ ապրիլ եւ մեռնիլ վասն կրօնից եւ հայրենեաց:

Այս խտացը դիւրամատչելի է ամէնուն, քանի որ կրօնքի եւ հայրենիքի նուիրական պարտականութիւնները հրամայական են հայ անհատին, հայ ընտանիքին, հայ հաւաքականութիւններուն, հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ռեւէ եկեղեցականի:

Յիշեցնելով երջանկայիշատակ Կարդինալ Աղաճանեանի խօսքը, թէ «Ամէն մէկ Հայ մասունք մըն է, բեկոր մըն է հայրենիքին», Սէթեան Գերապայծառ եզրակացուց թէ առօրեայ մեր կեանքին մէջ մեր մեծագոյն ազգային եւ ազգասիրական պարտականութիւնն է սիրել Հայը՝ անխտիր, նոյնիսկ եթէ ան չի բաժներ մեր ընկերային կամ կրօնական համոզումները: Այնքան մեծ եւ հարազատ Վարդանանց զաւակներն ենք, որքան մեծ եւ ամուր է մեր մէջ սիրոյ եւ միութեան կապը: Ժողովուրդ մը որ չունի սէր եւ ներքին համերաշխութիւն՝ դատապարտուած է անգոյութեան:

Գալով կրօնական խտային, Սէթեան Գերապայծառ հարց տուաւ ըսելով.

«Արդեօք այսօրուան Հայը կրնա՞յ ինքզինք քրիստոնէր կոչել ինչպէս էին Հայերը Վարդանանց օրերուն, աւա՜ղ — գոչեց ան — պատկերը տխուր է և իրական: Սփիւռքի մեր ժողովուրդը յաճախ օտարներու առջեւ կը ներկայանայ որպէս պատմութեան առաջին քրիստոնեայ ազգը, եւ կը պարծենայ իր Վարդաններով եւ բիւրաւոր նահատակներով. սակայն, ցաւ ի սիրտ, մինչ մեզմէ ետք քրիստոնեայ դարձած ժողովուրդները Կիրակի եւ տօնի օրերը, կը լեցնեն իրենց եկեղեցիները, հայ ժողովուրդին մեծ զանգուածը կը մոռնայ քրիստոսապաշտ իր նահատակները եւ սուրբերը եւ կը վարէ նիւթապաշտ կեանք մը որ խոտոր կը համեմատի իր քրիստոնէական փառապանծ անցեալին հետ»:

«Վարդանները եւ մեր անթիւ մարտիրոսները, սա պահուս, կը տեսնեն եւ կը դիտեն մեր ժողովուրդը, ուր որ ալ գըտնուի ան: Մեզմէ իւրաքանչիւրը թող քննէ իր խիղճը եւ հարց տայ ինքնիրեն. Ես ի. դարու Հայ, արժանի զաւա՞կն եմ իմ սուրբ Վարդաններուս, որոնք մեռան մինչեւ ցյեղումն արեան, Քրիստոսի եւ հայ ժողովուրդի սիրոյն համար:

«Ահա հարցումը, զոր այսօր, ամէն օր եւ ամէն տեղ կ՚ուղղեն մեզի՝ մեր պատմութեան Վարդանները, Ղեւոնդները, նահատակներն ու մարտիրոսները: Մեր պատասխանը... մեր ապրած կեանքն է»:

Գերապայծառ Սէթեանի խօսքէն ետք, Դպրեվանքի աշակերտութիւնը փակեց Ս. Վարդանանց փառատօնը երգելով «Տէր կեցո՛ դու զՀայս»ը:

Հռոմէաբնակ ազգայինները որոնք մեծ բազմութեամբ մասնակցած էին հանդիսութեան, հիւրասիրուեցան աշակերտութեան կողմէ եւ պատեհ առիթէն օգտուեցան զիրար ողջունելու եւ նոր դէմքերու ծանօթանալու:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (144)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

— Լիւսիէնի մուտքը Բօլ Հարմանի տան մէջ մեծ փոփոխութեան պիտի ենթարկէ Օր. Մէրիի կեանքը, որովհետեւ ան կը սիրէ յարեց փաստաբանը. դուք ալ միեւնոյն կարծիքը չունի՞ք:

— Այո՛:

— Լիւսիէն կրնայ անոր հետ ամուսնանալ:

— Չեմ կարծեր, պատասխանեց էթիէն յուրտ շեշտով մը:

— Ինչո՞ւ:

— Ձեր խօսած պահուն դիտեցի որ մեծահարուստ ճարտարապետը բանաքօսիկ, նեղուած ու գրեթէ շուարուն երեւոյթ մը ունէր: Իր աղջկան խօսքերը մերթ շարժաբանքի կը մատնէին զինքը:

— Ի՞նչ կ՚եզրակացնէք ատկէ:

— Կ՚եզրակացնեմ որ Պր. Հարման ուրիշ գաղափարներ ունի: Այդ մարդը Օր. Հարմանի չի նմանիր: Կը տարակուսիմ որ սրտի տէր մարդ մը ըլլայ ան:

— Սակայն իր աղջիկը կը սիրէ:

— Անշուշտ կը սիրէ, բայց իր հասկցած եղանակով, որ լաւագոյնը չէ: Փօլ Հարման շատ եսասէր մարդու մը տպաւորութիւնը կը ձգէ իմ վրաս:

— Կարճ խօսքով՝ չէ՞ք համակրած անոր:

— Չեմ համակրած: Թերեւս իրաւունք չունիմ մէկ անգամ տեսած մարդս դատելու, բայց գիտես թէ մարդ իր տպաւորութիւններուն դէմ չի կրնար հակազդել: Ես առաջին տպաւորութեան կը հաւատամ, որով այդ մարդէն կը խորշիմ: Այո, գէշ տպաւորութիւններ կրեցի: Փօլ Հարման խելացի մարդ մը, անգուգական ճարտարապետ մը կրնայ ըլլալ, բայց անկեղծ մարդ մը չէ ու չի կրնար ըլլալ:

Փօլ Հարման եւ իր աղջիկը նստած էին այն կառքին մէջ, որ փաստաբանին դրան առջեւ կը սպասէր: Երկուքն ալ լուռ կը մնային: Մէրի քիչ մը շփոթած վիճակ մը ունէր այն յանդուգն առաջարկութեան պատճառով, զոր հօրը ըրած էր Լիւսիէնի մասին: Հայրը ժանն Ֆորթիէի փախուստի լուրին պատճառած զարմանքին ու սոսկումին ազդեցութեան տակ կը գտնուէր:

— Ժանն Ֆորթիէ ազա՜տ, կ՚ըսէր Հարման մտովի: Ժանն Ֆորթիէ կրնայ Փարիզ գալ, ինծի հանդիպիլ. ահա սոսկալի վտանգը: Միշտ նոր անձկութիւններ պիտի ունենամ: Ուրո՞ւն մտքէն կ՚անցնէր թէ քանիմէկ տարի յետոյ՝ Ժանն Ֆորթիէի եւ Լիւսիէն Լապրուի առջեւ պիտի գտնուի:

Այս մտածումները ունեցած ատեն թշուառականին քունքերը պաղ քրտինքով մը կը թրջուէին: Փօլ Հարման երկչոտ նայուածք մը ձգեց Մէրիի վրայ: Մանկամարդ աղջիկը կը գոցէր աչքերը, ապագայի անուրջներուն մէջ ինքնամփոփուելու համար:

Նախկին գործաւորը կը յարէր մտովի.

— Կը կարծեմ, կը յուսամ որ այդ կինը պիտի ձերբակալուի: Բայց չուտով ձերբակալուելու է, որպէսզի աղէտ մը առաջ չգայ...: Կրնայ ըլլալ որ ինծի հանդիպի, զիս ճանչնայ ու մատնէ...: Պէտք է արթուն գտնուիլ:

Ժանն Ֆորթիէի եւ Լիւսիէնի ազդած վախէն զատ, Փօլ Հարման ուրիշ սարսափ մըն ալ կը զգար. այն է իր ինքնակոչ զարմիկին՝ Օվիտ Սոլիվոյի մօտալուտ ժամանումը Փարիզ: Օվիտ Սոլիվօ գրած էր իր նամակին մէջ. «Ո՞վ գիտէ, թերեւս մօտ ատենէն իրար պիտի տեսնենք»: Այդ խօսքը շատ պայծառօրէն կը յայտնէր Օվիտի մտադրութիւնը՝ մօտենալու այն մարդուն, որուն խորհրդաւոր անցեալը գիտէր ու կրնար ուզածին պէս շահագործել զայն:

Նիւ Եորքի մէջ ի՞նչ պատահած էր որ Օվիտ ստիպուած էր այդ նամակը գրել Փօլ Հարմանի: Դիւրին էր գուշակելը: Գործարանին տիրացած ու առանձին մնացած, Սոլիվօ մեծ թափով անձնատուր եղաւ խաղամոլութեան: Փօլ Հարմանի կողմէ դրամարկղին մէջ ձգուած մեծ գումարները շուտով ցնդեցան, ու Օվիտ Սոլիվօ ստիպուեցաւ փոխառութիւններ կնքել: Գործէ չէր հասկնար եւ տան հին համբաւը պահելու չափ խելացութիւն չունէր, յաղթականօրէն պայքարելու համար մրցումներու դէմ: Ուստի ամէն բան գէշ գնաց ու մօտալուտ կործանումը անխուսափելի դարձաւ:

Օվիտ բաւական ողջմտութիւն ունեցաւ այդ բանը հասկնալու. ուստի ուզեց հըրնչուն դրամով ծախել կործանման դիմող գործարանը: Գնորդներ ներկայացան, բայց քայքայումը ակներեւ ըլլալուն, արժէքէն շատ վար գին տուին:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է նոր շէնքին համար 4000 Փր. Սեւրանի իր մասնաճիւղէն եւ 1000 Փր. Տէսինի մասնաճիւղէն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Այվազեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կուկուլիքեանի, Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեանի, Պ. Պր. Կիրակոսեանի, Տէր եւ Տիկին Փ. Կիրակոսեանի, ընկերուհի Հազկիւլ Այվազեանի եւ բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ խնամիին կսկծալի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Սէն Ժեռմի եւ շրջակայի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմի եւ շրջակայքի հասարակութիւնը Կիրակի Ապրիլ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին դպրոցի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Ա) Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։

Բ) Խորհրդակցութիւն նոր Թաղական Խորհուրդի մը ընտրութեան շուրջ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի ընդհ. ժողովը Մարտ 31-ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։

Վարչութիւնը կը խնդրէ անդամ-անդամուհիներէն մեծ թիւով ներկայ ըլլալ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները 31 Մարտ Շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

Entreprise de Peinture

Robert NIGOGHOSSIAN

31, Rue de Cambronne
75015 Paris
Tél. : 273-21-01

- *papiers peints*
- *peintures*
- *ravallements*
- *tapisserie*
- *décoration*

Fermé Dimanche et Lundi

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Արեւադալի շարականները վերջին անգամ պիտի երգուին յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը նախագահէ Հ. ՅՐԹ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Կը խօսի ՆԿԱՐԻՉ Պ. ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
Նիւթ՝ ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ
Շաբաթ, Մարտ 31, ժամը 20·30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քառէ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեանէ 50 Փր. այրի Տիկ. Մ. Պօյաճեանի մահուան տխուր առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Լիոնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մամուրեանէ 50 Փր. իրենց զաւակին՝ Ժան-Քլօտի եւ Օրիորդ Ժիզէլ Երեմեանի նշանտուքին առթիւ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ Մայիս 27, Կիրակի։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Dactylo-facturière pour petit secrétariat, pour Paris (Charenton).

Téléphoner 368-26-32

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ընկերակցութեան վարչութեան շրջանը լրացած ըլլալով, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր անդամները, այս Ուրբաթ, Մարտ 30, ժամը 20·30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հիւսիսեան սրահը, 6 Ռիւ Ֆավանթին։ Օրակարգ.— Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

garage bédot

BARONIAN

MECANIQUE — TOLERIE — PEINTURE — TOUTES MARQUES

Spécialiste mise au point électrique Souriau

DEPANNAGE RAPIDE

6, Impasse des Prêtres (37, Avenue d'Eylau)
Paris (16e) — Tél. : 727-95-16

Surprise - Party

Կազմակերպութեամբ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ
Շաբաթ, Մարտ 31, ժամը 20·30ին
5, Ռիւ Լաֆայէթ, Կուրպըվուա
Կը հրաւիրուի շրջանի երիտասարդութիւնը

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 073-58-82 et 073-39-99
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19
Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր·էն ՍԿՍԵԱԼ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Sté. TIGR'ANN

6, Rue du Caire, PARIS (2e)

Recherche pour magasin de confection en gros, une secrétaire, bonne présentation souhaitée pour présentation occasionnelle de collection.

Tél : 236-97-77

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած
Հ·Մ·Ը·Մ·ի Լիոն-Տէսին մասնաճիւղին կողմէ
Այս Շաբաթ Մարտ 31, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Քազինօ Շարպոնիէրի շքեղ սրահին մէջ։
Հայկական մթնոլորտ,
Ջանազան անակնկալներ
Նուագախումբ՝ ԺԱՔ ԳՈՃԱՔԵԱՆ
Attractions : « LES NASTAYACHES »

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան
ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24
HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle
Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը։
Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 փր.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

7էն 14 տարեկան աղջիկներու համար

Մարսէյլի Անարատ Յղութեան քոյրերը կը տեղեկացնեն թէ ամառնային արձակուրդի համար, ընտրած են օդափոխութեան վայր մը Թոռնի գիւղը, 80 քիլոմեթր Հռոմէն դուրս. հսկայ շէնք մը, շրջապատուած կանաչազեղ մարգագետիններով եւ ծաղկազարդ պարտէզներով Ապենեան լեռներու դիմաց։

Այս պատեհութենէն կրնան օգտուիլ 7էն 14 տարեկան աղջիկները, որոնք պիտի վայելեն մաքուր օդէն զատ, հայկ. տոհմիկ մթնոլորտ մը, հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան ներքեւ։

Արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս մէկին։

Հասցէ.—

167, Ave. des Caillols
13012 MARSEILLE
Tél. : 48-90-91

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Բ. Ը. Մ.

Կը ներկայացնէ

Տաւղահարուհի

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Քէնըթէթ
ՓՕԼ ԹԱՖԱՆԷԼ եւ Ե. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

SAMEDI 31 MARS A 21 H.
MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)

ENTREE LIBRE

SOIREE PROPOSEE PAR LA QUATRA

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սունդուկեան պետական դրամաթիկական թատրոնի նուիրուած երեկոյ, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ, Ապրիլ 6, Ուրբաթ երեկոյ, Մէզոն տէ Սանթրօ, 8 *Ռիւ Ժանկուժոն։*

Կը նախագահէ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Կը խօսին
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ եւ Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ունկնդրութիւն երգապնակով Խաթաբալայէն։ Երգեր՝ Օր. Անահիտ Սվաճեանի *կողմէ։ Մենախօսութիւն՝ Օր.* Սոնա Վարդանեան։

Կը մասնակցի Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇԱԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ
SAMEDI 31 MARS 1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.679

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.679

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

—0—

(խորհրդարանի ու բանակի հակամարտութեան առթիւ)

Գ.

Յիսուն տարուան մէջ իրարու յաջորդած են հինգ Հանրապետութեան նախագահներ, չորսը զինուորական: Դեմոկրատ Ճէլալ Պայարն է միայն որ զինուորական չէր, անտեսուելէ էր: Զինուորականները 1960 Մայիս 27ին տապալեցին զայն եւ եաւը Ատայի մէջ մահուան դատապարտեցին: Յեղաշրջային Ներման արժանացաւ եւ կ'ապրի դեռ: Իր օրով ամբողջ իշխանութիւնը իր ձեռքին մէջ կեդրոնացուցեր էր մենատէր վարչապետ Ատնան Մէնտէրէս:

Բաւ են յաճախ, կը կրկնենք զար – ձեալ, որ Թուրքերու գլխէն անպակաս պէտք է ըլլայ երկաթեայ թաթը: Քաղաքային իշխանութեանց եւեւ բանակն է, որ աչալուրջ կը հսկէ միշտ, պատրաստ միջամտելու ամէն անգամ, որ վտանգ մը սպառնայ երկրի ներքին անդորրութեան:

1908ին Մակեդոնիոյ երիտասարդ զինուորականներն էին, որ բռնադատեցին Ապտիւլ Համիտը Սահմանադրութիւն հռչակելու, վերջ տալով Կարմիր Սուլթանի բռնակալ վարչաձեւին: Յեղափոխական Իթթիհատի չարաշուք իշխանութեան տասը տարիներուն (1908–1918) երկաթեայ թաթը միշտ անպակաս եղաւ Օսմանեան կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը: «Պաշարման վիճակ»ը տեւական աճուսարսափի մթնոլորտի մէջ պահեց երկիրը: «Սահմանադրական» կառավարութիւնը փնտռել տուաւ Եըլտըզի մեծ ոճրագործը:

Հանրապետութիւնը բերողները զինուորականներն եղան դարձեալ: Մուսթաֆա Քեմալ 1923էն մինչեւ իր մահը 1938ին, ամբողջ տասնեւհինգ տարի երկաթեայ թաթով կառավարեց Հանրապետական Թուրքիան: Իր ստեղծած Հալք կուսակցութիւնը իբրեւ հիմնական սկզբունք ընդգրկած էր ժողովրդավարութիւնը, իր ամենալայն աստիճանաչափով: Թուղթի վրայ:

Անդարայի Ազգային Մեծ Ժողովը 1924 Ապրիլ 20ին քուէարկեց նոր Սահմանադրութիւնը, որուն համաձայն «Թրքական Պետութիւնը Հանրապետութիւն մըն է» եւ «գերիշխանութիւնը անպայմանօրէն կը պատկանի ազգին»: Ճեշտուած էր նաեւ, որ «թրքական Պետութեան կրօնքն է իսլամութիւնը»: Սակայն 1928ին ջնջուեցաւ այս հատուածը, երբ Մ. Քէմալ ձեռնարկեց «աշխարհականացման» յանդուգն քաղաքականութեան: Շէյխի գաւառաններ փակուեցան եւ կրօնական դպրոցները ենթարկուեցան Կրթական նախարարութեան հսկողութեան:

Զօրավար Իսմէթ Ինէօնիւ յաջորդելով Աթաթիւրքի՝ աւելի քան տասը տարի — 1938էն 1949 — նոյնպէս երկիրը կառավարեց երկաթեայ թաթով, յենարան ունենալով Հալքը, որ միակ կուսակցութիւնն էր մինչեւ երկրորդ աշխարհամարտի վախճանը: 1947ին Թրումընի վարչապետութենէն նիւթապէս օգտուելու եւ Ամերիկացիներուն աչքին փոշի փչելու համար Իսմէթ փաշա արտօնեց ուրիշ կուսակցութեանց կազմութիւնը:

1960 Մայիս 27ի զինուորական յեղափոխութեան հեղինակները Զօր. Ճէմալ Կիւրսէլի նախագահութեան տակ մէկուկէս տարի կառավարելէ վերջ երկիրը, 1961ին նոր Սահմանադրութեամբ մը օժտեցին Թուրքիան, յարգելով ժողովրդավարական որոշ սկզբունքներ: Իշխանութիւնը յանձնեցին քաղաքայիններուն եւ իրենցմէ ոմանք դարձան մնայուն ծերակուտականներ, ձայն ունենալու համար Խորհրդարանին մէջ: Իսկ կարգ մը անհրաժեշտներ պատուաւոր աքսորի ենթարկուեցան, պաշտօնի կոչուելով արտասահմանի զանազան դեսպանատուներուն մէջ:

Զօրավար Կիւրսէլի յաջորդեց — 1966 Մարտին — ուրիշ զինուորական մը՝ Զօր. Ճէվտէթ Սունայ, որ Թրքական բանակի գերագոյն պետն էր եղած տարիներով: Գրեթէ ստանդուածէին դարձաւ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին կոչել ամէնէն բարձրաստիճան զինուորականը: Սպարապետը անվիճելի թեկնածուն էր:

1965ին իշխանութեան գլուխ էր եկած Ատալէթ կուսակցութիւնը, որուն նախագահը՝ Սիւլէյման Տէմիրէլ դարձաւ վարչապետ եւ փորձեց երկիրը կառավարել համաձայն 1961ի ազատական Սահմանադրութեան: Առանց «երկաթեայ թաթ»ի:

Հետեւանք: 1968ին խռովայոյզ վիճակ ստեղծուեցաւ երկրին մէջ: Ճիշդ այն օրերուն, երբ Փարիզի եւ Ֆրանսայի կարգ մը մեծ քաղաքներուն մէջ ձախակողմեան տարրեր, մասնաւորաբար համալսարանական ուսանողներ փողոց իջեր էին բուռն ցոյցեր կատարելով, կը գրաւէին Սորպոնն ու Օտէօնի թատրոնը, կը կռուէին ապահովութեան ուժերուն դէմ, երբ բանուորներն ալ կը միանային շարժումին՝ գործադուլ հռչակելով, Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ ալ սկսան նման շարժումներ:

Վարակիչ էր շարժումը: Համալսարանական ուսանողներ՝ աջակողմեան եւ ձախակողմեան երկու հոսանքներու բաժնուած կը ճակատէին իրարու դէմ: Ապահովութեան ուժերը չէին կրնար վերահաստատել խաղաղութիւնը փողոցներու, նոյնիսկ դպրոցներու մէջ, ուր մարդիկ ալ կը սպաննուէին:

Տէմիրէլի կառավարութեան ազատական քաղաքականութենէն, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել թուլութենէն եւ հանդուրժողութենէն քաջալերուելով հրապարակ իջան համայնավար, մաոյական եւ ծայրայեղ ձախապաշտական տարրեր, որոնք սանձարձակ սկսան գործել: Հակամերիկեան ցոյցերը մտահոգիչ երեւոյթ ստացան: Առեւանգումներ, դրամատան կողոպուտներ, ահաբեկումներ, Իսրայէլի Պոլսոյ հիւպատոսին, անգլիացի չորս ճարտարագէտներու սպանութիւնը եւ այլ եղերական արարքներ անպատիժ շարունակուեցան երկար ատեն:

Բացի ուսանողներէ երիտասարդ տարրեր, Թուրքիոյ ազատագրական բանակ, Տէվ-Կէնճ (Տէվրիմճի = Յեղափոխական երիտասարդութիւն) եւ այլ անուններու տակ ահաբեկչական զանազան արարքներով անխշխանական վիճակ ստեղծեցին երկրին մէջ:

Բաժակը յորդած էր:

Ի վերջոյ բանակը սկսաւ ցոյց տուաւ:

1971 Մարտ 12ին Սիւլէյման Տէմիրէլի կառավարութեան ուղղեց ծանօթ վերջնագիրը, պարտադրելով Ատալէթի կուսակցապետը, որ դահլիճին հրաժարականը ներկայացնէ Հանրապետութեան նախագահին:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆՕ գործատան կացութիւնը երթալով կը վատթարանայ: Կարգ մը աշխատանոցներու գործադուլին հետեւանքով, «թեքնիք-անգործութիւն» մը սկսաւ գործատան 7000 մասնագիտացած բանուորներուն համար: Բանթօղները կը բողոքեն տնօրէնութեան այս լուծումին համար բայց անոր ալ պատճառաբանութիւնն այն է թէ 400 բանուորներու գործադուլին հետեւանքով է որ միւսները այլեւս գործ չունին: Յիշենք որ Ռընոյի մասնագէտ բանուորին ամսականն է շուրջ 1900 կամ 1950 Ֆր. բոլոր պարգեւները մէջն ըլլալով: Քառասուն ժամ աշխատանքի համար աշխատավարձքին հիմը՝ 1439 Ֆր. է, յաւելեալ ժամերը եւ արտադրութեան պարգեւներն ալ 283 Ֆրանքի կը հասնին:

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպան՝ Աբրասիմովի ի պատիւ հրաժեշտի ճաշ մը տրուեցաւ Արտաքին նախարարութեան մէջ: Աբրասիմովի տեղը հաւանական կը նկատուի որ Փարիզի նոր դեսպան նշանակուի Զերվոնենկօ, ներկայիս Փրակայի դեսպան եւ անցեալին Ուկրայնիոյ մէջ, կուսակցութեան քարտուղար: Մոնտ առօրեանը կը գտնէ այս նշանակումը տրուած ըլլալով որ Զերվոնենկօ եղած է միշտ հոն ուր այդ երկրին եւ իր կառավարութեան միջեւ ծանր տագնապներ տեղի ունեցած են (յաջորդաբար՝ Փեքին, Փրակա):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ատալէթ կուսակցութիւնը կը մտածէ յառաջացնել տալ ընտրութիւնները լուծում մը գտնելու համար ներկայ տագնապին:

ՌՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ խառնակութիւնները հանդարտած էին Հինգշաբթի օր, եւ ընդհանրապէս Ֆրանսայի բոլոր շրջանները դասընթացքները վերսկսած բայց ձախապաշտներ Սորպոնը գրաւած էին եւ կը պահանջէին որ հոլը բանուորներու, լիսէի աշակերտներու եւ ուսանողներու կեդրոնի վերածուի:

Ժ. ՄԱՌՇԷ, Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը երկար ճառ մը խօսեցաւ Կեդր. Կոմիտէին առջեւ եւ դառնութեամբ յայտնեց թէ Ձախի միութիւնը օգտակար եղած էր ընկերվարականներուն եւ ոչ թէ իրենց, որովհետեւ մեծամասնութիւնն ալ իր հակահամայնավար երեւյթներով ազդած էր որոշ դասակարգի մը վրայ: Ճիշդ է որ եթէ Համայնավար կուսակցութիւնը առթու կը չահի 1968ի ընտրութիւններու բաղդատմամբ (որոնք, ի դէպ, մեծ բան չեն նշանակեր տրուած ըլլալով այդ օրերու տիրող մթնոլորտը), բան չեն շահիր 1967ի բաղդատմամբ:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Թուրք երեսփոխանները զինուր կը ծեծեն եւ ի՛նչպէս

—o—

ԽՄԲ.— Ծանօթ է որ օրերէ ի վեր թուրք խորհրդարանը կը փորձէ Հանրապետութեան նախագահ մը ընտրել եւ չի յաջողիր: Պոլսոյ թերթերէն կ'արտատպենք նիստերէն մէկուն նկարագրութիւնը, եղածին պէս: Ոչ մէկ մեկնաբանութեան կը կարօտի պարզուած տեսարանը:

ԱՆԳԱՐԱ.— Ազգ. ժողովի Սահմանադրական յանձնաժողովը Մարտ 21ին սկսաւ քննել նախագահ Ճէվտէթ Սունայի պաշտօնավարութիւնը երկու տարի եւս երկարաձգելու առաջարկը, որ եկած էր Ափականներէն եւ Հալքեաններէն: Յանձնաժողովը երկարատեւ վիճաբանութիւններէ վերջ ընդունեցաւ առաջարկը, բայց նիստի ընթացքին բուռն եւ արիւնալի կռիւ մը ծագեցաւ Ափականներու եւ Տեմոքրաթներու միջեւ, որոնք անխնայ ծեծեցին միւսները, մասնաւորաբար Ափական Օսման Հաճըպալօղլուն եւ Սապրի Քէօքին, որ վիրաւորուեցաւ եւ արիւնլուայ վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, հարկ եղաւ Ազգ. ժողովին մէջ ոստիկան բերել: Հակառակ այս ցաւալի ծեծկռուքին, յանձնաժողովը մեծամասնութեամբ ընդունեցաւ Սունայի պաշտօնավարութեան երկարաձգման առաջարկը եւ զայն յղեց Ազգ. ժողովին: Որոշումը տրուեցաւ սատար մեծամասնութեամբ եւ լոկ երեք ժողովականներ աննպաստ քուէ տուին:

Դէպքը տեղի ունեցաւ հետեւեալ պարագաներուն տակ.— Կէսօրէն վերջ, ժամը 13ին, յանձնաժողովին նախագահը, Ափական երեսփոխան Ճէվտէթ Ագշալը յայտարարեց թէ նիստը կէս ժամու չափ պիտի ընդհատէ: Տեմոքրաթ խումբ մը երեսփոխաններ, որոնք յանձնաժողովին չեն անդամակցիր բայց իբր հետաքրքիր ներկայ էին սրահին մէջ, սկսան պոռալ կանչել եւ խանգարել նիստը: Այն ատեն յանձնաժողովին Ափական անդամներէն Օսման Հաճըպալօղլու եւ Սապրի Քէօքին ի կարգ հրաւիրեցին պոռացողները, ազդարարելով որ չմիջամտեն եւ չխանգարեն ժողովը, որուն անդամ ալ չեն: Տեմոքրաթներէն Վէտատ Խօնսալ, Նէճաթի Զագրըօղլու եւ Սամէտ Կիւլ տողան բարկացան Ափականներու այս ազդարարութենէն եւ պոռացին.— Քոմիւնիսթները եւ մասոնները բացէ ի բաց կը գործակցին, սակայն բացարձակ անբարոյութիւն է, այս առաջարկը ամօթալի բան մըն է:

Բանավէճը կռիւի փոխուեցաւ. Տեմոքրաթ Վէտատ Խօնսալ, Զագրըօղլու եւ Կիւրտօղան խոյացան Սապրի Քէօքինի եւ Օսման Հաճը Պալօղլուի վրայ եւ սկսան կիցերով եւ բռունցքի հարուածներով չարաչար ծեծել զանոնք: Նոյն պահուն, Տեմոքրաթ ուրիշ երեսփոխան մը, Զէքի Զէյվէքէր, սուկալի կից մը զարկաւ Սապրի Քէօքինի աճուկին, Քէօքին գետին ինկաւ, եւ Տեմոքրաթները այդ վիճակին մէջ շարունակեցին կից զարնել Քէօքինի, որուն գլուխը պատռեցաւ: Ուրիշ Տեմոքրաթներ ալ եկան եւ խառնուեցան կռիւին, սրահը պատերազմի դաշտի մը վերածուեցաւ, թիկնաթոռները տապալեցան, թաղարները հոս ու հոն նետուեցան, նկարները եւ բարձրախօսները գետինը կոխտուեցան, մինչ Տեմոքրաթներէն ոմանք կը պոռային.— Մեր մեռելը կ'ելլէ եւ այս օրէնքը չելլեր:

Յանձնաժողովին նախագահ Ճէվտէթ Ագշալը բաւական խոշտանգուեցաւ, մինչեւ որ շուրջէն փութացին եւ բաժնեցին կռուարարները: Պահ մը վերջ ոստիկաններ եկան, բայց չմիջամտեցին, տեսնելով որ կռիւը դադրած է: Սապրի Քէօքին, որ լրջօրէն վիրաւորուած էր, նախնական դարմանումէ մը վերջ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԻՐՔ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԻՒՆ

———o———

Կարելի՞ է յաջող ուսումներ կատարել առանց ընթերցանութեան սէրը ունենալու։

Գրեթէ բոլոր դասատուները կը կարծեն թէ ո՛չ։ «Աշակերտ մը որ չի կարդար, կորսուած աշակերտ մըն է» կ՚ըսեն յաճախ, մասնաւորապէս, երկրորդական վարժարաններու փրոֆեսէօրները։ Այս հաստատումը կ՚երթայ ոչ միայն գրական ուսումները ընդգրկող աշակերտներուն կամ ուսանողներուն, որոնք պէտք է անհրաժեշտօրէն կարդան այն գործերը որոնց մասին կը խօսին, կը գրեն, կը վերլուծեն, կը մեկնաբանեն, այլ նաեւ անոնց որոնք ընդհանրապէս ուսումներ կը կատարեն, նոյնիսկ գիտական կամ մասնագիտական։

Արդարեւ ընթերցումը կը վերժացնէ մտքի արտայայտութեան եւ հաղորդակցութեան։ Քանի ծնողքներ դեռ ծանր սխալը կը գործեն յանդիմանելով իրենց զաւակները, որոնք աւելի ժամ կը տրամադրեն ընթերցանութեան կամ սերտողութեան։

Դժբախտաբար, ամէն տարիքի մէջ կարելի չէ ընթերցանութեան հակումին տիրանալ։ Եթէ աշակերտը դայն չունենայ երկրորդական ուսումներու առաջին շրջանի աւարտին, քիչ հաւանական է որ, ան՝ օր մը հասկնայ թէ ի՛նչ հաճոյքէ եւ ի՛նչ հարստութենէ զրկուած է կեանքի պայքարին մէջ։

Հետեւաբար, պէտք է փոքր տարիքէն երախան հաղորդակցութեան դնել գիրքերուն հետ, եւ գիրքերու որոնք ընտրուած ըլլան իր տարիքի համեմատ, այսինքն համապատասխան իր մտային հետաքրքրութիւններուն եւ կարիքներուն։

Լաւագոյն եղանակ մը կը կայանայ՝ իրեն հետ սկսիլ ընթերցումը։ Եթէ գիրքը լաւ ընտրուած է, հաւանական է որ երախան տենչը չունենայ զայն աւարտելու առանձին։

Ընկերային եւ մշակութային ազդեցութիւններէն, որոնք դէմ կը գործեն ընթերցանութեան տարածման, ծնողքներու վերաբերմունքը գիրքերու հանդէպ հիմնական դեր կը կատարէ։ Համաձայն վերջին վիճակագրութեան մը, մօտաւորապէս Ֆրանսացիներուն երեք հինգերորդը (յիսունըութ առ հարիւր) չեն կարդար։ Շատ բնական է որ իրենց զաւակները ինքնաբերաբար, պարզ հետեւողութեամբ, չեն երթար դէպի ընթերցանութիւն։ Այս պարագային, երախան գիրքը պիտի ճանչնայ միայն դպրոցը, եւ դպրոցական գիրքերու ձեւին տակ։ Վտանգը մեծ է որ ան երբեք ընթերցանութեան հաճոյքը չվայելէ։

Անշուշտ, լաւագոյնը այն պիտի ըլլար որ իւրաքանչիւր դպրոց, ըլլայ նախակրթարան, ըլլայ երկրորդական կամ արհեստական վարժարան (չենք ըսեր համալսարան, որովհետեւ արդէն իսկ տարիքը անցած է), ունենան իրենց անմիջական շրջափակին մէջ, համապատասխան գրադարան եւ յատկացուին մասնաւոր հարկեցուցիչ պահեր, հսկողութեամբ եւ աշխատակցութեամբ որակուած ուսուցիչներու, որոնց դերը եւ նիւթը պիտի ըլլայ՝ հաղորդել գրքի եւ ընթերցանութեան սէրը, որպէսզի ան դառնայ պահանջ, մոլութիւն եւ ախտ։

Իրականութիւնը տարբեր է, եւ մեր նպատակը ուսուցումի կանոններուն մէջ փոփոխութիւններ մտցնել չէ, ոչ մեր դերն է եւ ոչ ալ ունինք այդ յաւակնութիւնը․ այլ պարզապէս զգացնել նիւթին կարեւորութիւնը եւ նամանաւանդ ծնողքները դնել իրենց պարտականութեան առջեւ։

Եթէ ամէն կրթութիւն ընտանիքէն կը սկսի, նոյնպէս ամէն ուսում կը կրէ ընտանիքին ազդեցութիւնն ու կնիքը։ Երբեք շատ կրկնած ու չեշտած պիտի չըլլանք ընթերցանութեան գործած կենսական դերը երախայի մը ապագային վրայ։

Եւ դեռ ընթերցանութիւնը ուրիշ շատ բան է։

Ընդհանուր մշակոյթ, զարգացում, մտքի վերացում, մտքի հարստութիւն, վեհութիւն, մտքի հրճուանք, ինքնավստահութիւն, հոգեկան սնունդ, հոգեկան ազնուութիւն, յարաբերութեան միջոց․․․ այլ խօսքով՝ անհատի նկարագրի եւ անհատականութեան կերտում։

Հայերուս համար, անշուշտ, չենք կրնար մոռնալ ընթերցանութեան ազգապահպանման դերը։ Այս ուղղութեամբ, «Յառաջ» պարագայականօրէն, ողջմտօրէն, իր Մարտ 25ի թիւին մէջ, Ժ․ Մ․ի ստորագրութեամբ կը նուիրէ իր «Օրուան Խօսքը» ընդհանրապէս գրական շարժումին, ընթերցանութեան եւ մասնաւորապէս Հայ Գիրքին։ Կ՚արժէ այդ մասին խորհրդածել լրջօրէն, թօթափել անտարբերութեան զգեստը եւ դասեր քաղել ապագային համար։

Անտարակոյս, այս մարզին մէջ, ընդհանուր դատախարակութեան մը կարիքը կը զգացուի։ Քանի՛ արհեստագիտութիւնը կը յառաջդիմէ, քանի նոր գիւտեր կը բարելաւեն կեանքը, այնքան մարդիկ կ՚երթան դէպի «գիւրութիւն», եւ «դիւրութիւն» երբեք չի նշանակեր յաջողութիւն, ուրախութիւն կամ երջանկութիւն։

Պէ՛տք է կարդալ, անհրաժե՛շտ է կարդալ, վասնզի ընթերցանութիւնը «հարազատ է մարդուն»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

———o———

Մարտ 24ին, Շաբաթ իրիկուն, Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ հրապարակային դասախօսութիւն մը, Հ․ Յարութիւն Վրդ․ Պըղտիկեանի կողմէ, նիւթ ունենալով Հայկական վերածնունդը եւ իր դերակատարները, նախագահութեամբ Մէթր Յովիկ Եղիազարեանի։

Թէեւ հաւատարիմներու բազմութիւն մը ներկայ էր սրահին մէջ, սակայն, ցաւալի է յայտնել որ բացի մի քանիներէ երիտասարդ սերունդը կը բացակայէր։

Լսարանները տեղի կ՚ունենան — մանաւանդ նման նիւթերու շուրջ — նպատակ ունենալով հայկական ոգին վառ պահել հայ ժողովուրդի դարաւոր անցեալի փառքերէն ու մեծութիւններէն, որպէսզի անոնք հնարաւորութիւն ունենան հպարտանալու եւ քալելու անոնց ուղիներէն, եւ մնան հոգիով խսկական Հայեր։

Դժբախտաբար ցաւ է հաստատել որ, մեր նոր սերունդէն մաս մը կ՚անգիտանայ այս եղելութիւնը եւ կը բացակայի յաճախ լսարաններէ ու դասախօսութիւններէ, ու չի գիտակցիր որ այդ լսարանները աւելի իրենց համար է որ տեղի կ՚ունենան։

Չեն գիտակցիր որ իրենք յաջորդներն են փառաւոր անցեալ ունեցող ազգի մը, եւ պէտք է որ տեղեակ ըլլան իրենց նախահայրերուն սքանչելի գործերուն, որպէսզի հպարտութեամբ ապրին իբրեւ Հայ, եւ շարունակելով անոնց ուղին, դառնան անոնց արժանի յաջորդները։

Այս յառաջաբանէն յետոյ անցնինք մեր բուն նիւթին։

Լսարանը բացաւ օրուան նախագահ ընկեր Յովիկ Եղիազարեան հետեւեալ խօսքերով․—

«Հայութիւնը իր անկախութիւնը կորսնցնելէն յետոյ, Կիլիկիոյ Թագաւորութեան շրջանին, համախմբուած է իր եկեղեցւոյ շուրջը եւ ապաւինած՝ իր հաւատքին պայքար կը մղէր դարերէ ի վեր իր գոյատեւման, եւ 18րդ դարուն սկիզբը անհետացման վտանգին առջեւ կը գտնուէր։ Այդ շրջանին, կարգ մը մտաւորականներ, ինչպէս Աբովեան, Նաղարեան, Նալպանտեան, սթափեցին Հայութիւնը։ Անոնք իրենց գործերով եւ տարածած գաղափարներով լոյս սփռեցին ժողովուրդին մէջ։ Ալիշան եւ Գամառ-Քաթիպա եւ անոնց նման բանաստեղծներ, հայ ժողովուրդին ազգասիրական ոգին արթնցեցին, իսկ Րաֆֆին՝ յուզեց եւ խանդավառեց հայ սերունդները։ Խրիմեան Հայրիկ Եւրոպան շրջեցաւ հայ դատը ներկայացնելու եւ արժեցնելու համար։ Այս բոլորին հետեւեցան ազգային գործիչներ եւ քաղաքական կազմակերպութիւններ։ Մենք մեր ներկայ գոյութիւնը կը պարտինք վերածնունդի այդ շրջանի դերակատարներուն։ Այս իրիկուն, մեր դասախօսը, Հայր Յարութիւն Վրդ․ Պըղտիկեան կը պատկանի միաբանութեան մը որու հիմնադիրը եղաւ նոյնպէս մեր վերածնունդի առաջին ռահվիրաներէն մին$ Մեծն Աբբայ Մխիթար։ Ան, 1716ին, Վենետիկի ջուրերուն մէջ, կղզիի մը վրայ կրկին վառեց հայ մշակոյթի կանթեղը, որու ճառագայթները կը լուսաւորեն մեզ մինչեւ օրս»։

Ապա խօսքը տուաւ վարդապետին, որու դասախօսութիւնը համառօտ կերպով կը ներկայացնենք ստորեւ․—

Վերածնունդ․— Յայտնութիւն հին մտաւորական կեանքի ու զարգացումին․ վերադարձ մը դէպի նախնիքներու գրականութիւնը, պատմութիւնը եւ լեզուն։

1․— Միտքերու եւ դէպքերու յեղաշրջում․— Ա) Արեւելք – Արեւմուտք յարաբերութիւններու աճում։ Բ) Օտար միսիոնարներու բաժինը։

2․— Հայ եկեղեցին եւ իր դերը․— Ա) Եկեղեցին պահապան հայ մշակոյթին։ Բ) Կաթողիկոսը, նախ ժամանակաւոր պետ Հայոց։ Գ) Եկեղեցին օրրան հայ մտքին (ձեռագիրներ, եւայլն)։

Ա․ Քաղաքական հանգամանքները

15–16 դարերը ամէնէն աղետալիները մեր պատմութեան հայկական գաւառները թուրք – պարսիկ ասպատակութիւններու թատերավայր։

Պոլսոյ պատրիարքը կը դառնայ ազգապետ․․․։ Սակայն աշխարհին մէջ խլրտումները ձեւ եւ մարմին կը գտնեն մեծ առաջնորդի մը ձեռքերուն տակ՝ Դաւիթ Բեկ։ Գործը կը մնայ կիսատ արժանաւոր յաջորդներու չգոյութեան պատճառով։

Արեւմուտքի հետ շփումները բարերար պտուղ մը կուտան — Տպագրութիւնը եւ Հայերը առաջինն բոլոր ազգերու մէջ առաջինը կ՚ըլլան ունենալու իրենց առաջին տպագրուած գիրքը 1506ին Վենետիկ, ապա Մարսէյլ, Լիվորնօ, Ամսթերտամ։

Աչքի զարնող հեղինակներ եղած են․— Ստեփան Ռոշքեան (1690–1739) ծնած Կամենեց որ հեղինակն է Բառարան Հայկազեան լեզուի։ Գէորգ Դպիր Տէր-Յովհաննէսեան (1737–1814) պարսկագէտ եւ պատմաբան։ Պաղտասար Դպիր (1690-1759), Պոլսեցի հրատարակիչ եւ հեղինակ զանազան գործերու։ Գրիգոր Պասուէլի Փէշտիմալճեան, հեղինակ «Ստուգաբանական Բառարան»ին (հրոյ ճարակ դարձած)։ Յովհան Միրզա Վանանդեցի (1772-1840), Վանեցի բացառիկ տաղանդի տէր․ հեղինակ բազմաթիւ գործերու։ Յարու-

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ 900 ՕՐԵՐԸ

— Որովհետեւ պէտք է որ կարդաք, ըսաւ ձայնասփիւռի տնօրէնը, հազարաւոր մարդիկ կան որ կը սպասեն ձեր ձայնին, թերեւս այդ ձեւով պիտի կարենաք օգնել անոնց, որպէսզի դիմանան։

Արդարեւ այդ յենարանը աւելորդ բան մը չէր։ Օր մը, բանաստեղծ Վլատիմիր Վոլժէնին մարած էր սթիւտիոյին մէջ, երբ կ՚արտասանէր իր քերթուածները։ Քանի մը օր վերջ կը մեռնէր խեղճը։ Հիւծած արուեստագէտ մը, գիշեր մը եկած էր գաւազանին յենած, եւ երգած էր Ռիմսկի Կորսաքովի Սնէկուռոչքան։ Յաջորդ օրը մեռած էր ան ալ։ Վսեվոլոտ Ռիմսկի Կորսաքով որ մեծ երաժշտագէտին եղբօրորդին էր, ու մաս կը կազմէր հրդեհի դէմ պաշտպանութեան խումբին պաշտօն ունէր հսկելու ձայնասփիւռի շէնքին տանիքին վրայ։ Յունուարի գիշեր մը, բոցերով կարմրած հորիզոնին դէմ, խանդավառութեամբ եւ վստահութեամբ խօսած էր վերջնական յաղթանակին մասին։

Յաջորդ առաւօտ մեռած գտնուած էր արդէն։

Մինչ այդ նոյն Յունուար ամսուան մէջ, ձայնասփիւռի տան կեանքը գրեթէ կեդրոնացած էր երրորդ յարկի մէկ մեծ սրահին մէջ, որ ըստ ականատեսի մը վկայութեան, թափառաշրջիկ դնչուներու բանակումի մը կը նմանէր։ Մինչ 30ի մօտ անձերով լեցուած, խճողուած էր ան պատահական անկողիններով, տիւաններով, գրասեղաններով, թերթերու դէզերով եւ մանրանկար ջերմոցներով։ Յուրտի, սովի, եւ ռմբակոծումի ամենադէշ պահերուն միքրոֆոններ զետեղեցին հոն, որպէսզի հիւծած անձերուն խնայուի մինչեւ կեդրոնական մայր սրահը ելլելու յոգնութիւնը։

— Թատրոնի եւ շարժանկարի բոլոր սրահները փակուած էին, կը պատմէ բանաստեղծուհի Օլկա Պերկոլց։ Ժողովուրդին մեծ մասը կարդալու անգամ ուժ չունէր։ Կը խորհիմ թէ ոչ մէկ ժամանակ մտիկ ըրած են եւ մտիկ ալ պիտի ընեն այնքան քերթուած որքան մտիկ ըրին այդ ձմեռ Լենինկրատի մէջ, ուր բնակչութիւնը սովահար՝ կ՚ուռէր անօթութենէ ու կը մահանար։

1942 Յունուար 8ի օրը, Լենինկրատի բազմաթիւ թաղերը, յանկարծ առանց ձայնասփիւռի մնացին։ Հոսանքը անբաւական կուգար այլեւս։ Մարդիկ քաղաքին չորս կողմերէն վազեցին եկան հասկնալու համար թէ ի՞նչ էր պատահած եւ թէ ե՞րբ պիտի վերսկսէին ձայնասփռումները։ Վասիլեւսկի թաղամասէն ծերունի մը մօտեցաւ երերուն, զոյգ ցուպերու օգնութեամբ։

— Մտիկ ըրէք, ըսաւ ձայնասփիւռի տնօրէնութեան եթէ հարկ է բան մը տալ ամէն բանի պատրաստ ենք մենք։ Նոյնիսկ եթէ պարենաչափը նուազեցնել պէտք է, պիտի համակերպինք։ Միայն թէ մի դադրեցնէք ձայնասփիւռը, որովհետեւ այն ատեն կեանքը անտանելի պիտի ըլլայ, առանց անոր գերեզմանի մը մէջ փակուած ըլլալու տպաւորութիւնը պիտի ունենանք։

Քիչ ժամանակ վերջ հոսանքը եկաւ, եւ անոր հետ ալ վերսկսան բանաստեղծական համանուագային ու քնարերգական ձայնասփռումները։ Բոլոր անոնք որոնք պաշտօն մը ունէին հոն, կամ անոնք որոնք բախտը ունեցան վերապրելու այդ ահաւոր պաշարումէն վերջ, կը հաստատեն թէ լոկ ձայնասփիւռն էր որ կըրցաւ կենդանի պահել Լենինկրատը։

ՌԺԻՐԻ ՆՈՐ ՁԵՒ ՄԸ

Ձմրան առաջին օրերուն էր որ նոր ադէտ մը ծայր տուաւ եւ ամէն անցնող օր աւելի սաստկացաւ։ Լենինկրատի ոստիկանութեան համար ատիկա «ոճիրի նոր ձեւ» մըն էր։

Մարդիկ հասած էին այնպիսի վիճակի մը ուր պատրաստ էին սպաննել, ուտելիք գտնելու համար։ Կանայքէն տրուած հարուած մը ու ծեր կին մը գետին կը գլորէր մահացած, մինչ տժգոյն երիտասարդ մը արագավազ կը փախչէր, իր հետ տանելով պառաւին թէ դրամապանակը եւ թէ պարենատոմսը։ Դանակի շեղբի մը արագ փայլատակումը ու փուռէն դուրս ելլող մարդ մը դաշունահար գետին կը փռուէր, մինչ անդին, ստուեր մը մութին մէջ կը սուզուէր տանելով իր հետ հացի բաժինը որ բոպէ մը առաջ կը գտնուէր զոհին թեւին տակ։

Թաղապետական ոստիկանութիւնը Սթալինի բոլոր ոստիկաններուն պէս լաւ էր մարզուած եւ այդ ճակատագրական օրերուն անգամ շատ էր թիւով։

Միայն թէ այդ ոճիրներուն մեծ մասը արձանագրուած ծանօթ ոճրագործներու կողմէ չէր որ կը կատարուէր, ոճրագործներ որոնց մասին որոշ ծանօթութիւններ գոյութիւն ունէին ոստիկանական թղթածրարներուն մէջ։

ՀԵՐԻՍԸՆ ՍԱԼԶԲԸՐԻ

(22 – Շար․)

թիւն Ալամդարեանց (1794–1834), բանաստեղծ: Մեսրոպ Թաղիադեանց (1803–1858), Երեւանցի հեղինակ բազմաթիւ գործերու ազգային նիւթերով: Գաբրիէլ Պատկանեան (1802–1889), բեղուն միտք մը. հեղինակ քնարական, թատերական գործերու: Խրիմեան Հայրիկ (1820–1907), մեծ հայրենասէր խանդավառուած ազգային պատմութեամբ եւ յիշատակներով: Ժողովուրդին մարդը որ մեծագոյն դերակատարներէն մին եղաւ հայ ոգիի զարթօնքին եւ անոր ամրապնդումի գործին մէջ. հեղինակ սիրով եւ զգացումով օծուն բազմաթիւ գործերու:

Սակայն դէմքը որ կ'իշխէ ամբողջ հայ վերածնունդի վրայ, իր գործին հետեւողականութեամբ, մեթոտիկ հետապնդումով, ծրագրուած եւ հաստատուն հիմերու վրայ ամրացուած, կը կոչուի Մխիթար Սեբաստացի (1676–1749), հիմնադիրը Մ. Մխիթարութեան, որ յետ այցելելու Հայաստանի բոլոր յայտնի աղօթքի եւ մշակոյթի կեդրոնները, տեսնելու աւաղելի եւ անկեալ վիճակը, կը ծրարէ եւ կը հիմնէ իր միաբանութիւնը Պոլիս՝ 1701 Սեպտ. 8ին եւ հալածական կ'անցնի Յունաստանի Մորեա քաղաքը ուր կը հիմնէ իր առաջին վանքը որ 14 տարի յետոյ կը կործանի՝ ասպատակիչ Թուրքերու կողմէ եւ Մխիթար կ'ապաստանի Վենետիկ եւ 1717ին կը ստանայ լքուած կղզի մը (Նախկին Բորոտնոց) Ս. Ղազար եւ ժամանակի ընթացքին իր յամառ կամքով եւ տաղանդով կը վերածէ զայն փոքրիկ Հայաստանի մը, մտքի եւ լոյսի փարոսի մը ուրկէ երկար տարիներ ճառագայթեցին եւ տակաւին կը շարունակեն ճառագայթել Հայութեան մէջ ազգայինին, գեղեցիկին, բարիին զգացումները:

Մխիթարի մշակած վերածնունդի ծրագիրը կ'ընդգրկէր.— 1) Պայքարիլ կրօնական թանձր տգիտութեան դէմ: 2) Լեզուական վերանորոգում: 3) Ծանչցնել Հային իր անցեալի պատմութիւնը: 4) Ծանչցնել Հային իր անցեալի գրականութիւնը: 5) Ծանչցնել Հային յոյն–լատին մշակոյթը:

Մխիթար եղաւ մեծ հրատարակիչ մը եւ մատենագէտ մը, հեղինակ լեզուական (քերականութիւն գրաբարի եւ աշխարհաբարի, Հայկազեան բառարան), մեկնողական (Ժողովողի եւ մայրենիքի) եւ քերթողական (տաղեր եւ շարականներ) գործերու:

Մխիթար որպէս միտք եւ կարողութիւն հանճարեղ յայտնութիւն մըն է «Ի՜նչ միտք է այս, Աստուած իմ, մտքի ի՜նչ խորութիւն Սեբաստացի այս Հային մէջ: Մեծերու մէջ մեծ այս տաղանդաւոր Հայը» (Նարդունի):

Մխիթարի մշակած ծրագիրը շարունակեցին իր աշակերտները:

Ա) Լեզուական վերանորոգում.— «Նոր Հայկազեան Բառարան»ը, որ մինչեւ այսօր չէ գերազանցուած: Բ) Պատմա–հնախօսական.— Չամչեան (Երրահատոր Պատմութիւն Հայոց) եւ Ինճիճեան (Հնախօսութիւնք Հայաստանի): Գ) Հրատարակութիւն նախնեաց գործերու (Եզնիկ, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս, Եղիշէ, Խորենացի, Նարեկացի, Շնորհալի, եւայլն):

Դ) Դասական գրականութեան մտցումին: Ե) Հայ Թատրոնի վերանորոգիչներ: Զ) Բազմաթիւ վարժարաններով սատարել վերածնունդին:

Այս չինիչ դասախօսութենէն ետք, հաւաքոյթը փակուեցաւ:

Գ. ԶՊՐՈՒՓՃԵԱՆ

Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ «Երաժշտական Շտեմարանը»

—o—

Նիկողայոս Տիգրանեանի ծննդավայրը՝ Ալեքսանդրապոլ միշտ փայլած է բանահիւսութեամբ, գուսանական ինքնատիպ մշակոյթով, աշուղական հարուստ միջավայրով: Այս միջավայրը, անշուշտ, իր ազդեցութիւնն է գործած անոր վրայ: «Ես որպէս բուն Հայաստանցի, միշտ իմ սրտի խորքից սիրելիս եմ եղել մեր զուռն ու դուռնին, մեր տիկը (պարկապզուկը), մեր սազ ու քեամանչէն, մեր թառն ու ճիանուրը», գրած է երգահանը:

Սակայն ժողովրդական երաժշտութիւնը մէկ սերունդէն միւսին կը փոխանցուէր աւանդաբար եւ այս ձեւով փոփոխութիւններ կը կրէր: Այս պարագան, անշուշտ, պատճառ կը դառնար, որ կենար երաժշտութեան աճը եւ նուագարաններու թեքնիք զարգացումը:

Անհրաժեշտ էր, որ բան մը կատարուէր, այսինքն Արեւելքի երաժշտութեան ընդերքէն դուրս հանուէին այն գանձերը, որոնք աննկատ մնացած էին գրեթէ մինչեւ այն ատեն, եւ զանոնք լայն ասպարէզ դրուէին: Հարցը բարդ եւ դժուար էր, որովհետեւ զայն լուծելու ժամանակ արեւելեան երաժշտութիւնը պէտք չէ կորսնցնէր իր հմայքը, չդառնար անբնական:

Ն. Տիգրանեան առաջիններէն էր, որ աշխատեցաւ արեւելեան մեղեդիները եւրոպակ. երաժշտութեան միջոցներով վերարտադրել: Անխոնջ երգահանը շրջեցաւ վայրէ վայր, ուշադիր ունկնդրեց արեւելեան մեղեդիները, աշխատեցաւ թափանցել անոնց կառոյցին եւ էութեան մէջ: Ընտրեց տարբերակներուն լաւագոյնները եւ զանոնք բարեխղճութեամբ արձանագրեց:

1887ին, Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ Տիգրանեանի ստեղծագործութիւններուն առաջին հաւաքածոն, «Անդրկովկասեան երգեր ու պարեր» խորագիրով: Ասիկա կարեւոր գործ էր այնպիսի շրջանի մը, երբ, ինչպէս Կոմիտաս ըսած է Տիգրանեանի ուղղած իր նամակին մէջ «Հայկական երաժշտական հորիզոնը այնքան նեղ է, որ մեծ հետաքրքրութեամբ եւ ուրախութեամբ կը դիտեմ եւրոպական ձայնանիշերով տպուած հայկական եղանակները, մանաւանդ մեր ժողովուրդին սիրտին արտադրած բազմապիսի ըղձացումները, որոնք շատ աւելի կը յափշտակեն ուշքս եւ միտքս, պարզ, բնական, անպաճոյճ ոճով եւ երաժշտական խոր աւանդութեամբ: Ասիկա մեր ազգին աննախանձելի կացութեան բացատրութիւնն է»:

Երգ ու պարի ասպարէզին մէջ ձեռք ձգած առաջին յաջողութենէն ետք Տիգրանեան մշակեց մուղամներ: Այս գործին մէջ աննկնահատելի օժանդակութիւն ցոյց տուաւ Ազամալ Մելիք–Ազամալեան:

Ալ. Սպենդիարեան Խրիմ գտնուած տարիներուն մշակած է թաթար երգեր եւ, միաժամանակ, հետաքրքրուած է արեւելեան երգերով: «Սրանց անմիջաբար ծանօթանալու բացը ես լրացնում էի Ն. Տիգրանեանի ստեղծագործութիւններին ուսումնասիրութեամբ, որոնցում ես ըննադրով գտնում էի ինձ հետաքրքրող երաժշտութեան արտացոլումը», գրած է Սպենդիարեան: Այնուհետեւ ան դարձաւ Տիգրանեանէ օգտուած է, երբ իր «Ալմաստ» օփերային համար անհրաժեշտ էին իրեն հայկական եւ պարսկական եղանակներ, եւ օգտագործած է «Հէյդարին», «Բեանդրբալը», «Վարդ կօշիկս», «Շավալին»:

Տիգրանեանի «Գանձարանը» նիւթ հայթայթած է նաեւ Կոմիտասի, որուն հետ Տիգրանեան սիրով կապուած էր: Ի պատիւ Տիգրանեանի, պէտք է դիտել տալ, որ Կոմիտաս մեծ ուշադրութիւն ցոյց տուած է անոր ստեղծագործութիւններուն հանդէպ եւ գնահատած է անոր դերը հայ երաժշտութեան մէջ՝ «ժողովրդական անդին եղանակներու գանձարանը օտարներու ուշադրութեան յանձնելով»:

Իրօք, Տիգրանեանի մշակումները աննկատ չեն մնացած: Այսպէս 1900ին ան կ'արժանանայ պրոնզէ շքանշանի, ժողովրդական երգ ու պարի համաշխարհային ցուցահանդէսին, իբրեւ «Արեւելեան մեղեդիներ հաւաքող եւ մշակող յայտնի գործիչ»:

Յետագային Տիգրանեանի մշակումներէն նիւթեր քաղած են ուրիշ երգահաններ՝ Ա. Խաչատրեան, Ս. Բարխուդարեան, Ա. Տիգրանեան, Մ. Իպոլիտով–Իվանով, Գ. Կոզաչենկօ, Ռ. Գլիէր:

Ն. Տիգրանեանի գրչին կը պատկանին ժողովրդական եւ աշուղական երգերու մշակումներ՝ «Լուսնեակ գիշեր», «Տուն արի», «Սերուհիս քեզ համար», «Զախորդ օրեր»: Տարածուած են նաեւ անոր մշակած մենապարերն ու շուրջպարերը՝ «Տիւզ պար», «Ետ ու առաջ», «Թարս պար», «Գիւմրուի կլոր պար», եւայլն:

Ռ. ՄԱՁՄԱՆԵԱՆ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍԻ "ՀԻՆԵՐՈՒՆ" ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

—0—

Դեկտ. 17ին, Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարել կուտար իր ողբացեալ ղեկավարներու՝ Ս. Յակոբեանի եւ Գ. Մ. Ալէմշահի յիշատակին: Ասիկա առիթ մըն էր որ զիրար գտնեն, արտագաղթէն ետք, տարիներով զիրար կորսնցուած Սիփան–Կոմիտասի «հիները»: Եւ որովհետեւ Ալէմշահի շունչը դեռ վառ կը մնայ իր բոլոր «աշակերտներուն» սրտերուն մէջ, այն կապը որ ստեղծուած էր տարաբախտ Գուրգէնի օրով, չի քակուիր նոյնիսկ երբ տարիները կ'անցնին: Ու այդ օրը, տարիներ ետք, բոլորն ալ ուզեցին քանի մը ժամ միասին անցընել, ոգեկոչելով անցեալի ուրախ օրերը:

Ու Մարտ 18ին, Նաճ'ցի կողմէ տրամադրուած իրենց ակումբին մէջ, սեղաններու շուրջ բոլորուած էին բոլորը, եւ առաջին վայրկեանէն արդէն մտերիմ ու խանդավառ մթնոլորտ մը կը տիրէր, որ շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուն. ու մեկնելու ատեն իւրաքանչիւրը շեշտեց անհրաժեշտութիւնը յաճախակի հաւաքոյթներու:

Ընդհանուրին փափաքին համաձայն, պիտի ջանանք ուրեմն յաջորդաբար կրկնել ու շարունակել Սիփան – Կոմիտասի «հանդիպումները»:

Եւ ահա արդէն, առաջինը՝ Կիրակի Մայիս 13, Օփերա–Քոմիք:

Այդ օրը՝ Սիփան – Կոմիտասի ներկայ անդամները բեմին վրայէն, եւ բոլոր նախկին անդամները սրահին մէջէն, միասնաբար պիտի տօնեն երգչախումբին յիսնամեակը՝ Կ. Ափրիկեանի ղեկավարութեան տակ:

Բոլորս ալ ժամադրուինք ուրեմն մօտակայ խոստմնալից հանդէսին, յիշելով թէ Կ. Ափրիկեանի բծախնդրութեան եւ երաժշտական յատկութիւններու շնորհիւ երգչախումբին համերգները պարծանք եղած են, լաւագոյնին ձգտող խատապահանջ ղեկավարին ճպոտին հետեւող երգիչներուն համար եւ խկական հրճուանք մը՝ ունկնդիրներուն:

ԱՅՏՍ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (145)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՕՎԻՏԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

Օվիտ Սոլիվօ փորձեց ամուր կենալ, բայց գիշեր մը բախտախաղին մէջ կորսնցուց յիսուն հազար տոլար ու պարտական մնաց: Յաջորդ օրը, Օվիտ ընդունեցաւ երեք օր առաջ տրուած դէնը. քիչ մը դրամ անցաւ ձեռքը, խաղի պարտքերը վճարեց, իր սեղանաւորին ալ դրամ տուաւ, ու ձեռքը մնաց վաթսուն հազար ֆրանք: Այդ պահուն էր որ Փոլ Հարմանի գրեց այն նամակը, որ մեր ընթերցողներուն ծանօթ է: Երբ կը գրէր թէ գործերը դէշ կ'ընթանային, իր կործանումը կատարեալ էր արդէն եւ իր գործարանը ուրիշներու ձեռք անցած էր:

Օվիտ մնացած վաթսուն հազար ֆրանքով ալ խաղաց, ու օրին մէկը, խաղարանէն դուրս ելած պահուն մէկ սու չկար քովը:

— Կարծեմ, ատենը եկած է Ֆրանսա մեկնելու, ըսաւ ինքնիրեն:

Առանց ատեն կորսնցնելու, Սոլիվօ ծախեց ժամացոյցն ու քանի մը դոհարեղէններ, հարկ եղած գումարը ձեռք անցուց, Բ. կարգի տոմսակ մը առնելու եւ պայուսակ մը գնելու համար: Իր պայուսակին մէջ դրաւ քիչ մը ճերմակեղէնները եւ գոյքերը: Հոն զետեղեց նաեւ Քանատայէն հայթայթած ըմպելիէն շիշ մը, որուն շնորհիւ խօսեցնել տուած էր Փոլ Հարմանը: Յետոյ անդրատլանտեան շոգենաւ մը նստաւ, որ դէպի Հաւր կ'երթար: Նաւագնացութեան միջոցին կը խորհէր.

— Պզտիկ յանցանքներ ունէի խղճիս վրայ. սոնք ժամանցումի ենթարկուած են: Ուրեմն վախնալու բան չունիմ, ու կրնամ սիրելի զարմիկիս դէմ խաղալ ու վստահօրէն շահիլ, քանի որ բոլոր յաղթաքարտերս ձեռքիս մէջ ունիմ: Զիս տեսնելուն պէս, դէմքը պիտի թթուեցնէ ... Հիմակուընէ խնդալս կուգայ:

—○—

Գ.

Առտու մը, ճիշդ եօթին, Օվիտ Սոլիվօ հասաւ Մուրիլլօ փողոց, ու Փոլ Հարմանի դրան զանգակը հնչեցուց: Օվիտ դէշ հագուած չէր, բայց ճամբորդութեան միջոցին զգեստը աւրուած էր: Զախորդութեան մէջ իյնալով նորէն, երբեմնի թափթփած երեւոյթը ստացած էր. կարճ խօսքով՝ շատ հեռու էր շնորհքով կերպարանք մը ունենալէ: Իր խցիկին սեմին վրայ կանգնած, դռնապանը կասկածոտ աչքով մը նայեցաւ այդ այցելուին, որուն երեւոյթը եւ զգեստը վստահութիւն չէին ներշնչեր:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց դռնապանը չոր ու անհրապոյր շեշտով մը:

— Պ. Փոլ Հարման հո՞ս կը բնակի:

— Այո:

— Կրնա՞մ զայն տեսնել:

— Առտուան ժամը եօթի՜ն, գոչեց դռնապանը ապշահար դէմքով մը:

— Գիտեմ որ պատշաճութեան քիչ մը հակառակ է այս ժամուն այցելութիւն տալ, բայց սախպողական, շատ սախպողական գործի մը վրայ կը դառնայ խնդիրը, սիրելի պարոնս: Պ. Հարման զիս կը ճանչնայ, ու շատ գոհ պիտի մնայ, զիս տեսնելով:

— Իր գործարանն է...: Ժամը ճիշդ վեցին մեկնեցաւ:

— Ե՞րբ պիտի վերադառնայ:

— Չեմ գիտեր: Թերեւս, կէսօրին, թերեւս իրիկուան: Գործարան գիմեցէք, եթէ երբեք մեքենական գործերու կամ աշխատանքի համար եկած էք:

— Ո՞ւր հաստատուած է գործարանը:

— Քուրպըվուայի մէջ, ավընիւ Նէօյիի ծայրը: Թրամուէյը մինչեւ հոն կը տանի:

Մէկ ժամ յետոյ, Օվիտ թրամուէյէն վար կ'իջնէր ու Սէնի եզերքը կը հասնէր, ուր շատ ոգեւորեալ տեսարան մը կը պարզուէր:

Օվիտ ընդհուպ հասաւ բարձր դրան մը դիմաց, որուն ճակատին վրայ պղինձէ խոշոր գրերով կը կարդացուէր սա անունը.

Փոլ Հարման
Շինութեանց աշխատանոց

Օվիտ ուղղուեցաւ դէպի փոքր դուռ մը, որ կը գտնուէր մեծ դրան մօտ ու սա վերտառութիւնը ունէր. Մուտք: Դուռը գոցուած:

Մուրիլլօ փողոցին մէջ եղածին պէս, դռնապանը դիմաւորեց այցելուն:

— Պ. Փոլ Հարման հո՞ս է, հարցուց Օվիտ Սոլիվօ:

— Գործի՞ համար է:

— Ոչ, անձնական գործի համար: Պ. Հարմանի հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Սուքիասեան (Մարսէյլ) 100 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր ամուսնոյն մահուան վեցերորդ տարելիցին ի յիշատակ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վալանսի Հայ Առաք. Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցի համար, հետեւեալ նուէրները.—

Ողբացեալ Գրիգոր Սիմոնեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճէրահեան 100 Փր., Տէր եւ Տիկ. Տիրատուր Սիմոնեան 50, Պր. Գրիգոր Մնացիկեան 50 Փր.։

Ողբ. Պաղտասար Ավճեանի մահուան առթիւ այրի Տիկ. Ավճեան եւ աղջիկը Հայկանոյշ Ավճեան նուիրած են.—

Հ. Բ. Ը. Միութեան 100, Դաւիթեան դպրոցին 200, եկեղեցւոյ 200, Կարմիր Խաչին 100 Փր.։

×

Վալանսէն Պ. Սուրէն Խաչատուրեան 20 Փր. կը նուիրէ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին եւ 20 Փր. «Յառաջ»ի ընկ. Արմենակ Գույումճեանի (Սէն-Շամոն) մահուան առթիւ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Sté. TIGR'ANN

6, Rue du Caire, PARIS (2e)
Recherche pour magasin de confection en gros, une secrétaire, bonne présentation souhaitée pour présentation occasionnelle de collection.
Tél : 236-97-77

ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՁԱՏԻԿԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. Ղազար, Խասեան Սանուց Միութեան հետ։

Բնակութիւն՝ Լիտոյի ծովափը, «Վիլլա Լակունա» հանգստաւէտ պանդոկը։

Միութիւնս կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Վենետիկ, Ս. Ղազար, 20–24 Ապրիլ։

Մեկնում՝ 20 Ապրիլ, Ուրբաթ գիշեր ժամը 19.28ին, Կառ տը Լիոնէն շոգեկառքով։ Վերադարձ՝ 24 Ապրիլ, Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 8.30ին Կառ տը Լիոն։

Այցելութիւններ Ս. Մարկոսի հրապարակը, դուքսերու պալատը, Ս. Խաչ եկեղեցին, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, Հառաչանքի կամուրջը, եւն.։ Զատկուան պատարագը եւ աւանդական ճաշը Ս. Ղազարի մէջ։ Այցելութիւն նաեւ վանքը, գրադարանը եւ թանգարանը։

Գին՝ 350 Փրանք

Հաւաքուիլ՝ Կառ տը Լիոն, «Մեծ Գիծեր»ու կիշէներուն առջեւ ժամը 18.30ին։

Վճարումները մինչեւ 12 Ապրիլ ուղարկել հետեւեալ հասցէին.—

Mme KUPELIAN
12, Ave. J. Koestler
94 — St. Maur

Հեռախօս՝ 885-08-25 կամ 842-08-57

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար։ Արձանագրութիւնները նկատի չեն առնուիր այնքան ատեն որ վճարումները միանուագ կատարուած չեն։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Կը նախագահէ Հ. ՅՐԹ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Կը խօսի ՆԿԱՐԻՉ Պ. ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
Նիւթ՝ ՀԵԹԱՆՈՍ. ԵՒ ՄՐ ԲԱԶԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ
Շաբաթ, Մարտ 31, ժամը 20.30ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS

LISTE DE MARIAGE
Cadeau à la mariée
d'une valeur de 5 % de la liste

ՃՈՇՈՒՈՐԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
Հ.Մ.Ը.Մ.ի Լիոն-Տէսինի մասնաճիւղին
կողմէ

Այս Շաբաթ Մարտ 31, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Քազինօ Շարպոնիէրի շքեղ սրահին մէջ։
Հայկական մթնոլորտ,
Զանազան անակնկալներ
Նուագախումբ՝ ԺԱՔ ԳՈՃԱՔԵԱՆ
Attractions : « LES NASTAYACHES »

ԵՐԲ ՎԱԼԱՆՍԷՆ ԱՆՑՆԻՔ
ԿԱՄ
ՎԱԼԱՆՍ ԵՐԹԱՔ

Մէկ հասցէ՝

Hôtel California

—— SNAK-BAR ——

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ **Ա. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ**

Ave. Maurice-Faure
Sortie Autoroute Sud à droite
VALENCE

CALME — CONFORT — PARKING

Tél. : 44-36-05

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ Մայիս 27, Կիրակի։

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ ԵՒ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN

Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau
Tél. : 43-56-23
26000 VALENCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Փր. Տիկին Զատըրճեանէ եւ 50 Տէր եւ Տիկին Արթինեանէ, Տիկին Յովհ. Պօյաճեանի կսկծալի կորուստին առթիւ։

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

OPERA-COMIQUE
Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 17ին
Կը նախագահէ Ծերակոյտի Նախագահ
ALAIN POHER

Surprise - Party

կազմակերպութեամբ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ
Շաբաթ, Մարտ 31, ժամը 20.30ին
5, Ռիւ Լաֆայէթ, Կուրպըվուա
Կը հրաւիրուի շրջանի երիտասարդութիւնը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Կիւրճեան (Արժանթէն) 2600, Ժիւար հաստատութիւն 500, Ոսկեան Գալայճեան, Միւթէվէլեան, Մենենտեան, Պասմա, Հէքիմեան, Հայերեան 200ական, Թաւլոբեան, Աւետիսեան, Սեփոլէթ, Մատթէոսեան, Հաթայեան, Պէյլէրեան, Սէրէնկիւլեան, Գրմըզեան, Սողոմոնեան, Երազեան, Քէհիայեան, Ատելեան (Նիւ Եորք), Սեդրակեան, Մեսրոպեան 100ական Փր.։

(Շար.)

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
Զատիկը Հայաստան

ՄԵԿՆՈՒՄ.—

ԱՊՐԻԼ 14
15 օր Փարիզէն Փարիզ 2180 փրանք
Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՄԱՅԻՍ 19 ԻՆ
150 ՕՐ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ՝ 2230 ՖՐ.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐ

Ըստ աւանդական սովորութեան
ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Ապրիլ 1, ժամը 17էն 24
HOTEL PAVILLON
36, Rue de l'Echiquier — 75010 Paris — Métro : Bonne Nouvelle
Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբ
որ իր հայկական երգերով կը ստեղծէ խանդավառ մթնոլորտ մը։
Ճաշ, մուտք, խմիչք եւ նաեւ սուրճ, ճաշագին միմիայն 50 փր.